
SIGILLVM ACADEMIÆ HARVARDIANÆ IN NOV: ANG: CHRISTO ET ECCLESIÆ

CORPUS
SCRIPTIONUM
CRITICARUM
VEL RARIORUM VEL NON ANTE EDITARUM.

EDITIONEM CURAVIT ATQUE ANNOTATIONES ET INDICES ADIECIT

FERDINANDUS HANDIUS.

TOMUS PRIMUS.

THOM. WOPKENSII LECTIONES TULLIANAE.

IENAE, MDCCCXXIX.
SUMPTUS FECIT ET VENUMDAT
CHRISTIANUS HENRICUS WALZIUS
ACADEMIAE BIBLIOPOLA.

THOMAE WOPKENS

LECTIONUM

TULLIANARUM

SIVE

IN OPERA QUAEDAM CICERONIS PHILOSOPHICA
ANIMADVERSIONUM CRITICARUM
LIBRI TRES.

ITERUM CUM ANNOTATIONIBUS EDIDIT

FERDINANDUS HANDIUS.

IENAE, MDCCCXXIX.
SUMPTUS FECIT ET VENUMDAT
CHRISTIANUS HENRICUS WALZIUS
ACADEMIAE BIBLIOPOLA.

AUGUSTO MATTHIAE

DUCI ALTENBURGENSI A CONSILIIS SACRIS GYMNASII FRIDERICIANI DIRECTORI

S. D.

FERDINANDUS HANDIUS.

Tibi, vir venerande et optime, libellum hunc mitto atque dedico, non eo nomine et consilio, ut munus tibi offeram, quod doctos et ingeniosos libros tuos ad me transmissos pensare possit, sed ut prima hac opportunitate commode utar ad animum erga te meum palam declarandum. Nam quanti te faciam, et quo studio per longum tempus favoris et amicitiae tuae ornamentum prosequutus sim, et tu ipse scis, et testem habeo Con-

ſtantinum, filium tuum: tamen, ut fert animi humani natura, amorem et pietatem, quam ſatius eſt in pectore recondere, adeo in hominum multitudine profiteri cupimus, ut omnes boni, qui audiant, in hac dulciſſima re nobiscum ſentiant, et communi veneratione atque officiis conſocientur. Atque in te, vir eximie, ſemper neſciebam, utrum magis doctrinae praeſtantiam et magnam eruditionis copiam admirarer, an animi candorem et humanitatis ſuavitatem diligerem. Et dum haeſito, utri plus tribuam, amor cum admiratione coniunctus in eum modum crevit, ut nova exſiſteret dubitatio, quo indicio ille tibi ſignificandus eſſet. At cuicumque pectori pleno deſunt, quae ſenſum clare exprimant, ſigna. Ita in profitendo amore mihi quoque acquieſcendum erit. Liber, quem tibi nunc trado, nec tibi incognitus eſt, nec novus, neque etiam meus. Aliquam eius partem tu iam legeras, quum conſtituiſſes doctas annotationes addere, quibus, quae vel a Wopkenſio vel a me peccata eſſent, corrigerentur, atque nova et ampliora argumenta ſubſtituerentur: quod ſi tibi per graviſſimi muneris negotia conceſſum eſſet efficere, ipſi libro non modo magnam utilitatem attuliſſes, ſed ſplendorem etiam, qui ei nunc deeſt, adieciſſes. Nec quidquam eſt, cuius laeta exſpectatio

me maiori dolore fefellerit. Nam ſperaveram, quae equidem non poſſem, te fore egregiè praeſtiturum. Sed fortaſſe ii, qui omnia reprehendere hodie ſolent, totum conſilium meum improbabunt. Atqui id duplex erat, nec ſine diligenti rerum conſideratione conceptum. Et Wopkenſii Lectiones Tullianas, quas a criticis nonnullis adhibitas, ab aliis neglectas, deſiderari a multis video, iterum edere, et collectionem criticarum ſcriptionum praeſtantiſſimarum inſtituere volebam. Admodum laudabilis enim ſemper mihi viſa eſt opera, qua Ianus Gruterus elegantiorum virorum libros in unum corpus coniunxit, et quae critici iſtius aetatis de emendandis ſcriptoribus antiquis commentati erant, ut ipſe narrat, e librariorem latebris eruta cooptavit. Neque haec induſtria tantum ad illud tempus pertinebat. Nam ſeptem illa volumina theſaurum continent a noſtris hominibus ſaepe ignoratum, ſed magnum et pretioſum: quare diſcipulis meis, ubi occaſio ſe offert, prae ceteris hunc librum commendare ſoleo. Sed quod illis temporibus, in quibus nova ſtudia fervebant, perficere licuit, poſtea nemini contigit: nam ſyntagmata, quae Io. Herm. Schminckius et G. Henr. Schaeferus componere coeperunt, non tam paratos inveniebant emptores, neque ultra

primum volumen processit virorum doctissimorum opera. Nuper demum desideriis nostris subventum est collectis Bentleii, Valckenaerii, Ruhnkenii opusculis, nec parum consuluit his litteris indefessa Seebodii industria.. At, siquidem multum refert ad maiores respicere, ne, quae nunc novis nominibus venduntur, illis incognita fuisse putemus, neu oblivione intercipiantur ea, quae hodiernae doctrinae fundamenta iacta erant superiore iam tempore, restant adhuc praestantissimorum criticorum opuscula, quae nimis raro in eruditorum hominum usum veniunt, et digna tamen sunt, quibus restituendis et commendandis diligentissima cura adhibeatur. In quibus librorum collectionibus conficiendis duae res mihi videntur maxime animadvertendae: ne tales libri eligantur, quorum auctores non tam doctrinae condendae et expoliendae caussa laborarunt, quam ingenio et verbis luserunt, et ut ea, quae ante multos annos a viris doctis in sui temporis usum haud male disputata sunt, nostris studiis accommodentur. Nam critica ars, nobilis quidem et severa, quae multa et varia fata experta est, tandem videtur eo pervenisse, ut coniecturis et hariolationibus, quibus olim multi adeo ob ingenii lusum delectabantur, poetarum et oratorum veterum libros

transformari et vexari amplius non finat, fed ante omnia accuratam cognitionem grammaticam et circumfpectum iudicii ufum in explicandis fcriptorum fententiis requirat. Quare eas tantum criticorum fcriptiones deligere oportet, e quibus etiamnunc aliquid difci poteft, five in iis fundamenta quaedam doctrinae grammaticae et criticae pofita apparent, five exempla exhibentur fubtilitatis verae, non fpeciofae. Sed, ut fit in omnibus cognitionis humanae partibus, quum in his quoque litteris indies ad veritatem propius accedamus, antiquo errore exfoluti, et alia, quam quae maioribus noftris aperta erat, via ingredientes, ubi illorum opera iterum in lucem proferuntur, neceffarium effe videtur, ut nova recognitione facta et ea, quae falfa aut non bene expofita videantur, non in ipfis auctorum verbis, fed annotationibus fubiectis corrigantur, et ea, quae ipfi, fi viverent, auctores addituri effent, addantur. Atque haec duplex ratio animo meo obverfabatur, quum confilium talem collectionem criticorum opufculorum inftituendi cepiffem, eamque in omnibus huius generis reftitutionibus tenendam effe arbitror. Periculum ipfe nunc faciam. Viri docti, et inprimis tu, vir venerande, cenfebis, utrum hac, quam ingreffus fum, via pergam,

an in hoc uno volumine, ut ceteri, ſubſiſtam. Wopkenſii Lectiones primum elegi et propterea, quod multos hoc rariore libro aegre carere cognoveram, et quod Wopkenſius non infimum locum mihi viſus erat inter eos obtinere, qui primarium critici officium in ſubtiliore univerſae rei grammaticae cognitione collocant, neque ad emendanda, quae ſuſpecta videntur, verba ante ſe accingunt, quam omnia, quae ad linguae latinae ingenium et ad ſcriptorum uſum pertinent, comprehenſa habeant, nec temere a certa obſervationis regula aberrant. Non ingenio ille excelluit, ſed ſtudio, quo id praeſertim conſequutus eſt, ut comparatis ſimilibus locis conſuetudinem Ciceronis multis in rebus bene perſpiceret, et quae ab aliis in ſuſpicionem vocata erant, non tam ratione, quam exemplis vindicaret. Multa docuit, quae poſthac ab omnibus probata ſunt, multa etiam, quae novo ſtudio non indigna videntur, neque ingenio incaute indulſit, ſed prudentiam adhibuit eam, quam in criticis noſtris ſaepenumero deſideramus. Ego in verbis auctoris nihil mutavi, niſi quae in Addendis mutata voluit: ſed ubi Wopkenſium aut iudicio abuſum eſſe, aut a recta via aberraſſe animadverteram, id in notis indicavi, atque alia, quae ad rem demonſtrandam aliquid conferre vi-

debantur, adieci, interdum etiam novam expoſitionem rei inſtitui, et per totum librum ad recentiorum criticorum curas reſpexi, et quae vel probanda vel non probanda reperiebantur, propterea notavi, ut, quo ſuperioris ſaeculi ſtudia a noſtris diſtarent, quo illa adeo his praeſtarent, facilius intelligi poſſet. In quibus annotationibus ſi forte non ſatis multa dediſſe, ac ſaepe occaſionem de aliorum ſcriptorum locis examinandis vel emendandis ſubtilius diſputandi ſponte oblatam omiſiſſe videor, cauſſa, quae me in hac rerum copia cohibuit, in eo conſilio poſita erat, quod Pindarus ſapientium auctoritate commendat: σοφοὶ δὲ καὶ τὸ μηδὲν ἄγαν ἔπος αἴνησαν περισσῶς. Neque eorum exemplum imitandum videtur, qui lectores ſuos omnino ignaros et de qualibuscumque rebus monendos putant. Quare in hoc libro relicta ſunt, quae alii me doctiores vel addant, vel corrigant, multa: ſed ſufficiant haec de ſingulis rebus ad Ciceronem pertinentibus per occaſionem dicta: de univerſa ratione critica, qua praeſtantiſſimi oratoris ſcripta tractari debeant, neque a multis adhuc tractata ſunt, alia mihi erit opportunitas diſſerendi. Quae ad commodum libri uſum per additos indices et per correctos vel ſuppletos numeros in allatis ſcriptorum locis contulerim, ipſi

videbunt lectores. Tu vero, vir dilectiſſime atque optime, hoc munuſculum benevolo animo accipe ita, ut ab eo oblatum exiſtimes, qui, ut optimi cuiusque aſſenſum et approbationem mereatur, quantum quidem poſſit, laboret, magis tamen tuo amore tuaque benevolentia ſe ornatum et ſuſtentatum cupiat. Vale.

Scribebam Ienae ipſis Calendis Decembribus MDCCCXXVIII. anno poſt primam huius libri editionem undecenteſimo.

DEDICATIO.

VIRIS ERUDITISSIMIS PLURIMUMQUE VENERANDIS, ADRIANO A CATTENBURG, S. THEOLOGIAE, ET IOANNI CLERICO, PHILOSOPHIAE HISTORIAEQUE SACRAE, INTER REMONSTRANTES PROFESSORIBUS CLARISSIMIS.

S. D. P.

THOMAS WOPKENS.

Si par Vobis in audiendis laudibus, atque in promerendis voluptas eſſet, Viri Eximii, quam longe lateque in illas exſpatiari oratio mea poſſet! quum mihi campum patentiſſimum aperiant inſignes, quibus Dei munere ornati eſtis ingenii, animique facultates, ſempiternaque illa ſapientiae, eruditionis, induſtriae aſſiduitatisque veſtrae monumenta, quibus orbem literatum, arctiſſime vobis etiam atque etiam devinxiſtis. At non committam, ut harum rerum encomiis, quamvis meritiſſimis, ſummae modeſtiae illi, quam reverendae gravitati veſtrae coniunctam habetis, moleſtus ſim, cum praeſertim propria luce ſua ita ſatis abundeque exſplendeſcant, ut illas dum amplificare vellem, timendum

ſit, ne etiam minuerem. Venio igitur ad id, quod huic libelli mei dedicationi prora ac puppis eſt; ut praeter illam, quam hoc veluti τεκμηρίῳ cummaxime coram omnibus teſtificor, erga Vos reverentiam meam, gratias, quas ante hoc triennium Vobis privatas egi, nunc agam publicas, ac debiti mei partem, quamvis minimam, offerendo Vobis hoc, qualecunque illud eſt, munuſculo philologico, qua par eſt veſtri cum obſervantia perſolvam. Vos enim, Viri honoratiſſimi, annuente Deo O. M., fideliſſima veſtra, mihique ſaluberrima inſtitutione ad Theologiae literarumque humaniorum ſacraria optimi mihi duces fuiſtis. Vos ad amicitiam veſtram, qua mihi nihil potuit eſſe nec fructuoſius nec honorificentius, nullo plane merito meo provocati, introitum benigniſſime mihi patefeciſtis. Vos mihi ſupellectilem veſtram librariam, omnis generis codicibus inſtructam, ſponte plane veſtra recluſiſtis, meamque tenuitatem, quotiescunque uſus foret, humaniſſime ſuſtentaſtis. Verbo dicam: Vos et eo tempore, cum in me docendo bonorum praeceptorum vices perfecte obiretis, et poſtea etiam ad hunc usque diem, immeritam veſtram in me voluntatem ac benevolentiam tam re quam verbis ita declaraſtis, ut omnium forem duriſſimus, ſi tantis veſtris beneficiis ornatus, haec animo grato non agnoſcerem, et quavis uſus opportunitate, apud omnes non praedicarem. Date igitur veniam audaciae meae, ſingulari veſtra comitate innixae, ut quanta poſſim cum verecundia veſtrique veneratione libellum hunc Lectionum Tullianarum Vobis dedicem et conſecrem, tamquam ſubmiſſae in Vos obſervantiae, grataeque perceptorum beneficiorum memoriae meae veriſſimum pignus ac monumentum. Vos illud ſereno vultu blandoque animo, pro ſumma veſtra facilitate, accipite, quaeſo;

remque oblatam non ſuo pretio, ſed offerentis potiſſimum animo, quod facere ſoletis, aeſtimate; ut habeam, quod mihi gratuler, ſi hanc dedicationem, mihi ſane perhonorificam, Vobis intelligam non fuiſſe ingratam. Equidem ferventiſſimis precibus a Deo contendam, ut Vos, Divinarum atque humanarum literarum ſtrenuos vindices, ad rem Chriſtianam ac literariam promovendam, diu conſervet ſuperſtites, ac tandem in ſedem beatorum translatis ſupremam Vobis laborum laudatiſſimorum, eximiaeque pietatis veſtrae mercedem gratuitam, filii ſui Ieſu Chriſti cauſa, impertiat.

Dabam Amſtelodami,
X. Kal. Decembres,
MDCCXXIX.

CORPUS

SCRIPTIONUM

CRITICARUM

VEL RARIORUM VEL NON ANTE EDITARUM.

EDITIONEM CURAVIT ATQUE ANNOTATIONES ET INDICES ADIECIT

FERDINANDUS HANDIUS.

TOMUS PRIMUS.

THOM. WOPKENSII LECTIONES TULLIANAE.

IENAE, MDCCCXXIX.
SUMPTUS FECIT ET VENUMDAT
CHRISTIANUS HENRICUS WALZIUS
ACADEMIAE BIBLIOPOLA.

THOMAE WOPKENS

LECTIONUM

TULLIANARUM

SIVE

IN OPERA QUAEDAM CICERONIS PHILOSOPHICA ANIMADVERSIONUM CRITICARUM LIBRI TRES.

ITERUM CUM ANNOTATIONIBUS EDIDIT

FERDINANDUS HANDIUS.

IENAE, MDCCCXXIX.
SUMPTUS FECIT ET VENUMDAT
CHRISTIANUS HENRICUS WALZIUS
ACADEMIAE BIBLIOPOLA.

AUGUSTO MATTHIAE

DUCI ALTENBURGENSI A CONSILIIS SACRIS GYMNASII FRIDERICIANI DIRECTORI

S. D.

FERDINANDUS HANDIUS.

Tibi, vir venerande et optime, libellum hunc mitto atque dedico, non eo nomine et consilio, ut munus tibi offeram, quod doctos et ingeniosos libros tuos ad me transmissos pensare possit, sed ut prima hac opportunitate commode utar ad animum erga te meum palam declarandum. Nam quanti te faciam, et quo studio per longum tempus favoris et amicitiae tuae ornamentum prosequutus sim, et tu ipse scis, et testem habeo Con-

ſtantinum, filium tuum: tamen, ut fert animi humani natura, amorem et pietatem, quam ſatius eſt in pectore recondere, adeo in hominum multitudine profiteri cupimus, ut omnes boni, qui audiant, in hac dulciſſima re nobiscum ſentiant, et communi veneratione atque officiis conſocientur. Atque in te, vir eximie, ſemper neſciebam, utrum magis doctrinae praeſtantiam et magnam eruditionis copiam admirarer, an animi candorem et humanitatis ſuavitatem diligerem. Et dum haeſito, utri plus tribuam, amor cum admiratione coniunctus in eum modum crevit, ut nova exſiſteret dubitatio, quo indicio ille tibi ſignificandus eſſet. At cuicumque pectori pleno deſunt, quae ſenſum clare exprimant, ſigna. Ita in profitendo amore mihi quoque acquieſcendum erit. Liber, quem tibi nunc trado, nec tibi incognitus eſt, nec novus, neque etiam meus. Aliquam eius partem tu iam legeras, quum conſtituiſſes doctas annotationes addere, quibus, quae vel a Wopkenſio vel a me peccata eſſent, corrigerentur, atque nova et ampliora argumenta ſubſtituerentur: quod ſi tibi per graviſſimi muneris negotia conceſſum eſſet efficere, ipſi libro non modo magnam utilitatem attuliſſes, ſed ſplendorem etiam, qui ei nunc deeſt, adiecifſes. Nec quidquam eſt, cuius laeta exſpectatio

me maiori dolore fefellerit. Nam ſperaveram, quae equidem non poſſem, te fore egregie praeſiturum. Sed fortaſſe ii, qui omnia reprehendere hodie ſolent, totum conſilium meum improbabunt. Atqui id duplex erat, nec ſine diligenti rerum conſideratione conceptum. Et Wopkenſii Lectiones Tullianas, quas a criticis nonnullis adhibitas, ab aliis neglectas, deſiderari a multis video, iterum edere, et collectionem criticarum ſcriptionum praeſtantiſſimarum inſtituere volebam. Admodum laudabilis enim ſemper mihi viſa eſt opera, qua Ianus Gruterus elegantiorum virorum libros in unum corpus coniunxit, et quae critici iſtius aetatis de emendandis ſcriptoribus antiquis commentati erant, ut ipſe narrat, e librariorum latebris eruta cooptavit. Neque haec induſtria tantum ad illud tempus pertinebat. Nam ſeptem illa volumina theſaurum continent a noſtris hominibus ſaepe ignoratum, ſed magnum et pretioſum: quare diſcipulis meis, ubi occaſio ſe offert, prae ceteris hunc librum commendare ſoleo. Sed quod illis temporibus, in quibus nova ſtudia fervebant, perficere licuit, poſtea nemini contigit: nam ſyntagmata, quae Io. Herm. Schminckius et G. Henr. Schaeferus componere coeperunt, non tam paratos inveniebant emptores, neque ultra

primum volumen processit virorum doctissimorum opera, Nuper demum desideriis nostris subventum est collectis Bentleii, Valckenaerii, Ruhnkenii opusculis, nec parum consuluit his litteris indefessa Seebodii industria.. At, siquidem multum refert ad maiores respicere, ne, quae nunc novis nominibus venduntur, illis incognita fuisse putemus, neu oblivione intercipiantur ea, quae hodiernae doctrinae fundamenta iacta erant superiore iam tempore, restant adhuc praestantissimorum criticorum opuscula, quae nimis raro in eruditorum hominum usum veniunt, et digna tamen sunt, quibus restituendis et commendandis diligentissima cura adhibeatur. In quibus librorum collectionibus conficiendis duae res mihi videntur maxime animadvertendae: ne tales libri eligantur, quorum auctores non tam doctrinae condendae et expoliendae caussa laborarunt, quam ingenio et verbis luserunt, et ut ea, quae ante multos annos a viris doctis in sui temporis usum haud male disputata sunt, nostris studiis accommodentur. Nam critica ars, nobilis quidem et severa, quae multa et varia fata experta est, tandem videtur eo pervenisse, ut coniecturis et hariolationibus, quibus olim multi adeo ob ingenii lusum delectabantur, poetarum et oratorum veterum libros

transformari et vexari amplius non ſinat, ſed ante omnia accuratam cognitionem grammaticam et circumſpectum iudicii uſum in explicandis ſcriptorum ſententiis requirat. Quare eas tantum criticorum ſcriptiones deligere oportet, e quibus etiamnunc aliquid diſci poteſt, ſive in iis fundamenta quaedam doctrinae grammaticae et criticae poſita apparent, ſive exempla exhibentur ſubtilitatis verae, non ſpecioſae. Sed, ut fit in omnibus cognitionis humanae partibus, quum in his quoque litteris indies ad veritatem propius accedamus, antiquo errore exſoluti, et alia, quam quae maioribus noſtris aperta erat, via ingredientes, ubi illorum opera iterum in lucem proferuntur, neceſſarium eſſe videtur, ut nova recognitione facta et ea, quae falſa aut non bene expoſita videantur, non in ipſis auctorum verbis, ſed annotationibus ſubiectis corrigantur, et ea, quae ipſi, ſi viverent, auctores addituri eſſent, addantur. Atque haec duplex ratio animo meo obverſabatur, quum conſilium talem collectionem criticorum opuſculorum inſtituendi cepiſſem, eamque in omnibus huius generis reſtitutionibus tenendam eſſe arbitror. Periculum ipſe nunc faciam. Viri docti, et inprimis tu, vir venerande, cenſebis, utrum hac, quam ingreſſus ſum, via pergam,

an in hoc uno volumine, ut ceteri, ſubſiſtam. Wopkenſii Lectiones primum elegi et propterea, quod multos hoc rariore libro aegre carere cognoveram, et quod Wopkenſius non infimum locum mihi viſus erat inter eos obtinere, qui primarium critici officium in ſubtiliore univerſae rei grammaticae cognitione collocant, neque ad emendanda, quae ſuſpecta videntur, verba ante ſe accingunt, quam omnia, quae ad linguae latinae ingenium et ad ſcriptorum uſum pertinent, comprehenſa habeant, nec temere a certa obſervationis regula aberrant. Non ingenio ille excelluit, ſed ſtudio, quo id praeſertim conſequutus eſt, ut comparatis ſimilibus locis conſuetudinem Ciceronis multis in rebus bene perſpiceret, et quae ab aliis in ſuſpicionem vocata erant, non tam ratione, quam exemplis vindicaret. Multa docuit, quae poſthac ab omnibus probata ſunt, multa etiam, quae novo ſtudio non indigna videntur, neque ingenio incaute indulſit, ſed prudentiam adhibuit eam, quam in criticis noſtris ſaepenumero deſideramus. Ego in verbis auctoris nihil mutavi, niſi quae in Addendis mutata voluit: ſed ubi Wopkenſium aut iudicio abuſum eſſe, aut a recta via aberraſſe animadverteram, id in notis indicavi, atque alia, quae ad rem demonſtrandam aliquid conferre vi-

debantur, adieci, interdum etiam novam expoſitionem rei inſtitui, et per totum librum ad recentiorum criticorum curas reſpexi, et quae vel probanda vel non probanda reperiebantur, propterea notavi, ut, quo ſuperioris ſaeculi ſtudia a noſtris diſtarent, quo illa adeo his praeſtarent, facilius intelligi poſſet. In quibus annotationibus ſi forte non ſatis multa dediſſe, ac ſaepe occaſionem de aliorum ſcriptorum locis examinandis vel emendandis ſubtilius diſputandi ſponte oblatam omiſiſſe videor, cauſſa, quae me in hac rerum copia cohibuit, in eo conſilio poſita erat, quod Pindarus ſapientium auctoritate commendat: σοφοὶ δὲ καὶ τὸ μηδὲν ἄγαν ἔπος αἴνησαν περισσῶς. Neque eorum exemplum imitandum videtur, qui lectores ſuos omnino ignaros et de qualibuscumque rebus monendos putant. Quare in hoc libro relicta ſunt, quae alii me doctiores vel addant, vel corrigant, multa: ſed ſufficiant haec de ſingulis rebus ad Ciceronem pertinentibus per occaſionem dicta: de univerſa ratione critica, qua praeſtantiſſimi oratoris ſcripta tractari debeant, neque a multis adhuc tractata ſunt, alia mihi erit opportunitas diſſerendi. Quae ad commodum libri uſum per additos indices et per correctos vel ſuppletos numeros in allatis ſcriptorum locis contulerim, ipſi

videbunt lectores. Tu vero, vir dilectiſſime atque optime, hoc munuſculum benevolo animo accipe ita, ut ab eo oblatum exiſtimes, qui, ut optimi cuiusque aſſenſum et approbationem mereatur, quantum quidem poſſit, laboret, magis tamen tuo amore tuaque benevolentia ſe ornatum et ſuſtentatum cupiat. Vale.

Scribebam Ienae ipſis Calendis Decembribus MDCCCXXVIII. anno poſt primam huius libri editionem undecenteſimo.

DEDICATIO.

VIRIS ERUDITISSIMIS PLURIMUMQUE VENERANDIS, ADRIANO A CATTENBURG, S. THEOLOGIAE, ET IOANNI CLERICO, PHILOSOPHIAE HISTORIAEQUE SACRAE, INTER REMONSTRANTES PROFESSORIBUS CLARISSIMIS.

S. D. P.

THOMAS WOPKENS.

Si par Vobis in audiendis laudibus, atque in promerendis voluptas esset, Viri Eximii, quam longe lateque in illas exspatiari oratio mea posset! quum mihi campum patentissimum aperiant insignes, quibus Dei munere ornati estis ingenii, animique facultates, sempiternaque illa sapientiae, eruditionis, industriae assiduitatisque vestrae monumenta, quibus orbem literatum, arctissime vobis etiam atque etiam devinxistis. At non committam, ut harum rerum encomiis, quamvis meritissimis, summae modestiae illi, quam reverendae gravitati vestrae coniunctam habetis, molestus sim, cum praesertim propria luce sua ita satis abundeque exsplendescant, ut illas dum amplificare vellem, timendum

ſit, ne etiam minuerem. Venio igitur ad id, quod huic libelli mei dedicationi prora ac puppis eſt; ut praeter illam, quam hoc veluti τεκμηρίῳ cummaxime coram omnibus teſtificor, erga Vos reverentiam meam, gratias, quas ante hoc triennium Vobis privatas egi, nunc agam publicas, ac debiti mei partem, quamvis minimam, offerendo Vobis hoc, qualecunque illud eſt, munuſculo philologico, qua par eſt veſtri cum obſervantia perſolvam. Vos enim, Viri honoratiſſimi, annuente Deo O. M., fideliſſima veſtra, mihique ſaluberrima inſtitutione ad Theologiae literarumque humaniorum ſacraria optimi mihi duces fuiſtis. Vos ad amicitiam veſtram, qua mihi nihil potuit eſſe nec fructuoſius nec honorificentius, nullo plane merito meo provocati, introitum benigniſſime mihi patefeciſtis. Vos mihi ſupellectilem veſtram librariam, omnis generis codicibus inſtructam, ſponte plane veſtra recluſiſtis, meamque tenuitatem, quotiescunque uſus foret, humaniſſime ſuſtentaſtis. Verbo dicam: Vos et eo tempore, cum in me docendo bonorum praeceptorum vices perfecte obiretis, et poſtea etiam ad hunc usque diem, immeritam veſtram in me voluntatem ac benevolentiam tam re quam verbis ita declaraſtis, ut omnium forem duriſſimus, ſi tantis veſtris beneficiis ornatus, haec animo grato non agnoſcerem, et quavis uſus opportunitate, apud omnes non praedicarem. Date igitur veniam audaciae meae, ſingulari veſtra comitate innixae, ut quanta poſſim cum verecundia veſtrique veneratione libellum hunc Lectionum Tullianarum Vobis dedicem et conſecrem, tamquam ſubmiſſae in Vos obſervantiae, grataeque perceptorum beneficiorum memoriae meae veriſſimum pignus ac monumentum. Vos illud ſereno vultu blandoque animo, pro ſumma veſtra facilitate, accipite, quaeſo;

remque oblatam non ſuo pretio, ſed offerentis potiſſimum animo, quod facere ſoletis, aeſtimate; ut habeam, quod mihi gratuler, ſi hanc dedicationem, mihi ſane perhonorificam, Vobis intelligam non fuiſſe ingratam. Equidem ferventiſſimis precibus a Deo contendam, ut Vos, Divinarum atque humanarum literarum ſtrenuos vindices, ad rem Chriſtianam ac literariam promovendam, diu conſervet ſuperſtites, ac tandem in ſedem beatorum translatis ſupremam Vobis laborum laudatiſſimorum, eximiaeque pietatis veſtrae mercedem gratuitam, filii ſui Ieſu Chriſti cauſa, impertiat.

Dabam Amſtelodami,
X. Kal. Decembres,
MDCCXXIX.

Lectori Salutem.

Quas tui nunc iuris facio, Lector Benevole, Lectiones Tullianas, hae partem longe maximam tunc temporis a me elucubratae ſunt, quum ſtudiorum Academicorum ſpatium, quod ante hoc triennium emenſus ſum, decurrerem. Libentiſſime tum prudenti praeceptorum inſignium, quos modo honoris cauſa compellavi, utebar conſilio, neque hoc tempore muto factum, ut operam meam quotidianam, quae quidem in Theologia praecipue verſabatur, auctoris cuiuspiam claſſici lectione interpungerem. Quos quum oculo fugiente nonnullos, alios paullo attentius pervolverem, duo maxime ſtili materiaeque genere me delectarunt, animumque ita ceperunt meum, ut lectionem eorum, quoad eius fieri per graviora ſtudia potuerit, aſſiduam mihi fecerim. Xenophontem dico et M. Tullium, quorum auctorum laudibus, per ſe quippe fulgentiſſimis, nil attinet immorari. Quemadmodum autem de Xenophonteis me inprimis tenebant, quae ille de Socrate *Memorabilia* conſcripſit; ita mihi potiſſimum iſta Tulliana placuerunt, quibus philoſophiam facit ſermone pere-

leganti argumenta talia perſequentem, quae ad diſciplinarum noſtrarum rationem maxime videbantur accommodata.

Haec autem Ciceronis monumenta inſignia longe, quam qua unquam antea, maiore cum voluptate lectitabam, poſtquam in editionem illorum comptiſſimam incideram, quam in Anglia accuravit vir eruditiſſimus ac celeberrimus *Io. Daviſius*, qui libris hiſce eximia luce colluſtrandis, priſtinoque nitori feliciſſime reſtituendis, communi omnium opinioni, quam dudum compluribus aliis auctoribus laudatiſſima opera ſua demerendis ingentem de ſe concitaverat, ita abunde ſatisfecit, *nihil* ut iis, qui ſalvam velint rempub. literariam, magis in vobis ſit, quam ut quo pede inſtituerit, eodem in aliis tam Tullii, quam aliorum ſcriptis perpoliendis atque illuminandis, Θεοῦ σὺν παλάμᾳ pergat, Hae quidem me blandiſſime prolectabant deliciolae, ut quantumcunque ſuppeteret horarum ſubſicivarum, illud (praefiſcine dixerim) indefeſſa cum induſtria atque aſſiduitate in Cicerone, veterioribusque illius et recentioribus interpretibus verſandis conſumerem. In quibus laboribus dum animo meo, a philologia iam diu haudquaquam alieno, indulgeo liberius, nata mihi ſunt, benevole Lector, commentariola haec critica. Nam quum inſignibus literatorum curis non ſic nihil prorſus reliqui factum eſſe viderem, (quis enim tale quid, quod humanis facultatibus longe maius eſt, ab hominibus quamvis doctiſſimis ac ſagaciſſimis, attamen hominibus ullo iure exſpectet?) quin in uſum ſi non publicum, omniumque communem; privatum certe meum ſpicam aliquam poſt meſſem opiparam colligi poſſe confiderem, ipſi mihi ſtimulus eram, ut ſi quid in Ciceronis verbis, doctorumque notis aurem vellicaret, hoc protinus domeſticis adverſariis conſignarem, meumque de his rebus

primum volumen processit virorum doctissimorum opera, Nuper demum desideriis nostris subventum est collectis Bentleii, Valckenaerii, Ruhnkenii opusculis, nec parum consuluit his litteris indefessa Seebodii industria.. At, siquidem multum refert ad maiores respicere, ne, quae nunc novis nominibus venduntur, illis incognita fuisse putemus, neu oblivione intercipiantur ea, quae hodiernae doctrinae fundamenta iacta erant superiore iam tempore, restant adhuc praestantissimorum criticorum opuscula, quae nimis raro in eruditorum hominum usum veniunt, et digna tamen sunt, quibus restituendis et commendandis diligentissima cura adhibeatur. In quibus librorum collectionibus conficiendis duae res mihi videntur maxime animadvertendae: ne tales libri eligantur, quorum auctores non tam doctrinae condendae et expoliendae caussa laborarunt, quam ingenio et verbis luserunt, et ut ea, quae ante multos annos a viris doctis in sui temporis usum haud male disputata sunt, nostris studiis accommodentur. Nam critica ars, nobilis quidem et severa, quae multa et varia fata experta est, tandem videtur eo pervenisse, ut coniecturis et hariolationibus, quibus olim multi adeo ob ingenii lusum delectabantur, poetarum et oratorum veterum libros

transformari et vexari amplius non ſinat, ſed ante omnia accuratam cognitionem grammaticam et circumſpectum iudicii uſum in explicandis ſcriptorum ſententiis requirat. Quare eas tantum criticorum ſcriptiones deligere oportet, e quibus etiamnunc aliquid diſci poteſt, ſive in iis fundamenta quaedam doctrinae grammaticae et criticae poſita apparent, ſive exempla exhibentur ſubtilitatis verae, non ſpecioſae. Sed, ut fit in omnibus cognitionis humanae partibus, quum in his quoque litteris indies ad veritatem propius accedamus, antiquo errore exſoluti, et alia, quam quae maioribus noſtris aperta erat, via ingredientes, ubi illorum opera iterum in lucem proferuntur, neceſſarium eſſe videtur, ut nova recognitione facta et ea, quae falſa aut non bene expoſita videantur, non in ipſis auctorum verbis, ſed annotationibus ſubiectis corrigantur, et ea, quae ipſi, ſi viverent, auctores addituri eſſent, addantur. Atque haec duplex ratio animo meo obverſabatur, quum conſilium talem collectionem criticorum opuſculorum inſtituendi cepiſſem, eamque in omnibus huius generis reſtitutionibus tenendam eſſe arbitror. Periculum ipſe nunc faciam. Viri docti, et inprimis tu, vir venerande, cenſebis, utrum hac, quam ingreſſus ſum, via pergam,

an in hoc uno volumine, ut ceteri, ſubſiſtam. Wopkenſii Lectiones primum elegi et propterea, quod multos hoc rariore libro aegre carere cognoveram, et quod Wopkenſius non infimum locum mihi viſus erat inter eos obtinere, qui primarium critici officium in ſubtiliore univerſae rei grammaticae cognitione collocant, neque ad emendanda, quae ſuſpecta videntur, verba ante ſe accingunt, quam omnia, quae ad linguae latinae ingenium et ad ſcriptorum uſum pertinent, comprehenſa habeant, nec temere a certa obſervationis regula aberrant. Non ingenio ille excelluit, ſed ſtudio, quo id praeſertim conſequutus eſt, ut comparatis ſimilibus locis conſuetudinem Ciceronis multis in rebus bene perſpiceret, et quae ab aliis in ſuſpicionem vocata erant, non tam ratione, quam exemplis vindicaret. Multa docuit, quae poſthac ab omnibus probata ſunt, multa etiam, quae novo ſtudio non indigna videntur, neque ingenio incaute indulſit, ſed prudentiam adhibuit eam, quam in criticis noſtris ſaepenumero deſideramus. Ego in verbis auctoris nihil mutavi, niſi quae in Addendis mutata voluit: ſed ubi Wopkenſium aut iudicio abuſum eſſe, aut a recta via aberraſſe animadverteram, id in notis indicavi, atque alia, quae ad rem demonſtrandam aliquid conferre vi-

debantur, adieci, interdum etiam novam expositionem rei instituti, et per totum librum ad recentiorum criticorum curas respexi, et quae vel probanda vel non probanda reperiebantur, propterea notavi, ut, quo superioris saeculi studia a nostris distarent, quo illa adeo his praestarent, facilius intelligi posset. In quibus annotationibus si forte non satis multa dedisse, ac saepe occasionem de aliorum scriptorum locis examinandis vel emendandis subtilius disputandi sponte oblatam omisisse videor, caussa, quae me in hac rerum copia cohibuit, in eo consilio posita erat, quod Pindarus sapientium auctoritate commendat: σοφοὶ δὲ καὶ τὸ μηδὲν ἄγαν ἔπος αἴνησαν περισσῶς. Neque eorum exemplum imitandum videtur, qui lectores suos omnino ignaros et de qualibuscumque rebus monendos putant. Quare in hoc libro relicta sunt, quae alii me doctiores vel addant, vel corrigant, multa: sed sufficiant haec de singulis rebus ad Ciceronem pertinentibus per occasionem dicta: de universa ratione critica, qua praestantissimi oratoris scripta tractari debeant, neque a multis adhuc tractata sunt, alia mihi erit opportunitas disserendi. Quae ad commodum libri usum per additos indices et per correctos vel suppletos numeros in allatis scriptorum locis contulerim, ipsi

videbunt lectores. Tu vero, vir dilectiſſime atque optime, hoc munuſculum benevolo animo accipe ita, ut ab eo oblatum exiſtimes, qui, ut optimi cuiusque aſſenſum et approbationem mereatur, quantum quidem poſſit, laboret, magis tamen tuo amore tuaque benevolentia ſe ornatum et ſuſtentatum cupiat. Vale.

Scribebam Ienae ipſis Calendis Decembribus MDCCCXXVIII. anno poſt primam huius libri editionem undecenteſimo.

DEDICATIO.

VIRIS ERUDITISSIMIS PLURIMUMQUE VENERANDIS, ADRIANO A CATTENBURG, S. THEOLOGIAE, ET IOANNI CLERICO, PHILOSOPHIAE HISTORIAEQUE SACRAE, INTER REMONSTRANTES PROFESSORIBUS CLARISSIMIS.

S. D. P.

THOMAS WOPKENS.

Si par Vobis in audiendis laudibus, atque in promerendis voluptas esset, Viri Eximii, quam longe lateque in illas exspatiari oratio mea posset! quum mihi campum patentissimum aperiant insignes, quibus Dei munere ornati estis ingenii, animique facultates, sempiternaque illa sapientiae, eruditionis, industriae assiduitatisque vestrae monumenta, quibus orbem literatum, arctissime vobis etiam atque etiam devinxistis. At non committam, ut harum rerum encomiis, quamvis meritissimis, summae modestiae illi, quam reverendae gravitati vestrae coniunctam habetis, molestus sim, cum praesertim propria luce sua ita satis abundeque exsplendescant, ut illas dum amplificare vellem, timendum

ſit, ne etiam minuerem. Venio igitur ad id, quod huic libelli mei dedicationi prora ac puppis eſt; ut praeter illam, quam hoc veluti τεκμηρίῳ cummaxime coram omnibus teſtificor, erga Vos reverentiam meam, gratias, quas ante hoc triennium Vobis privatas egi, nunc agam publicas, ac debiti mei partem, quamvis minimam, offerendo Vobis hoc, qualecunque illud eſt, munuſculo philologico, qua par eſt veſtri cum obſervantia perſolvam. Vos enim, Viri honoratiſſimi, annuente Deo O. M., fideliſſima veſtra, mihique ſaluberrima inſtitutione ad Theologiae literarumque humaniorum ſacraria optimi mihi duces fuiſtis. Vos ad amicitiam veſtram, qua mihi nihil potuit eſſe nec fructuoſius nec honorificentius, nullo plane merito meo provocati, introitum benigniſſime mihi patefeciſtis. Vos mihi ſupellectilem veſtram librariam, omnis generis codicibus inſtructam, ſponte plane veſtra recluſiſtis, meamque tenuitatem, quotiescunque uſus foret, humaniſſime ſuſtentaſtis. Verbo dicam: Vos et eo tempore, cum in me docendo bonorum praeceptorum vices perſecte obiretis, et poſtea etiam ad hunc usque diem, immeritam veſtram in me voluntatem ac benevolentiam tam re quam verbis ita declaraſtis, ut omnium forem duriſſimus, ſi tantis veſtris beneficiis ornatus, haec animo grato non agnoſcerem, et quavis uſus opportunitate, apud omnes non praedicarem. Date igitur veniam audaciae meae, ſingulari veſtra comitate innixae, ut quanta poſſim cum verecundia veſtrique veneratione libellum hunc Lectionum Tullianarum Vobis dedicem et conſecrem, tamquam ſubmiſſae in Vos obſervantiae, grataeque perceptorum beneficiorum memoriae meae veriſſimum pignus ac monumentum. Vos illud ſereno vultu blandoque animo, pro ſumma veſtra facilitate, accipite, quaeſo;

remque oblatam non ſuo pretio, ſed offerentis potiſſimum animo, quod facere ſoletis, aeſtimate; ut habeam, quod mihi gratuler, ſi hanc dedicationem, mihi ſane perhonorificam, Vobis intelligam non fuiſſe ingratam. Equidem ferventiſſimis precibus a Deo contendam, ut Vos, Divinarum atque humanarum literarum ſtrenuos vindices, ad rem Chriſtianam ac literariam promovendam, diu conſervet ſuperſtites, ac tandem in ſedem beatorum translatis ſupremam Vobis laborum laudatiſſimorum, eximiaeque pietatis veſtrae mercedem gratuitam, filii ſui Ieſu Chriſti cauſa, impertiat.

Dabam Amſtelodami,
X. Kal. Decembres,
MDCCXXIX.

Lectori Salutem.

Quas tui nunc iuris facio, Lector Benevole, Lectiones Tullianas, hae partem longe maximam tunc temporis a me elucubratae sunt, quum studiorum Academicorum spatium, quod ante hoc triennium emensus sum, decurrerem. Libentissime tum prudenti praeceptorum insignium, quos modo honoris causa compellavi, utebar consilio, neque hoc tempore muto factum, ut operam meam quotidianam, quae quidem in Theologia praecipue versabatur, auctoris cuiuspiam classici lectione interpungerem. Quos quum oculo fugiente nonnullos, alios paullo attentius pervolverem, duo maxime stili materiaeque genere me delectarunt, animumque ita ceperunt meum, ut lectionem eorum, quoad eius fieri per graviora studia potuerit, assiduam mihi fecerim. Xenophontem dico et M. Tullium, quorum auctorum laudibus, per se quippe fulgentissimis, nil attinet immorari. Quemadmodum autem de Xenophonteis me inprimis tenebant, quae ille de Socrate *Memorabilia* conscripsit; ita mihi potissimum ista Tulliana placuerunt, quibus philosophiam facit sermone pere-

leganti argumenta talia persequentem, quae ad disciplinarum nostrarum rationem maxime videbantur accommodata.

Haec autem Ciceronis monumenta insignia longe, quam qua unquam antea, maiore cum voluptate lectitabam, postquam in editionem illorum comptissimam incideram, quam in Anglia accuravit vir eruditissimus ac celeberrimus *Io. Davisius*, qui libris hisce eximia luce collustrandis, pristinoque nitori felicissime restituendis, communi omnium opinioni, quam dudum compluribus aliis auctoribus laudatissima opera sua demerendis ingentem de se concitaverat, ita abunde satisfecit, *nihil* ut iis, qui salvam velint rempub. literariam, magis in vobis sit, quam ut quo pede instituerit, eodem in aliis tam Tullii, quam aliorum scriptis perpoliendis atque illuminandis, *Θεοῦ σὺν παλάμᾳ* pergat, Hae quidem me blandissime prolectabant deliciolae, ut quantumcunque suppeteret horarum subsicivarum, illud (praefiscine dixerim) indefessa cum industria atque assiduitate in Cicerone, veterioribusque illius et recentioribus interpretibus versandis consumerem. In quibus laboribus dum animo meo, a philologia iam diu haudquaquam alieno, indulgeo liberius, nata mihi sunt, benevole Lector, commentariola haec critica. Nam quum insignibus literatorum curis non sic nihil prorsus reliqui factum esse viderem, (quis enim tale quid, quod humanis facultatibus longe maius est, ab hominibus quamvis doctissimis ac sagacissimis, attamen hominibus ullo iure exspectet?) quin in usum si non publicum, omniumque communem; privatum certe meum spicam aliquam post messem opiparam colligi posse confiderem, ipsi mihi stimulus eram, ut si quid in Ciceronis verbis, doctorumque notis aurem vellicaret, hoc protinus domesticis adversariis consignarem, meum que de his rebus

iudicium in dies maiore argumentorum firmamento stabilirem.

Tela hac inchoata, vix unquam fore ſperaveram ut huc usque pertextam publici iuris facerem; quippe cum gnarus ipſe meae in his rebus mediocritatis, in tali campo mei poteſtatem facere, eruditorumque oculis acerrimis opellam hanc levidenſem ſubiicere rem plane arduam exiſtimarem; maximeque etiam contremiſcerem, ne quam dirae meritiſſimas eruditorum laudes arrodendi pruriginem prae ſe latura eſſet haec ratio noſtra, quam tamen praviſſimam indolem cane peius et angue animo meo condemno atque deteſtor. Non tamen exhortantibus (quid enim cauſam iſtam occultaverim?) amicis quibusdam doctiſſimis, quorum iudicio fideique plurimum tribuere conſueveram, morem gerere nec volui nec potui, quod me rem facturum arbitrabantur Muſarum cultoribus gratiſſimam, ſi quae domi hactenus clauſa preſſeram, in dias luminis auras emitterem; nec poſſe inde quidquam detrimenti capere virorum honoratiſſimorum, quibuscum tam libere diſſenſi, exiſtimationem, quod ſit cum publico bono comparandum. Fidentiam quoque conſcientia dabat non tantum adhibitae quam diligentiſſime prudentiae, ſed obſervatae etiam in eximios huius ſeculi Varrones, ſanctiſſimasque virorum illuſtriſſimorum manes aequitatis ſummae atque reverentiae, quippe quorum hallucinationes cum vel per ſe doctiſſimas eſſe et acutas, tum quoque difficillimorum nodorum expeditionibus feliciſſimis abunde compenſari, neminem fore putem qui inficias eat, modo ingenio poſſit moveri. Accedebat etiam, quod rem agi reputabam cum viris honeſtiſſimis, quorum eam confidere licebat eſſe humanitatem, ut quo iure legitimo ipſi eſſent uſi, illud aliis non denegarent; aequique omnino conſulerent, ſi veniam mihi ſumerem,

quam damus petimusque viciſſim, ut errores ipſorum ſalvis et inviolatis candoris modeſtiaeque legibus, coarguerem,

His quidem rationibus permoveri me paſſus ſum, Lector Benevole, ut hunc obſervationum criticarum libellum de penu mea literaria expromerem; in quo iam porro paucis intellige, quid praeſtiterim. Scripta Tullii, quae his Lectionibus perluſtrantur, ſunt Academicae ac Tuſculanae diſputationes, librique de Natura Deorum, de Divinatione ac Fato: reliqua auctoris opera philoſophica, quae de lima editoris laudati accuratiſſima prodierunt, animo aeque intento pervolutare hactenus mihi per temporis anguſtias non fuit integrum. Iam vero in hanc rem curam praecipue converti meam, ut eorum locorum integritatem oſtenderem, quae emendationibus ſuis necquicquam labefactare, ſuſpicionibusque parum iuſtis vexare viderentur interpretes; quod aut mentem ſcriptoris minus dextre adſequerentur, aut ad analogiam grammaticam, communioremve vocum aut formularum uſum ſuperſtitioſius adhaereſcentes, iſtiusmodi ἀκυρολογίας ac σολοικίας obelo confoderent, quibus ſi non prorſus ſimiles atque geminas, at non minus certe duras aut inſuetas modo ſilentio ſuo, modo etiam planiſſimis verbis alibi agnoverint eſſe tolerabiles. Magnae omnino variantium codicum ad emendandam lectionem vulgatam eſt auctoritas: attamen quo poſſint plura exempla proferri, loco ſollicitato ad iſtam loquendi formulam, ob quam ſollicitetur, ſimilia; eo quoque proclivior eſt graviorque ſuſpicio, dicendi genus quamvis ſit minus commodum aut conſuetum, eſſe tamen auctori adſignandum, aut illo ſaltem non indignum. Neque enim grammaticorum ſcitis ita penitus addicti fuerunt veteres, ut nunquam ſe vel la-

an in hoc uno volumine, ut ceteri, subsistam. Wopkensii Lectiones primum elegi et propterea, quod multos hoc rariore libro aegre carere cognoveram, et quod Wopkensius non infimum locum mihi visus erat inter eos obtinere, qui primarium critici officium in subtiliore universae rei grammaticae cognitione collocant, neque ad emendanda, quae suspecta videntur, verba ante se accingunt, quam omnia, quae ad linguae latinae ingenium et ad scriptorum usum pertinent, comprehensa habeant, nec temere a certa observationis regula aberrant. Non ingenio ille excelluit, sed studio, quo id praesertim consequutus est, ut comparatis similibus locis consuetudinem Ciceronis multis in rebus bene perspiceret, et quae ab aliis in suspicionem vocata erant, non tam ratione, quam exemplis vindicaret. Multa docuit, quae posthac ab omnibus probata sunt, multa etiam, quae novo studio non indigna videntur, neque ingenio incaute indulsit, sed prudentiam adhibuit eam, quam in criticis nostris saepenumero desideramus. Ego in verbis auctoris nihil mutavi, nisi quae in Addendis mutata voluit: sed ubi Wopkensium aut iudicio abusum esse, aut a recta via aberrasse animadverteram, id in notis indicavi, atque alia, quae ad rem demonstrandam aliquid conferre vi-

debantur, adieci, interdum etiam novam expoſitionem rei inſtitui, et per totum librum ad recentiorum criticorum curas reſpexi, et quae vel probanda vel non probanda reperiebantur, propterea notavi, ut, quo ſuperioris ſaeculi ſtudia a noſtris diſtarent, quo illa adeo his praeſtarent, facilius intelligi poſſet. In quibus annotationibus ſi forte non ſatis multa dediſſe, ac ſaepe occaſionem de aliorum ſcriptorum locis examinandis vel emendandis ſubtilius diſputandi ſponte oblatam omiſiſſe videor, cauſſa, quae me in hac rerum copia cohibuit, in eo conſilio poſita erat, quod Pindarus ſapientium auctoritate commendat: σοφοὶ δὲ καὶ τὸ μηδὲν ἄγαν ἔπος αἴνησαν περισσῶς. Neque eorum exemplum imitandum videtur, qui lectores ſuos omnino ignaros et de qualibuscumque rebus monendos putant. Quare in hoc libro relicta ſunt, quae alii me doctiores vel addant, vel corrigant, multa: ſed ſufficiant haec de ſingulis rebus ad Ciceronem pertinentibus per occaſionem dicta: de univerſa ratione critica, qua praeſtantiſſimi oratoris ſcripta tractari debeant, neque a multis adhuc tractata ſunt, alia mihi erit opportunitas diſſerendi. Quae ad commodum libri uſum per additos indices et per correctos vel ſuppletos numeros in allatis ſcriptorum locis contulerim, ipſi

videbunt lectores. Tu vero, vir dilectiſſime atque optime, hoc munuſculum benevolo animo accipe ita, ut ab eo oblatum exiſtimes, qui, ut optimi cuiusque aſſenſum et approbationem mereatur, quantum quidem poſſit, laboret, magis tamen tuo amore tuaque benevolentia ſe ornatum et ſuſtentatum cupiat. Vale.

Scribebam Ienae ipſis Calendis Decembribus MDCCCXXVIII. anno poſt primam huius libri editionem undecenteſimo.

DEDICATIO.

Viris eruditissimis plurimumque venerandis, Adriano a Cattenburg, S. Theologiae, et Ioanni Clerico, philosophiae historiaeque sacrae, inter Remonstrantes professoribus clarissimis.

S. D. P.

THOMAS WOPKENS.

Si par Vobis in audiendis laudibus, atque in promerendis voluptas esset, Viri Eximii, quam longe lateque in illas exspatiari oratio mea posset! quum mihi campum patentissimum aperiant insignes, quibus Dei munere ornati estis ingenii, animique facultates, sempiternaque illa sapientiae, eruditionis, industriae assiduitatisque vestrae monumenta, quibus orbem literatum, arctissime vobis etiam atque etiam devinxistis. At non committam, ut harum rerum encomiis, quamvis meritissimis, summae modestiae illi, quam reverendae gravitati vestrae coniunctam habetis, molestus sim, cum praesertim propria luce sua ita satis abundeque exsplendescant, ut illas dum amplificare vellem, timendum

ſit, ne etiam minuerem. Venio igitur ad id, quod huic libelli mei dedicationi prora ac puppis eſt; ut praeter illam, quam hoc veluti τεκμηρίῳ cummaxime coram omnibus teſtificor, erga Vos reverentiam meam, gratias, quas ante hoc triennium Vobis privatas egi, nunc agam publicas, ac debiti mei partem, quamvis minimam, offerendo Vobis hoc, qualecunque illud eſt, munuſculo philologico, qua par eſt veſtri cum obſervantia perſolvam. Vos enim, Viri honoratiſſimi, annuente Deo O. M., fideliſſima veſtra, mihique ſaluberrima inſtitutione ad Theologiae literarumque humaniorum ſacraria optimi mihi duces fuiſtis. Vos ad amicitiam veſtram, qua mihi nihil potuit eſſe nec fructuoſius nec honorificentius, nullo plane merito meo provocati, introitum benigniſſime mihi patefeciſtis. Vos mihi ſupellectilem veſtram librariam, omnis generis codicibus inſtructam, ſponte plane veſtra recluſiſtis, meamque tenuitatem, quotiescunque uſus foret, humaniſſime ſuſtentaſtis. Verbo dicam: Vos et eo tempore, cum in me docendo bonorum praeceptorum vices perfecte obiretis, et poſtea etiam ad hunc usque diem, immeritam veſtram in me voluntatem ac benevolentiam tam re quam verbis ita declaraſtis, ut omnium forem duriſſimus, ſi tantis veſtris beneficiis ornatus, haec animo grato non agnoſcerem, et quavis uſus opportunitate, apud omnes non praedicarem. Date igitur veniam audaciae meae, ſingulari veſtra comitate innixae, ut quanta poſſim cum verecundia veſtrique veneratione libellum hunc Lectionum Tullianarum Vobis dedicem et conſecrem, tamquam ſubmiſſae in Vos obſervantiae, grataeque perceptorum beneficiorum memoriae meae veriſſimum pignus ac monumentum. Vos illud ſereno vultu blandoque animo, pro ſumma veſtra facilitate, accipite, quaeſo;

remque oblatam non ſuo pretio, ſed offerentis potiſſimum animo, quod facere ſoletis, aeſtimate; ut habeam, quod mihi gratuler, ſi hanc dedicationem, mihi ſane perhonorificam, Vobis intelligam non fuiſſe ingratam. Equidem ferventiſſimis precibus a Deo contendam, ut Vos, Divinarum atque humanarum literarum ſtrenuos vindices, ad rem Chriſtianam ac literariam promovendam, diu conſervet ſuperſtites, ac tandem in ſedem beatorum translatis ſupremam Vobis laborum laudatiſſimorum, eximiaeque pietatis veſtrae mercedem gratuitam, filii ſui Ieſu Chriſti cauſa, impertiat.

Dabam Amſtelodami,
X. Kal. Decembres,
MDCCXXIX.

Lectori Salutem.

Quas tui nunc iuris facio, Lector Benevole, Lectiones Tullianas, hae partem longe maximam tunc temporis a me elucubratae ſunt, quum ſtudiorum Academicorum ſpatium, quod ante hoc triennium emenſus ſum, decurrerem. Libentiſſime tum prudenti praeceptorum inſignium, quos modo honoris cauſa compellavi, utebar conſilio, neque hoc tempore muto factum, ut operam meam quotidianam, quae quidem in Theologia praecipue verſabatur, auctoris cuiuspiam claſſici lectione interpungerem. Quos quum oculo fugiente nonnullos, alios paullo attentius pervolverem, duo maxime ſtili materiaeque genere me delectarunt, animumque ita ceperunt meum, ut lectionem eorum, quoad eius fieri per graviora ſtudia potuerit, aſſiduam mihi fecerim. Xenophontem dico et M. Tullium, quorum auctorum laudibus, per ſe quippe fulgentiſſimis, nil attinet immorari. Quemadmodum autem de Xenophonteis me inprimis tenebant, quae ille de Socrate *Memorabilia* conſcripſit; ita mihi potiſſimum iſta Tulliana placuerunt, quibus philoſophiam facit ſermone pere-

leganti argumenta talia perſequentem, quae ad diſciplinarum noſtrarum rationem maxime videbantur accommodata.

Haec autem Ciceronis monumenta inſignia longe, quam qua unquam antea, maiore cum voluptate lectitabam, poſtquam in editionem illorum comptiſſimam incideram, quam in Anglia accuravit vir eruditiſſimus ac celeberrimus *Io. Daviſius*, qui libris hiſce eximia luce colluſtrandis, priſtinoque nitori feliciſſime reſtituendis, communi omnium opinioni, quam dudum compluribus aliis auctoribus laudatiſſima opera ſua demerendis ingentem de ſe concitaverat, ita abunde ſatisfecit, *nihil* ut iis, qui ſalvam velint rempub. literariam, magis in vobis ſit, quam ut quo pede inſtituerit, eodem in aliis tam Tullii, quam aliorum ſcriptis perpoliendis atque illuminandis, *Θεοῦ σὺν παλάμᾳ* pergat. Hae quidem me blandiſſime prolectabant deliciolae, ut quantumcunque ſuppeteret horarum ſubſicivarum, illud (praefiſcine dixerim) indefeſſa cum induſtria atque aſſiduitate in Cicerone, veterioribusque illius et recentioribus interpretibus verſandis conſumerem. In quibus laboribus dum animo meo, a philologia iam diu haudquaquam alieno, indulgeo liberius, nata mihi ſunt, benevole Lector, commentariola haec critica. Nam quum inſignibus literatorum curis non ſic nihil prorſus reliqui factum eſſe viderem, (quis enim tale quid, quod humanis facultatibus longe maius eſt, ab hominibus quamvis doctiſſimis ac ſagaciſſimis, attamen hominibus ullo iure exſpectet?) quin in uſum ſi non publicum, omniumque communem; privatum certe meum ſpicam aliquam poſt meſſem opiparam colligi poſſe conſiderem, ipſi mihi ſtimulus eram, ut ſi quid in Ciceronis verbis, doctorumque notis aurem vellicaret, hoc protinus domeſticis adverſariis conſignarem, meumque de his rebus

iudicium in dies maiore argumentorum firmamento ſtabilirem.

Tela hac inchoata, vix unquam fore ſperaveram, ut huc usque pertextam publici iuris facerem; quippe cum gnarus ipſe meae in his rebus mediocritatis, in tali campo mei poteſtatem facere, eruditorumque oculis acerrimis opellam hanc levidenſem ſubiicere rem plane arduam exiſtimarem; maximeque etiam contremiſcerem, ne quam dirae meritiſſimas eruditorum laudes arrodendi pruriginem prae ſe latura eſſet haec ratio noſtra, quam tamen praviſſimam indolem cane peius et angue animo meo condemno atque deteſtor. Non tamen exhortantibus (quid enim cauſam iſtam occultaverim?) amicis quibusdam doctiſſimis, quorum iudicio fideique plurimum tribuere eonſueveram, morem gerere nec volui nec potui, quod me rem facturum arbitrabantur Muſarum cultoribus gratiſſimam, ſi quae domi hactenus clauſa preſſeram, in dias luminis auras emitterem; nec poſſe inde quidquam detrimenti capere virorum honoratiſſimorum, quibuscum tam libere diſſenſi, exiſtimationem, quod ſit cum publico bono comparandum. Fidentiam quoque conſcientia dabat non tantum adhibitae quam diligentiſſime prudentiae, ſed obſervatae etiam in eximios huius ſeculi Varrones, ſanctiſſimasque virorum illuſtriſſimorum manes aequitatis ſummae atque reverentiae, quippe quorum hallucinationes cum vel per ſe doctiſſimas eſſe et acutas, tum quoque difficillimorum nodorum expeditionibus feliciſſimis abunde compenſari, neminem fore putem qui inficias eat, modo ingenio poſſit moveri. Accedebat etiam, quod rem agi reputabam cum viris honeſtiſſimis, quorum eam confidere licebat eſſe humanitatem, ut quo iure legitimo ipſi eſſent uſi, illud aliis non denegarent; aequique omnino conſulerent, ſi veniam mihi ſumerem,

quam damus petimusque viciſſim, ut errores ipſorum ſalvis et inviolatis candoris modeſtiaeque legibus, coarguerem,

His quidem rationibus permoveri me paſſus ſum, Lector Benevole, ut hunc obſervationum criticarum libellum de penu mea literaria expromerem; in quo iam porro paucis intellige, quid praeſtiterim. Scripta Tullii, quae his Lectionibus perluſtrantur, ſunt Academicae ac Tuſculanae diſputationes, librique de Natura Deorum, de Divinatione ac Fato: reliqua auctoris opera philoſophica, quae de lima editoris laudati accuratiſſima prodierunt, animo aeque intento pervolutare hactenus mihi per temporis anguſtias non fuit integrum. Iam vero in hanc rem curam praecipue converti meam, ut eorum locorum integritatem oſtenderem, quae emendationibus ſuis necquicquam labefactare, ſuſpicionibusque parum iuſtis vexare viderentur interpretes; quod aut mentem ſcriptoris minus dextre adſequerentur, aut ad analogiam grammaticam, communioremve vocum aut formularum uſum ſuperſtitioſius adhaereſcentes, iſtiusmodi ἀκυρολογίας ac σολοικίας obelo confoderent, quibus ſi non prorſus ſimiles atque geminas, at non minus certe duras aut inſuetas modo ſilentio ſuo, modo etiam planiſſimis verbis alibi agnoverint eſſe tolerabiles. Magnae omnino variantium codicum ad emendandam lectionem vulgatam eſt auctoritas; attamen quo poſſint plura exempla proferri, loco ſollicitato ad iſtam loquendi formulam, ob quam ſollicitetur, ſimilia; eo quoque proclivior eſt graviorque ſuſpicio, dicendi genus quamvis ſit minus commodum aut conſuetum, eſſe tamen auctori adſignandum, aut illo ſaltem non indignum. Neque enim grammaticorum ſcitis ita penitus addicti fuerunt veteres, ut nunquam ſe vel la-

tum unguem inde transverſos abripi paterentur; neque elegantiſſimorum quiſpiam ſic ſemper cogitata ſua expreſſit, ut verbis aptioribus uti non potuiſſet, modo tam ad ſermonem ſuum, quam ad rem animo obverſantem, attentus fuiſſet. Hoc ſane ſtatuiſſe videntur critici illi nobiliſſimi, quorum in Ciceronem adnotationes hic examini meo ſubiectae conſpiciuntur; qui locum unum haud rarenter, alterius ſuppetiis adhibitis, a mendae ſuſpicione tuiti ſunt, eoque graviore pondere lancem ſuam deprimi iudicarunt, quo pluries in analogiam grammaticam loquendique rationem conſuetam eodem plane modo committere Tullium animadverterent. Qua igitur ratione aliorum emendationes trutinarunt ac repulerunt ipſi illi viri, eadem quoque ſuas habent Lectionibus his Tullianis oppugnatas; in quibus, niſi me vehementer fallit animus, nulli uſpiam duritiei patrocinatus ſum tantae, quantam non ab ipſis saepenumero adſcitam fuiſſe deprehendas. Quod autem in coacervandis exemplis, quibus cauſam meam probare conatus ſum, prolixior fui, hoc neminem puto aegre laturum, qui modo reputet flagitaſſe hoc ſaepiſſime phraſiologiam quamdam uſumve vocis notabiliorem, flagitaſſe etiam non tantum ſummorum virorum, ſed etiam conſpirantium aliquando complurium κόμματος οὐ πονηροῦ apographorum auctoritatem.

Iam porro ad vindicias haſce meas, quae quidem utramque fere paginam faciunt, accedunt etiam nonnullae emendationes, quas vel proprio Marte, vel ſuccenturiantibus libris, in iſtiusmodi locis inſtitui, quorum vitium aut ſicco pede praeteriiſſent interpretes, aut medela parum idonea tollere tentaſſent. Potuiſſem longe plures coniecturas proferre, niſi inſauſtiſſima exempla virorum, me quidem immenſis paraſangis et acu-

mine et eruditione ſuperiorum, hariolandi libidinem temperaviſſent, ut ſupprimenda ſtatuerem, quae fundamento debiliori inniterentur, aut immaturiora adhuc aliquid a tempore cocturae poſtularent. Tenebricoſa ſane atque offendiculis obſita via eſt ineunda, ſi quis veterum monumenta emaculare aggrediatur, praeſertim ubi non praeſto ſint libri, qui facem praeferant; quam ob cauſam viam ſecutus ſum longe faciliorem, quae mihi parata erat ad diluendas virorum optimorum emendationes minus neceſſarias. Porro etiam dicam, me nonnunquam iſtiusmodi loca quaedam, in quibus nondum quidquam tentatum fuerat, aliquo locorum parallelorum praeſidio muniiſſe; ne forte poſthac retinerent moroſiorem, novandique cacoëthes alicui commoverent.

Dum ſic in libros Tullii memoratos commentarer, viſum eſt quoque faciendum, ut cum huiuſce ſcriptoris, tum aliorum etiam tam Latinorum quam Graecorum loca quaedam obiter illuſtrarem, defenderem aut emendarem; idque non tantum cum res, quae tractaretur, talem aliquam digrediendi copiam mihi faceret, ac veluti manu eo deduceret, ſed interdum etiam quaeſita per viam quandam obliquiorem opportunitate, qua talia aut levi tantum brachio attingerem, aut ſic diffuſe excuterem, ut ex uno diverticulo in alterum inciderem. Cum enim mihi perſuadeo, non ingratam lectoribus meis fore iſtam varietatem; tum quoque hanc extra limites exſpatiandi libertatem mihi ſumere non dubitavi, quod me in hiſce animadverſionibus, quas ſeorſim ab auctore ederem, non tam anguſtis terminis conſtrictum arbitrabar, quam ſi illas Ciceronis diſputationibus ſubiunctas darem, aut totidem verbis aliquando ſubiungendas.

De reliquo, quum homo ſim, nihilque humani a me alienum putem, non facile equidem mihi imperaverim ut credam, in his curis philologicis nusquam me fuiſſe lapſum; propterea que ſic praefationem meam abſolvam, ut errorum veniam abs te, candide Lector, ingenue expetam, meque aequitati tuae commendem atque committam, non minori, uti confido, quam qua in aliorum hallucinationes ipſemet uſus fuerim. Vale, Lector Benevole, hisque meis primitiis literariis utere ac fave.

THOMAE WOPKENS
LECTIONUM
TULLIANARUM
LIBER PRIMUS,

complectens animadverfiones
in Ciceronis Academica,
et Difputationes Tusculanas.

CAPUT I.

Vulgata lectio Ciceronis in Acad. I. quinquies aut fexies a maculae fufpicione liberatur. Ellipfis pron. id *adftruitur. Tertiae perfonae ufus fingularis obfervatur. Cicero obiter juxta cum Arriano vindicatur. Pronomen* is *demonftrativum. Ellipfis praep.* ἀπὸ κοινοῦ *repetendae. Cicero bis terve vindicatur.*

Cicero Epift. ad Varr. Acad. praefixa *neque fuftinebam, ne ad te prius ipfe quid fcriberem, quam aliquid accepiffem, ut poffem te remunerari quam fimillimo munere. Sed cum tu tardius faceres,* etc. Quod vir eruditiffimus Io. Davifius legendum coniicit *quod cum tu tardius faceres*, ne indigne ferat, fi cum faepius alibi, tum heic etiam in diverfam ab illo fententiam abiero. Eft enim hic ellipfis pronominis demonftrativi pervulgaris. [1]) Sic Plaut. Afin. III. 3, 88. *Furcifer,*

1) Triplex eft ufus, cujus exempla Wopkenfius non fatis diftinxit. Omittitur enim interdum pronomen, quod ex antecedentibus verbis facile intelligitur. Atque id non

videbunt lectores. Tu vero, vir dilectiſſime atque optime, hoc munuſculum benevolo animo accipe ita, ut ab eo oblatum exiſtimes, qui, ut optimi cuiusque aſſenſum et approbationem mereatur, quantum quidem poſſit, laboret, magis tamen tuo amore tuaque benevolentia ſe ornatum et ſuſtentatum cupiat. Vale.

Scribebam Ienae ipſis Calendis Decembribus MDCCCXXVIII. anno poſt primam huius libri editionem undecenteſimo.

DEDICATIO.

Viris eruditissimis plurimumque venerandis, Adriano a Cattenburg, s. theologiae, et Ioanni Clerico, philosophiae historiaeque sacrae, inter Remonstrantes professoribus clarissimis.

s. d. p.

THOMAS WOPKENS.

Si par Vobis in audiendis laudibus, atque in promerendis voluptas eſſet, Viri Eximii, quam longe lateque in illas exſpatiari oratio mea poſſet! quum mihi campum patentiſſimum aperiant inſignes, quibus Dei munere ornati eſtis ingenii, animique facultates, ſempiternaque illa ſapientiae, eruditionis, induſtriae aſſiduitatisque veſtrae monumenta, quibus orbem literatum, arctiſſime vobis etiam atque etiam devinxiſtis. At non committam, ut harum rerum encomiis, quamvis meritiſſimis, ſummae modeſtiae illi, quam reverendae gravitati veſtrae coniunctam habetis, moleſtus ſim, cum praeſertim propria luce ſua ita ſatis abundeque exſplendeſcant, ut illas dum amplificare vellem, timendum

ſit, ne etiam minuerem. Venio igitur ad id, quod huic libelli mei dedicationi prora ac puppis eſt; ut praeter illam, quam hoc veluti τεκμηρίῳ cummaxime coram omnibus teſtificor, erga Vos reverentiam meam, gratias, quas ante hoc triennium Vobis privatas egi, nunc agam publicas, ac debiti mei partem, quamvis minimam, offerendo Vobis hoc, qualecunque illud eſt, munuſculo philologico, qua par eſt veſtri cum obſervantia perſolvam. Vos enim, Viri honoratiſſimi, annuente Deo O. M., fideliſſima veſtra, mihique ſaluberrima inſtitutione ad Theologiae literarumque humaniorum ſacraria optimi mihi duces fuiſtis. Vos ad amicitiam veſtram, qua mihi nihil potuit eſſe nec fructuoſius nec honorificentius, nullo plane merito meo provocati, introitum benigniſſime mihi patefeciſtis. Vos mihi ſupellectilem veſtram librariam, omnis generis codicibus inſtructam, ſponte plane veſtra recluſiſtis, meamque tenuitatem, quotiescunque uſus foret, humaniſſime ſuſtentaſtis. Verbo dicam: Vos et eo tempore, cum in me docendo bonorum praeceptorum vices perfecte obiretis, et poſtea etiam ad hunc usque diem, immeritam veſtram in me voluntatem ac benevolentiam tam re quam verbis ita declaraſtis, ut omnium forem duriſſimus, ſi tantis veſtris beneficiis ornatus, haec animo grato non agnoſcerem, et quavis uſus opportunitate, apud omnes non praedicarem. Date igitur veniam audaciae meae, ſingulari veſtra comitate innixae, ut quanta poſſim cum verecundia veſtrique veneratione libellum hunc Lectionum Tullianarum Vobis dedicem et conſecrem, tamquam ſubmiſſae in Vos obſervantiae, grataeque perceptorum beneficiorum memoriae meae veriſſimum pignus ac monumentum. Vos illud ſereno vultu blandoque animo, pro ſumma veſtra facilitate, accipite, quaeſo;

remque oblatam non ſuo pretio, ſed offerentis potiſſimum animo, quod facere ſoletis, aeſtimate; ut habeam, quod mihi gratuler, ſi hanc dedicationem, mihi ſane perhonorificam, Vobis intelligam non fuiſſe ingratam. Equidem ferventiſſimis precibus a Deo contendam, ut Vos, Divinarum atque humanarum literarum ſtrenuos vindices, ad rem Chriſtianam ac literariam promovendam, diu conſervet ſuperſtites, ac tandem in ſedem beatorum translatis ſupremam Vobis laborum laudatiſſimorum, eximiaeque pietatis veſtrae mercedem gratuitam, filii ſui Ieſu Chriſti cauſa, impertiat.

Dabam Amſtelodami,
X. Kal. Decembres,
MDCCXXIX.

Lectori Salutem.

Quas tui nunc iuris facio, Lector Benevole, Lectiones Tullianas, hae partem longe maximam tunc temporis a me elucubratae ſunt, quum ſtudiorum Academicorum ſpatium, quod ante hoc triennium emenſus ſum, decurrerem. Libentiſſime tum prudenti praeceptorum inſignium, quos modo honoris cauſa compellavi, utebar conſilio, neque hoc tempore muto factum, ut operam meam quotidianam, quae quidem in Theologia praecipue verſabatur, auctoris cuiuspiam claſſici lectione interpungerem. Quos quum oculo fugiente nonnullos, alios paullo attentius pervolverem, duo maxime ſtili materiaeque genere me delectarunt, animumque ita ceperunt meum, ut lectionem eorum, quoad eius fieri per graviora ſtudia potuerit, aſſiduam mihi fecerim. Xenophontem dico et M. Tullium, quorum auctorum laudibus, per ſe quippe fulgentiſſimis, nil attinet immorari. Quemadmodum autem de Xenophonteis me inprimis tenebant, quae ille de Socrate *Memorabilia* conſcripſit; ita mihi potiſſimum iſta Tulliana placuerunt, quibus philoſophiam facit ſermone pere-

leganti argumenta talia perfequentem, quae ad difciplinarum noftrarum rationem maxime videbantur accommodata.

Haec autem Ciceronis monumenta infignia longe, quam qua unquam antea, maiore cum voluptate lectitabam, poftquam in editionem illorum comptiffimam incideram, quam in Anglia accuravit vir eruditiffimus ac celeberrimus *Io. Davifius*, qui libris hifce eximia luce colluftrandis, priftinoque nitori feliciffime reftituendis, communi omnium opinioni, quam dudum compluribus aliis auctoribus laudatiffima opera fua demerendis ingentem de fe concitaverat, ita abunde fatisfecit, nihil ut iis, qui falvam velint rempub. literariam, magis in vobis fit, quam ut quo pede inftituerit, eodem in aliis tam Tullii, quam aliorum fcriptis perpoliendis atque illuminandis, Θεοῦ σὺν παλάμᾳ pergat, Hae quidem me blandiffime prolectabant deliciolae, ut quantumcunque fuppeteret horarum fubficivarum, illud (praefifcine dixerim) indefeffa cum induftria atque affiduitate in Cicerone, veterioribusque illius et recentioribus interpretibus verfandis confumerem. In quibus laboribus dum animo meo, a philologia iam diu haudquaquam alieno, indulgeo liberius, nata mihi funt, benevole Lector, commentariola haec critica. Nam quum infignibus literatorum curis non fic nihil prorfus reliqui factum effe viderem, (quis enim tale quid, quod humanis facultatibus longe maius eft, ab hominibus quamvis doctiffimis ac fagaciffimis, attamen hominibus ullo iure exfpectet?) quin in ufum fi non publicum, omniumque communem; privatum certe meum fpicam aliquam poft meffem opiparam colligi poffe confiderem, ipfi mihi ftimulus eram, ut fi quid in Ciceronis verbis, doctorumque notis aurem vellicaret, hoc protinus domefticis adverfariis confignarem, meum que de his rebus

iudicium in dies maiore argumentorum firmamento stabilirem.

Tela hac inchoata, vix unquam fore speraveram, ut huc usque pertextam publici iuris facerem; quippe cum gnarus ipse meae in his rebus mediocritatis, in tali campo mei potestatem facere, eruditorumque oculis acerrimis opellam hanc levidensem subiicere rem plane arduam existimarem; maximeque etiam contremiscerem, ne quam dirae meritissimas eruditorum laudes arrodendi pruriginem prae se latura esset haec ratio nostra, quam tamen pravissimam indolem cane peius et angue animo meo condemno atque detestor. Non tamen exhortantibus (quid enim causam istam occultaverim?) amicis quibusdam doctissimis, quorum iudicio fideique plurimum tribuere consueveram, morem gerere nec volui nec potui, quod me rem facturum arbitrabantur Musarum cultoribus gratissimam, si quae domi hactenus clausa presseram, in dias luminis auras emitterem; nec posse inde quidquam detrimenti capere virorum honoratissimorum, quibuscum tam libere dissensi, existimationem, quod sit cum publico bono comparandum. Fidentiam quoque conscientia dabat non tantum adhibitae quam diligentissime prudentiae, sed observatae etiam in eximios huius seculi Varrones, sanctissimasque virorum illustrissimorum manes aequitatis summae atque reverentiae, quippe quorum hallucinationes cum vel per se doctissimas esse et acutas, tum quoque difficillimorum nodorum expeditionibus felicissimis abunde compensari, neminem fore putem qui inficias eat, modo ingenio possit moveri. Accedebat etiam, quod rem agi reputabam cum viris honestissimis, quorum eam confidere licebat esse humanitatem, ut quo iure legitimo ipsi essent usi, illud aliis non denegarent; aequique omnino consulerent, si veniam mihi sumerem,

quam damus petimusque vicissim, ut errores ipsorum salvis et inviolatis candoris modestiaeque legibus, coarguerem,

His quidem rationibus permoveri me passus sum, Lector Benevole, ut hunc observationum criticarum libellum de penu mea literaria expromerem; in quo iam porro paucis intellige, quid praestiterim. Scripta Tullii, quae his Lectionibus perlustrantur, sunt Academicae ac Tusculanae disputationes, librique de Natura Deorum, de Divinatione ac Fato: reliqua auctoris opera philosophica, quae de lima editoris laudati accuratissima prodierunt, animo aeque intento pervolutare hactenus mihi per temporis angustias non fuit integrum. Iam vero in hanc rem curam praecipue converti meam, ut eorum locorum integritatem ostenderem, quae emendationibus suis necquicquam labefactare, suspicionibusque parum iustis vexare viderentur interpretes; quod aut mentem scriptoris minus dextre adsequerentur, aut ad analogiam grammaticam, communioremve vocum aut formularum usum superstitiosius adhaerescentes, istiusmodi ἀκυρολογίας ac σολοικίας obelo confoderent, quibus si non prorsus similes atque geminas, at non minus certe duras aut insuetas modo silentio suo, modo etiam planissimis verbis alibi agnoverint esse tolerabiles. Magnae omnino variantium codicum ad emendandam lectionem vulgatam est auctoritas: attamen quo possint plura exempla proferri, loco sollicitato ad istam loquendi formulam, ob quam sollicitetur, similia; eo quoque proclivior est graviorque suspicio, dicendi genus quamvis sit minus commodum aut consuetum, esse tamen auctori adsignandum, aut illo saltem non indignum. Neque enim grammaticorum scitis ita penitus addicti fuerunt veteres, ut nunquam se vel la-

tum unguem inde transverſos abripi paterentur; neque elegantiſſimorum quispiam ſic ſemper cogitata ſua expreſſit, ut verbis aptioribus uti non potuiſſet, modo tam ad ſermonem ſuum, quam ad rem animo obverſantem, attentus fuiſſet. Hoc ſane ſtatuiſſe videntur critici illi nobiliſſimi, quorum in Ciceronem adnotationes hic examini meo ſubiectae conſpiciuntur; qui locum unum haud rarenter, alterius ſuppetiis adhibitis, a mendae ſuſpicione tuiti ſunt, eoque graviore pondere lancem ſuam deprimi iudicarunt, quo pluries in analogiam grammaticam loquendique rationem conſuetam eodem plane modo committere Tullium animadverterent. Qua igitur ratione aliorum emendationes trutinarunt ac repulerunt ipſi illi viri, eadem quoque ſuas habent Lectionibus his Tullianis oppugnatas; in quibus, niſi me vehementer fallit animus, nulli uſpiam duritiei patrocinatus ſum tantae, quantam non ab ipſis ſaepenumero adſcitam fuiſſe deprehendas. Quod autem in coacervandis exemplis, quibus cauſam meam probare conatus ſum, prolixior fui, hoc neminem puto aegre laturum, qui modo reputet flagitaſſe hoc ſaepiſſime phraſiologiam quamdam uſumve vocis notabiliorem, flagitaſſe etiam non tantum ſummorum virorum, ſed etiam conſpirantium aliquando complurium *κόμματος οὐ πονηροῦ* apographorum auctoritatem.

Iam porro ad vindicias haſce meas, quae quidem utramque fere paginam faciunt, accedunt etiam nonnullae emendationes, quas vel proprio Marte, vel ſuccenturiantibus libris, in iſtiusmodi locis inſtitui, quorum vitium aut ſicco pede praeteriiſſent interpretes, aut medela parum idonea tollere tentaſſent. Potuiſſem longe plures coniecturas proferre, niſi infauſtiſſima exempla virorum, me quidem immenſis paraſangis et acu-

mine et eruditione ſuperiorum, hariolandi libidinem temperaviſſent, ut ſupprimenda ſtatuerem, quae fundamento debiliori inniterentur, aut immaturiora adhuc aliquid a tempore cocturae poſtularent. Tenebricoſa ſane atque offendiculis obſita via eſt ineunda, ſi quis veterum monumenta emaculare aggrediatur, praeſertim ubi non praeſto ſint libri, qui facem praeferant; quam ob cauſam viam ſecutus ſum longe faciliorem, quae mihi parata erat ad diluendas virorum optimorum emendationes minus neceſſarias. Porro etiam dicam, me nonnunquam iſtiusmodi loca quaedam, in quibus nondum quidquam tentatum fuerat, aliquo locorum parallelorum praeſidio muniiſſe; ne forte poſthac retinerent moroſiorem, novandique cacoëthes alicui commoverent.

Dum ſic in libros Tullii memoratos commentarer, viſum eſt quoque faciendum, ut cum huiuſce ſcriptoris, tum aliorum etiam tam Latinorum quam Graecorum loca quaedam obiter illuſtrarem, defenderem aut emendarem; idque non tantum cum res, quae tractaretur, talem aliquam digrediendi copiam mihi faceret, ac veluti manu eo deduceret, ſed interdum etiam quaeſita per viam quandam obliquiorem opportunitate, qua talia aut levi tantum brachio attingerem, aut ſic diffuſe excuterem, ut ex uno diverticulo in alterum inciderem. Cum enim mihi perſuadeo, non ingratam lectoribus meis fore iſtam varietatem; tum quoque hanc extra limites exſpatiandi libertatem mihi ſumere non dubitavi, quod me in hiſce animadverſionibus, quas ſeorſim ab auctore ederem, non tam anguſtis terminis conſtrictum arbitrabar, quam ſi illas Ciceronis diſputationibus ſubiunctas darem, aut totidem verbis aliquando ſubiungendas.

De reliquo, quum homo ſim, nihilque humani a me alienum putem, non facile equidem mihi imperaverim ut credam, in his curis philologicis nusquam me fuiſſe lapſum; propterea que ſic praefationem meam abſolvam, ut errorum veniam abs te, candide Lector, ingenue expetam, meque aequitati tuae commendem atque committam, non minori, uti confido, quam qua in aliorum hallucinationes ipſemet uſus fuerim. Vale, Lector Benevole, hisque meis primitiis literariis utere ac fave.

THOMAE WOPKENS LECTIONUM TULLIANARUM

LIBER PRIMUS,

complectens animadverſiones in Ciceronis Academica, et Diſputationes Tusculanas.

CAPUT I.

Vulgata lectio Ciceronis in Acad. I. quinquies aut ſexies a maculae ſuſpicione liberatur. Ellipſis pron. id *adſtruitur. Tertiae perſonae uſus ſingularis obſervatur. Cicero obiter juxta cum Arriano vindicatur. Pronomen* is *demonſtrativum. Ellipſis praep.* ἀπὸ κοινοῦ *repetendae. Cicero bis terve vindicatur.*

Cicero Epiſt. ad Varr. Acad. praefixa *meque ſuſtinebam, ne ad te prius ipſe quid ſcriberem, quam aliquid accepiſſem, ut poſſem te remunerari quam ſimillimo munere. Sed cum tu tardius faceres,* etc. Quod vir eruditiſſimus Io. Daviſius legendum coniicit *quod cum tu tardius faceres*, ne indigne ferat, ſi cum ſaepius alibi, tum heic etiam in diverſam ab illo ſententiam abiero. Eſt enim hic ellipſis pronominis demonſtrativi pervulgaris. [1]) Sic Plaut. Aſin. III. 3, 88. *Furcifer,*

1) Triplex eſt uſus, cujus exempla Wopkenſius non ſatis diſtinxit. Omittitur enim interdum pronomen, quod ex antecedentibus verbis facile intelligitur. Atque id non

2 *etiam me delusisti?* LE. *Nunquam hercle facerem*, et Noster ad Fam. lib. III, 7, 3. *querebare quod eos tr buta exigere vetarem*, etc. *quid habuit iniquitati me scribere ne facerent antequam* etc.? Tusc. V, 32, 9(*An Scythes Anacharsis potuit pro nihilo pecuniam di cere? nostrates philosophi facere non potuerunt?* ubi ut hoc obiter, *τὸ facere* vix ego cum viris doct. pr glossa habuerim, quod reclamare videntur talia loca: d Divin. I, 39... *cur Cassandra furens futura prospi ciat, Priamus sapiens hoc idem facere nequeat?* Acad II, 33. *Quod si is facere potest de his rebus, cur ia sapiens de reliquis rebus facere non possit?* 2)

tantum in verbo *facere* fit: nam sicuti Plautus in Asinar. 3, 3, 88 loquutus est, ita Cic. p. Flacc. 15, 35. *non deduxi, inquit, Sextilium. Cedo tabulas. Non deportavi. Fratres saltem exhibe. Non denuntiavi.* Tum v. *facere* componitur cum adverbiis ita, ut ipsum propius ad neutralem significationem accedat, idemque fere exprimat quod *agere*. Ita dixit Cic. l. l. *tardius facere:* ita illud *bene facere*, de quo Cortius ad Sallust. Cat. 3, 1. Cic. Acad. 1, 7, 25 *bene sane facis*, quod p. Quint. 25, 79. *bene agis*. cf. de Fin. 3, 4, 15. ad Att.. 12. 24. Quis vero umquam dixerit *cogitatius facere*, quod Goerenzius affert, equidem nescio. Denique *facere* ponitur pro efficere, seu curare ut fiat, de eo, qui rei perficiendae particeps sit. Et in hac dictione omittitur pronomen. Tacit. Ann. 1, 10 *proscriptionem civium, divisiones agrorum ne ipsis quidem, qui fecere, laudatas.* Cornel. N. Paus. 2, 5. *si fecerit, nullius rei a se repulsam laturum.*

2) Verbum *facere* cuiuscumque verbi, quod antecedat, loco positum illustraverunt Wopkens. cap. 3. Heusing. ad Cic. de Off. 1, 1, 1. Brem. ad Cornel. Chabr. 3, 4. Lennep. ad Ovid. Her. 1, 103. De graeco usu Heindorf. ad Plat. Charm. 16. In Cic. Tusc. 5, 31. *facere* etiam Ernestio suspectum erat. Quod vero Wopkensius scripsit *potuerunt*, ut exhibent aliquot codices, non *poterunt*, probari nequit. In hac enim formula aut futurum ponitur, aut praesens. Vid. librum de Particulis s. v. *an*.

Academ. Lib. I. cap. 1, 2. *Intemperantis enim esse arbitror scribere quod occultari velit.* Non videtur *velit* Hieronymi auctoritate in *velis* convertendum, quamvis persona tertia nomen non habeat unde pendeat. Similis plane ratio est τοῦ *nesciat*, infra c. 4. *quod haec esset una omnis sapientia, non arbitrari se scire quod nesciat.* ubi necesse non arbitror, pro *omnis* rescribi *hominis*, quod volebant viri eximii. ita enim porro Tusc. IV, 20. *ipsum illud aemulari, obtrectare non esse inutile, cum aut se non idem videat consecutum* etc. cap. 26. *cum sit aemulantis angi alieno bono, quod ipse non habeat.* cap. 11. *Haec autem opinatio est, iudicare se scire quod nesciat.* de Fin. IV, 23. *Nihil igitur adiuvat procedere et progredi in virtute, quo minus miserrimus sit, antequam ad eam pervenerit.* lib. V, 9. *Ita finis bonorum existit, secundum naturam vivere sic adfectum ut optime adfici possit.* de Leg. I, 21. . . *naturam sequi, id est, nihil quantum in ipso sit, praetermittere, quo minus ea, quae natura postulet, consequatur, quod inter haec velit virtute tamquam lege vivere.* Seneca epist. 83. *Dic quam turpe sit, plus sibi ingerere quam capiat.* de Clem. II, 3
5. *Misericordia est tristitia ex alienis malis contracta, quae accidere immerentibus credit.* de Benef. I, 2. *Beneficiorum simplex ratio est; tantum erogatur, si reddet aliquid, lucrum est; si non reddet, damnum non est.* ubi vide Gronovium τὸν πάνυ.[3]) Antea vero quam

3) Vid. Heusinger. ad Cic. de Offic. Praef. p. 45. Goerenz. ad Acad. loc. Apertum est, nomen subiecti non omitti posse, nisi aut ipsum facile ex antecedentibus, praesertim ex obliquis nominibus nominativus rectus intelligatur, aut per formam verbi (secundam personam singularis et tertiam pluralis dico) exprimatur. Quare Matthiae nuper in Gramm. graec. p. 590 docuit, excepto uno Homero, in

de tabula manum, idem mihi videri dicam existima dum de verbo ἐστὶν apud Arrian. Diss. Epict. lib. cap. 9. *τί ἄλλο ἀπολείπεται τοῖς ἀνθρώποις, ἢ τ τοῦ Σωκράτους; μηδέποτε πρὸς τὸν πυθόμενον πο δαπὸς ΕΣΤΙΝ, εἰπεῖν ὅτι Ἀθηναῖος ἢ Κορίνθιος ἀλλ' ὅτι κόσμιος. quid superest aliud hominibus praete illud Socratis? numquam perconctanti cuias sit*, i. e

reliquis scriptoribus vel ad superiora, quae antecedant, re spiciendum, vel scripturam esse emendandam. At in iis quae illo modo defendantur, vereor, ne exempla sint, in quibus grammaticum supplementum cogitationi magis quam orationi explendae inserviat. Veluti in Plat. Men. p. 97. A. *ὅτι δ' οὐκ ἔστιν ὀρθῶς ἡγεῖσθαι, ἐὰν μὴ φρόνιμος ᾖ, τοῦτο ὅμοιοί ἐσμεν οὐκ ὀρθῶς ὡμολογηκόσιν.* Illud enim in utriusque linguae usu observatur, in sententia, quae non ad unum aliquem, sed ad omnes pertinet, qualis est definitio, sive infinitivo, sive substantivo posito, intelligi debere *aliquem*, ad quem etiam altera sententiae pars referatur. Ita in exemplis a Wopkensio collatis, sed non accurate distinctis. Nam in illis: *intemperantis enim esse arbitror scribere; quod occultari velit*, habemus certum *intemperantis* nomen. In Senecae verbis: *misericordia est tristitia ex alienis malis contracta, quae accidere immerentibus credit*, non dubitabimus supplere *aliquis*. Nec praestat in Eur. Orest 308 scribere cum Callistrato *κἂν μὴ νοσῇς γάρ, ἀλλὰ δοξάζῃς νοσεῖν, κάματος βροτοῖσιν ἀπορία τε γίγνεται* pro *νοσῇ — δοξάζῃ*. In Sophocl. Trach. 2. tantum abest, ut mutationem *ἐκμάθοις* probemus, ut per reliquam verborum structuram doceamur, quae sit in his locis communibus ratio: *λόγος μὲν ἔστ' ἀρχαῖος ἀνθρώπων φανείς, ὡς οὐκ ἂν αἰῶν' ἐκμάθοι βροτῶν, πρὶν ἂν θάνοι τις.* Ceterum in loco Senecae de Benef. 1, 2, non opus est cum Erasmo scribamus: *si redit aliquid, lucrum est, si non redit, damnum non est*. In Cic. Brut. 58, 209. *quum autem difficile sit, in longa oratione non aliquando aliquid ita dicere, ut sibi ipse non conveniat: quanto difficilius, cavere, ne quid dicas, quod non conveniat eius orationi, qui ante te dixerit?* Ernestii emendationem *ipsa* elegantissimam esse ego non affirmaverim: nam interest aliquid inter orationem non convenientem et oratorem, qui sibi ipse non conveniat.

cujas fis, *dicere Athenienfem effe aut Corinthium, fed mundanum.* Cl. Meibomius tentabat, εἰπόντος ὅτι Ἀθηναῖος. ut ita haec conftrueret cum antecedd. τοῦ Σωκράτους, etc.

Eodem cap. 2. *quod iam pridem ad hunc eum ipfum (me autem dicebat quaedam inftitui* etc. An vocula *eum* delenda fit, quod voluerunt viri infignes, ego quidem vehementer dubito; quoniam demonftrationis ἐπισημασία validior cum huic loco fatis quadrat, tum faepius quoque hoc modo accumulandis pronominibus exprimitur; ut docuit Auf. Popma, lib. II. de Ufu Ant. Locut. cap. 10. ubi hunc quoque locum Tullii allegat, ut fibi fatis fuperque probatum. Addamus ifta ex Orat. poft red. in fen. cap. penult. *nec mihi ille ipfe animus idem meus, vobis non incognitus, defuit.* ad Att. II. ep. 1. extr. *me illum ipfum vindicem aeris alieni.* de Fin. V, 8. *ifta animi tranquillitas ea ipfa eft beata vita*: ubi vix aufim cum editore cl. pro *ea ipfa* reponere *re ipfa.* vide enim, fis, harum literarum virum fcientiffimum G. Cortium ad Saluft. Cat. 57, 1. 4)

Cap. II, 7 *Totum igitur illud philofophiae ftudium mihi quidem ipfe fumo et ad vitae conftantiam quantam poffum, et ad delectationem animi.* Non video 4
cur illud *quantam* fic difplicuerit doctiffimis literatoribus, ut mallent *quantum:* idem eft enim, ac fi dixiffet

4) His quae Goerenzius addit loca de Off. 2, 3, 9. ad Att. 2, 1. aliena funt: neque conveniunt illa ex Orat. poft red. et Tufc. 5, 9, 26. ubi *idem* vim habet adjectivam. Reftant igitur duo loca Acad. et de Fin. 5, 8, 23. Sed ibi codices exhibent: *quia ifta animi tranquillitas ipfa eft vita beata.* Nec dubitari poteft, quin alter locus Academ. corruptus fit; Scripfiffe videtur Cicero *ad huncce ipfum*: id quod probant addita verba *me autem dicebat.* Alia eft res in his p. Flacc. 22, 52. *huic illi legato.* de Fin. 4, 16, 45. *hi autem ponunt illi quidem prima naturae etc.*

Lectori Salutem.

Quas tui nunc iuris facio, Lector Benevole, Lectiones Tullianas, hae partem longe maximam tunc temporis a me elucubratae ſunt, quum ſtudiorum Academicorum ſpatium, quod ante hoc triennium emenſus ſum, decurrerem. Libentiſſime tum prudenti praeceptorum inſignium, quos modo honoris cauſa compellavi, utebar conſilio, neque hoc tempore muto factum, ut operam meam quotidianam, quae quidem in Theologia praecipue verſabatur, auctoris cuiuspiam claſſici lectione interpungerem. Quos quum oculo fugiente nonnullos, alios paullo attentius pervolverem, duo maxime ſtili materiaeque genere me delectarunt, animumque ita ceperunt meum, ut lectionem eorum, quoad eius fieri per graviora ſtudia potuerit, aſſiduam mihi fecerim. Xenophontem dico et M. Tullium, quorum auctorum laudibus, per ſe quippe fulgentiſſimis, nil attinet immorari. Quemadmodum autem de Xenophonteis me inprimis tenebant, quae ille de Socrate *Memorabilia* conſcripſit; ita mihi potiſſimum iſta Tulliana placuerunt, quibus philoſophiam facit ſermone pere-

leganti argumenta talia perſequentem, quae ad diſciplinarum noſtrarum rationem maxime videbantur accommodata.

Haec autem Ciceronis monumenta inſignia longe, quam qua unquam antea, maiore cum voluptate lectitabam, poſtquam in editionem illorum comptiſſimam incideram, quam in Anglia accuravit vir eruditiſſimus ac celeberrimus *Io. Daviſius*, qui libris hiſce eximia luce colluſtrandis, priſtinoque nitori feliciſſime reſtituendis, communi omnium opinioni, quam dudum compluribus aliis auctoribus laudatiſſima opera ſua demerendis ingentem de ſe concitaverat, ita abunde ſatisfecit, *nihil ut iis*, qui ſalvam velint rempub. literariam, magis *in vobis* ſit, quam ut quo pede inſtituerit, eodem in aliis tam Tullii, quam aliorum ſcriptis perpoliendis atque illuminandis, *Θεοῦ σὺν παλάμᾳ* pergat. Hae quidem me blandiſſime prolectabant deliciolae, ut quantumcunque ſuppeteret horarum ſubſicivarum, illud (praeſiſcine dixerim) indefeſſa cum induſtria atque aſſiduitate in Cicerone, veterioribusque illius et recentioribus interpretibus verſandis conſumerem. In quibus laboribus dum animo meo, a philologia iam diu haudquaquam alieno, indulgeo liberius, nata mihi ſunt, benevole Lector, commentariola haec critica. Nam quum inſignibus literatorum curis non ſic nihil prorſus reliqui factum eſſe viderem, (quis enim tale quid, quod humanis facultatibus longe maius eſt, ab hominibus quamvis doctiſſimis ac ſagaciſſimis, attamen hominibus ullo iure exſpectet?) quin in uſum ſi non publicum, omniumque communem; privatum certe meum ſpicam aliquam poſt meſſem opiparam colligi poſſe conſiderem, ipſi mihi ſtimulus eram, ut ſi quid in Ciceronis verbis, doctorumque notis aurem vellicaret, hoc protinus domeſticis adverſariis conſignarem, meumque de his rebus

iudicium in dies maiore argumentorum firmamento ftabilirem.

Tela hac inchoata, vix unquam fore fperaveram, ut huc usque pertextam publici iuris facerem; quippe cum gnarus ipfe meae in his rebus mediocritatis, in tali campo mei poteftatem facere, eruditorumque oculis acerrimis opellam hanc levidenfem fubiicere rem plane arduam exiftimarem; maximeque etiam contremifcerem, ne quam dirae meritiffimas eruditorum laudes arrodendi pruriginem prae fe latura effet haec ratio noftra, quam tamen praviffimam indolem cane peius et angue animo meo condemno atque detestor. Non tamen exhortantibus (quid enim caufam iftam occultaverim?) amicis quibusdam doctiffimis, quorum iudicio fideique plurimum tribuere eonfueveram, morem gerere nec volui nec potui, quod me rem facturum arbitrabantur Mufarum cultoribus gratiffimam, fi quae domi hactenus claufa prefferam, in dias luminis auras emitterem; nec poffe inde quidquam detrimenti capere virorum honoratiffimorum, quibuscum tam libere diffenfi, exiftimationem, quod fit cum publico bono comparandum. Fidentiam quoque confcientia dabat non tantum adhibitae quam diligentiffime prudentiae, fed obfervatae etiam in eximios huius feculi Varrones, fanctiffimasque virorum illuftriffimorum manes aequitatis fummae atque reverentiae, quippe quorum hallucinationes cum vel per fe doctiffimas effe et acutas, tum quoque difficillimorum nodorum expeditionibus feliciffimis abunde compenfari, neminem fore putem qui inficias eat, modo ingenio poffit moveri. Accedebat etiam, quod rem agi reputabam cum viris honeftiffimis, quorum eam confidere licebat effe humanitatem, ut quo iure legitimo ipfi effent ufi, illud aliis non denegarent; aequique omnino confulerent, fi veniam mihi fumerem,

quam damus petimusque viciſſim, ut errores ipſorum ſalvis et inviolatis candoris modeſtiaeque legibus, coarguerem,

His quidem rationibus permoveri me paſſus ſum, Lector Benevole, ut hunc obſervationum criticarum libellum de penu mea literaria expromerem; in quo iam porro paucis intellige, quid praeſtiterim. Scripta Tullii, quae his Lectionibus perluſtrantur, ſunt Academicae ac Tuſculanae diſputationes, librique de Natura Deorum, de Divinatione ac Fato: reliqua auctoris opera philoſophica, quae de lima editoris laudati accuratiſſima prodierunt, animo aeque intento pervolutare hactenus mihi per temporis anguſtias non fuit integrum. Iam vero in hanc rem curam praecipue converti meam, ut eorum locorum integritatem oſtenderem, quae emendationibus ſuis necquicquam labefactare, ſuspicionibusque parum iuſtis vexare viderentur interpretes; quod aut mentem ſcriptoris minus dextre adſequerentur, aut ad analogiam grammaticam, communioremve vocum aut formularum uſum ſuperſtitioſius adhaereſcentes, iſtiusmodi ἀκυρολογίας ac σολοικίας obelo confoderent, quibus ſi non prorſus ſimiles atque geminas, at non minus certe duras aut inſuetas modo ſilentio ſuo, modo etiam planiſſimis verbis alibi agnoverint eſſe tolerabiles. Magnae omnino variantium codicum ad emendandam lectionem vulgatam eſt auctoritas: attamen quo poſſint plura exempla proferri, loco ſollicitato ad iſtam loquendi formulam, ob quam ſollicitetur, ſimilia; eo quoque proclivior eſt graviorque ſuſpicio, dicendi genus quamvis ſit minus commodum aut conſuetum, eſſe tamen auctori adſignandum, aut illo ſaltem non indignum. Neque enim grammaticorum ſcitis ita penitus addicti fuerunt veteres, ut nunquam ſe vel la-

tum unguem inde transverſos abripi paterentur; neque elegantiſſimorum quiſpiam ſic ſemper cogitata ſua expreſſit, ut verbis aptioribus uti non potuiſſet, modo tam ad ſermonem ſuum, quam ad rem animo obverſantem, attentus fuiſſet. Hoc ſane ſtatuiſſe videntur critici illi nobiliſſimi, quorum in Ciceronem adnotationes hic examini meo ſubiectae conſpiciuntur; qui locum unum haud rarenter, alterius ſuppetiis adhibitis, a mendae ſuſpicione tuiti ſunt, eoque graviore pondere lancem ſuam deprimi iudicarunt, quo pluries in analogiam grammaticam loquendique rationem conſuetam eodem plane modo committere Tullium animadverterent. Qua igitur ratione aliorum emendationes trutinarunt ac repulerunt ipſi illi viri, eadem quoque ſuas habent Lectionibus his Tullianis oppugnatas; in quibus, niſi me vehementer fallit animus, nulli uſpiam duritiei patrocinatus ſum tantae, quantam non ab ipſis ſaepenumero adſcitam fuiſſe deprehendas. Quod autem in coacervandis exemplis, quibus cauſam meam probare conatus ſum, prolixior fui, hoc neminem puto aegre laturum, qui modo reputet flagitaſſe hoc ſaepiſſime phraſiologiam quamdam uſumve vocis notabiliorem, flagitaſſe etiam non tantum ſummorum virorum, ſed etiam conſpirantium aliquando complurium *κόμματος οὐ πονηροῦ* apographorum auctoritatem.

Iam porro ad vindicias haſce meas, quae quidem utramque fere paginam faciunt, accedunt etiam nonnullae emendationes, quas vel proprio Marte, vel ſuccenturiantibus libris, in iſtiusmodi locis inſtitui, quorum vitium aut ſicco pede praeteriiſſent interpretes, aut medela parum idonea tollere tentaſſent. Potuiſſem longe plures coniecturas proferre, niſi infauſtiſſima exempla virorum, me quidem immenſis paraſangis et acu-

mine et eruditione ſuperiorum, hariolandi libidinem temperaviſſent, ut ſupprimenda ſtatuerem, quae fundamento debiliori inniterentur, aut immaturiora adhuc aliquid a tempore cocturae poſtularent. Tenebricoſa ſane atque offendiculis obſita via eſt ineunda, ſi quis veterum monumenta emaculare aggrediatur, praeſertim ubi non praeſto ſint libri, qui facem praeferant; quam ob cauſam viam ſecutus ſum longe faciliorem, quae mihi parata erat ad diluendas virorum optimorum emendationes minus neceſſarias. Porro etiam dicam, me nonnunquam iſtiusmodi loca quaedam, in quibus nondum quidquam tentatum fuerat, aliquo locorum parallelorum praeſidio muniiſſe; ne forte poſthac retinerent moroſiorem, novandique cacoëthes alicui commoverent.

Dum ſic in libros Tullii memoratos commentarer, viſum eſt quoque faciendum, ut cum huiuſce ſcriptoris, tum aliorum etiam tam Latinorum quam Graecorum loca quaedam obiter illuſtrarem, defenderem aut emendarem; idque non tantum cum res, quae tractaretur, talem aliquam digrediendi copiam mihi faceret, ac veluti manu eo deduceret, ſed interdum etiam quaeſita per viam quandam obliquiorem opportunitate, qua talia aut levi tantum brachio attingerem, aut ſic diffuſe excuterem, ut ex uno diverticulo in alterum inciderem. Cum enim mihi perſuadeo, non ingratam lectoribus meis fore iſtam varietatem; tum quoque hanc extra limites exſpatiandi libertatem mihi ſumere non dubitavi, quod me in hiſce animadverſionibus, quas ſeorſim ab auctore ederem, non tam anguſtis terminis conſtrictum arbitrabar, quam ſi illas Ciceronis diſputationibus ſubiunctas darem, aut totidem verbis aliquando ſubiungendas.

De reliquo, quum homo ſim, nihilque humani a me alienum putem, non facile equidem mihi imperaverim ut credam, in his curis philologicis nusquam me fuiſſe lapſum; proptereaque ſic praefationem meam abſolvam, ut errorum veniam abs te, candide Lector, ingenue expetam, meque aequitati tuae commendem atque committam, non minori, uti confido, quam qua in aliorum hallucinationes ipſemet uſus fuerim. Vale, Lector Benevole, hisque meis primitiis literariis utere ac fave.

THOMAE WOPKENS
LECTIONUM
TULLIANARUM
LIBER PRIMUS,

complectens animadverſiones
in Ciceronis Academica,
et Diſputationes Tuſculanas.

CAPUT I.

Vulgata lectio Ciceronis in Acad. I. quinquies aut ſexies a maculae ſuſpicione liberatur. Ellipſis pron. id *adſtruitur. Tertiae perſonae uſus ſingularis obſervatur. Cicero obiter juxta cum Arriano vindicatur. Pronomen* is *demonſtrativum. Ellipſis praep. ἀπὸ κοινοῦ repetendae. Cicero bis terve vindicatur.*

Cicero Epiſt. ad Varr. Acad. praefixa *meque ſuſtinebam, ne ad te prius ipſe quid ſcriberem, quam aliquid accepiſſem, ut poſſem te remunerari quam ſimillimo munere. Sed cum tu tardius faceres,* etc. Quod vir eruditiſſimus Io. Daviſius legendum coniicit *quod cum tu tardius faceres*, ne indigne ferat, ſi cum ſaepius alibi, tum heic etiam in diverſam ab illo ſententiam abiero. Eſt enim hic ellipſis pronominis demonſtrativi pervulgaris. [1]) Sic Plaut. Aſin. III. 3, 88. *Furcifer,*

1) Triplex eſt uſus, cujus exempla Wopkenſius non ſatis diſtinxit. Omittitur enim interdum pronomen, quod ex antecedentibus verbis facile intelligitur. Atque id non

1 *etiam me delusisti?* LE. *Nunquam hercle facerem,* et Noster ad Fam. lib. III, 7, 3. *querebare quod eos tributa exigere vetarem,* etc. *quid habuit iniquitati me scribere ne facerent antequam* etc.? Tusc. V, 32, 90 *An Scythes Anacharsis potuit pro nihilo pecuniam ducere? nostrates philosophi facere non potuerunt?* ubi ut hoc obiter, τὸ *facere* vix ego cum viris doct. pro glossa habuerim, quod reclamare videntur talia loca: de Divin. I, 39... *cur Cassandra furens futura prospiciat,. Priamus, sapiens hoc idem facere nequeat?* Acad II, 33. *Quod si is facere potest de his rebus, cur ia sapiens de reliquis rebus facere non possit?* 2)

tantum in verbo *facere* sit: nam sicuti Plautus in Asinar. 3, 3, 88 loquutus est, ita Cic. p. Flacc. 15, 35. *non deduxi, inquit, Sextilium. Cedo tabulas. Non deportavi. Fratres saltem exhibe. Non denuntiavi.* Tum v. *facere* componitur cum adverbiis ita, ut ipsum propius ad neutralem significationem accedat, idemque fere exprimat quod *agere*. Ita dixit Cic. l. l. *tardius facere:* ita illud *bene facere*, de quo Cortius ad Sallust. Cat. 3, 1. Cic. Acad. 1, 7, 25 *bene sane facis*, quod p. Quint. 25, 79. *bene agis.* cf. de Fin. 3, 4, 15. ad Att. 12. 24. Quis vero umquam dixerit *cogitatius facere*, quod Goerenzius affert, equidem nescio. Denique *facere* ponitur pro efficere, seu curare ut fiat, de eo, qui rei perficiendae particeps sit. Et in hac dictione omittitur pronomen. Tacit. Ann. 1, 10 *proscriptionem civium, divisiones agrorum ne ipsis quidem, qui fecere, laudatas.* Cornel. N. Paus. 2, 5. *si fecerit, nullius rei a se repulsam laturum.*

2) Verbum *facere* cuiuscumque verbi, quod antecedat, loco positum illustraverunt Wopkens. cap. 3. Heusing. ad Cic. de Off. 1, 1, 1. Brem. ad Cornel. Chabr. 3, 4. Lennep. ad Ovid. Her. 1, 103. De graeco usu Heindorf. ad Plat. Charm. 16. In Cic. Tusc. 5, 31. *facere* etiam Ernestio suspectum erat. Quod vero Wopkensius scripsit *potuerunt*, ut exhibent aliquot codices, non *poterunt*, probari nequit. In hac enim formula aut futurum ponitur, aut praesens. Vid. librum de Particulis s. v. *an*.

Academ. Lib. I. cap. 1, 2. *Intemperantis enim eſſe arbitror ſcribere quod occultari velit.* Non videtur *velit* Hieronymi auctoritate in *velis* convertendum, quamvis perſona tertia nomen non habeat unde pendeat. Similis plane ratio eſt τοῦ *nesciat*, infra c. 4. *quod haec eſſet una omnis ſapientia, non arbitrari ſe ſcire quod neſciat.* ubi neceſſe non arbitror, pro *omnis* reſcribi *hominis*, quod volebant viri eximii. ita enim porro Tuſc. IV, 20. *ipſum illud aemulari, obtrectare non eſſe inutile, cum aut ſe non idem videat conſecutum* etc. cap. 26. *cum ſit aemulantis angi alieno bono, quod ipſe non habeat.* cap. 11. *Haec autem opinatio eſt, iudicare ſe ſcire quod neſciat.* de Fin. IV, 23. *Nihil igitur adiuvat procedere et progredi in virtute, quo minus miſerrimus ſit, antequam ad eam pervenerit.* lib. V, 9. *Ita finis bonorum exiſtit, ſecundum naturam vivere ſic adfectum ut optime adfici poſſit.* de Leg. I, 21. . . *naturam ſequi, id eſt, nihil quantum in ipſo ſit, praetermittere, quo minus ea, quae natura poſtulet, conſequatur, quod inter haec velit virtute tamquam lege vivere.* Seneca epiſt. 83. *Dic quam turpe ſit, plus ſibi ingerere quam capiat.* de Clem. II, 3 5. *Miſericordia eſt triſtitia ex alienis malis contracta, quae accidere immerentibus credit.* de Benef. I, 2. *Beneficiorum ſimplex ratio eſt; tantum erogatur, ſi reddet aliquid, lucrum eſt; ſi non reddet, damnum non eſt.* ubi vide Gronovium τὸν πάνυ.[3] Antea vero quam

3) Vid. Heuſinger. ad Cic. de Offic. Praef. p. 45. Goerenz. ad Acad. loc. Apertum eſt, nomen ſubiecti non omitti poſſe, niſi aut ipſum facile ex antecedentibus, praeſertim ex obliquis nominibus nominativus rectus intelligatur, aut per formam verbi (ſecundam perſonam ſingularis et tertiam pluralis dico) exprimatur. Quare Matthiae nuper in Gramm. graec. p. 590 docuit, excepto uno Homero, in

de tabula manum, idem mihi videri dicam exiſtiman dum de verbo *ἐστὶν* apud Arrian. Diſſ. Epict. lib. I cap. 9. *τί ἄλλο ἀπολείπεται τοῖς ἀνθρώποις, ἢ τὸ τοῦ Σωκράτους; μηδέποτε πρὸς τὸν πυθόμενον ποδαπὸς ΕΣΤΙΝ, εἰπεῖν ὅτι Ἀθηναῖος ἢ Κορίνθιος, ἀλλ' ὅτι κόσμιος. quid ſupereſt aliud hominibus praeter illud Socratis? numquam perconctanti cuias ſit*, i. e.

reliquis ſcriptoribus vel ad ſuperiora, quae antecedant, reſpiciendum, vel ſcripturam eſſe emendandam. At in iis, quae illo modo defendantur, vereor, ne exempla ſint, in quibus grammaticum ſupplementum cogitationi magis quam orationi explendae inſerviat. Veluti in Plat. Men. p. 97. A. *ὅτι δ'οὐκ ἔστιν ὀρθῶς ἡγεῖσθαι, ἐὰν μὴ φρόνιμος ᾖ, τοῦτο ὅμοιοί ἐσμεν οὐκ ὀρθῶς ὡμολογηκόσιν.* Illud enim in utriusque linguae uſu obſervatur, in ſententia, quae non ad unum aliquem, ſed ad omnes pertinet, qualis eſt definitio, ſive infinitivo, ſive ſubſtantivo poſito, intelligi debere *aliquem*, ad quem etiam altera ſententiae pars referatur. Ita in exemplis a Wopkenſio collatis, ſed non accurate diſtinctis. Nam in illis: *intemperantis enim eſſe arbitror ſcribere; quod occultari velit*, habemus certum *intemperantis* nomen. In Senecae verbis: *miſericordia eſt triſtitia ex alienis malis contracta, quae accidere immerentibus credit*, non dubitabimus ſupplere *aliquis*. Nec praeſtat in Eur. Oreſt 308 ſcribere cum Calliſtrato *κἂν μὴ νοσῇς γὰρ, ἀλλὰ δοξάζῃς νοσεῖν, κάματος βροτοῖσιν ἀπορία τε γίγνεται·* pro *νοσῇ — δοξάζῃ.* In Sophocl. Trach. 2. tantum abeſt, ut mutationem *ἐκμάθοις* probemus, ut per reliquam verborum ſtructuram doceamur, quae ſit in his locis communibus ratio: *λόγος μὲν ἔστ' ἀρχαῖος ἀνθρώπων φανείς, ὡς οὐκ ἂν αἰῶν' ἐκμάθοι βροτῶν, πρὶν ἂν θάνοι τις.* Ceterum in loco Senecae de Benef. 1, 2, non opus eſt cum Eraſmo ſcribamus: *ſi redit aliquid, lucrum eſt, ſi non redit, damnum non eſt.* In Cic Brut. 58, 209. *quum autem difficile ſit, in longa oratione non aliquando aliquid ita dicere, ut ſibi ipſe non conveniat: quanto difficilius, cavere, ne quid dicas, quod non conveniat eius orationi, qui ante te dixerit?* Erneſtii emendationem *ipſa* elegantiſſimam eſſe ego non affirmaverim: nam intereſt aliquid inter orationem non convenientem et oratorem, qui ſibi ipſe non conveniat.

cujas ſis, *dicere Athenienſem eſſe aut Corinthium, ſed mundanum.* Cl. Meibomius tentabat, εἰπόντος ὅτι Ἀθηναῖος. ut ita haec conſtrueret cum antecedd. τοῦ Σωκράτους, etc.

Eodem cap. 2. *quod iam pridem ad hunc eum ipſum* (*me autem dicebat quaedam inſtitui* etc. An vocula *eum* delenda ſit, quod voluerunt viri inſignes, ego quidem vehementer dubito; quoniam demonſtrationis ἐπισημασία validior cum huic loco ſatis quadrat, tum ſaepius quoque hoc modo accumulandis pronominibus exprimitur; ut docuit Auſ. Popma, lib. II. de Uſu Ant. Locut. cap. 10. ubi hunc quoque locum Tullii allegat, ut ſibi ſatis ſuperque probatum. Addamus iſta ex Orat. poſt red. in ſen. cap. penult. *nec mihi ille ipſe animus idem meus, vobis non incognitus, defuit.* ad Att. II. ep. 1. extr. *me illum ipſum vindicem aeris alieni.* de Fin. V, 8. *iſta animi tranquillitas ea ipſa eſt beata vita*: ubi vix auſim cum editore cl. pro *ea ipſa* reponere *re ipſa*. vide enim, ſis, harum literarum virum ſcientiſſimum G. Cortium ad Saluſt. Cat. 57, 1. 4)

Cap. II, 7 *Totum igitur illud philoſophiae ſtudium mihi quidem ipſe ſumo et ad vitae conſtantiam quantam poſſum, et ad delectationem animi.* Non video 4
cur illud *quantam* ſic diſplicuerit doctiſſimis literatoribus, ut mallent *quantum:* idem eſt enim, ac ſi dixiſſet

4) His quae Goerenzius addit loca de Off. 2, 3, 9. ad Att. 2, 1. aliena ſunt: neque conveniunt illa ex Orat. poſt red. et Tuſc. 5, 9, 26. ubi *idem* vim habet adjectivam. Reſtant igitur duo loca Acad. et de Fin. 5, 8, 23. Sed ibi codices exhibent: *quia iſta animi tranquillitas ipſa eſt vita beata.* Nec dubitari poteſt, quin alter locus Academ. corruptus ſit; Scripſiſſe videtur Cicero *ad huncce ipſum*: id quod probant addita verba *me autem dicebat.* Alia eſt res in his p. Flacc. 22, 52. *huic illi legato.* de Fin. 4, 16, 43. *hi autem ponunt illi quidem prima naturae etc.*

de tabula manum, idem mihi videri dicam existimar dum de verbo ἐστὶν apud Arrian. Diss. Epict. lib. I cap. 9. *τί ἄλλο ἀπολείπεται τοῖς ἀνθρώποις, ἢ τ τοῦ Σωκράτους; μηδέποτε πρὸς τὸν πυθόμενον πο δαπὸς ΕΣΤΙΝ, εἰπεῖν ὅτι Ἀθηναῖος ἢ Κορίνθιος ἀλλ' ὅτι κόσμιος. quid superest aliud hominibus praete illud Socratis? numquam perconctanti cuias sit,* i. e

reliquis scriptoribus vel ad superiora, quae antecedant, respiciendum, vel scripturam esse emendandam. At in iis quae illo modo defendantur, vereor, ne exempla sint, in quibus grammaticum supplementum cogitationi magis quam orationi explendae inserviat. Veluti in Plat. Men. p. 97. A. ὅτι δ' οὐκ ἔστιν ὀρθῶς ἡγεῖσθαι, ἐὰν μὴ φρόνιμος ᾖ, τοῦτο ὅμοιοί ἐσμεν οὐκ ὀρθῶς ὡμολογηκόσιν. Illud enim in utriusque linguae usu observatur, in sententia, quae non ad unum aliquem, sed ad omnes pertinet, qualis est definitio, sive infinitivo, sive substantivo posito, intelligi debere *aliquem*, ad quem etiam altera sententiae pars referatur. Ita in exemplis a Wopkensio collatis, sed non accurate distinctis. Nam in illis: *intemperantis enim esse arbitror scribere; quod occultari velit*, habemus certum *intemperantis* nomen. In Senecae verbis: *misericordia est tristitia ex alienis malis contracta, quae accidere immerentibus credit,* non dubitabimus supplere *aliquis.* Nec praestat in Eur. Orest 308 scribere cum Callistrato κἂν μὴ νοσῇς γὰρ, ἀλλὰ δοξάζῃς νοσεῖν, κάματος βροτοῖσιν ἀπορία τε γίγνεται· pro νοσῇ — δοξάζῃ. In Sophocl. Trach. 2. tantum abest, ut mutationem ἐκμάθοις probemus, ut per reliquam verborum structuram doceamur, quae sit in his locis communibus ratio: λόγος μὲν ἔστ' ἀρχαῖος ἀνθρώπων φανείς, ὡς οὐκ ἂν αἰῶν' ἐκμάθοι βροτῶν, πρὶν ἂν θάνοι τις. Ceterum in loco Senecae de Benef. 1, 2, non opus est cum Erasmo scribamus: *si redit aliquid, lucrum est, si non redit, damnum non est.* In Cic. Brut. 58, 209. *quum autem difficile sit, in longa oratione non aliquando aliquid ita dicere, ut sibi ipse non conveniat: quanto difficilius, cavere, ne quid dicas, quod non conveniat eius orationi, qui ante te dixerit?* Ernestii emendationem *ipsa* elegantissimam esse ego non affirmaverim: nam interest aliquid inter orationem non convenientem et oratorem, qui sibi ipse non conveniat.

cujas ſis, *dicere Athenienſem eſſe aut Corinthium, ſed mundanum.* Cl. Meibomius tentabat, *εἰπόντος ὅτι Ἀθηναῖος.* ut ita haec conſtrueret cum antecedd. *τοῦ Σωκράτους*, etc.

Eodem cap. 2. *quod iam pridem ad hunc eum ipſum (me autem dicebat) quaedam inſtitui* etc. An voeula *eum* delenda ſit, quod voluerunt viri inſignes, ego quidem vehementer dubito; quoniam demonſtrationis *ἐπισημασία* validior cum huic loco ſatis quadrat, tum ſaepius quoque hoc modo accumulandis pronominibus exprimitur; ut docuit Auſ. Popma, lib. II. de Uſu Ant. Locut. cap. 10. ubi hunc quoque locum Tullii allegat, ut ſibi ſatis ſuperque probatum. Addamus iſta ex Orat. poſt red. in ſen. cap. penult. *nec mihi ille ipſe animus idem meus, vobis non incognitus, defuit.* ad Att. II. ep. 1. extr. *me illum ipſum vindicem aeris alieni.* de Fin. V, 8. *iſta animi tranquillitas ea ipſa eſt beata vita:* ubi vix auſim cum editore cl. pro *ea ipſa* reponere *re ipſa.* vide enim, ſis, harum literarum virum ſcientiſſimum G. Cortium ad Saluſt. Cat. 57, 1. [4])

Cap. II, 7 *Totum igitur illud philoſophiae ſtudium mihi quidem ipſe ſumo et ad vitae conſtantiam quantam poſſum,* 4 *et ad delectationem animi.* Non video cur illud *quantam* ſic diſplicuerit doctiſſimis literatoribus, ut mallent *quantum:* idem eſt enim, ac ſi dixiſſet

4) His quae Goerenzius addit loca de Off. 2, 3, 9. ad Att. 2, 1. aliena ſunt: neque conveniunt illa ex Orat. poſt red. et Tuſc. 5, 9, 26. ubi *idem* vim habet adjectivam. Reſtant igitur duo loca Acad. et de Fin. 5, 8, 23. Sed ibi codices exhibent: *quia iſta animi tranquillitas ipſa eſt vita beata.* Nec dubitari poteſt, quin alter locus Academ. corruptus ſit. Scripſiſſe videtur Cicero *ad huncce ipſum*: id quod probant addita verba *me autem dicebat.* Alia eſt res in his p. Flacc. 22, 52. *huic illi legato.* de Fin. 4, 16, 43. *hi autem ponunt illi quidem prima naturae etc.*

CAPUT II.

Cicero in Acad. I. aliquoties defenditur: semel emendatur. Genitivi usus notabilis illustratur. Servius refellitur. **Omnium sapientissimus.** *Duo Ciceronis loca* ὡς ἐν παρόδῳ *vindicantur.* Autem *pro item, insuper. Aliqua Ciceronis loca stabiliuntur, iuxta cum Hirtio et* Novatiano. **Multa vitae commoda,** *pro omnibus v. c. Cicero et Min. Felix vindicantur.*

Eodem Acad. lib. I. cap. 4, 13. *Sed ignorare te non arbitror, quae contra Philonis Antiochus scripserit.* Elegantiam habet genitivus ille *Philonis*, quae quidem latuit illis, qui edere maluerunt, *quae contra Philonem A. s.* Dicitur *Philonis* Antiochus, quod illius fuit discipulus, vel quod illius dogmata amplexus fuit. 8) Sic de Fin. V, 31. *Et quidem Arcesilas tuus . . noster fuit; erat enim Polemonis.* et cap. 5. *Primum Theophrasti Strato Physicum se voluit . . Huius Lyco est oratione locuples . . Concinnus . . huius Aristo.* lib. IV. 22. *Quid si reviviscant Platonis illi, et deinceps qui*

8) Goerenzius animadvertit, Antiochum inepte nominari discipulum Philonis, qui paullo antea dicatur magister Antiochi. At haec Cicero, ista Varro loquitur, nec possunt, nisi affectatorem Philonis intelligas, reliqua verba construi. Nam quod Goerenzius intelligit, *contra Philonis sententiam*, id abhorret ab omni usu atque ratione. Madvigius qui nuper de hac re disputavit in Emendat. Hafniae 1826. editis p. 115. „omnes sciunt, inquit, fieri non posse, ut casus a praepositione rectus ita subaudiatur." Scilicet omnes sciunt formulas: *ad Dianae*, εἰς ᾅδου, *in praesentiarum* et alia. Ipse ille coniecit *contra Philonia*, quod probari nullo pacto potest. Recte vero dicitur *Philonis Antiochus* cum sarcasmo quodam, quasi dicatur Antiochus ille Philonius, quem tu discipulum Philonis nominasti. Noluit enim Varro affirmare Antiochum contra Philonem scripsisse, sed contraria. Infra 2, 22, 69. de Antiocho: *numquam a Philone discessit, nisi posteaquam ipse coepit, qui se audirent, habere.* cf. Goerenz. ad Cic. de Fin. 4, 2, 5. 4, 22, 61.

eorum auditores fuerunt: sic enim ego iuxta msf. J. F. Gronovii lego, non *Platonici illi*, aut quod voluit vir cl. *Platonis alumni.* Eodem autem modo *alienum* eum dicunt Latini, qui alterius decretis se totum addixit; contraque *suum*, qui suo in rebus iudicio utitur. Iidem 6 libri de Finibus sedes mihi argumentorum sunto. lib. I, 6. *Principio, inquam, in physicis, quibus maxime gloriatur, primum totus est alienus.* lib, IV, 4. *Nam qui sciet* etc. *poterit eruere, semperque esse in disputando suus.* lib. V, 5. *Hic quoque suus est, de summoque bono dissentiens, dici vere Peripateticus non potest.* Nimium igitur, quod etiam observat cl. Davisius, genitivi istiusmodi usum coarctat Servius ad Aen. I, 45. cum hanc figuram circa patres tantum et maritos usitatam esse docet.

Ibidem 16. Hic (Socrates) . . *ita disputat, ut . . nihil se scire dicat, nisi id ipsum... ob eamque rem se arbitrari ab Apolline omnium sapientissimum esse dictum, quod* etc. Festinabat vir vere doctus, cum *hominum sapientissimum*, pro *omnium sapientissimum*, legendum coniiceret; neque enim oraculum, unde ille argumentari videtur, sonabat *ἀνδρῶν σοφώτατον*, ut allegat, sed *ἀνδρῶν ἁπάντων σοφώτατον*. Et sic praeterea Min. Felix Oct. cap. 13. de Socrate, *idcirco universis esse praepositum, non quod omnia comperisset, sed* etc. Salvianus Gub. l. VII. pag. 159. *numquid non sapientissimus omnium Socrates semper existimatus est?* Tertull. Apol. cap. 46., *quia Socratem Apollo sapientissimum omnium cecinit.* Parilis usus vocis *omnium* est de N. Deor. lib. III, 32. *Cur omnium perfidiosissimus C. Marius* etc. ubi cave, cum ampl. Boherio saxis, *cur hominum perfidiosissimus*, aeque enim late *τοῦ omnium* significatio patet. Ita et pro Marc.

cap. 7. *nam quis eſt omnium, tam ignarus rerum* etc. § ubi Patricius tentabat, *nam quis eſt omnino tam i. r.* ? Sed tu vide cl. Daviſ. ad haec N. Deor. I, 27. *Omnium quis tam caecus* etc.? et doct. Waſſeum et Cortium ad
7 haec Saluſt. Catil. cap. 51, 1. *neque quisquam omnium libidini ſimul et uſui paruit.* Adde, ſi placet, de Fin. Lib. II, 18. *omnium vir optimus et iuſtiſſimus.* de Nat. Deor. II, 4. *Vir ſapientiſſimus, atque haud ſcio an omnium praeſtantiſſimus.* et plura talia. [9])

Paucis interiectis, ſic pergit Cicero: *Nam cum Speuſippum ſororis filium Plato Philoſophiae quaſi heredem reliquiſſet; duos autem praeſtantiſſimos ſtudio atque doctrina, Xenocratem Chalcedonium et Ariſtotelem Stagiritem,* etc. Hic locus criticam quoque manum hominum doctorum expertus eſt; ſed quantamcunque depravationis ſpeciem prae ſe ferat, mihi tamen omni ex parte ſincerus videtur. Vult enim Cicero, praeter Speuſippum fuiſſe quoque Xenocratem et Ariſtotelem Philoſophiae quaſi heredes a Platone relictos. Hoc dum dicit, primo attende elegantem vocis *duo* cum adiectivo ſyntaxin, quae nihil differt ab iſta. lib. III. Fam. ep. 4. *duos enim duarum aetatum plurimi facio Cn. Pompeium .. et M. Brutum.* vide quoque Sen. Nat. Quaeſt. VII, 3. Min. Fel. Oct. cap. 18. Tacit. Hiſt. I, 50. et alibi. Sed ratio coniecturarum unica, ſi quid ego video, iſta fuit, quod coniunctionem *autem* hic, ut ſaepius alibi, denotare *item*, *etiam*, *praeterea* non reputabant Critici nobiliſſimi. [10]) Quem quidem ad la-

9) De voc. *omnium* vid. Gronov. ad Liv. 9, 8, 11.

10) Eſt tamen in Academic. loco aliqua oppoſitio, neque *autem* pro *item* ponitur. Speuſippo, quem ſororis filium quaſi heredem philoſophiae reliquerat Plato opponuntur Xenocrates et Ariſtoteles, qui non haereditate beati, ſed

pidem ſaepius lapſi videntur homines, cetera et cati et eruditi. Sic Tuſc. I, 33. *Iam ſimilitudo magis apparet in beſtiis, quarum animi ſunt rationis expertes. Hominum autem ſimilitudo in corporum figura magis exſtat.* Lambin. vult *item* legi pro *autem.* et Lib. IV, 29. *Eſt autem utilis ad perſuadendum, ea* etc. ὁ πάνυ Bentl. *Eſt item utilis* etc. de N. Deor. II, 23. *Itaque tum illud quod erat a deo natum, nomine ipſius dei nuncupabant.. Tum autem res ipſa, in qua vis ineſt maior aliqua, ſic appellatur, ut ea ipſa res nominetur* 8
deus. cl. Walker, *Tum etiam res ipſa* etc. et lib. III, 30. *Iidem autem Dii fraudem dederunt* etc. cl. Daviſ. ex duobus editis, totidemque ſcriptis, *Iidem etiam Dii* etc. Offic. I, 4. *Principio* etc. *Commune autem animantium omnium eſt conjunctionis appetitus.* idem V. D. ad Divin. II, 1. *Commune item animantium* etc. Hirtius de B. Afr. cap. 72. *Sollicitabatur autem his rebus.* ille rurſum, in curis ſecundis, *item* pro *autem* ſubſtituit. Novatian. de Reg. Fidei cap. 18. *quippe cum magni conſilii Angelus factus ſit; Angelus autem ſit, dum exponit* etc. et cap. 20... *Quae autem, malum, ratio eſt ut* etc. utrobique pro *autem* doct. Jackſon vult *item*, ut iam non dicam in priore immerito pro *quippe cum*, tentare eundem V. Cl. *quippe qui.* Nobis vero per tot viros eximios, quorum iudicio plurimum libentiſſime tribuimus, diſſentire liceat; non tantum quia loca haec, tam multa, mutuo ſibi invicem firmamento eſſe videntur, ſed quia mihi praeter iſta, etiam innumerabilia paene alia obſervata ſunt; quorum proinde copia immenſa nos de uſu iſto conjunctionis, quem modo dixi, plane certos eſſe cogit. Omnia ne

multo magis ſtudio atque doctrina inſignes fuere. Et ſimiliter in reliquis locis.

proferam, ecce pauca. de N. Deor. I, 8. *quae machina? qui ministri tanti muneris fuerunt? quemadmodum autem obedire et parere voluntati architecti.. potuerunt?* lib. II, 57. *quas* (oculorum membranas) *primum perlucidas fecit, ut per eas cerni posset; firmas autem, ut continerentur.* utrobique conticent intt. lib. XII. Fam. ep. 27. *Sex. Aufidius et observantia.. accedit ad proximos, et splendore equiti Romano nemini cedit. Est autem ita temperatis moribus* etc. vide quoque lib. XIII. ep. 13. et Fabri Thesaurum.[11])

9 Cap. V, 18. *Quid me, inquam, putas, qui philosophiam jam professus sim populo nostro exhibiturum.* Frustra plane est Lambinus, qui *me* ante vocem *populo* excidisse suspicatur: quemadmodum etiam *se* iniicit in his supra c. 2. *Q. b. q. s. negat omnino Epicurus sine voluptatibus sensum moventibus nec suspicari.* Tu noli contemnere quae ad locum, quem iam prae manibus habemus, adnotavit P. Faber, quaeque Cl. Davisius ad Lib. II, 15. et Cortius ad Salust. Cat. 31, 7. adde Tusc. II, 16. *ferre non posse clamabit.* Divin. I, 24. *dixit.. sibi in somnis visum esse.. occidere cum magna gloria.* vide lib. II, 40. de Fin. V, 11. de N. D. I, 39. Senecam de Clem. I, 1. Min. Felic. cap. 4.

11) Vid. Beierus ad Cic. de Off. 1, 4, 11. Is bene comparat graecum δὲ, sed huic particulae tribuit alienam vim verborum *eadem ratione.* Gernhardus cum Heusingero ad 1, 28 observavit, poni *autem* de rebus ordine quodam enumerandis. Id iam Schwartzius in Tursellino docuerat. Particula, quae indicat rem ex adverso positam, nectere potest et res contrarias et similes, nec tamen ipsam similitudinem significat. Inservit enim designationi, non ratiocinationi. Ita sequitur in locis de Off. 1, 4, 11. de Nat. D. 2, 57. post verba *primum, principio.*

Virgil. Georg. II, 243. Horat. I. epist. 2, 10. [12]) Sequitur autem eodem cap. 19. *Animi autem* (bona po-

12) Vid. Ruhnken ad Rutil. Lup. p. 42. Garaton. ad Cic. in Verr. Act. 1, 8, 23. ad or. pr. Mil. 24. Spalding ad Quinctil. 7, 1, 60. Matthiae ad Cic. pr. Rosc. Am. 22, 61 et in Wolfii Analect. 2, 3. p. 2. Beier. ad Cic. de Off. 3, 26, 98. Elberling. in Emendat. p. 111. quamquam alios, qui varia exempla miscuissent, acerba vociferatione castigat, ipse tamen non curam adhibet in distinguendis diversis locis, nec rationem exponit. Agitur de omisso pronomine, quod cum infinitivo coniungatur. Omitti enim potest pronomen, ubi idem subiectum ex antecedente verbo traducitur, neque ei propria aliqua vis inhaeret. Id fit in verbis dicendi, scribendi, existimandi, negandi, confitendi, quorum exempla hic repetere in re satis cognita non operae pretium est. Huc pertinent etiam Cic. Acad. 2, 41, 128. *non mihi videntur considerare, quum physica ista valde affirmant, earumetiam rerum auctoritatem, si quae illustriores videantur, amittere.* Tuscul. 2, 17, 40. *Iovem Olympium, eum ipsum, cui se exercebit, implorabit, ferre non posse clamabit.* Ubi haud probabiliter Wolfius scripsit *posse se.* Fortasse etiam Cluent 45, 127. *aut illud afferant, quod de iis duobus habuerint compertum, de ceteris comperisse.* Atque id in formulam abiit ita, ut omittatur etiam, si attractionis nulla sit copia. Cic. ad Att. 1, 11. *quod in epistola tua scriptum erat* (pro *scripsisti*), *me iam arbitrari designatum esse.* Ab his vero primum distinguenda sunt, in quibus ne desideratur quidem pronomen, infinitivo cum verbo simpliciter coniuncto: Sic dicunt *desperare, sperare, confiteri, negare, putare*, quod ponitur pro sentire seu conscium esse, et alia. Cic. de Orat. 3, 36, 147. *vel me licet existimes desperare ista posse perdiscere.* ad Fam. 11, 20; 4. *sperare eos, te pertimefacto, adolescente impulso posse magna consequi praemia.* Acad. 2, 20, 64. *non tamen ut ei respondere posse diffiderem*: ubi non ex superioribus petendum est *me.* ad Fam. 4, 13. *certe omnes vias persequar, quibus putabo ad id, quod volumus, pervenire, posse.* pro Mil. 14, 65. *servos Milonis – sibi confessos esse de interficiendo Cn. Pompeio coniurasse.* i. e. ut articulo graeco utar, confessos esse τὸ coniurasse. ad Fam. 3, 8, 2. *nihil enim habent, quod aut definitum aut certum: nisi*

de tabula manum, idem mihi videri dicam existiman dum de verbo *ἐστὶν* apud Arrian. Diss. Epict. lib. I cap. 9. *τί ἄλλο ἀπολείπεται τοῖς ἀνθρώποις, ἢ τὶ τοῦ Σωκράτους; μηδέποτε πρὸς τὸν πυθόμενον ποδαπὸς ΕΣΤΙΝ, εἰπεῖν ὅτι Ἀθηναῖος ἢ Κορίνθιος, ἀλλ' ὅτι κόσμιος. quid supereſt aliud hominibus praeter illud Socratis? numquam perconctanti cuias ſit*, i. e.

reliquis ſcriptoribus vel ad ſuperiora, quae antecedant, reſpiciendum, vel ſcripturam eſſe emendandam. At in iis, quae illo modo defendantur, vereor, ne exempla ſint, in quibus grammaticum ſupplementum cogitationi magis quam orationi explendae inſerviat. Veluti in Plat. Men. p. 97. A. *ὅτι δ' οὐκ ἔστιν ὀρθῶς ἡγεῖσθαι, ἐὰν μὴ φρόνιμος ᾖ, τοῦτο ὅμοιοί ἐσμεν οὐκ ὀρθῶς ὡμολογηκόσιν.* Illud enim in utriusque linguae uſu obſervatur, in ſententia, quae non ad unum aliquem, ſed ad omnes pertinet, qualis eſt definitio, ſive infinitivo, ſive ſubſtantivo poſito, intelligi debere *aliquem*, ad quem etiam altera ſententiae pars referatur. Ita in exemplis a Wopkenſio collatis, ſed non accurate diſtinctis. Nam in illis: *intemperantis enim eſſe arbitror ſcribere; quod occultari velit*, habemus certum *intemperantis* nomen. In Senecae verbis: *miſericordia eſt triſtitia ex alienis malis contracta, quae accidere immerentibus credit*, non dubitabimus ſupplere *aliquis*. Nec praeſtat in Eur. Oreſt 308 ſcribere cum Calliſtrato *κἂν μὴ νοσῇς γὰρ, ἀλλὰ δοξάζῃς νοσεῖν, κάματος βροτοῖσιν ἀπορία τε γίγνεται·* pro *νοσῇ — δοξάζῃ*. In Sophocl. Trach. 2. tantum abeſt, ut mutationem *ἐκμάθοις* probemus, ut per reliquam verborum ſtructuram doceamur, quae ſit in his locis communibus ratio: *λόγος μὲν ἔστ' ἀρχαῖος ἀνθρώπων φανείς, ὡς οὐκ ἂν αἰῶν' ἐκμάθοι βροτῶν, πρὶν ἂν θάνοι τις.* Ceterum in loco Senecae de Benef. 1, 2, non opus eſt cum Eraſmo ſcribamus: *ſi redit aliquid, lucrum eſt, ſi non redit, damnum non eſt.* In Cic. Brut. 58, 209. *quum autem difficile ſit, in longa oratione non aliquando aliquid ita dicere, ut ſibi ipſe non conveniat: quanto difficilius, cavere, ne quid dicas, quod non conveniat eius orationi, qui ante te dixerit?* Erneſtii emendationem *ipſa* elegantiſſimam eſſe ego non affirmaverim: nam intereſt aliquid inter orationem non convenientem et oratorem, qui ſibi ipſe non conveniat.

cujas ſis, *dicere Athenienſem eſſe aut Corinthium, ſed mundanum.* Cl. Meibomius tentabat, εἰπόντος ὅτι Ἀθηναῖος. ut ita haec conſtrueret cum antecedd. τοῦ Σωκράτους, etc.

Eodem cap. 2. *quod iam pridem ad hunc eum ipſum (me autem dicebat) quaedam inſtitui* etc. An vocula *eum* delenda ſit, quod voluerunt viri inſignes, ego quidem vehementer dubito; quoniam demonſtrationis ἐπισημασία validior cum huic loco ſatis quadrat, tum ſaepius quoque hoc modo accumulandis pronominibus exprimitur; ut docuit Auſ. Popma, lib. II. de Uſu Ant. Locut. cap. 10. ubi hunc quoque locum Tullii allegat, ut ſibi ſatis ſuperque probatum. Addamus iſta ex Orat. poſt red. in ſen. cap. penult. *nec mihi ille ipſe animus idem meus, vobis non incognitus, defuit.* ad Att. II. ep. 1. extr. *me illum ipſum vindicem aeris alieni.* de Fin. V, 8. *iſta animi tranquillitas ea ipſa eſt beata vita:* ubi vix auſim cum editore cl. pro *ea ipſa* reponere *re ipſa.* vide enim, ſis, harum literarum virum ſcientiſſimum G. Cortium ad Saluſt. Cat. 57, 1. 4)

Cap. II, 7 *Totum igitur illud philoſophiae ſtudium mihi quidem ipſe ſumo et ad vitae conſtantiam quantam poſſum, et ad delectationem animi.* Non video 4
cur illud *quantam* ſic diſplicuerit doctiſſimis literatoribus, ut mallent *quantum:* idem eſt enim, ac ſi dixiſſet

4) His quae Goerenzius addit loca de Off. 2, 3, 9. ad Att. 2, 1. aliena ſunt: neque conveniunt illa ex Orat. poſt red. et Tuſc. 5, 9, 26. ubi *idem* vim habet adjectivam. Reſtant igitur duo loca Acad. et de Fin. 5, 8, 23. Sed ibi codices exhibent: *quia iſta animi tranquillitas ipſa eſt vita beata.* Nec dubitari poteſt, quin alter locus Academ. corruptus ſit; Scripſiſſe videtur Cicero *ad huncce ipſum:* id quod probant addita verba *me autem dicebat.* Alia eſt res in his p. Flacc. 22, 52. *huic illi legato.* de Fin. 4, 16, 43. *hi autem ponunt illi quidem prima naturae etc.*

CAPUT II.

Cicero in Acad. I. aliquoties defenditur: semel emendatur. Genitivi usus notabilis illustratur. Servius refellitur. Omnium sapientissimus. *Duo Ciceronis loca* ὡς ἐν παρόδῳ *vindicantur.* Autem *pro* item, insuper. *Aliqua Ciceronis loca stabiliuntur, iuxta cum Hirtio et Novatiano.* Multa vitae commoda, *pro* omnibus *v. c. Cicero et Min. Felix vindicantur.*

Eodem Acad. lib. I. cap. 4, 13. *Sed ignorare te non arbitror, quae contra Philonis Antiochus scripserit.* Elegantiam habet genitivus ille *Philonis*, quae quidem latuit illis, qui edere maluerunt, *quae contra Philonem A. s.* Dicitur *Philonis* Antiochus, quod illius fuit discipulus, vel quod illius dogmata amplexus fuit. 8) Sic de Fin. V, 31. *Et quidem Arcesilas tuus . . noster fuit: erat enim Polemonis.* et cap. 5. *Primum Theophrasti Strato Physicum se voluit . . Huius Lyco est oratione locuples . . Concinnus . . huius Aristo.* lib. IV. 22. *Quid si reviviscant Platonis illi, et deinceps qui*

8) Goerenzius animadvertit, Antiochum inepte nominari discipulum Philonis, qui paullo antea dicatur magister Antiochi. At haec Cicero, ista Varro loquitur, nec possunt, nisi affectatorem Philonis intelligas, reliqua verba construi. Nam quod Goerenzius intelligit, *contra Philonis sententiam*, id abhorret ab omni usu atque ratione. Madvigius qui nuper de hac re disputavit in Emendat. Hafniae 1826. editis p. 115. „omnes sciunt, inquit, fieri non posse, ut casus a praepositione rectus ita subaudiatur." Scilicet omnes sciunt formulas: *ad Dianae*, εἰς ᾅδου, *in praesentiarum* et alia. Ipse ille coniecit *contra Philonia*, quod probari nullo pacto potest. Recte vero dicitur *Philonis Antiochus* cum sarcasmo quodam, quasi dicatur Antiochus ille Philonius, quem tu discipulum Philonis nominasti. Noluit enim Varro affirmare Antiochum contra Philonem scripsisse, sed contraria. Infra 2, 22, 69. de Antiocho: *numquam a Philone discessit, nisi posteaquam ipse coepit, qui se audirent, habere.* cf. Goerenz. ad Cic. de Fin. 4, 2, 5. 4, 22, 61.

eorum auditores fuerunt: sic enim ego iuxta msf. J. F. Gronovii lego, non *Platonici illi*, aut quod voluit vir cl. *Platonis alumni.* Eodem autem modo *alienum* eum dicunt Latini, qui alterius decretis se totum addixit; contraque *suum*, qui suo in rebus iudicio utitur. Iidem 6
libri de Finibus sedes mihi argumentorum sunto. lib. I, 6. *Principio, inquam, in physicis, quibus maxime gloriatur, primum totus est alienus.* lib, IV, 4. *Nam qui sciet* etc. *poterit eruere, semperque esse in disputando suus.* lib. V, 5. *Hic quoque suus est, de summoque bono dissentiens, dici vere Peripateticus non potest.* Nimium igitur, quod etiam observat cl. Davisius, genitivi istiusmodi usum coarctat Servius ad Aen. I, 45. cum hanc figuram circa patres tantum et maritos usitatam esse docet.

Ibidem 16. Hic (Socrates) . . *ita disputat, ut . . nihil se scire dicat, nisi id ipsum... ob eamque rem se arbitrari ab Apolline omnium sapientissimum esse dictum, quod* etc. Festinabat vir vere doctus, cum *hominum sapientissimum*, pro *omnium sapientissimum*, legendum coniiceret; neque enim oraculum, unde ille argumentari videtur, sonabat *ἀνδρῶν σοφώτατον*, ut allegat, sed *ἀνδρῶν ἁπάντων σοφώτατον.* Et sic praeterea Min. Felix Oct. cap. 13. de Socrate, *idcirco universis esse praepositum, non quod omnia comperisset, sed* etc. Salvianus Gub. l. VII. pag. 159. *numquid non sapientissimus omnium Socrates semper existimatus est?* Tertull. Apol. cap. 46., *quia Socratem Apollo sapientissimum omnium cecinit.* Parilis usus vocis *omnium* est de N. Deor. lib. III, 32. *Cur omnium perfidiosissimus C. Marius* etc. ubi cave, cum ampl. Boherio faxis, *cur hominum perfidiosissimus*, aeque enim late τοῦ *omnium* significatio patet. Ita et pro Marc.

cap. 7. *nam quis eſt omnium, tam ignarus rerum* etc. ubi Patricius tentabat, *nam quis eſt omnino tam i. r.* Sed tu vide cl. Daviſ. ad haec N. Deor. I, 27. *Omnium quis tam caecus* etc.? et doct. Waſſeum et Cortium ad 7 haec Saluſt. Catil. cap. 51, 1. *neque quisquam omnium libidini ſimul et uſui paruit.* Adde, ſi placet, de Fin. Lib. II, 18. *omnium vir optimus et iuſtiſſimus.* de Nat. Deor. II, 4. *Vir ſapientiſſimus, atque haud ſcio an omnium praeſtantiſſimus.* et plura talia. [9])

Paucis interiectis, ſic pergit Cicero: *Nam cum Speuſippum ſororis filium Plato Philoſophiae quaſi heredem reliquiſſet; duos autem praeſtantiſſimos ſtudio atque doctrina, Xenocratem Chalcedonium et Ariſtotelem Stagiritem,* etc. Hic locus criticam quoque manum hominum doctorum expertus eſt; ſed quantamcunque depravationis ſpeciem prae ſe ferat, mihi tamen omni ex parte ſincerus videtur. Vult enim Cicero, praeter Speuſippum fuiſſe quoque Xenocratem et Ariſtotelem Philoſophiae quaſi heredes a Platone relictos. Hoc dum dicit, primo attende elegantem vocis *duo* cum adiectivo ſyntaxin, quae nihil differt ab iſta. lib. III. Fam. ep. 4. *duos enim duarum aetatum plurimi facio Cn. Pompeium .. et M. Brutum.* vide quoque Sen. Nat. Quaeſt. VII, 3. Min. Fel. Oct. cap. 18. Tacit. Hiſt. I, 50. et alibi. Sed ratio coniecturarum unica, ſi quid ego video, iſta fuit, quod coniunctionem *autem* hic, ut ſaepius alibi, denotare *item, etiam, praeterea* non reputabant Critici nobiliſſimi. [10]) Quem quidem ad la-

9) De voc. *omnium* vid. Gronov. ad Liv. 9, 8, 11.

10) Eſt tamen in Academic. loco aliqua oppoſitio, neque *autem* pro *item* ponitur. Speuſippo, quem ſororis filium quaſi heredem philoſophiae reliquerat Plato opponuntur Xenocrates et Ariſtoteles, qui non haereditate beati, ſed

pidem saepius lapsi videntur homines, cetera et cati et eruditi. Sic Tusc. I, 33. *Iam similitudo magis appa-et in bestiis, quarum animi sunt rationis expertes. Hominum autem similitudo in corporum figura magis ex-stat.* Lambin. vult *item* legi pro *autem.* et Lib. IV, 29. *Est autem utilis ad persuadendum, ea* etc. ὁ πάνυ Bentl. *Est item utilis* etc. de N. Deor. II, 23. *Itaque tum illud quod erat a deo natum, nomine ipsius dei nuncupabant.. Tum autem res ipsa, in qua vis inest maior aliqua, sic appellatur, ut ea ipsa res nominetur* 8 *deus.* cl. Walker, *Tum etiam res ipsa* etc. et lib. III, 30. *Iidem autem Dii fraudem dederunt* etc. cl. Davis. ex duobus editis, totidemque scriptis, *Iidem etiam Dii* etc. Offic. I, 4. *Principio* etc. *Commune autem animantium omnium est conjunctionis appetitus.* idem V. D. ad Divin. II, 1. *Commune item animantium* etc. Hirtius de B. Afr. cap. 72. *Sollicitabatur autem his rebus.* ille rursum, in curis secundis, *item* pro *autem* substituit. Novatian. de Reg. Fidei cap. 18. *quippe cum magni consilii Angelus factus sit; Angelus autem sit, dum exponit* etc. et cap. 20... *Quae autem, malum, ratio est ut* etc. utrobique pro *autem* doct. Jackson vult *item,* ut iam non dicam in priore immerito pro *quippe cum,* tentare eundem V. Cl. *quippe qui.* Nobis vero per tot viros eximios, quorum iudicio plurimum libentissime tribuimus, dissentire liceat; non tantum quia loca haec, tam multa, mutuo sibi invicem firmamento esse videntur, sed quia mihi praeter ista, etiam innumerabilia paene alia observata sunt; quorum proinde copia immensa nos de usu isto conjunctionis, quem modo dixi, plane certos esse cogit. Omnia ne

multo magis studio atque doctrina insignes fuere. Et similiter in reliquis locis.

proferam, ecce pauca. de N. Deor. I, 8. *quae machina? qui ministri tanti muneris fuerunt? quemadmodum autem obedire et parere voluntati architecti.. potuerunt?* lib. II, 57. *quas* (oculorum membranas) *primum perlucidas fecit, ut per eas cerni posset; firmas autem, ut continerentur.* utrobique conticent intt. lib. XII. Fam. ep. 27. *Sex. Aufidius et observantia.. accedit ad proximos, et splendore equiti Romano nemini cedit. Est autem ita temperatis moribus* etc. vide quoque lib. XIII. ep. 13. et Fabri Thesaurum. [11])

9 Cap. V, 18. *Quid me, inquam, putas, qui philosophiam jam professus sim populo nostro exhibiturum.* Frustra plane est Lambinus, qui *me* ante vocem *populo* excidisse suspicatur: quemadmodum etiam *se* iniicit in his supra c. 2. *Q. b. q. s. negat omnino Epicurus sine voluptatibus sensum moventibus nec suspicari.* Tu noli contemnere quae ad locum, quem iam prae manibus habemus, adnotavit P. Faber, quaeque Cl. Davisius ad Lib. II, 15. et Cortius ad Salust. Cat. 31, 7. adde Tusc. II, 16. *ferre non posse clamabit.* Divin. I, 24. *dixit.. sibi in somnis visum esse.. occidere cum magna gloria.* vide lib. II, 40. de Fin. V, 11. de N. D. I, 39. Senecam de Clem. I, 1. Min. Felic. cap. 4.

11) Vid. Beierus ad Cic. de Off. 1, 4, 11. Is bene comparat graecum δέ, sed huic particulae tribuit alienam vim verborum *eadem ratione.* Gernhardus cum Heusingero ad 1, 28 observavit, poni *autem* de rebus ordine quodam enumerandis. Id iam Schwartzius in Tursellino docuerat. Particula, quae indicat rem ex adverso positam, nectere potest et res contrarias et similes, nec tamen ipsam similitudinem significat. Inservit enim designationi, non ratiocinationi. Ita sequitur in locis de Off. 1, 4, 11. de Nat. D. 2, 57. post verba *primum, principio.*

Virgil. Georg. II, 243. Horat. I. epist. 2, 10.[12]) Sequitur autem eodem cap. 19. *Animi autem* (bona po-

12) Vid. Ruhnken ad Rutil. Lup. p. 42. Garaton. ad Cic. in Verr. Act. 1, 8, 23. ad or. pr. Mil. 24. Spalding ad Quinctil. 7, 1, 60. Matthiae ad Cic. pr. Rosc. Am. 22, 61 et in Wolfii Analect. 2, 3. p. 2. Beier. ad Cic. de Off. 3, 26, 98. Elberling. in Emendat. p. 111. quamquam alios, qui varia exempla miscuissent, acerba vociferatione castigat, ipse tamen non curam adhibet in distinguendis diversis locis, nec rationem exponit. Agitur de omisso pronomine, quod cum infinitivo coniungatur. Omitti enim potest pronomen, ubi idem subiectum ex antecedente verbo traducitur, neque ei propria aliqua vis inhaeret. Id fit in verbis dicendi, scribendi, existimandi, negandi, confitendi, quorum exempla hic repetere in re satis cognita non operae pretium est. Huc pertinent etiam Cic. Acad. 2, 41, 128. *non mihi videntur considerare, quum physica ista valde affirmant, earumetiam rerum auctoritatem, si quae illustriores videantur, amittere.* Tuscul. 2, 17, 40. *Iovem Olympium, eum ipsum, cui se exercebit, implorabit, ferre non posse clamabit.* Ubi haud probabiliter Wolfius scripsit *posse se.* Fortasse etiam Cluent 45, 127. *aut illud afferant, quod de iis duobus habuerint compertum, de ceteris comperisse.* Atque id in formulam abiit ita, ut omittatur etiam, si attractionis nulla sit copia. Cic. ad Att. 1, 11. *quod in epistola tua scriptum erat* (pro *scripsisti*), *me iam arbitrari designatum esse.* Ab his vero primum distinguenda sunt, in quibus ne desideratur quidem pronomen, infinitivo cum verbo simpliciter coniuncto: Sic dicunt *desperare, sperare, confiteri, negare, putare,* quod ponitur pro sentire seu conscium esse, et alia. Cic. de Orat. 3, 36, 147. *vel me licet existimes desperare ista posse perdiscere.* ad Fam. 11, 20; 4. *sperare eos, te pertimefacto, adolescente impulso posse magna consequi praemia.* Acad. 2, 20, 64. *non tamen ut ei respondere posse diffiderem*: ubi non ex superioribus petendum est *me.* ad Fam. 4, 13. *certe omnes vias persequar, quibus putabo ad id, quod volumus, pervenire, posse.* pro Mil. 14, 65. *servos Milonis – sibi confessos esse de interficiendo Cn. Pompeio coniurasse.* i. e. ut articulo graeco utar, confessos esse τὸ coniurasse. ad Fam. 3, 8, 2. *nihil enim habent, quod aut definitum aut certum: nisi*

nebant) *quae essent ad comprehendendam ingeniis virtutem idonea:* Vocem *ingeniis*, tamquam spuriam et adulterinam, furcillis eiiciunt viri doctissimi. At salvo quidem eorum iudicio, ego potius, mutatione quippe leviore, rescripserim. *ad comprehendendam INGENUITATEM idonea. Ingenuitas* aliquando idem Ciceroni est, quod *virtus, probitas, honestas:* ut infra c. 10. *Theophrastus..ita moratus, ut prae se probitatem quandam et ingenuitatem ferat,.. spoliavit virtutem suo decore* etc. ἐπέχω tamen. 15)

Cap. VI, 23. *Unde et amicitia existebat, et iustitia atque aequitas: haecque et voluptatibus, et multis*

me vultu et taciturnitate significasse tibi non esse amicum i. e. τὸ tibi non esse amicum. Deinde alia sunt exempla, in quibus contracta oratio aliud simul verbum recipit. Veluti Cic. de Fin. 5, 11, 31. *in parvis enim saepe, qui nihil eorum cogitant, si quando his ludentes minamur praecipitaturos alicunde extimescunt.* Illud *praecipitaturos* enim magis pertinet ad *extimescant* quam ad *minamur*, nec debebant haec interpunctione distrahi. Non desideratur *nos*, et ne verbum quidem *esse*: quod recte animadvertit Spaldingius l. l. distinguens locos, in quibus participia per se constant. Ubi autem in pronomine propria inest vis maior, aut ubi ambiguitas qualiscumque removenda est, necessario ponitur pronomen. Graevius igitur recte emendavit Cic. ad Att. 16, 16. Planco: *qua quidem voluntate te esse erga Atticum, saepe praesens et illi ostendisti.* Nec deesse facile potest ob hanc vim in Orat. 12, 38. *in Panathenaico autem Isocrates ea studiose consectatum fatetur.* sive scribamus cum Aldo *ea se* sive cum Ernestio *studiose se.* Id, quod Meyerus e cap. 69, 230 affert ipsum habet *se: Quod se L. Coelius Antipater in prooemio belli Punici nisi necessario facturum negat.*

15) *Ingenia* differunt ab *ingenio*, cui paullo post celeritas ad discendum et memoria tribuitur. Sunt enim facultates, in quibus animi virtutes apparent, unicuique homini propriae, ipsiusque animi ingenita forma.

vitae commodis anteponebantur. Quid ergo? an tam abiecte de virtutibus fentiebant Platonis et Ariftotelis difcipuli, ut eas multis tantum vitae commodis, five magnae illorum commodorum parti, et non plane omnibus et univerfis anteponerent? Si quidem non aliter enarrari haec verba poffent, omnino accederem ego Viro Cl. qui legebat *et cunctis vitae commodis* etc. Sed intelliguntur heic omnia vitae commoda, eaque omnia ideo dicuntur *multa*, quod ingentem multitudinem conftituunt. Nos, omnem ambiguitatem tollentes, dicimus *de menigvuldige gerieffelykheden van dit leven.* 14) Hanc formam egregie dilucidavit praeceptor meus fapientiffimus, mihique in aeternum colendus I. Clericus A. Crit. P. II. S. 2. cap. VI. §. 7. 8. 9. adi quoque D. Glaff. Rhet. Sac. Tract. I. c. 15. init. Itaque nec lis movenda fuit de his N. Deor. II, 58. *Omnisque fenfus hominum multo antecellit fenfibus beftiarum. Primum enim oculi in his artibus, quarum iudicium eft oculorum, . . multa cernunt fubtilius.* ubi homines docti *multo*, vel *cuncta* fubftituunt. Et apprime bene M. Felix Oct. cap. 13. dixit, *Academicorum plurimorum in fummis quaeftionibus tuta dubitatio:* quamvis coniiceret cl. Davifius, *Academicorum, Pyrrhoniorum in fummis q. t. d.* quod non plurimi de Academicis, fed plane omnes fic dubitarent. At vero omnem Academicorum nationem intelligit auctor; quae cum valde numerofa effet, ideo Academicos *plurimos* dixit Minucius.

14) Ita faepe *multi* dicuntur pro quam multis, πολλοὶ pro παμπόλλοις. vid. Demofth. pro Coron. 18, 4. p. 245.

CAPUT III.

Cicero Acad. I. sexies iuxta capitum seriem vindicatur. Phra-sis bene facis, *et usus verbi* facere *notabilis illustratur. Xenoph. defenditur.* Reiicere *i. e. minoris facere. Enallage numeri comprobatur, terque vulgata Ciceronis scripti in transitu adseritur.*

Pergimus in eodem lib. I. Acad. ubi cap. 6, 24
Dabitis enim profecto, ait Varro, *ut .. utamur verbis*
11 *interdum inauditis. Nos vero*, *inquit*, *Atticus; quin etiam Graecis licebit utare, cum voles, si te Latina forte deficient. Bene sane facis; sed enitar*, etc. *Bene facis* est formula approbandi et laudandi, de qua vide ill. Grotium et Pricaeum ad Luc. Act. Apost. 10, 33. nec non quae ex Xenoph. et Terentio contulit cl. Raphelius: unde etiam facile liquebit non Graecis tantum, verum etiam Latinis usitatam fuisse; ut memoria omnino fefellerit magnum Casaubonum, qui in notis ad lib. I. ad Att. ep. 1. extr. „Apud Laert. in epist., inquit, „καλῶς ποιεῖς verti debet *Bene est*, usu linguae Lati-„nae .. nam vulgo ineptissime vertitur *recte facis*.“ Duriusculum autem hoc loco nostro Ciceronis videtur esse verbum *facis*, si in praecedentibus quaeramus, quo illud suppleri ἀπὸ κοινοῦ et explicari possit: eamque etiam rationem esse arbitror, cur Lambinus legerit *Bene sane mecum agis*. Omnis abesset difficultas, si ita scriptum legeremus, *quin etiam cum voles, si te Latina deficient, Graecis ut utare, meo tibi et Ciceronis nomine concedo. Bene sane facis*, scil. qui hoc ita concedas etc. Sed in ista huius verbi duritie, quamvis palato nostro parum grata, nescio tamen quomodo sibi indulserunt veteres. Supra epist. ad Varr. *Exspectabam omnino iam diu, meque sustinebam ne ad te prius ipse quid scriberem, quam aliquid accepissem, ut possem te*

*remunerari quam ſimillimo munere. Sed cum tu tar-
dius faceres, id eſt, ut ego interpretor, diligentius,
teneri non potui* etc. ubi loquitur Cicero, ut ſi in
antecedentibus dixiſſet, ... *ſcriberem, quam tu ad me
aliquid dediſſes, ut poſſem te r. q. ſ. m.* de Divin. I,
24. *Tum ei ducem illum praecepiſſe ne reſpiceret: illum
autem id diutius facere non potuiſſe, elatumque cu-
piditate reſpexiſſe. facere*, i. e. non reſpicere. Corn.
Nepos Epam. c. 4. *Hunc Diomedon cum rogaret ut* 12
*tuto exiret, ſuaque quae attuliſſet liceret efferre;
iſtud, inquit, faciam* etc. h. e. tibi concedam. Seneca
epiſt. 94. *ſcis ut illi nil cum adultero, ſic nihil tibi
eſſe debere cum pellice; et non facis.* i. e. et eſt tibi
cum pellice res. Lactant. Inſtit. VI, 5, 13. *Utrumque
indiget definitione, quia* etc. *Verum nos faciamus
quod ille debuit. Virtus eſt* etc. i. e. utamur defini-
tione, ut ille debuit etc. Similiter quoque Graeci lo-
quuntur. Xenoph. *Κυρουπ.* I. p. 9. E. [1, 4, 10.]
*Ibi Cyrum tradunt inter avi miniſtros acceptas car-
nes diſtribuiſſe, cum hunc ſimul in modum quemque
alloqueretur: hoc quidem tibi do, quia me acriter
equitare docuiſti; tibi vero, quod mihi peltum dedi-
ſti* etc. *Haec eum feciſſe, donec omnes, quas acce-
piſſet carnes, diſtribuiſſet: Τοιαῦτα ΠΟΙΕΙΝ, ἕως
διεδίδου πάντα ἃ ἔλαβε κρέα* h. e. ſic ſingulis aliquid
cum tali alloquio dediſſe. Coniicit Muretus, *τοιαῦτα
ἐπειπεῖν ἕως* etc. ingenioſe magis, opinor, quam ſoli-
de ac vere. Et cur ſilebat ille V. D. ad iſta lib. III.
p. 76. D. [3, 3, 4.] *Armenius autem Cyrum proſeque-
batur, et reliqui homines univerſi, clamantes et ap-
pellantes benefactorem ſuum virum optimum. Καὶ
ταῦτα ἘΠΟΙΟΥΝ, ἕως ἐκ τῆς χώρας ἐξέπεμψαν.*

i. e. *Et ſic clamando proſequebantur, usque dum ipſum extra regiouem deduxiſſent.* [15])

Cap. 8. 32. *Poſt argumentis, et quaſi rerum notis ducibus, utebantur.* Conſtructio haec ita concipiatur, *Poſt ducibus utebantur argumentis, et quaſi rerum notis.* Quamobrem ſic interpungendum eſt, *Poſt argumentis, et quaſi rerum notis, ducibus utebantur.* Non autem intelligo, cur viri docti legi maluerint, *Poſt argumentis et rerum notis, quaſi ducibus utebantur:* aut hoc modo, *Poſt argumentis quaſi rerum notis utebantur:* vel etiam *Poſt argumentis et, quaſi*
13 *rerum nodis ducibus utebautur.* Primo enim latiniſſime dicitur *uti aliqua re duce*, pro quaſi duce; quod exemplis, quae mihi in promtu ſunt, luculente oſtenderem, ſiquis rem proletariam praefracte negaret. Deinde *quaſi* ſaepe cum uno nomine ſubſequente, nullo antecedente, conſtruitur. Sic Div. I, 30. *tamquam inſignitae notae veritates.* etc. 53. *extrema montis quaſi puppis.* Tuſc. IV, 29. *recentes quaſi tumores animi.* Fam. l. III. ep. 11. 10. *Quod ad me quaſi formam.. reip. miſiſti, .. valde eſt mihi grata.* Poſtremo *notae rerum* hic recte dicuntur indicia quaedam vel lumina, quibus res probantur aut illuſtrantur; ut docuit erud. P. Faber ad h. l. [16]) Ibidem: *in qua tradebatur omnis disciplina dialecticae.* Pronomen *qua* vocem non habet in antecedentibus, ad quam referatur. Quid ergo? An pro *in qua*, cum viro cl. reſcribendum *ibique*, aut quod mihi in mentem inciderat, *in qua arte?* An vero illud *in qua*, ex ver-

15) Vid. not. ad pag. 2.

16) Primus igitur Wopkenſius loci rationem declaravit. Cf. Goerenzii notam.

bis vicinis *probare et concludere*, ſupplendum nominibus *probatione et concluſione?* quam rationem illuſtrant Cl. Ienſius Lect. Lucian. I. c. 8. et Cortius ad Saluſt. Cat. c. XVIII. 1. An denique ἀπὸ κοινοῦ e ſeqq. ſubaudienda vox *diſciplina?* Tu, lector, elige; mihi, quidem, ſi detur optio, poſtrema ratio prae ceteris adridet. [17])

Cap. X, 37. *Sed quae eſſent ſumenda, ex iis alia pluris aeſtimanda, alia minoris: quae pluris, ea praepoſita appellabat, reiecta autem quae minoris.* Quando hic *ſumendorum* alia, quae pluris aeſtimanda ſint, dicuntur *praepoſita*, alia quae minoris, *reiecta*; vocis *reiecta* vim ne ita rigide hic urgeas, quaſi diceret id quod voci *ſumenda* e diametro eſſet contrarium; ſed ita interpreteris, ut idem ſolummodo quod *poſtpoſita* ſignificet. Non enim ſumenda iſta, quae eſſent minoris momenti, ideo *reiecta* appellabat Zeno, quod nulla 14
plane aeſtimatione eſſent digna, ſed quia, ſi modo alterutram ex duabus iſtis ſumendorum ſpeciebus eligere integrum eſſet, tum illam quae minoris eſſet momenti, prae potiore relinqui oporteret. Vix dubium, quin iſta notio relativa verbi *reiicere, contemnere* ſimiliumque ſatis uſitata bonis ſit auctoribus. vide, quaeſo, Cel. Graevium ad Off. I, 1. adde de Fin. IV, 25. *alia eligenda ſunt, alia reiicienda, alia omnino negligenda.* ubi *reiicere* minus quid exprimit, quam *omnino negligere.* Quin quoad dictionis duritiem, geminus

17) Ad haec accedit noviſſima Madvigii emendatio: *ita tradebatur.* Tale quid coniicere facillimum quidem erat. Equidem aſſentior Wopkenſio, qui attractionis uſum multiplicem bene perſpexerat. Nimirum *in qua tradebatur omnis diſciplina dialecticae* dictum eſt pro, in qua diſciplina tradebatur omnis dialecticae diſciplina.

huic germanusque locus exſtat Fin. III, 7. ubi in *praepoſitis*, ſi omnem nexum inſpicias, ſtatui videbis *praeponenda quaedam et reiicienda*, i. e. prae alteris omittenda. Non erat proinde, cur locum hunc tantopere fatigarent viri praeſtantiſſimi. [18])

Sequitur ibid. [10, 38.] *Cumque perturbationem animi illi ex homine non tollerent, naturaque et condoleſcere, et concupiſcere, et extimeſcere, et efferri laetitia dicerent, ſed ea contraherent, in anguſtumque deducerent; hic omnibus his quaſi morbis voluit carere ſapientem. Cumque eas perturbationes antiqui naturales eſſe dicerent* etc. Non poſſum adduci ut Cl. Walkero adſentiar, qui ſcribendum iudicabat, *Cumque perturbationes animi illi ex homine non tollerent, . . ſed eas contraherent* etc. Nam primo pronomen *ea* bene comprehendit infinitivos antecedentes [19]): deinde, quod rei caput eſt, neminem hoc moleſte habeat oportet, quod numerum ſingularem *perturbationem* mox pluralis ſequitur *perturbationes:* omnium enim vel terſiſſimorum auctorum nullus eſt, qui in talem numeri Enallagen non ſaepius incidat. Solam Tullii auctoritatem adhibeamus, qui ſic Tuſc. V, 15. *Atque cum perturbationes animi miſeriam, ſedationes autem vitam efficiant beatam; duplex ratio*
15 *perturbationis ſit.* lib. IV, 6. *quidam brevius, perturbationem eſſe appetitum vehementiorem . . Partes autem perturbationum volunt.* etc. cap. 28. *Sed omnis eiusmodi perturbatio animi placatione abluatur illa quidem. . . Verum tamen haec eſt certa et propria*

18) Vid. Goerenz. ad h. l. et in Excurſu p. 79.

19) Neutrum comprehendit univerſam ſententiam. vid. Goerenz. ad de Leg. 3, 8, 19. et Wopkens. c. 4.

ſanatio, ſi doceas, ipſas perturbationes per ſe eſſe vitioſas, etc. Pari modo permutantur *animus* et *animi,* ibid. c. 38. Divin. II, 67. Leg. II, 10. *ſenſus* et *ſenſûs,* N. Deor. II, 58. *Dei* et *Deus.* ibid. III, 38. *voluptas* et *voluptates,* apud Lactant. Epit. c. 33. uti et *bonum* et *bona,* Inſtit. III, 8, 16. Omnino igitur et in hac ſcriptura acquieſco, et in iſta locorum ſequentium: de Fin. III, 10. *hoc quarto, quod extremum poſui, bonorum notitia facta eſt: cum enim* etc. *tum ad notionem boni pervenit.* Tuſc. IV, 36.

Maior mihi moles, maius miſcendum malum,

etc. *Quae igitur hae erunt moles?* lib. V, 17. *qui cum in alteram lancem animi bona imponat, in alteram corporis et externa; tantum propendere illam boni lancem putet.* et cap. 18... *in virtute non beatam modo vitam, ſed etiam beatiſſimam ponere? quod niſi ſit, virtutum interitus conſequetur.* in quibus locis numeri variatio ab aliis aliter eſt ſollicitata.

In ſeqq. his: *aliaque in parte animi cupiditatem, alia rationem collocarent:* equidem praepoſitionem *in,* quam e membro poſteriore excidiſſe putabant viri cll., facile *ἀπὸ κοινοῦ* ſubaudio; idque per ellipſin ſimilem, quam cernere licet Off. I, 31, *num alia in cauſa M. Cato fuit, alia ceteri, qui* etc. Omittitur etiam in priore membro, Horat. Carm. III, 25.

Quae nemora, et quos agor in ſpecus?

ubi vide erud. Bentleium. [20])

---

20) Goerenzius ad h. l. obſervaſſe ſibi viſus eſt, Ciceronem in altero ſubſtantivo omittere ſolere praepoſitionem, ubi ea in priori membro poſt ſubſtantivum poſita eſſet. At quomodo hae cauſſae cohaereant, etſi duo vel plura exempla

cap. 7. *nam quis eſt omnium, tam ignarus rerum* etc.? ubi Patricius tentabat, *nam quis eſt omnino tam i. r.?* Sed tu vide cl. Daviſ. ad haec N. Deor. I, 27. *Omnium quis tam caecus* etc.? et doct. Waſſeum et Cortium ad
7 haec Saluſt. Catil. cap. 51, 1. *neque quisquam omnium libidini ſimul et uſui paruit.* Adde, ſi placet, de Fin. Lib. II, 18. *omnium vir optimus et iuſtiſſimus.* de Nat. Deor. II, 4. *Vir ſapientiſſimus, atque haud ſcio an omnium praeſtantiſſimus.* et plura talia. 9)

Paucis interiectis, ſic pergit Cicero: *Nam cum Speuſippum ſororis filium Plato Philoſophiae quaſi heredem reliquiſſet; duos autem praeſtantiſſimos ſtudio atque doctrina, Xenocratem Chalcedonium et Ariſtotelem Stagiritem,* etc. Hic locus criticam quoque manum hominum doctorum expertus eſt; ſed quantamcunque depravationis ſpeciem prae ſe ferat, mihi tamen omni ex parte ſincerus videtur. Vult enim Cicero, praeter Speuſippum fuiſſe quoque Xenocratem et Ariſtotelem Philoſophiae quaſi heredes a Platone relictos. Hoc dum dicit, primo attende elegantem vocis *duo* cum adiectivo ſyntaxin, quae nihil differt ab iſta. lib. III. Fam. ep. 4. *duos enim duarum aetatum plurimi facio Cn. Pompeium .. et M. Brutum.* vide quoque Sen. Nat. Quaeſt. VII, 3. Min. Fel. Oct. cap. 18. Tacit. Hiſt. I, 50. et alibi. Sed ratio coniecturarum unica, ſi quid ego video, iſta fuit, quod coniunctionem *autem* hic, ut ſaepius alibi, denotare *item*, *etiam*, *praeterea* non reputabant Critici nobiliſſimi. 10) Quem quidem ad la-

9) De voc. *omnium* vid. Gronov. ad Liv. 9, 8, 11.

10) Eſt tamen in Academic. loco aliqua oppoſitio, neque *autem* pro *item* ponitur. Speuſippo, quem ſororis filium quaſi heredem philoſophiae reliquerat Plato opponuntur Xenocrates et Ariſtoteles, qui non haereditate beati, ſed

pidem saepius lapsi videntur homines, cetera et cati et eruditi. Sic Tusc. I, 33. *Iam similitudo magis apparet in bestiis, quarum animi sunt rationis expertes. Hominum autem similitudo in corporum figura magis exstat.* Lambin. vult *item* legi pro *autem.* et Lib. IV, 29. *Est autem utilis ad persuadendum, ea* etc. ὁ πάνυ Bentl. *Est item utilis* etc. de N. Deor. II, 23. *Itaque tum illud quod erat a deo natum, nomine ipsius dei nuncupabant.. Tum autem res ipsa, in qua vis inest maior aliqua, sic appellatur, ut ea ipsa res nominetur* 8
deus. cl. Walker, *Tum etiam res ipsa* etc. et lib. III, 30. *Iidem autem Dii fraudem dederunt* etc. cl. Davis. ex duobus editis, totidemque scriptis, *Iidem etiam Dii* etc. Offic. I, 4. *Principio* etc. *Commune autem animantium omnium est conjunctionis appetitus.* idem V. D. ad Divin. II, 1. *Commune item animantium* etc. Hirtius de B. Afr. cap. 72. *Sollicitabatur autem his rebus.* ille rursum, in curis secundis, *item* pro *autem* substituit. Novatian. de Reg. Fidei cap. 18. *quippe cum magni consilii Angelus factus sit; Angelus autem sit, dum exponit* etc. et cap. 20... *Quae autem, malum, ratio est ut* etc. utrobique pro *autem* doct. Jackson vult *item,* ut iam non dicam in priore immerito pro *quippe cum,* tentare eundem V. Cl. *quippe qui.* Nobis vero per tot viros eximios, quorum iudicio plurimum libentissime tribuimus, dissentire liceat; non tantum quia loca haec, tam multa, mutuo sibi invicem firmamento esse videntur, sed quia mihi praeter ista, etiam innumerabilia paene alia observata sunt; quorum proinde copia immensa nos de usu isto conjunctionis, quem modo dixi, plane certos esse cogit. Omnia ne

multo magis studio atque doctrina insignes fuere. Et similiter in reliquis locis.

proferam, ecce pauca. de N. Deor. I, 8. *quae machina? qui miniſtri tanti muneris fuerunt? quemadmodum autem obedire et parere voluntati architecti.. potuerunt?* lib. II, 57. *quas* (oculorum membranas) *primum perlucidas fecit, ut per eas cerni poſſet; firmas autem, ut continerentur.* utrobique conticent intt. lib. XII. Fam. ep. 27. *Sex. Aufidius et obſervantia.. accedit ad proximos, et ſplendore equiti Romano nemini cedit. Eſt autem ita temperatis moribus* etc. vide quoque lib. XIII. ep. 13. et Fabri Theſaurum. [11])

9 Cap. V, 18. *Quid me, inquam, putas, qui philoſophiam jam profeſſus ſim populo noſtro exhibiturum.* Fruſtra plane eſt Lambinus, qui *me* ante vocem *populo* excidiſſe ſuſpicatur: quemadmodum etiam *ſe* iniicit in his ſupra c. 2. *Q. b. q. ſ. negat omnino Epicurus ſine voluptatibus ſenſum moventibus nec ſuſpicari.* Tu noli contemnere quae ad locum, quem iam prae manibus habemus, adnotavit P. Faber, quaeque Cl. Daviſius ad Lib. II, 15. et Cortius ad Saluſt. Cat. 31, 7. adde Tuſc. II, 16. *ferre non poſſe clamabit.* Divin. I, 24. *dixit.. ſibi in ſomnis viſum eſſe.. occidere cum magna gloria.* vide lib. II, 40. de Fin. V, 11. de N. D. I, 39. Senecam de Clem. I, 1. Min. Felic. cap. 4.

11) Vid. Beierus ad Cic. de Off. 1, 4, 11. Is bene comparat graecum δέ, ſed huic particulae tribuit alienam vim verborum *eadem ratione.* Gernhardus cum Heuſingero ad 1, 28 obſervavit, poni *autem* de rebus ordine quodam enumerandis. Id iam Schwartzius in Turſellino docuerat. Particula, quae indicat rem ex adverſo poſitam, nectere poteſt et res contrarias et ſimiles, nec tamen ipſam ſimilitudinem ſignificat. Inſervit enim deſignationi, non ratiocinationi. Ita ſequitur in locis de Off. 1, 4, 11. de Nat. D. 2, 57. poſt verba *primum, principio.*

Virgil. Georg. II, 243. Horat. I. epist. 2, 10.[12] Sequitur autem eodem cap. 19. *Animi autem* (bona po-

12) Vid. Ruhnken ad Rutil. Lup. p. 42. Garaton. ad Cic. in Verr. Act. 1, 8, 23. ad or. pr. Mil. 24. Spalding ad Quinctil. 7, 1, 60. Matthiae ad Cic. pr. Rosc. Am. 22, 61 et in Wolfii Analect. 2, 3. p. 2. Beier. ad Cic. de Off. 3, 26, 98. Elberling. in Emendat. p. 111. quamquam alios, qui varia exempla miscuissent, acerba vociferatione castigat, ipse tamen non curam adhibet in distinguendis diversis locis, nec rationem exponit. Agitur de omisso pronomine, quod cum infinitivo coniungatur. Omitti enim potest pronomen, ubi idem subiectum ex antecedente verbo traducitur, neque ei propria aliqua vis inhaeret. Id fit in verbis dicendi, scribendi, existimandi, negandi, confitendi, quorum exempla hic repetere in re satis cognita non operae pretium est. Huc pertinent etiam Cic. Acad. 2, 41, 128. *non mihi videntur considerare, quum physica ista valde affirmant, earumetiam rerum auctoritatem, si quae illustriores videantur, amittere.* Tuscul. 2, 17, 40. *Iovem Olympium, eum ipsum, cui se exercebit, implorabit, ferre non posse clamabit.* Ubi haud probabiliter Wolfius scripsit *posse se.* Fortasse etiam Cluent 45, 127. *aut illud afferant, quod de iis duobus habuerint compertum, de ceteris comperisse.* Atque id in formulam abiit ita, ut omittatur etiam, si attractionis nulla sit copia. Cic. ad Att. 1, 11. *quod in epistola tua scriptum erat* (pro *scripsisti*), *me iam arbitrari designatum esse.* Ab his vero primum distinguenda sunt, in quibus ne desideratur quidem pronomen, infinitivo cum verbo simpliciter coniuncto: Sic dicunt *desperare, sperare, confiteri, negare, putare,* quod ponitur pro sentire seu conscium esse, et alia. Cic. de Orat. 3, 36, 147. *vel me licet existimes desperare ista posse perdiscere.* ad Fam. 11, 20; 4. *sperare eos, te pertimefacto, adolescente impulso posse magna consequi praemia.* Acad. 2, 20, 64. *non tamen ut ei respondere posse diffiderem*: ubi non ex superioribus petendum est *me.* ad Fam. 4, 13. *certe omnes vias persequar, quibus putabo ad id, quod volumus, pervenire, posse.* pro Mil. 14, 65. *servos Milonis – sibi confessos esse de interficiendo Cn. Pompeio coniurasse.* i. e. ut articulo graeco utar, confessos esse τὸ coniurasse. ad Fam. 3, 8, 2. *nihil enim habent, quod aut definitum aut certum: nisi*

nebant) *quae essent ad comprehendendam ingeniis virtutem idonea:* Vocem *ingeniis*, tamquam spuriam et adulterinam, furcillis eiiciunt viri doctissimi. At salvo quidem eorum iudicio, ego potius, mutatione quippe leviore, rescripserim. *ad comprehendendam INGENUITATEM idonea.* *Ingenuitas* aliquando idem Ciceroni est, quod *virtus, probitas, honestas:* ut infra c. 10. *Theophrastus..ita moratus, ut prae se probitatem quandam et ingenuitatem ferat,.. spoliavit virtutem suo decore* etc. ἐπέχω tamen. 13)

Cap. VI, 23. *Unde et amicitia existebat, et iustitia atque aequitas: haecque et voluptatibus, et multis*

me vultu et taciturnitate significasse tibi non esse amicum i. e. τὸ tibi non esse amicum. Deinde alia sunt exempla, in quibus contracta oratio aliud simul verbum recipit. Veluti Cic. de Fin. 5, 11, 31. *in parvis enim saepe, qui nihil eorum cogitant, si quando his ludentes minamur praecipitaturos alicunde extimescunt.* Illud *praecipitaturos* enim magis pertinet ad *extimescant* quam ad *minamur*, nec debebant haec interpunctione distrahi. Non desideratur *nos*, et ne verbum quidem *esse*: quod recte animadvertit Spaldingius l. l. distinguens locos, in quibus participia per se constant. Ubi autem in pronomine propria inest vis maior, aut ubi ambiguitas qualiscumque removenda est, necessario ponitur pronomen. Graevius igitur recte emendavit Cic. ad Att. 16, 16. Planco: *qua quidem voluntate te esse erga Atticum, saepe praesens et illi ostendisti.* Nec deesse facile potest ob hanc vim in Orat. 12, 38. *in Panathenaico autem Isocrates ea studiose consectatum fatetur.* sive scribamus cum Aldo *ea se* sive cum Ernestio *studiose se.* Id, quod Meyerus e cap. 69, 230 affert ipsum habet *se: Quod se L. Coelius Antipater in prooemio belli Punici nisi necessario facturum negat.*

13) *Ingenia* differunt ab *ingenio*, cui paullo post celeritas ad discendum et memoria tribuitur. Sunt enim facultates, in quibus animi virtutes apparent, unicuique homini propriae, ipsiusque animi ingenita forma.

vitae commodis anteponebantur. Quid ergo? an tam abiecte de virtutibus sentiebant Platonis et Aristotelis discipuli, ut eas multis tantum vitae commodis, sive magnae illorum commodorum parti, et non plane omnibus et universis anteponerent? Si quidem non aliter enarrari haec verba possent, omnino accederem ego Viro Cl. qui legebat *et cunctis vitae commodis* etc. Sed in- 11 telliguntur heic omnia vitae commoda, eaque omnia ideo dicuntur *multa*, quod ingentem multitudinem constituunt. Nos, omnem ambiguitatem tollentes, dicimus *de menigvuldige gerieffelykheden van dit leven.* [14]) Hanc formam egregie dilucidavit praeceptor meus sapientissimus, mihique in aeternum colendus I. Clericus A. Crit. P. II. S. 2. cap. VI. §. 7. 8. 9. adi quoque D. Glass. Rhet. Sac. Tract. I. c. 15. init. Itaque nec lis movenda fuit de his N. Deor. II, 58. *Omnisque sensus hominum multo antecellit sensibus bestiarum. Primum enim oculi in his artibus, quarum iudicium est oculorum, .. multa cernunt subtilius.* ubi homines docti *multo*, vel *cuncta* substituunt. Et apprime bene M. Felix Oct. cap. 13. dixit, *Academicorum plurimorum in summis quaestionibus tuta dubitatio:* quamvis coniiceret cl. Davisius, *Academicorum, Pyrrhoniorum in summis q. t. d.* quod non plurimi de Academicis, sed plane omnes sic dubitarent. At vero omnem Academicorum nationem intelligit auctor; quae cum valde numerosa esset, ideo Academicos *plurimos* dixit Minucius.

14) Ita saepe *multi* dicuntur pro quam multis, πολλοὶ pro παμπολλοῖς. vid. Demosth. pro Coron. 18, 4. p. 245.

CAPUT III.

Cicero Acad. I. ſexies iuxta capitum ſeriem vindicatur. Phra- ſis bene facis, *et uſus verbi* facere *notabilis illuſtratur. Xenoph. defenditur.* Reiicere *i. e. minoris facere. Enalla- ge numeri comprobatur, terque vulgata Ciceronis ſcripti- in tranſitu adſeritur.*

Pergimus in eodem lib. I. Acad. ubi cap. 6, 24. *Dabitis enim profecto*, ait Varro, *ut .. utamur verbis*
11 *interdum inauditis. Nos vero, inquit, Atticus; quin etiam Graecis licebit utare, cum voles, ſi te Latina forte deficient. Bene ſane facis; ſed enitar*, etc. *Bene facis* eſt formula approbandi et laudandi, de qua vide ill. Grotium et Pricaeum ad Luc. Act. Apoſt. 10, 33. nec non quae ex Xenoph. et Terentio contulit cl. Raphelius: unde etiam facile liquebit non Graecis tantum, verum etiam Latinis uſitatam fuiſſe; ut memoria omnino fefellerit magnum Caſaubonum, qui in notis ad lib. I. ad Att. ep. 1. extr. „Apud Laert. in epiſt., inquit, „καλῶς ποιεῖς verti debet *Bene eſt*, uſu linguae Lati- „nae .. nam vulgo ineptiſſime vertitur *recte facis.*" Duriuſculum autem hoc loco noſtro Ciceronis videtur eſſe verbum *facis*, ſi in praecedentibus quaeramus, quo illud ſuppleri ἀπὸ κοινοῦ et explicari poſſit: eamque etiam rationem eſſe arbitror, cur Lambinus legerit *Bene ſane mecum agis.* Omnis abeſſet difficultas, ſi ita ſcriptum legeremus, *quin etiam cum voles, ſi te Latina deficient, Graecis ut utare, meo tibi et Ciceronis nomine concedo. Bene ſane facis*, ſcil. qui hoc ita concedas etc. Sed in iſta huius verbi duritie, quamvis palato noſtro parum grata, neſcio tamen quomodo ſibi indulſerunt veteres. Supra epiſt. ad Varr. *Exſpectabam omnino iam diu, meque ſuſtinebam ne ad te prius ipſe quid ſcriberem, quam aliquid accepiſſem, ut poſſem te*

emunerari quam ſimillimo munere. Sed cum tu tarlius faceres, id eſt, ut ego interpretor, diligentius, eneri non potui etc. ubi loquitur Cicero, ut ſi in ıntecedentibus dixiſſet, ... *ſcriberem, quam tu ad me iliquid dediſſes, ut poſſem te r. q. ſ. m.* de Divin. I, 24. *Tum ei ducem illum praecepiſſe ne reſpiceret: illum autem id diutius facere non potuiſſe, elatumque cupiditate reſpexiſſe. facere*, i. e. non reſpicere. Corn. Nepos Epam. c. 4. *Hunc Diomedon cum rogaret ut* 12 *tuto exiret, ſuaque quae attuliſſet liceret efferre; iſtud, inquit, faciam* etc. h. e. tibi concedam. Seneca epiſt. 94. *ſcis ut illi nil cum adultero, ſic nihil tibi eſſe debere cum pellice; et non facis.* i. e. et eſt tibi cum pellice res. Lactant. Inſtit. VI, 5, 13. *Utrumque indiget definitione, quia* etc. *Verum nos faciamus quod ille debuit. Virtus eſt* etc. i. e. utamur definitione, ut ille debuit etc. Similiter quoque Graeci loquuntur. Xenoph. *Κυρουπ.* I. p. 9. E. [1, 4, 10.] *Ibi Cyrum tradunt inter avi miniſtros acceptas carnes diſtribuiſſe, cum hunc ſimul in modum quemque alloqueretur: hoc quidem tibi do, quia me acriter equitare docuiſti; tibi vero, quod mihi peltum dediſti* etc. *Haec eum feciſſe, donec omnes, quas acce-piſſet carnes, diſtribuiſſet: Τοιαῦτα ΠΟΙΕΙΝ, ἕως διεδίδου πάντα ἃ ἔλαβε κρέα* h. e. ſic ſingulis aliquid cum tali alloquio dediſſe. Coniicit Muretus, *τοιαῦτα ἐπειπεῖν ἕως* etc. ingenioſe magis, opinor, quam ſolide ac vere. Et cur ſilebat ille V. D. ad iſta lib. III. p. 76. D. [3, 3, 4.] *Armenius autem Cyrum proſequebatur, et reliqui homines univerſi, clamantes et appellantes benefactorem ſuum virum optimum. Καὶ ταῦτα ἘΠΟΙΟΥΝ, ἕως ἐκ τῆς χώρας ἐξέπεμψαν.*

i. e. *Et ſic clamando proſequebantur, usque dum ipſum extra regionem deduxiſſent.* [15])

Cap. 8. 32. *Poſt argumentis, et quaſi rerum notis ducibus, utebantur.* Conſtructio haec ita concipiatur, *Poſt ducibus utebantur argumentis, et quaſi rerum notis.* Quamobrem ſic interpungendum eſt, *Poſt argumentis, et quaſi rerum notis, ducibus utebantur.* Non autem intelligo, cur viri docti legi maluerint, *Poſt argumentis et rerum notis, quaſi ducibus utebantur:* aut hoc modo, *Poſt argumentis quaſi rerum notis utebantur:* vel etiam *Poſt argumentis et, quaſi*
13 *rerum nodis ducibus utebantur.* Primo enim latiniſſime dicitur *uti aliqua re duce*, pro quaſi duce; quod exemplis, quae mihi in promtu ſunt, luculente oſtenderem, ſiquis rem proletariam praefracte negaret. Deinde *quaſi* ſaepe cum uno nomine ſubſequente, nullo antecedente, conſtruitur. Sic Div. I, 30. *tamquam inſignitae notae veritates.* etc. 53. *extrema montis quaſi puppis.* Tuſc. IV, 29. *recentes quaſi tumores animi.* Fam. l. III. ep. 11. 10. *Quod ad me quaſi formam.. reip. miſiſti, .. valde eſt mihi grata.* Poſtremo *notae rerum* hic recte dicuntur indicia quaedam vel lumina, quibus res probantur aut illuſtrantur; ut docuit erud. P. Faber ad h. l. [16]) Ibidem: *in qua tradebatur omnis disciplina dialecticae.* Pronomen *qua* vocem non habet in antecedentibus, ad quam referatur. Quid ergo? An pro *in qua*, cum viro cl. reſcribendum *ibique*, aut quod mihi in mentem inciderat, *in qua arte?* An vero illud *in qua*, ex ver-

15) Vid. not. ad pag. 2.

16) Primus igitur Wopkenſius loci rationem declaravit. Cf. Goerenzii notam.

bis vicinis *probare et concludere*, supplendum nominibus *probatione et conclusione?* quam rationem illustrant Cl. Iensius Lect. Lucian. I. c. 8. et Cortius ad Salust. Cat. c. XVIII. 1. An denique ἀπὸ κοινοῦ e seqq. subaudienda vox *disciplina?* Tu, lector, elige; mihi, quidem, si detur optio, postrema ratio prae ceteris adridet.[17])

Cap. X, 37. *Sed quae essent sumenda, ex iis alia pluris aestimanda, alia minoris: quae pluris, ea praeposita appellabat, reiecta autem quae minoris.* Quando hic *sumendorum* alia, quae pluris aestimanda sint, dicuntur *praeposita*, alia quae minoris, *reiecta*; vocis *reiecta* vim ne ita rigide hic urgeas, quasi diceret id quod voci *sumenda* e diametro esset contrarium; sed ita interpreteris, ut idem solummodo quod *postposita* significet. Non enim sumenda ista, quae essent minoris momenti, ideo *reiecta* appellabat Zeno, quod nulla 14
plane aestimatione essent digna, sed quia, si modo alterutram ex duabus istis sumendorum speciebus eligere integrum esset, tum illam quae minoris esset momenti, prae potiore relinqui oporteret. Vix dubium, quin ista notio relativa verbi *reiicere, contemnere* similiumque satis usitata bonis sit auctoribus. vide, quaeso, Cel. Graevium ad Off. I, 1. adde de Fin. IV, 25. *alia eligenda sunt, alia reiicienda, alia omnino negligenda.* ubi *reiicere* minus quid exprimit, quam *omnino negligere.* Quin quoad dictionis duritiem, geminus

17) Ad haec accedit novissima Madvigii emendatio: *ita tradebatur.* Tale quid coniicere facillimum quidem erat. Equidem assentior Wopkensio, qui attractionis usum multiplicem bene perspexerat. Nimirum *in qua tradebatur omnis disciplina dialecticae* dictum est pro, in qua disciplina tradebatur omnis dialecticae disciplina.

huic germanusque locus exſtat Fin. III, 7. ubi in *praepoſitis*, ſi omnem nexum inſpicias, ſtatui videbis *praeponenda quaedam et reiicienda*, i. e. prae alteris omittenda. Non erat proinde, cur locum hunc tantopere fatigarent viri praeſtantiſſimi. [18])

Sequitur ibid. [10, 38.] *Cumque perturbationem animi illi ex homine non tollerent, naturaque et condoleſcere, et concupiſcere, et extimeſcere, et efferri laetitia dicerent, ſed ea contraherent, in anguſtumque deducerent; hic omnibus his quaſi morbis voluit carere ſapientem. Cumque eas perturbationes antiqui naturales eſſe dicerent* etc. Non poſſum adduci ut Cl. Walkero adſentiar, qui ſcribendum iudicabat, *Cumque perturbationes animi illi ex homine non tollerent, . . ſed eas contraherent* etc. Nam primo pronomen *ea* bene comprehendit infinitivos antecedentes [19]): deinde, quod rei caput eſt, neminem hoc moleſte habeat oportet, quod numerum ſingularem *perturbationem* mox pluralis ſequitur *perturbationes*: omnium enim vel terſiſſimorum auctorum nullus eſt, qui in talem numeri Enallagen non ſaepius incidat. Solam Tullii auctoritatem adhibeamus, qui ſic Tuſc. V, 15. *Atque cum perturbationes animi miſeriam, ſedationes autem vitam efficiant beatam; duplex ratio*
15 *perturbationis ſit.* lib. IV, 6. *quidam brevius, perturbationem eſſe appetitum vehementiorem. . Partes autem perturbationum volunt.* etc. cap. 28. *Sed omnis eiusmodi perturbatio animi placatione abluatur illa quidem. . . Verum tamen haec eſt certa et propria*

18) Vid. Goerenz. ad h. l. et in Excurſu p. 79.

19) Neutrum comprehendit univerſam ſententiam. vid. Goerenz. ad de Leg. 3, 8, 19. et Wopkens. c. 4.

ſanatio, ſi doceas, ipſas perturbationes per ſe eſſe vitioſas, etc. Pari modo permutantur *animus* et *animi*, ibid. c. 38. Divin. II, 67. Leg. II, 10. *ſenſus* et *ſenſûs*, N. Deor. II, 58. *Dei* et *Deus*. ibid. III, 38. *voluptas* et *voluptates*, apud Lactant. Epit. c. 33. uti et *bonum* et *bona*, Inſtit. III, 8, 16. Omnino igitur et in hac ſcriptura acquieſco, et in iſta locorum ſequentium: de Fin. III, 10. *hoc quarto, quod extremum poſui, bonorum notitia facta eſt: cum enim* etc. *tum ad notionem boni pervenit.* Tuſc. IV, 36.

Maior mihi moles, maius miſcendum malum,

etc. *Quae igitur hae erunt moles?* lib. V, 17. *qui cum in alteram lancem animi bona imponat, in alteram corporis et externa; tantum propendere illam boni lancem putet.* et cap. 18... *in virtute non beatam modo vitam, ſed etiam beatiſſimam ponere? quod niſi ſit, virtutum interitus conſequetur.* in quibus locis numeri variatio ab aliis aliter eſt ſollicitata.

In ſeqq. his: *aliaque in parte animi cupiditatem, alia rationem collocarent:* equidem praepoſitionem *in*, quam e membro poſteriore excidiſſe putabant viri cll., facile ἀπὸ κοινοῦ ſubaudio; idque per ellipſin ſimilem, quam cernere licet Off. I, 31, *num alia in cauſa M. Cato fuit; alia ceteri, qui* etc. Omittitur etiam in priore membro, Horat. Carm. III, 25.

Quae nemora, et quos agor in ſpecus?

ubi vide erud. Bentleium. [20])

---

20) Goerenzius ad h. l. obſervaſſe ſibi viſus eſt, Ciceronem in altero ſubſtantivo omittere ſolere praepoſitionem, ubi ea in priori membro poſt ſubſtantivum poſita eſſet. At quomodo hae cauſſae cohaereant, etſi duo vel plura exempla

CAPUT IV.

16 *In eodem lib. I. Acad. vulgata lectio ter quaterve stabilitur. Pluralis numeri vis notabilis dilucidatur. Cicero obiter aliquoties defenditur, semelque emendatur. Synonymorum verborum concursus observatur. Repetitio voculae nunc adseritur.* Qui *pro* quia. *Tria Lactantii, novem Tullii loca vindicantur.* Iam *pro* sane, *quidem. Novatianus adseritur.*

Cap. XI. ei. libri I. Acad. *id aut visum cum ipsum per se cerneretur, comprehensibile*, sc. esse voluit. *Feretis haec? Nos vero, inquit; quonam enim modo* καταληπτὸν *appellares?* Reponendum putat cl. editor, *Feretis hoc?* comprehensibile, quod finxerat, ut vim vocis καταληπτὸν Latine exprimeret. At stante lectione vulgata, nihil erit incommodi, si sensum interrogationis illius sic concipias, ut si dictum esset *Feretis hoc et plura talia?* Talem numeri mutationem ecce de Div. I, 16. *veram enim fuisse obnuntiationem... exitus comprobavit; quae si falsa fuissent, nullam adferre potuissent causam calamitatis.* ubi malebat idem V. D. *fuisset* et *potuisset.* de Fin. III, 5. *Rerum autem cognitiones, vel si haec verba aut minus placent, aut minus intelliguntur,* καταλήψεις *appellemus licet.* ubi eadem ille chorda aberrat. [21]) de N. Deor,

id probare videantur, intelligi non potest. Quare originem huius dictionis quaero in eo, quod saepe efficit, ut praepositio postponatur, quae est gravior vis nominis adiectivi vel substantivi: quemadmodum fit in distributivis *alius — alius.* De graeco usu multi disputarunt, quos laudat Matthiae in Gramm. p. 1191. s.

21) Alii inserere maluerunt *vel comprehensiones*, Goerenzius e duobus codd. recepit *quas vel comprehensiones, vel perceptiones, vel si* etc. quae cur in reliquis libris omittantur, equidem caussam non in similitudine syllabarum conspicio, sed ipsa ista verba a glossatore, quem illud

III, 7. *eodemque illa etiam differemus, quod Chryſippum dicere aiebas, quoniam etc. eſſe homine aliquid melius.* ille legit, *illud etiam,* vel *quae Chryſippum.* Acad. II, 40. *Non ergo id agitur, ut aliquid adſenſu meo comprobem: quae tu vide ne impudenter etiam poſtules, non ſolum arroganter.* reponit, *quod tu* etc. de Fin. IV, 23. *Stoici haec videlicet viderunt; illos autem id fugerat ſuperiores.* adſtipulabatur codici uni et alteri, qui dant *Stoici hoc videlicet* etc. Conticuit autem, et merito, ſi quid ego 17
video, ad iſta ibid. lib. V, 3. *Cenſemus autem te facile id explanare poſſe, quod.. Athenis haec ipſa te ex Antiocho videmus exquirere.* et lib. II, 29. *Potius ergo illa dicantur, turpe eſſe viro debilitari dolore, frangi, ſuccumbere. nam iſta veſtra, ſi gravis, brevis; ſi longus, levis, dictata ſunt.* Tuſc. I, 39. *Pellantur ergo iſtae ineptiae pene aniles, ante tempus mori miſerum eſſe.* lib. V, 34. *negavit ſe iure illo nigro, quod coenae caput erat, delectatum; tum is qui illa coxerat* etc. Acad. II, 29. *haec vera an falſa ſunt? ſi te mentiri dicis, idque verum dicis mentiri, verum dicis. Haec ſcilicet inexplicabilia eſſe dicitis.* cap. 43. *Si Polemonius peccat Stoicus rei falſae aſſentiens .. eadem in veteres Academicos Peripateticosque dicenda.* cap. 44. *Sed quaero, quando iſta fuerint ab Academia vetere decreta, ut animum ſapientis commoveri et conturbari negarent.* et cap. 47. *Expromam primum illa invidioſa, quod eos omnes.. inſanos eſſe*

haec verba offenderat, profecta eſſe puto. *Haec verba* Cicero dixit ad ſuum ſtudium latinis vocabulis graeca reddendi reſpiciens. Eſt enim *talia verba.* Sic 1, 6, 19. *nec tamen id, cuius cauſſa haec finxerat, aſſequutus eſt.* Vide ipſum Goerenz. ad Acad. 2, 29, 95.

dicatis. de Divin. II, 5. *Atqui ne illa quidem divinantis esse dicebas, ventos aut imbres impendentes quibusdam praesentire signis (in quo nostra quaedam Aratea memoriter a te pronuntiata sunt (etsi haec ipsa fortuita sunt.* [22]) Ex his etiam, pluribusque quae mihi ex optimis quoque linguae Graecae auctoribus collecta sunt, proclivis est emendatio loci de N. Deor. I, 8. *Longum est ad omnia, quae talia sunt, ut optata magis quam inventa videantur. Sed illa palmaris quidem, quod.. is eum dixerit sempiternum.* Vox *palmaris* non habet substantivum, unde pendeat; cum itaque vir cl. legeret, *Sed illud palmare est, quod* etc. ego malim, *Sed illa palmaria quidem, quod* etc. [23])

Eodem cap. 11, 42. *ad rationem inveniendam viae reperiuntur.* Quin *viam reperire* satis Latine dicatur, id nemo quidem dubitat; sed concursus iste verborum

22) Quam saepe verba τοῦτο et ταῦτα, *haec* et *hoc*, *illa* et *illud* a librariis commutata criticorum iudicia excitaverint, atque etiam turbaverint, satis notum est omnibus. Neque nunc dubitatur amplius de admittenda numeri enallage. Sunt loci, in quibus id per negligentiam, aut propter orationis varietatem factum esse videatur: alii tamen certam eam habent rationem, ut in una re simul totum genus, ad quod ista pertinet, comprehendatur. Id bene observavit Goerenz. ad Acad. 2, 40, 126. explicans *haec* per *talia.*

23) Quod legitur in cod. Cantabr. *irrisio est*, Moserus mirabili errore cum verbis Ciceronis coniunxit. Librarius enim suum in usum notavit, in verbo *palmaris* inesse ironiam. Creuzerus autem, qui graecum vocabulum substituit, vellem exemplis comprobasset hunc usum, quo Cicero graeca nomina non ab arte desumpta etiam in dialogis adhibuisse visus esset. Alia res est in epistolis. Equidem facilius iis crederem, qui ad vocabulum *sententiae* antea positum revocant.

ıvenire et *reperire*, minus gratus interpretibus acci-
it, qui illud *reperiuntur* aut pro nugatoris ſcholio
ıabebant, aut in *aperiuntur* transmutabant. Attamen
'ix durior videtur iſte concurſus, quam quem ſaepius *3
ılibi offendimus, ut etiam doct. P. Faber iudicavit.
Sic concurrunt verba *conſequi* et *adipiſci*, ad Q. Fr.
[. ep. 1. *nos ea quae conſecuti ſumus, his ſtudiis et
ırtibus eſſe adeptos. Vitare* et *fugere*, Off. II, 2. *at-
que affirmandi arrogantiam vitantem, fugere temeri-
tatem, quae* etc. Philipp. or. V, 13. *Sed qui ordo in
ſententiis rogandis ſervari ſolet, eundem tenebo in
viris fortibus honorandis.* Lactant. Epit. cap. 75. *in-
corruptibiles ſibi theſauros bonis operibus acquirat,
ut poſſit.. praemium immortalitatis adipiſci.* ubi cl.
Daviſius pro *acquirat* legit *anquirat*, propter minus
gratum ſynonymorum iſtorum *acquirere* et *adipiſci*
concurſum; quae tamen ratio minus idonea videtur,
ſi libere quid mihi videatur dixero. Quin etiam
reperire et *invenire*, de Fin. V, 6. *fons reperiendus
eſt, in quo ſint prima invitamenta naturae; quo in-
vento, omnis* etc. Tuſc. III, 10. *Nam ut medici, cau-
ſa morbi inventa, curationem eſſe inventam putant:
ſic nos, cauſa aegritudinis reperta, medendi faculta-
tem reperiemus.* Ovidius Metam. lib. I. vs. 654.

Tu non inventa reperta
Luctus eras levior.

cum nota Heinſii et Burmanni. Lactant. M. Perſ.
cap. 14. *Erant certantes, quis prior aliquid inveniret.
Nihil usquam reperiebatur.* ubi vide cl. Bauldri. [24])

24) Adde Tacit. Ann. 3, 5. *cuncta a maioribus reperta, aut quae poſteri invenerint, cumulata.* Illa igitur cauſſa erat multis incognita, qua Manutius in Cic. Academ. l. l. ad emendationem *aperiuntur* adducebatur. Antiquam ſcri-

Cap. XIII, 43. *Tunc Varro, Tuae ſunt nunc pa tes, inquit, qui ab antiquorum ratione nunc deſci cis*, etc. Fidem nobis fallere videtur codex Manuti: qui poſterius *nunc* non agnoſcit; quod per librari elegantiam facillime omitti potuit, ne recurreret. Noi autem ab eiusmodi recurſu ſic abhorruerunt auctore quique nitidiſſimi, quin ſaepius in hanc, ſi qua ſit, ſcribendi incuriam illapſi ſint. Tuſc. I, 22. *ut ſi iam poſſent in homine vivo cerni omnia, quae nunc tecta ſunt.* de N. Deor. II, 57. *quae primum oculos m. t. v. v. e. ſepſit; quas primum perlucidas fecit.* cl. Walkerus delet poſterius *primum*, ſed a codicibus deſtituitur. ad Fam. lib. XV. ep. 16. *Puto te iam ſuppudere, cum haec tertia iam epiſtola ante te oppreſſit quam tu ſcidulam aut literam.* [25]) Pariter Graece Polyaenus Strategem. lib. II. cap. 3, 5. *εἰ Λακεδημο-*
19 *νίους ἀναστάτους πεποιήκαμεν*, ἔφη, *NYN ἐχρῆν πᾶσιν ἂν τούτοις μάχεσθαι, ὡς καὶ NYN συμμαχοῦσι ἡμῖν, Λακεδημονίους* etc. Huc confer quae

pturam bene defendit Wopkenſius. Parentheſeos notis, quas recentiores editores interpoſuerunt non tantum tribuo, quantum explicationi verborum. Neque vero dici poterat hoc quidem in contextu *reperiuntur a Zenone.* Re vera addit haec Cicero de ſua ſententia ἀορίστως, quod cur Goerenzius neget, non perſpicio.

25) Haec non ſunt unius generis, nec confirmant rem probandam. Equidem, ſi alterumutrum *nunc* omittendum eſſet, lubentius concederem prius, neque excuſationem peterem ab illo, quod tertio loco unus aliquis codex ſuppeditat. Dicit autem Cicero: quae quum ita ſint, docere tuae ſunt partes propterea, quoniam nunc ab antiquorum ratione deſciſcis: in quibus utrumque *nunc* ſuam habet vim propriam, alteram cauſſae, alteram temporis. Atque ad ſenſum non male coniecerat Urſinus *nunc — quoniam*: quae ſaepe ita coniunguntur. cf. de Leg. 1, 9, 27.

abimus ad Acad. II. c. 11. et 27. Quod autem Urinus e codice suo profert, *quam ab antiquorum* etc. pro *qui ab a.* atque inde legendum hariolatur *quoniam ab ant.* id omnino frustra factum puto, tametsi non castigatus est vir ille a commentatoribus. Pronomen enim relativum, sive cum indicativo, sive cum subiunctivo modo construatur, passim sic adhibetur, ut antecedentium verborum rationem quamdam caussamque exprimat, locumque adeo coniunctionum *quoniam*, *quia* et similium occupet. [26]) N. Deor. II, 24. *coelestem enim naturam..., quae per se omnia gigneret, vacare voluerunt ea parte corporis* etc. vide Fam. XI. ep. 7. lib. XIII. ep. 61. lib. XVI. ep. 1. et alibi millies. Nepos Dion. cap. 3. *ille, qui in aliqua re vellet patrem imitari, morem ei gessit.* vide Agesi. cap. 6. Lactant. Instit. I, 5, 7. *Non poterat enim dicere Iovem esse principium rerum, qui erat Saturno genitus; neque Saturnum ipsum, qui coelo natus se-*

26) Idem interpretum quis non docuit? Pauci tamen conditionem perspexerunt, qua ad hunc sensum constituendum coniunctivus necessario requiratur. Wopkensius varia commiscuit, sed habet, ut videtur, imitatorem etiam Ramshornium, qui nuper in Grammat. p. 612. scripsit, ubi nexus sententiarum caussalis satis perspicuus esset, utrumque modum aequo iure admitti. Quod falsum est. Ubi enim indicativus modus ponitur, nullus est caussalis nexus, quo constituatur ipsius rei notio. Macrobius quum dixit Sat. 7, 3. *vigilantissimus est consul noster, qui in consulatu suo somnum non vidit,* aliter eamdem sententiam concepit quam Cicero ad Fam. 7, 30. *fuit enim mirifica vigilantia, qui suo toto consulatu somnum non viderit.* Ille narrat rem, cuius notio per se constat, *consul is, qui non vidit;* hic vero notionem caussae nexu constituit, *ut qui non viderit.* Ita apud Lactantium l. l. intelligimus Iovem illum, qui erat Saturno genitus. Et ita in reliquis, quae Wopkensius affert.

rebatur. cap. 11, 59. *et in Latio Aventinus vocal lum monti dedit, in quo ſepultus eſt.* i. e. quia eo ſ. e. vide c. 20, 36, lib. II, 16, 9. *Itaque nu lum ſibi honorem tribui volunt; quorum omnis hom in Deo eſt.* i. e. quoniam eorum. lib. III, 10, 11. *I terram procumbere, ne ſi velimus quidem, poſſumus quorum ſtatus rectus eſt.* i. e. quia noſter ſtatus r. ſic quoque lib. V, 17, 3. et 18, 3. ut et Epit. cap. 5 p. 151. Adi porro, quae cl. Schulting. ad Seneca Controv. lib. I. p. 161. Iam aliquot addam loca, i quibus hunc pronominis uſum immerito vexaſſe viden tur viri docti. Lactantius Epit. c. 35. *in ethica vero.. philoſophi erraverunt; qui ſummum bonum nullo modo inveniri potuerunt.* c. 52. *incognita cauſa tanquam nocentes damnant, qui conſtare de ipſa innocentia noluerunt.* cap. 71. *ſic enim* etc. *apparet eum, qui uſum ignis habeat, non eſſe mortalem.* Cicero ſupra c. 9. *nec percipere ullo modo res eas, quae ſubjectae ſenſibus viderentur; quae eſſent aut ita parvae,* etc. Tuſc. I, 21. *E quo intelligi poteſt quam acuti natura ſint, qui haec ſine doctrina crediturі fuerint.* lib. IV. c. 1... *eum, qui ſapientia excelleret, Pythagorae auditorem crediderunt fuiſſe.* et lib. V, 19. *Beatus igitur, qui hos interfecit?* de Leg. I. c. 10. *Quod argumenti ſatis eſt, nullam diſſimilitudinem eſſe in genere; quae ſi eſſet, non una omnes definitio contineret.* de N. Deor. II, 15. *Solem quoque animantem eſſe oportet, et quidem reliqua, quae oriantur in ardore* etc. cap. 16. *Probabile eſt igitur praeſtantem intelligentiam in ſideribus eſſe, quae aetheriam mundi partem incolant* etc. cap. 26. *Iam qui magna verteret, Mavors* (ſc. dictus eſt); *Minerva autem, quae minueret.* cap. 56. *Iam guſta-*

s, qui ſentire eorum, quibus veſcimur, genera de-eret, habitat etc. Ohe! iam ſatis eſt.

Eodem cap. [12, 45] *Ut contra omnium ſententias dies iam pleroſque deduceret.* Quid ſibi vult, inquit V. Cl. *τὸ dies iam pleroſque?* Si reſpondere liceat, id ſibi velle arbitror, ut intelligantur plerique illorum dierum, quos diſſerendo deducebat Arceſilas; qui ſenſus cum mente verbisque auctoris maxime convenit, niſi me quidem fallat animus. [27]) Particulae *iam* ſingularis et elegans hic uſus eſt, pro *ſane, quidem, omnino;* niſi velis eſſe tantumnon expletivam. Supra cap. 6, *ſed quod ex utroque, id iam corpus, et quaſi qualitatem quandam nominabant.* de Leg. I, 7. *Parent autem* (dii hominesque).. *praepotenti deo; ut iam univerſus hic mundus una civitas communis deorum atque hominum exiſtimandus.* Tuſc. I, 41. 21
ſin vera ſunt quae dicuntur, migrationem eſſe mortem in eas oras, quas qui e vita exceſſerunt, incolunt; id multo jam beatius eſt. etc. c. 22. *utſi iam poſſent in homine vivo cerni omnia, quae nunc tecta ſunt.*

27) Plurimi critici hunc locum corruptione laborare profeſſi ſunt, ſed neſcio an emendationis pericula numquam infeliciora fecerint. Nam nihil audacius eſſe poteſt coniecturis Bentleii et Beieri ad Cic. de Off. 2, 2. p. 19., nihil inanius correctione Madvigii: *faciebat ut contra omnium ſententias dicens in eam pleroſque deduceret, ut — facilius ab utraque parte aſſenſio ſuſtineretur.* Quid enim *pleroſque?* quid *aliquem in eam ſententiam deducere, ut facilius ab utraque parte aſſenſio ſuſtineatur?* Haec ſcilicet haudquaquam conveniunt. Neque, qui *iam* eiiciendum cenſebant, unde venerit in contextum haec particula demonſtrarunt. Ceterum egregie Geſnerus in compendio *dices* cognovit verbum *dicens.* Quare ſcribendum erit: *ut contra omnium ſententias dicens iam pleroſque diduceret,* i. e. in diverſas partes deduceret. *Iam*, ut alias, effectum denotat, cf. exempla a Wopkenſio allata.

vide quoque Caes. B. G. I, 17. Hinc non opus e cum viro cl. *dies etiam totos* rescribere: sicut eti bene se habere videtur ista lectio Novatiani Reg. F c. 23. *Aestiment ergo an hic sit Deus, cuius auctor tas tantum movit quosdam, ut putarent illum (ut dixi mus supra) iam ipsum Patrem Deum,* legebat doc Jackson, *etiam ipsum* etc.

CAPUT V.

Transitur ad Acad. II. in quo quinque loca a sollicitationibus eruditorum defenduntur. Cacophonia homoeoteleutorum comprobatur. Complurium virorum doctorum hallucinationes de hac re proferuntur. Virgilii interpunctio redintegratur. Audire in utramque partem. *Flores defenditur et explicatur. Pleonasmus pronominis. Ellipsis verbi.*

Transimus ad lib. II. Acad. Cap. II. *Ac vereor interdum, ne talium personarum, cum amplificare velim, minuam etiam gloriam.* Cur illud *etiam* cum codice uno et altero expungeremus, nulla esse ratio videtur, quippe quod saepius ita venit in oppositione. Infra c. 9. *nam tantum abesse dicebat ut id consentaneum esset, ut maxime etiam repugnaret.* vide de Fin. lib. II, 17. et lib. V, 20. et Senec. epist. 92. [28]) Sed ratio, cur coniunctio heic minus probaretur viro doctissimo, ea potissimum esse videtur, (quamvis verbis non significaverit) quod triplex illud *am* cacophoniam efficiat Tullio parum dignam. Saepius quidem nimia
22 in sonis elegantia homines hallucinari coegerit eruditione praestantissimos. Non fuisse enim comptissimo-

28) Cic. Brut. 76, 263. *probabilis orator, iam vero etiam probatus.* Terent. Heaut. 1, 2, 1. *nihil adhuc est, quod vereare, Clinia: haut quaquam etiam cessant.*

m etiam ſcriptorum quempiam tam cautum, ut iſto odo numquam obdormierit, hoc ſane abunde licet olligi ex locis vel Tullii noſtri innumerabilibus, quae nmota ſtare paſſi ſunt iidem illi viri, qui alia haud nidquam duriora redintegrare nituntur. Supra I, 7. *uoniam quibusnam quisquam enuntiare* etc. N. Deor. , 29. *quam tibi illam noſtram Soſpitam, quam tu unquam* etc. Fin. V, 14. *Sed videsne acceſſuram i curam.* lib. I, 17. *Sed ut iis bonis erigimur quae rſpectamus: ſic laetamur iis quae recordamur.* vide . IV, 5. Tuſc. I, 41. *Quis . . laudaret, ſi m. m. iudicaret?* Divin. I, 27. *ſe interfectum, in plauſtrum a caupone eſſe coniectum, et ſupra ſtercus iniectum.* cap. 12.

Haec tardata diu ſpecies, multumque morata,
Conſule te tandem celſa eſt in ſede locata.

lib. II, 42. *caſus cuiusque eventusque ſingi.* cap. 44. *modo hoc, modo illo modo.* vide c. 57. et N. Deor. II, 43. Ita paſſim quidem noſter;[29]) neque hoc eſt illi uni praecipuum, ſed cum aliis maxime commune. Ne nauſeam tibi, lector, pariam, pauca tantum loca de multis quae mihi obſervata ſunt adferam. Seneca de Ira. I, 12. *quae ſe diu multumque circumſpexit, et texit, et ex lento ac deſtinato provexit.* lib. II, 28. *alia fecimus, alia cogitavimus, alia optavimus, alia favimus.* Virgil. Aen. X, 805.

— omnis campis diffugit arator,
Omnis et agricola; et tuta latet arce viator.

vide quoque lib. V, 385. lib. IV, 331. ecl. IV, 50. Lucretius lib. I, 735. 23

29) Goerenz. ad Cic. de Leg. 1, 15, 42. p. 66 ad libr. de Fin. 2, 30. 58. p. 271.

Hic tamen et supra, quos diximus, inferiores
Partibus egregie multis, multoque minores. [30])

Eamus ergo, et sincera atque intemerata esse sequentia haec loca pronuntiemus. pro Marc. 2. *nullam in his esse laudem ampliorem, quam eam quam hodierno die consecutus es.* Patricius propter κακέμφατον totam laciniam istam, *quam e. q. h. d. c. es.* amputabat. Tusc. II, 23. *Num tum ingemuisse Epaminondam putas, cum*, etc. Bentl. legebat, *num tu ingemuisse* etc. et lib. IV, 17. *Ergo is, quisquis est* etc. idem vir eruditissimus, *Ergo hic quisquis est.* de Fin. II, 5. *vide ne sit aliqua culpa eius qui ita loquatur, ut non intelligatur.* Davis. *loquitur* malebat [31]). Lactant. Epit. cap. 54. *Et hanc adversus innocentes carnificinam exercentes pios utique se et religiosos putant.* idem ille pro *exercentes*, reponebat *dum exercent.* Val. Flaccus Argon. lib. I, 39.

— *et fictis dat vultum et pondera dictis.*

coniiciunt docti, . . *pondera verbis.* [32]) Vellei. Pat. lib. I, 3. *omnia sub eorum* (persona) *qui illo tempore*

30) Vid. Schrader. ad Musaeum. p. 140. Passov. ad Persium p. 313. Weichert. in Dissertat. de versibus Virgilii iniuria suspectis. p. 87. In Tacit. Ann. 1, 79. *prorogatur Poppaeo Sabino provinica Moesia, additis Achaia ac Macedonia.* correxerant editores *et Macedonia.* Optimo iure restituit Wolfius *ac.*

31) Ob auctoritatem trium codicum Goerenzius restituendum censet *loquitur.* Equidem cum Bremio necessarium esse puto coniunctivum: nam verba *qui ita loquitur* hic non per se stare possunt, neque notionem loquentis iam notam comprehendunt, sed eam ipsam conficiunt, ut sensus sit: culpa eiusmodi hominis, qui ita loquatur, ut non intelligatur. Alioquin dici potuisset: *sit aliqua culpa ita loquentis, ut non intelligatur*: quod certe a Ciceronis more alienum est.

32) Vid. Weicherti Epistola ad Eichstadium p. 13.

ixerunt, *dixerunt*. N. Heinſius, *vixere*. Virgilius lib. Aen. v. 253.

> *— avi ſimilis, quae circum littora, circum*
> *Piſcoſos ſcopulos humilis volat aequora juxta:*
> *Haud aliter terras inter, coelumque volabat,*
> *Littus arenoſum Libyae, ventosque ſecabat*
> *Materno veniens ab avo Cyllenia proles.*

cl. Bentl. ad Horat. Carm. I. 34. nullum ſe dubitare 24
ait, quin ſic ſcripſerit princeps poetarum:

> *Haut aliter, terras inter coelumque, legebat*
> *Littus arenoſum Libyae, ventoſque ſecabat.*

etc. Miror equidem, naris tam ſagaciſſimae virum non olfeciſſe, vitii ſedem eſſe tantummodo in diſtinctione vulgata poſitam, quae ſit haut dubie hunc in modum reſtituenda:

> *Haut aliter, terras inter coelumque, volabat*
> *Littus arenoſum Libyae, ventoſque ſecabat*

etc. *volabat littus* pro *ad littus*, ſive Carthaginem in littore poſitam. ut lib. I. *Lavinaque venit littora.* et ſimilia. vide Sanct. Min. IV. c. 6. [33]).

Sed ut ad alia Ciceronis pergamus, eodem cap. immerito quoque iſta ſollicitantur a clar. Daviſii amico: *nec literarum Graecarum, nec philoſophiae iam ullum auctorem requiro.* Volebat vir ingenioſus *fautorem requiro.* Sed *auctor* non ſolum dicitur, qui rem reperit aut conficit, ſed etiam qui illam ſua vel opera vel

33) Vid. Heinſius et Burmann. ad Virgil. Aen. 2, 781. De loco Virgilii diſſeruerunt I. H. Voſſius in Epiſt. mytholog. I. p. 174. et Weichertus in Diſſertat. de verſibus Virgilii iniuria ſuſpectis. p. 85. qui codicum ſcripturam *litus arenoſum ad Libyae* comprobavit argumentatione non ſatis probabili.

auctoritate ornat. tuetur aut promovet. vidit iam Dav
ad Fin. IV, 16. [34])

Sequente cap. [3, 7.] *neque nostrae disputation quicquam aliud agunt, nisi ut, in utramque parte dicendo et audiendo, eliciant . . quod aut verum si aut ad id quam proxume accedat.* Quamvis du istae voces *et audiendo*, a quibusdam absint scripti non tamen ideo facile damnaverim, ut omnino impo tunas: nam disputationes habebantur dicendo et au diendo, tamque audiendo verum eruebatur quam di
25 cendo. [35]) Sed quis, forte inquies, istam phrasin to

34) Haec explicatio magis placet quam quae ab Ernesti proposita est in Clavi Cic. p. 344. Est *auctor* is, qui rem promovendo et curando auget. „Auctor philosophiae dicitur, qui philosophiae auctoritatem dat, qui exemplum philosophiae colendae praebet.“ Ruhnken. ad Vellei Pat. 1, 13, 3 *omnisque doctrinae et auctor et admirator fuit.* Vide Heinsii notam, qua Lipsii coniectura *fautor* refelli tur. Cic. p. Sext. 66, 138. *ii semper habiti sunt optima tium principes, auctores et conservatores civitatis.* Quae nuper ab Heinrichio ad Cic. orat. inedit. p. 79 et a Ball hornio in libro *Iuristisch - philologische Studien* Vol. 1. p. 248. proposita est sententia de vocabulo *auctor* ab αὐτὸς deducendo, ideoque non inserta *c* littera aliena scribendo *autor*, non nova est, sed iam a Buddeo et Balduino, et Mekercho aliisque tradita. Sed falluntur omnes, qui scri pturae formam cum primitivae significationis origine con fundant. Nam sive *auctor*, sive *autor* scribatur, descendit cum ipsis verbis *augeo* et *audeo* ab *aueo*, *aveo*, quod ex itum et progressum, sive in re exsistente, sive in re accre scente, denotat. Quod Ballhornius translatum putat grae cum αὐτωρὴς, vocabulum videtur esse recentius, quam latinum *auctor*, neque ab analogia constat derivatio, qua substantivum *autor* e pronomine externo αὐτὸς factum esse dicitur.

35) Mihi quoque haec codicum plurimorum scriptura non tam absurda quam aliis visa est. Nam librarii cur ad complendam descriptionem disputationis adderent *et au-*

lerare queat, *audire in utramque partem?* At vero illa Tullio tam digna eſt, ut vel eo nomine librariis aut enarratoribus videatur abiudicanda. de N. Deor. III, 1. *praebebo me tibi viciſſim attentum contra Stoicos auditorem.* de Orat. lib. II, 70. *cum laeſiſſet teſtis Piſonem, quod ſe in eum audiſſe dixiſſet.* Fam. lib. VII. ep. 17. *ego te de rebus illis non audiam.* in his aliqua ellipſis ineſt, quam quiſque facili negotio ſecum ſuppleverit.

Cap. V, 14. *Similiter vos cum perturbare, ut illi remp., ſic vos philoſophiam bene iam conſtitutam velitis;* etc. Reſumebat auctor illud *ſic vos*, quia praeceſſerat *ut illi coeleſtibus, ſic hi adverſentur magiſtratibus.* de Orat. II, 63. *Nummium diviſorem, ut Neoptolemum ad Troiam, ſic illum in campo Martio nomen inveniſſe.* Divin. II, 46. *qui* (Alexander), *cum Ptolomaeus moreretur, Alexander adſidens* etc. Tuſc. IV, 14. *ingenioſi ut aes Corinthium in aeruginem, ſic illi in morbum et incidunt* etc. Fam. XV. ep. 16. *Catius Inſuber Epicureus, qui nuper eſt mortuus, quae ille Gargettius, etiam* (lege *et iam*) *ante Democritus* εἴδωλα, *hic ſpectra nominat.* Neque ab iſta ratione abhorrent aliae linguae. Xenoph. I. *Κυρουπαιδ.* p. 18. D. [1, 4, 19.] *Ο῞Ι, ἣν ἐπ' ἐκείνους ἡμεῖς ἐλαύνωμεν, ὑποτεμοῦνται πάλιν ἡμᾶς ΈΚΕΙΝΟΙ.* et lib. II. p. 46. A. [2, 2, 6.] *'ΕΓΩ δὲ, ὡς σὺ.. ἐκέλευσας διδάσκειν τὴν ἑαυτοῦ ἕκαστον τάξιν, ἃ παρὰ σοῦ ἐμάθομεν, οὕτω δὴ καὶ 'ΕΓΩ ὥσπερ καὶ οἱ ἄλλοι ἐποίουν.* vide quoque cl. Ienſium Lect. Lucian. I. c. 9. et Jo. Vorſtium de

diendo, nulla erat cauſſa, neque obſcuritatis, neque orationis deficientis. Immo quae in utramque partem diſputata ſunt, iam audita eliciunt verum. *Audire* enim eſt cum aſſenſu audire. de Fin. 2, 28, 90. *Socratem audio dicentem.* 5, 28, 83.

*post in Africam: inde ad consulatum: quem **ita** gessi* etc. et cap. 23. *Sed cum hoc alio loco plura: nunc ad ea, quae à te dicta sunt.* de N Deor. II, 1. *sed **ad** isti alias: nunc Lucilium -- audiamus.* nisi in duobus hi locis posterioribus malis subintelligere ***respondendi*** ve ***disputandi*** verbum.

97

CAPUT VI.

In Cic. II. Acad. edita lectio septies confirmatur. Enallage praepositionum. Locus de Fin. vindicatur. Enallage numeri. Ellipsis verbi ante pron. qui. *Cic. in Tusc. defenditur iuxta cum Seneca, qui etiam obiter tentatur.* Abesse et adesse, *pro defendere aut non defendere. Repetitio coniunctionum. Ciceronis lectio vulgata una cum loco D. Ioannis adseritur. Pronominis usus notandus. Cicero, Lactantius, Livius et Alciphron vindicantur.*

Eiusdem libri II. Acad. cap. X, 31. *et istam κατάληψιν .. cum ipsam per se amat* (mens), .. *tum etiam propter usum.* Coniicit hic Lambinus *propter se*, pro *per se* legendum: cur vero sic malit, id nobis hariolandum reliquit. An quia dicendum Latine est, *amo illud propter se*, non *amo illud per se?* non potuit virum, in scriptis Tullianis versatissimum, usus ille fugere praep. *per*, adeo tralaticius. *°) An vero quia mox sequitur, *propter usum?* sic sane eum V. D. in hac prae[...]ionum variatione lapsum deprehendo, lib. IV. de [...] *Pauca mutat vel plura sane; at cum e pluri[...]bus dicit, tum certe de maximis.* ubi ille vole[...]

[...]c. de Amic. 21, 80. *ita pulcherrima illa et maxime [n]aturali carent amicitia per se et propter se expe[ten]da.* Vid. Baumhauer spec. iurid. de Lege VIII. C. *Si [...]tum petatur.* c. 5. qui discrimen verborum *per se* et *[p]ropter se* exponit.

t *de plurimis.* Sed enallage ista satis frequens est.
; de Fato c. 16. *necesse est in rebus contrariis (contra-*
a etc.) *ex his igitur necesse est.. alterum esse verum,*
f. de Leg. I, 5. *non ergo a praetoris edicto,.. sed pe-*
tus ex intima philosophia hauriendam i. d. p. de Fin.
20. *eodem modo sapiens erit affectus erga amicum,*
uo in se ipsum. Vell. Paterc. lib. I, 3. *nihil enim ex*
ersona poetae, sed omnia sub illorum ... dixerunt.
actant. Inst. lib. V. c. 11, 15. *non enim de nostro, sed* 28
r illorum numero semper existunt, qui etc.

Ibidem [2, 10, 31]: *Interdum enim cum adhibe-*
nus ad eos orationem huiusmodi,.. respondent.. natu-
am accusa. Quia praecessit pluralis numerus *adhibe-*
nus, ea esse ratio videtur, cur vir cl. pro *accusa* repo-
iebat *accusate.* At similiter a plurali numero transitur
id singularem, infra c. 11. *a quibusdam interrogentur,*
Ergo *istud quidem percipis?* N. Deor. III, 24... *labo-*
ratis,.. haeretis.. Quid Veiovi facies? Divin. II, 61.
Fuit igitur divina beneficentia dignius, quum consu-
lerent nobis, clariora visa dare vigilanti. cum nota cl.
Davisii. Paucis interiectis post: *alii autem elegantius,*
qui etiam queruntur, quod eos insimulemus. Relativum
qui a mala manu irrepsisse, vix equidem mihi persuase-
rim. Parilis enim est ista forma, supra I, 4. *nam etsi*
non sus Minervam, ut aiunt; tamen inepte, quisquis
Minervam docet. i. e. inepte agit. de Leg. II, 11. *Me-*
lius Graeci, atque nostri, qui.. voluerunt. lib. III.
c. 20. *Graeci hoc diligentius, apud quos νομοφύλακες*
creantur etc. sic quoque de N. D. II, 14. et de Divin.
lib. I, 33. Lactant. lib. II, 5, 24. *Quanto igitur Naso*
prudentius,.. qui sentit etc. et Epit. cap. 59. *Melius*
Poetae. qui.. dixerunt. Seneca de Ira II, 23. *Quanto*
animosius Alexander, qui cum legisset etc. lib. III, 38.

Cato noster, qui cum causam etc. Non ausim igi quidquam novare ibid. lib. I, 12. *Non pietas illa iram, sed infirmitas movet: sicuti pueri, qui tam p rentibus amissis flebunt, quam nucibus.* (legendum pu *nutricibus*,)[41]) hic Lipsius legebat, *sicut pueris, qui* et Gronovius, *sicut pueri tam parentibus* etc. eiecto pr nomine. Noster Tusc. I, 30. *Itaque conmemorant u cygni, qui non sine causa Apollini dicati sunt, se*
29 *quod* etc. *sic omnibus bonis et doctis esse faciundum* ubi operam ludunt, siquid ego video, Lambinus et Da visius, quos vide.

Cap. XI, 36. *facile etiam absentibus nobis, verita se ipsa defendet.* Elegantissima haec est verbi *abesse* tralatio, quod proprie ad res forenses pertinet, caussaeque alicuius patrocinationem subterfugere significat. Hinc eadem in oppositione cum verbo *defendere* occurrit, or. pro Sylla cap. 5. *ut mirari Torquatus desinat, me qui Antonio abfuerim, Syllam defendisse.*[42]) Non erat igitur, cur pro *absentibus* legerent viri eximii *tacentibus*: quis enim metaphorae non laudet potius concinnitatem, quam duritiem arguat?

Cap. XV, 47. *Primum conatur ostendere, multa posse videri esse, quae omnino nulla sunt, cum animi*

41) Caussam, cur Wopkensius ita legendum esse suspicabatur, in eo quaesiverim, quod in ordine partium sententiae offendisset. Nam dicendum erat *qui tam nucibus amissis flebunt quam parentibus.* Sed haec per *tam — quam* aequiparata saepe invertuntur. Quod Ruhkopfius recepit *pueris* non maiorem praebet concinnitatem, sed a correctore profectum esse videtur. *Sicut* ita absolute ponitur.

42) *Abesse* in his est non operam suam navare, uti dicitur *deesse alicui* Cic. pr. Mur. 4, 10. conf. Gronov. ad Senec. Hippol. 974. ad Med. 164. In Academ. intelligo simpliciter *non intercedentibus nobis.*

uaniter moveantur eodem modo *rebus iis, quae nullae ſint, ut iis quae ſint*. Si in his *ut iis quae ſint* ἀπὸ κοινοῦ repetamus *inaniter*, ſenſus erit perabſurdus, quoniam iis quae ſint non *inaniter*, ſed *vere* moventur animi. Terruit hoc veluti μορμολύκειον viros doctiſſimos, ut illud *inaniter* aut obelo confoderent, aut in *frequenter* tranſmutarent. Haud dubium, quin vox illa exſulare, ſalvo auctoris ſcopo, facillime queat, ſed nec ea ratio exterminandi, quamvis paſſim arripiatur a criticis, ſatis ſolida ac iuſta videtur, nec vero ſic ullus omnino foret eiiciendi finis. Stante igitur voce *inaniter*, mutatione faciliore, adeoque etiam potiore, poſteriora iſta ſic poſſemus explere, ut reſcriberemus, *ut vere iis quae ſint*. Ut tamen verum fatear, voculam *vere* facillime ſubaudio; cumque nulla ratio ſit, quae nos illud *inaniter* ex antecedentibus tam moroſe ad iſta *ut iis quae ſint*, referre cogat, manum medicam prorſus abſtinendam arbitror. [43])

Eodem cap. *ut ſiqui tremerent et exalbeſcerent, vel ipſi per ſe, motu mentis aliquo, vel obiecta terribili re extrinſecus, nihil ut eſſet qui diſtingueretur tremor ille et pallor*, etc. In his *nihil ut eſſet* coniunctionem *ut* delebat vir cl., ne recurreret. At par ratio eſt infra cap. 46. *ut, quoniam Ariſtippus* etc. *ut Calliphontem ſequar.* ubi vide Manut. et Lamb. Livius lib. XXVIII, 9. *ut, quoniam.. deduci non potuiſſet, ut M. Livium quadrigis* etc. Gellius lib. III, 9. *ut, quiſquis haberet eum poſſideretque, ut is cum omni domo deperiret.* utrobique conſule I. F. Gronovium. Apuleius Apol. p. 548. *Perſuaſi ut, filiis pecuniam ſuam repoſcentibus, de qua ſupra iam dixi, ut eam pecuniam ſine mora redderet.*

43) Vide Goerenz. ad hunc locum.

auctoritate ornat. tuetur aut promovet. vidit iam Davi ad Fin. IV, 16. 34)

Sequente cap. [3, 7.] *neque nostrae disputatione quicquam aliud agunt, nisi ut, in utramque parter dicendo et audiendo, eliciant . . quod aut verum sit aut ad id quam proxume accedat.* Quamvis dua istae voces *et audiendo*, a quibusdam absint scriptis non tamen ideo facile damnaverim, ut omnino impor tunas: nam disputationes habebantur dicendo et au diendo, tamque audiendo verum eruebatur quam di cendo. 35) Sed quis, forte inquies, istam phrasin to

34) Haec explicatio magis placet quam quae ab Ernesti proposita est in Clavi Cic. p. 344. Est *auctor* is, qui ren promovendo et curando auget. „Auctor philosophia dicitur, qui philosophiae auctoritatem dat, qui exemplun philosophiae colendae praebet." Ruhnken. ad Vellei Pat 1, 15, 3 *omnisque doctrinae et auctor et admirator fuit* Vide Heinsii notam, qua Lipsii coniectura *fautor* refelli tur. Cic. p. Sext. 66, 138. *ii semper habiti sunt optima tium principes, auctores et conservatores civitatis.* Qua nuper ab Heinrichio ad Cic. orat. inedit. p. 79 et a Ball hornio in libro *Juristisch - philologische Studien* Vol. 1 p. 248. proposita est sententia de vocabulo *auctor* ab αὐτὸ deducendo, ideoque non inserta *c* littera aliena scribend *autor*, non nova est, sed iam a Buddeo et Balduino, e Mekercho aliisque tradita. Sed falluntur omnes, qui scri pturae formam cum primitivae significationis origine con fundant. Nam sive *auctor*, sive *autor* scribatur, descendi cum ipsis verbis *augeo* et *audeo* ab *aueo*, *aveo*, quod ex itum et progressum, sive in re exsistente, sive in re accre scente, denotat. Quod Ballhornius translatum putat grae cum αὐτωρής, vocabulum videtur esse recentius, quan latinum *auctor*, neque ab analogia constat derivatio, qu substantivum *autor* e pronomine externo αὐτὸς factum esse dicitur.

35) Mihi quoque haec codicum plurimorum scriptura non tam absurda quam aliis visa est. Nam librarii cur ad complendam descriptionem disputationis adderent *et au*

lerare queat, *audire in utramque partem?* At vero illa Tullio tam digna eſt, ut vel eo nomine librariis aut enarratoribus videatur abiudicanda. de N. Deor. III, 1. *praebebo me tibi viciſſim attentum contra Stoicos auditorem.* de Orat. lib. II, 70. *cum laeſiſſet teſtis Piſonem, quod ſe in eum audiſſe dixiſſet.* Fam. lib. VII. ep. 17. *ego te de rebus illis non audiam.* in his aliqua ellipſis ineſt, quam quiſque facili negotio ſecum ſuppleverit.

Cap. V, 14. *Similiter vos cum perturbare, ut illi remp., ſic vos philoſophiam bene iam conſtitutam velitis;* etc. Reſumebat auctor illud *ſic vos*, quia praeceſſerat *ut illi coeleſtibus, ſic hi adverſentur magiſtratibus.* de Orat. II, 63. *Nummium diviſorem, ut Neoptolemum ad Troiam, ſic illum in campo Martio nomen inveniſſe.* Divin. II, 46. *qui* (Alexander), *cum Ptolomaeus moreretur, Alexander adſidens* etc. Tuſc. IV, 14. *ingenioſi ut aes Corinthium in aeruginem, ſic illi in morbum et incidunt* etc. Fam. XV. ep. 16. *Catius Inſuber Epicureus, qui nuper eſt mortuus, quae ille Gargettius, etiam* (lege *et iam*) *ante Democritus εἴδωλα, hic ſpectra nominat.* Neque ab iſta ratione abhorrent aliae linguae. Xenoph. I. *Κυρουπαιδ.* p. 18. D. [1, 4, 19.] *Ο῞Ι, ἣν ἐπ' ἐκείνους ἡμεῖς ἐλαύνωμεν, ὑποτεμοῦνται πάλιν ἡμᾶς ἘΚΕΙΝΟΙ.* et lib. II. p. 46. A. [2, 2, 6.] *ἘΓΩ δὲ, ὥς σὺ.. ἐκέλευσας διδάσκειν τὴν ἑαυτοῦ ἕκαστον τάξιν, ἃ παρὰ σοῦ ἐμάθομεν, οὕτω δὴ καὶ ἘΓΩ ὥσπερ καὶ οἱ ἄλλοι ἐποίουν.* vide quoque cl. Ienſium Lect. Lucian. I. c. 9. et Jo. Vorſtium de

diendo, nulla erat cauſſa, neque obſcuritatis, neque orationis deficientis. Immo quae in utramque partem diſputata ſunt, iam audita eliciunt verum. *Audire* enim eſt cum aſſenſu audire. de Fin. 2, 28, 90. *Socratem audio dicentem.* 5, 28, 83.

Hebr. N. T. cap. 27. His facile conſtat, fluctus in ſim
pulo ciere viros doctos, cum locum Ciceronis ſic refin
gant, *Similiter vos. Cum* etc. aut, deleto pronomine
26 *Similiter cum perturbare* etc. [36]) Eodem autem in lu
to haeſit V. Cl. Divin II. 62. *Quod quoniam illud ne
gatis, hoc neceſſario confitendum erit.* ubi *hoc* deleri
iubebat. [37]) et Tuſc. IV. 30. *Eſt enim metus ut aegritudo praeſentis, ſic ille futuri mali.* ubi vocem *metus* expungebat. Ex his quoque patrocinium ſuſcipi poſſe videtur, pro ſanitate loci vexatiſſimi Flori lib. III. 21, 28. *Nam Sulmonem, vetus oppidum ſocium atque amicum, (facinus indignum!) nondum expugnatum, ut obſides iure belli, et modo morte damnati, duci iubentur, ſic damnatam civitatem iuſſit Sylla deleri.* Quemadmodum obſides iure belli, et modo morte damnati, duci iubebantur a Sylla, ſic quoque Sulmo civitas damnata ab eodem iubebatur deleri. *Jure belli*, hoc eſt, quaſi hoc illi ius belli permitteret: vide Freinsh. ind. v. *Jus. Et modo morte damnati*, hoc eſt nulla quaeſtione, nul-

36) Egregia eſt Wopkenſii explicatio grammatica, quam critici ſi adhibuiſſent, ipſum locum non falſa interpunctione turbaviſſent. Neque enim ob ipſam ſententiae veritatem coniungi poſſunt verba *ſimiliter vos*: quo facto vis aliena imponitur vocabulo *vos*. Cohaerent autem *ſimiliter vos quum perturbare velitis*, praemiſſo tamen vocabulo *ſimiliter*, quod ad totam enuntiationem pertineat.

37) Hoc exemplum alius eſt generis. Nam Latini utuntur vocabulo *quod* ad ſententias aliqua concluſione nectendas, non tantum in *quodſi*, ſed etiam in aliarum coniunctionum copulatione. Ita dicunt *quod quoniam*, quod eſt *weil nun*, *quod quia*, *quod ubi*, *quod quum*, *quod ne*. Id ſaepiſſime fefellit criticos. Sed bene cognoverant uſum Hottinger. ad Cic. de Divin. 2, 62, Goerenz. ad Fin. 1, 20, 67. 3, 18, 59. modo ne explicuiſſent per formulam *quod ad id attinet quod.*

lo criminis examine adhibito, fed caeco impetu damnati. *Iubentur* autem et *iuffit* dicitur per enallagen generis ac temporis, quam ad Divin. II, 17. et Tufc. II, 15. probabimus fatis ufitatam. Poftremo antecedens illud *Sulmonem, vetus opp. f. a. a.* poftea refumitur per τὸ *civitatem*, quam repetitionem hic dilucidavimus, quo etiam confer quae ad Tufc. II, 15. [38]).

Eodem cap. V, 13. *Repetunt a P. Valerio.. commemorant reliquos..: tum ad hos notiores, C. Flaminium* etc. in quibus cl. Davifius praepofitionem *ad* tollit, vel hoc modo legit *tum et hos*, vel *tum autem hos notiores.* Ego fubaudiendum puto verbum *perveniunt*, [39]) quod exprimitur cap. 13. at reticetur cap. 1. *provinciae praefuit: deinde abfens factus aedilis: continuo praetor..:*

38) „Hanc interpretationem cur accipere non poffim, haec obftaret, primum quod non poteft oftendi obfides, quos dicit Florus, a Sylla damnatos et duci iuffos: nam quod hic *iubentur* per enallagen temporis dictum vult, pro *iubebantur*, non facile, ni valde fallor, cuiquam perfuadebit: deinde quod Sylla Sulmonem, quam, ut cetera municipia, quae Florus memorat, Marianarum partium fuiffe credi debet, non quafi ius belli hoc ei permitteret, fed vere ac plane permittente illo iure damnavit ac deleri iuffit, haud fecus atque obfides quidam eodem iure damnari atque occidi poterant: denique quod teftimoniis veterum fcriptorum confirmandum fuiffe videtur, *modo* ea fignificatione, quam vir doctus hic illi tribuit, dici." Haec Oudendorpius, qui Gronovii coniecturam *ut hoftes iure belli* probavit, et voc. *modo* interpolatum reiecit. Equidem non offendo. Dicit Florus haec: Sulla oppidum amicum eo iure damnatum deleri iuffit, quo obfides adeo infontes ad mortem duci iubentur, pro aliorum infidia morituri. Obfides enim interficiuntur per iniuriam, quae belli ius vocari folet, non item hoftes.

39) Certum verbum non intelligitur. Sed ellipfin hanc rhetoricam facile admittunt praepofitiones. Nihil ea frequentius in Taciti libris.

post in Africam: inde ad consulatum: quem ita gessit etc. et cap. 23. *Sed cum hoc alio loco plura: nunc ad ea, quae à te dicta sunt.* de N Deor. II, 1. *sed ad ista alias: nunc Lucilium -- audiamus.* nisi in duobus his locis posterioribus malis subintelligere *respondendi* vel *disputandi* verbum.

---

27 CAPUT VI.

In Cic. II. Acad. edita lectio septies confirmatur. Enallage praepositionum. Locus de Fin. vindicatur. Enallage numeri. Ellipsis verbi ante pron. qui. *Cic. in Tusc. defenditur iuxta cum Seneca, qui etiam obiter tentatur.* Abesse et adesse, *pro defendere aut non defendere. Repetitio coniunctionum. Ciceronis lectio vulgata una cum loco D. Ioannis adseritur. Pronominis usus notandus. Cicero, Lactantius, Livius et Alciphron vindicantur.*

Eiusdem libri II. Acad. cap. X, 31. *et istam κατάληψιν .. cum ipsam per se amat* (mens), .. *tum etiam propter usum.* Coniicit hic Lambinus *propter se*, pro *per se* legendum: cur vero sic malit, id nobis hariolandum reliquit. An quia dicendum Latine est, *amo illud propter se*, non *amo illud per se?* non potuit virum, in scriptis Tullianis versatissimum, usus ille fugere praep. *per*, adeo tralaticius. 40) An vero quia mox sequitur, *propter usum?* sic sane eum V. D. in hac praepositionum variatione lapsum deprehendo, lib. IV. de Fin. 5. *Pauca mutat vel plura sane; at cum e plurimis eadem dicit, tum certe de maximis.* ubi ille vole-

40) Cic. de Amic. 21, 80. *ita pulcherrima illa et maxime naturali carent amicitia per se et propter se expetenda.* Vid. Baumhauer spec. iurid. de Lege VIII. C. Si certum petatur. c. 5, qui discrimen verborum *per se* et *propter se* exponit.

at *de plurimis.* Sed enallage ista satis frequens est. ie de Fato c. 16. *necesse est in rebus contrariis (contraria* etc.) *ex his igitur necesse est.. alterum esse verum,* a.f. de Leg. I, 5. *non ergo a praetoris edicto,.. sed penitus ex intima philosophia hauriendam* i. d. p. de Fin. I, 20. *eodem modo sapiens erit affectus erga amicum, quo in se ipsum.* Vell. Paterc. lib. I, 3. *nihil enim ex persona poetae, sed omnia sub illorum .. dixerunt.* Lactant. Inst. lib. V. c. 11, 15. *non enim de nostro, sed* 28
ex illorum numero semper existunt, qui etc.

Ibidem [2, 10, 31]: *Interdum enim cum adhibemus ad eos orationem huiusmodi,.. respondent.. naturam accusa.* Quia praecessit pluralis numerus *adhibemus*, ea esse ratio videtur, cur vir cl. pro *accusa* reponebat *accusate.* At similiter a plurali numero transitur ad singularem, infra c. 11. *a quibusdam interrogentur, Ergo istud quidem percipis?* N. Deor. III, 24... *laboratis,.. haeretis.. Quid Veiovi facies?* Divin. II, 61. *Fuit igitur divina beneficentia dignius, quum consulerent nobis, clariora visa dare vigilanti.* cum nota cl. Davisii. Paucis interiectis post: *alii autem elegantius, qui etiam queruntur, quod eos insimulemus.* Relativum *qui* a mala manu irrepsisse, vix equidem mihi persuaserim. Parilis enim est ista forma, supra I, 4. *nam etsi non sus Minervam, ut aiunt; tamen inepte, quisquis Minervam docet.* i. e. inepte agit. de Leg. II, 11. *Melius Graeci, atque nostri, qui .. voluerunt.* lib. III. c. 20. *Graeci hoc diligentius, apud quos νομοφύλακες creantur* etc. sic quoque de N. D. II, 14. et de Divin. lib. I, 33. Lactant. lib. II, 5, 24. *Quanto igitur Naso prudentius, .. qui sentit* etc. et Epit. cap. 59. *Melius Poetae. qui.. dixerunt.* Seneca de Ira II, 23. *Quanto animosius Alexander, qui cum legisset* etc. lib. III, 38.

Cato noster, qui cum caussam etc. Non ausim igi quidquam novare ibid. lib. I, 12. *Non pietas ill iram, sed infirmitas movet: sicuti pueri, qui tam p rentibus amissis flebunt, quam nucibus.* (legendum pu *nutricibus.*)[41]) hic Lipsius legebat, *sicut pueris, qui* e Gronovius, *sicut pueri tam parentibus* etc. eiecto pr nomine. Noster Tusc. I, 30. *Itaque commemorant cygni, qui non sine caussa Apollini dicati sunt, s*
29 *quod* etc. *sic omnibus bonis et doctis esse faciundu* ubi operam ludunt, siquid ego video, Lambinus et D visius, quos vide.

Cap. XI, 36. *facile etiam absentibus nobis, verit se ipsa defendet.* Elegantissima haec est verbi *abe* tralatio, quod proprie ad res forenses pertinet, caussa que alicuius patrocinationem subterfugere significa Hinc eadem in oppositione cum verbo *defendere* occu rit, or. pro Sylla cap. 5. *ut mirari Torquatus desina me qui Antonio absuerim, Syllam defendisse.*[42]) No erat igitur, cur pro *absentibus* legerent viri eximii *ta centibus*: quis enim metaphorae non laudet potius concinnitatem, quam duritiem arguat?

Cap. XV, 47. *Primum conatur ostendere, multa posse videri esse, quae omnino nulla sunt, cum anim*

41) Caussam, cur Wopkensius ita legendum esse suspicabatur, in eo quaesiverim, quod in ordine partium sententiae offendisset. Nam dicendum erat *qui tam nucibus amissis flebunt quam parentibus.* Sed haec per *tam — quam* aequiparata saepe invertuntur. Quod Ruhkopfius recepit *pueris* non maiorem praebet concinnitatem, sed a correctore profectum esse videtur. *Sicut* ita absolute ponitur.

42) *Abesse* in his est non operam suam navare, uti dicitur *deesse alicui* Cic. pr. Mur. 4, 10. conf. Gronov. ad Senec. Hippol. 974. ad Med. 164. In Academ. intelligo simpliciter *non intercedentibus nobis.*

inaniter moveantur: *eodem modo rebus iis, quae nullae sint, ut iis quae sint.* Si in his *ut iis quae sint* ἀπὸ κοινοῦ repetamus *inaniter*, ſenſus erit perabſurdus, quoniam iis quae ſint non *inaniter*, ſed *vere* moventur animi. Terruit hoc veluti μορμολύκειον viros doctiſſimos, ut illud *inaniter* aut obelo confoderent, aut in *frequenter* tranſmutarent. Haud dubium, quin vox illa exſulare, ſalvo auctoris ſcopo, facillime queat, ſed nec ea ratio exterminandi, quamvis paſſim arripiatur a criticis, ſatis ſolida ac iuſta videtur, nec vero ſic ullus omnino foret eiiciendi finis. Stante igitur voce *inaniter*, mutatione faciliore, adeoque etiam potiore, poſteriora iſta ſic poſſemus explere, ut reſcriberemus, *ut vere iis quae ſint.* Ut tamen verum fatear, voculam *vere* facillime ſubaudio; cumque nulla ratio ſit, quae nos illud *inaniter* ex antecedentibus tam moroſe ad iſta *ut iis quae ſint*, referre cogat, manum medicam prorſus abſtinendam arbitror. [43])

Eodem cap. *ut ſiqui tremerent et exalbeſcerent, vel ipſi per ſe, motu mentis aliquo, vel obiecta terribili re extrinſecus, nihil ut eſſet qui diſtingueretur tremor ille et pallor*, etc. In his *nihil ut eſſet* coniunctionem *ut* delebat vir cl., ne recurreret. At par ratio eſt infra cap. 46. *ut, quoniam Ariſtippus* etc. *ut Calliphontem ſequar.* ubi vide Manut. et Lamb. Livius lib. XXVIII, 9. *ut, quoniam.. deduci non potuiſſet, ut M. Livium quadrigis* etc. Gellius lib. III, 9. *ut, quiſquis haberet eum poſſideretque, ut is cum omni domo deperiret.* utrobique conſule I. F. Gronovium. Apuleius Apol. p. 548. *Perſuaſi ut, filiis pecuniam ſuam repoſcentibus, de qua ſupra iam dixi, ut eam pecuniam ſine mora redderet.*

43) Vide Goerenz. ad hunc locum.

quem locum debeo cl. Davisio, qui eum citat ad Tus lib. III, 8. Florus lib. II, 6. *si, quod Poenum illum di xisse .. ferunt, Annibal si quemadmodum sciret vincere sic uti victoria scisset.* ubi vide Salmasium et Dukerum.[44]) His quoque vindicari ista lectio potest Divin. I 57. *Quid est, cur, cum domus sit omnium una, .. cur ii quid ex quoque eveniat perspicere non possint?* codici Regio et Cantabrigiensi ut saepius alibi, ita et illic nimium tribuebat cl. editor, qui eorum auctoritate fretus, prius illud *cur* deletum voluit. D. Ioannes Epist. I, 3, 20. *ὅτι ἐὰν καταγινώσκῃ ἡμῶν ἡ καρδία, ὅτι μείζων ἐστὶν ὁ θεὸς τῆς καρδίας ἡμῶν.* ubi posterius illud *ὅτι*, cum codice quodam et vulgata interpretatione, delent philologi, aut pro eo substituunt ἔτι: quibus equidem haud facile accesserim.

Cap. XVI, 49, *Et primum quidem hoc reprehendendum, quod captiosissimo genere interrogationis utantur, quod genus minume in philosophia probari solet, cum aliquid minutatim et gradatim additur aut demitur. Soritas hos vocant, qui acervum efficiunt uno addito grano. Vitiosum sane et captiosum genus.* Inter-
31 punctionem et lectionem sic restituebat cl. Davisius, .. *probari solet. Cum aliquid m. e. g. a. a. demitur, soritas hoc vocant.* At interpunctionem quod attinet, nihil ea videtur habere cur respuatur: verba enim, *cum aliquid m. e. g. a. a. demitur*, explicant antecedentia, plane ut de Fato cap. 10. *Itaque tertius quidam motus oritur extra pondus et plagam, quum declinat atomus intervallo minumo.* quo plura conferemus talia. Quod autem codicum unus et alter dant *soritas hoc vocant*,

44) Matthiae ad Cic. Epist. 13, 84. (ad Quint. fr. 1, 13) affert orat. pr. Planc. 38, 92. de Fin. 3, 13, 43. Alia Drakenborch. ad Liv. 1, 17, 11.

in *hos*, iis nollem auscultasset vir cl. sic enim elementer pronomen voci proximae accommodatur, nulla antecedentium ratione habita: quale ex. gr. est illud, *est locus in carcere, quod Tullianum appellatur.* [45])

45) Haec una est vera ratio, quam cur Goerenzius reiecerit explicans „*hos*, tales, quales descripsi," non perspicio, nec laudare possum. Antiqui scriptores elegantiam haud speciosam etiam in aequalitate notionum copulandarum curare solebant. Nam orationis aliqua virtus cernitur in congruentia atque unitate partium. Sic Acad. 1, 8, 30. *hanc ille ideam appellabant*, pro *hoc* vel *haec*. Tusc. 2, 18, 30. *haec est copia verborum*, pro *hoc*. Ovid. Her. 1, 33. *hac ibat Simois, hic est Sigeia tellus.* alii codd. melius *haec est.* In Her. 3, 8. miror Iahnium recepisse id, quod nonnulli libri praebent: *quamvis hoc quoque culpa tua est.* Ovidius scripsit *haec.* Cic. pr. Planc. 19, 48. *nec erit haec alia ratio Plancio ac Laterensi.* ubi Ernest. „forte autem legendum *hic* videatur: quod bene haberet: sed *haec* est elegantius." In Quinctil. Declam. 5, 6 non debebat Burmannus recipere: *nondum hoc caritas est*: ubi vulgo *haec.* Neque vero angustis coercetur hic usus limitibus, certe apud quosdam auctores. Livius sine dubio scripsit, ut codices exhibent, 22, 14, 11. *media in urbe, quae nunc busta gallica sunt, et postero die citra Gabios cecidit Gallorum legiones.* vulgo legitur *qua.* 22, 33, 9. *in eam diem, quam iussissent, comitia editurum*, non, ut alii, libri *qua.* Rostius in specim. IV. Observat. ad Cic. Epist. Lips. 1804. p. 5. edito regulam condidit hanc: ubi duo nomina non synonyma sint, neque in alterutro membro alterius nominis reperiatur descriptio, relativum pronomen sequi genus prioris nominis. At non unum relativum hac attractionis lege regitur, nec caussa quaeri potest in cognatione notionum, sed apparet in ordine collocandorum verborum, neque etiam allata exempla rem ipsam satis comprobant. Apud Curtium 3, 8, 13. *Darius ad eum locum, quem amanicas pylas vocant, pervenit.* vis demonstrativa potior valet. In Cic. de Nat. d. 2, 55, 138. recte legitur in plurimis libris: *pars concipitur cordis parte quadam, quem ventriculum cordis appellant*: haec extrema per se constant addita insuper. In Epist. 6, 12. *qui tulissent acerbius veniam tibi dari, quem illi appellant tubam belli civilis.* non

Seneca Conſt. cap. 11... *qui probra meditate effundu*
nec has contumelias vocamus, ſed argutias. τὸ *has* nc
habet ſubſtantivum in antecedentibus, ad quod refer
tur. Saluſt. Cat. cap. 7, 6... *eas divitias, eam bona*
famam . . putabant. ubi plura Waſſeus et Cortius. ad
quoque Gron. ad Sen. Tranq. c. 10. Fallitur rurſus edi
tor cl. de Leg. II, 5. *quaeque ita compoſita ſanctaqu*
eſſent, eas leges videlicet nominarunt. ubi coniicit ill
ea leges. Lact. Epit. c. 54. initio: *Atqui religio ſola*
eſt, in qua libertas domicilium collocavit. ubi ille rur-
ſum, *ſola res eſt.* Cic. Tuſc. III, 34. *Haec ſunt illae*
ſibrae ſtirpium etc. legit cel. Bentl. *Haec ſunt i. ſ. ſ.*
Livius lib. XXX, 40. *Verminam Syphacis filium, quae*
parva bene geſtae rei acceſſio erat, divictum etc. N.
Heinſ. ad Vell. Paterc. II, 26, ſcribebat *qui.* Alciphron
lib. I. ep. 7. ἀντίδοσις γὰρ ἡ παρὰ φίλων εἰς φίλους.
vocem δόσις iniiciebat doct. Berglerus, quod ceteroquin
ei ſubiectum deeſſe videbatur. At ego his locis nihil
mendi ſubeſſe puto.

32

CAPUT VII.

Septem Tullii loca in II. Acad. adſeruntur et comprobantur. Tranſpoſitio particularum. Cicero bis obiter vindicatur. Imperfecti uſus notabilis. Quatuor Tullii loca defenduntur. Enallage temporum. Seneca tentatur. Ellipſis vocis aliquis. **an** *pro* an non, *et vice verſa. Lactantius defenditur. Repetitio coniunctionum. Ter Cicero, bis Pompon. Mela vindicatur.*

Cap. XVII. eiusdem lib. II. Acad. *et ais Democritum dicere innumerabiles eſſe mundos, et quidem ſic*

quam, quod placuit Erneſtio, et ob perſonae notationem, et quoniam *quem* proxime nectitur cum nomine *tibi.*

ibusdam inter ſe non ſolùm ſimiles, ſed undique per-ecte et abſolute ita pares, ut inter eos nihil prorſus iterſit, et eos quidem innumerabiles, itemque homines. licitur hic ſtatuere Democritus inter mundos innume-abiles, eſſe mundos non aliquot tantum, ſed plurimos t innumerabiles, qui ſint inter ſe perfecte ſimiles atque ares. Quid, quaeſo, in verbis Tullii eſt ὕπουλον, quid itioſum, ſi ſic enarres? Non poſſum igitur, quin diver-us ab illis abeam, qui poſtrema iſta, *et eos, q. i. i. h.* pro inſititiis habent, aut ſic refingunt, *eoque innumera-biles item homines.* [46]) In his autem cap. XVIII, 58. *inter ipſas impreſſiones nihil intereſſe, ſed inter ſpecies et quaſdam formas eorum:* non video quo iure reponeret cl. Walkerus, *et quaſi formas eorum*, quippe cum vocis *quaſdam* eadem fere poteſtas ſit: ut alibi dicitur *Exprimere quandam formam figuramque dicendi, fingere quandam formam et ſpeciem, ingenii quandam formam lucere;* et ſexcenta talia.

Cap. XXII, 69. *qui haec ipſa ... et didicit apud Philonem, et ſcripſit de his rebus accuratiſſime.* Ἀκρίβεια Grammatica talem verborum ordinem poſtulat, *qui et* 33
haec ipſa didicit, et ſcripſit de h. r. a. [47]) Sic Lam-

46) Mirari licet, neminem huius loci ſenſum percepiſſe, et de verborum integritate dubitaſſe. Scripſit Cicero *et eo quidem innumerabiles* hoc ſenſu: et per ipſam ſimilitudinem, quae in quibusdam perfecta eſt, innumerabiles. Quae enim omni diſcrimine deſtituuntur, numerari non poſſunt.

47) Goerenzius ad 1. de Fin. 10, 33. traiectionis particularum regulam certam eſſe dicit, vel ab aurium iudicio, vel a ſono, hoc eſt, voculatione conſtituendam. Quae via vereor ne valde lubrica ſit. Illud praecipue tenendum, quo modo plures orationis partes uni notioni, quae ad eas referatur, ſubiiciantur. In Academ. Cicero non ſcripſit, *qui et haec ipſa didicit*, propterea, quod noluit dicere,

binus in his, Fin, I. 10. *hic tenetur a ſapiente delect aut ut reiiciendis voluptatibus maiores alias conſequ tur, aut perferendis doloribus aſperiores repellat :* tra ponebat, *ut aut reiiciendis* etc. [48]) Et Patricius, his pro Rabirio cap. 3. *Sed id nec agitur, nec cu Poſtumi cauſa res iſta coniungitur:* emendabat, *S nec id agitur*, etc. At ab iſta confuſione haud alienu Tullium deprehendo. Supra cap. 17. *et quidem ſic quo dam inter ſe non ſolum ſimiles, ſed. . ita pares,* et mallet forte quiſpiam, *et quidem quoſdam inter ſe no ſolum ſic ſimiles, ſed. . ita pares*, aut alioquin dele illud *ita*. [49]) pro Marcello c. 3. *adverſarium. . non mod attollere iacentem, ſed etiam amplificare eius priſti nam dignitatem*, analogia requirit hunc ordinem, *no modo adverſarium tollere iacentem, ſed* etc. Tuſc. I 31. *Hoc et dum erimus in terris, erit illi coeleſti vita ſimile, et cum i. e. h. v. feremur, minus tardabitu curſus animorum.* cur non reficiunt docti, *Et hoc dum* etc.? et lib. IV, 14, *ſic illi in morbum et incidunt tardius, et recreantur ocius.* hoc eſt, *et in morbum in cidunt* etc. Imitatur Lactantius Epit. cap. 62. *ut et ma lum comprimatur . . et ut . innocentiam patientiamque*

utrumque factum eſſe, ſed modo in iis, quae a ſe defenderentur, utrumque factum eſſe; quod illato vocabulo *ſcripſit* mutatur oratio, non mutat rationem verbi dominantis. Eodem modo in locis pro Rabir. 3. pro Marc. 3. Tuſc. 4, 14. Wopkenſius varia miſcuit exempla.

48) Quod librorum auctoritate confirmatum receperunt noviſſimi editores. Utraque dictio aliquantum differt. Nam quum dicitur *ut aut*, univerſum deſignatur ſapientis conſilium, quod duplicem habeat finem, quum autem ſcribitur *aut ut — aut*, quod ponitur pro *aut ut*, quicumque ille delectus dicitur habere peculiarem finem.

49) *Sic* non cohaeret cum verbo *ſimiles*. Nos dicimus *und zwar dergeſtalt.*

eneamus. Inſtit. lib. I, 22, extr. *et idcirco ſieri poteſt, el ut ante, vel adhuc puero Iove, deos colere inſti-uerit.* pro, *ut vel ante, vel* etc. et lib. V, 17, 34. *apientia eſt enim intelligentia vel ad bonum rectum-que faciendum, vel abſtinentia dictorum f. i.* pro, *vel ntelligentia ad bonum* etc.

Cap. XXIII. *Et primum, quod initio dixiſti, videamus quale ſit: ſimiliter a nobis de antiquis philoſophis conmemorari, atque ſeditioſi ſolerent claros viros* etc. Illud *ſolerent* nihil habet incommodi, cur aut tolleremus, aut reſcriberemus *ſolent.* Temporis imper- 54
fecti heic nullum locum eſſe concederemus, ſi antecedentia verba ſic eſſent in praeſenti prolata, *ſimiliter a nobis d. a. p. commemoratur;* ſed iam imperfectum *ſolerent* congruit cum ſuperiore illo praeterito *dixiſti:* eodem plane modo, ut de Div. I, 18. *qui duo genera divinationum eſſe dixerunt; unum quod particeps eſſet rationis, alterum quod arte careret* lib. II, 14. *qui omne quod eſſet, unum eſſe dixerunt.* de N. Deor. II, 61. *ſatis docuiſſe videor, hominis natura quanto omnes anteiret animantes.* ſi dixiſſet Cicero in membro priore *ſatis docere videor,* in poſteriore quoque dixiſſet, *hom. nat. qu. om. anteat animantes.* Plura, quae mihi in mundo ſunt, adferre non opus eſt [50]). Per-

50) Alia plura exempla Wopkenſius comparavit p. 126. ita ut nunc conſtet Ciceronis uſus, quo in aliorum ſententiis afferendis, etiam antecedente praeſenti, imperfectum ponere ſolet in ſecundaria enuntiationis parte. Matthiae in Animadverſ. ad Cic. de Fin. 9, 30. p. 8. imperfectum putat ſic pro praeſenti non poni, niſi ubi res memoretur non uno temporis puncto facta, ſed continuo temporum ordine fieri ſolita, quae adeo ad praeteritum aeque ac praeſens tempus ſpectet. Ego vero cauſſam invenio in ratione praeſentis, quod antecedit. Id enim, quum de ſententia iam

gamus ad iſta quoque loca vindicanda. de Divin. I, 3 *tum augures dixiſſe Boeotios, Thebanorum eſſe vict riam, propterea quod avis illa victa ſilere ſoleret, c nere ſi viciſſet.* ubi vir cl. ex Vict. et Venet. 147 legit *ſolet*: perperam: ut et lib. II, 26. *Tu vates Bo otios credis Lebadiae vidiſſe.. victoriam eſſe Theban rum, quia galli victi ſilere ſolerent, canere victore* idem V. D. reponit *ſolent.* Rurſum de Leg. II, 1 *ſaepe.. ex patre audivi pontificem bonum nemine*

dudum prolata agatur, vim habet praeteriti, ex quo rec pergit oratio per imperfectum. Quare aliis in enunti tionibus, ac quibus ſententia vel decretum ab aliquo al quando propoſitum narretur, id fieri poſſe negaverim Qualis eſt locus de Leg. 2, 17, 44. *tantum ponam eru duplicem poenam eſſe divinam, quod conſtaret ve xandis civium animis.* quae quam vario modo interpolat et a criticis emendata fuerint, referre longum eſt. A profecto non ſufficiebat medicinam ſingulis verbis afferre quae omnia non a Cicerone ſcripta eſſe videntur. Sicut in aliis horum librorum partibus, lacuna exſtiterat poſ verba *corrupta hominum, non deorum:* quam ſedulu quidam gloſſator verbis alicunde arreptis explere conatus eſt. Nemo enim negari poteſt, hanc totam ſententiam ab hoc quidem loco alienam videri, et cum iis, quae antecedunt, non apte eſſe nexam. Sed in verbis quoque multa abhor rent a more Ciceronis: quod *reprimere* abſolutum verbum ponitur, quare critici inſeruerunt *me*: quod *et non inſe quar* dicitur pro *neque inſequar*, quod unum Stephanum offenderat: tum uſus verborum *eoque minus*, et verbum *erui* quod quo iure eiicerent critici, non animadverterunt, et ſtructura *duplicem eſſe poenam d., quod conſiaret ve xandis hominum animis*, et omiſſa ante *et ea* praepoſitio, de qua re nuper diſputavit Wunderus in Var. Lect. ex cod. Erfurt. notat. p. 17. et illud *iudicium vivorum*, antea memoratis *vivorum*, i. e. maleficorum, *animis*. Quibus accedit perverſa ratio in verbo *conſtaret*, quod alii in *conſtat*, alii in *conſtet* mutant. Quae omnia perquam gravia mihi videntur eſſe dubitationis argumenta: ſed haec amplius verſare non huius eſt loci.

ſſe, niſi qui ius civile cognoſſet. i. e. didiciſſet, eiuſ-que ſcientiam ſibi acquiſiviſſet. ille legit, *cognoſcit.* de N. Deor. II, 38. *ac mihi videor ſatis et eſſe deos, et quales eſſent, oſtendiſſe.* ampl. et erud. Boherius conicit, *quales ſint* [51]). Sequentia vero loca ſi ſana ſint, obſervanda in iis eſt Temporum Enallage. de Fin. II, 2. *Bonum ipſum etiam quid eſſet, fortaſſe ſi opus fuiſſet, definiviſſes, aut quod eſſet natura appetendum, aut quod prodeſſet, aut quod iuvaret, aut quod liberet modo.* pro *liberaret* [52]). de N. Deor. II, 16. *Nec vero Ariſtoteles non laudandus in eo, quod omnia quae moventur, aut natura moveri cenſuit, aut vi, aut voluntate,.. quae autem natura moverentur, haec aut* etc. ubi nota *moventur* et *moverentur.* et 1, 15. *ipſumque mundum deum dicit eſſe, et eius animi fuſionem univerſam; tum eius ipſius principatum, qui in mente et ratione verſetur* etc. *tum ea quae natura fluerent atque manarent* etc. [53]). Lactant. lib. VI. c. 5, 1. *quam* (virtutem) *non recte philoſophi definierunt quid eſſet, aut in quibus rebus, quid operis, quid habeat officii.* Seneca de Ira I, 5. *Quid eſſet ira, quaeſitum eſt, an in u. a. a. q. i. h. caderet, quo ab iracundia diſtaret, et*

51) In his omnibus neceſſaria eſt conſtructio imperfecti: nam, qui interponitur, infinitivus *eſſe* aoriſti induit naturam.

52) In ridiculum errorem incidit vir doctus, uti iam Matthiae notavit. *Liberet* enim non eſt forma verbi *liberare.* In loco de Nat. d. 2, 16. modus indicativus *moventur* rationem temporis monſtrat. *Omnia quae moventur* ſunt omnia mota. Falſum eſſet, quod unus praebet codex, *quae autem natura moveantur.*

53) In his enallage non uno nomine diſplicet: nec dubito, quin in *verſetur* compendium habeamus verbi *verſaretur.* Apud Lactantium 6, 5, 1. verba *quid operis, quid habeat officii* non cum v. *eſſet* cohaerent, ſed cum ſuperioribus *determinanda eſt ipſa virtus.*

quae eius species sint. ubi tamen vix possum quin legarem *essent*, pro *sint.* [54])

Cap. XXIV. *Videorne tibi non ut* etc. *sed etiam imitari numquam nisi clarum?* Miror in his non potuisse ferri desiderium vocis *aliquem*, quae tamen passim subintelligenda omittitur. [55]) ut e. g. de N. Deor. I, 27. *Est enim vis tanta naturae, ut homo nemo velit nisi hominis similis esse.* i. e. ullius nisi hominis. et c. 35. *Tu enim sumebas, nisi in hominis figura rationem inesse non posse.* i. e. in alia nisi hominis figura.

Cap. XXV. *quam* (rationem) *ut maxime inveneris* (*quod haud scio an non possis*) *non tu verum* etc. Praeceptor noster praestantissimus exterebat voculam *non*. Si mihi a viro maximo dissentire liceat, locum hunc plurimis similibus stabiliri et adstrui posse arbitror, quibus ex. gr. dicitur *quod haud scio an fieri non possit*, cum de rei possibilitate ambigitur; et vice versa, *quod haud scio an fieri possit*, ubi fieri posse confiditur. Consule tantummodo, quae Davisius ad Leg. I, 21. Burman-

54) Haec omnia non Seneca scripsit, nec mutilata sunt, ut Lipsio visum erat, sed assuta. In his enim dictorum indicibus adiiciendis sedulitas librariorum frequentissime exercebatur.

55) *Numquam aliquem* soloecum esset, negatione cum verbo *aliquis* ita composita. Debebat scribi *alium quemquam*. Latini autem quum non habuissent, quo sensum verborum *immer nur* commode exprimerent, negativa utebantur formula *numquam nisi*, quae, oblitterata negationis vi, sine ullo verborum desiderio interponitur. Sed negatio in *non nisi*, quod est *nur*, modo attrahitur a nomine, quo fit *nemo nisi* pro *quicumque non nisi* positum, modo recipitur in vocabulum *numquam*, quod ad totam enuntiationem pertinet. Sic restituenda est antiqua scriptura in Tacit Ann. I, 26. *numquamne nisi ad se filios familiarum venturos?* ubi Lipsio auctore omnes scripserunt *ad se nisi filios.*

us ad Quinctil. I. O. XII, 11. et Dukerus ad Florum b. III. c. 6. [56]) Eodem modo Latinae Linguae genium uae idiotismo metiri volebat Lipsius ὁ πάνυ, cum in is Senecae de Ira III, 38. *Vis tu aequo animo pati andidatus suffragia?* malebat, *Non vis tu* etc. quem ene refutat I. F. Gronovius. Forte etiam coniectura fellit duumviros insignes, ad haec Lactantii Epit. cap. 9. *Sed dicit quispiam, cur ergo verus ille deus patiur hoc ipsum fieri? An potius malos vel summovet, rel exstinguit?* coniiciebat alter, *an non potius* etc. lter, *cur non potius* etc. sed ita *an* pro *an non* videtur lixisse Cicero, de Offic. I, 15. *Quod si ea quae utenda icceperis, maiore mensura, si modo possis, iubet redlere Hesiodus; quidnam beneficio provocati facere deemus? an imitari agros fertiles, qui multo plus effeunt quam acceperunt? Etenim* etc. [57]) 56

Cap. XXVII. *Tractantur ista ingeniose; disputan-*

56) Vid. scripta virorum doctorum quos nomino in libro de Particulis, et quae ibi ipse disputavi de voc. *an.* Beierus, qui ad Cic. de Off. 3, 72, 51. p. 271 negaverat, in negatione post *dubito* et *nescio an* umquam usurpari *non*, ne Academ. locus hanc opinionem infringeret, argumenta interpolationis circumspexit, atque ea invenit in importunitate et insolentia, qua Cicero quaestionem tam facilem a Lucullo solvi posse negasset. At primum ipsam hanc negationem necessario exspectabimus, praemissis verbis *ut maxime inveneris*, tum vero nescio an maior insolentia exsistat, si Cicero istam rationem a Lucullo inveniri posse affirmet: denique vero Cicero ipso hoc exemplo utitur, ut demonstret, etiam in his vulgaribus ac parvis rebus rationem vix inveniri.

57) In Lactantii loco *an potius* positum est pro *num potius.* Sic in Cic. Parad. 5, 2, 36. *an ille mihi liber, cui mulier imperat,* codices aliqui et Vincent. Bellovac. exhibent *numquid ille.* De loco Ciceronis disseruit Hermannus in Ephemerid. Lips. 1819. n. 122. Vide quae nos de particula *an*

tur etiam eleganter; denique videantur ſane, ne a *ſirmentur modo.* Senſum poſtulare putabat V. Cl. *de* *que probentur ſane.* at idem illud ſatis commode vi tur exprimi verbo *videantur*, i. e. veroſimilia ſint, pr babilia ſint; *ne adſirmentur modo*, h. e. caveamus ta tummodo ne vera eſſe contendamus. Sic enim *vide* quoque et *percipi* diſtinguitur infra c. 32 extr. *Non eni lucem eripimus, ſed ea quae vos percipi comprehend que, eadem nos, ſi modo probabilia ſint, videri dic mus.*[58]) Sequitur: *Sed de Phyſicis mox,.. ne tu .. v deare mentitus. Sed ut ad* etc. Quod ab eadem co iunctione *ſed* inchoantur periodi, ea ratio nulla eſſe v detur, cur a lectione hac vel latum unguem abſcedamu ſic enim ſupra c. 26. *Sed ne vivus quidem bono care ſi eo non indiget: ſed in vivo intelligi* etc. Att. I epiſt. 4. *Sed fortaſſe in eo ipſo offendetur, cur no Romae potius. Sed tamen ſi* etc. vide et de N. D. I, 2 Lactant. de Mort. Perſ. cap. 14. *Sed.. aliud rurſum in cendium molitus eſt. Sed celerius animadverſum* et Lucanus lib. X. vs. 161.

37 *— — Sed non Mareotidos uvae*
Nobile, ſed paucis ſenium cui contulit annis.

ubi vide cl. Oudendorpium.[59]) Eadem quoque ration

58) Etiam Goerenzius *videantur* interpretatur *probentu* Verbum *videri* quamquam alibi ponitur de eo, quod pla ceat, aut probetur, tamen hoc loco alia eſt dicendi forma quae idem ſignificat quod *denique videndum eſt, ne affir mentur modo.* Uti Cic. de Orat. 1, 17, 77. *videamus, n plus ei tribuas quam res et veritas ipſa concedat.* ita etian dicitur *videantur, ne affirmentur modo.* Vid. Graevius a Cic. de Off. 1, 20. *quamobrem et haec videnda.*

59) Haec repetitio non tantum in anaphora locum habet velut apud Tacit. Ann. 2, 14 et Tibull 1, 8, 25. ſed etiar

eratur coni. *autem*, Tusc. V, 15. *quod autem laetabile, id praedicandum et prae se ferendum: quod tale item, id etiam gloriosum: si vero gloriosum, certe laudabile: quod laudabile autem* etc. et c. 18. *hic autem vincetur, ut dixi, nec modo vincetur, sed etiam serviet: nos autem virtutem* etc. de N. Deor. II, 23. *Epicurus, monogrammos deos, et nihil agentes commentus est. Illi autem pulcherrima forma praediti.. ta feruntur* etc. *Multae autem aliae naturae deorum.. constitutae nominataeque sunt.* Sic innumeris aliis in locis; ut non sit, cur quidpiam moveamus in scriptura ista, Tusc. IV, 6. *Praesentis autem mali, sapientis nulla adfectio est: stulti autem aegritudo est ea* etc. et lib. V. c. 16. *hi autem sine his esse nullam putant* (vitam), *aut si sit beata, beatissumam certe esse negant. Nos autem* etc. Pompon. Mela in prooemio: *Dicam autem alias plura et exactius: nunc autem ut quaeque clarissima et strictim.* In his locis recursus iste immerito offendisse viros doctos videtur. Addamus alia quaedam huius generis exempla. de Divin. II, 13. *Democritus tamen non inscite nugatur.. verum is tamen* etc. de N. Deor. II, 10. *Ipse vero aer, qui natura* etc. *Ille vero et multo quidem calore admixtus est: ipse enim oritur et respiratione aquarum; earum enim quasi* etc. τὸ *Ille vero* haud facile cum viro ampl. cancellaverim. [60]) de Leg. III, 2. *Deinde etiam deinceps posteris prodebatur; quod et in his etiam — manet.* Tusc. IV, 2. *Mihi quidem etiam Caeci carmen* etc. *multa etiam sunt* etc. unde prius *etiam* eximebat cl. Davisius, cui quamvis 38 codex unus et alter addicat, ego tamen vix possum suf-

in oppositis sententiis, de qua re Gronov. et Wolfius ad Tacit. Ann. 1, 10.

60) Vid. Hottinger. ad Cic. de Divin. 2, 64. p. 512.

fragari[61]) Sulp. Sever. H. S. lib. I, 21, 5. *In eo quoque cursu regem gentis Chananaeorum delevit. Seon quoque regem Amorraeorum perculit, omniumque eorum oppidis potitus est. Basan quoque et Balac reges devicit.* etc, et cap. 37, 8. *Sed Jonathan interdictionis eius inscius... mel deguftaverat. Sed ubi regi ex Domini ira compertum est, morte affici filium iussit: sed populi auxilio ab exitio vindicatus est.* Io. Vorstius legebat, *Quod ubi regi* etc. Vix ego ausim adstipulari. Confer, quae nos de ellipsi pronominis demonstrativi egimus ad Cic. epist. ad Varr. Pomp. Mela lib. III. c. 10. *Ceterum solo etiam ditior, et adeo fertilis etiam, ut frugum genera non cum ferantur modo benignissime procreet, sed quaedam profundat etiam non sata.* ubi contra hanc repetitionem omnem lapidem movent intt. confer quae dicemus ad N. D. II, 52. *Accedit etiam ad nonnullorum animantium.. salutem, hominum etiam solertia.*

CAPUT VIII.

Octo vel novem Tullii loca iuxta seriem vindicantur: totidem quoque in transitu defenduntur, unusque et alter emendatur. Incitatus furor. Ne sit, *formula concedentis.* Lumina *causae vel orationis.* Ne quidem *pro neutiquam.* Humanissi-

61) Prius illud *etiam*, quod Ernestius Davisium sequutus eiecit, vix omitti potest: posterius in verbis *multa etiam sunt in nostris institutis* non modo non desiderabitur, sed in novo orationis impetu, qui tamen reprimitur verbis *quae praetereo*, minus commodum esse videtur, et propter ambiguam sedem (nam codices non pauci *multa sunt etiam*), et quod minuitur vis vocabuli *multa.*

ma voluptas. *Enallage casuum.* nam *vel* enim *omittitur, ubi posset adhiberi. Lactantius, Caesar,* et *Commodianus vindicantur. Emendatur quoque Commodianus.* Denique *post* denique. *Vocis* noster *usus notabilis. Ellipsis durior. Lucianus defenditur.*

Pergimus in eodem libro Acad. II. ibi autem cap. [X]XVIII. ista legimus, .. *nonne ibidem incitato furore,* c. clamat? Legebat editor doctissimus *incitatus furore:* [a]t latinitatem quod attinet, nihil omnino differre vide[t]ur, utrum quem clamare dicas *incitatum furore*, an *[i]ncitato furore:* nam *incitatus furor* est furor vehemens [e]t effraenatus. sic Tusc. V, 24. *studium* dicitur *incitatum.* [i]n Or. c. 59. *cursus in oratione incitatior.* et Fam. VI. [e]p. 7, 5. *genus scriptnrae non modo liberum, sed incitatum atque elatum.* Plura Lexicographi subministra- 59 [b]unt. Saepius autem rei adscribitur, quod personae magis convenit, deque abstractis et adiunctis enuntiatur, quod proprie quadrat concretis et subiectis. [62]) Sic *occupata opera* de Leg. I, 3. *neque enim occupata opera, neque impedito animo res tanta suscipi potest. Occupata opera*, i. e. in occupata opera, cum occupatus sis opera. Non erat cur illic *occupato opera* rescriberet

62) Bene quidem, sed Davisii dubitatio non tam absurda erat atque aliis videbatur. Nam *incitatum* dicitur ant id, quod e quieto statu ad velocem decursum excitatur, veluti *studium, oratio*, aut quod in cursu vehementius promovetur, ut *gradus incitatus.* Quam tamen incitationem furor admittat, qui ipse est summa animi commotio, non tam facile intelligitur. Neque qui defendere conati sunt, aliud huius generis exemplum committere poterant, neque *incitatus furor* est vehemens, sed accensus, concitatus. Scribonius Largus 94. *toxicum — e vestigio ciet dolorem omnium interaneorum infinitum — concitatque mentis furorem.*

cl. Daviſius. [63]) ſimiliter enim *occupata tempora* dixi Cicero pro Plancio c. 27. et *occupatum diem*, Quintil I. O. l. X. c. 7. itaque dicitur *neceſſitas inopia coacta et anguſtiis*, de Orat. III, 28. Talia ſunt quoque *ebriu error*, *doctus labor*, *iratus impetus*, *infeſta cornua* cuiuſmodi multa nuper collegit Cel. Burmannus ad Phaedri Fab. 21.

Cap. XXX. *nec reperio quomodo iudicem, ſi lucet, verum eſſe, ob eam cauſam quod ita didici, omne q. i. e ſ. c. ſ. verum eſſe; non iudicem, ſi mentiris, mentiris, eodem modo eſſe connexum.* Voculam *quum* poſt *quomodo* excidiſſe non credo. Eadem locutio eſt cum alibi paſſim, tum quoque c. 33. *An eſt aliquid, quod poſitum vel improbare vel approbare poſſit, dubitare non poſſit? An tu in Soritis poteris hoc, cum voles; ille in reliquis rebus non poterit eodem modo inſiſtere,* etc.? hic bis eodem plane modo deſideratur illud *quum*, ſi forte deſiderium illud queat dici. et ſupra cap. 13. *Maxime autem abſurdum, vitia in ipſorum eſſe poteſtate, neque peccare quemquam niſi aſſenſione; hoc idem in virtute non poſſe* etc. quis hic legendum ſtatueret, *M. a. a. quum vitia in ipſorum ſint poteſtate, neque peccet quiſquam n. a.; hoc idem* etc.?

Cap. XXXII. *Quod tamen dicimus eſſe quaedam probabilia, non videtur hoc ſatis eſſe vobis. Ne ſit; illa certe debemus effugere.* Nihil moveo in iſta ſcriptura, quam ſic refingebat V. Cl... *vobis. Nae ſic certe*, aut *Vel ſic certe* etc. Tales ſunt etiam iſtae conceſſiones,

63) Quo facto praecedere deberet verbum *opera*, nec poſſet interponi *neque*, et vocabulum *animo* inepto loco poſitum eſſet. Sed aliquantum differunt *occupata* negotiis *tempora*, *occupata dies* ab *occupata opera*. Intellige igitur operam iam antea occupatam, praeoccupatam.

ipra c. 26. *Ne sit sane, videri certe potest.* Tusc. II. . *Quare ne sit sane summum malum dolor; malum erte est.* Fin. IV, 26. *Ne sit sane, at certe gravius* etc. ib. II. c. 31. *Sed ut sit, etiamne post mortem coletur?* Livius lib. XXXI. 7. *Ne aequaveritis Hannibali Philippum.. Pyrrho certe aequabitis.* confer quae ad Tusc. III, 17. Eodem cap. *ut neque neget aliquid, neque aiat.* Oppositio vulgaris quidem illa, sed a scriptoribus librariis pessime corrupta in loco isto de Leg. lib. II. c. 6. Q. *Quid quod Zaleucum istum negat ullum fuisse Timaeus.* M. *At Theophrastus auctor haud deterior, mea quidem sententia: meliorem multi nominant: commemorant vero.. Locri.* I. Lipsius legebat,.. *sententia melior, eum multis nominat:* Davisius,.. *sententia melior, eum et multi nominant.* A scopo aberrant, ut ego quidem puto, duumviri perspicacissimi: levi enim brachio pro *At*, *Ait* est reponendum. [64])

Cap. XXXIII. *Sed illa sunt lumina duo, quae maxime causam istam continent. Primum enim negatis fieri*

64) Hanc emendationem Goerenzius probavit, adeoque in textum recepit. Sed vocabulum *at*, quod oppositionem exprimat, abesse nullo pacto potest, neque illud *ait* bene se habet nulla particula, quae orationem aliquo modo nectat, addita. Verba *meliorem multi nominant* quo minus reliquis accommodemus, et ad Theophrastum referamus, ipsa orationis conformatio impedit, atque verbum *commemorant*, quod proxime sequitur. Id bene senserunt Davisius cum Ernestio, adiicientes *eum.* Nec placet nunc, quod aliquando suspicatus sum, facile intelligi *haud deterior est:* nam necesse esset ex antecedentibus substitui *non negat.* Quare omnibus subtilior videtur esse Schützii coniectura *melior, multo,* nisi quod formula *mea quidem sententia* contra vulgarem consuetudinem praemittitur verbis, ad quae pertinet. Equidem Ciceronem scripsisse arbitror: *at Theophrastus, auctor haud deterior, mea quidem sententia, meliorque multis, nominat.* i. e. haud deterior Timaeo et melior multis aliis.

poſſe ut quiſpiam nulli rei aſſentiatur.. Alterum e] *quod negatis* etc. Vocem *lumina* immerito ſollicitat V D. quum mallet *vimina;* ſunt enim *lumina*, quae cau ſae cuipiam, aut orationi vel ſententiae probabilitaten adferunt aut ornatum. *Partes luminoſae* vocantur ir Orat. cap. 30. *Nam cum omnis pars debet eſſe laudabilis., tum ſunt maxime luminoſae et quaſi actuoſae partes duae.... Ac vero illa pars orationis, quae eſt de genere univerſo, totas cauſas ſaepe continet.* dicuntur hic partes luminoſae *cauſas continere;* ut in loco propoſito, *lumina duo, quae maxime cauſam iſtam*
41 *continent.* Ne autem de tralatitia iſta huius vocis ſignificatione dubites, en locum de multis unum et alterum. de Fin. II, 22. *At negat (hoc enim veſtrum lumen eſt) quemquam, qui honeſte non vivat, iucunde poſſe vivere.* de Orat. II, 27. *Haec ſunt omnia ingenii vel mediocris; exercitationis autem maximae: artem quidem et praecepta duntaxat hactenus requirunt, ut certis dicendi luminibus ornentur.* vide quoque ſupra c. 14. Quinctil. In. Or. VIII, 5. et alibi.[65])

Cap. XXXVI. *Primum ergo.. quae de natura rerum ſint quaeſita, videamus. Velut illud ante. Eſtne quiſquam tanto inflatus errore, ut ſibi ſe illa ſcire perſuaſerit?* Lambino ſuſpectus eſt locus, quem quidem Daviſius ita ſanabat, ut legeret *verum illud ante.* Mihi dirimendum tantummodo illud *velut* videtur. *vel ut illud*

65) Goerenzius haeſit in audaciore coniunctione verborum *lumina cauſſam continent*, ideoque, ut aliquo modo conciliarentur haec, *lumina* explicuit *capita.* At *continere* proprie dicitur de eo, quod praecipuum eſt et rei caput. De Divin. 1, 51, 117. *ſint haec, quae quaerimus, faciliora: continet enim totam hanc quaeſtionem ea ratio, quae eſt de natura deorum.* de Fin. 4, 6, 14. *nunc videamus, quaeſo, de ſummo bono, quod continet philoſophiam.*

ꞏte, fcil. *videamus*, vel *dicam*, fi mavis; cuiufmodi lipfis omnino eft, ut ego arbitror, tolerabilis. Hoc ꞏtem modo interpungo, *vel ut illud ante: Efine* etc. ꞏt infra c. 24. *Sed quod coeperam; Quid habemus-- xplorati?* [66])

Cap. XXXIX. *Quid tu, Epicure? loquere, Putas olem effe tantulum? Ego ne vobis quidem tantum. ꞏed et vos ab illo irridemini, et ipfi illum viciffim illuditis.* Quidquid id eft, quod in hoc loco molefte habuerit viros eruditiffimos, nihil equidem male affectum effe, praeter folam diftinctionem, exiftimem. Poft *tantum* tollatur στιγμή, eique κόμμα fubftituatur: fic dicet is qui haec difputat, fe non folum ab adverfariis fuis irrideri, quod ifta fciri poffe negaret, fed illorum quoque fententiam ridiculam Epicuro fuiffe, quemadmodum illi exfibilarent Epicuream. Non obfervarunt critici, quam vim habeat illud *ne quidem*, quae tu, lector, iam vides qualis fit, clariufque videbis, fi ifta compofueris. pro Mil. c. 17. *Ergo ne caufa quidem itineris, etiam caufa manendi.* in Orat. c. 17. *ne nunc quidem folum de orationis modo dicam, fed etiam de actionis.* 42 Lactant. lib. V, 12, 2. *Adeone apud vos perit innocentia, ut ne morte quidem fimplici dignam iudicetis, fed fupra omnia facinora habeatur nullum facinus admittere* etc.? Plura vide apud Turfellinum, de Partic. p. 522. [67])

66) Egregiae huius emendationis auctorem Wopkenfium non nominavit Goerenzius.

67) Lambinus emendans *egone? ne bis quidem tantum,* defenforem nactus eft Madvigium, qui tamen cum ceteris interpretibus non fatis reputaffe videtur, talem affirmationem Epicuri, quae non Stoicos fimul fpectaret, fuperfluam effe, neque eam vim habere, ut Cicero hac oratione pergere poffet: *fic et vos ab illo irridemini.* Qua de caulfa

tari agnoverit. Licet isto modo ad hominem, qu aiunt, argumentari, idque omni absque cavillation Insignis est locus Aeliani Var. Hist. lib. IX. c. 24. κα γάρ τοι Συβαρίταις πᾶσιν ἔργον ἦν τρυφᾶν. καὶ τ βίῳ διαῤῥεῖν· ὁ δὲ Σμινδυρίδης καὶ πλέον.

Cap. XLIII. *Praecide inquit: Statue aliquando qui libet. Quid? quae dicuntur quidem, et acuta mihi vi deantur in utramque partem et paria: nonne cavean ne scelus faciam? scelus enim* etc. [70]) Locum, ab int varie tentatum, fuit aliquando ut sic sanitati restituere vellem: *Quid?* (scil. *statuam?*) *quae dicuntur ENIM et acuta* etc. quemadmodum coniunctionem *enim* vel *nam* interrogationi succedere vel ex hoc loco constat, videbimusque ad Tusc. V, 9. Sed attendenti mihi saepenumero obviam facta est coniunctionis istiusmodi omissio, ubi locus ei fuisset opportunissimus; eaque linguae Latinae non praecipua, sed cum omnibus linguis communis est, quippe quae non ita in sermonis idiotismo,
44 quam quidem in impetu quodam animi fundamentum habeat; quo fit ut, amputatis coniunctionibus, abrumpatur quodammodo orationis nexus. supra cap. 6. *e qui-*

70) Magna est virorum doctorum dissensio de hoc loco, in quo vereor ut librarii magis peccaverint quam critici. Guieti emendationem non falsam dixerim, sed praeter necessitatem factam. Orellio non bene cessit festinata, ut videtur, opera. Nam et recte dici posset *quid quod — videntur,* nec reliqua a comprobata latinitate abhorrent: *acuta* enim intelligas *acute dicta* et *in utramque* quidem *partem.* Neque vero absonum censebimus voc. *quidem,* quod librarii quum non intellexissent, omiserunt. Eo intenditur vis verbi *dicuntur,* ut sit *dicendo statuuntur.* vid. Goerenz. ad Cic. de Fin. 4, 20, 56. Sic de Fin. 3, 8, 28 *quod non possit quidem nisi honestae vitae iure contingere. In utramque partem* bene se habet, ut ad Att. 15, 23 *permulta mihi de nostro itinere in utramque partem occurrunt.*

ius industriae plurimum in Clitomacho fuit: declarat multitudo librorum etc. de Fin. I, 8. *Tu quidem, inquit, totum Epicurum paene.. sustulisti. Quid ei reliquisti, nisi* etc.? Att. IV. ep. 10. *Perge reliqua: gestio scire ista omnia.* vide Tusc. I. c. 38. et de N. Deor. I, 25. Min. Felix Oct. cap. 18. *Hic nec videri potest: visu clarior est* etc. Lactant. Epit. cap. 52. *scilicet quia ratione congredi non queunt, violentia premunt: incognita caussa.. damnant* etc. [71]) Haec de innumerabilibus pauca eo adfero libentius, ut pro sequentium locorum sanitate etiam propugnem, quibus viri docti necquicquam medicinam facere videntur. Lactant. Epit. cap. 64. *supra leges enim dei lex est; ea quoque, quae pro licitis habentur, vetat.* cl. Davis. *eaque, quae pro* etc. Noster N. Deor. I, 18... *docet eam esse vim et naturam deorum, ut.. cernatur imaginibus, similitudine et transitione perceptis; cum infinita simillimarum rerum species ex innumerabilibus individuis existat,.. in eas imagines mentem* etc. Lambinus coniicit, .. *perceptis: deinde cum infinita* etc. Davis. *perceptis: cum enim infinita* etc. Et lib. II. c. 63. *quibus* (bubus) *vis unquam*

71) Critici igitur imitabantur librarios, qui, ubi orationis filum non poterant manu tenere, vinculis his additis adstringere solebant verba. De qua re vid. Drakenborch. ad Liv. 10, 39, 4. Saepe tamen vocabula *nam* et *enim* compendio scripta ab aliis omissa sunt, atque nunc caveamus necesse erit, ne ipsa oratio dissoluta fatiscat. In his quicumque scriptor suum sibi conformavit morem: tamen sunt etiam quaedam omnibus communia. Veluti verba, quae significationem aliquam demonstrativam in se habent, recipiunt simul coniunctionis vim. Sic in allato Cic. loco de Nat. d. 2, 63. *tanta putabatur* etc. Sed in altero, quem Wopkensius affert, loco 1, 18 critici non sine caussa aegre ferebant orationis defectum. Walkerus coniecit *quumque infinita*: fortasse recte.

nulla offerebatur... Tauta putabatur utilitas perc ex bubus, ut eorum visceribus vesci scelus haberet ampl. Boherius, *Tanta enim putabatur* etc. In Or c. 64. *ne spondeus quidem funditus est repudiandu etsi.. hebetior videtur et tardior, habet tamen* e Lamb. *etsi enim.. hebetior* etc. Tusc. I, 10. *et duas pa tes ei parere voluit*, (sic lego, si forte mutanda sit i lectio, *et duas partes separare voluit*), *iram et cup*
45 *ditatem, quas locis disclusit: iram in pectore, cup ditatem subter praecordia locavit.* cl. Bentleius .. *di clusas, iram* etc. Caesar B. Gal. V, 34. *Eraut et virtu te et uumero pares nostri: tametsi a duce et a fortun desererentur, tameu omuem spem salutis in virtute po nebant.* cl. Davisius, in curis secundis, *nam etsi a duce* etc. sed ita *tametsi* et *tameu* concurrunt ibid I, 30. [72] Commodianus Instruct. 8.

De sole et luna, licet sint praesentanea nobis,
Erratis: quod ego prius, putatis oranda.

h. e. putatis enim oranda, qui meus idem olim error fuit. Idem V. D. *Erratis, quod, ut ego prius, putatis orauda.* Plura non addam, nisi ut Poetam istum vel quasi Poetam dum memorem, mendum quoddam ex Instructione illius 73. tollam. Sic loquitur:

Non pudet infraenem gentiliter plangere natos?
Os laceras, tundis pectus, vestimenta diducis,
Nec metuis dominum, cuius optas regna videre.
Luge quod fas est: noli tamen errare pro illis.

Lego: *noli TE MACERARE pro illis.* h. e. propter illos.

Cap. XLIV. *Illi umquam dicereut.. omuia, quae ubique essent, sapientis esse? neminem consulem* etc.

72) Vid. Cortius ad Sallust. Iug. 13, 4 et Cat. 21, 1.

iſi ſapientem .. poſtremo ſolum civem, ſolum liberum? Inſipientes omnes, peregrinos, exſules, ſervos, furioſos denique? ſcripta Lycurgi, Solonis, duodecim tabulas, non eſſe leges? ne urbes denique, aut civitates, niſi quae eſſent ſapientium? P. Manucius tentabat, *ne* 46
urbes quidem aut etc. credo, quod modo praeceſſerat *denique;* ſed ſolent talia per incuriam repeti, ut diximus ſupra, et plura peti poſſunt ex Turſell. p. 744. An vero ſic emendabat V. D. propter antecedens illud *poſtremo*, cui minus recte ſubiungatur *denique?* [73]) At ſimile quid commiſſum eſt a Tullio de Deor. I, 37, *Quaero igitur, veſter deus primum ubi habitet: deinde quae cauſa eum loco moveat; ſi modo movetur aliquando: poſtremo .. deus quid appetat; ad quam denique rem motu mentis ac rationis utatur; poſtremo quomodo beatus ſit, quomodo aeternus.* ubi tamen cl. Daviſius legebat, *poſt vero .. deus quid appetat..* Sed loca haec ſe mutuo invicem robore defendere ac ſtabilire videntur. Adde quod eodem modo *poſtremo* ſequitur poſt *denique*, ibid. lib. III. c. 9. *Iſto modo diſertus, et quidem mathematicus, muſicus, omni denique doctrina eruditus, poſtremo philoſophus erit mundus.* itidem Catil. Or. II, 11.. *Denique aequitas, temperantia* etc. *certant cum iniquitate* etc. *poſtremo copiae*

73) Aliam cauſſam Manutio, ut *quidem* emendaret, fuiſſe ſuſpicatur Goerenzius: eum enim offendiſſe in *ne* pro *ne quidem* poſito, quod etiam Bremius a Ciceronis uſu alienum cenſet. Ipſe Goerenzius, alibi de hac re accuratius dicturus, aequievit in iis, quae Ruhnkenius ad Rutil. Lup. 2. 17. p. 129 notaverat. Vid. nos in libro de Particulis. ſ. v. NE. Equidem vero Manutium deſideraviſſe putem aliquid in tota orationis adſcendentis forma. Certe ſcribendum eſt *nec urbes denique.* Atque *ne* et *nc* in codicibus ubique commutantur.

nulla offerebatur... Tanta putabatur utilitas perci ex bubus, ut eorum visceribus vesci scelus haberetu ampl. Boherius, *Tanta enim putabatur* etc. In Or c. 64. *ne spondens quidem funditus est repudiandu. etsi.. hebetior videtur et tardior, habet tamen* et Lamb. *etsi enim.. hebetior* etc. Tusc. I, 10. *et duas pa tes ei parere voluit*, (sic lego, si forte mutanda sit is lectio, *et duas partes separare voluit*), *iram et cup ditatem, quas locis disclusit: iram in pectore, cup ditatem subter praecordia locavit.* cl. Bentleius..*dis clusas, iram* etc. Caesar B. Gal. V, 34. *Erant et virtu te et numero pares nostri: tametsi a duce et a fortun desererentur, tamen omnem spem salutis in virtute po nebant.* cl. Davisius, in curis secundis, *nam etsi a du ce* etc. sed ita *tametsi* et *tamen* concurrunt ibid I, 30.[72] Commodianus Instruct. 8.

De sole et luna, licet sint praesentanea nobis,
Erratis: quod ego prius, putatis oranda.

h. e. putatis enim oranda, qui meus idem olim error fuit. Idem V. D. *Erratis, quod, ut ego prius, puta tis oranda.* Plura non addam, nisi ut Poetam istum, vel quasi Poetam dum memorem, mendum quoddam ex Instructione illius 73. tollam. Sic loquitur:

Non pudet infraenem gentiliter plangere natos?
Os laceras, tundis pectus, vestimenta diducis,
Nec metuis dominum, cuius optas regna videre.
Luge quod fas est: noli tamen errare pro illis.

Lego: *noli TE MACERARE pro illis.* h. e. propter illos.

Cap. XLIV. *Illi umquam dicerent.. omnia, quae ubique essent, sapientis esse? neminem consulem* etc.

72) Vid. Cortius ad Salluft. Iug. 13, 4 et Cat. 21, 1.

isi sapientem .. postremo solum civem, solum liberum? nsipientes omnes, peregrinos, exsules, servos, furios denique? scripta Lycurgi, Solonis, duodecim taulas, non esse leges? ne urbes denique, aut civitates, isi quae essent sapientium? P. Manucius tentabat, *ne* 46 *rbes quidem aut* etc. credo, quod modo praecesserat *lenique;* sed solent talia per incuriam repeti, ut diximus supra, et plura peti possunt ex Tursell. p. 744. An vero sic emendabat V. D. propter antecedens illud *postremo*, cui minus recte subiungatur *denique?* 73) At simile quid commissum est a Tullio de Deor. I, 37, *Quaero igitur, vester deus primum ubi habitet: deinde quae causa eum loco moveat; si modo movetur aliquando: postremo .. deus quid appetat; ad quam denique rem motu mentis ac rationis utatur; postremo quomodo beatus sit, quomodo aeternus.* ubi tamen cl. Davisius legebat, *post vero .. deus quid appetat..* Sed loca haec se mutuo invicem robore defendere ac stabilire videntur. Adde quod eodem modo *postremo* sequitur post *denique*, ibid. lib. III. c. 9. *Isto modo disertus, et quidem mathematicus, musicus, omni denique doctrina eruditus, postremo philosophus erit mundus.* itidem Catil. Or. II, 11.. *Denique aequitas, temperantia* etc. *certant cum iniquitate* etc. *postremo copiae*

73) Aliam caussam Manutio, ut *quidem* emendaret, fuisse suspicatur Goerenzius: eum enim offendisse in *ne* pro *ne quidem* posito, quod etiam Bremius a Ciceronis usu alienum censet. Ipse Goerenzius, alibi de hac re accuratius dicturus, aequievit in iis, quae Ruhnkenius ad Rutil. Lup. 2. 17. p. 129 notaverat. Vid. nos in libro de Particulis. s. v. NE. Equidem vero Manutium desideravisse putem aliquid in tota orationis adscendentis forma. Certe scribendum est *nec urbes denique.* Atque *ne* et *nc* in codicibus ubique commutantur.

cum egeſtate etc. in Rull. II. c. 23. *Omnes urbes, agr regna denique, poſtremo etiam vectigalia veſtra vi nierint.* Omne etiam punctum fert locus Flori lib, II c. 18, 14, *NOVISSIME conſilium fugae ſedit ſed hoc quoque, ruptis equorum cingulis, uxores ade mere, ſummo ſcelere, per amorem. Itaque deplorat exitu, in u. r. f. c., POSTREMO mori hoc ge nere deſtinarunt. Duces ſuos, ſeque, patriamque, ferro et veneno, ſubiectoque undique igne, peremerunt. Macte fortiſſimam, et meo iudicio beatiſſimam in ipſis malis civitatem! aſſeruit cum fide ſocios, populum orbis terrarum viribus fultum ſua manu, aetate tam longa ſuſtinuit. NOVISSIME maximo duce op-*
47 *preſſa civitas, nullum de ſe gaudium hoſti reliquit.* Pari modo lib. IV. c. 10, 9. voculam *mox* τῷ *noviſſime* ſubiungit: *Infeſta primum ſiti regio, tum quibuſdam ſalinacidis fluvius infeſtior. noviſſime.. noxia etiam dulces fuere. mox.. utriusque coeli ſubita mutatio pro peſtilentia fuit.*

Cap. XLV, 137. *Sed ille noſter eſt plane, ut ſupra dixi, Stoicus perpauca balbutiens.* Legit cl. Davis. *veſter,* qui Antiochus intelligitur, quem non is qui haec diſputat, ſed Lucullus ſequebatur. Pari coniectura loca quoque ſequentia aggreditur V. D. cap. ſeq. *Numquid horum probat noſter Antiochus?* ſupra c. 6. *Iam Clitomacho Philo noſter* (ſic MSS.) *operam multos annos dedit,* Divin. II, 17. *doleo tantam Stoicos noſtros Epicureis irridendi ſui facultatem dediſſe.* At nimium uſiſſe videtur vir. cl, vim vocis *noſter*, quum talem neceſſitudinem ea deſignari putat, quae in ſententiarum conformitate conſiſtat. Quamvis hi homines, de quibus ita veluti familiaribus ſuis loquitur Cicero, maxime ab eo diſſentirent; ſatis tamen magna ei neceſſitudo, cur

ſic de illis loqueretur, intercedebat; quatenus non tantum eorum dogmata familiariſſima ipſi diſputationum argumenta eſſent, ſed etiam cum talibus amicis ageret, qui horum decretis faverent, quibuſque proinde ſic ſe quodammodo, ut inter amicos ſolet fieri, adcommodare voluit. Sic Seneca Epiſt. 107. ipſe Stoicus de Epicuro: *habeant enim ſane nomen, quod illis Epicurus noſter impoſuit, et ita vocentur.* ad quem locum magnus Lipſius, ideo *noſter*, inquit, quia ad Lucilium ſcribit, quem ſupra etiam notabamus in ſecta illa fuiſſe. Sic ille V. D. cui tu vide an ſuffragandum ſit.

Cap. XLVII, 146. *Ita tu nunc, Catule, lucere neſcis: nec tu, Hortenſi, iu tua villa nos eſſe.* Cave cum V. 48
Cl. emendes *et tu*, vel *atque tu.* Eſt hoc *σχῆμα πρὸς τὸ σημαινόμενον*, quo membrum poſterius priori membro ad ſententiam potius, quam ad verba congruit, ut ſi ſupra dictum eſſet *lucere non ſcis.* ſic plane Tuſc. V, 40. *Epicurei noſtri Graece ſere neſciunt, nec Graeci Latine.* ſupra lib. I. c. ult. *negabat eſſe quicquam, quod ſciri poſſet, ne illud quidem ipſum, quod* etc. Fin. I, 9. *negat opus eſſe ratione, neque diſputatione.* de N. Deor. I, 25. *negat eſſe corpus deorum, ſed tanquam corpus; nec ſanguinem, ſed tanquam ſanguinem* [74]). Quid multa? idem hoc egregie iam nunc illuſtravit ipſe Daviſius ad Fin. II, 8. et IV, 9. ad Leg. II, 6. in Add. uti etiam ad Divin. II, 37. adi quoque praeſtantiſſimum Cortium ad Saluſt. Iug. cap. 14. 7. Similiter Graeci: ut Lucianus Contempl. pag. 343... σὲ δὲ καὶ κωλύσει ἐνεργεῖν τὰ τοῦ θανάτου ἔργα, καὶ τὴν Πλούτωνος ἀρχὴν ζημιοῦν. ſubaudi *ἀναγκάσει* aut

74) De coniunctione *nec* poſt verba *neſcire, negare* vid. Goerenz. ad Acad. p. 259. ad libr. de Fin. p. 254 Bremi. ad Cic. de Fin. 2, 10. p. 150.

simile quid, quod τῷ κωλύσει sit contrarium. cl. Jensii particulam ὡς suspicabatur excidisse ante ista, καὶ τῇ etc. sed locus similis videtur isti D. Pauli 1. ad Tim IV. 3. κωλυόντων γαμεῖν, ἀπέχεσθαι βρωμάτων, ἃ θεὸς ἔκτισεν ἐις μετάληψιν etc. de quo loco vide qua Pricaeus, Glassius aliique. Conferantur etiam quae erud Burmann. ad ista Phaedri lib. IV. fab. 17, 31. *non vet dimitti, verum cruciari fame.*

49

CAPUT IX.

Transitur ad Tusc. Disp. in quarum lib. I. vera lectio aliquoties adstruitur. Laus oratoria. *Ordo verborum confusior. Sallustius ex mf. adiuvatur. Cicero emendatur.* Ne pro non. Decet *cum passivo. Duo Ciceronis loca cum uno Lactantii defenduntur. Ellipsis verbi. Cicero defenditur.* Primum, *non sequente* deinde, *aut tali aliqua voce, Cicero rursus vindicatur.* Properare, *desiderare. Ellipsis pronominis. Tria Cic. loca vidicantur.* Id ipsum *quodammodo abundat. Sulp. Severus emendatur.* Μακρολογία *illustratur. Cicero et Lactantius defenduntur.*

Cicero Tusc. I. cap. 3, 6. *Quare si aliquid oratoriae laudis nostra attulimus industria.* Quae in hunc locum commentati sint interpretes, tu, sis, lector, videas. Sana quidem haec scriptura videtur, licet codices quidam aut editi referant *oratoriae laudi. Aliquid oratoriae laudis*, h. e. aliquam laudem oratoriam, aliquam laudem in dicendo, vel aliquem honorem eloquentiae; ut loquitur Tullius de Clar. Orat. cap. 10. *Jam temporibus Troicis tantum laudis in dicendo Ulyssi non tribuisset Homerus et Nestori, nisi iam tum esset honos eloquentiae* etc. Illud *aliquid laudis oratoriae* Cicero *attulerat*, h. e. ex Graecia ad Romanos transtulerat;

Graeciae eripuerat, in ſuamque pertulerat civitatem; ut infra loquitur lib. II. c. 2. *Quamobrem hortor omnes q. i. f. p. ut huius quoque generis laudem iam languenti Graeciae eripiant, et perferant in hanc civitatem; ſicut reliquas omnes, quae quidem erant expetendae, ſtudio atque induſtria ſua maiores noſtri transtulerunt.* [75]).

Cap. VI, 11. *Atqui pleni libri ſunt contra iſta ipſa* 50
philoſophorum differentium. Stet iſta lectio, quamvis vetus editio hunc verborum ordinem repraeſentet, *contra iſta ipſa differentium philoſophorum;* [76]) multus enim Cicero eſt in iſtiusmodi tranſpoſitionibus. infra V, 24. *praeſtans vir optimis artibus.* etc. 2. *O vitae philoſophia dux!* N. Deor. II, 17. *imperitos et ſimiles philoſophos imperitorum.* lib. III, 15. *et eius Polaemo-*

75) Non loquitur Cicero de arte aliunde translata, ſed de oratorio ſtudio ſua induſtria culto atque ad laudem communem elato. *Affertur* autem *aliquid laudis*, ubi nulla erat antea laus, ſed *affertur aliquid laudi*, quando ea unius alicuius opera augetur. *Laus* vero dicitur et de gloria et de re laudabili. Atqui Ciceronis ſententia eſt: ſi mea opera romana eloquentia aliquantum provecta et laude ornata eſt, multo ſtudioſius philoſophiam uſque ad hanc aetatem iacentem illuſtrabo. Attulit igitur aliquid i. e. aliquantum in oratoria arte *laudis*, quae parva aut nulla erat, non *laudi*, quae antea iam conſtaret. Hoc quamvis modeſtius dictum videatur, illud tamen Ciceroni magis convenit. Et verbi *afferre* abſolutus uſus erat, cur librarii *laudis* in *laudi* mutarent. Vid. p. Milon. 28, 77.

76) Quod nunc in recentiſſimis editionibus legitur, Wolfii beneficio deberi ait Goerenzius ad Acad. p. 205. Equidem non dixerim beneficium, ſed eruditionis iacturam. Nam nomen *philoſophorum* inter lineas adſcripſerant librarii, quorum alii poſt *ipſa*, alii poſt *differentium*, alii ante *contra* in textum id receperunt, ut philoſophos poetis opponerent.

nem filium. Neque ab ista ratione abhorrent Graeci, Herodianus lib. I, 11, 3. *τὴν δὲ προσηγορίαν λαβεῖν τὸν τόπον ἐκ τοῦ πεσόντος ἀγάλματος ἐξ οὐρανοῦ.* sic ille et alii passim. confer etiam quae dicemus ad Divin. I. c. 28. Talis quoque metathesis est in ista lectione Salust. Cat. 51, 23. quam ex codice aliquo depromebat cl. Cortius: *in tanti facinoris homines convictos:* atque ita omnino legere malim, quam illud *convictos*, cum viro laudato pro insititio habere [77]).

Cap. VIII, 15. *Si mori etiam mortuis miserum esset, infinitum quoddam et sempiternum malum haberemus in vita. Nunc video calcem.* Locus aliqua ex parte minus sincerus est. Malum haud tollere videntur, qui illud *in vita* delent, aut sequentibus hoc modo adiungunt,.. *haberemus. In vita nunc video calcem* [78]). Nisi me animi sententia fallat, scripsit Cicero,.. *malum HORREREMUS in vita. Nunc video calcem.* Sequitur: *sed nisi quid necesse erit, malo ne roges.* vereor ne parum veraces sint codices, qui dant *malo non roges. Ne* pro *non* satis usitatum est. de Finibus lib. I, 7. *vellem equidem.. ne deterruisset.* ad Att. I. ep. 6. *Tu velim.. ne praetermittas.* de Leg. II, 26. *nam super*

77) Quod Wopkensio placuit, error est unius istius librarii, nullo pacto excusandus. Neque vero in exemplis antea allatis deest caussa, qua ordo verborum inverteretur. Nam vim dictionis si quis signis expimere velit, interponere ei licebit commata: *imperitos et similes, philosophos, imperitorum: et eius, Palaemonem, filium.*

78) Illi sunt Davisius et Schützius, hi vero Bentleius et Bouherius. Verba *in vita* ob vim oppositionis necessaria et verbo *haberemus* adiungenda videntur. E libris de Legibus Lactantius Instit. 3, 19, 2. affert: *gratulamurque nobis, quoniam mors aut meliorem quam qui est in vita, aut certe non deteriorem allatura est statum. Malum habere* dixit Cicero iterum ad Att. 7, 2. med.

terrae tumulum noluit quid ſtatui, niſi columellam tribus cubitis ne altiorem [79]).

Cap. XIV, 32. *Quid? illud num dubitas, quin ſpecies naturae capi deceat ex optima quaque natura.* 51
Malunt docti, *capi debeat;* ſed alteram lectionem non reſpuit Latinitas, ut putabat editor cl. ſic enim de Leg. II, 3. *Optime vero, frater, et fieri ſic decet.* et c. 7. *hunc hominem omnino numerari qui decet?* Virgil. Aen. XII. vs. 797.

Mortalin' decuit violari vulnere divum,
Aut enſem (quid enim ſine te, Juturna valeret?)
Ereptum reddi Turno, et vim creſcere victis?

Terent. prol. Andriae: *atque in eo diſputant, contaminari non decere fabulas.* Symmachus lib. III. ep. 67. *Firmum teſtimonio meo decuit adiuvari* [80]). Atque ita alibi ſaepius verbum *decet* cum paſſivo conſtruitur [81]).

79) Immo quaerendum erat, an recte dici potuerit *malo non roges.*

80) Eadem varietas deprehenditur in Cic. de Fin. 4, 11, 28. Tuſc. 2, 3. 8. Parad. 2, 19. de Senect. 23, 84. Goerenzius ubique patrocinium verbi *decere* ſuſcepit, in loco Parad. vereor ut iuſtum: *quamobrem quidquid eſt laudabile, idem et beatum et florens et expetendum videri debet. Decere* non pro *debere* dicitur, ſed de re congrua et apta, aut quae bonis moribus conveniat, et ipſa bona ſit. Id autem non ſufficit in tali concluſione. Aliter ſe res haberet, ſi auctor ſcripſiſſet *idem expeti decet.* Diſcrimen patet in Cic. de Leg. 1, 8, 24. ubi opponuntur, *qualem deum haberi deceat* et *deum haberi debeat*, quod ineſt in verbis *habendum ſciat.* In loco Tuſculan. Wopkenſius male ſcripſit *quid? illud num d.* Tamen corrigere non auſus ſum.

81) Goerenzius ad libr. de Leg. 1, 8, 24. adeo peculiarem morem Ciceronis cognoviſſe ſibi viſus eſt in paſſivo infinitivo cum verbis *licet, decet, oportet* coniungendo. At quae univerſa ratione nituntur, non mori debentur unius alicu-

Nihil proinde et in hiſce locis movendum puto, Fin. IV, 11. *quod cuiuſque generis animantis ſtatui* d... *ceat extremum*. Tuſc. II, 3. *id commendari omni*... *lectioni decere*. utrobique eundem ad lapidem offend... cl. Daviſius, uti et in his Lactantii, lib. III, 10, 7. *qu*... *non, etiamſi ignoret qualem deum haberi deceat, ta*... *men habendum ſciat:* volebat *habere*, quod reſpex... Lactantius ad lib. I. Cic. de Leg. c. 8. ubi verbum a... ctivum, non paſſivum eſt. Sed paſſim ita a verbis, qua... alicunde mutuatur, abludere ſolet Lactantius, ut omne... norunt.

Cap. XV, 34. *Sed quid poetas? opifices etiam poſt mortem nobilitari volunt*. Cave cum cl. Bentleio coniicias, *Sed quid putas?* nam cum in antecedentibus eſt de poetis iniecta mentio, tum quoque iſtiusmodi forma elliptica nihil eſt uſitatius [82]). ſic infra II, 16. *Pugiles caeſtibus contuſi ne ingemiſcunt quidem. Sed*
52 *quid hos?.. Gladiatores.. quas plagas perferunt?* locus hic noſtro prorſus eſt ſimilis. adde Divin. I, 26. *Sed quid ego Graecorum? neſcio quomodo me magis noſtra delectant*. Fam. IX. ep. 3, *Sed quid ego nunc haec ad te?* Tuſc. III, 18. *Sed non neceſſe eſt nunc omnia*. de N. Deor. I, 25. *nihil horum, niſi calide*, ſc. tra-

ius ſcriptoris. Nam infinitivus paſſivus in hac compoſitione verborum refertur ad rem omnibus communem, activus ad eum ſolum hominem, de quo ſermo eſt. Ubi vero utramque rationem admittit ſententia, concinnitas orationis magnum habet momentum: veluti in illo Ciceronis loco de Leg. 1, 8. *nulla gens eſt — tam fera, quae non, etiamſi ignoret qualem habere deum deceat, tamen habendum ſciat*.

82) De elliptica dictione nemo dubitabit. Neque illud *ſed quid putas* accipi poterat pro *quid? quod*. Latini dixerunt *quid putes?* Sed hoc loco manifeſtus eſt librarii error. Ceterum conf. 2, 12, 28.

tavit. Fin. I, 3. *quem quidem locum cum multa venustate et omni ſale Lucilius.* ubi cum alii aliter tentent, ellipſis tamen haud durior videtur, quam iſta Fam. XV. ep. 16. *haec tertia iam epiſtola ante te oppreſſit, quam tu ſcidulam aut literam*, ſc. miſiſti. [83]

Cap. XXVI, 64. *Sin autem eſt quinta quaedam natura ab Ariſtotele inducta primum haec et deorum eſt et animorum* etc. Neſcio ſane, quomodo haec interpunctio placuerit viris doctis prae illa vulgata, quae vocem *primum* cum ſequentibus hoc modo connectit, -- *inducta; primum haec* etc. Moleſte tuliſſe videntur illi, quod *τὸ primum* ſic abſolute poneretur, non ſubſequente *porro, deinde*, aut tali aliqua voce [84]). Hac quidem de cauſa

83) A grammatica nil obſtat. Sed ſi, ut videtur, genuina ſunt verba, quae ſequuntur, *apud quem praeclare Scaevola*, in antecedentibus utique deſiderabimus verbum, neque ii, qui voc. *locum* delendum cenſebant, ſatis ad vim particulae *quidem* attenderunt. Eſt vero ea ita poſita, ut in Epiſt. ad Fam. 5. 13, 2. *quam quidem laudem* etc. Reſpicit Cicero ad res bonas bene expreſſas latinis verbis. Nos dicimus *und dieſen Gegenſtand eben.* In corruptis vocabulis *idem Lucilius*, quorum alterum *idem* Wopkenſius omiſit, latet verbum, neque aptius inveniri poterat quam quod in Urſini codice exſtat, *ridet.* A criticis interpolatum nomen *iocum* nunc probatum eſſe vehementer miror.

84) Neceſſario *primum* coniungimus cum ſuperioribus ob ipſum ſenſum vocabuli. Etenim iam Manutius ad Cic. Ep. 7, 23. animadvertit, ubi deſideretur poſt *primum* altera particula *deinde*, eam compenſari aliis verbis. In loco Tuſc. 1, 24, 37. diſputationis decurſu mutata eſt orationis ſeries. Nam ad alteram animi vim demonſtrandam Cicero pergit §. 61. *quid? illa vis, quae tandem eſt, quae inveſtigat occulta?* In libr. de Leg. 3, 9, 19 poſt *primum* recte ſequitur in enarrandis exemplis: *atque ut Flaminium et ea, quae iam priſca videntur, — relinquam.* De hoc anacolutho Donat. ad Terent. Andr. 3, 3, 38. Bremius

rursum turbas dabat Lambinus lib. V. c. 40. *qui prim per se ipsi plerumque conficiunt hominem: sin forte e* ubi volebat ille, *dein sin forte* etc. At hunc usum v culae *primum* comprobavit iam Tursellinus de Part. ca 137. et Cortius ad Saluft. Iug. cap. 85. vide quoqu supra c. 24. infra c. 47. N. Deor. II, 57. Lactant lib. I 3. et alibi.

Cap. XXXI, 76. *Veniet enim tempus et quidem cel riter, et sive retardabis, sive properabis: volat eni aetas* etc. Alii ediderunt *retractabis*, pro *retardabis*, quomodo etiam edidit cl. Davisius, qui porro legeba *sive parebis*, pro *sive properabis*. Ego vero opposita ista *retardare* et *properare* sic intelligo, ut per illa tem poris illius formido ac desiderium significetur [85]). Si
63 sane σπεύδειν τι apud Graecos est aliquid magnopere desiderare, vel summo cum desiderio exspectare. 2 Petri III, 12, *Προσδοκῶντας καὶ σπεύδοντας τὴν παρουσίαν τῆς τοῦ Θεοῦ ἡμέρας*. ubi vide interpretes. Atque ita *festinatio* et *properatio* in eo dicitur, qui quid concupiscat aut desideret. Fam. lib. V. ep. 12. *Ardeo cupiditate incredibili,.. nomen ut nostrum scriptis illustretur et celebretur tuis.. Ignoscas velim huic festinationi meae -- ad properationem meam quiddam interest, non te exspectare dum* etc. et Minut. Felix. Octav. 34. *Ita corpus in seculo, ut arbores in hiberno occultant vi-*

ad Cic. de Fin. 1, 6. Matthiae in Miscell. phil. 1, 2. p. 98. et in Wolfii Analectis 3. p. 2. Goerenz. ad Cic. de Leg. 3, 9, 19. et ad Manutii doctrinam reversus, ad Cic. de Fin. 1, 6, 17.

85) Non male. Alter colloquentium enim dixerat, se nunc concupiscere mortem. Tum Cicero, veniet tempus, inquit, celeriter, sive retardabis cursum, sive properabis. Celerius enim volat ipsa aetas. Unde Wopkensius illud absonum *enim*, quod addidit, sumpserit, nescio.

orem ariditate mentita. *Quid festinas, ut cruda adhuc hieme reviviscat et redeat? exspectandum nobis etiam corporis ver est.*

Cap. XXXVI, 88. *Sed ne vivus quidem bono caret, si eo non indiget: sed in vivo intelligi tamen potest regno carere.* Facile fubauditur pronomen *ipsum* vel *te*, quod excidiffe putabat erud. Bentleius. [86]) fic Divin. I, 28. *Audivi quidem ex te, -- ad lucem denique arcte et graviter dormitare coepisse.* N. Deor. I, 3. *existimant quod ille inscitia plane loquendi fecerit; fecisse consulto.* c. 34. *docebit.. ut immortalitate vincamur ab ea natura, sic animi praestantia vinci.* vide quoque de Fin. III, 19. Min. Fel. cap. 17. et alibi. Hinc quoque nihil omnino in his follicitandum puto, Fam. X. ep. 20. *De te fama constans, nec decipi posse nec vinci.* Tufc. V, 20. *summam fuisse eius in victu temperantiam, in rebusque gerendis virum acrem et industrium.* Acad. I, 11. *cumque perturbationem animi illi ex homine non tollerent, sed ea contraherent, naturaque et condolescere et extimescere dicerent.* ubi eidem fcopulo necquidquam impingunt docti. confer quae ad N. D. II. 48.

Cap. XXXVII, 89. *Quoties -- universi exercitus ad non dubiam mortem concurrerunt?* Coniiciebatur, *cucurrerint;* quam quidem lectionem, ne codicibus quidem fi fuffulta effet, vulgatae praeferrem; intendit enim verbum *concurrendi* orationem, et fignificat faepe milites univerfos totius exercitus, iunctis animis viribufque, 54

86) Recentiores editores adiecerunt *te* praeter neceffitatem. *Regno carere* pro fubftantivo ponitur, *illud regno carere, τὸ regno carere.* Alia eft ratio reliquorum exemplorum. vid. p. 13.

cumque eadem constantia et alacritate praesentissimum mortis periculum subiisse [87]).

Cap. XXXIX, 93. *Nondum gustaverat, inquit, vitae suavitatem: hic autem iam sperabat magna, quibus frui coeperat. At id quidem ipsum in ceteris rebus melius putatur, aliquam partem, quam nullam attingere.* Pronomen *ipsum* nullo iure hic damnari videtur; si enim supra c. 37. *nec enim potest miser esse quisquam sensu peremto. At id ipsum odiosum est, sine sensu esse* ubi eodem modo dictio ista *id ipsum* complectitur antecedens illud *sensu peremto*, quo tamen repetitur deinde in sequentibus verbis *sine sensu esse.* infra II, 11. -- *Quis igitur Epicurum sequitur dolor? cum hoc ipsum dicit, summum malum esse dolorem.* de Div. I, 30. -- *nam et id ipsum vident, -- instare mortem.* cap. 46. -- *sed ipsum est deos non putare, quae ab iis significatur contemnere.* confer quae ad Divin. II, 41 [88]).

Cap. XLIV, 107. *Vides quanto haec in errore versentur: portum esse corporis.. in sepulcro putat.* Coniecturae qua legunt, *hic in errore versetur*, haud ita favent sequentia, ut illi subscribere audeam. saepius ita

87) Orat. p. Quint. 16, 53. *non statim ad C. Aquillium aut ad eorum aliquem, qui consuluntur, concurrisses.* Sed Rufinianus habet *cucurrisses*, ut c. 25, 79. *ut statim de iure aliquis cucurrerit.* Et recte quidem. Praepositio *con* quamquam in aliis verbis vehementiam indicat, in *concurrere* ambiguitatem haberet. Igitur quum *exercitus* dicuntur *ad non dubiam mortem concurrisse*, intelligimus concursum proelii in via ad non dubiam mortem.

88) Et iure defendit *ipsum* Goerenz. ad Acad. 2, 14. p. 84. Quod nuper aliis placuit, *hic autem iam spirabat magna, quibus frui coeperat*, primum a Colero erat propositum: sed nimium videtur esse. Neque enim id, quo frui coeperat puer, spem excludit magnarum rerum.

rebus ad perſonas, et vice verſa, deflectit elegantiſſimorum hominum oratio. ſic N. Deor. III, 10. *is igitur, ſi aliquid eſt, inquit* etc. *Haec omnia in eodem, quo illa Zenonis, errore verſantur... Idemque ſi dei non ſint, negat eſſe* etc. vide quoque lib. I. c. 12. et 14. Quod autem in his cap. XLVI, 110. *ſecundis vero rebus ſuis volet etiam uti:* cl. Bentl. reponit-- *volet iam uti;* obiter dicam, videri mihi ſimili plane mendo S. Severum liberandum, lib. I. H. S. c. 7. *Per idem tempus fere*, inquit, *cum Abraam eſſet etiam centum annorum, Iſaac filius natus eſt.* lego, *cum Abraam eſſet iam centum annorum.* et. c. 40, 5. *cum.. ex aliegenis coniugia ſumſiſſet, etiam 700 uxores haberet.* fac *et iam* etc. Inferius autem in his Tullii: *ne et noſmet ipſos* 65
amare videamur: legam potius, *ne ita noſmet* etc. quam, iuxta codd. nonnullos, vocem ſecundam expungam [89]).

Cap. XLVIII, 116. *qui ſe in medios immiſit hoſtes, veſte famulari, ne poſſet agnoſci, ſi eſſet ornatu regio.* Qui cuncta ferme ad vivum reſecant, hi mirum eſt quod ſiluerint ad iſta *ſi eſſet ornatu regio*, quae ſane ſplendidiſſimam referunt gloſſematis faciem, quum ab oratione abeſſe facile et maiore quidem cum elegantia poſſint. [90]) Nos, ut criticorum *παραδιορθώσεις* anteverta-

89) Wopkenſius quos codices intellexerit, neſcio. Certiore indicio, in uno codice pariſ. *et* omitti, nunc notat Orellius. Tamen mira eſt reliquorum librorum conſenſio. Et amplius dubitari decet de genere huius interpolationis.

90) Quo igitur nomine talia excuſabis, quae ſi omittuntur, maiorem efficiunt elegantiam? Vellem potius critici rationem expoſuiſſent conſtruendi verborum, in quibus niſi haec, *ſi eſſet ornatu regio*, neceſſaria adhaererent, dici debebat *ne agnoſceretur:* ſed dixit Cicero *ne poſſet agnoſci* propterea, quod haec etiam ad ſequentia ſpectant, quibus omiſſis illud *poſſet* male ſe haberet.

mus, aliquot hujus formae exempla ſimilia apponem De leg. I, 16. *Quod ſi populorum iuſſis, ſi princip decretis, ſi ſententiis iudicum, iura conſtituerentu ius eſſet latrocinari, ius adulterare: ius teſtamen falſa ſupponere, ſi haec ſuffragiis aut ſcitis multit dinis probarentur.* an non, ſalva omnino atque inc lumi ſententia, omiſſa fuiſſent illa, *ſi haec* etc. Rurſu de Fin. III, 11. *Quid autem dici poterit, turpitudine non ipſam per ſe fugiendam eſſe ſtatuemus, quominu homines tenebras et ſolitudinem nacti, nullo dedecor ſe abſtineant, niſi eos per ſe foeditate ſua turpitud ipſa deterreat?* quorſum vero iſta, *niſi eos* etc. quum praeceſſerint iam talia, *ſie turpitudinem -- ſtatuemus*? quae tamen gloſſematis ſuſpecta habuerunt cl. Walkerus ac Daviſius, quamvis immerito, ut ego quidem puto. Lactant. lib. I. c. 21, 18. *neque intra parietes aut aediculas luto factos, ſed intra pectus collocandae ſunt, et interius comprehendendae, ne ſint falſae, ſi extra hominem fuerint collocatae.* quis requireret poſtrema iſta, ſi non appoſita fuiſſent? libro II. c. 2, 4. *Deos igitur in quorum numero reponemus? ſi in mortuorum, quis tam ſtultus ut colat? ſi in abſentium, ergo colendi non ſunt, ſi nec videant quae facimus,*
56 *nec audiant quae precamur.* lib. IV. c. 23, 2. *et ipſi eodem modo vivendum eſt, quo docet eſſe vivendum, ne ſi aliter vixerit, ipſe praeceptis ſuis detrahat, ſi re ipſa ſolvat quod verbis nitatur adſtringere.* Non opus eſt ut oſtendam, quae ſint in his plane otioſa. Unde etiam falli conſtat cl. Daviſium, qui coni. *ut* poſt *niſi* iniiceret, in his Lactant. Epit. cap. 49. *Si ergo Iudaei a Deo reiecti ſunt, ſicut* etc. *nulla igitur alia ſpes homini propoſita eſt, niſi veram religionem -- fuerit ſecutus.* legebat ille *niſi ut veram* etc. ego iſta omnia deleſſem

otius, quam lectionem adeo duram fubftituiffem; fed
il mutandum, tum ea quae iam protulimus declarant,
am quoque ifta quae funt huic loco gemina ac germana:
ib. IV. c. 18, 23. *unde apparet Iudaeos nullam aliam
pem habere, nifi fe abluerint a fanguine, ac fperave-
rint* etc. etc. cap. 19, 11. *Nulla igitur fpes alia -- da-
tur, nifi crediderit in eum.* vide quoque l. II. c. 9, 3.
l. IV. c. 24, 3. Senec. de Ira I, 7. initio. D. Matth. 26, 42 [91]).

CAPUT X.

In lib. II. Cic. Tufc. edita lectio octies vel novies vindicatur. Ἀνακόλουθον. Iacens et adflictus. *Lactantius Placidus defenditur.* Ἀνακόλουθον. *Cicero defenditur. Enallage activi et paffivi. Cicero bis defenditur. Lactantius emendatur.*

Pergimus ad librum II. Tufc. ibi autem, cap. primo ifta habentur: *magna habere poffit auxilia reliquorum philofophorum difciplinis.* Ablativus *difciplinis* crucem figit viris doctis, qui tentant *a reliquorum philofophorum difciplinis*, vel *reliquorum philofophorum difciplinas.* Sed ablativus ille in Gramaticorum adnota- 57
tis eft celeberrimus. Hinc quoque merito vapulabat Lambinus, cum Fin. II, 28. *negat enim tenuiffimo victu -- voluptatem percipi*: praepofitionem *e* ingereret: furdo-

91) Sic in Terent. Heaut. 4, 1. 44. CH. *quid nunc fufpicare aut invenis de illa?* SO. *nefcio: nifi ut ex ipfa quaeras, unde hunc habuerit.* Faernus in codice bembino invenit, *nifi ex ipfa quaeras*, et in textum recepit. Male tamen *nifi* explicat per *fed.*

que canebat, cum supra lib. I, 18. *terreno principi rum genere confecta:* vellet *ex terreno p. g. c.* [92])

Sequitur capite tertio:-- *nemo mediocriter quidem doctus ignorat.* Frustra est Lambinus, qui reponit *nemo ne mediocriter q. d. i.* cur enim impunitum dimisi locum de Fin. III, 1. huic plane conformem? *quod quidem nemo mediocriter doctus mirabitur* [93]). Resolvi per pronomen relativum Lactanius lib. I. c. 3. initio: *nemo qui quidem sapiat -- non unum esse intelligat.*

Capite V, 14. *Quid enim minus est dignum, quam tibi quicquam peius videri dedecore?* Vir idem doctissimus pronomen *te*, ante vocem *dignum*, inculcat; absque causa quidem iusta, ut ego arbitor, quum sic absolute aliquando veniat nomen *dignum.* ut e. g. Seneca de Ira I. c. 12. *Illud pulcrum dignumque, parentibus prodire -- defensorem.* sic lib. II, 13. et alibi. Plaut. Mil. III, 1, 128. *Huic homini dignum est divitias esse et diu vitam dari.* ubi *dignum est* iure merito exposuit Pareus *fas est.* vide quoque in Merc, I, 2, 22. [94])

Cap. VI, 16. *Ergo id quod natura -- respuit, -- in eo magistra vitae philosophia tot saecula permanet?* Si cum viro cl. facias, -- *in magistra vitae ph, t. s. p.?* tolletur quidem nescioquid illud soloecismi; sed cum sic

92) Non omnia, quae grammatica ratione possunt stabiliri, in usum veniunt. Nemo dixit *auxilium habere aliqua re*, sed *ab aliqua re*, quod est a parte. Vide nos in libro de Particulis p. 16.

93) Haec non omnia aequalia sunt, nec parum refert, cui vocabulo adiungas *quidem.* In altero loco *nemo mediocriter quidem doctus* dicitur pro *nemo ne mediocriter quidem doctus:* in altero *quidem* cum *quod* cohaeret.

94) De usu absoluto verbi *dignus* vid. Bentlei. ad Horat. Serm. 2, 1, 85. Gierig. ad Ovid. Fast. 1, 401.

duriufcule dicetur, id quod a natura et virtute refpuatur, *permanere in magiftra vitae philofophia;* tum illud etiam haudquaquam inufitatum, ut fufpendatur orationis conftructio, exitumque analogiae congruum non reperiat. vide cl. Perizon. ad Sanct. Min. IV, 11. 5. et Davif. ad Tufc, I, 24. [95]) adde, fi lubet, Lactant. Inft. I, 11, 64... *refert,.. Jovem cum e. i. N. a. T. proficifceretur,.. aquilam ei in aufpicium advolaffe.* Quod ad phrafin *permanere in aliqua re* attinet, eam fimilibus exemplis componerem, nifi in re tam vulgari, ftylo 58
effet temperandum.

Cap. VII, 17. *hic* (Epicurus) *qui folum hoc malum dicit* (dolorem) *et malorum omnium extremum, fapientem cenfet id fuave dicturum.* Abfonum quidpiam in his videre vifus eft cl. Bentl. Si prius *folum,* inquit, quomodo dein *extremum?* Et me quidem follicitum ifta ratio haberet, fi legeremus, *qui non modo folum hoc malum dicit, fed etiam malorum omnium extremum:* quem enim non offenderet tam inepta orationis degradatio? Iam vero fic modo interpretare, ut Epicurus dolorem aliquando malum unicum, aliquando extremum dixerit.

95) Matthiae docte difputat in Wolfii Analect. 3. p. 16. de eo anacoluthiae genere, quo, quae iam antea dicta erat res, iterum nominatur. In primis autem notandus erat peculiaris ufus pronominis demonftrativi, quod non folum, interiecta alia fententiae parte, iterum ponitur eadem, qua antea, forma, — vide exempla a Matthiae collata — fed etiam mutata oratione. Sed locus, de quo Wopkenfius agit, aliam habet conditionem. *Id quod* enim in praemiffa enuntiatione relativa pro fimplici *quod* ponitur, ut aliis vifum eft, pleonafmi, ut Ruddimannus Tom. 2. p. 23. putat, ellipfeos ratione. Hoc recte quidem, fed non eo, quem Ruddimannus explicat, modo. Neque hic ufus ita reftringitur, ut femper ad totam aliquam enuntiationem referatur: quod plurimi grammatici praeceperunt. vid. Zumpt. Gramm. 371, Ramshorn. p. 678.

Haecce orationis degradatio facillime concoqui p
videtur, cum saepius ita deficiant auctores, ubi rer
describendarum magnitudine sufflaminantur, ut ver
utar cl. Cortii ad Saluſt. Cat. c. 5, 5 [96]). Qua observatic
defendi etiam possunt ista infra IV, 23. *satis instruc
armata, parata per ſeſe:* ubi transponebat V. D. S.
inſ. parata, armata per ſeſe. Non igitur eſt, cur leg
dum arbitraremur, *hic qui non ſolum malum hoc dicit; ſ
malorum omnium extremum;* cum praesertim, ami
adiectivo *ſolum*, sermonis efficacia, quae quidem in h
loco maxima requiritur, nimium enervabitur, quand
quidem dolorem non tantum malorum extremum, s
etiam malum unicum loquebatur Epicurus. lib. V. c. 1
qui vel ſummum, vel ſolum malum dolorem eſſe dica
vide c. 9. et 26. Plura non adferam, cur locum omni
no sincerum esse putem.

Cap. XIII, 30. *tantum tamen excellit illud.. quod.
virtutis nomine amplectimur, ut omnia praeterea.
minuta videantur, nec malum quidem ullum, nec ſi i
59 unum locum collata omnia ſint, cum turpitudinis mal
comparanda. Nec malum quidem ullum:* subaudi ἀπὸ
κοινοῦ, cum turpitudinis malo videatur comparandum.
quae quidem ellipsis non ita dura eſt, ut orationis cur
sum bene fluere negaremus, cum viris illis, quorum
alter coniicit, *ne malum quidem ullum . . . compa-
randum;* alter, *nec m. q. u., nec vel in unum locum
conlata omnia, ſint c. t. m. comparanda* [97]).

96) Etiam Orellius interpretatur: qui modo ſolum, modo extremum hoc malorum dicit. Sed vellem docuiſſet id exprimi poſſe per ſimplicem copulam *et*, quae tantum diverſas ſententias coniungit. Atque hoc ſufficit.

97) Wopkenſius negligenter, ut videtur, ſcripſit *excellit* pro *excellet*, quamquam illud etiam in nonnullis codi-

Ibidem, 32: *Adflictusne et iacens, et lamentabili voce deplorans, audieris O virum fortem!* Haud facile ex profligata codicis lectione rescripferim *adflictusne iacens:* saepius enim participium *iacens*, τῷ *adflictus* tantumnon ἰσοδύναμον, adiectivi vicem praestat. de Amic. 16. *ut amici iacentem animum excitet.* de Har. Resp. 24. *Videtis igitur hominem per se ipsum iam pridem adflictum ac iacentem.* post Red. ad sen. 9. *qui mihi primus adflicto et iacenti consularem fidem dextramque porrexit.* Lactant. Inst. l. V. 2. §. 2. *duo exstiterunt, qui iacenti atque abiectae veritati insultarent.* Claudianus de Raptu Proserp. lib. I, 96.

An forte iacentes
Ignavosque putas?

Quemadmodum igitur in loco proposito, sic quoque nihil arbitror mutandum, in illo infra IV. 16. *Quid autem est deformius, quam aegritudine quis adflictus, debilitatus, iacens* [98])?

Cap. XIV, 34. *Spartae vero pueri ad aram sic verberibus accipiuntur, ut multus e visceribus sanguis exeat; nonnunquam etiam, ut cum ibi essem, audiebam, ad necem.* Cur pro *audiebam* scriberemus *videbam*, ratio quam adfert, vir insignis, parum valida videtur, quod eo verbo utatur Cicero infra V. c. 27.

cibus legitur. Tum Lambinus non sine librorum auctoritate scripsit *ne malum quidem.* Illud *nec* ipsum reprehendi non poterit, si totius sententiae partes oppositas censebimus pari ratione. Vid. Gernhard. ad Cic. Cat. 9, 27.

98) Tusc. 2, 23, 54 *abiiciunt se atque ita afflicti et exanimati iacent.* Conf. Burmann. ad Propert. 1, 6, 25.

Haecce orationis degradatio facillime concoqui poſ videtur, cum ſaepius ita deficiant auctores, ubi reru deſcribendarum magnitudine ſufflaminantur, ut verb utar cl. Cortii ad Saluſt. Cat. c. 5, 5 [96]). Qua obſervation defendi etiam poſſunt iſta infra IV, 23. *ſatis inſtruct armata, parata per ſeſe:* ubi tranſponebat V. D. *Sa inſ. parata, armata per ſeſe.* Non igitur eſt, cur leger dum arbitraremur, *hic qui non ſolum malum hoc dicit; ſe malorum omnium extremum;* cum praeſertim, amiſſ adiectivo *ſolum*, ſermonis efficacia, quae quidem in ho loco maxima requiritur, nimium enervabitur, quando quidem dolorem non tantum malorum extremum, ſe etiam malum unicum loquebatur Epicurus. lib. V. c. 10 *qui vel ſummum, vel ſolum malum dolorem eſſe dicat* vide c. 9. et 26. Plura non adferam, cur locum omnino ſincerum eſſe putem.

Cap. XIII, 30. *tantum tamen excellit illud.. quod virtutis nomine amplectimur, ut omnia praeterea minuta videantur, nec malum quidem ullum, nec ſi in*
59 *unum locum collata omnia ſint, cum turpitudinis malo comparanda. Nec malum quidem ullum:* ſubaudi *ἀπὸ κοινοῦ, cum turpitudinis malo videatur comparandum.* quae quidem ellipſis non ita dura eſt, ut orationis curſum bene fluere negaremus, cum viris illis, quorum alter coniicit, *ne malum quidem ullum . . . comparandum;* alter, *nec m. q. u., nec vel in unum locum conlata omnia, ſint c. t. m. comparanda* [97]).

96) Etiam Orellius interpretatur: qui modo ſolum, modo extremum hoc malorum dicit. Sed vellem docuiſſet id exprimi poſſe per ſimplicem copulam *et*, quae tantum diverſas ſententias coniungit. Atque hoc ſufficit.

97) Wopkenſius negligenter, ut videtur, ſcripſit *excellit* pro *excellet*, quamquam illud etiam in nonnullis codi-

Ibidem, 32: *Adflictusne et iacens, et lamentabili voce deplorans, audieris O virum fortem!* Haud facile ex profligata codicis lectione rescripserim *adflictusne iacens:* saepius enim participium *iacens,* τῷ *adflictus* tantumnon ἰσοδύναμον, adiectivi vicem praestat. de Amic. 16. *ut amici iacentem animum excitet.* de Har. Resp. 24. *Videtis igitur hominem per se ipsum iam pridem adflictum ac iacentem.* post Red. ad sen. 9. *qui mihi primus adflicto et iacenti consularem fidem dextramque porrexit.* Lactant. Inst. l. V. 2. §. 2. *duo exstiterunt, qui iacenti atque abiectae veritati insultarent.* Claudianus de Raptu Proserp. lib. I, 96.

An forte iacentes
Ignavosque putas?

Quemadmodum igitur in loco proposito, sic quoque nihil arbitror mutandum, in illo infra IV. 16. *Quid autem est deformius, quam aegritudine quis adflictus, debilitatus, iacens* [98]*?*

Cap. XIV, 34. *Spartae vero pueri ad aram sic verberibus accipiuntur, ut multus e visceribus sanguis exeat; nonnunquam etiam, ut cum ubi essem, audiebam, ad necem.* Cur pro *audiebam* scriberemus *videbam,* ratio quam adfert, vir insignis, parum valida videtur, quod eo verbo utatur Cicero infra V. c. 27.

cibus legitur. Tum Lambinus non sine librorum auctoritate scripsit *ne malum quidem.* Illud *nec* ipsum reprehendi non poterit, si totius sententiae partes oppositas censebimus pari ratione. Vid. Gernhard. ad Cic. Cat. 9. 27.

98) Tusc. 2, 23, 54 *abiiciunt se atque ita afflicti et exanimati iacent.* Conf. Burmann. ad Propert. 1, 6, 25.

Pueri Spartiatae, inquit, *non ingemiſcunt verberum*
60 *dolore laniati. Adoleſcentium greges Lacedaemone vidimus ipſi incredibili contentione certantes pugnis.* Cum pugnantes adoleſcentes viderit Tullius, inde vidiſſe etiam cum caederentur ad aram, non ſic colligitur, ut quidpiam in lectione edita novandum credam. Obiter quoque vindicem, quae his illuſtrandis appoſite contulit cl. Daviſius, ex Lactantio Placido, ad Statii Theb. lib. I, 118. *quibus* (Lacedaemoniis) *virtuti eſt, in ſacris caedi verberibus, ſine corporis motu.* ubi vir laudatus legebat, *quibus in uſu eſt* etc. ſed *alicui virtuti eſſe* recte dicitur, quod dixit Tacitus *pro virtute eſſe*. ſic Plautus Trucul. I. ſc. II, 14. *Eſt iis pugnae et virtuti, de praedonibus praedam agere.* et alibi.

Cap. XVI, 37. *Militiam vero* (*noſtram dicam, non* etc.) *noſtri exercitus primum unde nomen habeant vides.* Sermonem ſic inſtituebat Tullius, ut ſi dicturus fuiſſet, *Militiam, unde nomen habeat, vides,* i. e. unde militia nomen habeat: qua de forma multa coacervantem vide Daviſium ad N. Deor. I. c. 26. ſed facta quadam orationis digreſſione, ab incepto ſuo tranſverſus velut abripitur, idque ut reſumat non eandem *Militiae* vocem repetit, ſed ſynonymam *exercituum* [99]); quod *ἀνακόλουθον*, poſt multos alios, optime illuſtravit editor cl. ad huius libri c. 1. et lib. III. c. 8. Haec igitur MSS. lectio omnino mihi pla-

99) Minime: quamquam Orellius quoque anacoluthon nuper commendavit. Verba enim ita conſtruuntur *vides unde noſtri exercitus nomen habeant militiam.* Hanc appoſitionis vim in Graecis iamdudum cognitam habent critici. Plato Charmid 50. p. 175. b. *νῦν δὲ, — οὐδαμῇ δυνάμεθα εὑρεῖν, ἐφ' ὅτῳ ποτὲ τῶν ὄντων ὁ ὀνοματοθέτης τοῦτο τοὔνομα ἔθετο τὴν σωφροσύνην.* Vid. Matthiae Gram. p. 794.

get, quamvis contra illam insurrexerint literatores eruditissimi. Similis est locus de N. Deor. I. cap. 24. -- *quam vestra. Ista enim flagitia Democriti, -- esse corpuscula quaedam alia aspera, rotunda alia, partim autem angulata, curvata quaedam, et quasi adunca: ex his effectum esse coelum atque terram -- concursu quodam fortuito: hanc tu opinionem* (i. e. haec, inquam, flagitia Democriti), *C. Vellei, usque ad hanc aetatem perduxisti* etc. Non coniecissent homines do- 61
ctissimi, *quam vestra ista, flagitia Democriti*, vel *quam vestra: ista inquam flagitia Democriti;* si locum, qui vulgo pessime distinguitur, quoad interpunctionem tantummodo, quemadmodum nos hic fecimus, adiuvassent [100]).

Paucis interjectis: *arma enim membra militis esse ducunt; quae quidem ita geruntur apte, ut si usus foret, abiectis oneribus, expeditis armis ut membris, pugnare possint.* Enallage, quam vides, activi et passivi improbata fuit cl. Bentleio, qui pro *geruntur* malebat *gerunt* [101]). quemadmodum etiam infra lib. III,

100) Ad eamdem regulam hunc locum exegit, et interpunctionem egregie constituit Matthiae in Miscell. philol. 2. p. 142.

101) *Ducunt* pro *dicunt* scriptum est errore Wopkensii. Quod autem ille *geruntur* defendit, bene actum videtur: nam praeterquam quod hoc *geruntur* interpolationi librariorum deberi vix credibile est, adhaeret etiam aliqua ineptae dictionis species his verbis: arma ita apte gerunt, ut expeditis armis ut membris pugnare possint. Hoc non idem fit, si legimus *geruntur.* Sic alibi activum cum passivo componitur. Liv. 22, 2, 18. *donum Iunoni Reginae in Aventinum ferrent, lectisterniumque fieret.* Contrariam sententiam nescio quo argumento defendat cum Wolfio Orellius. *Ut si usus ferat* egregia est Lambini emendatio.

29. - - *repulerunt.* -- *Contra dicuntur haec, quis tam demens, ut ſua voluntate moereat? natura adfert dolorem; cui quidem Crantor, inquiunt, veſter cedendum putat:* legebat *Contra dicunt. Ecquis* etc. et lib. IV, 9. *Voluptatem autem partes hoc modo deſcribunt* etc. *Quae autem libidini ſubiecta ſunt, ea ſic definiuntur* etc. emendabat *definiunt.* et lib. II. de Fin. c. 15. *ſi enim ad honeſtatem omnia referantur, neque in ea voluptatem dicant ineſſe, ait eos* etc. doct. Th. Bentleius ac Daviſius, *referant* reponunt. At multa reclamant eiuſdem plane generis loca, quorum omnem catalogum non contexemus: pauca ſuffecerint, quae iam mihi in mundo ſunt. de Nat. Deor, III, 10 *ſi aliquid eſt, inquit, quod* etc. *quid inter naturam et rationem interſit, non diſtinguitur. Idemque, ſi Dei non ſint, negat eſſe* etc. Florus lib. III, 21, 28. *ut obſides - - duci iubentur, ſic damnatam civitatem iuſſit Sylla deleri.* Lactant. lib. V. cap. 12, 2. *adeone apud vos perit innocentia, ut ne morte quidem ſimplici dignam iudicetis, ſed ſupra omnia facinora habeatur, nullum facinus admittere?* et cap. 19, 11. *proferant* etc. *verbis potius, quam verberibus res agenda eſt, ut ſit voluntas* (legendum iudico, *ut ſic volentes*,) i. e. qui voluerint [102])), *diſtringant aciem ingeniorum ſuorum; ſi ratio eorum vera eſt, adferatur. parati ſumus audire, ſi doceant.* Salluſt. Catil. cap. 48, 4. *quo et ceterorum animos reficeret, et illi facilius e periculo eriperentur.* et Iu-
62 gurth. cap. 7. extr. *paucis diebus quo ire contende-*

102) *Eſſe* pro *valere, locum habere* bene dicitur. Ita defendas codicum omnium ſcripturam. Solemnis formula eſt *quod ſi eſt.* Cic. de Leg. 1, 16, 45 et al.

ant, *perventum eſt.* Loca haecce duo debemus cl. Cortio, qui iſta pluraque talia congeſſit ad Catil. cap. 51, 40.

CAPUT XI.

Quatuordecim Tullii loca ſtabiliuntur; unus corrigitur. Nemeſius emendatur. Lactantius et Arnobius defenduntur. Sapiens et fortis. Vigor *ſatis bene* molliri *dicitur.* Enim *loco* τοῦ autem. *Min. Felix tentatur. Quinctilianus adſeritur. Abſtracto tribuitur, quod concreto eſt magis proprium.*

Cicero lib. II. Tuſc. cap. 21. *Zeno proponatur Eleates* etc. Locum Nemeſii de Nat. Hom. cap. 30. p. 233. adpoſite quidem, uti ſolet, allegat, meritoque ἀναχρονισμοῦ arguit cl. Daviſius; ſed quam in illum emendationem inſtituit, huic ego vix poſſum facere ut acquieſcam. Ζήνων, inquit Nemeſius, ὁ ἀποφαγὼν ἑαυτοῦ τὴν γλῶτταν, καὶ ἀποπτύσας Διονυσίῳ τῷ τυράννῳ, ὑπὲρ τοῦ μηδενὶ αὐτοῦ ἐξειπεῖν τὰ ἀπόῤῥητα. legebat vir doctus, ὑπὲρ τοῦ μὴ αὐτῷ ἐξειπεῖν τ. α. at religioſus videtur characteribus eſſe adhaerendum, reſcribendo ὑπὲρ τοῦ μηδενὶ ΑΥΤΟΝ ἐξειπεῖν τ. α. *ut nulli homini ſilenda pateſaceret.* Locus hic totus abeſt ab editione Antverpienſi, ſed illum in verſione ſua expreſſit interpres, quod falcem immitti vetat.

Cap. XXIII, 56. *Nec vero unquam ne ingemiſcet quidem vir fortis ac ſapiens, niſi forte ut ſe intendat ad firmitatem.* Non ſatis video, cur mallemus *fortis*

ac patiens: uti etiam in his Lactantii Epit. cap. 35 *Virtus -- mala omnia ſapientiſſime perfert;* nihil eſſ reor, cur reſcribendum putaverit V. D. *patientiſſim*
63 *perfert.* Cum enim patientiam contineat ſapientia, u bene docetur l. III. cap. 7. adque patientiam veram omnino neceſſaria ſit ſapientia; ſapienter perferri poteſ dici, quod perferatur patienter, ſapiensque appellari, qui ſit patiens. Hinc paſſim ſapientia nominatur, ubi de fortitudine animi, perferendisque rebus adverſis ſermo ſit, ut Fam. lib. V. epiſt. 16. *Non eſt iam gravitatis ac ſapientiae tuae - -* (dicere potuit, *patientiae tuae*) *ferre immoderatius caſum incommodorum tuorum.* et epiſt. 17. *ſi et illud adiungas, homines ſapientes turpitudine, non caſu commoveri.* lib. IX. epiſt. 12. *Tu velim animo ſapienti fortique ſis, ut tua moderatio et gravitas aliorum infamet iniuriam.* Seneca de Ira III. cap. 38. *Tulit hoc ille leniter ac ſapienter.* Arnobius lib. III. pag. 116. *ſapientes ac fortes viri ſolvunt decreta conſtantiae, virilitatis vigore mollito.* ubi, ut hoc obiter moneam, minus neceſſaria videtur emendatio viri quamvis elegantiſſimi et eruditiſſimi Arn. Drakenborchii, ad Sil. Ital. p. 307. pro *vigore* facientis *rigore.* obſtant enim atque reclamant, quae doct. Salmaſius ad iſta Tertulliani de Pallio, cap. 4. *niſi diu mollitas et evigoratas.* „Tertullianus, inquit ille, aliique eorum temporum ſcriptores *vigorem* paſſim pro *rigore*, et quicquid molli contrarium eſt, uſurpant." vide reliqua. addamus illud Cypriani, lib. II. ep. 2. *omnis honor et vigor ſexus enervati corporis dedecore mollitur: plusque illis placet, quisquis virum in feminam magis fregerit.* Et ſi ad ἀκυρολογίαν ſpectes, ſane tam bene poteſt Latine dici *vigor molliri*, quam *ardor laxari* dicitur Quinctil. Declam.

V, 5. *ne hunc ardorem ſugientis animae dilatione axetis* [103]).

Cap. XXIV, 58. *Sumus enim natura, ut antea dixi, (dicendum eſt enim ſaepius) ſtudioſiſſimi honeſtatis.* Diſplicebat editori cl. poſterius *enim*, cui ſubſtituebat 64
autem. Sed *enim* paſſim adhibetur, ubi quamvis obſcurius aliqua tamen antecedentium ratio redditur. Ita hic cauſa refertur, cur haec iterum repetantur; quod eſſent dicenda ſaepius. Supra c. 11. *ad ineptias redis: illud enim quod me augebat, non eximis.* malles forte, *illud etiam quod* etc. Divin. II, 26. *Hoc igitur* etc. *An illae aves, niſi quum vicerint, canere non ſolent? At tum canebant, nec vicerant: id enim eſt, inquies, oſtentum.* de N. D. III, 4. *Sed quia* etc. *propterea multis argumentis deos eſſe docere voluiſti. Mihi enim unum ſat erat.* vide quoque de Fin. I, 2. et cl. Cortium ad Fam. IX. ep. 21. Ad haec et innumera talia loca, in quibus *nam* et *enim* relationem ad ſuperiora incommodiorem habeant, conticuit vir cl., qui tamen ut in locum propoſitum, ſic in haec ſequentia etiam litem movit ſupra I, 40. *Quis hanc maximi animi aequitatem in ipſa morte lauda-*

103) Apulei. Florid. p. 347, 25. Elm. *quis enim a te non amet diſcere, quanam moderatione obtineri queat tua iſta gravitas iucunda, mitis auſteritas, placida conſtantia, blandusque vigor animi.* ubi Douſa coniecit *blandusque rigor.*

104) Quam ſaepe particula *enim* in eiusmodi locis fraudem fecerit criticis, ut de correctione cogitarent; omnibus notum eſt. Idem factum eſt in graeco γάρ: de quo egregie praecepit Hermannus ad Viger. n. 343. p. 846. Tamen in utroque vocabulo facilis erat librariorum error. Nam compendia verborum *autem* et *enim*, δὲ et γὰρ magnam habent ſimilitudinem. De illis nuper dixit Wunderus in Var. Lect. cod. Erfurt. p. 38. Praefat.

ret, ſi mortem malum iudicaret? Vadit enim in eundem carcerem . . Socrates etc. ubi *enim* a codd. ſubministratum commutat in *autem.* uti et N. Deor. III, 1[illegible] *Nec vero volgi atque imperitorum inſcitiam deſpicere poſſum, cum ea conſidero quae dicuntur a Stoicis Sunt enim illa imperitorum: Piſcem Syri venerantur* etc. et cap. 37 . . . *Ita ſit, inquit: illi enim nuſquam picti ſunt* etc. cap. 38. *Utrum* etc. *non facile dixerim: portenta enim ab utrisque et flagitia dicuntur.* In his locis idem commiſit vir ille doctus, ſed qui tamen eos introſpicere non gravatur, is facile videbit antecedentia verba per ſubſequentem coniunctionem aliquomodo aut explicari aut adſeri. Quod porro ad repetitionem coniunctionis *enim* attinet, ſimilis exſtat Acad. II, 18. N. Deor. III, 38. et 39. et Tuſc. IV, 17. *Quid enim videatur ei magnum in rebus humanis, cui* etc.? *Nam*
65 *quid aut in ſtudiis* etc.? ubi non cerno cur legeremus potius *Num quid aut* etc. Innumera talia proferri licet, ſed heu quantas in minutias deſcendimus! vide ſupra ad Acad. II. 27.

Ibidem: *Non ſentiunt v. ſ. i. a. vulnera; vel ſentiunt. ſed emori malunt quam* etc. Tentabatur *vel ſentiant:* ſed bene adhibetur indicativus, dummodo ſubaudias *quidem:* de qua forma, adeatur cl. Cortius ad Saluſt. Cat. c. 52, 28 [105]). Huc quoque referebam aliquando illud Min. Felicis Oct. cap. 34. *Corpus omne, ſive areſcit* etc. *ſubducitur nobis; ſed Deo el. cuſt. reſervatur.* Sed ibi legendum videri poſſet, *Corpus*

105) **Nemo aſſentiet. Meliora offerunt correctae nunc editiones. Etiam in loco Minutii bene ſe habent verba** *corpus omne.* **Cic. de Leg. 1, 8, 24** *nam quum de natura omni quaeritur* **etc.**

OMNINO, *ſive* etc. ſic enim *omnino* ſaepius adhibetur in conceſſione, quemadmodum *quidem*, uti in formulis Tullianis recte obſervavit vir optime de me ſtudiisque meis meritus Iſ. Valkenaar.

Cap. XXVI, 62. *Videmuſne, apud quos eorum ludorum, qui gymnici nominantur, magnus honos ſit: nullum ab his, qui in id certamen deſcendant, devitari dolorem? apud quos autem venandi et equitandi laus viget, qui hanc peteſſunt, nullum fugiunt dolorem.* Qui legunt *nullum fugere laborem*, hi mirum eſt quomodo non viderint ulterius eſſe procedendum, et porro legendum, *apud q. a. v. e. e. l. vigeat, qui hanc peteſſant* etc. [106]). Ita ſane ſupra ex *aſpernatur* et *adſciſcit* facit vir cl. *aſpernetur* et *adſciſcat.* ut nulla videatur eſſe ratio, cur cl. Daviſ. ad Tuſc. V, 16. ſollicitaret ſubiunctivum in his Quinctil. I. O. XI, 1, 30. *Graeci prodiderunt, ut vivat quemque etiam dicere.* ubi ille, *vivit.* Quod autem oratio ex obliqua ſit directa, id nihil in Tullio novi. ſic infra IV, 10. *Intelligatur igitur perturbationem.. in motu eſſe ſemper: cum autem hic fervor.. inveteravit,.. tum exiſtit et morbus* etc. de N. Deor. II, 52. *Teſtudines autem et* 66 *crocodilos dicunt - - obruere ova, deinde diſcedere: ita et naſcuntur et educantur ipſa per ſeſe.* lib. I. c. 27. *Dicemus ergo idem, quod in Venere Coa; corpus illud non eſt, ſed ſimile corporis, - - ſic in Epicureo deo non res, ſed ſimilitudines rerum eſſe.* Fin. III, 13. *An vero certius quicquam poteſt eſſe, quam illorum ratione., non poſſe ſapientem beatum eſſe, cum eculeo torqueatur? eorum autem, q. d. i. m. n. h., ratio*

106) Hoc non neceſſarium eſſe, recentior doctrina demonſtrat, Lambino non incognita.

certe cogit, uti in omnibus tormentis conservetur bea vita sapienti. ubi Lambinus rursus est ad anal giam grammaticam nimis attentus. confer quae ad I Deor. III, 22.

Ibidem, 64. *Hoc igitur tibi propone, amplitud nem et quasi quandam exaggerationem quam altissi mam animi, quae maxime, eminet contemnendis et de spiciendis doloribus* etc. Et hoc rursus male habui criticum celeberrimum, quod hic *amplitudo animi*, et non ipse potius animus, contemnendis et despiciendis doloribus dicitur *maxime eminere*: qui proinde lege- bat, *qui maxime eminet.* Similiter lib. IV. c. 26. *Libidinosum igitur e. i. e. a. e. t. esse censemus sapientem? de cuius excellentia multa quidem dici quamvis fuse lateque possint, sed breviter hoc modo; sapientiam esse rerum* etc. *Ex quo efficitur, ut divina imitetur, humana omnia inferiora virtute ducat. In hanc tu igitur.. perturbationem cadere tibi dixisti videri?* Ne sapientiae tribuatur, quod proprie in sapiente dicitur, reponebat idem V. D. *In hunc tu igitur* etc. Item ibid. c. 37. *Et si fidentia - - scientia quaedam est et opinio gravis, non temere adsentiens;* ille rursum, *non temere adsentientis.* supra lib. I, 25. *Quid? illa vis quae tandem est, quae investigat occulta, quae inventio atque excogitatio dicitur? Ex hacne tibi terrena mortalique natura et caduca concreta ea videtur? Aut qui primus .. omnibus rebus imposuit no-
67 mina? aut qui* etc.? coniicit ille, *concretus esse videtur aut qui primus* etc.? Ibidem: *Quae porro tam immensa magnitudo* (de memoriae capacitate sermo est), *quae illa tam multa possit effingere.* i. e. quae illa tantae res magnitudinis, quae ea quae effingat complecti tam multa queat? cl. Davisius hariolatur: *quae illa*

im multa possit excipere? vel, *in qua i. t. m. possint fingi?* Sed auctoritati summorum virorum obviam imus, locorum similium auctoritate muniti, quos tamen illi eiusmodi censura non attigerunt [107]). De innumerabilibus autem ecce pauca. lib. III. c. 8. *Nam est innocentia adfectio tatis animi, quae noceat nemini.* lib. IV. c. 15. *impotentiam quandam animi, a temperantia et moderatione plurimum dissidentem; quae si quando adepta sit id quod ei fuerit concupitum, tum effertur alacritate, ut nihil ei constet quod agat.* cap. 24. *adfectio animi legi summae i. p. r. obtemperans.* et mox: *Quid ista bellatrix iracundia cum domum rediit, qualis est cum uxore? cum liberis? cum familia?* lib. V. cap. 14. *Quae est enim alia fortitudo; nisi animi adfectio, cum in adeundo periculo,.. patiens, tum procul ab omni metu.* et cap. 18. *Etenim ut stultitia etsi adepta est quod concupivit, numquam se tamen satis consecutam putat: sic sapientia semper eo contenta est quod adest, neque eam umquam se sui poenitet.* de Fin. IV, 13. *est quaedam ap-*

107) In eiusmodi correctionibus quamvis Davisius saepe ingenio indulserit, tamen ea, quae Wopkensius comparat, ab istis plurimis, quae a Davisio temere emendata esse censet, differunt. In Tusc. 2, 26, 64. non male se habet aliorum codicum scriptura *exaggerationem quam altissimam animi, qui maxime eminet contemnendis — doloribus.* quod est, *in eo animo, qui maxime eminet:* sed recte etiam dicitur de ipsa animi amplitudine, *quae maxime eminet.* In 4, 26, 37 ambigua est librorum auctoritas, sed praestare mihi videtur alterum *in hunc:* nam ipse est sapiens, qui imitetur divina, et in quem, tamquam in mare ventis subiectum, cadat perturbatio. In 4, 37, 80 altera lectio *non temere assentientis* omnino praeferenda est: nam gravitas opinionis in eo apparet, quod qui eam tenet, non temere assentiri solet.

petitio naturalis, *ea quae ſecundum naturam ſunt a petens.* Lamb. volebat *appetentis*, ſed redarguit ipſu cl. Daviſius, quem vide. adde, ſis, Lactant. lib. II, 16. *niſi ſenſus illis ineſſet officii ſui ſciens.* Et que admodum in eorum poſtremo locorum, quibus pat cinati ſumus, *immenſa magnitudo* dicitur res *effinger* ſic quoque *vaſtitati* tribuit Seneca quod *nutriat.* Sua ſor I. *magna etiam Oceano portenta: quae profund iſta vaſtitas nutrit* i. e. res iſta vaſtae magnitudinis.

Cap. XXVII, 67. *Ut enim ſi cui naviganti, prae dones inſequantur, deus qui dixerit Eiice te navi; praeſto eſt qui excipiat vel Delphinus, ut Arionem Methymneum; vel equi Pelopis illi Neptunii, qui per undas currus ſuſpenſos rapuiſſe dicuntur, excipient te,*
68 *et quo velis perferent; omnem omittat timorem: ſic urgentibus aſperis et odioſis doloribus, ſi tanti non ſint, ut ferendi ſint, quo ſit confugiendum vides.* Locum totum propoſui, quo facilius conſtaret lacuna quaedam ac depravatio, quae conſtructionem lutulentam reddit. Viri docti ſic malum erui putabant, ſi legeremus addito pronomine, *quem praedones inſequantur.* At hoc modo idem ulcus remanere, mihi quidem videtur. Quid multa? lego: *Ut enim*, *ſi cui naviganti*, *praedones SI inſequantur*, *Deus QUE dixerit Eiice te navi*, *praeſto eſt qui* etc.; *omnem omittat timorem: ſic* etc. Illudque *Deusque* tres codices diſerte praeſtant, ſi verax eſt cl. Daviſius. Erat autem quidam ex amicis meis vir doctiſſimus, qui quod minus ipſi placeret duplex illud *ſi*, malebat *praedones CUM inſequantur* etc. at praeterquam quod mea mutatio ſit longe facilior, ſimili modo geminatur coniunctio *ſi*, Acad. I, 2. *exiſtimavi ſiqui de noſtris eius ſtu-*

lio tenerentur, ſi eſſent Graecis doctrinis eruditi, Graeca potius quam noſtra lecturos [108]).

CAPUT XII.

Cicero emendatur. Ablativi uſus notabilis illuſtratur. Tullius in tranſitu defenditur. Eius ſententia de naturae integritate ac depravatione adſeritur atque illuminatur. Obiter quoque locus de Leg. tentatur. Complura Theognidis menda tolluntur.

Venio ad lib. III. Tuſc. cuius principio ſic legimus: *Quidnam eſſe, Brute, cauſae putem, cur cum conſtemus ex animo et corpore, corporis curandi tuendique cauſa quaeſita ſit ars eius, atque utilitas deorum inmortalium inventioni conſecrata; animi autem* 69
medicina nec tam deſiderata ſit etc. Locum, haud dubie male ſanum, alius aliae medela aggreſſus eſt, quemadmodum videre licet in nota cl. Daviſii, qui ipſe amputatis quibusdam verbis, legebat, *corporis curandi tuendique quaeſita ſit ars Deorum immortalium inven-*

108) Wopkenſii ſententiam aut non intelligo, aut improbato vocabulo *que* ipſa laborat falſa ſubtilitate. Verborum nexum enarrare vir doctus neglexit. *Quem* qui addiderunt, fulcire voluerunt labantem orationem: at non bene convenit, ut acute ſenſit Erneſtius, qui coniecit *quum.* Neque intelligitur, quomodo *quem* excidere potuerit. Sed fortaſſe recte correxit Wopkenſius *praedones ſi inſequantur.* Sic Acad. 1, 2, 4 *exiſtimavi ſi qui de noſtris eius ſtudio tenerentur, ſi eſſent Graecis doctrinis eruditi, graeca potius quam noſtra lecturos.* ad Fam. 1, 9, 30 *ſi accuſandi ſunt, ſi qui pertimuerunt, magis etiam reprehendendi ſunt, ſi qui ſe timere ſimularunt.*

29. - - *repulerunt.* -- *Contra dicuntur haec, quis ta demens, ut ſua voluntate moereat? natura adfer dolorem; cui quidem Crantor, inquiunt, veſter ce dendum putat:* legebat *Contra dicunt. Ecquis* etc et lib. IV, 9. *Voluptatem autem partes hoc mod deſcribunt* etc. *Quae autem libidini ſubiecta ſunt ea ſic definiuntur* etc. emendabat *definiunt.* et lib II. de Fin. c. 15. *ſi enim ad honeſtatem omnia re ferantur, neque in ea voluptatem dicant ineſſe, ai eos* etc. doct. Th. Bentleius ac Daviſius, *referant* re ponunt. At multa reclamant eiuſdem plane generi loca, quorum omnem catalogum non contexemus pauca ſuffecerint, quae iam mihi in mundo ſunt. de Nat. Deor, III, 10 *ſi aliquid eſt, inquit, quod* etc *quid inter naturam et rationem interſit, non diſtin guitur. Idemque, ſi Dei non ſint, negat eſſe* etc. Florus lib. III, 21, 28. *ut obſides - - duci iubentur, ſu damnatam civitatem iuſſit Sylla deleri.* Lactant. lib. V. cap. 12, 2. *adeone apud vos perit innocentia, ut ne morte quidem ſimplici dignam iudicetis, ſed ſupra omnia facinora habeatur, nullum facinus admittere?* et cap. 19, 11. *proferant* etc. *verbis potius, quam ver beribus res agenda eſt, ut ſit voluntas* (legendum iu dico, *ut ſic volentes*,] i. e. qui voluerint [102])), *di ſtringant aciem ingeniorum ſuorum; ſi ratio eorum vera eſt, adferatur. parati ſumus audire, ſi doceant.* Salluſt. Catil. cap. 48, 4. *quo et ceterorum animos re ficeret, et illi facilius e periculo eriperentur.* et Iu-
62 gurth. cap. 7. extr. *paucis diebus quo ire contende-*

102) *Eſſe* pro *valere, locum habere* bene dicitur. Ita de fendas codicum omnium ſcripturam. Solemnis formula eſt *quod ſi eſt.* Cic. de Leg. 1, 16, 45 et al.

rant, *perventum eſt*. Loca haecce duo debemus cl. Cortio, qui iſta pluraque talia congeſſit ad Catil. cap. 51, 40.

CAPUT XI.

Quatuordecim Tullii loca ſtabiliuntur; unus corrigitur. Nemeſius emendatur. Lactantius et Arnobius defenduntur. Sapiens et fortis. Vigor *ſatis bene molliri dicitur.* Enim *loco* τοῦ autem. *Min. Felix tentatur. Quinctilianus adſeritur. Abſtracto tribuitur, quod concreto eſt magis proprium.*

Cicero lib. II. Tuſc. cap. 21. *Zeno proponatur* Eleates etc. Locum Nemeſii de Nat. Hom. cap. 30. p. 233. adpoſite quidem, uti ſolet, allegat, meritoque ἀναχρονισμοῦ arguit cl. Daviſius; ſed quam in illum emendationem inſtituit, huic ego vix poſſum facere ut acquieſcam. Ζήνων, inquit Nemeſius, ὁ ἀποφαγὼν ἑαυτοῦ τὴν γλῶτταν, καὶ ἀποπτύσας Διονυσίῳ τῷ τυράννῳ, ὑπὲρ τοῦ μηδενὶ αὐτοῦ ἐξειπεῖν τὰ ἀπόῤῥητα. legebat vir doctus, ὑπὲρ τοῦ μὴ αὐτῷ ἐξειπεῖν τ. α. at religioſus videtur characteribus eſſe adhaerendum, reſcribendo ὑπὲρ τοῦ μηδενὶ ΑΥΤΟΝ ἐξειπεῖν τ. α. *ut nulli homini ſilenda pateſaceret*. Locus hic totus abeſt ab editione Antverpienſi, ſed illum in verſione ſua expreſſit interpres, quod falcem immitti vetat.

Cap. XXIII, 56. *Nec vero unquam ne ingemiſcet quidem vir fortis ac ſapiens, niſi forte ut ſe intendat ad firmitatem.* Non ſatis video, cur mallemus *fortis*

ac patiens: uti etiam in his Lactantii Epit. cap. 35 *Virtus -- mala omnia ſapientiſſime perfert;* nihil eſt reor, cur reſcribendum putaverit V. D. *patientiſſim*
63 *perfert.* Cum enim patientiam contineat ſapientia, ut bene docetur l. III. cap. 7. adque patientiam veram omnino neceſſaria ſit ſapientia; ſapienter perferri poteſt dici, quod perferatur patienter, ſapiensque appellari, qui ſit patiens. Hinc paſſim ſapientia nominatur, ubi de fortitudine animi, perferendisque rebus adverſis ſermo ſit, ut Fam. lib. V. epiſt. 16. *Non eſt iam gravitatis ac ſapientiae tuae* - - (dicere potuit, *patientiae tuae*) *ferre immoderatius caſum incommodorum tuorum.* et epiſt. 17. *ſi et illud adiungas, homines ſapientes turpitudine, non caſu commoveri.* lib. IX. epiſt. 12. *Tu velim animo ſapienti fortique ſis, ut tua moderatio et gravitas aliorum infamet iniuriam.* Seneca de Ira III. cap. 38. *Tulit hoc ille leniter ac ſapienter.* Arnobius lib. III. pag. 116. *ſapientes ac fortes viri ſolvunt decreta conſtantiae, virilitatis vigore mollito.* ubi, ut hoc obiter moneam, minus neceſſaria videtur emendatio viri quamvis elegantiſſimi et eruditiſſimi Arn. Drakenborchii, ad Sil. Ital. p. 307. pro *vigore* facientis *rigore.* obſtant enim atque reclamant, quae doct. Salmaſius ad iſta Tertulliani de Pallio, cap. 4. *niſi diu mollitas et evigoratas.* „Tertullianus, inquit ille, aliique eorum temporum ſcriptores *vigorem* paſſim pro *rigore*, et quicquid molli contrarium eſt, uſurpant.“ vide reliqua. addamus illud Cypriani, lib. II. ep. 2. *omnis honor et vigor ſexus enervati corporis dedecore mollitur: plusque illis placet, quisquis virum in feminam magis fregerit.* Et ſi ad *ἀκυρολογίαν* ſpectes, ſane tam bene poteſt Latine dici *vigor molliri*, quam *ardor laxari* dicitur Quinctil. Declam.

IV, 5. *ne hunc ardorem fugientis animae dilatione laxetis* [103]).

Cap. XXIV, 58. *Sumus enim natura, ut antea dixi, (dicendum eſt enim ſaepius) ſtudioſiſſimi honeſtatis.* Diſplicebat editori cl. poſterius *enim*, cui ſubſtituebat 64 *autem.* Sed *enim* paſſim adhibetur, ubi quamvis obſcurius aliqua tamen antecedentium ratio redditur. Ita hic cauſa refertur, cur haec iterum repetantur; quod eſſent dicenda ſaepius. Supra c. 11. *ad ineptias redis: illud enim quod me augebat, non eximis.* malles forte, *illud etiam quod* etc. Divin. II, 26. *Hoc igitur* etc. *An illae aves, niſi quum vicerint, canere non ſolent? At tum canebant, nec vicerant: id enim eſt, inquies, oſtentum.* de N. D. III, 4. *Sed quia* etc. *propterea multis argumentis deos eſſe docere voluiſti. Mihi enim unum ſat erat.* vide quoque de Fin. I, 2. et cl. Cortium ad Fam. IX. ep. 21. Ad haec et innumera talia loca, in quibus *nam* et *enim* relationem ad ſuperiora incommodiorem habeant, conticuit vir cl., qui tamen ut in locum propoſitum, ſic in haec ſequentia etiam litem movit ſupra I, 40. *Quis hanc maximi animi aequitatem in ipſa morte lauda-*

103) Apulei. Florid. p. 347, 25. Elm. *quis enim a te non amet diſcere, quanam moderatione obtineri queat tua iſta gravitas iucunda, mitis auſteritas, placida conſtantia, blandusque vigor animi.* ubi Douſa coniecit *blandusque rigor.*

104) Quam ſaepe particula *enim* in eiusmodi locis fraudem fecerit criticis, ut de correctione cogitarent, omnibus notum eſt. Idem factum eſt in graeco γάρ: de quo egregie praecepit Hermannus ad Viger. n. 343. p. 846. Tamen in utroque vocabulo facilis erat librariorum error. Nam compendia verborum *autem* et *enim*, δὲ et γὰρ magnam habent ſimilitudinem. De illis nuper dixit Wunderus in Var. Lect. cod. Erfurt. p. 38. Praefat.

ret, ſi mortem malum iudicaret? Vadit enim in eu dem carcerem . . Socrates etc. ubi *enim* a codd. ſubm niſtratum commutat in *autem.* uti et N. Deor. III, 1 *Nec verp volgi atque imperitorum inſcitiam deſpicei poſſum, cum ea conſidero quae dicuntur a Stoici. Sunt enim illa imperitorum: Piſcem Syri venerantu* etc. et cap. 37... *Ita ſit, inquit: illi enim nuſquai picti ſunt* etc. cap. 38. *Utrum* etc. *non facile dixerim porteuta enim ab utrisque et flagitia dicuntur.* In hi locis idem commiſit vir ille doctus, ſed qui tamen eos introſpicere non gravatur, is facile videbit antecedentia verba per ſubſequentem coniunctionem aliquomodo aut explicari aut adſeri. Quod porro ad repetitionem coniunctionis *enim* attinet, ſimilis exſtat Acad. II, 18. N. Deor. III, 38. et 39. et Tuſc. IV, 17. *Quid enim videatur ei magnum in rebus humanis, cui* etc.? *Nam*
65 *quid aut in ſtudiis* etc.? ubi non cerno cur legeremus potius *Num quid aut* etc. Innumera talia proferri licet, ſed heu quantas in minutias deſcendimus! vide ſupra ad Acad. II. 27.

Ibidem: *Non ſentiunt v. ſ. i. a. vulnera; vel ſentiunt. ſed emori malunt quam* etc. Tentabatur *vel ſentiant:* ſed bene adhibetur indicativus, dummodo ſubaudias *quidem:* de qua forma, adeatur cl. Cortius ad Saluſt. Cat. c. 52, 28 [105]). Huc quoque referebam aliquando illud Min. Felicis Oct. cap. 34. *Corpus omne, ſive areſcit* etc. *ſubducitur nobis; ſed Deo el. cuſt. reſervatur.* Sed ibi legendum videri poſſet, *Corpus*

105) Nemo aſſentiet. Meliora offerunt correctae nunc editiones. Etiam in loco Minutii bene ſe habent verba *corpus omne.* Cic. de Leg. 1, 8, 24 *nam quum de natura omni quaeritur* etc.

OMNINO, *ſive* etc. ſic enim *omnino* ſaepius adhibetur in conceſſione, quemadmodum *quidem*, uti in formulis Tullianis recte obſervavit vir optime de me ſtudiisque meis meritus Iſ. Valkenaar.

Cap. XXVI, 62. *Videmuſne, apud quos eorum ludorum, qui gymnici nominantur, magnus honos ſit: nullum ab his, qui in id certamen deſcendant, devitari dolorem? apud quos autem venandi et equitandi laus viget, qui hanc peteſſunt, nullum fugiunt dolorem.* Qui legunt *nullum fugere laborem*, hi mirum eſt quomodo non viderint ulterius eſſe procedendum, et porro legendum, *apud q. a. v. e. e. l. vigeat, qui hanc peteſſant* etc. [106]). Ita ſane ſupra ex *aſpernatur* et *adſciſcit* facit vir cl. *aſpernetur* et *adſciſcat.* ut nulla videatur eſſe ratio, cur cl. Daviſ. ad Tuſc. V, 16. ſollicitaret ſubiunctivum in his Quinctil. I. O. XI, 1, 30. *Graeci prodiderunt, ut vivat quemque etiam dicere.* ubi ille, *vivit.* Quod autem oratio ex obliqua fit directa, id nihil in Tullio novi. ſic infra IV, 10. *Intelligatur igitur perturbationem.. in motu eſſe ſemper: cum autem hic fervor.. inveteravit,.. tum exiſtit et morbus* etc. de N. Deor. II, 52. *Teſtudines autem et* 66
crocodilos dicunt - - obruere ova, deinde diſcedere: ita et naſcuntur et educantur ipſa per ſeſe. lib. I. c. 27. *Dicemus ergo idem, quod in Venere Coa; corpus illud non eſt, ſed ſimile corporis, - - ſic in Epicureo deo non res, ſed ſimilitudines rerum eſſe.* Fin. III, 13. *An vero certius quicquam poteſt eſſe, quam illorum ratione., non poſſe ſapientem beatum eſſe, cum eculeo torqueatur? eorum autem, q. d. i. m. n. h., ratio*

106) Hoc non neceſſarium eſſe, recentior doctrina demonſtrat, Lambino non incognita.

certe cogit, uti in omnibus tormentis conservetur beat vita sapienti. ubi Lambinus rursus est ad anal giam grammaticam nimis attentus. confer quae ad N Deor. III, 22.

Ibidem, 64. *Hoc igitur tibi propone, amplitudi nem et quasi quandam exaggerationem quam altissi mam animi, quae maxime eminet contemnendis et de spiciendis doloribus* etc. Et hoc rursus male habuit criticum celeberrimum, quod hic *amplitudo animi*, et non ipse potius animus, contemnendis et despiciendis doloribus dicitur *maxime eminere*: qui proinde legebat, *qui maxime eminet*. Similiter lib. IV. c. 26. *Libidinosum igitur e. i. e. a. e. t. esse censemus sapientem? de cuius excellentia multa quidem dici quamvis fuse lateque possint, sed breviter hoc modo; sapientiam esse rerum* etc. *Ex quo efficitur, ut divina imitetur, humana omnia inferiora virtute ducat. In hanc tu igitur.. perturbationem cadere tibi dixisti videri?* Ne sapientiae tribuatur, quod proprie in sapiente dicitur, reponebat idem V. D. *In hunc tu igitur* etc. Item ibid. c. 37. *Et si fidentia - - scientia quaedam est et opinio gravis, non temere adsentiens;* ille rursum, *non temere adsentientis*. supra lib. I, 25. *Quid? illa vis quae tandem est, quae investigat occulta, quae inventio atque excogitatio dicitur? Ex hacne tibi terrena mortalique natura et caduca concreta ea videtur? Aut qui primus .. omnibus rebus imposuit no-
67 mina? aut qui* etc.? coniicit ille, *concretus esse videtur aut qui primus* etc.? Ibidem: *Quae porro tam immensa magnitudo* (de memoriae capacitate sermo est), *quae illa tam multa possit effingere.* i. e. quae illa tantae res magnitudinis, quae ea quae effingat complecti tam multa queat? cl. Davisius hariolatur: *quae illa*

m multa possit excipere? vel, *in qua i. t. m. possint fingi?* Sed auctoritati summorum virorum obviam imus, locorum similium auctoritate muniti, quos men illi eiusmodi censura non attigerunt [107]). De numerabilibus autem ecce pauca. lib. III. c. 8. *Nam est innocentia adfectio tatis animi, quae noceat nemini.* lib. IV. c. 15. *impotentiam quandam animi, a temperantia et moderatione plurimum dissidentem; quae si quando adepta sit id quod ei fuerit concupitum, tum effertur alacritate, ut nihil ei constet quod agat.* cap. 24. *adfectio animi legi summae i. p. r. obtemperans.* et mox: *Quid ista bellatrix iracundia cum domum rediit, qualis est cum uxore? cum liberis? cum familia?* lib. V. cap. 14. *Quae est enim alia fortitudo, nisi animi adfectio, cum in adeundo periculo,.. patiens, tum procul ab omni metu.* et cap. 18. *Etenim ut stultitia etsi adepta est quod concupivit, numquam se tamen satis consecutam putat: sic sapientia semper eo contenta est quod adest, neque eam unquam se sui poenitet.* de Fin. IV, 13. *est quaedam ap-*

107) In eiusmodi correctionibus quamvis Davisius saepe ingenio indulserit, tamen ea, quae Wopkensius comparat, ab istis plurimis, quae a Davisio temere emendata esse censet, differunt. In Tusc. 2, 26, 64. non male se habet aliorum codicum scriptura *exaggerationem quam altissimam animi, qui maxime eminet contemnendis — doloribus.* quod est, *in eo animo, qui maxime eminet:* sed recte etiam dicitur de ipsa animi amplitudine, *quae maxime eminet.* In 4, 26, 37 ambigua est librorum auctoritas, sed praestare mihi videtur alterum *in hunc:* nam ipse est sapiens, qui imitetur divina, et in quem, tamquam in mare ventis subiectum, cadat perturbatio. In 4, 37, 80 altera lectio *non temere assentientis* omnino praeferenda est: nam gravitas opinionis in eo apparet, quod qui eam tenet, non temere assentiri solet.

petitio naturalis, *ea quae ſecundum naturam ſunt a petens*. Lamb. volebat *appetentis*, ſed redarguit ipſu cl. Daviſius, quem vide. adde, ſis, Lactant. lib. II, 16. *niſi ſenſus illis ineſſet officii ſui ſciens*. Et que admodum in eorum poſtremo locorum, quibus pati cinati ſumus, *immenſa magnitudo* dicitur res *effinger* ſic quoque *vaſtitati* tribuit Seneca quod *nutriat*. Su ſor I. *magna etiam Oceano portenta: quae profund iſta vaſtitas nutrit* i. e. res iſta vaſtae magnitudinis.

Cap. XXVII, 67. *Ut enim ſi cui naviganti, prae dones inſequantur, deus qui dixerit Eiice te navi, praeſto eſt qui excipiat vel Delphinus, ut Arionem Methymneum; vel equi Pelopis illi Neptunii, qui per undas currus ſuſpenſos rapuiſſe dicuntur, excipient te,*
68 *et quo velis perferent; omnem omittat timorem: ſic urgentibus aſperis et odioſis doloribus, ſi tanti non ſint, ut ferendi ſint, quo ſit confugiendum vides.* Locum totum propoſui, quo facilius conſtaret lacuna quaedam ac depravatio, quae conſtructionem lutulentam reddit. Viri docti ſic malum erui putabant, ſi legeremus addito pronomine, *quem praedones inſequantur*. At hoc modo idem ulcus remanere, mihi quidem videtur. Quid multa? lego: *Ut enim, ſi cui naviganti, praedones SI inſequantur, DeusQUE dixerit Eiice te navi, praeſto eſt qui* etc.; *omnem omittat timorem: ſic* etc. Illudque *Deusque* tres codices diſerte praeſtant, ſi verax eſt cl. Daviſius. Erat item quidam ex amicis meis vir doctiſſimus, qui quod minus ipſi placeret duplex illud *ſi*, malebat *praedones CUM inſequantur* etc. at praeterquam quod mea mutatio ſit longe facilior, ſimili modo geminatur coniunctio *ſi*, Acad. I, 2. *exiſtimavi ſiqui de noſtris eius ſt-*

dio tenerentur, ſi eſſent Graecis doctrinis eruditi, Graeca potius quam noſtra lecturos [108].

CAPUT XII.

Cicero **emendatur.** *Ablativi uſus notabilis illuſtratur. Tullius* **in** *tranſitu defenditur. Eius ſententia de naturae integritate ac depravatione adſeritur atque illuminatur. Obiter quoque locus de Leg. tentatur. Complura Theognidis menda tolluntur.*

Venio ad lib. III. Tuſc. cuius principio ſic legimus: *Quidnam eſſe, Brute, cauſae putem, cur cum conſtemus ex animo et corpore, corporis curandi tuendique cauſa quaeſita ſit ars eius, atque utilitas deorum inmortalium inventioni conſecrata; animi autem* 69
medicina nec tam deſiderata ſit etc. Locum, haud dubie male ſanum, alius aliae medela aggreſſus eſt, quemadmodum videre licet in nota cl. Daviſii, qui ipſe amputatis quibusdam verbis, legebat, *corporis curandi tuendique quaeſita ſit ars Deorum immortalium inven-*

108) Wopkenſii ſententiam aut non intelligo, aut improbato vocabulo *que* ipſa laborat falſa ſubtilitate. Verborum nexum enarrare vir doctus neglexit. *Quem* qui addiderunt, fulcire voluerunt labantem orationem: at non bene convenit, ut acute ſenſit Erneſtius, qui coniecit *quum.* Neque intelligitur, quomodo *quem* excidere potuerit. Sed forſaſſe recte correxit Wopkenſius *praedones ſi inſequantur*. Sic Acad. 1, 2, 4 *exiſtimavi ſi qui de noſtris eius ſtudio tenerentur, ſi eſſent Graecis doctrinis eruditi, graeca potius quam noſtra lecturos.* ad Fam. 1, 9, 30 *ſi accuſandi ſunt, ſi qui pertimuerunt, magis etiam reprehendendi ſunt, ſi qui ſe timere ſimularunt.*

tioni consecrata. Sed haud scio, an praestaret locum pro deposito ac desperato relinquere, quam sic in ill restaurando παρρησιάζεσθαι. In addendis tamen, mi nore facta mutatione reponit, *quaesita sit ars eius e utilitate Deorum immortalium inventione consecrata* Tu vide, ne correctione multo leviore manum Tullia nam hoc modo adsequi liceat, si reposuerimus, -- *tuendique causa quaesita sit ars, EIUSQUE UTILITATE deorum imm. inv. consecrata.* Primo *eius* pro *sua* non plane inauditum esse in veterum monumentis, constat inter omnes; quod tamen si displiceat, legere possis *suoque utilitate* etc. vel *et sua quoque* etc. [109]). Deinde *utilitate*, h. e. propter utilitatem. ut de Fin. I, 13. *et gubernatoris ars -- utilitate non arte laudatur.* et lib. II. c. 28. *At vero si fructibus et emolumentis et utilitatibus amicitias colemus* etc. de Divin. lib. I. c. 7. *utilitate et ars est et inventor laudatus.* de N. Deor. II, 33. *Utilitatum igitur magnitudine constituti sunt ei di, qui utilitates quasque gignebant.* et lib. III, c. 24. *quarum rerum utilitate video consecrata simulacra.* ubi non est, cur iuxta codd. quosdam refingas, *quarùm rerum utilitatem video etiam consecrata simulacra.* De hoc ablativi usu vide cl. Schulting. ad Quinct. Decl. I. c. 2. et Cortium ad Salust. Cat. cap. 31, 3.

Eodem cap. *Quod si tales* etc. Egregia sunt, quae ic de naturae praestantia ac depravatione differit phi hus. Pariter de Leg. I, 12. *Sequitur igitur ad ipandum alium ab alio communicandumque inter s eius, nos natura esse factos: atque hoc omni*

109) Neutrum potest probari. Egregie Lambinus correxit ...que utilitas.

ac disputatione sic intelligi volo, quod dicam natuam esse: tantam autem esse corruptelam malae conietudinis, ut ab ea tanquam igniculi exstinguantur a 70
iatura dati, exorianturque et confirmentur vitia conraria etc. Priusquam ad alia loca pergam, hunc obiter a conatibus virorum insignium, lectionem quod attinet, vindicabo. Scilicet Manutius ista *quod dicam naturam esse* pro glossemate habebat: Lambinus legebat, — *volo, ius id, quod dico, naturam esse:* Davisius, — *volo, optumam ducem naturam esse.* Quid? si lectionem vulgatam retineamus, nonne sensum inde satis commodum atque planum fabricari licet, sive voculam *hoc* ad superius illud *natura*, sive ad omnia ista *nos natura esse factos* referas? Quae tamen ratio si minus arrideat, levissima emendatione sic possit rescribi, *quod dicam IN NATURA esse;* vel, *quod dicam NATURA esse*, scil. istam iuris communicationem. sic ibid. c. 16. *Ea autem in opinione existumare, non in natura posita dementis est. Nam nec arboris, nec equi virtus quae dicitur.. in opinione sita est, sed in natura. -- Est enim virtus perfecta ratio; quod certe in natura est.* et c. 13. *nisi separatim hoc ipsum, natura esse ius, disputarint.* et c. 15. *Ita fit, ut nulla sit omnino iustitia; si neque natura est, et ea quae* etc. Posset etiam legi, *quod dicam NATURAE esse.* ut de N. Deor. III. c. 11. *Naturae ista sunt, Balbe, naturae non artificiose ambulantis*[110]). Sed ad rem. Quod Tullius de naturae sinceritate ac pollutione, idem quoque sensit Seneca; qui epist. 94. *Erras*, ait, *si existimas nobiscum vitia nasci; supervenerunt, in-*

110) Editoribus ante omnia placuit Pearcii emendatio: *ius quod dicam naturam esse.* Wopkensium non commemorant. Tamen nescio an approbari debeat eius conie-

gesta sunt. et epist. 22. *Nemo, inquit, aliter quam quomodo natus est, exit e vita. Falsum est; peiores morimur, quam nascimur. nostrum istud, non naturae vitium est. Illa de nobis conqueri debet, et dicere quid hoc est? sine cupiditatibus vos genui, sine timoribus, sine superstitione, sine perfidia, ceterisque pestibus, quales intrastis, exite.* Sint haec *Theologice*, hoc est, iuxta quorumdam Theologorum decreta, falsa; sunt
71 tamen *Philosophice*, hoc est, iuxta lumen divinum rationis, in quod numquam nusquam incurrit sancta revelatio, verissima, duntaxat absque cavillatione explicentur. Adposite quoque Theognis in sententiis, v. 305 seqq. quem locum eo adfero libentius, quod tantumnon in omnibus editionibus corrupte sic exhibeatur:

Οἱ κακοὶ οὐ πάντως κακοὶ ἐκ γαστρὸς γεγόνασιν,
Ἀλλ' ἄνδρεσσι κακοῖς συνθέμενοι φιλίην.
Ἔργα τε δεῖλ' ἔμαθον, καὶ ἔπη δύσφημα καὶ ὕβριν,
Ἐλπόμενος κείνους πάντα λέγειν ἔτυμα.

Sic cum vulgo legimus, interpretes verbum *ἔμαθον* in prima persona singularis numeri acceperunt, dum vertunt: *Mali non prorsus mali ex utero nati sunt; sed cum viris malis iungentes amicitiam. Factaque improba didici, et verba maledica, et contumeliam, sperans illos omnia dicere vera.* At multo lenior erit oratio, si primo post vocem *φιλίην* comma tantummodo constituas; deinde pro *ἐλπόμενος* rescribas *ἐλπόμενοι*, atque ita illud *ἔμαθον* in tertia pluralis in-

ctura *quod dicam natura esse* hoc quidem sensu: atque hoc, quod dicam, natura esse, ita intelligi volo in omni hac disputatione, rem communem pertinere ad omnes homines.

elligas. Ita haec Poetae mens erit: *Mali non prorſus nali ex utero naſcuntur; ſed cum viris malis iungenes amicitiam, et facta improba diſcunt, et verba naledica, et contumeliam, credentes illos omnia vera licere.* γεγόνασιν et ἔμαθον ſic interpretor ut praeerita illa, de quibus ad Divin. I, 8. Haec dudum in cedis mihi iacuerat coniectura, cum viri eruditiſſimi, praeceptorisque noſtri fideliſſimi Adriani a Cattenburg ingularis humanitas copiam mihi faceret editionis H. Stephani in folio, ubi hanc lectionem et interpunctionem diſerte repraeſentari videbam [111]). Hunc autem Poetam dum profero, menda quaedam alia, quae eius ſententias ſubierunt, eruere conabor. tu autem vide an 72 ſcopum coniiciendo attingam. Verſu 217. *Polypi mentem,* inquit, *obtine verſipellis, qui ad petram, cui adhaeſerit, talis viſu apparet.*

Νῦν μὲν τῇδ' ἐφέπου, πότε δ' ἀλλοῖος χρόα γίγνου.
Κραιπνόν τοι σοφίη γίγνεται εὐτροπίης.

Int. *Nunc quidem hac ſequere, aliquando alius colore fias.*
Celeris mutatio quidem ſapientia eſt morum.

Sed quo iure κραιπνὸν vertatur *celeris mutatio*, et εὐτροπίης *morum*, ego vix intelligo. κραιπνὸν enim eſt *velox* vel *velocitas*, εὐτροπίη ſunt *mores probi et honeſti.* Scripſit, ut mihi quidem videtur, Theognis, aut melius ſaltem et concinnius ſcripſiſſet, --

ΚΡΕΙΣΣΟΝ τοι σοφίη γίγνεται εὐτροπίης.

h. e. *Melior quippe aſtutia eſt decoris moribus* [112]).

111) Etiam Hoeſchelius in codicibus invenit ἑλπόμενοι: nec quiſquam dubitabit amplius de hac emendatione.

112) Eamdem fecit coniecturam Brunckius ab omnibus re-

atque hoc modo idem Poeta in simili praecepto v. 1072. --

Νῦν μὲν τῷδ' ἑφέπου, πότὲ δ' ἀλλοῖος πέλευ ὀργήν.
Κρεῖσσον τοι σοφίη καὶ μεγάλης ἀρετῆς.

Nunc quidem hunc sequere, alias vero alius sis ingenio.
Melior est sane sapientia vel magna virtute.

quale etiam illud ioculare plane ac ridiculum est paradoxum vs. 313.

'Εν μὲν μαινομένοις μαλα μαίνομαι--
Inter desipientes maxime desipio.

73 Rursum male se habet vs. 359. *Forti sis animo, Cyrne, in malis, postquam et in bonis gaudebas, quando et haec fatum iubebat habere. Sicut autem ex bonis accepisti malum, sic vero rursus emergere tenta, deos precans.*

Μηδὲ λίην ἐπίφαινε, κακὸν δέ τι, Κύρν', ἐπιφαίνειν.
Παύρους κηδεμόνας σῆς κακότητος ἔχεις.

Int. *Neque nimis ostenta: malum vero est, Cyrne, ostentare.*
Paucos sollicitos tui mali habes.

Tu sic lege, ac distingue, ut emolliatur aliquomodo orationis cursus.

Μηδὲ λίην ἐπίφαινε· κακὸν δέ τι, Κύρν', ΕΠΙΦΑΙΝΩΝ
Παύρους κηδέμονας σῆς κακότητος ἔχεις.

ceptam: ille tamen probavit ἀτροπίης, quod vereor, ne ab iis profectum sit, qui in prudentia bonis moribus meliore offenderent.

Neque nimis ostenta; nam si malum, Cyrne, ostentes,
Paucos sollicitos tuae miseriae habes.

Δὲ pro γὰρ usitatissimum non poetis tantum, sed etiam prosae scriptoribus [113]). Versu 381.

Οὐδέ τι κεκριμένον πρὸς Δαίμονός ἐστι βροτοῖσιν,
Οὐδ' ὁδὸς, ἥν τιν' ἰὼν ἀθανάτοισιν ἅδοι.

Int. *Nec quidquam decretum ex numine est mortalibus,*
Neque via, quam ingressus quis *immortalibus placeat.*

Legendum, ut tollatur non tantum numeri permutatio, sed invenusta quoque ambiguitas.

Οὐδ' ὁδὸς, "ΗΝ ΤΙΣ ἰὼν ἀθανάτοισιν ἅδοι

Neque via, quam quis ingressus immortalibus placeat [114]).

Versu 459. *Nequaquam utilis est mulier iuvenis viro seni: non enim gubernaculo paret, quemadmodum acatium.*

Οὐδ' ἄγκυραν ἔχουσιν· ἀποῤῥήξασα δὲ δεσμὰ, 74
Πολλάκις ἐκ νυκτῶν ἄλλον ἔχει λιμένα.

Neque ancoram habent: abrumpens vero vincula
Saepe de noctu alium habet portum.

Lego, Οὐδ' "ΑΓΚΥΡΑΙ ἔχουσιν--

Neque ancorae tenent sc. illam.

113) Brunckius eumdem in modum scripsit. Atque vulgaris scriptura etiamsi defendi potest, habet tamen illa coniectura acuminis commendationem.

114) Eodem modo Brunckius. Codices quidam adstipulantur.

certe cogit, uti in omnibus tormentis conservetur beat vita sapienti. ubi Lambinus rursus est ad anal giam grammaticam nimis attentus. confer quae ad N Deor. III, 22.

Ibidem, 64. *Hoc igitur tibi propone, amplitudi nem et quasi quandam exaggerationem quam altissi mam animi, quae maxime eminet contemnendis et de spiciendis doloribus* etc. Et hoc rursus male habuit criticum celeberrimum, quod hic *amplitudo animi*, et non ipse potius animus, contemnendis et despiciendis doloribus dicitur *maxime eminere*: qui proinde lege bat, *qui maxime eminet.* Similiter lib. IV. c. 26. *Libidinosum igitur e. i. e. a. e. t. esse censemus sapien tem? de cuius excellentia multa quidem dici quamvis fuse lateque possint, sed breviter hoc modo; sapien tiam esse rerum* etc. *Ex quo efficitur, ut divina imi tetur, humana omnia inferiora virtute ducat. In hanc tu igitur.. perturbationem cadere tibi dixisti videri?* Ne sapientiae tribuatur, quod proprie in sapiente dici tur, reponebat idem V. D. *In hunc tu igitur* etc. Item ibid. c. 37. *Et si fidentia - - scientia quaedam est et opinio gravis, non temere adsentiens;* ille rursum, *non temere adsentientis.* supra lib. I, 25. *Quid? illa vis quae tandem est, quae investigat occulta, quae inventio atque excogitatio dicitur? Ex hacne tibi terrena mortalique natura et caduca concreta ea vide tur? Aut qui primus .. omnibus rebus imposuit no-
67 mina? aut qui* etc.? coniicit ille, *concretus esse vi detur aut qui primus* etc.? Ibidem: *Quae porro tam immensa magnitudo* (de memoriae capacitate sermo est), *quae illa tam multa possit effingere.* i. e. quae illa tantae res magnitudinis, quae ea quae effingat comple cti tam multa queat? cl. Davisius hariolatur: *quae illa*

in multa possit excipere? vel, *in qua i. t. m. possint fingi?* Sed auctoritati summorum virorum obviam imus, locorum similium auctoritate muniti, quos men illi eiusmodi censura non attigerunt [107]). De numerabilibus autem ecce pauca. lib. III. c. 8. *am est innocentia adfectio tatis animi, quae nocat nemini.* lib. IV. c. 15. *impotentiam quandam ani-i, a temperantia et moderatione plurimum dissiden-tem; quae si quando adepta sit id quod ei fuerit con-upitum, tum effertur alacritate, ut nihil ei constet uod agat.* cap. 24. *adfectio animi legi summae i. p. obtemperans.* et mox: *Quid ista bellatrix iracundia um domum rediit, qualis est cum uxore? cum libe-is? cum familia?* lib. V. cap. 14. *Quae est enim alia ortitudo, nisi animi adfectio, cum in adeundo peri-ulo,.. patiens, tum procul ab omni metu.* et cap. 18. *Etenim ut stultitia etsi adepta est quod concupivit, umquam se tamen satis consecutam putat: sic sapien-ia semper eo contenta est quod adest, neque eam un-uam se sui poenitet.* de Fin. IV, 13. *est quaedam ap-*

107) In eiusmodi correctionibus quamvis Davisius saepe ingenio indulserit, tamen ea, quae Wopkensius comparat, ab istis plurimis, quae a Davisio temere emendata esse censet, differunt. In Tusc. 2, 26, 64. non male se habet aliorum codicum scriptura *exaggerationem quam altissimam animi, qui maxime eminet contemnendis — doloribus.* quod est, *in eo animo, qui maxime eminet:* sed recte etiam dicitur de ipsa animi amplitudine, *quae maxime eminet.* In 4, 26, 37 ambigua est librorum auctoritas, sed praestare mihi videtur alterum *in hunc:* nam ipse est sapiens, qui imitetur divina, et in quem, tamquam in mare ventis subiectum, cadat perturbatio. In 4, 37, 80 altera lectio *non temere assentientis* omnino praeferenda est: nam gravitas opinionis in eo apparet, quod qui eam tenet, non temere assentiri solet.

petitio naturalis, *ea quae ſecundum naturam ſunt* *petens*. Lamb. volebat *appetentis*, ſed redarguit ipſi cl. Daviſius, quem vide. adde, ſis, Lactant. lib. II, 16. *niſi ſenſus illis ineſſet officii ſui ſciens*. Et que admodum in eorum poſtremo locorum, quibus pati cinati ſumus, *immenſa magnitudo* dicitur res *effinger* ſic quoque *vaſtitati* tribuit Seneca quod *nutriat*. Su ſor I. *magna etiam Oceano portenta: quae profuna iſta vaſtitas nutrit* i. e. res iſta vaſtae magnitudinis.

Cap. XXVII, 67. *Ut enim ſi cui naviganti*, *pra dones inſequantur*, *deus qui dixerit Eiice te navi praeſto eſt qui excipiat vel Delphinus*, *ut Arionen Methymneum*; *vel equi Pelopis illi Neptunii*, *qui pe undas currus ſuſpenſos rapuiſſe dicuntur*, *excipient te*
68 *et quo velis perferent*; *omnem omittat timorem*: *ſi urgentibus aſperis et odioſis doloribus*, *ſi tanti non ſint*, *ut ferendi ſint*, *quo ſit confugiendum vides*. Locum totum propoſui, quo facilius conſtaret lacuna quaedam ac depravatio, quae conſtructionem lutulentam reddit. Viri docti ſic malum erui putabant, ſi legeremus addito pronomine, *quem praedones inſequantur*. At hoc modo idem ulcus remanere, mihi quidem videtur. Quid multa? lego: *Ut enim*, *ſi cui naviganti*, *praedones SI inſequantur*, *Deus QUE dixerit Eiice te navi*, *praeſto eſt qui* etc.; *omnem omittat timorem*: *ſic* etc. Illudque *Deusque* tres codices diſerte praeſtant, ſi verax eſt cl. Daviſius. Erat autem quidam ex amicis meis vir doctiſſimus, qui quod minus ipſi placeret duplex illud *ſi*, malebat *praedones CUM inſequantur* etc. at praeterquam quod mea mutatio ſit longe facilior, ſimili modo geminatur coniunctio *ſi*, Acad. I, 2. *exiſtimavi ſiqui de noſtris eius ſtu-*

io tenerentur, ſi eſſent Graecis doctrinis eruditi, graeca potius quam noſtra lecturos [108].

CAPUT XII.

Cicero emendatur. Ablativi uſus notabilis illuſtratur. Tullius in tranſitu defenditur. Eius ſententia de naturae integritate ac depravatione adſeritur atque illuminatur. Obiter quoque locus de Leg. tentatur. Complura Theognidis menda tolluntur.

Venio ad lib. III. Tuſc. cuius principio ſic legimus: *Quidnam eſſe, Brute, cauſae putem, cur cum conſtemus ex animo et corpore, corporis curandi tuendique cauſa quaeſita ſit ars eius, atque utilitas deorum immortalium inventioni conſecrata; animi autem* 69
medicina nec tam deſiderata ſit etc. Locum, haud dubie male ſanum, alius aliae medela aggreſſus eſt, quemadmodum videre licet in nota cl. Daviſii, qui ipſe amputatis quibusdam verbis, legebat, *corporis curandi tuendique quaeſita ſit ars Deorum immortalium inven-*

108) Wopkenſii ſententiam aut non intelligo, aut improbato vocabulo *que* ipſa laborat falſa ſubtilitate. Verborum nexum enarrare vir doctus neglexit. *Quem* qui addiderunt, fulcire voluerunt labantem orationem: at non bene convenit, ut acute ſenſit Erneſtius, qui coniecit *quum*. Neque intelligitur, quomodo *quem* excidere potuerit. Sed fortaſſe recte correxit Wopkenſius *praedones ſi inſequantur*. Sic Acad. 1, 2, 4 *exiſtimavi ſi qui de noſtris eius ſtudio tenerentur, ſi eſſent Graecis doctrinis eruditi, graeca potius quam noſtra lecturos*. ad Fam. 1, 9, 30 *ſi accuſandi ſunt, ſi qui pertimuerunt, magis etiam reprehendendi ſunt, ſi qui ſe timere ſimularunt.*

tioni consecrata. Sed haud scio, an praestaret locu: pro deposito ac desperato relinquere, quam sic in ill restaurando παρβρησιάζεσθαι. In addendis tamen, m: nore facta mutatione reponit, *quaesita sit ars eius e. utilitate Deorum immortalium inventione consecrata* Tu vide, ne correctione multo leviore manum Tullia nam hoc modo adsequi liceat, si reposuerimus, -- *tuendique causa quaesita sit ars*, *EIUSQUE UTILITATE deorum imm. inv. consecrata.* Primo *eius* pro *sua* non plane inauditum esse in veterum monumentis, constat inter omnes; quod tamen si displiceat, legere possis *suoque utilitate* etc. vel *et sua quoque* etc. [109]. Deinde *utilitate*, h. e. propter utilitatem. ut de Fin. I, 13. *et gubernatoris ars -- utilitate non arte laudatur.* et lib. II. c. 28. *At vero si fructibus et emolumentis et utilitatibus amicitias colemus* etc. de Divin. lib. I. c. 7. *utilitate et ars est et inventor laudatus.* de N. Deor. II, 33. *Utilitatum igitur magnitudine constituti sunt ei di, qui utilitates quasque gignebant.* et lib. III, c. 24. *quarum rerum utilitate video consecrata simulacra.* ubi non est, cur iuxta codd. quosdam refingas, *quarum rerum utilitatem video etiam consecrata simulacra.* De hoc ablativi usu vide cl. Schulting. ad Quinct. Decl. I. c. 2. et Cortium ad Salust. Cat. cap. 31, 3.

Eodem cap. *Quod si tales* etc. Egregia sunt, quae hic de naturae praestantia ac depravatione disserit philosophus. Pariter de Leg. I, 12. *Sequitur igitur ad participandum alium ab alio communicandumque inter omnes eius, nos natura esse factos: atque hoc omni*

109) Neutrum potest probari. Egregie Lambinus correxit *eiusque utilitas.*

hac diſputatione ſic intelligi volo, quod dicam naturam eſſe: tantam autem eſſe corruptelam malae conſuetudinis, ut ab ea tanquam igniculi exſtinguantur a natura dati, exorianturque et confirmentur vitia contraria etc. Priusquam ad alia loca pergam, hunc obiter a conatibus virorum inſignium, lectionem quod attinet, vindicabo. Scilicet Manutius iſta *quod dicam naturam eſſe* pro gloſſemate habebat: Lambinus legebat, — *volo, ius id, quod dico, naturam eſſe:* Daviſius, — *volo, optumam ducem naturam eſſe.* Quid? ſi lectionem vulgatam retineamus, nonne ſenſum inde ſatis commodum atque planum fabricari licet, ſive voculam *hoc* ad ſuperius illud *natura*, ſive ad omnia iſta *nos natura eſſe factos* referas? Quae tamen ratio ſi minus arrideat, leviſſima emendatione ſic poſſit reſcribi, *quod dicam IN NATURA eſſe;* vel, *quod dicam NATURA eſſe*, ſcil. iſtam iuris communicationem. ſic ibid. c. 16. *Ea autem in opinione exiſtumare, non in natura poſita dementis eſt. Nam nec arboris, nec equi virtus quae dicitur.. in opinione ſita eſt, ſed in natura.-- Eſt enim virtus perfecta ratio; quod certe in natura eſt.* et c. 13. *niſi ſeparatim hoc ipſum, natura eſſe ius, diſputarint.* et c. 15. *Ita ſit, ut nulla ſit omnino iuſtitia; ſi neque natura eſt, et ea quae* etc. Poſſet etiam legi, *quod dicam NATURAE eſſe.* ut de N. Deor. III. c. 11. *Naturae iſta ſunt, Balbe, naturae non artificioſe ambulantis*[110]). Sed ad rem. Quod Tullius de naturae ſinceritate ac pollutione, idem quoque ſenſit Seneca; qui epiſt. 94. *Erras*, ait, *ſi exiſtimas nobiſcum vitia naſci; ſupervenerunt, in-*

110) Editoribus ante omnia placuit Pearcii emendatio: *ius quod dicam naturam eſſe.* Wopkenſium non commemorant. Tamen neſcio an approbari debeat eius conie-

geſta ſunt. et epiſt. 22. *Nemo, inquit, aliter qua quomodo natus eſt, exit e vita. Falſum eſt; peior morimur, quam naſcimur. noſtrum iſtud, non natur vitium eſt. Illa de nobis conqueri debet, et dicere qui hoc eſt? ſine cupiditatibus vos genui, ſine timoribu ſine ſuperſtitione, ſine perfidia, ceteriſque peſtibu quales intraſtis, exite.* Sint haec *Theologice*, hoc eſt iuxta quorumdam Theologorum decreta, falſa; ſun
71 tamen *Philoſophice*, hoc eſt, iuxta lumen divinum rationis, in quod numquam nuſquam incurrit ſancta revelatio, veriſſima, duntaxat abſque cavillatione explicentur. Adpoſite quoque Theognis in ſententiis, v. 305 ſeqq. quem locum eo adfero libentius, quod tantumnon in omnibus editionibus corrupte ſic exhibeatur:

Οἱ κακοὶ οὐ πάντως κακοὶ ἐκ γαστρὸς γεγόνασιν,
Ἀλλ' ἄνδρεσσι κακοῖς συνθέμενοι φιλίην.
Ἔργα τε δεῖλ' ἔμαθον, καὶ ἔπη δύσφημα καὶ ὕβριν,
Ἐλπόμενος κείνους πάντα λέγειν ἔτυμα.

Sic cum vulgo legimus, interpretes verbum *ἔμαθον* in prima perſona ſingularis numeri acceperunt, dum vertunt: *Mali non prorſus mali ex utero nati ſunt; ſed cum viris malis iungentes amicitiam. Factaque improba didici, et verba maledica, et contumeliam, ſperans illos omnia dicere vera.* At multo lenior erit oratio, ſi primo poſt vocem *φιλίην* comma tantummodo conſtituas; deinde pro *ἐλπόμενος* reſcribas *ἐλπόμενοι*, atque ita illud *ἔμαθον* in tertia pluralis in-

ctura *quod dicam natura eſſe* hoc quidem ſenſu: atque hoc, quod dicam, natura eſſe, ita intelligi volo in omni hac diſputatione, rem communem pertinere ad omnes homines.

telligas. Ita haec Poetae mens erit: *Mali non prorſus mali ex utero naſcuntur; ſed cum viris malis iungentes amicitiam, et facta improba diſcunt, et verba maledica, et contumeliam, credentes illos omnia vera dicere.* γεγόνασιν et ἔμαθον ſic interpretor ut praeterita illa, de quibus ad Divin. I, 8. Haec dudum in ſcedis mihi iacuerat coniectura, cum viri eruditiſſimi, praeceptorisque noſtri fideliſſimi Adriani a Cattenburg ſingularis humanitas copiam mihi faceret editionis H.
Stephani in folio, ubi hanc lectionem et interpunctionem diſerte repraeſentari videbam [111]). Hunc autem
Poetam dum profero, menda quaedam alia, quae eius
ſententias ſubierunt, eruere conabor. tu autem vide an 72
ſcopum coniiciendo attingam. Verſu 217. *Polypi mentem,*
inquit, *obtine verſipellis, qui ad petram, cui adhaeſerit, talis viſu apparet.*

Νῦν μὲν τῇδ' ἐφέπου, πότε δ' ἀλλοῖος χρόα γίγνου.
Κραιπνόν τοι σοφίη γίγνεται εὐτροπίης.

Int. *Nunc quidem hac ſequere, aliquando alius colore fias.*
Celeris mutatio quidem ſapientia eſt morum.

Sed quo iure *κραιπνὸν* vertatur *celeris mutatio*, et *εὐτροπίης morum*, ego vix intelligo. *κραιπνὸν* enim eſt *velox* vel *velocitas*, *εὐτροπίη* ſunt *mores probi et honeſti.* Scripſit, ut mihi quidem videtur, Theognis, aut melius ſaltem et concinnius ſcripſiſſet, --

ΚΡΕΙΣΣΟΝ τοι σοφίη γίγνεται εὐτροπίης.

h. e. *Melior quippe aſtutia eſt decoris moribus* [112]).

111) Etiam Hoeſchelius in codicibus invenit ἐλπόμενοι: nec quiſquam dubitabit amplius de hac emendatione.

112) Eamdem fecit coniecturam Brunckius ab omnibus re-

atque hoc modo idem Poeta in simili praecepto v. 1072. - -

Νῦν μὲν τῷδ' ἐφέπου, πότε δ' ἀλλοῖος πέλευ ὀργήν
Κρεῖσσόν τοι σοφίη καὶ μεγάλης ἀρετῆς.

Nunc quidem hunc sequere, alias vero alius sis ingenio.
Melior est sane sapientia vel magna virtute.

quale etiam illud ioculare plane ac ridiculum est paradoxum vs. 313.

Ἐν μὲν μαινομένοις μάλα μαίνομαι- -
Inter desipientes maxime desipio.

73 Rursum male se habet vs. 359. *Forti sis animo, Cyrne, in malis, postquam et in bonis gaudebas, quando et haec fatum iubebat habere. Sicut autem ex bonis accepisti malum, sic vero rursus emergere tenta, deos precans.*

Μηδὲ λίην ἐπίφαινε, κακὸν δέ τι, Κύρν', ἐπιφαίνειν.
Παύρους κηδεμόνας σῆς κακότητος ἔχεις.

Int. *Neque nimis ostenta: malum vero est, Cyrne, ostentare.*
Paucos sollicitos tui mali habes.

Tu sic lege, ac distingue, ut emolliatur aliquomodo orationis cursus.

Μηδὲ λίην ἐπίφαινε· κακὸν δέ τι, Κύρν', ἘΠΙΦΑΙΝΩΝ
Παύρους κηδέμονας σῆς κακότητος ἔχεις.

ceptam: ille tamen probavit ἀτροπίης, quod vereor, ne ab iis profectum sit, qui in prudentia bonis moribus meliore offenderent.

Neque nimis oſtenta; nam ſi malum, Cyrne, oſtentes,
Paucos ſollicitos tuae miſeriae habes.

Δὲ pro γὰρ uſitatiſſimum non poetis tantum, ſed etiam proſae ſcriptoribus [113]). Verſu 381.

Οὐδέ τι κεκριμένον πρὸς Δαίμονός ἐστι βροτοῖσιν,
Οὐδ' ὁδὸς, ἥν τιν' ἰὼν ἀθανάτοισιν ἅδοι.

Int. *Nec quidquam decretum ex numine eſt mortalibus,*
Neque via, quam ingreſſus quis *immortalibus placeat.*

Legendum, ut tollatur non tantum numeri permutatio, ſed invenuſta quoque ambiguitas.

Οὐδ' ὁδὸς, ῞ΗΝ ΤΙΣ ἰὼν ἀθανάτοισιν ἅδοι
Neque via, quam quis ingreſſus immortalibus placeat [114]).

Verſu 459. *Nequaquam utilis eſt mulier iuvenis viro ſeni: non enim gubernaculo paret, quemadmodum acatium.*

Οὐδ' ἄγκυραν ἔχουσιν· ἀποῤῥήξασα δὲ δεσμὰ, 74
Πολλάκις ἐκ νυκτῶν ἄλλον ἔχει λιμένα.

Neque ancoram habent: abrumpens vero vincula
Saepe de noctu alium habet portum.

Lego, *Οὐδ' ῎ΑΓΚΥΡΑΙ ἔχουσιν--*
Neque ancorae tenent ſç. illam.

113) Brunckius eumdem in modum ſcripſit. Atque vulgaris ſcriptura etiamſi defendi poteſt, habet tamen illa coniectura acuminis commendationem.

114) Eodem modo Brunckius. Codices quidam adſtipulantur.

ſic ἔχειν pro κατέχειν vs. 506.

— ἀλλά γ' ἀναστάς,
Πειρήσω μήπως καὶ πόδας οἶνος ΕΧΗι·
— *ſed ego ſurgens,*
Tentabo num forte pedes meos *vinum habeat.*

vide quoque Heſiod. ἔργ. 515. et paſſim quoque alibi. [115]) Verſu 601.

Ἔῤῥε, θεοῖσιν τ' ἐχθρὲ, καὶ ἀνθρώποισιν ἄπιστε,
Ψυχρὸν ὃς ἐν κόλπῳ ποικίλον εἶχες ὄφιν.
Peri, diiſque inimice, et hominibus infidelis,
Frigidum qui in ſinu varium habebas anguem.

Reſcribo, ΨΥΧΡΩι ὃς ἐν κόλπῳ ποικίλον εἶχες ὄφιν [116]).

Frigido qui in ſinu etc.

Scilicet in locis frigidis pellem mutant angues, quo reſpicit etiam Virgilius lib. II. Aeneidos [471.]:

Qualis ubi in lucem coluber mala gramina paſtus,
FRIGIDA SUB TERRA tumidum quem bruma tegebat,
Nunc poſitis novus exuviis etc.

75 Plura etiam illius vatis loca perperam hactenus verſa eſſe docerem, niſi digreſſio haec mea iam ſatis magna eſſet. Redeamus ergo ad Tullium noſtrum.

115) Ita Brunckius quoque cum codicum conſenſu.

116) Hoc recepit in textum Beckerus. Welckero praeſtare videtur vulgaris ſcriptura: quo nomine aut qua virtute, non edocemur ab eo. Ut ſolemne epitheton ψυχρὸν ὄφιν ſervaret, egregie correxit Brunckius ἐν κόλπῳ ποικίλῳ. Ποικίλος ὄφις enim in hac ſententia otioſum eſt.

CAPUT XIII.

In lib. III. Tusc. quatuor loca adferuntur. Copula que *iungit contraria. Lactantius vindicatur. Permutatio subiecti et adiuncti. Cicero obiter vindicatur. Repetitio eiusdem nominis. Pleonasmus pronominis demonstrativi. Cicero bis terve defenditur. Enallage numeri illustratur.*

Cic. III. Tusc. cap. 3, 6. *Est profecto animi medicina philosophia: cuius auxilium non ut in corporis morbis, petendum est foris; omnibusque opibus atque viribus, ut nosmet ipsi nobis mederi possimus, elaborandum est.* Satis evidens et significans est oppositio, etiam si non legas *propriisque opibus*, uti coniiciebat insignis Bentleius. Quod autem doct. Iac. Gronovius horridum quidpiam in his verbis videre sibi visus est, nisi exterminetur encliticum *que* post *omnibus;* in eo quidem fallere ipsum ratio videtur, quandoquidem particulae copulativae saepissime disiunctivarum munere funguntur [117]). Quod etiam non reputavit cl. Davisius, cum in his Lactantii Epit. cap. 12. *Vides ergo non omnia poetas confinxisse, et quaedam praefigurasse; ut cum* etc. volebat, *sed quaedam* etc. qui tamen hac in parte satisfacere sibi fassus est lectionem istam, de N. Deor. III, 35. *Hunc igitur nec Olympius*

117) Vid. Goerenz. ad Acad. 2, 9, 27. p. 56. et 2, 18, 56. p. 106. At non ipsa disiungendi vis inest in vocabulo *que*, neque id usquam ponitur pro *sed*. Continuat enim aequatam orationem, ut sit fere id, quod *et ideo, und sonach:* nam quod praecedente negatione removetur, alteri, quod adiicitur, locum dat.

75 *Iuppiter fulmine percuſſit, nec Aeſculapius* etc. *atqui in ſuo lectulo mortuus eſt.* ubi alii volebant, *namque* vel *atqui.* ſupra lib. II. cap. 17. *Ego illud quicquid ſit, tantum eſſe, quantum videatur, non puto; falſaque -- ſpecie moveri homines.* dici etiam potuit, *ſed falſa ſpecie m. h.* de Nat. Deor. lib. II, 21. *Nulla igitur in coelo varietas ineſt, contraque omnis ordo.* Divin. lib. II, 28. *Numquam illa dicet facta fortuito, naturalemque rationem omnium reddet.* Nepos in Epam. cap. 7. *Hanc legem -- ad perniciem civitatis conferre noluit, et quatuor menſibus -- diutius geſſit imperium.* Ageſ. cap. 3. *nunquam in campo ſui fecit poteſtatem, et in his locis manum conſeruit, quibus* etc. Eum. cap. 4. *in fide non manſit, et ſe ſimul ac potuit, ad Antipatrum recepit.* vide quoque doct. Munkerum ad Hygini Fab. 9.

Cap. IV, 9. *His rebus mentem vacuam appellabant inſaniam.* Mutatione levi quidem illa, ſed parum forte neceſſaria, coniiciunt docti legendum *inſanam.* Lambinus illud *inſanam* tuetur, ſed argumentis plane elumbibus. Illud autem pro lectione vulgata adferri poteſt, quod ὑπέρβατον tale, quo ſubiectum *mens* cum adiuncto *inſania* quodammodo commiſceatur, non plane ſit inauditum [118]). Sic de Leg. lib. I. c. 16. *Eſt enim virtus perfecta ratio, h. e.* perfectio rationis. Seneca de Tranq. cap. 15. extr. *non poteſt grande aliquid e. ſ. c. loqui, niſi mota mens,*

118) Fallitur Wopkenſius: nullum enim eſt hyperbaton, neque in Ciceronis, neque in reliquis locis. In Nepotis Dione intelligimus *miſerandam vitam* **eorum**, *qui ſe metui —maluerunt.* Vid. Ruddimann. tom. 2. p. 19. n. 49 Et in loco Ciceronis recte intelligi poteſt illud *ſapientem, beatum, aeternum eſſe,* idque nihilominus comparari cum rebus ſapientia et beatitate carentibus.

e. homo motae mentis. Nepos in Dione cap. 9. *quam viſa ſit ſingularis potentia, et miſeranda vita, qui e metui, quam amari malunt, cuivis facile intellectu uit*, i. e. in quam miſeranda vita ſint, qui ſe etc. Atque eodem modo accipio etiam iſta Cic. de Nat. Deor. lib. II. cap. 8. *Similiter effici poteſt ſapientem eſſe mundum, ſimiliter beatum, ſimiliter aeternum: om-* 77
nia enim haec meliora ſunt, quam quae ſunt his carentia. Per *omnia haec* intelligebat auctor non ipſum *ſapientem, beatum et aeternum eſſe*, ſed res illas, quibus facultates et ornamenta iſta inſunt, vel quae ſapientiam, beatitatem et aeternitatem habent. Hanc ſubiecti et adiuncti permutationem non concoquebat cl. Walkerus, qui legebat *quae ſunt his contraria:* quae tamen emendatio non minus audax videtur, quam dura locutio iſta, quam corrigit.

Cap. V, 11. *Graeci autem μανίαν unde appellant, non facile dixerim; eam tamen ipſam diſtinguimus nos melius quam illi. hanc enim inſaniam, quae iuncta ſtultitiae patet latius, a furore disiungimus. Graeci volunt illi quidem, ſed parum valent verbo.* Poſterius illud *Graeci* haud facile equidem pro ſcioli cuiusdam emblemate habuerim, cum quod ſaepius ita vox eadem recurrit, tum quod Pleonaſmus pronominis *illi* noſtro fuit familiariſſimus. Saepius, inquam, iſto modo recurrit vox eadem. Fin. I, 13. *Sapientia eſt adhibenda, quae ſe nobis ducem praebeat ad voluptatem; ſapientia enim eſt una* etc. de N. Deor. III, 34. *qui cum ... in fanum veniſſet Iovis Olympii, aureum ei detraxit amiculum grandi pondere, quo Iovem ornarat.. Gelo.* lib. I. c. 18. *quoniamque Deos beatiſſumos eſſe conſtat,.. hominis eſſe ſpecie Deos confitendum.* cap. 43. *qua cum Deum carere voltis, neminem*

75 *Iuppiter fulmine percuſſit, nec Aeſculapius* etc. *atqui in ſuo lectulo mortuus eſt.* ubi alii volebant, *namque* vel *atqui.* ſupra lib. II. cap. 17. *Ego illud quicquid ſit, tantum eſſe, quantum videatur, non puto; falſaque -- ſpecie moveri homines.* dici etiam potuit, *ſed falſa ſpecie m. h.* de Nat. Deor. lib. II, 21. *Nulla igitur in coelo varietas ineſt, contraque omnis ordo.* Divin. lib. II, 28. *Numquam illa dicet facta fortuito, naturalemque rationem omnium reddet.* Nepos in Epam. cap. 7. *Hanc legem -- ad perniciem civitatis conferre noluit, et quatuor menſibus -- diutius geſſit imperium.* Ageſ. cap. 3. *nunquam in campo ſui fecit poteſtatem, et in his locis manum conſeruit, quibus* etc. Eum. cap. 4. *in fide non manſit, et ſe ſimul ac potuit, ad Antipatrum recepit.* vide quoque doct. Munkerum ad Hygini Fab. 9.

Cap. IV, 9. *His rebus mentem vacuam appellabant inſaniam.* Mutatione levi quidem illa, ſed parum forte neceſſaria, coniiciunt docti legendum *inſanam.* Lambinus illud *inſanam* tuetur, ſed argumentis plane elumbibus. Illud autem pro lectione vulgata adferri poteſt, quod ὑπέρβατον tale, quo ſubiectum *mens* cum adiuncto *inſania* quodammodo commiſceatur, non plane ſit inauditum [118]). Sic de Leg. lib. I. c. 16. *Eſt enim virtus perfecta ratio, h. e.* perfectio rationis. Seneca de Tranq. cap. 15. extr. *non poteſt grande aliquid e. ſ. c. loqui, niſi mota mens,*

118) Fallitur Wopkenſius: nullum enim eſt hyperbaton, neque in Ciceronis, neque in reliquis locis. In Nepotis Dione intelligimus *miſerandam vitam eorum, qui ſe metui — maiunt.* Vid. Ruddimann. tom. 2. p. 19. n. 49 Et in loco Ciceronis recte intelligi poteſt illud *ſapientem, beatum, aeternum eſſe,* idque nihilominus comparari cum rebus ſapientia et beatitate carentibus.

e. homo motae mentis. Nepos in Dione cap. 9. *quam viſa ſit ſingularis potentia, et miſeranda vita, qui ſe metui, quam amari malunt, cuivis facile intellectu fuit*, i. e. in quam miſeranda vita ſint, qui ſe etc. Atque eodem modo accipio etiam iſta Cic. de Nat. Deor. lib. II. cap. 8. *Similiter effici poteſt ſapientem eſſe mundum, ſimiliter beatum, ſimiliter aeternum: om-* 77
nia enim haec meliora ſunt, quam quae ſunt his carentia. Per *omnia haec* intelligebat auctor non ipſum *ſapientem, beatum et aeternum eſſe*, ſed res illas, quibus facultates et ornamenta iſta inſunt, vel quae ſapientiam, beatitatem et aeternitatem habent. Hanc ſubiecti et adiuncti permutationem non concoquebat cl. Walkerus, qui legebat *quae ſunt his contraria:* quae tamen emendatio non minus audax videtur, quam dura locutio iſta, quam corrigit.

Cap. V, 11. *Graeci autem μανίαν unde appellant, non facile dixerim; eam tamen ipſam diſtinguimus nos melius quam illi. hanc enim inſaniam, quae iuncta ſtultitiae patet latius, a furore disiungimus. Graeci volunt illi quidem, ſed parum valent verbo.* Poſterius illud *Graeci* haud facile equidem pro ſcioli cuiusdam emblemate habuerim, cum quod ſaepius ita vox eadem recurrit, tum quod Pleonaſmus pronominis *illi* noſtro fuit familiariſſimus. Saepius, inquam, iſto modo recurrit vox eadem. Fin. I, 13. *Sapientia eſt adhibenda, quae ſe nobis ducem praebeat ad voluptatem; ſapientia enim eſt una* etc. de N. Deor. III, 34. *qui cum ... in fanum veniſſet Iovis Olympii, aureum ei detraxit amiculum grandi pondere, quo Iovem ornarat.. Gelo.* lib. I. c. 18. *quoniamque Deos beatiſſumos eſſe conſtat,.. hominis eſſe ſpecie Deos confitendum.* cap. 43. *qua cum Deum carere voltis, neminem*

Deo nec Deum nec hominem carum.. voltis. lib. II c. 30. *At et ignorantia rerum aliena naturae Deorum, et s. m. p. i. difficultas minime cadit in maiestatem Deorum.* Lactant. de Ira Dei cap. IV, 3. *Deus igitur non est, si nec movetur, quod est proprium viventis, nec facit aliquid impossibile homini, quod est proprium Dei; si--nullam habeat administrationem,
78 *quae Deo digna sit.* i. e. quae ipso digna sit. Hinc quoque sincerum esse locum discimns de N. Deor. I, 9. *Quid autem erat, quod concupisceret Deus mundum signis..' ornare? Si, ut Deus ipse melius habitaret* etc. ubi illud posterius *Deus* pro insititio rursus habebat cl. Davisius. Plura autem dabimus ad Divin. I, 50. Quod vero Pleonasmum attinet, quem hic vides, pronominis *illi*, isto quidem nihil Ciceroni est tritius, nihil vulgarius. Infra IV, 8. *Aemulatio dupliciter illa quidem dicitur* etc. et cap. 28. *sed omnis eiusmodi perturbatio a. p. abluatur illa quidem* etc. vide quoque lib. V. c. 16. de Fato c. 19. *sic visum obiectum imprimet illud quidem.. speciem.* Fin. V, 24. *Illa enim, quae sunt a. n. b. c. numerata, complent ea quidem beatissimam vitam* etc. Hinc memoria quoque labi virum doctissimum liquet de Leg. I, 21. *Vir iste fuit ille quidem prudens--; cui tamen* etc. legebat ille, *Vir, Tite, fuit ille prudens.* et Fin. IV, 16. *hi autem ponunt illi quidem prima naturae.* coniicit ille, *hi ponunt illa q. p. n.* Confer quae nos ad Acad. II, 5. [119])

119) Vid. Goerenz. ad Cic. Acad. 2, 15, 47. p. 89. Etiam alii dixerunt de abundantia in pronominibus demonstrativis. Sed et accuratius distinguenda erant exemplorum genera, et locus definiendus, quem pronomen *ille* in ordine verborum obtinere debuerit. Quo sensus etiam constituitur. In omnibus, quos Wopkensius affert, locis legi-

Cap. X, 23. *Aegris enim corporibus ſimilluma ani- eſt aegritudo.* Analogia grammatica requirit, ad- tior, *Aegro enim corpori*, vel *Aegri enim corporis*, numeri congruant; ſed quantumcunque ſit illud fa- ius, noſter haud ita fuit elegans, quin ſic analogiae gulas ſaepenumero conculcaverit. ſupra II, 22. *Ut era contentis corporibus facilius feruntur.. ſimilli- e animus' i. ſ. depellit* etc. infra IV, 10. *dum morbis rporum comparatur morborum animi ſimilitudo.* b. V, 38. *Iam vero motus.. animi.. leniuntur, tra- actis animis ad voluptatem.* Seneca de Ira II, 16. rrat, *qui ea* (animalia) *in exemplum hominis ad- ucit.* Haec et innumera talia ſicco pede non ſunt 79 raetereunda, ſi quid in loco, quem prae manibus ha- emus, novandum putes. Adde etiam quae ad Acad. , 11. [120])

tur *quidem*, quod tantum abeſt ut inſerviat pronomini, ut in hoc ipſo habeat ſubſtructionem, ne cum alieno vocabulo concurrat.

120) Haec compoſitio nominum abſtractorum, quae vocant, cum rebus plurali numero expreſſis frequens eſt etiam in graeca lingua. Et ſunt quaedam nomina huic uſui ac- commodatiſſima, veluti illa a Wopkenſio commemorata, *corpus*, *σῶμα*, de quo Elmslei ad Euripid. Med. 1077. *ani- mus*, *ψυχή*, *homo*.

CAPUT XIV.

In III. Tusc. edita lectio saepius adseritur. Enim *cu(m) subiunctivo. Permutatio modorum. Cicero quinq(ue) defenditur; defenduntur etiam Min. Felix et Pater(cu)lus.* Frui officio... Culpa, *malum morale.* Σχῆμα π(ρὸς) τὸ σημαινόμενον. Ut *omittitur in concessione. Pros(a) poeta illustratur.*

Eodem lib. III. Tusc. cap. 11, 25. *Sed cete(ra) alias, nunc aegritudinem, si possumus, depellam(us) id enim sit propositum, quandoquidem* etc. Qu(id) tandem legeremus potius, *id enim fuit propositum*? credo, quod *enim* cum subiunctivo istiusmodi duriusc(ul)e construatur. At ea sane ratio videtur nulla. sic eni(m) N. Deor. II, 12. *audiamus enim Platonem* etc. Divi(n). II, 36. *Sed de hoc loco plura in aliis: nunc hacte(nus): externa enim videamus* etc. vide, ne in re ta(m) parva sim nimius, infra IV, 17. et V, 24. et Fin. V, 19 [121]).

Cap. XVI, 34... *primum quod posse accidere diu cogitaverit,.. deinde quod humana humane ferenda intelligit; postremo quod videt* etc. Toleranda videtur modorum permutatio, cum praesertim indicativi a subiunctivo tam longe remoti sint, vt nil mirum sit,

121) Ipsi particulae nulla ratio cum coniunctivo modo. Ea in quacumque evocatione et exhortatione ponitur, qua remotis alienis rebus ad id, quod considerandum sit, accedere iubemus. Verti potest per *nemlich.* Graeci, quod sciam, non ita loquuntur.

nemoriae vitio in eam inciderit Cicero [122]). Ex locis tem ſimilibus, in quibus nihil tentant viri docti, et ıic et pluribus aliis ſtabiliendis firmamentum haud ernendum peti poſſe arbitramur. Quod ne fruſtra ci videatur, de immenſa exemplorum copia quaedam ıc adlegabo. de Fin. I, 10. *nemo enim ipſam volupta-* 80
m, quia voluptas ſit, adſpernatur, ſed quia conſe-uuntur magni dolores etc. Fam. VI. ep. 17. *nam ſic abeto, beneficiorum magnitudine eos, qui temporibus aluerunt, aut valeant, coniunctiores tecum eſſe, uam me.* N. Deor. II, 16. *Nec vero Ariſtoteles non audandus in eo, quod omnia quae moventur, ant na-ura moveri cenſuit, aut vi aut voluntate: moveri utem ſolem et lunam et ſidera omnia: quae autem ra-tione moverentur, haec aut pondere deorſum, aut le-vitate ſublime ferri.* cap. 38. *An cum moveri aliquid videmus, ut ſphaeram.. non dubitamus quin illa opera ſint rationis? cum autem impetum, coeli moveri verti-que videamus, dubitamus* etc.? Paſſim ſic diſſimilis ſui eſt Seneca. epiſt. 19. *Hic te exitus manet, niſi iam*

122) Memoria nil iuvat, ſed ratio. Quamquam ex his exemplis colligi poteſt, quantum diſtent volubilis ac mutabilis ſermonis formae a grammaticorum regulis reſtrictis. Qui ita variantur modi, non deſtituuntur explicatione, ſed regularum neceſſitatem excedunt per licentiam loquentibus permiſſam. Id non ſemper animadvertunt critici. Exemplis adde haec ex poetis: Plaut. Amph. Prol. 17. *nunc cuius iuſſu venis, et quamobrem venerim dicam.* Propert. 2, 30, 29. *canere antiqui dulcia furta Iovis: ut Semela eſt combuſtus, ut eſt deperditus Io: denique ut ad Troiae tecta volarit avis.* Quae Lachmannus ad 1, 2, 9. comparat, non unius generis ſunt. In ſententiis, quae cauſſam vel conditionem indicant, cuius generis multa attulit Wopkenſius, utraque ratio facile commutatur, vel certa re poſita, vel admixta dubitatione.

contrahas vela, nisi quod ille sero voluit, terram leg epist. 82. *Sciat.. quae sit illa ratio, quae appeten et fugienda discernat, qua cupiditatem mansuef insania, timorum saevitia compescitur.* epist. 87. *i divitias esse causas malorum, non quia ipsae facia sed quia facturos irritant.* epist. 92. *Fluant quant affectus eiecerit, non quantum poscet imitatio.* vi quoque de Ira III, 30. et alibi. Multum etiam in h frequentanda enallaga est Lactant. Inst. lib. II, 9, *Ex quibus oriens Deo accensetur, quia ipse lumin fons et illustrator est rerum, et quod oriri nos faci ad vitam sempiternam.* lib. I, 11, 52. *at ego Deum quaer ultra quem nihil est omnino, qui fons et origo sit r rum.* lib. III, 15, 2. *quid potest esse tam falsum, qua regulam vitae philosophiam nominari, in qua diversi tas praeceptorum rectum iter impediat et turbet? au legem bene vivendi, cuius capita longe dissonant? au scientiam vitae agendae, in qua nihil aliud efficitu*
81 etc. vide lib. V, 9, 9. Terent. And. IV, 1. 25, 26. Alibi etiam talia collegerunt praeclarissimi viri, Burmannus, Dukerus et Cortius, quorum scrinia tamen non compilavimus, ut sumus ab ista ratione prorsus alieni. Haec autem clamare videntur, ne quid etiam novatum eamus, infra IV, 37. *Quibus cognitis, quis est qui dubitet* etc.? *Quis enim dubitarit - - ?* Divin. II, 25. *Quid autem volunt ea Dii immortales primum significantes, quae sine interpretibus non possumus intelligere: deinde ea quae carere nequeamus?* et cap. 72. *non quod eos maxime contemnamus, sed quod videntur acutissime* etc. de Fin. V, 17. *Nam si pravitatem -- fugiendam putamus; cur* etc.? *et si turpitudinem fugiamus* etc. Acad. II, 46. *Aliud iudicium Pythagorae est, qui putet id cuique verum esse, quod*

tique videatur; aliud Cyrenaicorum, qui praeter permotiones intimas nihil putant esse iudicii; aliud Epicuri, qui . . constituit etc. ſubiunctivus ſimilis eodem extat cap. Tuſc. I, 32. *Iſtos vero* (dimittamus): *qui quod tota in hac cauſa difficillimum eſt, ſuſcipiant, poſſe animum manere corpore, vacantem: illud autem quod non modo facile ad credendum eſt, ſed eo conceſſo quod volunt, conſequens, idcirco non dant, ut cum diu permanſerit ne intereat.* Min. Felix. cap. 18. *cum palam ſit* etc. *qui nativitatem omnibus praeſtet, ſibi perpetuitatem . . qui univerſa verbo iubet*--. Vell. Paterc. II, 24. *Vix quidquam in Syllae operibus clarius duxerim, quam quod, cum* etc. *neque inlaturum ſe bellum iis diſſimulavit, nec quod erat in manibus omiſit; exiſtimavitque ante frangendum hoſtem, quam ulciſcendum civem; repulſoque externo metu, ubi quoad alienum eſſet viciſſet, ſuperaret quod erat domeſticum.* ubi non erat, cur Urſinus legeret *ſuperare*, neque enim ab *exiſtimavit* pendet illud verbum, ſed ab his, *quam quod* etc. ut et illa *diſſimulavit, omiſit*, et *exiſtimavit* [123]).

Ibidem 34: *Utrumque enim conſequitur, ut et conſiderandis rebus humanis proprio philoſophiae fruatur officio, et adverſis caſibus triplici conſolatione ſanetur.* Quamvis Manutii ac Lambini coniectura, 82
qua *fungatur* pro *fruatur* ſtatuunt, uno et altero co-

123) Talia ferri non poſſunt, niſi in malis ſcriptoribus. Ruhnkenius paullo audacius coniecit *ſuperandum.* Equidem Velleium ſcripſiſſe puto: *exiſtimavitque ante frangendum hoſtem quam ulciſcendum civem, repulſoque externo metu, ubi quod alienum eſſet, viciſſet, ut ſuperaret, quod erat domeſticum.* Mutavit auctor orationem, et pro *ſuperandum eſſe* dixit *ut ſuperaret*, intellecto alio verbo conſilii.

contrahas vela, niſi quod ille ſero voluit, terram leg epiſt. 82. *Sciat.. quae ſit illa ratió, quae appeten et fugienda diſcernat, qua cupiditatem manſueſ inſania, timorum ſaevitia compeſcitur.* epiſt. 87. *a divitias eſſe cauſas malorum, non quia ipſae facian ſed quia facturos irritant.* epiſt. 92. *Fluant quantu affectus eiecerit, non quantum poſcet imitatio.* vid quoque de Ira III, 30. et alibi. Multum etiam in ha frequentanda enallaga eſt Lactant. Inſt. lib. II, 9, 5 *Ex quibus oriens Deo accenſetur, quia ipſe lumini fons et illuſtrator eſt rerum, et quod oriri nos facia advitam ſempiternam.* lib. I, 11, 52. *at ego Deum quaero, ultra quem nihil eſt omnino, qui fons et origo ſit rerum.* lib. III, 15, 2. *quid poteſt eſſe tam falſum, quam regulam vitae philoſophiam nominari, in qua diverſitas praeceptorum rectum iter impediat et turbet? aut legem bene vivendi, cuius capita longe diſſonant? aut ſeientiam vitae agendae, in qua nihil aliud efficitur*
81 etc. vide lib. V, 9, 9. Terent. And. IV, 1. 25, 26. Alibi etiam talia collegerunt praeclariſſimi viri, Burmannus, Dukerus et Cortius, quorum ſcrinia tamen non compilavimus, ut ſumus ab iſta ratione prorſus alieni. Haec autem clamare videntur, ne quid etiam novatum eamus, infra IV, 37. *Quibus cognitis, quis eſt qui dubitet* etc.? *Quis enim dubitarit - - ?* Divin. II, 25. *Quid autem volunt ea Dii immortales primum ſignificantes, quae ſine interpretibus non poſſumus intelligere: deinde ea quae carere nequeamus?* et cap. 72. *non quod eos maxime contemnamus, ſed quod videntur acutiſſime* etc. de Fin. V, 17. *Nam ſi pravitatem -- fugiendam putamus; cur* etc.? *et ſi turpitudinem fugiamus* etc. Acad. II, 46. *Aliud iudicium Pythagorae eſt, qui putet id cuique verum eſſe, quod*

uique videatur; cliud Cyrenaicorum, qui praeter ermotiones intimas nihil putant esse iudicii; aliud picuri, qui . . constituit etc. subiunctivus similis eoem extat cap. Tusc. I, 32. *Istos vero* (dimittaus): *qui quod tota in hac causa difficillimum est, uscipiant, posse animum manere corpore, vacanem: illud autem quod non modo facile ad credendum est, sed eo concesso quod volunt, consequens, dcirco non dant, ut cum diu permanserit ne intereat.* Min. Felix. cap. 18: *cum palam sit* etc. *qui nativitatem omnibus praestet, sibi perpetuitatem . . qui universa verbo iubet*--. Vell. Paterc. II, 24. *Vix quidquam in Syllae operibus clarius duxerim, quam quod, cum* etc. *neque inlaturum se bellum iis dissimulavit, nec quod erat in manibus omisit; existimavitque ante frangendum hostem, quam ulciscendum civem; repulsoque externo metu, ubi quoad alienum esset vicisset, superaret quod erat domesticum.* ubi non erat, cur Ursinus legeret *superare*, neque enim ab *existimavit* pendet illud verbum, sed ab his, *quam quod* etc. ut et illa *dissimulavit, omisit*, et *existimavit* [123]).

Ibidem 34: *Utrumque enim consequitur, ut et considerandis rebus humanis proprio philosophiae fruatur officio, et adversis casibus triplici consolatione sanetur.* Quamvis Manutii ac Lambini coniectura, 82
qua *fungatur* pro *fruatur* statuunt, uno et altero co-

123) Talia ferri non possunt, nisi in malis scriptoribus. Ruhnkenius paullo audacius coniecit *superandum.* Equidem Velleium scripsisse puto: *existimavitque ante frangendum hostem quam ulciscendum civem, repulsoque externo metu, ubi quod alienum esset, vicisset, ut superaret, quod erat domesticum.* Mutavit auctor orationem, et pro *superandum esse* dixit *ut superaret*, intellecto alio verbo consilii.

dice fuftentetur; non tamen reiicere lectionem editam audeo, tamquam Romani fic numquam locuti effent. *Frui officio proprio philofophiae*, eft illius officii emolumentis potiri. Sic de Amicitia [4, 15.]: *recordatione noftrae amicitiae fic fruor, ut beate vixiffe videar, quia cum Scipione vixerim.* h. e. cum aliquo fructu et iucunditate recordor amicitiae noftrae. Isto modo *victoria frui* eft victoriae emolumentis frui apud Florum lib. II, 6. [124])

Sequitur eodem in capite: *videt malum nullum effe, nifi culpam.* Quod Latini *culpam* vocarunt, id nos hodie *malum morale* et *κατ' ἐξοχὴν peccatum* dicimus. Hinc non poffum equidem caufam expifcari idoneam, cur cl. Bentl. voluerit *nifi culpa.* Fam. IX. ep. 16. *nihil effe fapientis praeftare, nifi culpam.* vide lib. XII. ep. 23. lib. V. ep. 21. lib. VI. ep. 1. Illud *delictum* dicitur lib. V. ep. 17. - - *fapientes turpitudine, non cafu; et delictu fuo, non aliorum iniuria commoveri.*

Cap. XVII, 35. *Iubes me bona cogitare, oblivifci malorum. Diceres aliquid, et magno quidem philofopho dignum, fi ea bona effe fentires, quae effent homini digniffuma. Pythagoras mihi fi diceret, aut Socrates, aut Plato, quid iaces* etc.? Manutii, Victorii Lambinique editionibus vix fidem dederim, cum *Pythagoras mihi fic diceret*, exhibent. Eft hoc *σχῆμα*,

124) Erneftius, fruftra, inquit, obloquitur Wopkenfius. At illud *fungatur* ab iis reftitutum eft, qui paullo ante legerant *fapientiae fungitur munere.* Eft enim *frui officio* amplius, officio fungendo delectari et confideratione rerum frui. Sic Seneca Epift. 93, 7. *omnium rerum cognitione fruiti fumus.*

quod appellant, *πρὸς τὸ σημαινόμενον*, quo ſic loquitur Tullius, ut ſi in antecedentibus dixiſſet, *Eſſet hoc, quod iubes, aliquid et magno q. ph. d... Pythagoras modo eſſet, et non Epicurus ille voluptuarius, qui mihi diceret* etc. Vis illa coniunctionis *ſi* dilucidari poteſt ex his, lib. V, 9. *Laudat* (Epicurus) *tenuem victum, philoſophi id quidem, ſed ſi Socrates.. diceret, non is qui finem bonorum voluptatem eſſe dixerit.* pro Marc. cap. 8. *Saepe enim venit ad aures meas, te idem iſtud nimis crebro dicere, ſatis te tibi vixiſſe. Credo; ſi tum id audirem, ſi tibi ſoli viveres* etc. ſic enim ex cod. Erfurt. recte legit cel. Graevius, pro *ſed tum id audirem.* ſic autem explica, *Credo; et probarem hoc dictum tuum, ſi tum id audirem, ſi* etc. Lactant. lib. VI, 3, 5. *Sapiens prorſus diſputatio, ſi virtutum ipſarum formas atque terminos ſcirent: non enim* etc. ſupple, *ſed tum demum mihi probaretur, ſi -- ſcirent.* Syneſius epiſt. 46. *ποιεῖ τὸ ποιητέον· μόνον εἰ χαίρων ποιεῖς.* ſcil. *εὖ ἔχει.* [125])

Ibidem, 36: *cediſque fortunae? quae pervellere te forſitan potuerit, non poterit certe vires frangere.* Malebat Bentleius, *quae ut pervellere* etc. Emblema minus neceſſarium. Acad. II, 32. *Haec ſint falſa ſane, invidioſa certe non ſunt.* cap. 24. *An diſſolvit? id enim mihi quidem non videtur: ſed diſſolverit ſane;*

125) Bene intellexerat Wopkenſius, quo modo Latini conditionem addiderint ſententiae affirmandae. Hoc tamen in loco Tuſcul. non obſervavit, ut ſenſus ille, quem exponit, exſiſteret, et verba haec cum ſuperioribus coniungi poſſent, neceſſario praecedere debuiſſe coniunctionem: *ſi Pythagoras mihi diceret.* Quare dictionem hanc potius ad anacolutha referemus. Deeſt enim apodoſis, quae ſubſtitui facile poteſt.

75 *Iuppiter fulmine percuſſit, nec Aeſculapius* etc. *atqui in ſuo lectulo mortuus eſt.* ubi alii volebant, *namque*, vel *atqui.* ſupra lib. II. cap. 17. *Ego illud quicquid ſit, tantum eſſe, quantum videatur, non puto; falſaque -- ſpecie moveri homines.* dici etiam potuit, *ſed falſa ſpecie m. h.* de Nat. Deor. lib. II, 21. *Nulla igitur in coelo varietas ineſt, contraque omnis ordo.* Divin. lib. II, 28. *Numquam illa dicet facta fortuito, naturalemque rationem omnium reddet.* Nepos in Epam. cap. 7. *Hanc legem -- ad perniciem civitatis conferre noluit, et quatuor menſibus -- diutius geſſit imperium.* Ageſ. cap. 3. *nunquam in campo ſui fecit poteſtatem, et in his locis manum conſeruit, quibus* etc. Eum. cap. 4. *in fide non manſit, et ſe ſimul ac potuit, ad Antipatrum recepit.* vide quoque doct. Munkerum ad Hygini Fab. 9.

Cap. IV, 9. *His rebus mentem vacuam appellabant inſaniam.* Mutatione levi quidem illa, ſed parum forte neceſſaria, coniiciunt docti legendum *inſanam.* Lambinus illud *inſanam* tuetur, ſed argumentis plane elumbibus. Illud autem pro lectione vulgata adferri poteſt, quod *ὑπέρβατον* tale, quo ſubiectum *mens* cum adiuncto *inſania* quodammodo commiſceatur, non plane ſit inauditum [118]). Sic de Leg. lib. I. c. 16. *Eſt enim virtus perfecta ratio, h. e.* perfectio rationis. Seneca de Tranq. cap. 15. extr. *non poteſt grande aliquid e. ſ. c. loqui, niſi mota mens,*

118) Fallitur Wopkenſius: nullum enim eſt hyperbaton, neque in Ciceronis, neque in reliquis locis. In Nepotis Dione intelligimus *miſerandam vitam eorum, qui ſe metui — malunt.* Vid. Ruddimann. tom. 2. p. 19. n. 49 Et in loco Ciceronis recte intelligi poteſt illud *ſapientem, beatum, aeternum eſſe,* idque nihilominus comparari cum rebus ſapientia et beatitate carentibus.

e. homo motae mentis. Nepos in Dione cap. 9. *quam*
iſa ſit ſingularis potentia, et miſeranda vita, qui
metui, quam amari malunt, cuivis facile intellectu
it, i. e. in quam miſeranda vita ſint, qui ſe etc.
tque eodem modo accipio etiam iſta Cic. de Nat.
eor. lib. II. cap. 8. *Similiter effici poteſt ſapientem*
ſſe mundum, ſimiliter beatum, ſimiliter aeternum: om- 77
ia enim haec meliora ſunt, quam quae ſunt his caren-
ia. Per *omnia haec* intelligebat auctor non ipſum *ſa-*
ientem, beatum et aeternum eſſe, ſed res illas, quibus
facultates et ornamenta iſta inſunt, vel quae ſapien-
tiam, beatitatem et aeternitatem habent. Hanc ſub-
iecti et adiuncti permutationem non concoquebat cl.
Walkerus, qui legebat *quae ſunt his contraria:* quae
tamen emendatio non minus audax videtur, quam dura
locutio iſta, quam corrigit.

Cap. V, 11. *Graeci autem μανίαν unde appellant, non facile dixerim; eam tamen ipſam diſtinguimus nos melius quam illi. hanc enim inſaniam, quae iuncta ſtultitiae patet latius, a furore disiungimus. Graeci volunt illi quidem, ſed parum valent verbo.* Poſterius illud *Graeci* haud facile equidem pro ſcioli cuiusdam emblemate habuerim, cum quod ſaepius ita vox eadem recurrit, tum quod Pleonaſmus pronominis *illi* noſtro fuit familiariſſimus. Saepius, inquam, iſto modo recurrit vox eadem. Fin. I, 13. *Sapientia eſt adhibenda, quae ſe nobis ducem praebeat ad voluptatem; ſapientia enim eſt una* etc. de N. Deor. III, 34. *qui cum .. . in fanum veniſſet Iovis Olympii, aureum ei detraxit amiculum grandi pondere, quo Iovem ornarat.. Gelo.* lib. I. c. 18. *quoniamque Deos beatiſſumos eſſe conſtat, .. hominis eſſe ſpecie Deos confitendum.* cap. 43. *qua cum Deum carere voltis, neminem*

Deo nec Deum nec hominem carum.. voltis. lib. II c. 30. *At et ignorantia rerum aliena naturae Deorum, et ſ. m. p. i. difficultas minime cadit in maieſtatem Deorum.* Lactant. de Ira Dei cap. IV, 3. *Deus igitur non eſt, ſi nec movetur, quod eſt proprium viventis, nec facit aliquid impoſſibile homini, quod eſt proprium Dei; ſi--nullam habeat adminiſtrationem,*
78 *quae Deo digna ſit.* i. e. quae ipſo digna ſit. Hinc quoque ſincerum eſſe locum diſcimus de N. Deor. I, 9. *Quid autem erat, quod concupiſceret Deus mundum ſignis.. ornare? Si, ut Deus ipſe melius habitaret* etc. ubi illud poſterius *Deus* pro inſititio rurſus habebat cl. Daviſius. Plura autem dabimus ad Divin. I, 50. Quod vero Pleonaſmum attinet, quem hic vides, pronominis *illi*, iſto quidem nihil Ciceroni eſt tritius, nihil vulgarius. Infra IV, 8. *Aemulatio dupliciter illa quidem dicitur* etc. et cap. 28. *ſed omnis eiuſmodi perturbatio a. p. abluatur illa quidem* etc. vide quoque lib. V. c. 16. de Fato c. 19. *ſic viſum obiectum imprimet illud quidem.. ſpeciem.* Fin. V, 24. *Illa enim, quae ſunt a. n. b. c. numerata, complent ea quidem beatiſſimam vitam* etc. Hinc memoria quoque labi virum doctiſſimum liquet de Leg. I, 21. *Vir iſte fuit ille quidem prudens--; cui tamen* etc. legebat ille, *Vir, Tite, fuit ille prudens.* et Fin. IV, 16. *hi autem ponunt illi quidem prima naturae.* coniicit ille, *hi ponunt illa q. p. n.* Confer quae nos ad Acad. II, 5. [119])

119) Vid. Goerenz. ad Cic. Acad. 2, 15, 47. p. 89. Etiam alii dixerunt de abundantia in pronominibus demonſtrativis. Sed et accuratius diſtinguenda erant exemplorum genera, et locus definiendus, quem pronomen *ille* in ordine verborum obtinere debuerit. Quo ſenſus etiam conſtituitur. In omnibus, quos Wopkenſius affert, locis legi-

Cap. X, 23. *Aegris enim corporibus ſimilluma ani- eſt aegritudo.* Analogia grammatica requirit, ad- tior, *Aegro enim corpori*, vel *Aegri enim corporis*, numeri congruant; ſed quantumcunque ſit illud fa- nus, noſter haud ita fuit elegans, quin ſic analogiae gulas ſaepenumero conculcaverit. ſupra II, 22. *Ut era contentis corporibus facilius feruntur.. ſimilli- e animus' i. ſ. depellit* etc. infra IV, 10. *dum morbis rporum comparatur morborum animi ſimilitudo.* b. V, 38. *Iam vero motus.. animi.. leniuntur, tra- uctis animis ad voluptatem.* Seneca de Ira II, 16. *Errat, qui ea* (animalia) *in exemplum hominis ad- ucit.* Haec et innumera talia ſicco pede non ſunt 79
raetereunda, ſi quid in loco, quem prae manibus ha- bemus, novandum putes. Adde etiam quae ad Acad. I, 11.[120])

tur *quidem*, quod tantum abeſt ut inſerviat pronomini, ut in hoc ipſo habeat ſubſtructionem, ne cum alieno vocabulo concurrat.

120) Haec compoſitio nominum abſtractorum, quae vocant, cum rebus plurali numero expreſſis frequens eſt etiam in graeca lingua. Et ſunt quaedam nomina huic uſui ac- commodatiſſima, veluti illa a Wopkenſio commemorata, *corpus*, σῶμα, de quo Elmslei ad Euripid. Med. 1077. *ani- mus*, ψυχή, *homo*.

CAPUT XIV.

In III. Tuſc. edita lectio ſaepius adſeritur. Enim *cu ſubiunctivo. Permutatio modorum. Cicero quinqui defenditur; defenduntur etiam Min. Felix et Patercu lus.* Frui officio. Culpa, *malum morale.* Σχῆμα πρὸ τὸ σημαινόμενον. Ut *omittitur in conceſſione. Proſopi poeia illuſtratur.*

Eodem lib. III. Tuſc. cap. 11, 25. *Sed ceterą alias, nunc aegritudinem, ſi poſſumus, depellamus: id enim ſit propoſitum, quandoquidem* etc. Quare tandem legeremus potius, *id enim fuit propoſitum?* credo, quod *enim* cum ſubiunctivo iſtiusmodi durinſcule conſtruatur. At ea ſane ratio videtur nulla. ſic enim N. Deor. II, 12. *audiamus enim Platonem* etc. Divin. II, 36. *Sed de hoc loco plura in aliis: nunc hactenus: externa enim videamus* etc. vide, ne in re tam parva ſim nimius, infra IV, 17. et V, 24. et Fin. V, 19 [121]).

Cap. XVI, 34... *primum quod poſſe accidere diu cogitaverit,.. deinde quod humana humane ferenda intelligit; poſtremo quod videt* etc. Toleranda videtur modorum permutatio, cum praeſertim indicativi a ſubiunctivo tam longe remoti ſint, vt nil mirum ſit,

121) Ipſi particulae nulla ratio cum coniunctivo modo. Ea in quacumque evocatione et exhortatione ponitur, qua remotis alienis rebus ad id, quod conſiderandum ſit, accedere iubemus. Verti poteſt per *nemlich.* Graeci, quod ſciam, non ita loquuntur.

memoriae vitio in eam inciderit Cicero [122]). Ex locis item similibus, in quibus nihil tentant viri docti, et hic et pluribus aliis stabiliendis firmamentum haud spernendum peti posse arbitramur. Quod ne frustra fici videatur, de immensa exemplorum copia quaedam hic adlegabo. de Fin. I, 10. *nemo enim ipsam volupta-* 80
tem, quia voluptas sit, adspernatur, sed quia conse-quuntur magni dolores etc. Fam. VI. ep. 17. *nam sic habeto, beneficiorum magnitudine eos, qui temporibus valuerunt, aut valeant, coniunctiores tecum esse, quam me.* N. Deor. II, 16. *Nec vero Aristoteles non laudandus in eo, quod omnia quae moventur, aut natura moveri censuit, aut vi aut voluntate: moveri autem solem et lunam et sidera omnia: quae autem ratione moverentur, haec aut pondere deorsum, aut levitate sublime ferri.* cap. 38. *An cum moveri aliquid videmus, ut sphaeram.. non dubitamus quin illa opera sint rationis? cum autem impetum, coeli moveri vertique videamus, dubitamus* etc.? Passim sic dissimilis sui est Seneca. epist. 19. *Hic te exitus manet, nisi iam*

122) Memoria nil iuvat, sed ratio. Quamquam ex his exemplis colligi potest, quantum distent volubilis ac mutabilis sermonis formae a grammaticorum regulis restrictis. Qui ita variantur modi, non destituuntur explicatione, sed regularum necessitatem excedunt per licentiam loquentibus permissam. Id non semper animadvertunt critici. Exemplis adde haec ex poetis: Plaut. Amph. Prol. 17. *nunc cuius iussu venis, et quamobrem venerim dicam.* Propert. 2, 30, 29. *canere antiqui dulcia furta Iovis: ut Semela est combustus, ut est deperditus Io: denique ut ad Troiae tecta volarit avis.* Quae Lachmannus ad 1, 2, 9. comparat, non unius generis sunt. In sententiis, quae caussam vel conditionem indicant, cuius generis multa attulit Wopkensius, utraque ratio facile commutatur, vel certa re posita, vel admixta dubitatione.

contrahas vela, nisi quod ille sero voluit, terram leg epist. 82. *Sciat.. quae sit illa ratio, quae appeten et fugienda discernat, qua cupiditatem mansues insania, timorum saevitia compescitur.* epist. 87. *a divitias esse causas malorum, non quia ipsae facian sed quia facturos irritant.* epist. 92. *Fluant quantu affectus eiecerit, non quantum poscet imitatio.* vid quoque de Ira III, 30. et alibi. Multum etiam in ha frequentanda enallaga est Lactant. Inst. lib. II, 9, 5 *Ex quibus oriens Deo accensetur, quia ipse lumini fons et illustrator est rerum, et quod oriri nos faciat ad vitam sempiternam.* lib. I, 11, 52. *at ego Deum quaero, ultra quem nihil est omnino, qui fons et origo sit rerum.* lib. III, 15, 2. *quid potest esse tam falsum, quam regulam vitae philosophiam nominari, in qua diversitas praeceptorum rectum iter impediat et turbet? aut legem bene vivendi, cuius capita longe dissonant? aut scientiam vitae agendae, in qua nihil aliud efficitur*
81 etc. vide lib. V, 9, 9. Terent. And. IV, 1. 25, 26. Alibi etiam talia collegerunt praeclarissimi viri, Burmannus, Dukerus et Cortius, quorum scrinia tamen non compilavimus, ut sumus ab ista ratione prorsus alieni. Haec autem clamare videntur, ne quid etiam novatum eamus, infra IV, 37. *Quibus cognitis, quis est qui dubitet* etc.? *Quis enim dubitarit - -?* Divin. II, 25. *Quid autem volunt ea Dii immortales primum significantes, quae sine interpretibus non possumus intelligere: deinde ea quae carere nequeamus?* et cap. 72. *non quod eos maxime contemnamus, sed quod videntur acutissime* etc. de Fin. V, 17. *Nam si pravitatem -- fugiendam putamus; cur* etc.? *et si turpitudinem fugiamus* etc. Acad. II, 46. *Aliud iudicium Pythagorae est, qui putet id cuique verum esse, quod*

uique videatur; aliud Cyrenaicorum, qui praeter permotiones intimas nihil putant esse iudicii; aliud Epicuri, qui . . constituit etc. subiunctivus similis eodem extat cap. Tusc. I, 32. *Istos vero* (dimittamus): *qui quod tota in hac causa difficillimum est, suscipiant, posse animum manere corpore, vacantem: illud autem quod non modo facile ad credendum est, sed eo concesso quod volunt, consequens, idcirco non dant, ut cum diu permanserit ne intereat.* Min. Felix. cap. 18. *cum palam sit* etc. *qui nativitatem omnibus praestet, sibi perpetuitatem . . qui universa verbo iubet*--. Vell. Paterc. II, 24. *Vix quidquam in Syllae operibus clarius duxerim, quam quod, cum* etc. *neque inlaturum se bellum iis dissimulavit, nec quod erat in manibus omisit; existimavitque ante frangendum hostem, quam ulciscendum civem; repulsoque externo metu, ubi quoad alienum esset vicisset, superaret quod erat domesticum.* ubi non erat, cur Ursinus legeret *superare*, neque enim ab *existimavit* pendet illud verbum, sed ab his, *quam quod* etc. ut et illa *dissimulavit, omisit,* et *existimavit* [123]).

Ibidem 34: *Utrumque enim consequitur, ut et considerandis rebus humanis proprio philosophiae fruatur officio, et adversis casibus triplici consolatione sanetur.* 82
Quamvis Manutii ac Lambini coniectura, qua *fungatur* pro *fruatur* statuunt, uno et altero co-

123) Talia ferri non possunt, nisi in malis scriptoribus. Ruhnkenius paullo audacius coniecit *superandum*. Equidem Velleium scripsisse puto: *existimavitque ante frangendum hostem quam ulciscendum civem, repulsoque externo metu, ubi quod alienum esset, vicisset, ut superaret, quod erat domesticum.* Mutavit auctor orationem, et pro *superandum esse* dixit *ut superaret*, intellecto alio verbo consilii.

dice sustentetur; non tamen reiicere lectionem edita audeo, tamquam Romani sic numquam locuti essen *Frui officio proprio philosophiae*, est illius offic emolumentis potiri. Sic de Amicitia [4, 15.]: *reco datione nostrae amicitiae sic fruor, ut beate vixis videar, quia cum Scipione vixerim.* h. e. cum aliqu fructu et iucunditate recordor amicitiae nostrae. Ist modo *victoria frui* est victoriae emolumentis frui apud Florum lib. II, 6. [124])

Sequitur eodem in capite: *videt malum nullum esse, nisi culpam.* Quod Latini *culpam* vocarunt, id nos hodie *malum morale* et *κατ᾽ ἐξοχὴν peccatum* dicimus. Hinc non possum equidem causam expiscari idoneam, cur cl. Bentl. voluerit *nisi culpa.* Fam. IX. ep. 16. *nihil esse sapientis praestare, nisi culpam.* vide lib. XII. ep. 23. lib. V. ep. 21. lib. VI. ep. 1. Illud *delictum* dicitur lib. V. ep. 17. - - *sapientes turpitudine, non casu; et delictu suo, non aliorum iniuria commoveri.*

Cap. XVII, 35. *Iubes me bona cogitare, oblivisci malorum. Diceres aliquid, et magno quidem philosopho dignum, si ea bona esse sentires, quae essent homini dignissima. Pythagoras mihi si diceret, aut Socrates, aut Plato, quid iaces* etc.? Manutii, Victorii Lambinique editionibus vix fidem dederim, cum *Pythagoras mihi sic diceret*, exhibent. Est hoc *σχῆμα,*

124) Ernestius, frustra, inquit, obloquitur Wopkensius. At illud *fungatur* ab iis restitutum est, qui paullo ante legerant *sapientiae fungitur munere.* Est enim *frui officio* amplius, officio fungendo delectari et consideratione rerum frui. Sic Seneca Epist. 93, 7. *omnium rerum cognitione fruiti sumus.*

quod appellant, *πρὸς τὸ σημαινόμενον*, quo ſic loquitur Tullius, ut ſi in antecedentibus dixiſſet, *Eſſet hoc, quod iubes, aliquid et magno q. ph. d... Pythagoras modo eſſet, et non Epicurus ille voluptuarius, qui mihi diceret* etc. Vis illa coniunctionis *ſi* dilucidari poteſt ex his, lib. V, 9. *Laudat* (Epicurus) *tenuem victum, philoſophi id quidem, ſed ſi Socrates.. diceret, non is qui finem bonorum voluptatem eſſe dixerit.* pro Marc. cap. 8. *Saepe enim venit ad aures meas, te idem iſtud nimis crebro dicere, ſatis te tibi vixiſſe- Credo; ſi tum id audirem, ſi tibi ſoli viveres* etc. ſic enim ex cod. Erfurt. recte legit cel. Graevius, pro *ſed tum id audirem.* ſic autem explica, *Credo; et probarem hoc dictum tuum, ſi tum id audirem, ſi* etc. Lactant. lib. VI, 3, 5. *Sapiens prorſus diſputatio, ſi virtutum ipſarum formas atque terminos ſcirent: non enim* etc. ſupple, *ſed tum demum mihi probaretur, ſi -- ſcirent.* Syneſius epiſt. 46. *ποιεῖ τὸ ποιητέον· μόνον εἰ χαίρων ποιεῖς.* ſcil. *εὖ ἔχει.* [125])

Ibidem, 36: *cediſque fortunae? quae pervellere te forſitan potuerit, non poterit certe vires frangere.* Malebat Bentleius, *quae ut pervellere* etc. Emblema minus neceſſarium. Acad. II, 32. *Haec ſint falſa ſane, invidioſa certe non ſunt.* cap. 24. *An diſſolvit? id enim mihi quidem non videtur: ſed diſſolverit ſane;*

125) Bene intellexerat Wopkenſius, quo modo Latini conditionem addiderint ſententiae affirmandae. Hoc tamen in loco Tuſcul. non obſervavit, ut ſenſus ille, quem exponit, exſiſteret, et verba haec cum ſuperioribus coniungi poſſent, neceſſario praecedere debuiſſe coniunctionem: *ſi Pythagoras mihi diceret.* Quare dictionem hanc potius ad anacolutha referemus. Deeſt enim apodoſis, quae ſubſtitui facile poteſt.

certe tam multa non conlegisset, .. nisi videret his **i** *sisti non facile posse.* de Fato c. 4. ***sic adfectio astr rum valeat, si vis, ad quasdam res, ad omnes ce non valebit.*** Divin. II, 55. ***quae delectationis habea quantum voles; auctoritatem quidem nullam debem nec fidem commenticiis rebus adiungere.*** confer San Min. ell. v. *Esto.* [126])

Ibidem: ***Prudentiae vero quid respondebis? dicen virtutem sese esse contentam.*** Nil esse video, cur m sequeremur illos, qui ***docenti*** pro ***dicenti*** agnoscun Prosopopoeia certe durior non est, quam quae lib. I c. 7. . . *ullam a philosophia vocem emissam esse elati rem.* de Fin. I, 4. *quid a singulis philosophiae disc plinis diceretur, persecuti sumus.* vide l. III. c. 19. [127]

84 Acad. II, 45. *Revocat virtus vel potius reprehendi manu: pecudum illos motus esse dicit, hominem iun git deo.* ubi cl. Davisius, ut hoc in transitu moneam legebat *iungi deo;* secus quidem, quam mihi necesse videatur: virtus enim hominem *cum deo iungit*, id est, cum deo coniunctum esse dicit; qua loquendi forma dicitur ibidem, *Tu . . tamquam hominem eum bestia copulabis?* [128])

126) Nescio, utrum consilio an errore Wopkensius scripserit *poterit* pro *potuit*. Bentleius coniecit *poterat*. Ceterum grammaticis nostris notandus est ille coniunctivi usus, in quo, omissa coniunctione, concessiva sententia eamdem rationem recipit, quam conditionalis propriam habet.

127) Orellius praetulit *docenti:* quod miror. *Dicere* interdum id significat, quod *statuere, praecipere.* Cic. de Fin. 1, 14, 46. *quid est cur dubitemus dicere et sapientiam propter voluptatem expetendam et insipientiam propter molestias esse fugiendam?*

128) Goerenzius quoque scripsit *iungi deo:* in notis tamen defendit antiquam scripturam, non nominato Wopkensio

CAPUT XV.

Cicero Tusc. III. octies defenditur. Pronomen qui relationem notabilem habet ad superiora. Cicero de Senect. vindicatur. Enallage numeri. Duo Ciceronis loca, simul cum Minutio Fel. defenduntur. Aliter atque ut, *satis Latine dici probatur.*

Cap. XIX. libri tertii Tusc. 43. *Haec Epicuro confitenda sunt, aut ea.. tollenda de libro.* Recte constare haec lectio videtur, nec opus esse ut refingas, *Haec, Epicure* etc. Neque enim, si antecedentia inspicias, ad Epicurum sine ulla deflexione dirigitur oratio; quod facile evincunt ista, *atque haec quidem his verbis; quivis ut intelligat, quam voluptatem norit Epicurus.* Si sequentia verba conferas, terminari illud Epicuri alloquium facile videbis. Immerito etiam mox sperni illud *verbis talibus* videtur, licet superiore cap. idem ferme dictum sit: quis enim tam superstitiosus, ut in istiusmodi repetitionem nunquam incidat? [129])

Cap. XXIV, 57. *Nec siletur illud potentissimi regis anapaestum, qui laudat senem.* Legit cel. Bentleius, *quo laudat senem*, sc. anapaesto. sed relativum, ad τὸ *regis* pertinens, recte habere, clamant haec loca sequentia. Infra IV, 5. *veterum illam equidem Pytha-*

auctore. Ea, quae iudicio fiunt, re ipsa fieri dicuntur in omnium hominum sermone.

129) Bentleius correxerat *Epicure*. In reliquis errat Wopkensius. Illud *verbis talibus* coniectura est Bentleii, pro *voluptatibus*.

certe tam multa non conlegisset, .. nisi videret his r*sisti non facile posse.* de Fato c. 4. *sic adfectio astr rum valeat, si vis, ad quasdam res, ad omnes cert non valebit.* Divin. II, 55. *quae delectationis habean quantum voles; auctoritatem quidem nullam debemu nec fidem commenticiis rebus adiungere.* confer Sanct Min. ell. v. *Esto.* [126])

Ibidem: *Prudentiae vero quid respondebis? dicent virtutem sese esse contentam.* Nil esse video, cur mss sequeremur illos, qui *docenti* pro *dicenti* agnoscunt. Prosopopoeia certe durior non est, quam quae lib. V. c. 7. . . *ullam a philosophia vocem emissam esse elatio rem.* de Fin. I, 4. *quid a singulis philosophiae disciplinis diceretur, persecuti sumus.* vide l. III. c. 19. [127])

84 Acad. II, 45. *Revocat virtus vel potius reprehendit manu: pecudum illos motus esse dicit, hominem iungit deo.* ubi cl. Davisius, ut hoc in transitu moneam, legebat *iungi deo;* secus quidem, quam mihi necesse videatur: virtus enim hominem *cum deo iungit*, id est, cum deo coniunctum esse dicit; qua loquendi forma dicitur ibidem, *Tu . . tamquam hominem cum bestia copulabis?* [128])

126) Nescio, utrum consilio an errore Wopkensius scripserit *poterit* pro *potuit.* Bentleius coniecit *poterat.* Ceterum grammaticis nostris notandus est ille coniunctivi usus, in quo, omissa coniunctione, concessiva sententia eamdem rationem recipit, quam conditionalis propriam habet.

127) Orellius praetulit *docenti:* quod miror. *Dicere* interdum id significat, quod *statuere, praecipere.* Cic. de Fin. 1, 14, 46. *quid est, cur dubitemus dicere et sapientiam propter voluptatem expetendam et insipientiam propter molestias esse fugiendam?*

128) Goerenzius quoque scripsit *iungi deo:* in notis tamen defendit antiquam scripturam, non nominato Wopkensio

CAPUT XV.

Cicero Tusc. III. octies defenditur. Pronomen qui relationem notabilem habet ad superiora. Cicero de Senect. vindicatur. Enallage numeri. Duo Ciceronis loca, simul cum Minutio Fel. defenduntur. Aliter atque ut, *satis Latine dici probatur.*

Cap. XIX. libri tertii Tusc. 43. *Haec Epicuro confitenda sunt, aut ea.. tollenda de libro.* Recte constare haec lectio videtur, nec opus esse ut refingas, *Haec, Epicure* etc. Neque enim, si antecedentia ininspicias, ad Epicurum sine ulla deflexione dirigitur oratio; quod facile evincunt ista, *atque haec quidem his verbis; quivis ut intelligat, quam voluptatem norit Epicurus.* Si sequentia verba conferas, terminari illud Epicuri alloquium facile videbis. Immerito etiam mox sperni illud *verbis talibus* videtur, licet superiore cap. idem ferme dictum sit: quis enim tam superstitiosus, ut in istiusmodi repetitionem nunquam inciddt? [129])

Cap. XXIV, 57. *Nec siletur illud potentissimi regis anapaestum, qui laudat senem.* Legit cel. Bentleius, *quo laudat senem*, sc. anapaesto. sed relativum, ad τὸ *regis* pertinens, recte habere, clamant haec loca sequentia. Infra IV, 5. *veterum illam equidem Pytha-*

auctore. Ea, quae iudicio fiunt, re ipsa fieri dicuntur in omnium hominum sermone.

129) Bentleius correxerat *Epicure.* In reliquis errat Wopkensius. Illud *verbis talibus* coniectura est Bentleii, pro *voluptatibus.*

85 *gorae primum, dein Platonis descriptionem sequ* *qui animum in duas partes dividunt*, lib. V. c. 17. *quam habeat libra illa Critolai? qui cum in alter lancem animi bona imponat* etc. c. 14. *ut mihi Lac nis illud dictum in hos cadere videatur; qui glorian cuidam mercatori . . inquit* etc. de Leg. II, 25. *il mos.. permansit, hoc ius terra humandi; quam cu proximi iniecerant . . .* Divin. II, 24. *Vetus aute illud Catonis valde scitum est, qui mirari se ajeb* etc. vide etiam Lactant Inst. III, 13, 10. Hinc meri quoque concludas, sartum tectum conservandum e locum, de Senect. c. 8. *ut Solonem versibus gloria tem videmus, qui se quotidie aliquid addiscentem s nem fieri dixit.* ubi cl. Davisius ad Acad. II, 2. vole bat, *queis se quotidie* etc. [130]).

Cap. eodem, 58: *malum quod opinatum sit ess maximum, nequaquam esse tantum, ut* etc. *Opinari* aliquando passivam significandi vim habet. Si nescis vide supra c. 11. *immoderata appetitio opinati magni boni, rationi non obtemperans.* sic pluries vel in his libris. Ut non videam cur mallemus, *quod opinati sint.* etc. [131]).

130) Conf. nota ad p. 93.

131) Cicero non verbo tribuit passivam significationem, sed adiectivo *opinatum.* Hinc loquitur saepe de opinatis bonis et malis. Et scripsit hoc loco: *intellecto eo, quod rem conti net, malum, quod opinatum sit maximum, nequaquam esse tantum, ut vitam beatam possit evertere.* Etenim in hac dictione deerat linguae adverbium aptum, in cuius locum succedebat adiectivum, uti in aliis verbis factum est. Ita Livius 22, 6, 4. *qui se infesto venienti obviam obiecerat.* Illud quod vulgo legitur *esse*, ab eo additum videtur, qui reliqua superiora interpolaverat.

Cap. XXVIII, 69. *Quid ex ceteris philoſophis nonne optimus.. quiſque confitetur multa ſe neſcire? neque tamen, cum . . . intelligant, aegritudine premuntur* [132]). Enallagen numeri, ut alia multa, optime indicat doct. Schröderus. Nos dabimus, quae compoſueramus iam priusquam in ipſius animadverſiones incideremus. de Fin. II, 1. *Hic cum uterque me intuererur, ſeque ad audiendum ſignificarent paratos* etc. Tacitus Annal. lib. I, 17. *ac ſiquis tot caſus vita ſuperavit, trahi adhuc diverſas in terras ubi.. inculta montium accipiant.* ubi adi Salinerium. Arnobius lib. II. p. 46.-- *homo quid ſit -- an -- acceperint formam* etc. cum nota D. Heraldi. Quinctil. Inſt. Or. XI, 3. *nam nec cuiquam ſunt iniucunda, quae cantant ipſi.* 86
ubi vide cel. Burmannum. Minut. Felix cap. 24. *Dum unusquisque veſtrum non cogitat, prius ſe debere deum noſſe, quam colere; dum inconſulte geſtiunt parentibus obedire.* cap. 8. *Sit licet ille Theodorus Cyrenaeus, vel qui prior Diagoras Melius* etc. *numquam tamen in hac impietatis diſciplina.. pollebunt.* ubi cl. Daviſ. legebat *pollebit.* liceat diſſentire. cap. 34. *Ita corpus in ſeculo; ut arbores in hiberno, occultant virorem ariditate mentita* [133]). quae quidem ſyntaxis omnium maxime notanda, quamvis ſilentio praeterierint interpretes, adiuvari et illuſtrari illis poteſt, quae doct. Cortius ad Saluſt. Iug. c. 18, 12. Et haec qui-

132) Cicero ſcripſit *multa ſe ignorare.* De enallage numeri, qua variare orationem ſolebant optimi ſcriptores, vid. Stroth. ad Liv. 22, 4. Bremi. ad Cic. de Fin. p. 136. Goerenz. ad Acad. II. p. 95.

133) Forte tamen virgula tollenda poſt *hiberno*, ut in priore membro ſubaudiatur verbum ſingulare *occultat.* WOPKENS. in Addendis.

tes, quarum esse nulla potest, nisi erit gratuita: na quae . . voluptate ad officium impellitur, ea non virtus, sed fallax imitatio simulatioque virtutis. Div. lib. I. c. 50. *Multa medici . . praesentiunt; nullam eorum divinationum voco, ne illam quiden qua moniti Lacedaemonii sunt,* h. e. sed nihil tal vel nullam talem eorum praesensionem voco divinati nem etc. adde quae diximus ad Acad. lib. II. c. 16. d Fin. II, 3. . . *illam non dolendi voluptatem, qua cur voluptatem appelles nescio.* vide quoque Senec. d Ira II, 3. [139]) Sequitur hoc cap. *Atqui stirpes sun aegritudinis quam multae! quam amarae! quae* etc Constructio auribus quidem nostris insolentior, Tulli tamen haud inusitata. Sic. Fin. II. c. 21. *Nunc vero suppeditabit nobis Atticus noster ex thesauris sui quos et quantos viros!* vulgarior syntaxis illa fuisset, *Nunc vero quos et quantos viros suppeditabit n. A. n. e. t. s.!* de Divin. lib. II. c. 58. *quorum quidem defensio repetita quam longe est!* cur non sic potius, *q. q. d. longe repetita est!* Sed istiusmodi turbis mirifice delectabatur noster, ut aliis etiam exemplis plus semel in his commentariolis nostris probamus. Cave itaque, cum viro κριτικωτάτῳ rescribas, *At quae s. s. ae.! quam* etc.! [140])

139) Diversa est horum exemplorum ratio, in quibus negatio adest. Potest nomen alicuius rei poni, tamen convenientia ipsius rei negari.

140) Egregia est aliorum librorum scriptura: *Atque stirpes sunt aegritudinis quam multae.* Vid. nos in Tursellino, sub voc. Atque.

CAPUT XVI. 88

In IV. Tusc. novem loca vindicantur, unus emendatur. **Parere.** *i. e. comminisci. Verborum ordo notabilis. Polyaenus tentatur. Duplex genitivus illustratur. Duo Ciceronis loca simul cum Silio Italico adseruntur. Eadem rei generalis et specialis appellatio illustratur. Sensus praegnans. Cicero quater defenditur. Enallage numeri. Cicero defenditur.*

Venimus ad lib. IV. Tusc. cap. 2, 4. *ne ea quae peperisse ipsi putamur, aliunde didicisse videamur.* Non sic moveor mss. illis, qui *percepisse* et *perperisse* exhibent, ut ex iis vestigiis *repperisse* scribendum existimem; idem enim verbi *parere* usus ac vis est. sic Fin. III, 1... *nobis, quibus etiam verba parienda sunt.* in Or. cap. 32. *et postea qui Dialectici dicuntur, spinosiora multa pepererunt.* Fam. IV. ep. 13. *nec ea solum memineris, quae ab aliis magnis viris accepisti, sed illa etiam, quae ipse ingenio studioque peperisti.* N. Deor. II, 29... *qui ista peperit, homo sine arte, sine literis.* vide quoque Leg. lib. II. c. 14.

Cap. IV, 7. *Sed defendat quod quisque sentiat.* [141]) Verborum ordinem, quamquam librariis improbabatur, optimo iure defendit Davisius. Sed loco Horatii, ab eo allato, adde supra I. c. 4. *Ponere iubebam, de quo quis audire vellet..* i. e. Ponere quem iubebam, de quo audire vellet. In hac re Graecos imitati

141) Cicero scripsit *sentit.* Exemplis allatis adde Liv. 21, 58, 9. *tantaque vis frigoris insequuta est, ut, ex illa miserabili hominum iumentorum quum se quisque attollere ac levare vellet, diu nequiret.*

funt Romani. fic Dionyfius Halic. Antiq. I, 48. Κ*ρινέτω δ' ὡς ἕκαστος τῶν ἀκουόντων βούλεται.* Iol
phus Ant. II. 16, 5. *περὶ μὲν οὖν τούτων ὡς ἑκάστ*
89 *δοκεῖ, διαλαμβανέτω.* Quod autem conj. *et* ante *m*
tus excidiffe vir fummus cenfebat, in his *Sublata ig*
tur aegritudine, fublatus eft metus: in eo quidem, i
in plurimis aliis minutiis, quas merito excutere grav
mur, fruftra omnino effe videtur. vide, ne verba ap
ponam, infra cap. 20. fupra III. c. ult. Divin. II, 59
Acad. II, 6. 12, 19. de Amic. 27.

Cap. VI, 13. *Praefentis autem mali fapientis nulla adfectio eft: ftulti autem aegritudo eft ea, qua affi- ciuntur in malis opinatis.* Tria in hoc loco follicitantur: primo duplex genitivus, *mali fapientis adfectio;* dein permutatio ifta numeri, *ftulti aegritudo, qua afficiuntur;* poftremo repetitio coniunctionis *autem.* Quod ad repetitionem coniunctionis, et numeri viciffitudinem attinet, in his nihil follicitandum effe monftrant, quae nos ad Acad. II, 27. et Tufc. III, 28 [142]). Duplicem vero genitivum egregie iam vindicatum video ab erud. Schrödero, quem hic et alibi furdo ceciniffe nollem. Nos noftra adiungemus. Infra cap. 13. *valetudinis corporis conquaffatione.* et rurfus, *corporis eft quaedam apta figura membrorum,* cap. 14. *Labor eft functio quaedam vel animi vel corporis gravioris operis et muneris.* pro Ligar. cap. 5. *ftudia denique generis ac familiae veftrae, virtutis, humanitatis* etc. N. Deor. II, 58. *quarum* (artium) *eft iudicium oculorum.* Plura Cortius ad Saluft. Cat. cap. 24, 4. [143]) His quoque patrocinium pro fequentibus

142) Pag. 53. (37) et pag. 118. (86).

143) De hac re dixerunt Perizon. ad Sanctii Min. 2, 5, 15.

tis fuscipi poteft ac debet. de N. Deor. III, 35. *nisi virtutis et vitiorum, sine ulla divina ratione, grave ius conscientiae pondus esset.* ubi Davif. tentat, *ipsi nscientiae* [244]). Fin. V, 24. *Atque hoc ut vere ditur, parva esse ad beate vivendum momenta ista corris commodorum.* ubi ille linguae Latinae rationem agitare putabat, *parva e. a. b. v. m. in istis corporis* 90
mmodis. mihi quidem aliter omnino videtur. Silius alicus lib. vf. 391.

— gelidusque sub ossa
Pervasit miseris conspectus consulis horor.

idem vir cl. ad Tufc. III, 22. ed. pr. coniiciebat, *conspectu consulis horror.* Barthius in Adverfariis, e membranis fcribi iufferat, *conspectu consulis horror;* quod idem N. Heinfio placebat et Drakenborchio, quibus tamen non eft vt illud adfentiamur [245]).

Drakenborch. ad Liv. 25, 15, 11. Cortius ad Cic. Epift. 6, 20, 3. Burmann. ad Lucan. 9, 8. Goerenz. ad Cic. de Leg. 2, 17. p. 169. Baden ad Senecae Herc. f. 248. Henr. Voffius in Theocrit. p. 5. Livius adeo triplicem genitivum pofuit. Praefat. 3. *iuvabit rerum gestarum memoriae principis terrarum populi — me ipsum consuluisse.*

144) Vid. Heindorf. ad hunc locum. p. 372.

145) Drakenborch. ad Liv. 25, 15. contra Wopkenfium haec: „fed videat, rogo, quam illud infirmum fit adverfus codicum et vett. edd. auctoritatem, cui nemo prudens pofteriorum deliria praeferre fuftinet." Ut unum locum addam, in Salluft. Cat. 29, 3. *aliter, sine populi iussu, nulli earum rerum consuli ius est.* alii non pauciores libri praebent *nullius*: quod verum et compendio oblitterato in aliis codicibus corruptum effe puto. Nam quo minus *nulli* praeferamus, impedit et genitivi forma, quae in feminino erat *nullae*, non *nulli*, et dativi, quem alii intellexerunt, ftructura. Nimirum fi cum Gerlachio

Cap. X, 24. *Intelligatur igitur, perturbatioi iactantibus ſe opinionibus inconſtanter et turbide, motu eſſe ſemper; cum autem hic fervor concitat que animi inveteraverit, . . tum exiſtit morbus* e Nullum his mendum ſubeſſe credo. Perturbatio di tur in perpetuo eſſe motu, neque unquam remitte quamdiu opiniones ſe inconſtanter ac turbide iacter his autem quieſcentibus, ſedari quidem perturbatior motum, ſed ipſam alte iam inſidere animo, ut exiſt morbus. Hoc quidem commode, Tullioque digne h verbis exprimi arbitror. Neminem autem offenda quod *perturbatio* dicitur *in motu eſſe*, id quod C cero etiam in libris de Fin. ſaepenumero *voluptati* tri buit [146]).

Cap. XI, 24. *exiſtitque morbus et aegrotatio, qua avelli inveterata non poſſunt, eique morbo nomen eſ avaritia.* Quo minus in his reſcribamus .. *ſeu aegro tatio, q. a. i. n. poſſit*, retinent iſta cap. 13. *Quo modo autem in corpore eſt morbus, eſt aegrotatio, eſt vitium: ſic in animo... Itaque duo illa, morbus et aegrotatio ex totidem* etc. Si Tullius, inquit, *morbus et aegrotatio* ſcripſerit, quo pacto cum his conciliabitur, quod addit *eique morbo?* Poſterior
91 *morbi* notio eſt generalior, duoque illa, tanquam ſpecies quodammodo diſtinctas, complectitur; quod ne modo dictum, ſed etiam illuſtratum ac comprobatum videas, en geminum plane locum, cap. 14. *Aegrota-*

nulli pro *non* poſitum exiſtimaverimus, ſcribendum erit mutato verborum ordine: *earum rerum conſuli nulli ius eſt.*

146) Cic. de Fin. 2, 5, 16. *ſin autem voluptatem putat adiungendam eam, quae ſit in motu.*

ones autem morbique animorum *difficilius evelli posse* ;tantur, *quam summa illa vitia, quae sunt virtubus contraria: morbis enim manentibus, vitia subta esse possunt.* Ex quo loco id forsitan quoque coendum, ut in eo, quem iam proposuimus, legi oporat, *quae EVELLI inveterata* etc. uti etiam cap. 6. dixit Cicero: *sunt enim omnia ista ex errorum rta radicibus; quae evellenda et extrahenda penius, non circumcidenda, nec amputanda sunt.* Nec ispiam hanc vim verbi *avellere* in scriptis Tullii ffendi [147]).

Cap. XII, 27. *ex quo in aliis anxietas, unde anxii; in aliis iracundia dicitur, quae ab ira differt.* Coniicit Davisius, *iracundia efficitur:* sed lectio, quam temerat, talem βραχυλογίαν refert, quae Tullio usitatissima fuit. Nos sic fere dixissemus, *ex quo nata, in aliis anxietas* etc. vel, *ex quo id quod nascitur, in aliis anxietas* etc. Sic N. Deor. II, 20. *Quarum ex disparibus motionibus magnum annum Mathematici nominaverunt*, i. e. Q. e. d. m. conficitur quem ma-

147) Bonam hanc emendationem receperunt Wolfius et Orellius. Sic Epist. ad Fratr. 1, 1, 13. *difficile est — si quid est penitus insitum moribus, id subito evellere.* Tamen dubito an non necessaria ea sit. Legitur quidem in Epist. 5, 12, 16 *qui tum denique sibi avelli iubet spiculum.* quod in eiusdem rei expositione de Fin. 2, 30, 97. *evelli iussit eam, qua erat transfixus, hastam.* Et erat ferrum, quod ex hastili remanserat, in corpore Epaminondae. Igitur etiam in illo loco scribendum esset *evelli*, nisi pronomen *sibi* repugnaret. Ita dicuntur inveterata mala non posse avelli. In Apuleii Met. I. p. 110, 24. Elmenh. *nihil non et iugulum istum dolui, et cor ipsum mihi avelli putavi.* Tollius probavit lectionem codicis Bemb. *evelli.* Equidem non sequar.

thematici magnum annum nominaverunt [148]). Ac II, 4. *qui se ab eo ipso duos illos libros dicerent scripsisse.* i. e. duos illos libros ab eo ipso compo tos [149]). de Fin. IV, 14. *in homine perfectio ista eo potissimum quod est optimum, id est, in virtu laudatur.* h. e. in homine ea potissimum perfectio la datur, quae est posita in eo quod est optimum etc. te tabat vir cl. *in virtute locatur* [150]). et cap. 9. *An sen tus* etc. *si neque virtus in ullo nisi in sapiente n felicitas vere dici potest?* ubi Lamb. merito neglectu est, qui post *felicitas*, *esse* iniiciebat; cui tamen mo
92 gestus est, cum in his c. 17. *qui nulla in re-- propen sionem diceret*, inculcabat *esse* [151]). Leg. II, 4. *Ita principem legem illam et ultimam, mentem esse dice bant.. Dei. Ex qua illa lex, quam Di humano ge*

148) Non assentior. Nam *ex quo* est ex qua ratione, unde: *in Folge dessen.* Dicit Cicero: quoniam corporis et animi affectiones, quibus homines saepe, non semper moventur, tribuimus iis tamquam perpetuam conditionem, ex hac ratione dicimus in aliis anxietatem, in aliis iracundiam. Et in loco de Nat. Deor. 2, 20. *ex disparibus motionibus* est secundum dispares motiones.

149) De dictione *describere librum ab aliquo* vide Tursellinum meum p. 17.

150) Contra Davisium etiam Goerenzius disputat et explicat: quod attinet ad virtutem, *mit Rücksicht besonders auf Tugend.* at *laudare aliquid in aliqua re* dicitur de eo, in quo laudabilis res potissimum apparet. Perfectio homini propria laudatur maximopere in virtute. Epist. ad Fam. 3, 8, 23. *non dicam plura, ne in quo te obiurgem, id ipsum videar imitari.*

151) Unde hoc? Nemo criticorum huius interpolationis mentionem facit.

ri dederunt, recte eſt laudata [152]). h. e. derivata ac adata. idem ille rurſus; *Ex quo illa lex* etc. i. e. quaopter. et lib. I. c. 8. *animum eſſe ingeneratum a* *o; ex quo vere vel agnatio nobis cum coeleſtibus,* *l genus, vel ſtirps appellari poteſt.* i. e. ex quo ae nobis exiſtit cum coeleſtibus neceſſitudo, vel gnatio etc. appellari poteſt. legebat ille, *arrogari* *oteſt.* de N. Deor. II, 56. *ſunt enim e terra homi-* *es non ut incolae a. h. ſed quaſi ſpectatores ſupera-* *um rerum.* h. e. ſunt enim homines, quos de terra ornavit Deus, non ut etc. malebat ille, *ſunt enim* *a terra homines* etc. [153]) ſed iſta loca mutuo ſibi inicem firmamento eſſe videntur, praeſertim cum plura alia obſervaverim, quamvis iam mihi in mundo on ſint.

Cap. XIII, 31. *Et ut corporis eſt quaedam apta* *figura membrorum c. c. q. ſ. eaque dicitur Pulchri-* *tudo.* Cur malit hic doct. Bentleius, *ea quae dici-* *tur Pulchritudo*, quemadmodum etiam in his ſupra c. 11. *Haec... re quidem copulata ſunt, eaque oriun-* *tur ex libidine* etc. *ea quae oriuntur:* rationem iuſtam

152) Ita etiam Wagnerus, ortam legem intelligens: ſed perperam. *Ex qua* eſt *ſecundum quam.* Sic dicitur de Fin. 4, 15, 35. *ex virtute vitam fingere.* In loco de Leg. 1, 8. recte coniunguntur verba *ex quo appellari* i. e. inde appellari: ut ſit in reliquis nominationis vocabulis.

153) Corruptum eſſe hunc locum, nemo non videt. Sed inter omnes, quae factae ſunt, coniecturas nulla poteſt probari, vel ob vim verbis corrigendis illatam, vel propterea quod in vocabulis *e terra* quaerebant vitium. Ea depravata videbantur, quia verbo, quod notionem exhiberet hominum e terra natorum, negligenter omiſſo, ipſa ſuo ſenſu deſtituta erant. Satis igitur erit notaſſe lacunam.

ſubeſſe haud facile mihi perſuaſerim [154]). Innume
talia ſcientes praeterimus, quae quomodo iuxta ſolidi
ris criticae regulas in animadverſionibus, in quib
πάντα περὶ πάντων exſpectamus, probaturus ſit v
honoratiſſimus, nos quidem hactenus adſequi no
poſſumus.

Cap. XVI, 36. *Ex quo intelligitur, qualis ille ſi
quem tum moderatum, alias modeſtum, temperanten
alias conſtantem continentemque dicimus.* Duo illa
alias modeſtum, et *alias conſtantem* a librariis inferti
93 eſſe putabat Daviſius, qui legebat, *quem cum mode
ratum, tum temperantem continentemque dicimus.*
Sed quae exſtirpat vir ille doctus, poſſe adſervari docet
locus ille, lib. III. c. 8. *Quam* (*σωφροσύνην*) *ſoleo equi
dem cum temperantiam, tum moderationem appellare;
nonnumquam etiam modeſtiam... Eius videtur eſſe pro-
prium, motus animi appetentis regere et ſedare, ſem-
perque a. l. m. i. o. r. ſervare conſtantiam... Qui ſit
frugi igitur, vel ſi mavis moderatus et temperans, eum
neceſſe eſt eſſe conſtantem* [155]).

154) Tamen receperunt hanc correctionem Erneſtius, Wolfius, Schützius, a Beiero ad Off. 1, 28. p. 218. reprehenſus. Paullo ante legitur *eaque animi eſt virtus.* Et de Leg. 1, 16, 44. *nam et communis intelligentia notas nobis res efficit, easque in animis noſtris inchoavit, ut honeſta in virtute ponantur.* ubi non audiendus erat Pearcius, qui ſcripſerat *eas, quae.* Si quid in hoc loco emendandum, ſcripſerim *communis intelligentia notitias rerum efficit.* nam verba *nobis* et *res* incerta ſua ſede in codicibus interpolationis ſuſpicionem contrahunt. Acad. 2, 10, 30. *ex quibus efficiuntur notitiae rerum.*

155) Egregie haec inter ſe contulit Wopkenſius. Nullam offenſionem habent ſynonyma, quae volunt, coacervata: nam in reddendo graeco vocabulo *σωφροσύνης* ſemper am-

Cap. XVII, 39. *ut cum res eadem maneat, aliter ſe-ant inveterata, aliter recentia.* Neque haec enallage am inconcinna, ut legendum ſit, *ut cum re eadem naneant* etc. N. Deor. II, 23. *Quarum omnium rerum uia vis erat tanta, ut ſine Deo regi non poſſet, ipſa es Deorum nomen obtinuit.* Divin. II, 20... *te, quum es videres, rationem cauſamque non quaerere: quid ieret; non cur fieret, ad rem pertinere.* Leg. I, 13. *ſive Ariſtotelem et Theophraſtum, cum illis re congruentes, g. d. p. d. ſecuti ſunt: ſive ut Zenoni viſum eſt, rebus non commutatis, immutaverunt vocabula.* Fin. III, 3. *Vide ne magis, inquam, tuum fuerit, cum in re idem tibi quod mihi videretur, non nova te rebus nomina imponere* [156]). ad Fam. VI. ep. 4. *De futuris autem rebus etſi ſemper difficile eſt dicere, tamen interdum coniectura poſſis propius accedere, cum res eſt eiusmodi, cuius exitus provideri poſſit.* Hinc nil quoque corrigo infra Tuſc. V, 37. *Jam vero exſilium, ſi rerum naturam, non ignominiam nominis quaerimus* etc. ubi V. D. volebat, *ſi rei naturam* etc. N. Deor. II, 3. *quod ſi* etc. *quos tamen augures ne ipſae quidem ſabulae adſciviſſent, ſi res omnino repudiarent:* ubi cum de ſola divinandi arte ſermo ſit, *ſi rem omnino repudiarent*, legebat ampl. Boherius. Miror etiam quomodo in his Vell. Paterc. II, 33. *Nam* 94
neque Pompeius, utprimum ad remp. aggreſſus eſt,

bigebat Cicero. Sed deeſt particula inter verba *modeſtium temperatum.* Orellius recepit *et temp.* Ego ſuſpicor *quem tum moderatum, alias modeſtum, tum temperantem, alias conſtantem.* Synonyma *moderatus* et *modeſtus* opponuntur reliquis quodam modo.

156) Unde Wopkenſius ſumſerit illud *in re* pro *re*, equidem neſcio.

quemquam animo parem tulit; et in quibus rebus pr mus esse debebat, solus esse cupiebat: miror, inquam quomodo doct. Heinsio ideo, quod praecesserit v *remp.* sic invenustum visum fuerit illud *rebus*, ut gendum censeret, *et in qua urbe primus* etc. *Rerum* nomine passim cum rem quandam specialem tum qu que reipub. administrationem insigniri, quis est q dubitet? 157)

CAPUT XVII.

Vulgata lectio Ciceronis saepius vindicatur: semel corr gitur. Accessionem fieri *magnam*, *i. e. magnum cumu lum per suam accessionem adferre. Ellipsis* τοῦ quam vis. *Oratio ex obliqua fit directa. Repetitio con iunctionis* ut. *Duo Ciceronis loca, una cum V. Pa terculo, adferuntur. Glossae forma vindicatur. Co pulativae coniunctionis usus illustratur. Lactantius ten tatur.*

Pergimus in eodem lib. quarto Tusc. Disput. cap XVII, 41. *Quid si cum id ferret modice, mors libero rum accessisset? nata esset aegritudo nova. Sed ea mo dica, magna tamen esset accessio.* Non forte necessum est, ut adsentiamur viro docto illi, qui legebat, *Si*

157) Comparatis exemplis demonstratur, et pluralem et sin gularem admitti in usu vocabuli *res.* Singularis autem ponitur, ubi aut genus rei consideratur, aut res oppo nitur vel externae speciei, vel opinioni, vel nomini. In aliis parum differt, in aliis sententia mutatur. Quare miror ab Orellio quoque praedicari in hoc loco bo nam Bentleii coniecturam: *quum re eadem maneant.*

modica: magna t. e. a. Primo enim locus con-
nctionis *sed*, si verba bene introspicias, satis videtur
portunus. Deinde ante vocem *modica*, facile sub-
ditur τὸ *quamvis*, cuius omissio longe est usitatissima.
Acad. II, 4. *homo natura lenissimus -- stomachari ta-
men coepit.* etc. c. 15. *quae perdifficulter, internoscuntur
amen.* et similia. Postremo eleganter dicitur aegri-
do, *magna accessio fieri*, quum illius accessione ma-
nopere augetur id, quo accedat. Talis formula est 95
r. in Pisonem [37]: *cum tibi ad pristinas clades accessio
isset Aetolia repentinus interitus.* Florus lib. III.
6. *et pirata Mithridaticae provinciae factus ac-
cessio.* Val. Maximus VIII, 7. *quantula Socrati ac-
cessio ista futura scientia erat?* vide quoque Min.
el. cap. 24. et erudit. Heins. ad Vellei. Paterc. II,
6. [158])

Cap. XIX, 43. *Primum multis verbis iracundiam
audant: cotem fortitudinis esse dicunt.. levis autem
atiunculas eorum qui ita cogitarint, Praelium re-
tum est hoc fieri* etc. *haec nullam habent vim, nisi
a excanduit fortitudo.* Observa orationem directam
ro obliqua; neque enim iuxta suam mentem ista *haec
ullam h. v. n. i. e. f.* profert auctor; sed eorum dun-
taxat, qui iracundiam sic extollebant, sententiam ex-
primit. Sexcenta mihi talia loca observata sunt, sed
quod neminem ista forma offensum iri sperabam, tanti
non erat ut adnotarem. Hic tamen Bentl. coniicit,

158) Orellius dedit: *nata esset aegritudo nova. — „Sed ea modica.“ — Magna tamen facta esset accessio.* Quae ita distrahuntur, Cicero eleganter composuerat in hac sententia: *nata esset aegritudo, sed* ex Peripateticorum ratione *modica, tamen* re vera *magna esset accessio,* cui modus adhiberi non posset. Haec aperte sana sunt omnia.

haec nullam habere vim, etc. mirum, quod ſimul e*canduit* in *excanduerit* non mutarit; quod ſane po rius grammaticae regulae flagitant, ſtante quidem i emendatione. [159]) Capite ſequente, 46: *Haec tamen i diſputant, ut reſecanda eſſe fateantur, evelli pe tus dicant nec poſſe nec opus eſſe: ut in omnibus ſe rebus mediocritatem eſſe optimam exiſtument.* P me licet ſalvum et integrum conſervari poſterius u quippe cuius coniunctionis repetitio, cum paſſim o via ſit, nemini moleſta eſſe queat. ſic enim Acad. I, 7 *De natura autem.. ita dicebant, ut eam dividere in res duas: ut altera eſſet efficiens, altera* etc cap. 13. *Huic rationi quod erat conſentaneum facie bat, ut contra omnium ſententias dies iam pleroſque deduceret: ut cum.. invenirentur, facilius.. adſenſio ſuſtineretur.* lib. II. c. 15. *nonne, inquiunt, veroſi-*
96 *mile ſit, ſic etiam mentem moveri, ut non modo non internoſcat.. ſed ut in his nihil interſit omnino? ut ſi qui tremerent et exalbeſcerent.. nihil ut eſſet qui diſtin-gueretur tremor ille et pallor, neque ut quicquam in-tereſſet.* vide quoque Fin. III, 19. et V, 9. de Senect. cap. 8. *Quid quod etiam addiſcunt aliquid? ut Solo-nem verſibus gloriantem videmus, qui.. dicit: ut ego*

159) Orellius tamen, probata Bentleii correctione *habere*, non neceſſe habet corrigere etiam *excanduerit*. Utique id neceſſarium eſſet, ut praeclare ſenſerunt Erneſtius et Schützius. Nec comparari poſſunt in defenſionem illius ſententiae de Off. 3, 33. *tibique perſuade eſſe te quidem mihi cariſſimum, ſed multo fore cariorem, ſi talibus mo-numentis praeceptisque laetabere.* et ad Fam. 13, 57, 5. *ſed tamen ſic velim exiſtimes te mihi nihil gratius facere poſſe, quam ſi intellexero* etc. Futuris hoc proprium eſt et eſſe poteſt. Vid. Wopkens. p. 304. edit. pr.

feci, *qui Graecas litteras ſenex didici.* [160]) Haec cum ſilentio ſuo comprobarint viri eximii, uti et plura talia; rariſſimum inde teſtimonium adferri poſſe videtur, pro ſanitate loci quem propoſuimus, et ſequentium etiam iſtorum. Fin V, 2. *ita enim ſe Athenis collocavit, ut ſit paene unus ex Atticis; ut id etiam cognomine videatur habiturus.* Acad. II, 16. *Quomodo autem ſumis, ut ſi* etc. *ſequatur ut etiam difficiliter internoſci poſſint? . . poſtremo ut eadem ſint? ut, ſi lupi canibus ſimilis, eoſdem dices* (lego *dicas*) *ad extremum.* [161]) Daviſ. *ita, ſi lupi* etc. Supra lib. III. c. 29.

Nec vero tanta praeditus ſapientia
Quiſquam eſt, qui aliorum aerumnam dictis adlevans,
Non idem, cum fortuna mutata, impetum
Convertat, ut cladi ſubita frangatur ſua:
Ut illa ad alios dicta et praecepta excidant.

Neſcio, cur prius *ut* a Latini ſermonis ratione recipi neget vir cl. Vell. Paterc. II, 33. . . *in appetendis honoribus immodicus, in gerendis verecundiſſimus: ut qui eos ut libentiſſime iniret, ita finiret aequo animo.* ubi illud *ut* tam brevi intervallo geminatum, crucem figebat viro celeb. qui coniiciebat, *at qui eos ut* etc.

160) Adde Goerenzii notas ad Acad. 2. p. 102 et 250. et quos ſupra nominavimus ad pag. 41.

161) „Wopkenſius ſibi ipſe diſſimilis factus eſt p. 304. ubi multis locis hanc futuri rationem recte defendit.“ Goerenz. ad Academ. 2. p. 95.

Cap. XXV. *Num aut egisse umquam iratum Aesopum --- existimamus?* Cur, quaeso, *existimas* legendum, non *existimamus?* An quia paucis verbis interiectis antecesserat, *an tibi irasci tum videmur?* At vero Enallages illius exemplorum omnia plena sunt.

97 An quia, cum Cicero prima pluralis numeri persona se ipsum comprehendat, stultum foret quaerere, quid ipse iuxta cum aliis sentiret? Vix ausim talia movere incommoda: quam saepe enim sic impersonaliter adhibetur prima persona pluralis? sic ex gr. infra c. 26. *Libidinosum igitur... censemus esse sapientem?.. In hanc tu igitur.. perturbationem cadere tibi dixisti videri?* At pluribus hoc docere non opus est; sufficit ut talia tantummodo in memoriam referamus. [162])

Cap. XXVI, 57. *Quid est quod tantam gravitatem constantiamque perturbet? an improvisum aliquid aut repentinum? Quid potest accidere tale, et cui nihil quod homini evenire potest?* Legendum; -- *tale ei, cui* etc. Praeter hocce mendum, omnia putem sana ac proba, quamvis alius de genuina loci scriptura aliter harioletur [163]).

162) Quod coniectura posuit Bentleius, confirmant aliqui codices. Sed apertum est, librarios ad superiora respexisse, iisque haec accommodasse. Conf. Goerenz. ad libr. de Fin. 3, 19, 62.

163) Quae addita sunt in nonnullis libris, *cui nihil — non praemeditatum sit* vel *cui nihil — novum sit*, glossatoribus debentur, qui constructionem verborum expedire non poterant. Omnis sententiae vis cernitur in oppositis vocabulis *accidere* et *evenire*, quorum illud id significat, quod ex improviso et praeter spem fit, hoc autem, quod ex rerum natura et cum necessitate quadam provenit. Ergo dicit Cicero: quid potest accidere tale ei, cui nihil fortuitum accidit, quod homini in rerum necessa-

Cap. XXVII, 58. *de quibus* (animis) *hoc etiam est* [*t*]*rita* (natura) *melius, quod corporum adiumenta* [*ad*]*hibentur extrinsecus, animorum salus inclusa in his* [*ip*]*sis est. Sed quo maior est in iis praestantia et divi*[*ni*]*or, eo maiore indigent diligentia. Itaque bene ad*[*h*]*ibita ratio cernit, quod optimum sit; neglecta mul*[*ti*]*s implicatur erroribus* [164]). Si codices eos audire [v]olumus, qui *indiget* pro *indigent* repraesentant, ver[u]m hoc ad *praestantiae* vocem referre licebit; ut de [p]*raestantia animorum* sic loquatur Tullius, tamquam [d]e ipsis animis praestantibus loqueretur; quam formam [p]luribus illustrabamus ad lib. II. c. 25. Pari quoque [m]odo *adhibita ratio cernere* dicitur, cum tamen pro[p]rie mens vel homo cernat, adhibita ratione. Quin 98 [a]utem *adhibere rationem* Latinissime dicatur; nemo [d]ubitet. vide modo cap. 11. et de Har. Resp. cap. 10. [e]t Q. Cic. Petit. Cons. cap. 4. [165]) Audax igitur et licentiosa crisis est viri ingeniosissimi, qui sic legebat: *Sed quo maior est mentis praestantia et divinior, eo maiore indiget diligentia. Itaque bene habita cernit* etc.

Cap. eodem, 59: *utrum ad universam perturbationem -- an ad singulas . . melius adhibeatur oratio: et*

[t]io eventu fieri possit. Ita etiam intelligitur, quapropter verba *potest accidere* primo loco posita sint. Acad. 2, 38, 121. *quis enim potest — si quid adversi acciderit, extimescere ne id iure evenerit?*

164) Errore factum esse puto, quod Wopkensius scripsit *cernit quod optimum sit* pro *quid o. s.* Tamen ipsum illud non falsum esset. Ovid. Fast. 1, 91. *ede simul causam, cur de coelestibus unis, sitque quod a tergo, sitque quod ante, vides.* Posito *quid*, in verbo *cernere* simul comprehenditur iudicium de optimo instituendum.

165) Cic. Brut. 75, 260.

utrum illudne non videatur aegre ferendum, ex q suscepta sit aegritudo, an omnium rerum tollen omnino aegritudo. Quamvis ista *et utrum* et plani tantummodo explicent, quod proxima periodo dictu fuerat; non tamen propterea adduci possum, ut a pro *et utrum, id est utrum* legendum existimem, a totum illud glossatori nugivendulo acceptum referai Nam saepissime duae sententiae sic connectuntur, posterior explanet tantummodo et illustret priorem, n hil amplius. supra cap. 12... *in aliis iracundia dic tur, quae ab ira differt, estque aliud iracundum ess aliud iratum.* quae posteriora cum omnem glossemat speciem prae se ferant, impunita tamen ab intt. dimiss sunt; credo, quod eadem quoque commemorat Nonii v. *Iracundus.* Pergam ad alia. lib. II. c. 4. *quod i officio, cuius magister esse volt, labitur, artemqu vitae professus delinquit in vita.* Fin. III, 21. *num quam aequitatem ab utilitate posse seiungi, et quid quid aequum iustumque esset, id etiam honestum; vi cissimque* etc. lib. II, 4. *verbum Latinum par Graeco et quod idem valeat.* N. Deor. III, 12. *corpus auten immortale nullum esse, ne individuum quidem, ne quod dirimi distrahive possit.* Acad. I, 4. *illam au tem Socraticam dubitationem de omnibus rebus, e nulla adfirmatione adhibita, consuetudinem differend*
99 *reliquerunt.* Lactant. lib. I. c. 20, 16. *apud quan* (gentem) *ipsa vitia religiosa sunt, eaque non modo non vitantur* (forte legendum *vetantur* [166])), *verum etiam coluntur.* i. e. consecrantur. adde quae cl. Iac. Gronovius ad Pomp. Melae prooemium. Hinc nil quo-

166) Hoc nimium esset, non melius. *Vitium vitare* etiam Horatius dixit Serm. 2, 2, 54.

e novandum lib. III. c. 33. *illum ſuo iudicio, et* *tod ſe ita putet oportere facere, moerere.* ubi conunctionem deletam voluit cl. Bentl. de Fin. I. c. 10. *mporibus autem quibuſdam, et aut officiis debitis, it rerum neceſſitatibus, ſaepe eveniet* etc. ubi Lamb. la, *et a. o. d. a. r. neceſſitatibus*, aliena et inculcata atat; Grut. pro *et*, *id eſt* ſubſtituit; Daviſ. ſic tentat, *t aut officiis impedientibus aut rerum neceſſitatibus* tc. Quid vero, inquit, ſint *debitae rerum neceſſitates*, haud equidem intelligo. Sed nil opus eſt, ut voem *debitis* quemadmodum cum *officiis*, ſic etiam cum *neceſſitatibus* conſtruas. Cum priore autem ſubſtantivo aepius iungitur. vide ad Att. XII. ep. 24. Fam. V. ep. 3.[167]) Sed hoc ὡς ἐν παρόδῳ. Aliquando autem coniunctio copulativa in iſtiusmodi explanationibus omitti ſolet, ut docuit cl. Cortius ad Saluſt. Cat. c. II, 3.

CAPUT XVIII.

In lib. IV. Tuſc. vulgata Ciceronis lectio aliquoties adſeritur et illuſtratur. Premere omnia humana. Comprimere animum. *Cicero defenditur. Andronicus Rhodius, Xenophon et Heſychius emendantur.*

Cicero Tuſc. IV. cap. 28, 61. *Inter omnes enim convenire oportet, conmotiones animorum a recta ratione averſas eſſe vitioſas; ut etiamſi nec mala ſint*

167) Hunc locum egregie expoſuerunt Matthiae in Program. p. 9. et Goerenzius in notis. *Tempora* enim ſunt aut officiorum aut neceſſitatum.

ſubeſſe haud facile mihi perſuaſerim [154]). Innum talia ſcientes praeterimus, quae quomodo iuxta ſolid ris criticae regulas in animadverſionibus, in quit *πάντα περὶ πάντων* exſpectamus, probaturus ſit honoratiſſimus, nos quidem hactenus adſequi n poſſumus.

Cap. XVI, 36. *Ex quo intelligitur, qualis ille j quem tum moderatum, alias modeſtum, temperante alias conſtantem continentemque dicimus.* Duo il *alias modeſtum*, et *alias conſtantem* a librariis infer
93 eſſe putabat Daviſius, qui legebat, *quem cum mod ratum, tum temperantem continentemque dicimu* Sed quae exſtirpat vir ille doctus, poſſe adſervari doc locus ille, lib. III. c. 8. *Quam* (*σωφροσύνην*) *ſoleo equ dem cum temperantiam, tum moderationem appellar nonnunquam etiam modeſtiam... Eius videtur eſſe pr prium, motus animi appetentis regere et ſedare, ſen perque a. l. m. i. o. r. ſervare conſtantiam... Qui ſ frugi igitur, vel ſi mavis moderatus et temperans, eu neceſſe eſt eſſe conſtantem* [155]).

154) Tamen receperunt hanc correctionem Erneſtius, Wo fius, Schützius, a Beiero ad Off. 1, 28. p. 218. repreher ſus. Paullo ante legitur *eaque animi eſt virtus.* Et d Leg. 1, 16, 44. *nam et communis intelligentia notas n bis res efficit, easque in animis noſtris inchoavit, ut h neſta in virtute ponantur.* ubi non audiendus erat Pea cius, qui ſcripſerat *eas, quae.* Si quid in hoc loco emen dandum, ſcripſerim *communis intelligentia notitias r rum efficit.* nam verba *nobis* et *res* incerta ſua ſede i codicibus interpolationis ſuſpicionem contrahunt. Acad 2, 10, 30. *ex quibus efficiuntur notitiae rerum.*

155) Egregie haec inter ſe contulit Wopkenſius. Nullam offenſionem habent ſynonyma, quae volunt, coacervata nam in reddendo graeco vocabulo *σωφροσύνης* ſemper am

Cap. XVII, 39. *ut cum res eadem maneat, aliter fe-ant inveterata, aliter recentia.* Neque haec enallage am inconcinna, ut legendum ſit, *ut cum re eadem ianeant* etc. N. Deor. II, 23. *Quarum omnium rerum ia vis erat tanta, ut ſine Deo regi non poſſet, ipſa es Deorum nomen obtinuit.* Divin. II, 20... *te, quum es videres, rationem cauſamque non quaerere: quid ieret; non cur fieret, ad rem pertinere.* Leg. I, 13. *ive Ariſtotelem et Theophraſtum, cum illis re con-gruentes, g. d. p. d. ſecuti ſunt: ſive ut Zenoni vi-ſum eſt, rebus non commutatis, immutaverunt voca-bula.* Fin. III, 3. *Vide ne magis, inquam, tuum fue-rit, cum in re idem tibi quod mihi videretur, non nova te rebus nomina imponere* [156]. ad Fam. VI. ep. 4. *De futuris autem rebus etſi ſemper difficile eſt di-cere, tamen interdum coniectura poſſis propius acce-dere, cum res eſt eiusmodi, cuius exitus provideri poſſit.* Hinc nil quoque corrigo infra Tuſc. V, 37. *Jam vero exſilium, ſi rerum naturam, non ignominiam nominis quaerimus* etc. ubi V. D. volebat, *ſi rei naturam* etc. N. Deor. II, 3. *quod ſi* etc. *quos tamen augures ne ipſae quidem fabulae adſciviſſent, ſi res omnino repu-diarent:* ubi cum de ſola divinandi arte ſermo ſit, *ſi rem omnino repudiarent*, legebat ampl. Boherius. Mi-ror etiam quomodo in his Vell. Paterc. II, 33. *Nam* 94
neque Pompeius, utprimum ad remp. aggreſſus eſt,

bigebat Cicero. Sed deeſt particula inter verba *mode-ſtum temperatum*. Orellius recepit *et temp.* Ego ſuſpi-cor *quem tum moderatum, alias modeſtum, tum tem-perantem, alias conſtantem.* Synonyma *moderatus* et *modeſtus* opponuntur reliquis quodam modo.

156) Unde Wopkenſius ſumſerit illud *in re* pro *re*, equi-dem neſcio.

quemquam animo parem tulit; et in quibus rebus p mus esse debebat, solus esse cupiebat: miror, inqua quomodo doct. Heinsio ideo, quod praecesserit v *remp.* sic invenustum visum fuerit illud *rebus*, ut gendum censeret, *et in qua urbe primus* etc. *Rer* nomine passim cum rem quandam specialem tum qu que reipub. administrationem insigniri, quis est q dubitet? [157])

CAPUT XVII.

Vulgata lectio Ciceronis saepius vindicatur: semel cor gitur. Accessionem fieri magnam, *i. e. magnum cum lum per suam accessionem adferre. Ellipsis* τοῦ quan vis. *Oratio ex obliqua fit directa. Repetitio co iunctionis* ut. *Duo Ciceronis loca, una cum V. P terculo, adferuntur. Glossae forma vindicatur. C pulativae coniunctionis usus illustratur. Lactantius te tatur.*

Pergimus in eodem lib. quarto Tusc. Disput. ca XVII, 41. *Quid si cum id ferret modice, mors libera rum accessisset? nata esset aegritudo nova. Sed ea mo dica, magna tamen esset accessio.* Non forte necessun est, ut adsentiamur viro docto illi, qui legebat, *Si*

157) Comparatis exemplis demonstratur, et pluralem et sin gularem admitti in usu vocabuli *res.* Singularis auten ponitur, ubi aut genus rei consideratur, aut res oppo nitur vel externae speciei, vel opinioni, vel nomini. In aliis parum differt, in aliis sententia mutatur. Quar miror ab Orellio quoque praedicari in hoc loco bo nam Bentleii coniecturam: *quum re eadem maneant.*

ia *modica: magna t. e. a.* Primo enim locus coniunctionis *sed*, si verba bene introspicias, satis videtur opportunus. Deinde ante vocem *modica*, facile subauditur *τὸ quamvis*, cuius omissio longe est usitatissima. sic Acad. II, 4. *homo natura lenissimus -- stomachari tamen coepit.* etc. c. 15. *quae perdifficulter, internoscuntur tamen.* et similia. Postremo eleganter dicitur aegritudo, *magna accessio fieri*, quum illius accessione magnopere augetur id, quo accedat. Talis formula est 95
or. in Pisonem [37]: *cum tibi ad pristinas clades accessio fuisset Aetolia repentinus interitus.* Florus lib. III. c. 6. *et pirata Mithridaticae provinciae factus accessio.* Val. Maximus VIII, 7. *quantula Socrati accessio ista futura scientia erat?* vide quoque Min. Fel. cap. 24. et erudit. Heins. ad Vellei. Paterc. II, 26. [158])

Cap. XIX, 43. *Primum multis verbis iracundiam laudant: cotem fortitudinis esse dicunt.. levis autem ratiunculas eorum qui ita cogitarint, Praelium rectum est hoc fieri* etc. *haec nullam habent vim, nisi ira excanduit fortitudo.* Observa orationem directam pro obliqua; neque enim iuxta suam mentem ista *haec nullam h. v. n. i. e. f.* profert auctor; sed eorum duntaxat, qui iracundiam sic extollebant, sententiam exprimit. Sexcenta mihi talia loca observata sunt, sed quod neminem ista forma offensum iri sperabam, tanti non erat ut adnotarem. Hic tamen Bentl. coniicit,

158) Orellius dedit: *nata esset aegritudo nova.* — „*Sed ea modica.*" — *Magna tamen facta esset accessio.* Quae ita distrahuntur, Cicero eleganter composuerat in hac sententia: *nata esset aegritudo, sed* ex Peripateticorum ratione *modica, tamen re vera magna esset accessio,* cui modus adhiberi non posset. Haec aperte sana sunt omnia.

haec nullam habere vim etc. mirum, quod simul *ex* *canduit* in *excanduerit* non mutarit; quod sane post rius grammaticae regulae flagitant, stante quidem ist emendatione. [159]) Capite sequente, 46: *Haec tamen ita disputant, ut resecanda esse fateantur, evelli peni tus dicant nec posse nec opus esse: ut in omnibus fer rebus mediocritatem esse optimam existument.* Pe me licet salvum et integrum conservari posterius *ut*, quippe cuius coniunctionis repetitio, cum passim ob via sit, nemini molesta esse queat. sic enim Acad. I, 7. *De natura autem.. ita dicebant, ut eam dividerent in res duas: ut altera esset efficiens, altera* etc. cap. 13. *Huic rationi quod erat consentaneum faciebat, ut contra omnium sententias dies iam plerosque deduceret: ut cum.. invenirentur, facilius.. adsensio sustineretur.* lib. II. c. 15. *nonne, inquiunt, verosi-*
96 *mile sit, sic etiam mentem moveri, ut non modo non internoscat., sed ut in his nihil intersit omnino? ut si qui tremerent et exalbescerent.. nihil ut esset qui distingueretur tremor ille et pallor, neque ut quicquam interesset.* vide quoque Fin. III, 19. et V, 9. de Senect. cap. 8. *Quid quod etiam addiscunt aliquid? ut Solonem versibus gloriantem videmus, qui.. dicit: ut ego*

159) Orellius tamen, probata Bentleii correctione *habere*, non necesse habet corrigere etiam *excanduerit*. Utique id necessarium esset, ut praeclare senserunt Ernestius et Schützius. Nec comparari possunt in defensionem illius sententiae de Off. 3, 33. *tibique persuade esse te quidem mihi carissimum, sed multo fore cariorem, si talibus monumentis praeceptisque laetabere.* et ad Fam. 13, 57, 5. *sed tamen sic velim existimes te mihi nihil gratius facere posse, quam si intellexero* etc. Futuris hoc proprium est et esse potest. Vid. Wopkens. p. 304. edit. pr.

feci, *qui Graecas litteras ſenex didici.* [160]) Haec cum ſilentio ſuo comprobarint viri eximii, uti et plura talia; rariſſimum inde teſtimonium adferri poſſe videtur, pro ſanitate loci quem propoſuimus, et ſequentium etiam iſtorum. Fin V, 2. *ita enim ſe Athenis collocavit, ut ſit paene unus ex Atticis; ut id etiam cognomine videatur habiturus.* Acad. II, 16. *Quomodo autem ſumis, ut ſi* etc. *ſequatur ut etiam difficiliter internoſci poſſint? . . poſtremo ut eadem ſint? ut, ſi lupi canibus ſimilis, eoſdem dices* (lego *dicas*) *ad extremum.* [161]) Daviſ. *ita, ſi lupi* etc. Supra lib. III. c. 29.

Nec vero tanta praeditus ſapientia
Quiſquam eſt, qui aliorum aerumnam dictis adlevans,
Non idem, cum fortuna mutata, impetum
Convertat, ut cladi ſubita frangatur ſua:
Ut illa ad alios dicta et praecepta excidant.

Neſcio, cur prius *ut* a Latini ſermonis ratione recipi neget vir cl. Vell. Paterc. II, 33. . . *in appetendis honoribus immodicus, in gerendis verecundiſſimus: ut qui eos ut libentiſſime iniret, ita finiret aequo animo.* ubi illud *ut* tam brevi intervallo geminatum, crucem figebat viro celeb. qui coniiciebat, *at qui eos ut* etc.

160) Adde Goerenzii notas ad Acad. 2. p. 102 et 250. et quos ſupra nominavimus ad pag. 41.

161) „Wopkenſius ſibi ipſe diſſimilis factus eſt p. 304. ubi multis locis hanc futuri rationem recte defendit." Goerenz. ad Academ. 2. p. 95.

Cap. XXV. *Num aut egisse umquam iratum Aeso-*
97 *pum --- existimamus?* Cur, quaeso, *existimas* legendum, non *existimamus?* An quia paucis verbis interiectis antecesserat, *an tibi irasci tum videmur?* At vero Enallages illius exemplorum omnia plena sunt. An quia, cum Cicero prima pluralis numeri persona se ipsum comprehendat, stultum foret quaerere, quid ipse iuxta cum aliis sentiret? Vix ausim talia movere incommoda: quam saepe enim sic impersonaliter adhibetur prima persona pluralis? sic ex gr. infra c. 26. *Libidinosum igitur... censemus esse sapientem? .. In hanc tu igitur .. perturbationem cadere tibi dixisti videri?* At pluribus hoc docere non opus est; sufficit ut talia tantummodo in memoriam referamus. [162])

Cap. XXVI, 57. *Quid est quod tantam gravitatem constantiamque perturbet? an improvisum aliquid aut repentinum? Quid potest accidere tale, et cui nihil quod homini evenire potest?* Legendum; -- *tale ei, cui* etc. Praeter hocce mendum, omnia putem sana ac proba, quamvis alius de genuina loci scriptura aliter harioletur [163]).

162) Quod coniectura posuit Bentleius, confirmant aliqui codices. Sed apertum est, librarios ad superiora respexisse, iisque haec accommodasse. Conf. Goerenz. ad libr. de Fin. 3, 19, 62.

163) Quae addita sunt in nonnullis libris, *cui nihil — non praemeditatum sit* vel *cui nihil — novum sit*, glossatoribus debentur, qui constructionem verborum expedire non poterant. Omnis sententiae vis cernitur in oppositis vocabulis *accidere* et *evenire*, quorum illud id significat, quod ex improviso et praeter spem fit, hoc autem, quod ex rerum natura et cum necessitate quadam provenit. Ergo dicit Cicero: quid potest accidere tale ei, cui nihil fortuitum accidit, quod homini in rerum necessa-

Cap. XXVII, 58. *de quibus* (animis) *hoc etiam est verita* (natura) *melius, quod corporum adiumenta adhibentur extrinsecus, animorum salus inclusa in his ipsis est. Sed quo maior est in iis praestantia et divinior, eo maiore indigent diligentia. Itaque bene adhibita ratio cernit, quod optimum sit; neglecta multis implicatur erroribus* [164]). Si codices eos audire volumus, qui *indiget* pro *indigent* repraesentant, verbum hoc ad *praestantiae* vocem referre licebit; ut de *praestantia animorum* sic loquatur Tullius, tamquam de ipsis animis praestantibus loqueretur; quam formam pluribus illustrabamus ad lib. II. c. 25. Pari quoque modo *adhibita ratio cernere* dicitur, cum tamen proprie mens vel homo cernat, adhibita ratione. Quin 98 autem *adhibere rationem* Latinissime dicatur; nemo dubitet. vide modo cap. 11. et de Har. Resp. cap. 10. et Q. Cic. Petit. Cons. cap. 4. [165]) Audax igitur et licentiosa crisis est viri ingeniosissimi, qui sic legebat: *Sed quo maior est mentis praestantia et divinior, eo maiore indiget diligentia. Itaque bene habita cernit* etc.

Cap. eodem, 59: *utrum ad universam perturbationem -- an ad singulas .. melius adhibeatur oratio: et*

rio eventu fieri possit. Ita etiam intelligitur, quapropter verba *potest accidere* primo loco posita sint. Acad. 2, 38, 121. *quis enim potest — si quid adversi acciderit, extimescere ne id iure evenerit?*

164) Errore factum esse puto, quod Wopkensius scripsit *cernit quod optimum sit* pro *quid o. s.* Tamen ipsum illud non falsum esset. Ovid. Fast. 1, 91. *ede simul causam, cur de coelestibus unis, sitque quod a tergo, sitque quod ante, vides.* Posito *quid*, in verbo *cernere* simul comprehenditur iudicium de optimo instituendum.

165) Cic. Brut. 75, 260.

utrum illudne non videatur aegre ferendum, ex qu ſuſcepta ſit aegritudo, an omnium rerum tollend omnino aegritudo. Quamvis iſta *et utrum* et planin tantummodo explicent, quod proxima periodo dictur fuerat; non tamen propterea adduci poſſum, ut au pro *et utrum*, *id eſt utrum* legendum exiſtimem, au totum illud gloſſatori nugivendulo acceptum referam Nam ſaepiſſime duae ſententiae ſic connectuntur, u poſterior explanet tantummodo et illuſtret priorem, *ni*hil amplius. ſupra cap. 12... *in aliis iracundia dicitur, quae ab ira differt, eſtque aliud iracundum eſſe, aliud iratum.* quae poſteriora cum omnem gloſſematis ſpeciem prae ſe ferant, impunita tamen ab intt. dimiſſa ſunt; credo, quod eadem quoque commemorat Nonius v. *Iracundus.* Pergam ad alia. lib. II. c. 4. *quod in officio, cuius magiſter eſſe volt, labitur, artemque vitae profeſſus delinquit in vita.* Fin. III, 21. *numquam aequitatem ab utilitate poſſe ſeiungi, et quidquid aequum iuſtumque eſſet, id etiam honeſtum; viciſſimque* etc. lib. II, 4. *verbum Latinum par Graeco, et quod idem valeat.* N. Deor. III, 12. *corpus autem immortale nullum eſſe, ne individuum quidem, nec quod dirimi diſtrahive poſſit.* Acad. I, 4. *illam autem Socraticam dubitationem de omnibus rebus, et nulla adfirmatione adhibita, conſuetudinem differendi*
99 *reliquerunt.* Lactant. lib. I. c. 20, 16. *apud quam* (gentem) *ipſa vitia religioſa ſunt, eaque non modo non vitantur* (forte legendum *vetantur* [166])), *verum etiam coluntur.* i. e. conſecrantur. adde quae cl. Iac. Gronovius ad Pomp. Melae prooemium. Hinc nil quo-

166) Hoc nimium eſſet, non melius. *Vitium vitare* etiam Horatius dixit Serm. 2, 2, 54.

ne novandum lib. III. c. 33. *illum ſuo iudicio, et quod ſe ita putet oportere facere, moerere.* ubi coniunctionem deletam voluit cl. Bentl. de Fin. I. c. 10. *temporibus autem quibuſdam, et aut officiis debitis, aut rerum neceſſitatibus, ſaepe eveniet* etc. ubi Lamb. illa, *et a. o. d. a. r. neceſſitatibus*, aliena et inculcata putat; Grut. pro *et*, *id eſt* ſubſtituit; Daviſ. ſic tentat, ut *aut officiis impedientibus aut rerum neceſſitatibus* etc. Quid vero, inquit, ſint *debitae rerum neceſſitates*, haud equidem intelligo. Sed nil opus eſt, ut vocem *debitis* quemadmodum cum *officiis*, ſic etiam cum *neceſſitatibus* conſtruas. Cum priore autem ſubſtantivo ſaepius iungitur. vide ad Att. XII. ep. 24. Fam. V. ep. 8. [167]) Sed hoc ὡς ἐν παρόδῳ. Aliquando autem coniunctio copulativa in iſtiusmodi explanationibus omitti ſolet, ut docuit cl. Cortius ad Saluſt. Cat. c. II, 3.

CAPUT XVIII.

In lib. IV. Tuſc. vulgata Ciceronis lectio aliquoties adſeritur et illuſtratur. Premere omnia humana. Comprimere animum. *Cicero defenditur. Andronicus Rhodius, Xenophon et Heſychius emendantur.*

Cicero Tuſc. IV. cap. 28, 61. *Inter omnes enim convenire oportet, conmotiones animorum a recta ratione averſas eſſe vitioſas; ut etiamſi nec mala ſint*

167) Hunc locum egregie expoſuerunt Matthiae in Program. p. 9. et Goerenzius in notis. *Tempora* enim ſunt aut officiorum aut neceſſitatum.

illa, quae metum aegritudinemve, nec bona, quae c-
100 *piditatem laetitiamve moveant, tamen vitiosa sit co-*
motio. Sensus est, constare inter omnes, tametsi r- illas, quae perturbationes et conmotiones in nobis co- citent, esse indifferentes concedatur, ipsas tamen co- motiones, a rebus illis indifferentibus concitatas, viti- sas esse, siquidem a recta ratione deflectant. Hun- sensum cum verba per se, tum quoque sequentia evin- cunt: *Quare omnium philosophorum, ut antea dixi- una ratio est medendi; ut nihil, quale sit illud, quod perturbet animum, sed de ipsa sit perturbatione di- cendum.* et antecedentia:... *sed omnis eiusmodi per- turbatio animi placatione abluatur illa quidem, cum doceas nec bonum illud esse, ex quo laetitia aut li- bido oriatur, nec malum, ex quo aut metus aut aegri- tudo.* lege quoque seqq. et cap. 31. *ut si iam difficile sit persuadere, nihil earum rerum, quae perturbent animum, aut in malis aut in bonis esse habendum* (non erat, cur mutato ordine mallet vir acutissi- mus, *aut in bonis, aut in malis esse habendum:* simi- liter enim hoc loco, quem iam defendimus, *etiamsi nec mala sint nec bona:* ad quem ille silet.) *tamen alia ad alium motum* etc. Quae cum ita sint, non possum sane comminisci, cur menti Ciceronis contra- rius visus fuerit is sensus, quem lectio haec vulgata fundit [168]).

Ibidem: *constantem enim quemdam volumus, seda- tum, gravem, humana omnia prementem illum esse*

168) Non tam facile credamus in uno Ursini codice omissas esse voculas *nec — nec*, aut corrigendas eo modo, quem omnes editores post Lambinum probaverunt, quam ut omnium librorum scripturam defendamus, ambigua et obscura dictione Ciceroni aliquoties concessa. Ille enim

m magnanimum et fortem virum dicimus. Ten- ur; *humana omnia spernentem. Premere* autem cal- di notione accipit cl. Davisius. Bene quidem, si ditum fuisset *veluti pedibus*, aut simile quid; iam o haud minore iure *premere* hic supprimendi signi- atu accipi posse videtur. Apposite quadrat illud Se- cae de Ira III, 6. *Eodem modo sublimis animus, dictus semper et in statione tranquilla collocatus, in-* 101 *a se premens quibus ira contrahitur.* Ita hic quo- ue Tullius de constringendis et supprimendis iis incipiis loqui videtur, quibus quaeque conmotio ut perturbatio concitari soleat [169]). Idem dici arbi- tor *animum comprimere*, supra lib. II. c. 22. *Atque haec cogitatio - - non solum animum comprimit, sed ipsum etiam dolorem - - mitiorem facit.* nam *animus* notat illic partem animi *παθητικὴν*: ut pro Mar- cello c. 3. *animum vincere: iracundiam cohibere:* cum nota Buchneri. *Comprimere duas partes animi temerarias*, ex Platone dixit noster de Divin. I, 29. Sic nihil esse videtur, cur viri cll. pro *comprimit* in eo loco legerent *confirmat* aut *componit;* quod idem eruditissimum Schröderum iam video praecepisse, quem vide.

Cap. XXXI, 65. *Mihi quidem in tota oratione ea, quae pertinet ad animi perturbationem, una res vi-*

cogitasse videtur haec: etiamsi perturbationes animi ab ea parte, quod mala sint, quae metum aegritudinemue, nec bona, quae cupiditatem laetitiamve moveant, improbari debeant, tamen ipsa adeo commotio vitiosa est.

169) *Premere* dicitur de omnibus rebus, quae ne exsurgant aut evagentur, moderatione et temperatione cohibentur: veluti *luxuries arborum premitur falce* apud Ovid. Met.

*detur caussam continere, omnis eas esse in nostra po-
fiete, omnis iudicio susceptas, omnis voluntari
Hic igitur error est eripiendus, haec detrahenda o-
nio.* *Hic igitur* etc. h. e. Quum itaque perturba-
nes ita sub potestate sint hominis, ut iis non perce-
tur nisi velit, dum sic fieri oportere opinetur; prav-
hocce iudicium opinioque ista perversa, qua sic s-
oportere sibi persuadeat, discutienda est. Non su-
haec tam rigide ac morose urgenda, ac si his verb-
non posset alius sensus extundi, nisi ut omnes pert-
bationes esse in nostra potestate etc. error sit eripiend-
ac detrahenda opinio [illegible]).

Cap. XXXIV. 72. *Amorem ipsum conatum ami-
[illegible].* Loco huic illustrando conferebat D-
[illegible] verba ista Andronici Rhodii, *περὶ παθῶν* p. 52
[illegible] *ἐπιθυμία φιλίας, ἡ ἐπιθυμία θροῦ εἰς να-
κατὰ [illegible] καλῶν, ἣν ἐπιβουλὴν καλοῦσι φιλ-
[illegible] ἐμφαινόμενον.* Sed cum legeb-
[illegible] *Ἔρως δὲ ἐπιθυμία φιλίας, ἡ ἐπιθυμία Α-
[illegible] ΝΕΟΝ κατὰ κόσμησιν ΚΑΛΟ-
ἣν [illegible] καλοῦσι ΦΙΛΟΠΟΙΙΑΣ δ-
[illegible]:* ego quidem ista *ἐπιθυμία θρ-
[illegible] κατὰ [illegible] καλῶν*, sic potius refecerim
*[illegible] ΘΗΡΙΩΔΗΣ ΝΕΩΝ κατὰ κόσμησ-
[illegible].* In voce autem *φιλοποιὸς* temeratus quoq-
videtur locus Xenoph. *Κυρουπαιδ.* lib. II. p. 51.

[illegible], et populi [illegible] premuntur apud Virgil. [illegible]
[illegible] autem appellantur quicumque [illegible]
[illegible], agitationes, commotiones, quibus [illegible]
[illegible] adhibere debet ac solet.

[illegible] Wo[illegible] intellige. De Bentleii [illegible]
[illegible]dation[illegible] dixinus ad p. 118. [illegible]

...] ubi manipularius quidam rogatus, cur quoti...cum haberet adolefcentem, hirfutum quidem ac ...em, cuius confuetudine et confpectu maxime ...aretur, huius benevolentiae fuae caufam comme... fummam adolefcentis obfervantiam ac fedulita... Tum excipiens quidam alius, tu vero, inquit, ...talis fit, non ofcularis eum uti cognatos foles? ...formis ille adolefcens, μὰ Δία, ἔφη· οὐ γὰρ ...ονός ἐστιν· ἐπεὶ ἤρκει ἄν αὐτῷ, εἰ ἐμὲ ἤθελε ...ν. τοῦτο ἀντὶ πάντων τῶν γυμνασίων. Leuncla... *Non profecto, ait; nam minime laborum eſt ...ans; quippe ſi me vellet oſculari, omnium hoc ...rtaminum loco eſſet.* Quid? an non legendum ...s? μὰ Δία, ἔφη· οὐ γὰρ ΦΙΛΟΠΟΙΟΣ ... etc. *Minime vero, ait; neque enim is eſt,' qui ...itiis contrahendis operam det; quandoquidem ſi ...ſculari vellet, haec ei una citra omnes alias exer...tio ſufficeret.* [171]) Evidens quoque vitium occu... ifta Hefychii: φιλοποιὸς, φιλεργὸς· φιλοπονία, ...δαῖα ἔργα. φιλοπόνος, φιλεργὸς, σπουδαῖος. ...dum videtur: φιλοποιὸς, ΦΙΛΟΥΡΓΟΣ. φι...νία, ΣΠΟΥΔΗ, ΦΙΛΕΡΓΙΑ. φιλοπό... etc.

...p. XXXV, 74. *Sic igitur adfecto haec adhibenda ...tio eſt, ut et illud quod cupiat, oſtendat quam ... ſit....: abducendus etiam eſt nonnumquam ad*

...) Hac mutatione omnis faceti dicti feftivitas perit. De ...co Hefychii Stephanus in Indice in Thefaur. p. 169. ...Hefychius φιλοποιὸς exponit φιλεργὸς, nimirum ut fit ...n ὁ φίλους ποιῶν, fed ὁ φιλῶν τὸ ποιεῖν." Etiam in ...φιλουργὸς defideratur analogiae et fignificationis demon...ftratio ...hnkenius coniecit φιλοπονίαι: praeter neceffi... T. IV. p. 219. Reisk. legitur

Variis modis ingenium suum Lambinus exercuit; faustis vero, uti saepissime solet, avibus. Sin aut conruentes legamus, pro congruentes, videndum e si qua adiungi exemplorum auctoritas possit. Quamd vero ea res mihi haud satis constabit, lectionem v gatam retinebo; quum praesertim pari modo loquat auctor infra c. 24. *cum totius mundi motus conversi nesque perspexerit, sideraque viderit innumera coel inhaerentia cum eius ipsius motu congruere, certis i fixa sedibus:* i. e. simul cum eo moveri: ut in ho loco *cum doloribus congruere*, est simul cum ii dolere. [174])

Cap. III, 8. *quam, ut scribit auditor Platonis P. H., v. d. i. p. Phliuntem ferunt venisse, eumqu cum Leonte* etc. Pronomen *eum* sistit quidem illud
105 *συντάξεως* cursum, si spectes relativum *quem;* sed parilis est impeditae constructionis durities in his exemplis. Acad. I, 8. *quam vim animum esse dicunt mundi, eandemque esse mentem sapientiamque perfectam.* lenius haud dubie hoc modo flueret oratio.. *ac mentem sap. perf.* de Fin. II, 2. *nam hunc ipsum s. f. s. e. s. u. definiebat id esse, quo omnia referrentur, neque id ipsum usquam referretur.* elegantius dixisset Cicero ad analogiam, *quodque ipsum nusquam referretur.* N. Deor. III, 40. *proque urbis muris, quos vos. sanctos esse dicitis, diligentiusque urbem religione, quam ipsis moenibus cingitis*, etc. tu hoc vel tali modo voluisses -- *dicitis, qui diligentius urbem* etc. Virgil. X. Aeneid. v. 519.

174) Tacit. Hist. 1, 7. *forte congruerat, ut Clodii Macri et Fonteii Capitonis caedes nunciarentur.*

Quattuor hic iuvenes — —
Viventes rapit, inferias quos immolet umbris,
Captivoque rogi perfundat ſanguine flammas.

i. e. *utque captivo rogi* etc. Lactant. Inſt. V, 2, 11... *qui et gloriam q. ſ. non eſt adeptus, et gloria quam captavit, in culpam r. q. converſa eſt.* i. e. *cuiusque gloria, quam* etc. vide quoque c. 19, 2. Et D. Lucas Act. III, 13. *ὃν ὑμεῖς παρεδώκατε, καὶ ἠρνήσασθε αὐτὸν* etc. [175]) Durius quidem illud Vell. Paterc. lib. II, 6, 4... *Fulvium Flaccum... quem C. Gracchus i. l. T. f. triumvirum nominaverat, eumque ſocium regalis adſumſerat potentiae; morte adſicit.* ſed neſcio tamen an nil ibi movendum ſit, quod quidem pace dixerim acuminis virorum inſignium, qui pro *eumque, eoque, dein*, et *denique* coniecerunt. [176])

Cap. V, 13. *ut ad eas curſim perrectura, nec eas beata vita a ſe deſertas paſſura videatur.* Ordinem verborum ſic conſtituit editor cl. - - *perrectura beata vita, nec eas a ſe deſertas paſſura videatur.* Pariter lib. IV. c. 13. *Itemque viribus corporis et nervis et* 106
efficacitati ſimiles, ſimilibus verbis animi vires nomi-

175) Herodot. 9, 21. κατὰ συντυχίην δὲ Μεγαρέες ἔτυχον ταχθέντες, ᾗ τε τὸ ἐπιμαχώτατον ἦν τοῦ χωρίου παντὸς, καὶ ἡ πρόσοδος μάλιστα ταύτῃ ἐγίνετο τῇ ἵππῳ. Frequentior eſt uſus in diverſis pronominum caſibus.

176) Illud *eumque* factum eſt ab editore Baſileenſi. Princeps editio habet *cum.* Ruhnkenius coniecit nimium audacter *quem — nominatum, ſocium — aſſumſerat.* Ipſa res et orationis compoſitio docent legendum eſſe: *quem C. Gracchus in locum Tiberii fratris triumvirum nominaverat, tum ſocium regalis adſumſerat potentiae.* Primum enim Gracchi conſilium ſpectabat triumviratum: tum vero regiam poteſtatem appetebat ſocio aſſumpto.

nantur: legebat *ſimilibuſque verbis*, quo ſuavior re- deretur oratio; cum tamen haec loca ſe invicem confir- mare ac ſtabilire videantur. Et ſane in his conſtru- ctionum συγχύσεσι neſcioquomodo ſibi indulſerunt ve- teres, utut iſta palato noſtro diſpliceant. ſupra IV, 17 *cui aeternitas omnis totiusque mundi nota ſit magni- tudo.* cap. 25. *Num aut egiſſe umquam iratum Aeſopum, aut ſcripſiſſe exiſtumas iratum Accium?* II, 18. *quibus quod honeſtum ſit, ſummum bonum; quod turpe, ſummum videtur malum.* de Divin. I, 27. - - *ſe interfectum, in plauſtrum a caupone conie- ctum.* de Leg. I, 22. *quibus illuſtratus, ſapientia duce, bonum virum, et ob eam ipſam cauſam cernat ſe bea- tum fore.* vide lib. III. c. 1. et de N. Deor. I, 42. et paſſim alibi penes Ciceronem. Lactantius Inſt. I, 1. extr. *ſciet quo referenda, et quemadmodum ſibi vita degenda ſit.* c. 3, 15. *neque tantam intelligentiae lu- cem pectus humanum, neque explanationem tantarum rerum capit lingua mortalis.* lib. II, c. 7. *quia ut ſol oculorum, ſic ſapientia lumen eſt cordis.* vide c. 9, 24. lib. VI. c. 5, 1. Epit. cap. 70. et alibi. Min. Felix. Oct. cap. 19. *Idem interpretando Iunonem aera . . ignem eſſe Vulcanum.* -- cap. 21. *Haec tamen Aegyptia quon- dam, nunc et ſacra Romana ſunt.* Certum ſit igitur, omnia ſe recte habere cum in locis propoſitis, tum quoque Acad. lib. I. c. 9... *quamquam oriretur a ſen- ſibus, tamen non eſſe iudicium veritatis in ſenſibus.* Lambinus vocem *iudicium* poſt *quamquam* locabat. de N. Deor. lib. II, 17. *Ita efficitur animantem, ſen- ſus, mentis, rationis mundum eſſe compotem.* Davi- ſius reponit *compotem eſſe mundum*, vel *Ita efficitur,*
107 *mundum eſſe animantem, ſ. m. rationis compotem.* Min. Felix Oct. cap. 34. *et tamen ipſi artifici Deo*

ili et ſolubilem, et eſſe mortalem. idem vir cl. *eſſe, n mortalem.* cap. 40. *Poſthaec laeti hilareſque diſeſſimus; Caecilius, quod crediderit; Octavius gaudere, quod vicerit,* aut deleri illud *gaudere*, aut poſt *redideret* collocari volebat ille. Lactantius Epit. cap. 5. *quas* (animantes) *Deus et inſtructas ad inferendam, et munitas ad vim repellendam figuravit,* legebat *ad repellendam vim*, aut pro *inferendam*, *infeſtandum.* Quinctil. Declam. II, 8. *quae diſcurſum, quae exigunt laborem.* transponebat Francius, *quae diſcurſum exigunt, quae laborem.* [177])

Cap. IX, 26. *An malumus Epicurum imitari, qui multa praeclare dicit? quam enim ſibi conſtanter convenienterque dicat, non laborat.* Nota interrogandi perperam poſt *imitari* pingebatur; quae ſi eo, quo vides, loco collocetur, non eſſe credo, cur cum viris eruditiſſimis aut deleas vocem *enim*, aut *autem* ſubſtituas. Coniunctiones *nam* et *enim* hoc modo ſaepius orationem interrogatoriam excipiunt. infra 27. *Dolorem vero* (cur autem maluit cl. Bentleius, *Doloremne?*) *ſapiens extimeſcet? is enim huic maxime ſententiae repugnat.* ſupra lib. I. c. 34. *ubi igitur malum eſt? quoniam nihil tertium eſt.* lib. IV. c. 26. *An ſine miſericordia liberales eſſe non poſſumus? non enim ſuſcipere ipſi aegritudinem propter alios debemus.* vide Lactant.

177) Diſtinguenda erant haec exempla, quorum alia ſubiecti nomen habent in altera parte ſententiae, alia verbum ad utramque referendum in ſecunda parte reponunt: in aliis denique mera eſt tranſpoſitio verborum ob vim voculationis. In nonnullis ſcripti libri corruptionem produnt, veluti de Nat. d. 2, 17. ubi, omiſſis vocabulis *mundum eſſe*, conſtare poſſe videtur ſuſpenſa oratio.

illa, quae metum, aegritudinemve, nec bona, quae c piditatem laetitiamve moveant, tamen vitiosa sit co motio. Sensus est, constare inter omnes, tametsi r illas, quae perturbationes et conmotiones in nobis co citent, esse indifferentes concedatur, ipsas tamen co motiones, a rebus illis indifferentibus concitatas, vitio sas esse, siquidem a recta ratione deflectant. Hun sensum cum verba per se, tum quoque sequentia evin cunt: *Quare omnium philosophorum, ut antea dixi una ratio est medendi; ut nihil, quale sit illud, quod perturbet animum, sed de ipsa sit perturbatione di cendum.* et antecedentia:... *sed omnis eiusmodi perturbatio animi placatione abluatur illa quidem, cum doceas nec bonum illud esse, ex quo laetitia aut libido oriatur, nec malum, ex quo aut metus aut aegritudo.* lege quoque seqq. et cap. 31. *ut si iam difficile sit persuadere, nihil earum rerum, quae perturbent animum, aut in malis aut in bonis esse habendum* (non erat, cur mutato ordine mallet vir acutissimus, *aut in bonis, aut in malis esse habendum:* similiter enim hoc loco, quem iam defendimus, *etiamsi nec mala sint nec bona:* ad quem ille silet.) *tamen alia ad alium motum* etc. Quae cum ita sint, non possum sane comminisci, cur menti Ciceronis contrarius visus fuerit is sensus, quem lectio haec vulgata fundit [168]).

Ibidem: *constantem enim quemdam volumus, sedatum, gravem, humana omnia prementem illum esse*

168) Non tam facile credamus in uno Ursini codice omissas esse voculas *nec — nec*, aut corrigendas eo modo, quem omnes editores post Lambinum probaverunt, quam ut omnium librorum scripturam defendamus, ambigua et obscura dictione Ciceroni aliquoties concessa. Ille enim

em magnanimum et fortem virum dicimus. Ten-
tur; *humana omnia spernentem. Premere* autem cal-
ndi notione accipit cl. Davisius. Bene quidem, si
ditum fuisset *veluti pedibus*, aut simile quid; iam
ro haud minore iure *premere* hic supprimendi signi-
tatu accipi posse videtur. Apposite quadrat illud Se-
ecae de Ira III, 6. *Eodem modo sublimis animus,
uietus semper et in statione tranquilla collocatus, in-* 101
ra se premens quibus ira contrahitur. Ita hic quo-
ne Tullius de constringendis et supprimendis iis
rincipiis loqui videtur, quibus quaeque conmotio
ut perturbatio concitari soleat [169]). Idem dici arbi-
tror *animum comprimere*, supra lib. II. c. 22. *Atque
haec cogitatio - - non solum animum comprimit, sed
ipsum etiam dolorem - - mitiorem facit.* uam *animus*
notat illic partem animi *παθητικὴν*: ut pro Mar-
cello c. 3. *animum vincere: iracundiam cohibere:*
cum nota Buchneri. *Comprimere duas partes animi
temerarias*, ex Platone dixit noster de Divin. I, 29.
Sic nihil esse videtur, cur viri cll. pro *comprimit* in
eo loco legerent *confirmat* aut *componit;* quod idem
eruditissimum Schröderum iam video praecepisse, quem
vide.

Cap. XXXI, 65. *Mihi quidem in tota oratione ea,
quae pertinet ad animi perturbationem, una res vi-*

cogitasse videtur haec: etiamsi perturbationes animi ab ea parte, quod nec mala sint, quae metum aegritudinemue, nec bona, quae cupiditatem laetitiamve moveant, improbari debeant, tamen ipsa adeo commotio vitiosa est.

169) *Premere* dicitur de omnibus rebus, quae ne exsurgant aut evagentur, moderatione et temperatione cohibentur: veluti *luxuries arborum premitur falce* apud Ovid. Met.

detur caufam continere, omnis eas effe in noftra po ftate, omnis iudicio fufceptas, omnis voluntari Hic igitur error eft eripiendus, haec detrahenda o nio. Hic igitur etc. h. e. Quum itaque perturbati nes ita, fub poteftate fint hominis, ut iis non percell tur nifi velit, dum fic fieri oportere opinetur; pravu hocce iudicium opinioque ifta perverfa, qua fic fie oportere fibi perfuadeat, difcutienda eft. Non fu haec tam rigide ac morofe urgenda, ac fi his verbi non poffet alius fenfus extundi, nifi ut omnes pertu bationes effe in noftra poteftate etc. error fit eripiendu ac detrahenda opinio [170]).

Cap. XXXIV, 72. *Amorem ipfum conatum amici tiae faciundae.* Loco huic illuftrando conferebat Da vifius verba ifta Andronici Rhodii, *περὶ παθῶν* p. 525. *Ἔρως δὲ ἐπιθυμία φιλίας, ἢ ἐπιθυμία θροῦ εἰς ναῶν κατὰ κόσμησιν καλῶν, ἣν ἐπιβουλὴν καλοῦσι φιλοπονίας διὰ κάλλος ἐμφαινόμενον.* Sed cum legebat
102 vir cl. *Ἔρως δὲ ἐπιθυμία φιλίας, ἢ ἐπιθυμία ἈΝΘΡΩΠΟΥ εἰς ΝΕΟΝ κατὰ κόσμησιν ΚΑΛΟΝ, ἣν ἘΠΙΒΟΛΗΝ καλοῦσι ΦΙΛΟΠΟΙΙΑΣ διὰ κάλλος ἐμφαινόμενον:* ego quidem ifta *ἐπιθυμία θροῦ εἰς ναῶν κατὰ κόσμησιν καλῶν*, fic potius refecerim: *ἐπιθυμία ΘΗΡΙΩΔΗΣ ΝΕΩΝ κατὰ κόσμησιν καλῶν.* In voce autem *φιλοποϊὸς* temeratus quoque videtur locus Xenoph. *Κυρουπαιδ.* lib. II. p. 51. A.

14, 629, et *populi ditione premuntur* apud Virgil. Aen. 7, 737. *Humana* autem appellantur quicumque animi humani conatus, agitationes, commotiones, quibus magnanimus vir moderationem adhibere debet ac folet.

170) Wopkenfium non fatis intelligo. De Bentleii emendatione *animi perturbationes* diximus ad p. 118.

, 31] ubi manipularius quidam rogatus, cur quoties secum haberet adolescentem, hirsutum quidem ac formem, cuius consuetudine et conspectu maxime lectaretur, huius benevolentiae suae causam commeorat summam adolescentis observantiam ac sedulitam. Tum excipiens quidam alius, tu vero, inquit, um talis sit, non oscularis eum uti cognatos soles? t deformis ille adolescens, *μὰ Δία, ἔφη· οὐ γὰρ ιλόπονός ἐστιν· ἐπεὶ ἤρκει ἂν αὐτῷ, εἰ ἐμὲ ἤθελε ιλεῖν. τοῦτο ἀντὶ πάντων τῶν γυμνασίων.* Leunclarius: *Non profecto, ait; nam minime laborum est olerans; quippe si me vellet osculari, omnium hoc i certaminum loco esset.* Quid? an non legendum potius? *μὰ Δία, ἔφη· οὐ γὰρ ΦΙΛΟΠΟΙΟΣ ἐστιν* etc. *Minime vero, ait; neque enim is est, qui amicitiis contrahendis operam det; quandoquidem si me osculari vellet, haec ei una citra omnes alias exercitatio sufficeret.* [171]) Evidens quoque vitium occupavit ista Hesychii: *φιλοποιὸς, φιλεργὸς· φιλοπονία, σπουδαῖα ἔργα. φιλοπόνος, φιλεργὸς, σπουδαῖος.* legendum videtur: *φιλοποιὸς, ΦΙΛΟΥΡΓΟΣ. φιλοπονία, ΣΠΟΥΔΗ, ΦΙΛΕΡΓΙΑ. φιλοπόνος*, etc.

Cap. XXXV, 74. *Sic igitur adfecto haec adhibenda curatio est, ut et illud quod cupiat, ostendat quam leve.. sit...: abducendus etiam est nonnumquam ad*

171) Hac mutatione omnis faceti dicti festivitas perit. De loco Hesychii Stephanus in Indice in Thesaur. p. 169. „Hesychius φιλοποιὸς exponit φιλεργὸς, nimirum ut sit non ὁ φίλους ποιῶν, sed ὁ φιλῶν τὸ ποιεῖν.“ Etiam in φιλουργὸς desideratur analogiae et significationis demonstratio. Ruhnkenius coniecit φιλοπονίαι: praeter necessitatem. In Libanii Declam. T. IV. p. 219. Reisk. legitur

alia. Nota coniunctionem *et*. Loquitur fic Cic
ut fi additurus fuiffet, *et nonnunquam etiam ad*
103 *abducat;* cum tamen, praecifo orationis filo,
dat, *abducendus etiam eft nonnumquam ad alia*. I
non concoxit vir. cl. qui fubftituebat, *ut ei illud qu*
cupiat, oftendatur. Nos illud *oftendat* iam tuiti
mus ad Acad. I, 1. Nunc illud porro velim obf
vari, pronomen *ei* facillime abeffe poffe, fecundu
omiffionem longe ufitatiffimam, de qua ad N. Deo
II, 48. Deinde fimilem coniunctionis ufum in not
ad epift. ad Att. probabat alicubi P. Manutius; cu
ius obfervationis locus quamvis ad manum non fit
fatis tamen habere me exiftimo, in quo acquies
cam. [172])

Cap. XXXVI, 77. *Quid enim eft quo non progre*
diatur eodem ira quo furor? Habeat haec loquendi ra-
tio ingratum quidpiam auribus noftris, fitque afperior
illa appofitio *eodem quo furor;* languidam fane, vix-
que Tullio dignam efficere orationem videntur, qui
hanc nobis lectionem propinant, *Quid e. e. q. n. p.*
ira? eo demum quo furor. Locum potius fanum effe
habeam, quemadmodum etiam habuit P. Faber ad
Acad. II, 25. Relativum *quod* faepius ita, quemad-

καὶ κατὰ τὸν βίον ἥδιστον, φιλογελῶν τε καὶ φιλόπονον καὶ πολυτελῆ τὴν δίαιταν. Scribendum mihi videtur φιλοποιόν, de iuvene dictum, qui lautas fuas dapes amicis indulgenter offerebat.

172) Orellius cum Manutio et Lambino fcripfit *ut ei illud.* quod facillimum erat. Quae ipfe ad quaeftionem de ufu vocabuli *et* inftituendam affert, nihil efficiunt. Dicam de hac re in Turfellino. Hoc loco difplicet illud *ei.* De eiusmodi ftructuris, in quibus alterum *et* cum alia dictione commutatur, fubtiliter differuit Matthiae de Anacoluthis apud Cic. in Wolfii Analect. 3. p. 5.

modum hic *quo*, explicatur verbis sequentibus, ut quaedam vis constructioni inferatur. Vide quae ad Divin. I, 41. dicturi sumus, ubi similia plane offendes quamvis genuina, glossematum tamen formam repraesentantia; quemadmodum inconsiderato lectori in hoc loco riga ista *eodem quo furor*, nugatoris cuiusdam commentum videri posset. Porro etiam constructionis eiusmodi turbas saepius dari, demonstrabimus ad N. Deor. II, 24. [173])

CAPUT XIX. 104

Pergitur ad lib. V. Cic. Tusc. in quo quinque loca vindicantur, unus emendatur. Congruere cum aliqua re. *Constructio a relativo pron. inchoata sistitur. Vell. Paterc. defenditur. Ordo orationis adstruitur observandus. Cicero ter, Min. Felix bis defenditur, cum uno loco Lactantii et Quinctiliani.* Enim *post interrogationem. Cicero defenditur et emendatur.*

Transimus ad lib. V. Tusc. cap. 1, 3. *Vereor enim ne natura. . animos quoque dederit et corporum doloribus congruentes, et separatim suis angoribus et molestiis implicatos. Animi corporum doloribus congruentes* sunt qui, cum doleant corpora, dolore simul afficiuntur, eaque ratione cum corporibus concordant.

173) Correctione non opus est. Nam et *quo* ponitur pro *quod* non tantum in formula *non quo*, sed in aliis quoque, ut apud Livium 2, 13, 2. *quo nihil se praeter errorem insidiatoris texisset.* et hoc loco inesse potest caussalis notio, ut sit: *quid enim est, quare non progrediatur eodem ira, quo furor?*

Variis modis ingenium ſuum Lambinus exercuit; i fauſtis vero, uti ſaepiſſime ſolet, avibus. Sin aut *conruentes* legamus, pro *congruentes*, videndum e ſi qua adiungi exemplorum auctoritas poſſit. Quamd vero ea res mihi haud ſatis conſtabit, lectionem v gatam retinebo; quum praeſertim pari modo loquat auctor infra c. 24. *cum totius mundi motus converſi nesque perſpexerit, ſideraque viderit innumera coel inhaerentia cum eius ipſius motu congruere, certis i fixa ſedibus:* i. e. ſimul cum eo moveri: ut in ho loco *cum doloribus congruere*, eſt ſimul cum ii dolere. [174])

Cap. III, 8. *quam, ut ſcribit auditor Platonis, P. H., v. d. i. p. Phliuntem ferunt veniſſe, eumque cum Leonte* etc. Pronomen *eum* ſiſtit quidem illud
105 *συντάξεως* curſum, ſi ſpectes relativum *quem;* ſed parilis eſt impeditae conſtructionis durities in his exemplis. Acad. I, 8. *quam vim animum eſſe dicunt mundi, eandemque eſſe mentem ſapientiamque perfectam.* lenius haud dubie hoc modo flueret oratio.. *ac mentem ſap. perf.* de Fin. II, 2. *nam hunc ipſum ſ. f. ſ. e. ſ. u. definiebat id eſſe, quo omnia referrentur, neque id ipſum uſquam referretur.* elegantius dixiſſet Cicero ad analogiam, *quodque ipſum nuſquam referretur.* N. Deor. III, 40. *proque urbis muris, quos vos. . ſanctos eſſe dicitis, diligentiusque urbem religione, quam ipſis moenibus cingitis,* etc. tu hoc vel tali modo voluiſſes -- *dicitis, qui diligentius urbem* etc. Virgil. X. Aeneid. v. 519.

174) Tacit. Hiſt. 1, 7. *forte congruerat, ut Clodii Macri et Fonteii Capitonis caedes nunciarentur.*

Quattuor hic iuvenes — —
Viventes rapit, inferias quos immolet umbris,
Captivoque rogi perfundat sanguine flammas.

i. e. *utque captivo rogi* etc. Lactant. Inst. V, 2, 11... *qui et gloriam q. s. non est adeptus, et gloria quam captavit, in culpam r. q. conversa est.* i. e. *cuiusque gloria, quam* etc. vide quoque c. 19, 2. Et D. Lucas Act. III, 13. ὃν ὑμεῖς παρεδώκατε, καὶ ἠρνήσασθε αὐτὸν etc. [175]) Durius quidem illud Vell. Paterc. lib. II, 6, 4... *Fulvium Flaccum... quem C. Gracchus i. l. T. f. triumvirum nominaverat, eumque socium regalis adsumserat potentiae; morte adficit.* sed nescio tamen an nil ibi movendum sit, quod quidem pace dixerim acuminis virorum insignium, qui pro *eumque*, *eoque*, *dein*, et *denique* coniecerunt. [176])

Cap. V, 13. *ut ad eas cursim perrectura, nec eas beata vita a se desertas passura videatur.* Ordinem verborum sic constituit editor cl. - - *perrectura beata vita, nec eas a se desertas passura videatur.* Pariter lib. IV. c. 13. *Itemque viribus corporis et nervis et* 106
efficacitati similes, similibus verbis animi vires nomi-

175) Herodot. 9, 21. κατὰ συντυχίην δὲ Μεγαρέες ἔτυχον ταχθέντες, ᾗ τε τὸ ἐπιμαχώτατον ἦν τοῦ χωρίου παντὸς, καὶ ἡ πρόσοδος μάλιστα ταύτῃ ἐγίνετο τῇ ἵππῳ. Frequentior est usus in diversis pronominum casibns.

176) Illud *eumque* factum est ab editore Basileensi. Princeps editio habet *cum.* Ruhnkenius coniecit nimium audacter *quem — nominatum, socium — assumserat.* Ipsa res et orationis compositio docent legendum esse: *quem C. Gracchus in locum Tiberii fratris triumvirum nominaverat, tum socium regalis adsumserat potentiae.* Primum enim Gracchi consilium spectabat triumviratum: tum vero regiam potestatem appetebat socio assumpto.

nantur: legebat *ſimilibuſque verbis*, quo ſuavior re
deretur oratio; cum tamen haec loca ſe invicem conf
mare ac ſtabilire videantur. Et ſane in his conſtr
ctionum συγχύσεσι neſcioquomodo ſibi indulſerunt v
teres, utut iſta palato noſtro diſpliceant. ſupra IV, 1
*cui aeternitas omnis totiusque mundi nota ſit magn
tudo.* cap. 25. *Num aut egiſſe umquam iratu
Aeſopum, aut ſcripſiſſe exiſtumas iratum Accium*
II, 18. *quibus quod honeſtum ſit, ſummum bonum
quod turpe, ſummum videtur malum.* de Divin. I
27. - - *ſe interſectum, in plauſtrum a caupone conie
ctum.* de Leg. I, 22. *quibus illuſtratus, ſapientia duce
bonum virum, et ob eam ipſam cauſam cernat ſe bea
tum fore.* vide lib. III. c. 1. et de N. Deor. I, 42. et
paſſim alibi penes Ciceronem. Lactantius Inſt. I, 1.
extr. *ſciet quo referenda, et quemadmodum ſibi vita
degenda ſit.* c. 3, 15. *neque tantam intelligentiae lu-
cem pectus humanum, neque explanationem tantarum
rerum capit lingua mortalis.* lib. II, c. 7. *quia ut ſol
oculorum, ſic ſapientia lumen eſt cordis.* vide c. 9, 24.
lib. VI. c. 5, 1. Epit. cap. 70. et alibi. Min. Felix. Oct.
cap. 19. *Idem interpretando Iunonem aera . . ignem
eſſe Vulcanum.* - - cap. 21. *Haec tamen Aegyptia quon-
dam, nunc et ſacra Romana ſunt.* Certum ſit igitur,
omnia ſe recte habere cum in locis propoſitis, tum
quoque Acad. lib. I. c. 9. . . *quamquam oriretur a ſen-
ſibus, tamen non eſſe iudicium veritatis in ſenſibus.*
Lambinus vocem *iudicium* poſt *quamquam* locabat.
de N. Deor. lib. II, 17. *Ita efficitur animantem, ſen-
ſus, mentis, rationis mundum eſſe compotem.* Davi-
ſius reponit *compotem eſſe mundum*, vel *Ita efficitur,*
107 *mundum eſſe animantem, ſ. m. rationis compotem.*
Min. Felix Oct. cap. 34. *et tamen ipſi artifici Deo*

li et ſolubilem, *et eſſe mortalem.* idem vir cl. *eſſe, mortalem.* cap. 40. *Poſthaec laeti hilareſque diſſimus; Caecilius, quod crediderit; Octavius gaure, quod vicerit*, aut deleri illud *gaudere*, aut poſt *edideret* collocari volebat ille. Lactantius Epit. cap. *i. quas* (animantes) *Deus et inſtructas ad inferenam, et munitas ad vim repellendam figuravit*, legeat *ad repellendam vim*, aut pro *inferendam*, *infeandum.* Quinctil. Declam. II, 8. *quae diſcurſum, uae exigunt laborem.* transponebat Francius, *quae iſcurſum exigunt, quae laborem.* [177])

Cap. IX, 26. *An malumus Epicurum imitari, qui multa praeclare dicit? quam enim ſibi conſtanter convenienterque dicat, non laborat.* Nota interrogandi perperam poſt *imitari* pingebatur; quae ſi eo, quo vides, loco collocetur, non eſſe credo, cur cum viris eruditiſſimis aut deleas vocem *enim*, aut *autem* ſubſtituas. Coniunctiones *nam* et *enim* hoc modo ſaepius orationem interrogatoriam excipiunt. infra 27. *Dolorem vero* (cur autem maluit cl. Bentleius, *Doloremne?*) *ſapiens extimescet? is enim huic maxime ſententiae repugnat.* ſupra lib. I. c. 34. *ubi igitur malum eſt? quoniam nihil tertium eſt.* lib. IV. c. 26. *An ſine misericordia liberales eſſe non poſſumus? non enim ſuſcipere ipſi aegritudinem propter alios debemus.* vide Lactant.

177) Diſtinguenda erant haec exempla, quorum alia ſubiecti nomen habent in altera parte ſententiae, alia verbum ad utramque referendum in ſecunda parte reponunt: in aliis denique mera eſt tranſpoſitio verborum ob vim voculationis. In nonnullis ſcripti libri corruptionem produnt, veluti de Nat. d. 2, 17. ubi, omiſſis vocabulis *mundum eſſe*, conſtare poſſe videtur ſuſpenſa oratio.

detur causam continere, omnis eas esse in nostra potestate, omnis iudicio susceptas, omnis voluntaria. Hic igitur error est eripiendus, haec detrahenda opinio. Hic igitur etc. h. e. Quum itaque perturbationes ita sub potestate sint hominis, ut iis non percellitur nisi velit, dum sic fieri oportere opinetur; pravum hocce iudicium opinioque ista perversa, qua sic fieri oportere sibi persuadeat, discutienda est. Non sunt haec tam rigide ac morose urgenda, ac si his verbis non posset alius sensus extundi, nisi ut omnes perturbationes esse in nostra potestate etc. error sit eripiendus ac detrahenda opinio [170]).

Cap. XXXIV, 72. *Amorem ipsum conatum amicitiae faciundae.* Loco huic illustrando conferebat Davisius verba ista Andronici Rhodii, *περὶ παθῶν* p. 525 *Ἔρως δὲ ἐπιθυμία φιλίας, ἢ ἐπιθυμία θροῦ εἰς ναῶν κατὰ κόσμησιν καλῶν, ἣν ἐπιβουλὴν καλοῦσι φιλοπονίας διὰ κάλλος ἐμφαινόμενον.* Sed cum legebat
102 vir cl. *Ἔρως δὲ ἐπιθυμία φιλίας, ἢ ἐπιθυμία ἈΝΘΡΩΠΟΥ εἰς ΝΕΟΝ κατὰ κόσμησιν ΚΑΛΟΝ, ἣν ἘΠΙΒΟΛΗΝ καλοῦσι ΦΙΛΟΠΟΙΙΑΣ διὰ κάλλος ἐμφαινόμενον:* ego quidem ista *ἐπιθυμία θροῦ εἰς ναῶν κατὰ κόσμησιν καλῶν*, sic potius refecerim: *ἐπιθυμία ΘΗΡΙΩΔΗΣ ΝΕΩΝ κατὰ κόσμησιν καλῶν.* In voce autem *φιλοποϊὸς* temeratus quoque videtur locus Xenoph. *Κυρουπαιδ.* lib. II. p. 51. A.

14, 629, et *populi ditione premuntur* apud Virgil. Aen. 7, 737. *Humana* autem appellantur quicumque animi humani conatus, agitationes, commotiones, quibus magnanimus vir moderationem adhibere debet ac solet.

170) Wopkensium non satis intelligo. De Bentleii emendatione *animi perturbationes* diximus ad p. 118.

, 31] ubi manipularius quidam rogatus, cur quoti- e secum haberet adolescentem, hirsutum quidem ac formem, cuius consuetudine et conspectu maxime lectaretur, huius benevolentiae suae causam comme- orat summam adolescentis observantiam ac sedulita- m. Tum excipiens quidam alius, tu vero, inquit, am talis sit, non oscularis eum uti cognatos soles? t deformis ille adolescens, μὰ Δία, ἔφη· οὐ γὰρ ιλόπονός ἐστιν· ἐπεὶ ἤρκει ἂν αὐτῷ, εἰ ἐμὲ ἤθελε ιλεῖν. τοῦτο ἀντὶ πάντων τῶν γυμνασίων. Leuncla- ius: *Non profecto, ait; nam minime laborum est tolerans; quippe si me vellet osculari, omnium hoc ei certaminum loco esset.* Quid? an non legendum potius? μὰ Δία, ἔφη· οὐ γὰρ ΦΙΛΟΠΟΙΟΣ ἐστιν etc. *Minime vero, ait; neque enim is est, qui amicitiis contrahendis operam det; quandoquidem si me osculari vellet, haec ei una citra omnes alias exer- citatio sufficeret.* [171]) Evidens quoque vitium occu- pavit ista Hesychii: φιλοποιὸς, φιλεργὸς·; φιλοπονία, σπουδαῖα ἔργα. φιλοπόνος, φιλεργὸς, σπουδαῖος. legendum videtur: φιλοποιὸς, ΦΙΛΟΥΡΓΟΣ. φι- λοπονία, ΣΠΟΥΔΗ, ΦΙΛΕΡΓΙΑ. φιλοπό- νος, etc.

Cap. XXXV, 74. *Sic igitur adfecto haec adhibenda curatio est, ut et illud quod cupiat, ostendat quam leve.. sit...: abducendus etiam est nonnumquam ad*

171) Hac mutatione omnis faceti dicti festivitas perit. De loco Hesychii Stephanus in Indice in Thesaur. p. 169. „Hesychius φιλοποιὸς exponit φιλεργὸς, nimirum ut sit non ὁ φίλους ποιῶν, sed ὁ φιλῶν τὸ ποιεῖν." Etiam in φιλουργὸς desideratur analogiae et significationis demon- stratio. Ruhnkenius coniecit φιλοπονίαι: praeter necessi- tatem. In Libanii Declam. T. IV. p. 219. Reisk. legitur

alia. Nota coniunctionem *et.* Loquitur ſic Cic ut ſi additurus fuiſſet, *et nonnunquam etiam ad* 105 *abducat;* cum tamen, praeciſo orationis filo, dat, *abducendus etiam eſt nonnumquam ad alia.* non concoxit vir. cl. qui ſubſtituebat, *ut ei illud* q *cupiat, oſtendatur.* Nos illud *oſtendat* iam tuiti mus ad Acad. I, 1. Nunc illud porro velim obſ vari, pronomen *ei* facillime abeſſe poſſe, ſecundu omiſſionem longe uſitatiſſimam, de qua ad N. De II, 48. Deinde ſimilem coniunctionis uſum in no ad epiſt. ad Att. probabat alicubi P. Manutius; c ius obſervationis locus quamvis ad manum non ſ ſatis tamen habere me exiſtimo, in quo acquie cam. [172])

Cap. XXXVI, 77. *Quid enim eſt quo non progr diatur eodem ira quo furor?* Habeat haec loquendi ra tio ingratum quidpiam auribus noſtris, ſitque aſperio illa appoſitio *eodem quo furor;* languidam ſane, vix que Tullio dignam efficere orationem videntur, qu hanc nobis lectionem propinant, *Quid e. e. q. n. p ira? eo demum quo furor.* Locum potius ſanum eſſ habeam, quemadmodum etiam habuit P. Faber ad Acad. II, 25. Relativum *quod* ſaepius ita, quemad-

καὶ κατὰ τὸν βίον ἥδιστον, Φιλογελῶν τε καὶ Φιλόπονον καὶ πολυτελῆ τὴν δίαιταν. Scribendum mihi videtur Φιλοποιῶν de iuvene dictum, qui lautas ſuas dapes amicis indulgen ter offerebat.

172) Orellius cum Manutio et Lambino ſcripſit *ut ei illud,* quod facillimum erat. Quae ipſe ad quaeſtionem de uſu vocabuli *et* inſtituendam affert, nihil efficiunt. Dicam de hac re in Turſellino. Hoc loco diſplicet illud *ei.* De eiusmodi ſtructuris, in quibus alterum *et* cum alia di ctione commutatur, ſubtiliter diſſeruit Matthiae de Ana coluthis apud Cic. in Wolfii Analect. 3. p. 5.

odum hic *quo*, explicatur verbis sequentibus, ut quaedam vis constructioni inferatur. Vide quae ad Divin. I, 41. dicturi sumus, ubi similia plane offendes quamvis genuina, glossematum tamen formam repraesentantia; quemadmodum inconsiderato lectori in hoc loco verba ista *eodem quo furor*, nugatoris cuiusdam commentum videri posset. Porro etiam constructionis huiusmodi turbas saepius dari, demonstrabimus ad N. Deor. II, 24. [173]

CAPUT XIX. 104

Pergitur ad lib. V. Cic. Tusc. in quo quinque loca vindicantur, unus emendatur. Congruere cum aliqua re. *Constructio a relativo pron. inchoata sistitur. Vell. Paterc. defenditur. Ordo orationis adstruitur observandus. Cicero ter, Min. Felix bis defenditur, cum uno loco Lactantii et Quinctiliani.* Enim *post interrogationem. Cicero defenditur et emendatur.*

Transimus ad lib. V. Tusc. cap. 1, 3. *Vereor enim ne natura. . animos quoque dederit et corporum doloribus congruentes, et separatim suis angoribus et molestiis implicatos.* *Animi corporum doloribus congruentes* sunt qui, cum doleant corpora, dolore simul afficiuntur, eaque ratione cum corporibus concordant.

173) Correctione non opus est. Nam et *quo* ponitur pro quod non tantum in formula *non quo*, sed in aliis quoque, ut apud Livium 2, 13, 2. *quo nihil se praeter errorem insidiatoris texisset.* et hoc loco inesse potest caussalis notio, ut sit: *quid enim est, quare non progrediatur eodem ira, quo furor?*

Variis modis ingenium ſuum Lambinus exercuit; ſ fauſtis vero, uti ſaepiſſime ſolet, avibus. Sin aut *conruentes* legamus, pro *congruentes*, videndum e ſi qua adiungi exemplorum auctoritas poſſit. Quamd vero ea res mihi haud ſatis conſtabit, lectionem v gatam retinebo; quum praeſertim pari modo loquat auctor infra c. 24. *cum totius mundi motus converſi neſque perſpexerit, ſideraque viderit innumera coel inhaerentia cum eius ipſius motu congruere, certis i fixa ſedibus:* i. e. ſimul cum eo moveri: ut in ho loco *cum doloribus congruere*, eſt ſimul cum ii dolere. [174])

Cap. III, 8. *quam, ut ſcribit auditor Platonis P. H., v. d. i. p. Phliuntem ferunt veniſſe, eumqu cum Leonte* etc. Pronomen *eum* ſiſtit quidem illud
105 *συντάξεως* curſum, ſi ſpectes relativum *quem;* ſed parilis eſt impeditae conſtructionis durities in his exemplis. Acad. I, 8. *quam vim animum eſſe dicunt mundi, eandemque eſſe mentem ſapientiamque perfectam.* lenius haud dubie hoc modo flueret oratio.. *ac mentem ſap. perf.* de Fin. II, 2. *nam hunc ipſum ſ. f. ſ. e. ſ. u. definiebat id eſſe, quo omnia referrentur, neque id ipſum uſquam referretur.* elegantius dixiſſet Cicero ad analogiam, *quodque ipſum nuſquam referretur.* N. Deor. III, 40. *proque urbis muris, quos vos..ſanctos eſſe dicitis, diligentiusque urbem religione, quam ipſis moenibus cingitis,* etc. tu hoc vel tali modo voluiſſes — *dicitis, qui diligentius urbem* etc. Virgil. X. Aeneid. v. 519.

174) Tacit. Hiſt. 1, 7. *forte congruerat, ut Clodii Macri et Fonteii Capitonis caedes nunciarentur.*

Quattuor hic iuvenes — —
Viventes rapit, inferias quos immolet umbris,
Captivoque rogi perfundat ſanguine flammas.

i. e. *utque captivo rogi* etc. Lactant. Inſt. V, 2, 11... *qui et gloriam q. ſ. non eſt adeptus, et gloria quam captavit, in culpam r. q. converſa eſt.* i. e. *cuiusque gloria, quam* etc. vide quoque c. 19, 2. Et D. Lucas Act. III, 13. ὃν ὑμεῖς παρεδώκατε, καὶ ἠρνήσασθε αὐτὸν etc. [175]) Durius quidem illud Vell. Paterc. lib. II, 6, 4... *Fulvium Flaccum... quem C. Gracchus i. l. T. f. triumvirum nominaverat, eumque ſocium regalis adſumſerat potentiae; morte adficit.* ſed neſcio tamen an nil ibi movendum ſit, quod quidem pace dixerim acuminis virorum inſignium, qui pro *eumque, eoque, dein*, et *denique* coniecerunt. [176])

Cap. V, 13. *ut ad eas curſim perrectura, nec eas beata vita a ſe deſertas paſſura videatur.* Ordinem verborum ſic conſtituit editor cl. - - *perrectura beata vita, nec eas a ſe deſertas paſſura videatur.* Pariter lib. IV. c. 13. *Itemque viribus corporis et nervis et* 106
efficacitati ſimiles, ſimilibus verbis animi vires nomi-

175) Herodot. 9, 21. κατὰ συντυχίην δὲ Μεγαρέες ἔτυχον ταχθέντες, ᾗ τε τὸ ἐπιμαχώτατον ἦν τοῦ χωρίου παντὸς, καὶ ἡ πρόσοδος μάλιστα ταύτῃ ἐγίνετο τῇ ἵππῳ. Frequentior eſt uſus in diverſis pronominum caſibns.

176) Illud *eumque* factum eſt ab editore Baſileenſi. Princeps editio habet *cum.* Ruhnkenius coniecit nimium audacter *quem — nominatum, ſocium — aſſumſerat.* Ipſa res et orationis compoſitio docent legendum eſſe: *quem C. Gracchus in locum Tiberii fratris triumvirum nominaverat, tum ſocium regalis adſumſerat potentiae.* Primum enim Gracchi conſilium ſpectabat triumviratum: tum vero regiam poteſtatem appetebat ſocio aſſumpto.

nantur: legebat *similibusque verbis*, quo suavior re-
deretur oratio; cum tamen haec loca se invicem confi
mare ac stabilire videantur. Et sane in his constru
ctionum σύγχύσεσι nescioquomodo sibi indulserunt ve
teres, utut ista palato nostro displiceant. supra IV, 17
*cui aeternitas omnis totiusque mundi nota sit magni
tudo.* cap. 25. *Num aut egisse umquam iratum
Aesopum, aut scripsisse existumas iratum Accium?*
II, 18. *quibus quod honestum sit, summum bonum;
quod turpe, summum videtur malum.* de Divin. I,
27. - - *se interfectum, in plaustrum a caupone conie-
ctum.* de Leg. I, 22. *quibus illustratus, sapientia duce,
bonum virum, et ob eam ipsam caussam cernat se bea-
tum fore.* vide lib. III. c. 1. et de N. Deor. I, 42. et
passim alibi penes Ciceronem. Lactantius Inst. I, 1.
extr. *sciet quo referenda, et quemadmodum sibi vita
degenda sit.* c. 3, 15. *neque tantam intelligentiae lu-
cem pectus humanum, neque explanationem tantarum
rerum capit lingua mortalis.* lib. II, c. 7. *quia ut sol
oculorum, sic sapientia lumen est cordis.* vide c. 9, 24.
lib. VI. c. 5, 1. Epit. cap. 70. et alibi. Min. Felix. Oct.
cap. 19. *Idem interpretando Iunonem aera . . ignem
esse Vulcanum.* - - cap. 21. *Haec tamen Aegyptia quon-
dam, nunc et sacra Romana sunt.* Certum sit igitur,
omnia se recte habere cum in locis propositis, tum
quoque Acad. lib. I. c. 9... *quamquam oriretur a sen-
sibus, tamen non esse iudicium veritatis in sensibus.*
Lambinus vocem *iudicium* post *quamquam* locabat.
de N. Deor. lib. II, 17. *Ita efficitur animantem, sen-
sus, mentis, rationis mundum esse compotem.* Davi-
sius reponit *compotem esse mundum*, vel *Ita efficitur,*
107 *mundum esse animantem, s. m. rationis compotem.*
Min. Felix Oct. cap. 34. *et tamen ipsi artifici Deo*

bili et solubilem, et esse mortalem. idem vir cl. *esse, et mortalem.* cap. 40. *Posthaec laeti hilaresque discessimus; Caecilius, quod crediderit; Octavius gaudere, quod vicerit,* aut deleri illud *gaudere*, aut post *crediderit* collocari volebat ille. Lactantius Epit. cap. 45. *quas* (animantes) *Deus et instructas ad inferendam, et munitas ad vim repellendam figuravit,* legebat *ad repellendam vim*, aut pro *inferendam, infestandum.* Quinctil. Declam. II, 8. *quae discursum, quae exigunt laborem.* transponebat Francius, *quae discursum exigunt, quae laborem.* [177])

Cap. IX, 26. *An malumus Epicurum imitari, qui multa praeclare dicit? quam enim sibi constanter convenienterque dicat, non laborat.* Nota interrogandi perperam post *imitari* pingebatur; quae si eo, quo vides, loco collocetur, non esse credo, cur cum viris eruditissimis aut deleas vocem *enim*, aut *autem* substituas. Coniunctiones *nam* et *enim* hoc modo saepius orationem interrogatoriam excipiunt. infra 27. *Dolorem vero* (cur autem maluit cl. Bentleius, *Doloremne?*) *sapiens extimescet? is enim huic maxime sententiae repugnat.* supra lib. I. c. 34. *ubi igitur malum est? quoniam nihil tertium est.* lib. IV. c. 26. *An sine misericordia liberales esse non possumus? non enim suscipere ipsi aegritudinem propter alios debemus.* vide Lactant.

177) Distinguenda erant haec exempla, quorum alia subiecti nomen habent in altera parte sententiae, alia verbum ad utramque referendum in secunda parte reponunt: in aliis denique mera est transpositio verborum ob vim voculationis. In nonnullis scripti libri corruptionem produnt, veluti de Nat. d. 2, 17. ubi, omissis vocabulis *mundum esse*, constare posse videtur suspensa oratio.

Inſt. II, 2, 22.[178]) Hinc etiam Acad. II, 24. legendu forſitan: *Quam multa ille contra ſenſus, quam mult contra omnia, quae in conſuetudine probantur? A diſſolvit? id enim mihi quidem non videtur. Sed di ſolverit ſane, certe* etc. ubi vulgo legitur, *At diſſolvi Idem mihi quidem* etc.

Cap. XIV, 40. *An dubium eſt, quin nihil ſit haben dum in eo genere, quo vita beata complectitur, ſi i*
108 *poſſit amitti.* Si quid mutandum, malim equidem pr *complectitur*, legere *compleatur*, quam *completur*, quo ſubſtituere in mentem venit emendatori doctiſſimo.[179] Sequitur: *niſi omnia ſibi in ſe poſita cenſebit*, quan lectionem non ſollicitaſſet idem vir reverendus, ſi ob oculos verſatus fuiſſet is locus, cap. 10. *tum potuerun clariſſima voce profiteri, . . omnia ſibi in ſe eſſe poſita, nec eſſe* etc.

178) Hac dictione nihil frequentius, nihil rectius. In loco Academic. critici ante omnia debebant narrare, quid in codicibus inveniſſent. Ii ſi conſentiunt cum antiquis editionibus, ſcribendum erit: *quam multa ille contra ſenſus, quam multa contra omnia, quae in conſuetudine probantur. Diſſolvit idem. Mihi quidem non videtur.* Coniunctione non opus eſt. Interponitur adverſans ſententia: idem qui talia praecepit, eadem rurſus reiecit.

179) Infinitivum *complecti* et participium a Cicerone aliisque bonis ſcriptoribus paſſivo ſenſu uſurpatum eſſe, facile credamus Priſciano, non item in reliquis formis. Codices non pauci exhibent: *quod vita beata complectitur.* Et demonſtrandum erat, hoc inverſa ratione dici pro *quod vitam beatam complectitur.*

CAPUT XX.

Sex loca Tullii defenduntur: duo illuſtrantur. **Credere alicui**, *i. e. ſe committere.* Indicare, *percipere. Oratio ex abſoluta ſit interrogans. Genitivus notandus illuſtratur. Unus Quinctiliani, tria Ciceronis loca adſeruntur; cujus etiam unus emaculatur.* Adiungere auctoritatem. *Periſſologia una et altera illuſtratur.*

Eodem lib. V. Tuſc. cap. 20, 58. *Qui cum haberet etiam.. quoſdam adoleſcentes amore coniunctos, credebat eorum nemini.* Niſi verbum *credebat* referendum ſit ad ſequentia *corporis cuſtodiam*, locutio ſimilis illi erit, qua Phaedrus utitur lib. V. fab. 2.

Scio quod virtuti non ſit credendum tuae.

Silius Ital. XIII, 198.

— — medicatae cuſpidis ictu
Proelia moliri, et nudo non credere ferro.

Salluſt. Jug. c. 72. *neque loco, neque mortali cuiquam aut tempori ſatis credere.* ubi vide doct. Cortium. Sic huic Ciceronis loco non opus erit *τῷ ſe.* [180])

Cap. XXI, 61. *Quamquam hic quidem tyrannus ipſe iudicavit, quam eſſet beatus.* i. e. recte percepit. ſic infra c. 24... *indicandi quid cuique rei ſit congruens.* Acad. I, 5. *quid rectum in oratione pravumve, iudi-* 109

180) *Credere* ſimpliciter dicitur pro confidere, ſidem habere, de quo uſu diſputavit Burmann. ad Valer. Flacc. I, 532. et ad Lucan. 1, 227. Dictionem *tempori credere* illuſtraverunt Graevius ad Cic. Catil. 1, 9. Burmann. ad Quinctil. Declam. 6, 16. In Horatii Epiſt. 1, 1, 48. *meliori credere non vis* eſt ſapientiori ſe credere.

cando. vide Fin. II, 6. Coniiciunt tamen viri docti l gendum esse *indicavit.* [181])

Cap. XXVI, 73. *An Epicuro, qui tantummodo ir duit personam philosophi, et sibi ipse hoc tamen nc men inscripsit, dicere licebit* etc.? Verborum sensun haud recte adsecutus videtur V. D. cum legeret *qui tantummodo* etc. nihil enim ista, *qui tantummodo inscripsit*, ad rem faciunt, nisi ut Epicuri mention odii ac vituperationis notam apponant. sic ex. gr. infra: *Huic ergo, ut dixi, non multum differenti a iudicio ferarum, oblivisci licebit sui?* quid an illic legendum, *quia non multum a. i. f. differt, o. l. s.?* Est haec sane propositio talis incidens, de qua lege cel. Clericum, Logicae P. II, c. 6, 5. [182])

181) Et legitur ita in codicibus non paucis. Tamen praestat *iudicavit*, quod est *sensit.* Neque poterant Lambinus et Bentleius illud *indicavit* propterea praeferre, quod hic potius de declaratione conditionis, in qua Dionysii animus tum versatus esset, non de iudicio ageretur: haec enim est sententia Ochsneri in Eclogis p. 305. *Iudicare* et *iudicium* dicitur etiam de animi interno sensu, et de conscientia, et de rerum perceptione proxima, quae omnia commune habent iudicium, nulla alia re intercedente: quod nos nominamus *Gefühl, fühlen.* Atque cum hac veterum notione comparari potest definitio, qua Friesius meus in Anthropologia p. 180. istam animi facultatem sentiendi ad iudicii naturam retulit. Ita dicitur a Cicerone in Academ. 2, 10, 29. *iudicium veri* et 1, 8, 30. *veritatis iudicium*, quod a sensibus ortum, non sit tamen in sensibus.

182) Relativam enuntiationem quamcumque in locum caussalis succedere posse, res est nunc satis cognita. Exempla vero, quae Ramshornius in Grammat. p. 569. contulit, aliena sunt omnia. Cic. de Nat. deor. 2, 15, 41. *solem quoque animantem esse oportet, et quidem reliqua astra, quae oriantur in ardore coelesti.* Walkerus e cod. reg.

Cap. XXVII, 76. *Sint ſane illa genera bonorum, dum corporis et externa iaceant humi,.. alia autem illa divina longe lateque ſe pandant, coelumque contingant: ut ea qui adeptus ſit, cur eum beatum modo, et non beatiſſimum etiam dixerim?* Voculam *ut* de coniectura eiicit hinc cl. Daviſius, poſtque *contingant* τελείην ϛιγμὴν ponit. Duriuſculum revera neſcioquid orationi ſubeſt, quodque conſtructionis filum abrumpat, dum abſolute inchoatur, ac definit interrogatorie. Quamquam quid hoc durius, quam quod Virgil. Aen. lib. I, 91.?

— — nec Teucris addita Iuno,
Uſquam aberit, cum tu ſupplex in rebus egenis,
Quas gentes Italum, aut quas non oraveris orbeis?

reſtituendum cenſuit *quia*. Quod ſi accipiatur, Heindorfius exiſtimat neceſſario requiri indicativum: ſed errat, quum addit, pronomen cum ſubiunctivo iunctum idem valere. Et legitur quidem paullo poſt 36, 43. *probabile eſt igitur, praeſtantem intelligentiam in ſideribus eſſe, quae et aethercam partem incolant mundi, et marinis terrenisque humoribus — alantur.* At utroque in loco etiam indicativus bene ſe haberet; immo in altero coniunctivus ad conſtructionem obliquam referri poteſt. Diſcrimen enim intercedit hoc: coniunctivo ita poſito cauſſa exprimitur ad conſtituendam rei notionem, ſed per indicativum additur ea tamquam praedicatum. Nos utrumque reddimus verbis *als welcher,* ſed in conſtructione coniunctivi, qui a cogitatione pendet, magis reſpondet noſtrum *als einer der,* in conſtructione indicativi, *der da.* Philipp. 2, 18, 19. *haec tu non propter audaciam dicis tam impudenter, ſed, qui tantam rerum repugnantiam non videas, nihil profecto ſapis.* Sed de Fin. 3, 12, 40. *itaque mihi videris latine docere philoſophiam et ei quaſi civitatem dare, quae quidem adhuc peregrinari Romae videbatur.* de Orat. 1, 38, 175. *quod tandem os eſt illius patroni, qui ad eas cauſſas ſine ulla ſcientia iuris audet accedere.*

Noster de Fin. II, 21. *Nunc vero.. suppeditabit nobis Atticus noster ex thesauris suis quos et quantos viros!* [183] Sic quoque ἵνα absolute venit apud D. Paul. 1. Corinth. 1, 31. Ἵνα, καθὼς γέγραπται, ὁ καυχώμενος, ἐν Κυρίῳ καυχάσθω.

Ibidem: *quorum imbutae mentes pravitatis errori-*
110 *bus* etc. Lambinus legit *pravis erroribus*. Davisius *pravitatis errores* per Hebraïsmum pravos errores notare existimat: quemadmodum Plautus etiam ipsi hebraizare videbatur, cum *formam amoenitatis, perennitatis*que *cibum;* et Lucretius, cum *caliginis aerem atrum* diceret. Quicquid id est, *pravitatis errores* omnino recte, Ciceroneque digne dicuntur illi errores, quos secum coniunctos habet pravitas et corruptio, quae mentes hominum pervasit. Min. Felix cap. 26. *Isti igitur spiritus non desinunt perditi iam perdere, et depravati errorem pravitatis infundere.* quae verba de more sua fecit Cyprianus Idol. Van. p. 396. Eum *calamitatis errorem* dixit Jul. Firmicus de Err. Prof. Rel. pag. 10. *Errorem falsae religionis*, Lactant. Inst. lib. II. c. 3, 15. *Pravitatis falsitatem*, Vincentius Lirin. Common. prope init. *Opinionis errorem*, Cicero supra III, 33. Acad. II, 13. et 25. Tales quoque sunt genitivi in

183) Wolfius etiam abiecit *ut*, et Orellius stupidum vocavit interpolatorem, qui *ut* a coniunctivo *sit* requiri putasset. Quid non tribuunt critici stupori librariorum! Mihi quidem haec Ciceronis verba non negligenter, sed pereleganter dicta videntur. Nam in ipsa interrogationis forma caussam video mutatae orationis. Dicere voluit Cicero; *ut, ea qui adeptus sit, beatus sit dicendus:* sed subito mutat sententiam et amplius addit: *cur eum beatum modo et non beatissimum dixerim.* Nemo profecto haesisset, si scriptum esset, *ut ea qui adeptus sit, haud scio beatum an beatissimum eum dixerim.*

is Divin. I, 21. *somnia fabularum.* cap. 2. *furoris di-inatio.* cap. 43. *quietis oracula.* cap. 18. *auctoritas etustatis.* cap. 9. *signum floris.* Tusc. V, 31. *tempesta-is calamitas.* in Verrem lib. V. *crudelitatis remediis sa-iare quid.* Fin. III, 10. *opiniones et iudicia levitatis.* lib. V, 23. *societas communitatis humanae.* l. II. c. 23. *libidinum voluptates*, et Tusc. III. cap. 2. *voluptatum libido.* [184]) Quae quidem nihil Hebraismi continere mihi videntur, nec quidquam quod non in omnibus linguis vulgare sit. Saepius autem uti hic Lambinus, sic alibi alii viri docti ad usum illius genitivi offenderunt. Quinctil. Declam. V, 5. *ego mihi plurimum videor ad-iecisse languori cunctationis mora.* non ausim cum cel. Burm. *cunctatione et mora*, quamvis hoc sit usitatius. Noster Fin. V, 11. *propagabat tamen vitam aucupio sagittarum.*

Configebat tardus celeres, stans volantes. 111

aucupio sagittarum, i. e. quod sagittis fiebat. Davis. coniicit, -- *aucupio: sagitta enim*

Configebat etc.

lib. IV, 25. *Ex ea difficultate illae falsiloquentiae, ut ait Accius, malitiae natae sunt.* ubi alii aliter ingenio suo fruiti sunt. [185]) de Divin. lib. I. c. 51. *materiave*

184) Genitivus in plurimis istis exemplis proprietatem rei signat. Atque hic usus satis frequens est. Eadem regun-guntur ratione, quae caussam exprimit et eam, quae rei originem exhibet, et eam, in qua occasio apparet et efficientia. Haec distinguere debebat auctor: quamquam re-cte explicat *aucupium sagittarum* apud Ciceronem. Ma-gis insolenter Livius dixit *gemitus vulnerum* 22, 5. *ira praedae amissae* 1, 5.

185) Vulgo legitur *fallaciloquentiae*, non *falsiloquentiae.* Cur vero scripturam librorum tantum non omnium *falla-*

quid iuvaret, nisi confectionis eius fabricam habe mus? legebat doct. editor *confectionibus.* de Leg. I, *voluptatemque, sicut labem dedecoris, oppresserit.* vir cl. *labem decoris* coniicit legendum, uti edidera Victorius et Gruterus. Sed *labes dedecoris* est quae dedecore contrahitur; contrariumque dicitur *decus h nestatis*, Fin. I, 10. Sic etiam dicitur *labes turpit dinis*, pro Domo c. 38. *maculae libidinum et flagiti rum*, ibid. c. 9. et in Verrem. l. V. c. 51. *nota turp tudinis*, Catil, Or. I. c. 6. [186]) Quod autem *decus* et *ded cus* saepius permutantur a librariis, id quidem nega non potest. Exemplo sit locus, cuius emendatione coronidis instar hic addam: de Leg. II, 17. *non solum vita cruciati atque dedecore, verum etiam sepultur ac iustis exsequiarum caruerunt.* ubi cum Lambinus voluit, Davisio suffragante, *non solum vita cum cruciatu atque dedecore, verum etiam* etc. equidem sic potius restituam: *non solum vita cruciati, atque DE-*

cis loquelae — malitiae critici prorsus repudiaverint, non perspicio. Aut corrigendum est *fallaciloquae*, quod Nonius in afferendo hoc loco scribere debuit, sed omissis reliquis verbis fecit *fallaciloquentiae.*

186) In his accuratius distinguendum est. Recte enim dicitur pr. Dom. 38. *labes turpitudinis et inconstantiae.* Paradox. 3, 2. *labes libidinis*, quae est per libidinem effecta, illata; neque aliter Tacit. Hist. 3, 24. *abolere labem prioris ignominiae.* Nemo tamen voluptatem hac ratione appellaverit *labem dedecoris*, i. e. a dedecore impositam. Sed aptum erat vocare labem dedecoram: *einen Schandfleck.* Tunc vero mutato verborum ordine dicendum erat *dedecoris labem*, sicuti de Fin. 1, 10. *honestatis decus.* Quapropter probari debet scriptura nonnullorum librorum *labem aliquam decoris*, ut bene dicitur *labes innocentiae* pro Flacc. 10, 24. *Decus* autem significat honestatem et animi virtutem. vid. Tusc. 5, 21, 55.

ORE, verum etiam etc. Caruerant vita atque *core.* [187])

Cap. XXIX, 83. *quorum oratio habetur in omnes artes, ut ab aliis poſſit ipſa per ſe, nullius auctoritate adiuncta, iudicari.* Quod vir celeb. *adiuta* pro *adiuncta* legit, operam ludere omnino videtur. ſic plane de Divin. lib. II. c. 55... *auctoritatem quidem nullam debemus, nec fidem commenticiis rebus adiungere.* pro Mur. cap. 31. *Quare.. tolle mihi e cauſa nomen Catonis; remove ac praetermitte auctoritatem,* 112 *quae in iudiciis* etc. ſic *addere* et *adiicere auctoritatem* plus ſemel dixit Quinctilianus. [188])

Cap. XXXI, 38. *De morte enim iſta ſentit, ut d. a. ſ. exſtinctum putet.* Haec loquendi forma plus habet ſimplicitatis, quam elegantiae; ſi elegantiam appelles eam, quam hodie ſectantur critici, et non moroſitatem potius nimis delicatam. Hanc iuxta fuiſſet hoc modo loquendum, *mortem quod attinet, d. a. ſ. ex-*

187) De hoc loco coniecturae ſunt factae permultae. Probabilior etiam mihi aliquando viſa erat ea, qua Goerenzius ſcripſit: *non ſolum vita, cruciati dedecore, verum etiam* etc. Sic alii quoque abiecerunt copulativam particulam. At nemo explicuit, unde venerit illud *atque*, quod in omnibus libris legitur: deinde haec dictio *vita carere,* quae opponitur ſepulturae negatae, quaeſita et ambigua eſſe videtur. Quare ſuſpicor Ciceronem ſcripſiſſe. *qui vero ex his et horum ſcelerum principes fuerunt, et praeter ceteros in omni religione impii, non ſolum vita cruciati atque dedecores, verum etiam ſepultura ac iuſtis exſequiarum caruerunt.* Salluſt. apud Priſcian. 6, 9, 48. (p. 699. Putſch.) *dedecores multique terga ab hoſtibus caedebantur.* Stat. Theb. 11, 760. *dedecorem vitam amplexi.* Niſi quis praeferat *dedecori*, quod legitur apud Plautum.

188) Inſtit. orat. 8. prooem. 20.

ſinctum putat. Sed ne in hoc loco quidpiam co mittas, en praeter alia quae mihi praeſto ſunt, pauc la iſta huic ſimilia. de N. Deor. II, 23. *tum aut res ipſa, i. q. v. i. m. a. ſic appellatur, ut ea ip res nominetur deus.* lib. III. c. 14. *probabilius em videtur tale quiddam eſſe animum, ut ſit ex igne* et de Orat. II, 38. *nam et omne quod eloquimur, eloqu mur ſic, ut eſſe dicamus id, aut non eſſe.* Tuſc. I 33. *Totumque hoc d. v. ſic praecipit, ut voluptatem ipſam.. expetendam putet.* [189])

Cap. XXXIII. 95. *ut voluptatem ipsam, per ſe quia voluptas ſit, ſemper optandam.. putet.* Mirum quod in hanc lectionem non inſurrexerint, qui paſſim glossas crepant. Quantam vero glossematis ſimilitudinem habet iſta triga, *quia voluptas ſit!* Cave tamen exteras velut a nugatore prognatum. ſic enim de Fin. lib. II. c. 20. *quem quidem cum ſua voluntate, nulla vi coactus, propter fidem* etc. de Orat. lib. II. c. 9. *Orator niſi domeſticis ſe inſtruxerit copiis aliunde dicendi copiam petere non poſſit.* Lactant. Inſt. lib. IV, 24, 3. *nec enim mens . . aut comprehendere per ſe poteſt, aut capere veritatem, niſi aliunde doceatur.* quorſum omnis iſta cauda *niſi aliunde doceatur?* Seneca de Ira I, 7. *nec quidquam ſine illa magnificum in bello fortitudo gerit, niſi hinc flamma ſubdita ſit.* Huc quoque confer, quae alia occaſione producemus ad N. Deor. I, 16. et Divin. I, 33.

189) His ſimilior redditur locus, ſi ex aliis libris reſtituimus *de morte enim ita ſentit, ut.*

CAPUT XXI. 113

Cicero in Tusc. V. bis defenditur, semel emendatur. Stobaeus et Val. Maximus vindicantur. Aetas pro iuventute. Neutrum genus pro alio. Manutius, Jensius ac Lamb. Bos notantur. Pleonasmus notabilis adferitur; qua occasione quatuor quoque Tullii loca stabiliuntur, Euripidisque locus dilucidatur.

Cap. XXXIV. lib. quinti Tusc. Disp. 98. *Quid victum Lacedaemoniorum in Phidititiis nonne videmus etc.?* Stobaeus Serm. 29. rem sic narrat. *Διονύσιος Λακωνικὸν μάγειρον πριάμενος, ἐκέλευσεν αὐτὸν σκευάσαι τὸν Λακωνικὸν ζῶμον. καὶ σκευάσαντος, οὐκ ἤσθιεν· ἤρετο δὲ, κατά τι αὐτῷ ἥδονται ἀηδεστάτῳ ὄντι οἱ Λάκωνες. ὁ δὲ οὐκ ἔχειν ἔφη τοῦτον τὰ ἡδύσματα, ἃ ἐκεῖνος ἔχει· διὰ τοῦτο αὐτῷ μὴ ἀρέσαι.* Locum iam attulit Davisius, qui sic legendum credebat, -- *ἃ ἐκεῖνοι ἐκεῖ.* Sed duo ista pronomina *τοῦτον* et *ἐκεῖνος*, quae referenda sunt ad v. *ζῶμος*, sic possunt intelligi, ut priore designetur hoc ius, quod iam Dionysio esset paratum, et posteriore illud quod Lacedaemoniis parari consuesset.

Cap. XXXVIII, 112. *C. Drusi domum compleri a consultoribus solitam accepimus.* His illustrandis locum Val. Max. profert editor doctissimus, ex lib. VIII. c. 7. *Consimilis perseverantiae Livius Drusus, qui aetatis viribus et acie oculorum defectus, ius civile populo benignissume interpretatus est.* Sed quod pro *aetatis viribus* tentabat ille *effoetis viribus*, a coniectura aberrare videtur; nam sic quoque in seqq. hunc vel talem aliquem in modum legendum esset, *acie oculo-*

114 *rum hebetiore defectus.* Sed iam *defectus aetatis viribus et acie oculorum* is dicitur, quem aetatis vir et acies oculorum defecerint: ut *confilio fuo defectu* ibid. III. c. 1. extr. fic alii paffim. Sunt autem *aetatis vires*, vires iuveniles, quemadmodum vox *aetas* faepenumero florentem aetatem denotat. fic *robur aetatis*, Curt. lib. VI. c. 10. Lactant. Opif. c. 3. adi quoque cl. Schulting. ad Senec. Controv. II. c. 14. pag 212. [190])

Capite fequente, 113.: *Afclepiadem ferunt.. cum quidam quaereret, quia ei caecitas attuliffet, refpondiffe, puero ut uno effet comitatior.* Codicis cuiusdam ifta lectio, *puero ut uno effem comitatior*, non habere videtur, cur editae anteferatur: fimili enim modo obliquatur oratio fupra c. 37. *Socrates quidem cum rogaretur, cuiatem fe effe diceret, mundanum, inquit; totius enim mundi incolam fe et civem arbitrabatur.* Sequitur inferius: *Atque hic vir inpediri etiam animi aciem afpectu oculorum arbitrabatur: et cum alii faepe quod ante pedes effet non viderint, ille infinitatem omnem peragrabat.* Legendum forfitan.. *non viderent:* vel hoc modo: *et cum alii faepe quod ante pedes fit, non viderint, ille* etc. Sic fane novatio erit levior, quam ifta doct. Bentleii: *et, cum hi.. non viderent, illa infinitatem o. p.* [191])

190) Aetas proprie dicitur de vegeta et iuvenili aetate. Cic. in Verr. 5, 25, 64. *fi qui fenes aut deformes erant, eos in hoftium numero ducit: qui aliquid formae, aetatis, artificiique habebant, abducit omnes.*

191) In quo libro Wopkenfius invenerit *non viderint*, nefcio: editiones omnes, quae ad manus mihi funt, exhibent *viderent*. Bentleius alio commotus erat argumento, fed falfo.

Cap. XL, 116. *ergo hi in illorum sermone surdi: om-* *sque id nos in his linguis, quas non intelligimus,* *ae sunt innumerabiles, surdi profecto sumus.* Pro-men *id* sensui officere visum est viris clarissimis. anutius et Lambinus reponebant, *omnesque item,* l *itidem nos* etc. Davisius, adstipulante codice uno ; altero Pronomen delebat, aut ceteroquin hoc modo scribendum coniiciebat, -- *surdi omnes. Quid? Nos* *i his linguis* etc. Sed primum observandum est, neu-rius generis pronomen saepius venire pro eiusdem aut lius generis adiectivo, quemadmodum pronomen *id* 115 ic exprimit adiectivum accedens *surdi* [192]). Ita su-ra cap. 37. *dicuntur -- misericordes, aut invidi,* *ut tale quid.* de Leg. III, 7. *excepto tribuno, qui* *ost exstitit, ne id quod fuerat, esset.* de Fin. V. c. 30. *Ille vero insipiens; quod certe, quoniam ty-rannus* etc. et lib. IV, 24. *ut iam omnes insipientes sint* *miseri, quod profecto sunt* etc. quem locum minus bene explicuit Manutius, quod ad hanc pronominis vim animum non advertebat. Ceterum si plura cupias, vide quoque Lactant. lib. I, 16, 7. et lib. V, 19, 2. et Florum lib. IV. cap. 2. cum nota elegantissimi Dukeri. Atque huc etiam accensenda puto neutrius gen. prono-

192) Errat Wopkensius. Sequitur enim *surdi sumus.* Nemo autem dicere potuit: omnes in his linguis id surdi sumus. Quae infra a Wopkensio de hac nimia et falsa abundantia disputantur, nihil efficiunt. Ea enim, magna ex parte vera quidem, non ad hunc locum pertinent. Scripsit Cicero, nisi totus fallor: *omnesque iidem nos in his linguis — surdi profecto sumus.* i. e. omnes item nos. Nam Latini adiectivam formam *idem* pro adverbio *item* ponere solent. Cic. de Amic. 18, 65. *est enim boni viri, quem eumdem sapientem licet dicere, haec tenere in amicitia.* de Leg. 1, 23, 61. *idemque quum coelum — perspexerit* etc.

mina, quibuscum verba *appellare*, *nominare* et lia conſtrui ſolent. ut ex. gr. de Fin. lib. III. *primum eſt officium* (*id enim appello καθῆκον*) et non auſim cum edit. clar. reponere *ſic enim.* lib. XXXVIII, 17. *Hi iam degeneres ſunt; miſti et lograeci, quod appellantur.* Quae quidem quantumcunque habeat ellipſios, id totum voce *tium* facile compleri poſſe arbitror: [193]) nihil poteſt excogitari durius, nihil arceſſitum longius, ſupplementum illud erud. Ienſii Lect. Luc. lib. I. qui hoc *quod* valere *quod nomen* iudicabat, ut *nomen* ſit *quantum ad quod nomen attinet.* Huic men errori calculum quoque adiiciebat doct. Lamb Bos, ell. nom. *ὄνομα;* cui quidem critico inſigni cum Sanctio, Perizonio aliiſque viris erudititiſſimis commune fuit, ut in ſupplendis ellipſibus aliquando nimium eſſet argutus, ſuppletionesque quaereret minus ſimplices ac generales. Ita etiam omnino falli videtur, cum iſta Eurip. Phoen. v. 12.

Καλοῦσι δ' Ἰοκάστην με· τοῦτο γὰρ πατ ρ
Ἔθετο:

ſic interpretatur, ut nomen *ὄνομα* poſt *τοῦτ* ſubau-
116 diat. *Τοῦτο* complectitur totum illud *καλεῖ αι με Ἰοκάστην*, quod pater *poſuerat*, h. e. con uerat, decreverat, voluerat. [194]) Sed haec ſufficiant : pronominis neutrius uſu, quem in loco Tullii ροſito

193) Minime. Etiam relativum *quod* pro adve poni-tur. Eſt igitur id quod *quomodo, quo non* ppel-*lantur.*

194) Schaeferus in notis ad Boſii librum p. 35 ad Ἰοκάστην refert, in notis ad Euripidem edit. P ſu-perioribus intelligit καλεῖν. Sed τοῦτο, ταῦτα ·pe

bſervatum volebamus. Sequitur, ut iam pronomen *i* cum voce *ſurdi*, quae paullo poſt ſubſequitur, conliemus. Nemo dubitat, quin Tullius ad grammaticam exacte locutus fuiſſet, ſi dixiſſet-- *ſurdi: omnesque id nos in his linguis ſumus, quas non intelligimus, quae ſunt innumerabiles:* ſed quum mox ſe oggerit nomen *ſurdi*, in his *ſurdi profecto ſumus*, periſſologiam iſtam noſtro Cicerone minus dignam eſſe cenſuerunt viri docti. Salva tamen illorum ſententia, mihi vox *ſurdi* a noſtro repetita fuiſſe videtur *σαφηνείας ἕνεκα;* cui ſaepius ita inſervire ſolet, ut, quod inchoata ſententia iam una pluribusve vocibus expreſſerit, idem tamen poſtea per iſtiuſmodi pleonaſmum reſumat. Sic Divin. II, 66. *qui, cum Ptolomaeus-- moreretur, Alexander adſidens ſomno eſt conſopitus.* [195]) cuiusmodi plura dedimus ad Acad. II. c. 5. Neque eſt haec appoſitio durior, quam qua dixit Seneca epiſt. 75. initio: *Qualis ſermo meus eſſet, ſi una ſederemus, aut ambularemus, illaboratus et facilis: tales eſſe epiſtolas meas volo, quae nihil habeant arceſſitum nec fictum.* Eadem ratione, qua locum Tullii in mendo cubare putarunt docti, hunc Senecae ita refingere liceret, ut aut iſta *illaboratus et facilis* deleres, aut pro *Qualis* et *tales*, *Quemadmodum* et *ſic* reſtitue-

pro οὕτως uſurpantur. Vid. Matthiae ad Eurip. Med. 158. κείνῳ τόδε μὴ χαράσσου. Soph. Antig. 1015. καὶ ταῦτα τῆς σῆς ἐκ φρενὸς νοσεῖ πόλις.

195) In hoc loco criticos, tamquam in turbata conſtructione haeſiſſe et coniecturas ſubſtituiſſe, admodum miror. Nam nomen proprium eleganter apponitur, tamquam nova inſtituta eſſet oratio, maxime ob participium *aſſidens*, quod illo quidem loco poſitum ſubſtantivo carere non poterat.

res. [196] Sed medicinam abſtinendam eſſe quis dubitat? Pari modo Syneſius epiſt. 44. *'Αλλ' ὅπερ εἰσὶν ἐν ταῖς πολιτείαις οἱ δήμιοι, χεῖρες τῶν νόμων τὴν αὐτὴν αἱ ποναὶ χρείαν τῇ φύσει τοῦ κόσμου παρέχονται: ſed quod in civitatibus ſunt carnifices, manus legum, eundem Furiae uſum naturae mundi prae-*
117 *bent.* Nos, ex linguarum noſtrarum idiotiſmo, iniiceremus δηλονότι et *ſcilicet.* Sic Cic. Fam. lib. XII. ep 22. *Illud profecto, quoad potero, tuam ſamam et dignitatem tuebor.* Acad. II, 24. *Illud certe* (ſcil. nulli rei adſenſurum eſſe ſapientem, quod modo erat dictum) *opinatione et perceptione ſublata, ſequitur omnium adſenſionum retentio.* cl. editor legebat, *Illud cerne: opinatione* etc. de Fin. IV, 4. *Quod* (refer hoc ad antecedentia) *etſi ingeniis magnis praediti quidam dicendi copiam ſine ratione conſequuntur* etc. [197] P. Manutius aut *quod* vitiatum putabat, aut illud *dicendi copiam* extrinſecus iniectum; quem etiam errorem errabat ad lib. I. c. 20. --- *Quod quia nullo modo ſine amicitia firmam et perpetuam iucunditatem vitae tenere poſſumus* etc. Orationem ſic orditur Tullius, ut ſic hoc vel tali modo pergere voluiſſet, *Quod quia n. m. ſ. a. conſequi poſſumus;* ſed id, quod ſine amicitia conſequi non poſſimus, ſignificantius exprimere volebat, ideoque iſta *firmam et perpetuam iucunditatem vitae* ſuperaddebat; minus quidem de ſtructurae elegantia ſollicitus, quam Manutius, qui legendum putabat, *Quodque nullo modo* etc. Rurſus in or. pro

196) Haec ad epexegeſeos genus pertinent, per appoſitionem expreſſum. Vide Goerenz. ad Acad. 2, 24. p. 144.

197) *Quod etſi* dicitur ut *quodſi*, *quod quia.* Vide quae notavimus p. 56.

sextio cap. 4. *Venit cum exercitu Capuam, quam urbem etc. et inde M. Aulanum, tribunum militum Antonii, Capua praecipitem eiecit.* illud *Capua* expungebat cl. Davisius in notis ad Tusc. V, 27. sed quamvis abundare facile concedam, non tamen exturbandum arbitror. [198]) Coel. ad Cic. Fam. VIII. ep. 4. *quod eum non mediocriter Caesar, qui solet infimorum sibi amicitias qualibet impensa adiungere, valde contempsit.* quorsum, inquies, *valde* cum iam praecessit *non mediocriter?* festinanti calamo Coelii acceptum illud referamus.

198) Etiam Müllerus, qui nuperrime edidit hanc orationem, uncis inclusit suspectum nomen, immemor consilii, quo Cicero urbis Capuae nomen tam saepe hic posuisse videtur.

THOMAE WOPKENS
LECTIONUM
TULLIANARUM
LIBER SECUNDUS,
Complectens animadverſiones in Ciceronis libros de Natura Deorum.

CAPUT I.

In lib. I. de Nat. Deor. Cicero aliquoties adſeritur et illuſtratur: ſemel etiam atque iterum emendatur. Admirari *in conſtructione notabili. Cicero in tranſitu defenditur.* Si *ſupplendum* ἀπὸ κοινοῦ. *Tullius a coniectura Gruteri defenditur.* Habeo de illa re quid liqueat, *formula Tulliana. Nepos vindicatur.* Si *pro dummodo. Cicero obiter rurſus adſeritur.*

Cicero de Nat. Deor. lib. I. cap. 3, 6. *partim admirantium, unde hoc philoſophandi nobis ſtudium exſtitiſſet.* Locum hunc, quod ad Latinitatem, paucis illuſtrabo; ſic tamen, ut alterius cuiuſdam in lectione vulgata ſtabiliendi copiam arripiam. Illud igitur obſerva, quod verbum *admirari* eandem conſtructionem
119 atque vim adſciſcat, quam *mirari* vel *demirari.* Sic de Finibus IV. cap. 22. *admirati ſumus, quid eſſet cur nobis Stoicos anteferres.* ubi Lambinus, cum

ro *admirati* coniiceret *demirati*, non audiendus fuit, quippe qui non tantum ad locum propositum de N. Deor. sed etiam ad seqq. ista plane, et quidem merito, conticuerit. ibidem lib. I. c. 3. *in quibus hoc primum est, in quo admirer, cur in gravissimis rebus non delectet eos patrius sermo.* ad Att. VI. ep. 9. *admiratusque sum, quod nihilominus ad me tua manu scripsisses.* et lib. X. ep. 9. *De diplomate admiror, quasi nescio cuius te flagitii insimulaverim.* [1])

Cap. IX, 22. *Quid autem erat, quod concupisceret Deus mundum signis -- ornare? Si, ut Deus ipse melius habitaret; ante videlicet tempore infinito in tenebris -- habitaverat.* Sic omnino interpungenda sunt verba, non ut in recentioribus editis, -- *habitaret. Ante videlicet* etc. Cl. Walker coniunctionem *si* delebat, signumque ἐπερωτηματικὸν post verbum *habitaret* apponebat. Ampl. autem Boherius signum quidem adscivit, sed coniunctionem simul retinuit, quam notione τοῦ *an* accipiebat. At locus, ut mihi quidem videtur, absque his emendationibus, omni ex parte sanus ac sincerus est; modo coniunctionem conditionate intelligas, atque ex antecedentibus mente tantum repetas, *mundum signis ornasset.* Si Deus mundum ornasset signis, ut melius habitaret; sequeretur illud ingens absurdum, ut ante quam id fecisset, luce destitu-

1) De hac significatione verbi *admirari* iam Gifanius in Observat. p. 13. „valet, inquit, interdum idem quod *absurdum putare*, et quasi insolens reprehendere et iniquo animo ut valde novum et omni ratione alienum ferre." Gernhardus ad Cic. de Off. 2, 16, 56. „*admirantur* autem, quae sunt contra opinionem omnium, quae videntur in suo genere nimia."

tus fuiſſet. [2]) Ad ſimilem ellipſin, cuius quidem expl tione nihil eſſe facilius videtur, infeliciter ſe quoqu dedit Gruterus in his lib. III. c. 33. -- *periit. Si, qui Druſum ferro, Metellum veneno ſuſtulerat; illos con ſervari melius fuit, quam poenas ſceleris Varium pen*
120 *dere.* ubi ex codice quodam iſtam lectionem produce bat, *ſic quia Druſum*, quam quidem immerito plan dicebat aureolam. An rei clarae ac manifeſtae opu eſt exemplis? Ecce tamen pauca de innumerabilibus infra cap. 35. *Tuus autem Deus non digito uno re dundat, ſed capite, collo* etc. *ſi, ut immortalis ſit; quid haec ad vitam membra pertinent?* de Divin. II. c. 25, -- *quae ſi ſigna deorum putanda ſunt, cur tam obſcura fuerunt? ſi enim, ut intelligeremus, quid eſſet eventurum; aperte declarari oportebat.* Acad. II. c. 29. -- *ne tu quidem percipis: ſi, quia obſcura; concedo* etc. Plura ſi deſideres, adi cl. Cortium ad Salluſt. Catil. 51.

Sequitur eodem capite: *cum omnes ſtulti ſint ſine dubio miſerrimi; maxime quod ſtulti ſunt, miſerius enim ſtultitia quid poſſumus dicere? deinde quod ita multa ſunt incommoda in vita, ut ea ſapientes commodorum compenſatione leniant, ſtulti nec vitare ve-*

[2]) Hunc locum acute expediit Wopkenſius, quem ſi reliqui ſequuti eſſent, non in vanas opiniones incidiſſent. Nomen *deus* iterum poſitum, ideoque ab Erneſtio reiectum, Heindorfius defendere conatus eſt ob vim neſcio quam reconditam. Sed ex quo phyſici de viribus in rerum natura reconditis et occultis diſputare deſierunt, criticis placuit hac nova argumentatione uti. Hic non elocemur, qualis illa vis ſit, aut quo ſenſu percipienda. In ipſo nomine omnino nulla redundat. Oratio autem ita eſt conformata, quaſi nova incipiat. Quare perſpicuitatis cauſſa iterum ponitur nomen.

ientia possint, nec ferre praesentia. Haec etiam omni mendo carere arbitror, quamvis aliter visum fuerit viris doctissimis, quorum conatus videat qui velit. Etenim verbis illis, *deinde-- praesentia*, in quibus ad scopum parum dextre collineabant hi commentatores, significat Tullius, incommodorum in hac vita multitudinem esse tantam, ut, quum ea sapientes commodorum compensatione leniant, stulti nec vitare venientia possint, nec ferre praesentia. Loquendi forma dilucidari potest ex illis, quae ad cap. 31. dabimus. [3]) Quae autem sequente cap. sic leguntur: *quae, si mundus Deus est, quoniam mundi partes sunt, Dei membra partim ardentia p. r. dicenda sunt:* haec mirum si non sint hunc in ordinem redigenda; *quae quoniam mundi partes sunt, si mundus Deus est, Dei membra* etc. [4])

Cap. XII, 29. *Empedocles - - autem in deorum opinione turpissime labitur; quatuor enim causas, ex*

3) Egregie meruit de hoc loco explicando Matthiae in Observat. a. 1816. editis p. 4. comparans Graecorum usum, quo ea, quae ex altera sive contraria parte valent, et quibus ipsa sententia coerceri aut infringi videtur, ante occupantur, et cum ipso, quod proponitur, iudicio coniunguntur. Ita exsistit sensus: deinde quod ita multa sunt incommoda in vita, ut, quum ea sapientes commodorum compensatione leniant, stulti nec vitare venientia possint, nec ferre praesentia. Est hoc aliquod attractionis genus, saepe criticis suspectum, a Krügero in novissima dissertatione de attractione conscripta praetermissum.

4) Nihil necesse est. Tamen Heindorfius assentitur Wopkensio: alii etiam in hoc loco de negligentia loquuntur. *Quae* non cohaeret cum nomine *partes*, sed construuntur verba *quae dei membra dicenda sunt*, interpositis his: si mundus est deus, et quoniam partes mundi sunt. Sed omittitur copula, quoniam conditioni caussa subiungitur.

121 *quibus omnia constare censet, divinas esse vult: qua* etc. Tollatur ominosum illud interrogandi signum quod utramque Davisii, nuperamque doct. Verburgii editionem subiit, post verbum *vult*. Sequitur autem in eodem cap. *Nec vero Protagoras, qui sese negat omnino de Diis habere quod liqueat, sint, non sint, qualesve sint* etc. Tametsi codices quidam referant -- *de Diis quid liqueat scire*, aliique *de Diis scire quid liqueat;* cave tamen inde legendum concludas, *de Diis quod liqueat scire*. Primum enim *habendi* verbo locus hic tam opportunus est, quam infra lib. II. c. 1. *Quod si haberem aliquid quod liqueret, tamen te vicissim audire vellem.* supra cap. 3.. *quid quaque de re certi haberemus*, Acad. II, 29. *Si habes quod liqueat, neque respondes, superbis.* Tusc. III, 18. *neque equidem habeo, quod intelligam bonum illud.* Deinde *quid* et *quod* in huiusmodi locutionibus tam passim permutantur, ut nihil esse videatur, cur hoc prae illo malis. sic infra lib. tertio cap. 25. *De quibus habeo ipse, quid sentiam; non habeo autem, quid tibi adsentiar.* ubi nil movebat interpres cl. ad Att. I. ep. 12. *Quid praeterea ad te scribam, non habeo.* ubi pluribus de isto genere disputat Malespina. Corn. Nepos Epam. cap. 8. *quod quid diceret, non haberet.* ubi non erat, quod erud. Bosius legendum coniiceret, *qui quod diceret, non haberet;* licet in ms. Boecleri exstaret, *qui quid diceret, non haberet.* [5])

5) Cum Wopkensio faciunt Heusingerus ad Cic. de Off. 2, 2, 11. Heindorfius ad Cic. de Nat. deor. 3, 25, 64. Matthiae ad Orat. pro Rosc. Am. 15, 43. in praeceptis Ernestii refutandis docte versati. Res igitur satis demonstrata est exemplis, ratio exposita non est; nam quae Heusingerus eumque sequutus Beierus ad locum Offic. afferunt, non

Cap. XIV, 36. *Atque hic idem alio loco aethera eum dicit; si intelligi potest nihil sentiens Deus.* oniunctio *si* saepissime dubitationem significat, ut stendatur in modo dictis inesse aliquid falsi, aut certe ubii. Sic infra c. 37. *Quaero -- quae caussa eum loco moveat; si modo moveatur aliquando.* de Div. II, 14.

ex omni parte satisfaciunt. Codices, qui in plurimis locis compendia habent confusa, non magnam auctoritatem adiungunt. Sunt formulae, in quibus aut ipsam rem incertam eiusque notionem adhuc iudicio constituendam esse, aut eam certam et iam definitam esse ponimus. Illud exprimitur per *quid*, quod significat *quid sit quod*, hoc per *quod* i. e. *id quod.* Quare quum dico *scio, quod dicam*, affirmo me rem, quae parata et cognita est, scire: quum dico *scio quid dicam*, illud ipsum *quid dicam* res est quae sciam, nondum iudicio constituta, sed adhuc definienda. In illa formula maiorem vim, etiam voculatione notandam, habet verbum *scio*, in hac gravior vis iniungitur verbis *quid dicam.* Neque aliter in negatione: *nescio, non habeo quid dicam:* accentu posito in *nescio, non habeo*, his verbis nego me scire id, quod mihi dicendum sit: *nescio, non habeo quid dicam:* accentu in *quid* retracto, fateor me illud ipsum nescire, quid statuendum sit de eo, quod dicam. In Cic. de Nat. deor. 3, 25. Heindorfius scripsit: *de quibus habeo ipse quid sentiam, non habeo autem quod tibi assentiar.* falsa quidem, ut videtur, argumentatione, quasi alterum hoc exprimeret caussam, cur Cotta assensus esset. Scribendum est: *de quibus habeo ipse quod sentiam:* (hoc ab utraque parte definitum est: habeo id, quod mihi sentiendum sit.) *non habeo autem quid tibi assentiar* (illud autem, ut in aliqua re assentiar, ipsum mihi incertum est: non tantum non possum tibi assentiri, sed nescio quid sit, quod assentiri tibi possim). Ita facile intelligitur, cur apposito nomine *nihil* semper dici debeat *quod.* Terent. Heaut. 2, 1, 12. *quod respondeam, nil habeo.* Cic. de Nat. d. 1, 5, 12. *nec tamen fieri potest, ut, qui hac ratione philosophentur, hi nihil habeant, quod sequantur.* Sed de Off. 2, 2, 7. *non enim sumus ii, quorum vagetur ani-*

121 *quibus omnia constare censet, divinas esse vult: qua* etc. Tollatur ominosum illud interrogandi signum quod utramque Davisii, nuperamque doct. Verburgi editionem subiit, post verbum *vult*. Sequitur autem in eodem cap. *Nec vero Protagoras, qui sese negat omnino de Diis habere quod liqueat, sint, non sint, qualesve sint* etc. Tametsi codices quidam referant *de Diis quid liqueat scire*, aliique *de Diis scire quid liqueat;* cave tamen inde legendum concludas, *de Diis quod liqueat scire.* Primum enim *habendi* verbo locus hic tam opportunus est, quam infra lib. II. c. 1. *Quod si haberem aliquid quod liqueret, tamen te vicissim audire vellem.* supra cap. 3.. *quid quaque de re certi haberemus.* Acad. II, 29. *Si habes quod liqueat, neque respondes, superbis.* Tusc. III, 18. *neque equidem habeo, quod intelligam bonum illud.* Deinde *quid* et *quod* in huiusmodi locutionibus tam passim permutantur, ut nihil esse videatur, cur hoc prae illo malis. sic infra lib. tertio cap. 25. *De quibus habeo ipse, quid sentiam; non habeo autem, quid tibi adsentiar.* ubi nil movebat interpres cl. ad Att. I. ep. 12. *Quid praeterea ad te scribam, non habeo.* ubi pluribus de isto genere disputat Malespina. Corn. Nepos Epam. cap. 8. *quod quid diceret, non haberet.* ubi non erat, quod erud. Bosius legendum coniiceret, *qui quod diceret, non haberet;* licet in ms. Boecleri exstaret, *qui quid diceret, non haberet.* [5])

5) Cum Wopkensio faciunt Heusingerus ad Cic. de Off. 2, 2, 11. Heindorfius ad Cic. de Nat. deor. 3, 25, 64. Matthiae ad Orat. pro Rosc. Am. 15, 43. in praeceptis Ernestii refutandis docte versati. Res igitur satis demonstrata est exemplis, ratio exposita non est: nam quae Heusingerus eumque sequutus Beierus ad locum Offic. asserunt, non

Cap. XIV, 36. *Atque hic idem alio loco aethera* *eum dicit; si intelligi potest nihil sentiens Deus.* oniunctio *si* saepissime dubitationem significat, ut tendatur in modo dictis inesse aliquid falsi, aut certe ubii. Sic infra c. 37. *Quaero -- quae causa eum loco* *oveat; si modo moveatur aliquando.* de Div. II, 14.

ex omni parte satisfaciunt. Codices, qui in plurimis locis compendia habent confusa, non magnam auctoritatem adiungunt. Sunt formulae, in quibus aut ipsam rem incertam eiusque notionem adhuc iudicio constituendam esse, aut eam certam et iam definitam esse ponimus. Illud exprimitur per *quid*, quod significat *quid sit quod*, hoc per *quod* i. e. *id quod*. Quare quum dico *scio, quod dicam*, affirmo me rem, quae parata et cognita est, scire: quum dico *scio quid dicam*, illud ipsum *quid dicam* res est quae sciam, nondum iudicio constituta, sed adhuc definienda. In illa formula maiorem vim, etiam voculatione notandam, habet verbum *scio*, in hac gravior vis iniungitur verbis *quid dicam*. Neque aliter in negatione: *nescio, non habeo quid dicam:* accentu posito in *nescio, non habeo*, his verbis nego me scire id, quod mihi dicendum sit: *nescio, non habeo quid dicam:* accentu in *quid* retracto, fateor me illud ipsum nescire, quid statuendum sit de eo, quod dicam. In Cic. de Nat. deor. 3, 25. Heindorfius scripsit: *de quibus habeo ipse quid sentiam, non habeo autem quod tibi assentiar.* falsa quidem, ut videtur, argumentatione, quasi alterum hoc exprimeret caussam, cur Cotta assensus esset. Scribendum est: *de quibus habeo ipse quod sentiam:* (hoc ab utraque parte definitum est: habeo id, quod mihi sentiendum sit.) *non habeo autem quid tibi assentiar* (illud autem, ut in aliqua re assentiar, ipsum mihi incertum est: non tantum non possum tibi assentiri, sed nescio quid sit, quod assentiri tibi possim). Ita facile intelligitur, cur apposito nomine *nihil* semper dici debeat *quod*. Terent. Heaut. 2, 1, 12. *quod respondeam, nil habeo.* Cic. de Nat. d. 1, 5, 12. *nec tamen fieri potest, ut, qui hac ratione philosophentur, hi nihil habeant, quod sequantur.* Sed de Off. 2, 2, 7. *non enim sumus ii, quorum vagetur ani-*

122 *sunt igitur artis inventa, non vetustatis; si est ar ulla rerum incognitarum.* i. e. sed dubito, an ars si ulla rerum incognitarum. pro Ligar. cap. 1. *Atque ille arripuit -- imperium; si illud imperium esse potuit* i. e. dummodo illud i. e. p. vide quoque Acad. I, 2 Tusc. IV, 14. Germanicus Caesar apud Lactant. lib I. c. 21.

— — Illa putatur
Nutrix esse Iovis; si vere Iuppiter infans
Ubera Cretaeae mulsit fidissima caprae,
Sidere quae claro gratum testatur alumnum.

sic etiam Terentius Eun. I. 2. vs. 102. Plin. lib. II. epist. 1. Seneca epist. 99. Salvianus epist. 2. et alii. Haec quidem pluraque talia tanti apud me sunt ponderis, ut in loco proposito nihil novandum existimem, quamvis cl. Davisius tentaret, -- *dicit. Qui intelligi potest* etc.? [6]) Atque eodem modo expedienda videntur ista lib. III. cap. 1. *Spero enim te, ut soles, paratum venire. Tum Cotta, si mehercule, inquit; neque enim*

mus errore, nec habeat umquam quid sequatur. Ita scribendum est, si vis sententiae inhaeret verbis *quid sequatur;* sin vero intenditur negatio, recte se habet *quod sequatur*, idque codicibus confirmatum recepit Ernestius. Verum est, quod Ernestius ad Att. 15, 5. ex edit. Rom. restituit: *plane non habeo, quod scribam.* etiamsi id reprehenderint Heusingerus et Beierus. Nam Cicero id plane sibi deesse fatetur, quod de consilio suo scribat. Si esset *quid scribam*, dubitaret de re scribenda. Quemadmodum p. Rosc. Am. 15, 45. *quid arguas non habes.* i. e. nescis quid sit id, quod arguas.

6) Ad haec attendere opportuit criticos. Codicis Glogaviensis scripturam *sed qui intelligi potest*, apertum esse commentum interpolatoris, nemo non videt.

mihi par ratio cum Lucilio est, ac tecum fuit. ubi Manutius coniiciebat *sane mehercule*, Lambinns *sic est mehercule*, Davisius accinente quodam codice, *non mehercule*, Boherius denique, *sim mehercule.* At primum obſerva eleganter iungi *mehercule* cum coniunctione *si*, ut docuit Cortius ad Salluſt. Catil. cap. 52, 35. Adde quod coniunctio *si* ſaepius ita veniat ex antecedentibus ſupplenda et explicanda, quod modo videbamus ad cap. 9. et confirmari poteſt ex iis, quae dedit Vechnerus Hellen. pag. 352. et Burmannus ad Quinctil. Declam. I, 9. His ſi componas, quae iam de relatione eiuſdem coniunctionis diximus; *si mehercule* idem erit, quod *dubito ſane, vereor equidem ut ſe res ita habeat*, aut ſimile quid; qualis quidem 125
ſenſus Cottae menti eſt, ſiquid ego video, adcommodatiſſimus. 7)

7) At *si* non poteſt ita in apoſiopeſi, quam alii agnoverunt, dici, niſi certa haeſitantis orationis cauſſa intercedente, neque, quae affert Voorda, exempla optativi per *si* expreſſi verbo ſuo carent. Quod Erneſtio placuit *sim*, offendit particulae defectu. Scripſit Cicero *sic mehercule.* quod cum ironia quadam dicitur: ſcilicet ſic te ſperare neceſſe eſt, ſive, ſic iuvat dicere. Terent. Andr. 5, 3, 22. *ſic hercle: ut dicam tibi, amantium irae amoris integratio.*

CAPUT II.

Vulgata lectio in Cic. I. de N. D. septies vindicatur. Pr nominis quod *constructio tautologica. Locus de Fi vindicatur.* Μακρολογία *illustratur. Pleonasmus in loc Luciani adseritur.* Ora ultimi. *Enallage praesentis imperfecti. Tullius obiter defensus.* Credo, *ironice. C cero ad Fam. corrigitur. Metathesis illustratur. Jam blichus, Cyrillus et Aelianus defenduntur.* φιλοθηρεῖ *verbum esse bene Graecum probatur.*

Eodem lib. I. de Nat. Deorum cap. 15, 36. -- *ut ne hoc quidem diceret, illa inventa esse deorum, sed ipsa divina. Quo quid absurdius, quam aut res sordidas atque deformes deorum honore adficere* etc.? Videri possent omnia ista *quam aut* etc. resecanda; quippe quae, maximo quidem constructionis impedimento, explanant tantummodo vim pronominis relativi *quo*, quae satis abundeque iam constat ex antecedentibus. An vero cum Lambino scribendum est, *Quaeso quid absurdius* etc.? qua ratione συντάξει certe fit satis? Mihi plane alia stat in animo sententia, quandoquidem pronomen tam demonstrativum quam relativum multis aliis in locis sic per quandam tautologiam explicari video. [8]) sic plane de Fin. I, 6. *ait enim declinare atomum sine causa: quo nihil turpius physico, quam fieri sine causa quicquam dicere?* ubi ista, *quam*

8) Wopkensium sequutus est Reizius. Goerenzius, tamquam diversa sint, in loco de Nat. deor. interpretatur *quo, licet eo*, in loco de Fin. *sed hoc.* Utrumque tamen non per ipsum pronomen indicatur, cuius construendi ratio explicanda est. Egregie hoc factum est a Wopkensio. Et ille abundantiam vidit inesse in addita conjun

f. c. q. d. delenda ſtatuunt Manutius, Lambinus et Guietus, ſed cl. Daviſius cum Bruto reponit. *quum nihil turpius* etc. Mihi vero a tantis viris diſſentire liceat, cui duo haec loca ſe invicem tueri ac defendere 124
videntur; praeſertim quum pari modo rurſus Acad. I, c. ult. - - *cenſebat - - nihil oportere - - adſentione approbare; cohibereque ſemper - - temeritatem: quae tum eſſet inſignis, cum aut falſa aut incognita res approbaretur: neque hoc* (nempe falſam aut incognitam rem approbari) *quicquam eſſe turpius, quam cognitioni et perceptioni adſenſionem approbationemque praecurrere.* ubi omnes, quantum ego ſciam, ſilent interpretes: quemadmodum etiam in his Lactantii, quae ſane haud minus dura ſunt, lib. V. cap. 10, 4. *Quid poteſt eſſe hac pietate dementius, quam mortuis humanas victimas immolare?* Eadem plane difficultas ſtructurae curſum impedit in his Tuſc. I, 36. *Hoc premendum etiam atque etiam eſt argumentum, confirmato illo, de quo, ſi mortales animi ſunt, dubitare non poſſumus, quin tantus interitus in morte ſit, ut ne minima quidem ſuſpicio ſenſus relinquatur.* vides ut illud *de quo* in ſequentibus ſic exponat auctor, ut illius elegantiae, quam flagitant critici, parum ſe ſtudioſum declaret. confer quae adnotabimus ad Divin. II, 41.

Cap. XVI, 43. *Ex illo coeleſti* etc. Quod Lucianum gloſſemate foedari exiſtimat doct. Daviſius, in his Icaromen. p. 187. *Μένιππος ἡμῖν διοπετὴς πάρεστιν ἐξ οὐρανοῦ*, dum duas poſtremas voces pro adſititiis et ſpuriis delet; equidem hanc ſtyli abundantiam ex

ctione *quam*, non in pronomine praemiſſo, ut viſum eſt Ientzenio in *Cenſura inſign. loc. qui in Cic. 1. libro de Nat. deor. leguntur* p. 40. Apponitur enim explanatio, quae comparationi iniungitur per inſertum *quam*.

CAPUT II.

Vulgata lectio in Cic. I. de N. D. septies vindicatur. Pr nominis quod *constructio tautologica. Locus de Hi vindicatur.* Μακρολογία *illustratur. Pleonasmus in loc Luciani adseritur.* Ora ultimi. *Enallage praesentis imperfecti. Tullius obiter defensus.* Credo, *ironice. C cero ad Fam. corrigitur. Metathesis illustratur. Jam blichus, Cyrillus et Aelianus defenduntur.* φιλοθηρεῖ *verbum esse bene Graecum probatur.*

Eodem lib. I. de Nat. Deorum cap. 15, 36. -- *ut ne hoc quidem diceret, illa inventa esse deorum, sed ipsa divina. Quo quid absurdius, quam aut res sordidas atque deformes deorum honore adficere* etc.? Videri possent omnia ista *quam aut* etc. resecanda; quippe quae, maximo quidem constructionis impedimento, explanant tantummodo vim pronominis relativi *quo*, quae satis abundeque iam constat ex antecedentibus. An vero cum Lambino scribendum est, *Quaeso quid absurdius* etc.? qua ratione συντάξει certe fit satis? Mihi plane alia stat in animo sententia, quandoquidem pronomen tam demonstrativum quam relativum multis aliis in locis sic per quandam tautologiam explicari video. [8]) sic plane de Fin. I, 6. *ait enim declinare atomum sine causa: quo nihil turpius physico, quam fieri sine causa quicquam dicere?* ubi ista, *quam*

8) Wopkensium sequutus est Reizius. Goerenzius, tamquam diversa sint, in loco de Nat. deor. interpretatur *quo, licet eo,* in loco de Fin. *sed hoc.* Utrumque tamen non per ipsum pronomen indicatur, cuius construendi ratio explicanda est. Egregie hoc factum est a Wopkensio. Et ille abundantiam vidit inesse in addita coniun

. *f. c. q. d.* delenda ſtatuunt Manutius, Lambinus et Guietus, ſed cl. Daviſius cum Bruto reponit. *quum nihil turpius* etc. Mihi vero a tantis viris diſſentire liceat, cui duo haec loca ſe invicem tueri ac defendere 124
videntur; praeſertim quum pari modo rurſus Acad. I, c. ult. -- *cenſebat* -- *nihil oportere* -- *adſentione approbare; cohibereque ſemper* -- *temeritatem: quae tum eſſet inſignis, cum aut falſa aut incognita res approbaretur: neque hoc* (nempe falſam aut incognitam rem approbari) *quicquam eſſe turpius, quam cognitioni et perceptioni adſenſionem approbationemque praecurrere.* ubi omnes, quantum ego ſciam, ſilent interpretes: quemadmodum etiam in his Lactantii, quae ſane haud minus dura ſunt, lib. V. cap. 10, 4. *Quid poteſt eſſe hac pietate dementius, quam mortuis humanas victimas immolare?* Eadem plane difficultas ſtructurae curſum impedit in his Tuſc. I, 36. *Hoc premendum etiam atque etiam eſt argumentum, confirmato illo, de quo, ſi mortales animi ſunt, dubitare non poſſumus, quin tantus interitus in morte ſit, ut ne minima quidem ſuſpicio ſenſus relinquatur.* vides ut illud *de quo* in ſequentibus ſic exponat auctor, ut illius elegantiae, quam flagitant critici, parum ſe ſtudioſum declaret. confer quae adnotabimus ad Divin. II, 41.

Cap. XVI, 43. *Ex illo coeleſti* etc. Quod Lucianum gloſſemate foedari exiſtimat doct. Daviſius, in his Icaromen. p. 187. *Μένιππος ἡμῖν διοπετὴς πάρεστιν ἐξ οὐρανοῦ*, dum duas poſtremas voces pro adſcititiis et ſpuriis delet; equidem hanc ſtyli abundantiam ex

ctione *quam*, non in pronomine praemiſſo, ut viſum eſt Jentzenio in *Cenſura inſign. loc. qui in Cic.* 1. *libro de Nat. deor. leguntur* p. 40. Apponitur enim explanatio, quae comparationi iniungitur per inſertum *quam*.

ipſo Luciano, aliiſque cuiuſcunque linguae auctoribus probatiſſimis defendi poſſe, vix dubitaverim. Ciceronem huiuſmodi rerum teſtem locupletiſſimum arbitror, qui ſic de Fin. lib. IV. c. 18... *quid ad honeſtatem aliud adiungant, quod ex eodem genere non ſit.* Min. Felix Oct. cap. 16. *Dicam equidem, ut potero, pro viribus.* quo praeter alia, hunc quoque
125 locum contulit ipſe vir cl. ex Dione Chyſoſt. Orat. VII. pag. 118. *μάλιστα εὑρήσειν ἡγούμενοι τὴν τῶν πολλῶν διάνοιαν, ἃ δὴ καὶ τοῖς πολλοῖς ἐδόκει, περί τε τοῦ πλούτου καὶ τῶν ἄλλων, ἃ θαυμάζουσιν.* adde D. Paul. 1 Corinth. IV, 47. *ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἐκ γῆς, χοϊκός.* Plura nos ad Divin. I. c. 33. [9]

Cap. XIX, 50. *in qua* (infinitate) *intelligi neceſſe eſt, eam eſſe naturam, ut omnia omnibus paribus paria reſpondeant.* Licet illud *intelligi* a codice uno et altero abſit, ego tamen codices iſtos nobis fraudem dediſſe crediderim potius, quam hunc *μακρολογίαν* ullo iure poſſe damnari: quippe quam eandem cernere licet infra cap. 61. *Ex quo debet intelligi, nec naturam* etc. ſupra lib. I. c. 17. *cum enim* etc. *intelligi neceſſe eſt eſſe deos.* Tuſc. lib. III, 5. *Eos enim ſanos quoniam intelligi neceſſe eſt* etc. cap. 28. *intelligi neceſſe eſt, non rem* etc. de Fin. l. III. c. 11. *intelligi neceſſe eſt, pluris id aeſtimandum eſſe.* et lib. V. c. 19. *Quocirca intelligi neceſſe eſt, in ipſis rebus invitamenta ineſſe.* [10]

9) Vid. Matthiae Gramm. graec. p. 1311. edit. alt.

10) Ientzenius dum p. 46. negat dici poſſe *in qua neceſſe eſt, eam eſſe naturam*, modum excedit. Saepe enim ea, quae tantum intelliguntur vel ponuntur eſſe, ipſa eſſe re vera dicuntur. Codicum ſcriptura a Wopkenſio ſatis ſtabilita eſt.

Cap. XX, 54. *in quam* (immenfitatem) *fe iniiciens animus et intendens, ita longe-lateque peregrinatur, ut nullam tamen oram ultimi videat, in qua poffit infiftere.* Ad quod referri poffit vox *ultimi*, plane fe negat intelligere vir cl. ideoque legendum coniicit, *oram ultimam videat.* At fcrupulus, qui ipfum male habebat, fic forte eximi difpellique poterit, fi per vocem *ultimum*, quae faepius ita formam fubftantivi induit, intelligamus earum regionum, quas peragraverit animus, extremam et ultimam; [11]) per *oram* autem illius ultimae regionis terminum five finem, unde ulterius pergi nequeat. Paffim hoc modo diftinguuntur voces, quarum vis aliis in locis una eademque eft: quemadmodum etiam illas *ora* et *ultimum* poffe *συνονύμως* 126
adhiberi quis negaverit? Exempla videre licet in iis, quae contulimus ad Tufc. V. c. 26.

Cap. XXII, 61. *Epicurus vero tuus quid dicit, quod non modo philofophia dignum effet, fed mediocri prudentia?* Codex Urfini cum in multis fidei fublestae eft, tum hic quoque fraudem dare videtur, quum pro *effet* refert *fit.* Hoc quidem, fateor, ἀκρίβεια grammatica flagitat, quum praeceſſerit praefentis temp. verbum *dicit:* illud tamen ne refpuas, plurima faciunt fimilis enallages exempla, quae intacta dimife-

11) Etiamfi vocabulum *ultimum* alibi pro fubftantivo ponatur, atque apud Ciceronem *mundi ultimum* legatur, bonorum fcriptorum nemo ita loquutus eft *ora ultimi.* Quare nifi alia exempla afferantur, ego quidem vocabulum *ultimi* a gloffatore profectum putaverim. *Ora* ipfa eft extrema regionum pars. De Fin. 2, 31, 102. *haec non erant eius, qui innumerabiles mundos, infinitasque regiones, quarum nulla effet ora, nulla extremitas, mente peragraviffet.*

runt interpretes. [12]) sic supra cap. 15. *Idemque disputat aethera esse eum, quem homines Iovem appellarent quique aer per maria manaret* etc. infra lib. II. c. 56 *avertunt ab oculis - - ea quae - - tetri essent aliquid habitura,* lib. III. c. 28. *Huic loco sic soletis occurrere, non idcirco non optime a Diis nobis provisum esse, quod multi eorum beneficio perverse uterentur* pro *utantur.* Tusc. lib. V. c. 7. *Nam quid profitetur? perfecturum se, qui legibus suis paruisset, ut esset c. f. s. armatus.* de Finibus lib. II. c. 11. *quod ita interpretantur, vivere cum intelligentia earum rerum, quae natura evenirent, eligente ea quae essent* etc. lib. III. c. 21. *defenditur nunquam aequitatem ab utilitate posse seiungi, et quicquid aequum iustumque esset, id etiam honestum - - fore.* lib. 1. c. 9. *sentiri hoc putat* (Epicurus)*; ut calere ignem, nivem esse albam, dulce mel; quorum nihil oporteret* (pro *oporteat*) *exquisitis rationibus confirmare: tantum satis esse admonere; interesse enim* etc. non erat cur literatores hic de coniectura reficerent, *quorum nihil opor-*

12) Dixi de hac re ad pag. 47. Wopkensius verum perspexit, sed exempla diversa miscuit. Alienus enim ab hac ratione est locus de Nat. deor. 2, 56, 141. ubi *quae profluentia necessario taetri essent aliquid habitura.* conditionaliter dicta sunt. Et 3, 28. ubi *uterentur* non est pro *utantur* positum, sed *provisum esse* perfectum est vulgari modo cum reliquis constructum. In libr. de Fin. 3, 21, 71. non tam facilis videtur esse interpretatio, atque Goerenzius existimavit. Nam neque agitur de praeceptis quondam propositis, et coeunt haec verba cum antecedentibus in unam formam ita, ut non possit non permira videri temporis transmutatio, cui caussa desit. Et in fine positum est *fore,* non *esse:* quod quid significaret, nemo declaravit.

re etc. [23]) eſt enim ſubiunctivus talis, qualem illuſtra-imus infrà ad lib. III. c. 7. de huiusmodi autem im-rfecto alia quaedam dabo ad lib. II, 47.

Cap. XXIV, 67. *Sed ubi eſt veritas? In mundis, edo, innumerabilibus - -: an in individuis corpuſcu-* 127 *li* etc.? Emendabat editor cl. *In mundis, cedo, innu-rabilibus*, quia haec ipſi non εἰρωνικῶς, ſed ἐρω-ματικῶς proferri videbantur. At praeterquam quod rbum *cedo* numquam apud Tullium, quantum ego uidem adſequi potis ſim, ſic mediam ſententiam occu-are ſoleat; non video, quare iſta *in mundis* etc., uſque d interrogationem illam, *an in corpuſculis* etc.? ab-ſolute ſenſu ironico nequeant accipi; cuiusmodi iro-niae in repellendis erroribus paſſim inſervire ſolet ver-bum *credo*. ut infra cap. 40. *quorum tandem? volu-ptatum, credo, nempe ad corpus pertinentium.* de Divin. lib. II. cap. 67. *quem enim tu Marium viſum a me putas? ſpeciem, credo, eius et imaginem, ut Democrito videtur.* Tuſc. lib. V. cap. 35. *cur igi-tur divitiae deſiderentur? ſignis, credo, tabulis, lu-dis.* vide etiam cap. 37. et alibi. Atque ita mihi nullum dubium eſt, quin lib. IV. ad Fam. ep. 5. le-gendum ſit, *At illius, credo, vicem doles. Quo-*

23) Etiam Matthiae defendit librorum ſcripturam *oporte-ret:* nam in ſcriptis libris nemo adhuc invenit *oportere,* quod ut neceſſarium eſſe demonſtraret Goerenzius, *quo-rum* explicuit *et horum.* At quid impedit, quo minus haec cum prima parte ſententiae proxime coniungantur? Immo alia ſuppetit cauſſa, qua integritatem librorum me-rito vindicemus. Etenim ſententiam ita conceperat Ci-cero: *ſentiri hoc putat, ut calere ignem, nivem eſſe al-bum: quorum,* ſi quis rationes requireret, *nihil oporteret exquiſitis rationibus confirmare.* Igitur admixtus eſt con-ditionalis ſententiae color.

ties etc. non vero, *An - - doles?* ut pessime edi tum est. [14])

Cap. XXVI, 72. *In Deo quid sit quasi corpus au quasi sanguis, intelligere non possum.* Cur velit doct Walkerus *quasi corpus et quasi sanguis*, id quidem ut plurima alia, quae excutere non vacat, nulla ra tione, quae satis polleat, probavit. Cap. sequente:-- *rem nullo modo probabilem. Omnium quis tam coe cus* etc.? Transponunt, *Quis omnium tam coecus* etc.? sed, salva ista sententia, verborum ordo inusita tior quidem ille, sustentari tamen posse videtur his Caesaris B. Gall. lib. VII. cap. 76. *nec erat omnium quisquam, qui* etc. Cic. de Leg. lib. I. cap. 7. *non vereor, condiscipulorum ne quis exaudiat.* [15]) Neque est illa metathesis durior, quam hae sequentes. infra lib.
128 II. cap. 4. *Senatus, quos ad soleret, referendum cen suit.* et cap. 41. *Hunc circum ἄρκτοι duae feruntur* Tusc. lib. II. c. 6. *Hunc post Rhodius Hieronymus dolore vacare summum bonum dixit.* Acad. lib. II. cap. 2.

14) Ita iam Manutio visum erat, sed perperam. De hac re et de his Sulpicii verbis: *an illius vicem, credo, do les* i. e. nonne vicem doles, in Tursellino meo dixi p. 344. Usum vocabuli *credo* illustrat Schwarzius ad Plin. Paneg. 55. p. 232.

15) Haec diversi sunt generis, nec rem, cui destinata sunt, probant. Ernestius rariorem (ita eam appellat) formam praetulit *nullo modo probabilem omnium,* qua nihil in solentius aut magis ratione destitutum esse potest. A trans positione verborum autem, quam nonnulli commenda verunt, prudentissimus quisque abstinebit, quum reputa verit, librariis nullam fuisse caussam, cur formulam sibi cognitam mutarent. Equidem Davisio assentior; nam cur non recte dicatur, *omnium quis tam coecus,* nemo demon strabit. An vero interrogativum *quis* primam sedem sibi propriam occupat semper?

quorum ad - - laudes has adiungimus. Plura colligit Pareus Lex. Plaut. V. Anaſtrophe. Et Graece Polyaenus Strat. lib. II. c. 4. *ϭτρατοπεδεύϭας τοῦ ποταμοῦ πρόϭθεν, caſtris ad fluvium poſitis.* Iamblichus Vit. Pythag. cap. 35. pag. 211. *κρατήϭαντος αὐτοῦ τὸν κίνδυνον ὑπὸ Θεάγους, cum eum in ipſo pugnae diſcrimine viciſſet Theages.* tranſponebat Lud. Kuſterus, *ὑπὸ τὸν κίνδυνον*, quod haud ſcio an ſit recte factum. [16])

Cap. XXX, 83. *Speculatorem venatoremque naturae.* Vocis *venator* uſum elegantem docte illuſtrat Daviſius; ſed locum Cyrilli, cui obiter medicinam facere conatur, ſicco pede praeterire non poſſum. Scilicet ita loquitur ille auctor, in Julian. lib. X. pag. 330. *Ἐθέλουϭι φιλοθηρεῖν εὖ μάλα τὸ ἀληθές.* ubi legebat vir doctiſſimus *φιλοθηρεύειν*, pro *φιλοθηρεῖν*. At cur illud tandem? haud dubie, quamvis rationem referre non placuerit, quod ſimpliciter dicatur *θηρεύειν*, non *θηρεῖν*. Haec autem ſi ratio valeat, eodem iure, imo potiore, mutatione quippe minore, pro *φιλοθηρεῖν* reponi poſſet *φιλοθηρᾶν:* quemadmodum etiam video, cel. Perizonium, quia ſimplex *θηράω* dicatur, ideo *φιλοθηρῶϭιν* pro *φιλοθηροῦϭιν* reponendum con-

16) At ὑπὸ non poteſt a nomine Θεάγους avelli. Kieſslingius audacter correxit κρατήσαντες αὐτὸν κατὰ τὸν κίνδυνον ἐπὶ Θεάγους. In promptu haec eſt emendatio: καὶ γενομένης μάχης, κρατήσαντες αὐτὸν τὸν κίνδυνον ὑπὸ Θεάγους, ἐκείνῳ τὰ τρία τάλαντα παρὰ τῆς πόλεως ἐμέρισαν. i. e. commiſſo proelio quum ipſum periculum, a Theage belli auctore excitati, eoque duce ordinati, ſuperaviſſent, cum hoc pecuniam a civitate promiſſam partiti ſunt. Κρατεῖν κίνδυνον dicitur, ut κρατεῖν μάχην apud Demoſthenem: ὑπὸ auctorem notat rei agendae.

CAPUT II.

Vulgata lectio in Cic. I. de N. D. septies vindicatur. Pronominis quod *constructio tautologica. Locus de Fin. vindicatur.* Μακρολογία *illustratur. Pleonasmus in loco Luciani adseritur.* Ora ultimi. *Enallage praesentis et imperfecti. Tullius obiter defensus.* Credo, *ironice. Cicero ad Fam. corrigitur. Metathesis illustratur. Jamblichus, Cyrillus et Aelianus defenduntur.* φιλοθηρέω *verbum esse bene Graecum probatur.*

Eodem lib. I. de Nat. Deorum cap. 15, 36. -- *ut ne hoc quidem diceret, illa inventa esse deorum, sed ipsa divina. Quo quid absurdius, quam aut res sordidas atque deformes deorum honore adficere* etc.? Videri possent omnia ista *quam aut* etc. resecanda; quippe quae, maximo quidem constructionis impedimento, explanant tantummodo vim pronominis relativi *quo*, quae satis abundeque iam constat ex antecedentibus. An vero cum Lambino scribendum est, *Quaeso quid absurdius* etc.? qua ratione *συντάξει* certe fit satis? Mihi plane alia stat in animo sententia, quandoquidem pronomen tam demonstrativum quam relativum multis aliis in locis sic per quandam tautologiam explicari video. [8]) sic plane de Fin. I, 6. *ait enim declinare atomum sine causa: quo nihil turpius physico, quam fieri sine causa quicquam dicere?* ubi ista, *quam*

8) Wopkensium sequutus est Reizius. Goerenzius, tamquam diversa sint, in loco de Nat. deor. interpretatur *quo, licet eo,* in loco de Fin. *sed hoc.* Utrumque tamen non per ipsum pronomen indicatur, cuius construendi ratio explicanda est. Egregie hoc factum est a Wopkensio. Et ille abundantiam vidit inesse in addita coniun

. *f.* c. *q. d.* delenda ftatuunt Manutius, Lambinus et **uietus,** fed cl. Davifius cum Bruto reponit. *quum ihil turpius* etc. Mihi vero a tantis viris diffentire **iceat,** cui duo haec loca fe invicem tueri ac defendere 124
identur; praefertim quum pari modo rurfus Acad. I, **. ult.** -- *cenfebat* -- *nihil oportere* -- *adfentione approbare; cohibereque femper* -- *temeritatem: quae tum effet infignis, cum aut falfa aut incognita res approbaretur: neque* ***hoc*** (nempe falfam aut incognitam rem approbari) *quicquam effe turpius, quam cognitioni et perceptioni adfenfionem approbatiouemque praecurrere.* ubi omnes, quantum ego fciam, filent interpretes: quemadmodum etiam in his Lactantii, quae fane haud minus dura funt, lib. V. cap. 10, 4. *Quid poteft effe hac pietate dementius, quam mortuis humanas victimas immolare?* Eadem plane difficultas ftructurae curfum impedit in his Tufc. I, 36. ***Hoc*** *premendum etiam atque etiam eft argumentum, confirmato illo, de quo, fi mortales animi funt, dubitare non poffumus, quin tantus interitus in morte fit, ut ne minima quidem fufpicio fenfus relinquatur.* vides ut illud *de quo* in fequentibus fic exponat auctor, ut illius elegantiae, quam flagitant critici, parum fe ftudiofum declaret. confer quae adnotabimus ad Divin. II, 41.

Cap. XVI, 43. *Ex illo coelefti* etc. Quod Lucianum gloffemate foedari exiftimat doct. Davifius, in his Icaromen. p. 187. *Μένιππος ἡμῖν διοπετὴς πάρεστιν ἐξ οὐρανοῦ*, dum duas poftremas voces pro adfititiis et fpuriis delet; equidem hanc ftyli abundantiam ex

ctione *quam*, non in pronomine praemiffo, ut vifum eft lentzenio in *Cenfura infign. loc. qui in Cic.* 1. *libro de Nat. deor. leguntur* p. 40. Apponitur enim explanatio, quae comparationi iniungitur per infertum *quam*.

ipso Luciano, aliisque cuiuscunque linguae auctoı bus probatissimis defendi posse, vix dubitaverim. C ceronem huiusmodi rerum testem locupletissimum a bitror, qui sic de Fin. lib. IV. c. 18... *quid ad hon statem aliud adiungant, quod ex eodem genere no sit.* Min. Felix Oct. cap. 16. *Dicam equidem, u potero, pro viribus.* quo praeter alia, hunc quoqu
125 locum contulit ipse vir cl. ex Dione Chysost. Orat. VII pag. 118. μάλιστα εὑρήσειν ἡγούμενοι τὴν τῶν πολ λῶν διάνοιαν, ἃ δὴ καὶ τοῖς πολλοῖς ἐδόκει, περ τε τοῦ πλούτου καὶ τῶν ἄλλων, ἃ θαυμάζουσιν. adde D. Paul. 1 Corinth. IV, 47. ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἐκ γῆς, χοϊκός. Plura nos ad Divin. I. c. 33. [9])

Cap. XIX, 50. *in qua* (infinitate) *intelligi necesse est, eam esse naturam, ut omnia omnibus paribus paria respondeant.* Licet illud *intelligi* a codice uno et altero absit, ego tamen codices istos nobis fraudem dedisse crediderim potius, quam hunc μακρολογίαν ullo iure posse damnari: quippe quam eandem cernere licet infra cap. 61. *Ex quo debet intelligi, nec naturam* etc. supra lib. I. c. 17. *cum enim* etc. *intelligi necesse est esse deos.* Tusc. lib. III, 5. *Eos enim sanos quoniam intelligi necesse est* etc. cap. 28. *intelligi necesse est, non rem* etc. de Fin. l. III. c. 11. *intelligi necesse est, pluris id aestimandum esse.* et lib. V. c. 19. *Quocirca intelligi necesse est, in ipsis rebus invitamenta inesse.* [10])

9) Vid. Matthiae Gramm. graec. p. 1311. edit. alt.

10) Ientzenius dum p. 46. negat dici posse *in qua necesse est, eam esse naturam*, modum excedit. Saepe enim ea, quae tantum intelliguntur vel ponuntur esse, ipsa esse re vera dicuntur. Codicum scriptura a Wopkensio satis stabilita est.

Cap. XX, 54. *in quam* (immenſitatem) *ſe iniiciens animus et intendens, ita longe lateque peregrinatur, ut nullam tamen oram ultimi videat, in qua poſſit inſiſtere.* Ad quod referri poſſit vox *ultimi*, plane ſe negat intelligere vir cl. ideoque legendum coniicit, *oram ultimam videat.* At ſcrupulus, qui ipſum male habebat, ſic forte eximi diſpellique poterit, ſi per vocem *ultimum*, quae ſaepius ita formam ſubſtantivi induit, intelligamus earum regionum, quas peragraverit animus, extremam et ultimam; [11]) per *oram* autem illius ultimae regionis terminum ſive finem, unde ulterius pergi nequeat. Paſſim hoc modo diſtinguuntur voces, quarum vis aliis in locis una eademque eſt: quemadmodum etiam illas *ora* et *ultimum* poſſe συνονύμως 126 adhiberi quis negaverit? Exempla videre licet in iis, quae contulimus ad Tuſc. V. c. 26.

Cap. XXII, 61. *Epicurus vero tuus quid dicit, quod non modo philoſophia dignum eſſet, ſed mediocri prudentia?* Codex Urſini cum in multis fidei ſublestae eſt, tum hic quoque fraudem dare videtur, quum pro *eſſet* refert *ſit.* Hoc quidem, fateor, ἀκρίβεια grammatica flagitat, quum praeceſſerit praeſentis temp. verbum *dicit:* illud tamen ne reſpuas, plurima faciunt ſimilis enallages exempla, quae intacta dimiſe-

11) Etiamſi vocabulum *ultimum* alibi pro ſubſtantivo ponatur, atque apud Ciceronem *mundi ultimum* legatur, bonorum ſcriptorum nemo ita loquutus eſt *ora ultimi.* Quare niſi alia exempla afferantur, ego quidem vocabulum *ultimi* a gloſſatore profectum putaverim. *Ora* ipſa eſt extrema regionum pars. De Fin. 2, 31, 102. *haec non erant eius, qui innumerabiles mundos, infinitasque regiones, quarum nulla eſſet ora, nulla extremitas, mente peragraviſſet.*

runt interpretes. [12]) sic supra cap. 15. *Idemque disputat aethera esse eum, quem homines Iovem appellarent quique aer per maria manaret* etc. infra lib. II. c. 56 *avertunt ab oculis - - ea quae - - tetri essent aliquid habitura*, lib. III. c. 28. *Huic loco sic soletis occurrere, non idcirco non optime a Diis nobis provisum esse, quod multi eorum beneficio perverse uterentur*. pro *utantur*. Tusc. lib. V. c. 7. *Nam quid profitetur? perfecturum se, qui legibus suis paruisset, ut esset c. s. s. armatus.* de Finibus lib. II. c. 11. *quod ita interpretantur, vivere cum intelligentia earum rerum, quae natura evenirent, eligente ea quae essent* etc. lib. III. c. 21. *defenditur nunquam aequitatem ab utilitate posse seiungi, et quicquid aequum iustumque esset, id etiam honestum - - fore.* lib. 1. c. 9. *sentiri hoc putat* (Epicurus)*; ut calere ignem, nivem esse albam, dulce mel; quorum nihil oporteret* (pro *oporteat*) *exquisitis rationibus confirmare: tantum satis esse admonere; interesse enim* etc. non erat cur literatores hic de coniectura reficerent, *quorum nihil opor-*

12) Dixi de hac re ad pag. 47. Wopkensius verum perspexit, sed exempla diversa miscuit. Alienus enim ab hac ratione est locus de Nat. deor. 2, 56, 141. ubi *quae profluentia necessario taetri essent aliquid habitura*. conditionaliter dicta sunt. Et 3, 28. ubi *uterentur* non est pro *utantur* positum, sed *provisum esse* perfectum est vulgari modo cum reliquis constructum. In libr. de Fin. 3, 21, 71. non tam facilis videtur esse interpretatio, atque Goerenzius existimavit. Nam neque agitur de praeceptis quondam propositis, et coeunt haec verba cum antecedentibus in unam formam ita, ut non possit non permira videri temporis transmutatio, cui caussa desit. Et in fine positum est *fore*, non *esse:* quod quid significaret, nemo declaravit.

re etc. [13]) est enim subiunctivus talis, qualem illustravimus infra ad lib. III. c. 7. de huiusmodi autem imperfecto alia quaedam dabo ad lib. II, 47.

Cap. XXIV, 67. *Sed ubi est veritas? In mundis, cedo, innumerabilibus - -: an in individuis corpuscu-* 127
lis etc.? Emendabat editor cl. *In mundis, cedo, innumerabilibus*, quia haec ipsi non εἰρωνικῶς, sed ἐρωτηματικῶς proferri videbantur. At praeterquam quod verbum *cedo* numquam apud Tullium, quantum ego quidem adsequi potis sim, sic mediam sententiam occupare soleat; non video, quare ista *in mundis* etc., usque ad interrogationem illam, *an in corpusculis* etc.? absolute sensu ironico nequeant accipi; cuiusmodi ironiae in repellendis erroribus passim inservire solet verbum *credo*. ut infra cap. 40. *quorum tandem? voluptatum, credo, nempe ad corpus pertinentium.* de Divin. lib. II. cap. 67. *quem enim tu Marium visum a me putas? speciem, credo, eius et imaginem, ut Democrito videtur.* Tusc. lib. V. cap. 35. *cur igitur divitiae desiderentur? signis, credo, tabulis, ludis.* vide etiam cap. 37. et alibi. Atque ita mihi nullum dubium est, quin lib. IV. ad Fam. ep. 5. legendum sit, *At illius, credo, vicem doles. Quo-*

13) Etiam Matthiae defendit librorum scripturam *oporteret:* nam in scriptis libris nemo adhuc invenit *oportere*, quod ut necessarium esse demonstraret Goerenzius, *quorum* explicuit *et horum*. At quid impedit, quo minus haec cum prima parte sententiae proxime coniungantur? Immo alia suppetit caussa, qua integritatem librorum merito vindicemus. Etenim sententiam ita conceperat Cicero: *sentiri hoc putat, ut calere ignem, nivem esse album: quorum*, si quis rationes requireret, *nihil oporteret exquisitis rationibus confirmare.* Igitur admixtus est conditionalis sententiae color.

ties etc. non vero, *An - - doles?* ut pessime editum est. [14])

Cap. XXVI, 72. *In Deo quid sit quasi corpus aut quasi sanguis, intelligere non possum.* Cur velit doct. Walkerus *quasi corpus et quasi sanguis*, id quidem, ut plurima alia, quae excutere non vacat, nulla ratione, quae satis polleat, probavit. Cap. sequente: -- *rem nullo modo probabilem. Omnium quis tam coecus* etc.? Transponunt, *Quis omnium tam coecus* etc.? sed, salva ista sententia, verborum ordo inusitatior quidem ille, sustentari tamen posse videtur his Caesaris B. Gall. lib. VII. cap. 76. *nec erat omnium quisquam, qui* etc. Cic. de Leg. lib. I. cap. 7. *non vereor, condiscipulorum ne quis exaudiat.* [15]) Neque est illa metathesis durior, quam hae sequentes. infra lib.
128 II. cap. 4. *Senatus, quos ad soleret, referendum censuit.* et cap. 41. *Hunc circum ἄρκτοι duae feruntur* Tusc. lib. II. c. 6. *Hunc post Rhodius Hieronymus dolore vacare summum bonum dixit.* Acad. lib. II. cap. 2.

14) Ita iam Manutio visum erat, sed perperam. De hac re et de his Sulpicii verbis: *an illius vicem, credo, doles* i. e. nonne vicem doles, in Tursellino meo dixi p. 544. Usum vocabuli *credo* illustrat Schwarzius ad Plin. Paneg. 55. p. 232.

15) Haec diversi sunt generis, nec rem, cui destinata sunt, probant. Ernestius rariorem (ita eam appellat) formam praetulit *nullo modo probabilem omnium*, qua nihil insolentius aut magis ratione destitutum esse potest. A transpositione verborum autem, quam nonnulli commendaverunt, prudentissimus quisque abstinebit, quum reputaverit, librariis nullam fuisse caussam, cur formulam sibi cognitam mutarent. Equidem Davisio assentior; nam cur non recte dicatur, *omnium quis tam coecus*, nemo demonstrabit. An vero interrogativum *quis* primam sedem sibi propriam occupat semper?

quorum ad - - laudes has adiungimus. Plura colligit Pareus Lex. Plaut. V. Anaſtrophe. Et Graece Polyaenus Strat. lib. II. c. 4. *στρατοπεδεύσας τοῦ ποταμοῦ πρόσθεν, caſtris ad fluvium poſitis.* Iamblichus Vit. Pythag. cap. 35. pag. 211. *κρατήσαντος αὐτοῦ τὸν κίνδυνον ὑπὸ Θεάγους, cum eum in ipſo pugnae diſcrimine viciſſet Theages.* tranſponebat Lud. Kuſterus, *ὑπὸ τὸν κίνδυνον*, quod haud ſcio an ſit recte factum. [16])

Cap. XXX, 83. *Speculatorem venatoremque naturae.* Vocis *venator* uſum elegantem docte illuſtrat Daviſius; ſed locum Cyrilli, cui obiter medicinam facere conatur, ſicco pede praeterire non poſſum. Scilicet ita loquitur ille auctor, in Julian. lib. X. pag. 330. *Ἐθέλουσι φιλοθηρεῖν εὖ μάλα τὸ ἀληθές.* ubi legebat vir doctiſſimus *φιλοθηρεύειν*, pro *φιλοθηρεῖν*. At cur illud tandem? haud dubie, quamvis rationem referre non placuerit, quod ſimpliciter dicatur *θηρεύειν*, non *θηρεῖν*. Haec autem ſi ratio valeat, eodem iure, imo potiore, mutatione quippe minore, pro *φιλοθηρεῖν* reponi poſſet *φιλοθηρᾶν:* quemadmodum etiam video, cel. Perizonium, quia ſimplex *θηράω* dicatur, ideo *φιλοθηρῶσιν* pro *φιλοθηροῦσιν* reponendum con-

16) At ὑπὸ non poteſt a nomine Θεάγους avelli. Kieſslingius audacter correxit *κρατήσαντες αὐτὸν κατὰ τὸν κίνδυνον ἐπὶ Θεάγους.* In promptu haec eſt emendatio: *καὶ γενομένης μάχης, κρατήσαντες αὐτὸν τὸν κίνδυνον ὑπὸ Θεάγους, ἐκείνῳ τὰ τρία τάλαντα παρὰ τῆς πόλεως ἐμέρισαν.* i. e. commiſſo proelio quum ipſum periculum, a Theage belli auctore excitati, eoque duce ordinati, ſuperaviſſent, cum hoc pecuniam a civitate promiſſam partiti ſunt. *Κρατεῖν κίνδυνον* dicitur, ut *κρατεῖν μάχην* apud Demoſthenem: *ὑπὸ* auctorem notat rei agendae.

iicere, in his Aeliani Var. Hist. lib. IX. c. 3. *Λεοννά τῳ καὶ Μενελάῳ φιλοθηροῦσιν -- ἠκολούθουν.* Fall arbitror hosce duumviros insignes, qui terminationem verborum compositorum parum considerate simplicium sono metiantur, quum nihil sit certius, quam composita verba, hac in parte, saepissime a simplicibus degenerare. Ita cum simplicia sint *λούω*, *χρηματίζω*, *σαρκόω*, *τεχνάω* · composita tamen sonant, *φιλολουτρέω*, *φιλοχρηματέω*, *φιλοσαρκέω*, *φιλοτεχνέω*. [17])
129 Adde, quod cum dicatur *φιλόθηρος*, ac *φιλοθηρία*, hoc nos veluti manu ducit ad *φιλοθηρέω*: quemadmodum ex. gr. a *φιλόσοφος* descendit *φιλοσοφέω*, atque hinc *φιλοσοφία*.

CAPUT III.

Aliquot Tullii loca in vulgata lectione stabiliuntur. Unus ex codice adiuvatur. Personae secundae ac tertiae permutatio. Locus in Tusc. Disp. unus et alter defenditur. Ellipsis ἀπὸ κοινοῦ supplenda. Numerare, *censere. Cicero in transitu defenditur.* Inscientia, *imperitia. Cicero bis vindicatur.* Ita fit, *i. e. inde sequetur. Dicendi ambages in Tullio tolerandae.* Ad *pro quoad. Enallage,* Humana virtus accedit Deo, *pro divinae.* Aberrare a coniectura.

Cicero lib. eodem I. de Nat. Deorum, cap. XXX, 84. *Quam bellum erat, Vellei, confiteri potius, nescire quod nescires quam ista effutientem nauseare, at-*

17) In Aeliani loco Coraës restituit φιλοθηροῦσιν. Sed totius horum verborum compositionis legem acute, ut solet, explanavit Lobeckius ad Phrynichum. p. 627.

que ipſum ſibi diſplicere! Obſerva formas diverſas, *confiteri neſcire quod neſcires*, et *ipſum ſibi diſplicere;* quae permutatio perſonae ſecundae ac tertiae offendiculo doctiſſimis fuit commentatoribus, ut, renitentibus libris omnibus ſcriptis ac editis, *ipſum tibi diſplicere* legendum eſſe coniicerent. Ego vero et quae in ſecunda, et quae in tertia perſona efferuntur, imperſonaliter credo intelligenda, ut ſi dixiſſet Tullius: *Quam bellum, erat confiteri potius quemquam ignorantiam ſuam, quam iſta* etc. quem tam ſecundae, quam tertiae perſonae uſum ſatis eſſe vulgarem, probare non opus eſt, ſufficit monere. tertiae perſonae vim imperſonalem iam quoque adſtruximus ad Acad. I. c. 1. [18]) Eodem modo interpretor iſta, quae ſimilem formam repraeſentant, Tuſc. lib. I. c. 38. *Quare licet etiam, mortalem eſſe animum iudicantem aeterna moliri, non gloriae cupiditate, quam ſenſurus non ſit; ſed virtutis, quam neceſſario gloria, etiamſi tu id non agas,*

18) Librorum omnium ſcripturam iure defendit Wopkenſius. Transfer haec in aliam linguam, et videbis, cuiuscumque linguae uſu ita commutari formas imperſonales. Heindorſius abſtinere debebat ab omni ſuſpicione interpolationis, quae in verbis neceſſariis *ipſum ſibi diſplicere* omnino nulla eſt. Errat vero Ientzenius, quum, neſcio an verbo *nauſeare* activum ſenſum tribuens, explicat: ita deiici ſententia, ut aliis contemptui ſit. *Nauſeat,* qui vomere incipit et ructat, ut Cic. ad Fam. 12, 25. *quem ego ructantem et nauſeantem conieci in Caeſaris Octaviani plagas. Effutiens* autem dicitur, cui imprudenti verba elabuntur: quibus elapſis ipſe ſibi diſplicet. Hoc vero acerbae ſententiae Ciceronis addit gratam mitigationem, eum, qui ita ageret, non omni ſenſu deſtitutum fuiſſe, ſed imprudenter egiſſe.

consequatur. [19]) ubi viri docti rursum de coniectura scribunt, *quam sensurus non sis.* at post *iudicantem* potest subaudiri *quempiam*, atque ita tertia persona vim ex feret impersonalem; quo sensu etiam intelligi illud potest, *etiamsi tu id non agas*, Belgice, *schoon me daar niet op werkt.* Ita duo haec loca, vicissitudinem illam personarum quod attinet, mutuo se vindicant et confirmant. Sic porro de Leg. lib. II. c. 18. *ut non difficile sit, qui modo ingenio possit moveri, quaecunque nova causa consultatiove acciderit, eius teneri ius, cum scias a quo sit capite repetendum.* Davisius de coniectura reponit *sciat.* Addamus lib. II. Tusc cap. ult. *Ut enim si cui naviganti; praedones si insequantur, Deusque qui dixerit Eiice te de navi; praesto est qui excipiat,-- vel equi Pelopis -- excipient te, et quo velis perferent; omnem omittat timorem: si* etc. ubi *ista excipient te, et quo velis perferent,* compara cum antecedente *si cui*, et subsequente *omittat*, cui *omittas*, cum summo viro, substituere mihi quidem religio est. [20]) Haud sane lenior variatio est personae primae pluralis, et tertiae singularis, in his Min. Felicis Oct. cap. 11. *Anceps malum et gemina dementia! coelo et astris, quae sic relinquimus ut invenimus, interitum denuntiare; sibi mortuis* (h. e. nobis mortuis), *qui sicut nascimur et interimus, aeternitatem repromittere.* Rursum quum scribit Seneca epist. secunda *certis ingeniis immorari et innutriri oportet, si velis aliquid trahere, quod in animo fideliter sedeat.* nonne ad diligentiam grammaticam aptius hoc modo

19) Correxi *consequatur.* Wopkensius scripserat *consequitur.*

20) De hoc loco dictum est p. 94 et 95.

ocutus fuiſſet, -- *ſi homines velint aliquid* etc.? aut i in antecedente membro dixiſſet in ſingulari numero, *erto ingenio immorari* etc. Quid vero P. Syrus, cum n ſententiis dicit,

Patria ſua eſt, ubicunque vixeris bene. 131

ſi modo ſcriptio iſta vera ſit, quod tamen nemo praefracte inficias eat, nonne de induſtria captaſſe eiuſmodi ἐναλλαγὴν videtur? [21])

Sequitur eodem cap. 30, 85. *etſi hoc loco non populum metuis, ſed ipſos deos. Novi ego Epicureos omnia ſigilla numerantes: quamquam video* etc. Pro *numerantes* tentant *venerantes*, *inhiantes*, *munerantes*, quarum tamen coniecturarum nulla mihi ſcopum attingere videtur. Nemo quidem de loci ſanitate dubitaret, ſi legeremus, *omnia ſigilla deos numerantes*, h. e. pro diis habentes; quippe cum iſta phraſiologia Latiniſſima ſit, maximeque Tullio propria. ut ſupra cap. 13. *ubi deinde tot dii, ſi numeramus etiam coelum deum?* infra lib. III. c. 16. *ſingulas enim ſtellas numeras deos.* et cap. 17. *Age, porro, Iovem et Neptunum deos numeras.* Tuſc. V, 15. *quae iſti bona numerant.* Syneſius Epiſt. 47. *Ἀριθμεῖ καὶ Πέτρον ὀργὴν Πενταπόλεως: numera etiam Petrum perniciem Pentapolis.* Ut tamen verum fatear, vox illa *deos* facillime mihi *ἀπὸ κοινοῦ* ſubaudiri poſſe videtur in verbo *numerare*, quum modo praeceſſerit *ſed ipſos deos.* [22]) Talis ellipſis

21) Minime. Quis enim ſanus ita loquitur? Aut *tua*, aut, ſi aliunde deſumptus eſt hic verſus, *vixerit* ſcribendum eſt.

22) Fruſtra laborabant critici in corrigendo hoc loco. Sed e ſuperioribus verbis non poteſt traduci nomen *deorum*.

eſt in his, de Finibus lib. II. c. 3.-- *qui ſe unus, quo ſciam, ſapientem profiteri ſit auſus: nam Metrodo rum non putant ipſum profeſſum, ſed cum appellat* (ſc. ſapiens) *ab Epicuro, repudiare tantum beneficiu noluiſſe. Septem autem illi non ſuo, ſed populoru ſuffragio omnium, nominati ſunt* ſc. ſapientes. lib. V cap. 13. *Animi autem--plures ſunt virtutes, ſed du prima genera: unum earum, quae ingenerantur ſuapt natura, appellanturque non voluntariae; alterum au tem earum, quae in voluntate poſitae, magis propri nomine appellari* (ſc. virtutes) *ſolent.* non erat, cur
132 coniiceretur, *proprie eo nomine.* Quin loco illi, quem iam prae manibus habemus, ſimilis ac par eſt ibidem lib. IV. c. 16.-- *qui in una virtute conſtituunt finem bonorum: quodque dicitis, informari non poſſe virtutem, ſi quicquam, niſi quod honeſtum ſit, numeretur* (ſc. bonum, vel bonorum finis); *idem dicetur ab illis, quos modo nominavi.* fruſtra eſſe Lambinum puto, qui duabus vocibus adiectis, legendum cenſet, *numeretur in bonis.*

Cap. XXXI, 85. *Quod ille inſcitia plane loquendi fecerit, feciſſe conſulto.* Quod codex aliquis repraeſentaret *inſcientia*, quod etiam voluerat Lambinus, illud omnino adſciſcendum putabat cl. Daviſius, cauſatus quod *inſcitia*, Feſto teſtante, idem valeat quod *ſtultitia.* At ſi hanc eius vocis conſtantem ſignificatio-

In ipſis ſigillis intelligamus deorum ſigilla. Atque is *numerat* res ſuas, qui maximopere eas curat, et ne quid omittatur cavet. Cicero igitur narrat, ſe noviſſe quoſdam Epicureos, qui omnia ſigna deorum tamquam ſuae venerationi expoſita numerarent, et ne quod praeterirent, ſuperſtitioſe curarent. Eodem fere modo rem explicuit Matthiae.

iem esse voluerit Festus, falli eum liquet, primo quod ingens locorum vis est, in quibus *inscitia* imperitiam denotet. Sic de Orat. lib. I. c. 22. *disputationis insolentia, atque earum rerum - - inscitia.* Et ne quae vel ex lexicis abunde possunt peti, operosius enumeremus, sic Tacitus *inscitiam* dixit *aedificandi, inscitiam regendi, inscitiam reip.* Horatius, *inscitiam rerum, inscitiam veri* etc. in quibus Horatii exemplis non potuit per scribendi compendium depravatio fieri. Iam vero secundo loco argumentemur ex ipsa analogia. Quis vero negabit *inscium* passim denotare ignarum, rudem et inconcinnum? unde quoque *inscius* et *imperitus*, tamquam *ἰσοδύναμα*, copulantur de Leg. II, 5. Quod si vox *inscius* imperitum designet, cur non *inscitiae* nomen, quod inde directe profluit, imperitiam exprimat? Per me igitur stet etiam illud, *negotii gerendi inscitia,* orat. de Provinc. Cons. cap. 5. ubi Lambinus rursus *inscientia* voluit; ac pristina lectio repetatur de Fato 16. *miserabilem inscitiam dis-* 133
serendi: ubi nobis de coniectura ediderunt *inscitiam.* [23])

23) De discrimine atque usu verborum *inscientia* et *inscitia* Gernhardus, ut ea, quae in Annalibus litter. Heidelbergens. a. 1812. n. 3. dixeram, refutaret, longum Excursum conscripsit et Catoni Ciceronis adiecit. Equidem ipsam significationis rationem nunc non considero: id unum addo, mirum videri, quod vir doctissimus ad defendendam verbi *inscientiae* cum genitivo coniuncti constructionem ne unum quidem locum affert, in quo non aliquorum certe librorum scriptorum varietas appareat. Neque enim in Cic. de Orat. 1, 54. desunt codices, qui exhibeant *propter dicendi inscitiam*, neque in locis Caesaris de bello Gall. 3, 13. et 3, 9. Argumentationem firmabunt ea tantum exempla, in quibus codicum consensus omnem dubitationem excludit.

Eodem cap. 31, 88. *Tollamus ergo omnia, quae aut historia nobis aut ratio nova adfert, Ita fit, ut mediterranei mare esse non credant.* Amplector hanc lectionem quorumdam codicum, prae illa vulgata, *Ita sit, ut* etc. locumque hanc in sententiam enarro: Hinc illud de mediterraneis statuendum erit, ut mare esse non credant. Illud *ita fit* idem plane exprimit, quod *ita fiet*, quemadmodum Tullium scripsisse augurabatur vir illustrissimus; nec potest ista codicum scriptura hac ratione improbari, quod falsum est, mediterraneos mare esse non credidisse. Pari enim modo praesens illud futuri vim habet infra cap. 43. *Ita fit*, i. e. inde sequetur, *ut non modo homines a dis, sed ipsi di inter se ab aliis alii negligantur.* quod aeque falsum Ciceroni fuit, quam mare negari ab iis, qui illud non viderint. supra cap. 14. *Ita fit, ut Deus -- nusquam prorsus appareat.* quod velut absurdum ex sententia, quam commemoraverat, deducebat Velleius. Tusc. II, 6. *Ita fit, ut omnino nemo esse possit beatus.* de Legibus lib. I. cap. 15. *Ita fit, ut nulla sit omnino iustitia.* Atque eo sensu dicitur etiam, *ex quo efficitur.* vide, sis, Acad. lib. II. cap. 6. et de Fato cap. 10. [24])

Ibidem: *Quae sunt tantae animi angustiae, ut si Seriphi natus esses, nec unquam egressus ex insula, in*

24) Adde Tuscul. 3, 1, 1. *quidnam esse caussae putem, cur, — animi — medicina nec tam desiderata sit, antequam inventa, nec tam culta, posteaquam cognita est —? an quod corporis gravitatem et dolorem animo iudicamus, animi morbum corpore non sentimus? ita fit, ut animus de se ipse tum iudicet, quum id ipsum, quo iudicatur, aegrotet.* In his non ponitur praesens pro futuro, sed ex more latino per praesens id exprimitur.

na lepusculos vulpeculasque saepe vidisses, non cre-deres leones et pantheras esse, cum tibi quales essent liceretur etc. In his verbum *esses* suppositicium pu-ant docti, qui tamen ad similes loquendi ambages pas-sim ne γρὺ quidem.[25]) Sic vel hoc ipso cap. *Non ani-madvertunt*, inquit Cotta, *hic eum ambigue locutum esse; sed multis aliis locis et illum et Metrodorum tam aperte, quam paullo ante te.* Omnino animad- 134
vertebant Epicurum ambigue locutum, sed hoc vult Tullius, ut si dixisset: *non animadvertunt eum, qui hic ambigue locutus sit, multis aliis in locis iuxta cum Metrodoro tam aperte loqui, quam te.* Secundum censuram, cui locum, quem defendimus, subiiciunt viri cll., legendum hic esset: *non animadvertunt hic eum ambigue locutum, multis aliis locis cum Metro-doro tam aperte* etc. Rursum de Fato cap. 13. *Ut si esset dictum, Luctabitur Olympiis Milo; et referret aliquis Ergo sive habuerit adversarium, sive non ha-buerit, luctabitur; erraret: est enim copulatum* etc. hic legi oporteret: *ut si, quum esset dictum Luctabi-tur Olympiis Milo, referret aliquis* etc. Plura iam ad Acad. lib. II, 30.

quod nos conditionali forma imperfecti dicimus. Quem-admodum usurpatur *est*. Cic. Tusc. 1, 8, 17. M. *Quid? si te rogavero aliquid, nonne respondebis?* A. *Super-bum id quidem est; sed nisi quid necesse erit, malo ne roges.* Nos *dies wäre freilich stolz*. Ita in perva-gato illo *longum est*, quod Germani numquam non con-sueverunt mutare in *longum esset*, sive *foret*.

25) Walkerus non in verbo *esses* quaesivit caussam corru-ptionis, sed id ipsum abiecit, ut reliquorum verborum constructionem cum antecedentibus conciliaret. Verum vidit Davisius.

runt interpretes.[12]) ſic ſupra cap. 15. *Idemque diſputa aethera eſſe eum, quem homines Iovem appellarent quique aer per maria manaret* etc. infra lib. II. c. *avertunt ab oculis - - ea quae - - tetri eſſent aliqu habitura,* lib. III. c. 28. *Huic loco ſic ſoletis occu rere, non idcirco non optime a Diis nobis proviſ eſſe, quod multi eorum beneficio perverſe uterent* pro *utantur*. Tuſc. lib. V. c. 7. *Nam quid pro tur? perfecturum ſe, qui legibus ſuis paruiſſet, eſſet c. ſ. ſ. armatus.* de Finibus lib. II. c. 11. *quo ita interpretantur, vivere cum intelligentia earum re rum, quae natura evenirent, eligeute ea quae eſſen* etc. lib. III. c. 21. *defenditur nuuquam aequitatem a utilitate poſſe ſeiungi, et quicquid aequum iuſtumque eſſet, id etiam honeſtum - - fore.* lib. 1. c. 9. *ſentiri hoc putat* (Epicurus)*; ut calere ignem, nivem eſſe albam, dulce mel; quorum nihil oporteret* (pro *oporteat*) *exquiſitis ratiouibus confirmare: tantum ſatis eſſe admonere; intereſſe enim* etc. non erat cur literatores hic de coniectura reficerent, *quorum nihil opor-*

12) Dixi de hac re ad pag. 47. Wopkenſius verum perſpexit, ſed exempla diverſa miſcuit. Alienus enim ab hac ratione eſt locus de Nat. deor. 2, 56, 141. ubi *quae profluentia neceſſario taetri eſſent aliquid habitura.* conditionaliter dicta ſunt. Et 5, 28. ubi *uterentur* non eſt pro *utantur* poſitum, ſed *proviſum eſſe* perfectum eſt vulgari modo cum reliquis conſtructum. In libr. de Fin. 3, 21, 71. non tam facilis videtur eſſe interpretatio, atque Goerenzius exiſtimavit. Nam neque agitur de praeceptis quondam propoſitis, et coeunt haec verba cum antecedentibus in unam formam ita, ut non poſſit non permira videri temporis tranſmutatio, cui cauſſa deſit. Et in fine poſitum eſt *fore*, non *eſſe:* quod quid ſignificaret, nemo declaravit.

re etc. [13]) eſt enim ſubiunctivus talis, qualem illuſtra-
imus infra ad lib. III. c. 7. de huiusmodi autem im-
rfecto alia quaedam dabo ad lib. II, 47.

Cap. XXIV, 67. *Sed ubi eſt veritas? In mundis, edo, innumerabilibus - -: an in individuis corpuſcu-* 127
s etc.? Emendabat editor cl. *In mundis, cedo, innu-erabilibus*, quia haec ipſi non εἰρωνικῶς, ſed ἐρω-ηματικῶς proferri videbantur. At praeterquam quod erbum *cedo* numquam apud Tullium, quantum ego uidem adſequi potis ſim, ſic mediam ſententiam occu-are ſoleat; non video, quare iſta *in mundis* etc., uſque d interrogationem illam, *an in corpuſculis* etc.? ab-ſolute ſenſu ironico nequeant accipi; cuiuſmodi ironiae in repellendis erroribus paſſim inſervire ſolet verbum *credo*. ut infra cap. 40. *quorum tandem? voluptatum, credo, nempe ad corpus pertinentium.* de Divin. lib. II. cap. 67. *quem enim tu Marium viſum a me putas? ſpeciem, credo, eius et imaginem, ut Democrito videtur.* Tuſc. lib. V. cap. 35. *cur igitur divitiae deſiderentur? ſignis, credo, tabulis, ludis.* vide etiam cap. 37. et alibi. Atque ita mihi nullum dubium eſt, quin lib. IV. ad Fam. ep. 5. legendum ſit, *At illius, credo, vicem doles. Quo-*

13) Etiam Matthiae defendit librorum ſcripturam *oporteret:* nam in ſcriptis libris nemo adhuc invenit *oportere*, quod ut neceſſarium eſſe demonſtraret Goerenzius, *quorum* explicuit *et horum*. At quid impedit, quo minus haec cum prima parte ſententiae proxime coniungantur? Immo alia ſuppetit cauſſa, qua integritatem librorum merito vindicemus. Etenim ſententiam ita conceperat Cicero: *ſentiri hoc putat, ut calere ignem, nivem eſſe album: quorum*, ſi quis rationes requireret, *nihil oporteret exquiſitis rationibus confirmare.* Igitur admixtus eſt conditionalis ſententiae color.

ties etc. non vero, *An - - doles?* ut peſſime editum eſt.[14])

Cap. XXVI, 72. *In Deo quid ſit quaſi corpus aut quaſi ſanguis, intelligere non poſſum.* Cur velit doct. Walkerus *quaſi corpus et quaſi ſanguis*, id quidem, ut plurima alia, quae excutere non vacat, nulla ratione, quae ſatis polleat, probavit. Cap. ſequente: -- *rem nullo modo probabilem. Omnium quis tam coecus* etc.? Tranſponunt, *Quis omnium tam coecus* etc.? ſed, ſalva iſta ſententia, verborum ordo inuſitatior quidem ille, ſuſtentari tamen poſſe videtur his Caeſaris B. Gall. lib. VII. cap. 76. *nec erat omnium quiſquam, qui* etc. Cic. de Leg. lib. I. cap. 7. *non vereor, condiſcipulorum ne quis exaudiat.*[15]) Neque eſt illa metatheſis durior, quam hae ſequentes. infra lib.
128 II. cap. 4. *Senatus, quos ad ſoleret, referendum cenſuit.* et cap. 41. *Hunc circum ἄρκτοι duae feruntur* Tuſc. lib. II. c. 6. *Hunc poſt Rhodius Hieronymus dolore vacare ſummum bonum dixit.* Acad. lib. II. cap. 2.

14) Ita iam Manulio viſum erat, ſed perperam. De hac re et de his Sulpicii verbis: *an illius vicem, credo, doles* i. e. nonne vicem doles, in Turſellino meo dixi p. 344. Uſum vocabuli *credo* illuſtrat Schwarzius ad Plin. Paneg. 55. p. 232.

15) Haec diverſi ſunt generis, nec rem, cui deſtinata ſunt, probant. Erneſtius rariorem (ita eam appellat) formam praetulit *nullo modo probabilem omnium*, qua nihil inſolentius aut magis ratione deſtitutum eſſe poteſt. A tranſpoſitione verborum autem, quam nonnulli commendaverunt, prudentiſſimus quiſque abſtinebit, quum reputaverit, librariis nullam fuiſſe cauſſam, cur formulam ſibi cognitam mutarent. Equidem Daviſio aſſentior; nam cur non recte dicatur, *omnium quis tam coecus*, nemo demonſtrabit. An vero interrogativum *quis* primam ſedem ſibi propriam occupat ſemper?

quorum *ad - - laudes has adiungimus*. Plura colligit Pareus Lex. Plaut. V. Anaſtrophe. Et Graece Polyaenus Strat. lib. II. c. 4. *στρατοπεδεύσας τοῦ ποταμοῦ πρόσθεν*, *caſtris ad fluvium poſitis*. Iamblichus Vit. Pythag. cap. 35. pag. 211. *κρατήσαντος αὐτοῦ τὸν κίνδυνον ὑπὸ Θεάγους*, *cum eum in ipſo pugnae diſcrimine viciſſet Theages*. tranſponebat Lud. Kuſterus, *ὑπὸ τὸν κίνδυνον*, quod haud ſcio an ſit recte factum. [16])

Cap. XXX, 83. *Speculatorem venatoremque naturae*. Vocis *venator* uſum elegantem docte illuſtrat Daviſius; ſed locum Cyrilli, cui obiter medicinam facere conatur, ſicco pede praeterire non poſſum. Scilicet ita loquitur ille auctor, in Julian. lib. X. pag. 330. *Ἐθέλουσι φιλοθηρεῖν εὖ μάλα τὸ ἀληθές*, ubi legebat vir doctiſſimus *φιλοθηρεύειν*, pro *φιλοθηρεῖν*. At cur illud tandem? haud dubie, quamvis rationem referre non placuerit, quod ſimpliciter dicatur *θηρεύειν*, non *θηρεῖν*. Haec autem ſi ratio valeat, eodem iure, imo potiore, mutatione quippe minore, pro *φιλοθηρεῖν* reponi poſſet *φιλοθηρᾶν*: quemadmodum etiam video, cel. Perizonium, quia ſimplex *θηράω* dicatur, ideo *φιλοθηρῶσιν* pro *φιλοθηροῦσιν* reponendum con-

16) At ὑπὸ non poteſt a nomine Θεάγους avelli. Kieſslingius audacter correxit κρατήσαντες αὐτὸν κατὰ τὸν κίνδυνον ἐπὶ Θεάγους. In promptu haec eſt emendatio: καὶ γενομένης μάχης, κρατήσαντες αὐτὸν τὸν κίνδυνον ὑπὸ Θεάγους, ἐκείνῳ τὰ τρία τάλαντα παρὰ τῆς πόλεως ἐμέρισαν. i. e. commiſſo proelio quum ipſum periculum, a Theage belli auctore excitati, eoque duce ordinati, ſuperaviſſent, cum hoc pecuniam a civitate promiſſam partiti ſunt. *Κρατεῖν κίνδυνον* dicitur, ut *κρατεῖν μάχην* apud Demoſthenem: ὑπὸ auctorem notat rei agendae.

iicere, in his Aeliani Var. Hist. lib. IX. c. 3. *Λεοννάτῳ καὶ Μενελάῳ φιλοϑηροῦσιν -- ἠκολούϑουν.* Falli arbitror hosce duumviros insignes, qui terminationem verborum compositorum parum considerate simplicium sono metiantur, quum nihil sit certius, quam composita verba, hac in parte, saepissime a simplicibus degenerare. Ita cum simplicia sint *λούω*, *χρηματίζω*, *σαρκόω*, *τεχνάω*· composita tamen sonant, *φιλολουτρέω*, *φιλοχρηματέω*, *φιλοσαρκέω*, *φιλοτεχνέω.* [17])

129 Adde, quod cum dicatur *φιλόϑηρος*, ac *φιλοϑηρία*, hoc nos veluti manu ducit ad *φελοϑηρέω:* quemadmodum ex. gr. a *φιλόσοφος* descendit *φιλοσοφέω*, atque hinc *φιλοσοφία*.

CAPUT III.

Aliquot Tullii loca in vulgata lectione stabiliuntur. Unus ex codice adiuvatur. Personae secundae ac tertiae permutatio. Locus in Tusc. Disp. unus et alter defenditur. Ellipsis ἀπὸ κοινοῦ supplenda. Numerare, *censere. Cicero in transitu defenditur.* Inscientia, *imperitia. Cicero bis vindicatur.* Ita fit, *i. e. inde sequetur. Dicendi ambages in Tullio tolerandae.* Ad *pro quoad. Enallage,* Humana virtus accedit Deo, *pro divinae.* Aberrare a coniectura.

Cicero lib. eodem I. de Nat. Deorum, cap. XXX, 84. *Quam bellum erat, Vellei, confiteri potius, nescire quod nescires quam ista effutientem nauseare, at-*

17) In Aeliani loco Coraës restituit φιλοϑηροῦσιν. Sed totius horum verborum compositionis legem acute, ut solet, explanavit Lobeckius ad Phrynichum. p. 627.

que ipſum ſibi diſplicere! Obſerva formas diverſas, *confiteri neſcire quod neſcires*, et *ipſum ſibi diſplicere;* quae permutatio perſonae ſecundae ac tertiae offendiculo doctiſſimis fuit commentatoribus, ut, renitentibus libris omnibus ſcriptis ac editis, *ipſum tibi diſplicere* legendum eſſe coniicerent. Ego vero et quae in ſecunda, et quae in tertia perſona efferuntur, imperſonaliter credo intelligenda, ut ſi dixiſſet Tullius: *Quam bellum, erat confiteri potius quemquam ignorantiam ſuam, quam iſta* etc. quem tam ſecundae, quam tertiae perſonae uſum ſatis eſſe vulgarem, probare non opus eſt, ſufficit monere. tertiae perſonae vim imperſonalem iam quoque adſtruximus ad Acad. I. c. 1. [18]) Eodem modo interpretor iſta, quae ſimilem formam re- 130
praeſentant, Tuſc. lib. I. c. 38. *Quare licet etiam, mortalem eſſe animum iudicantem aeterna moliri, non gloriae cupiditate, quam ſenſurus non ſit; ſed virtutis, quam neceſſario gloria, etiamſi tu id non agas,*

18) Librorum omnium ſcripturam iure defendit Wopkenſius. Transfer haec in aliam linguam, et videbis, cuiuscumque linguae uſu ita commutari formas imperſonales. Heindorſius abſtinere debebat ab omni ſuſpicione interpolationis, quae in verbis neceſſariis *ipſum ſibi diſplicere* omnino nulla eſt. Errat vero Ientzenius, quum, neſcio an verbo *nauſeare* activum ſenſum tribuens, explicat: ita deiici ſententia, ut aliis contemptui ſit. *Nauſeat,* qui vomere incipit et ructat, ut Cic. ad Fam. 12, 25. *quem ego ructantem et nauſeantem conieci in Caeſaris Octaviani plagas. Effutiens* autem dicitur, cui imprudenti verba elabuntur: quibus elapſis ipſe ſibi diſplicet. Hoc vero acerbae ſententiae Ciceronis addit gratam mitigationem, eum, qui ita ageret, non omni ſenſu deſtitutum fuiſſe, ſed imprudenter egiſſe.

consequatur. [19]) ubi viri docti rursum de coniectura scribunt, *quam sensurus non sis.* at post *iudicantem* potest subaudiri *quempiam*, atque ita tertia persona vim exferet impersonalem; quo sensu etiam intelligi illud potest, *etiamsi tu id non agas*, Belgice, *schoon men daar niet op werkt.* Ita duo haec loca, vicissitudinem illam personarum quod attinet, mutuo se vindicant et confirmant. Sic porro de Leg. lib. II. c. 18. *ut non difficile sit, qui modo ingenio possit moveri, quaecunque nova causa consultatiove acciderit, eius tenere ius, cum scias a quo sit capite repetendum.* Davisius de coniectura reponit *sciat.* Addamus lib. II. Tusc. cap. ult. *Ut enim si cui naviganti; praedones si insequantur, Deusque qui dixerit Eiice te de navi; praesto est qui excipiat,-- vel equi Pelopis -- excipient te, et quo velis perferent; omnem omittat timorem: sic* etc. ubi *ista excipient te, et quo velis perferent,* compara cum antecedente *si cui,* et subsequente *omittat;* cui *omittas,* cum summo viro, substituere mihi quidem religio est. [20]) Haud sane lenior variatio est personae primae pluralis, et tertiae singularis, in his Min. Felicis Oct. cap. 11. *Anceps malum et gemina dementia! coelo et astris, quae sic relinquimus ut invenimus, interitum denuntiare; sibi mortuis* (h. e. nobis mortuis), *qui sicut nascimur et interimus, aeternitatem repromittere.* Rursum quum scribit Seneca epist. secunda: *...is ingeniis immorari et innutriri oportet, si velis ...d trahere, quod in animo fideliter sedeat:* ...ad diligentiam grammaticam aptius hoc modo

[19]) Correxi *consequatur.* Wopkensius scripserat *consequitur.*

[20]) De hoc loco dictum est p. 94 et 95.

)cutus fuiſſet, -- *ſi homines velint aliquid* etc.? aut in antecedente membro dixiſſet in ſingulari numero, *erto ingenio immorari* etc. Quid vero P. Syrus, cum a ſententiis dicit,

Patria ſua eſt, ubicunque vixeris bene. 131

i modo ſcriptio iſta vera ſit, quod tamen nemo praeracte inficias eat, nonne de induſtria captaſſe eiuſmodi *ἐναλλαγὴν* videtur? [21])

Sequitur eodem cap. 30, 85. *etſi hoc loco non populum metuis, ſed ipſos deos. Novi ego Epicureos omnia ſigilla numerantes: quamquam video* etc. Pro *numerantes* tentant *venerantes*, *inhiantes*, *munerantes*, quarum tamen coniecturarum nulla mihi ſcopum attingere videtur. Nemo quidem de loci ſanitate dubitaret, ſi legeremus, *omnia ſigilla deos numerantes*, h. e. pro diis habentes; quippe cum iſta phraſiologia Latiniſſima ſit, maximeque Tullio propria. ut ſupra cap. 13. *ubi deinde tot dii, ſi numeramus etiam coelum deum?* infra lib. III. c. 16. *ſingulas enim ſtellas numeras deos.* et cap. 17. *Age, porro, Iovem et Neptunum deos numeras.* Tuſc. V, 15. *quae iſti bona numerant.* Syneſius Epiſt. 47. Ἀριθμεῖ καὶ Πέτρον ὀργὴν Πενταπόλεως: *numera etiam Petrum perniciem Pentapolis.* Ut tamen verum fatear, vox illa *deos* facillime mihi ἀπὸ κοινοῦ ſubaudiri poſſe videtur in verbo *numerare*, quum modo praeceſſerit *ſed ipſos deos.* [22]) Talis ellipſis

[21]) Minime. Quis enim ſanus ita loquitur? Aut *tua*, aut, ſi aliunde deſumptus eſt hic verſus, *vixerit* ſcribendum eſt.

[22]) Fruſtra laborabant critici in corrigendo hoc loco. Sed e ſuperioribus verbis non poteſt traduci nomen *deorum*.

consequatur.[19]) ubi viri docti rursum de coniectura scribunt, *quam sensurus non sis.* at post *iudicantem* potest subaudiri *quempiam*, atque ita tertia persona vim exseret impersonalem; quo sensu etiam intelligi illud potest, *etiamsi tu id non agas*, Belgice, *schoon men daar niet op werkt.* Ita duo haec loca, vicissitudinem illam personarum quod attinet, mutuo se vindicant et confirmant. Sic porro de Leg. lib. II. c. 18. *ut non difficile sit, qui modo ingenio possit moveri, quaecunque nova causa consultatiove acciderit, eius tenere ius, cum scias a quo sit capite repetendum.* Davisius de coniectura reponit *sciat.* Addamus lib. II. Tusc. cap. ult. *Ut enim si cui naviganti; praedones si insequantur, Deusque qui dixerit Eiice te de navi; praesto est qui excipiat, -- vel equi Pelopis -- excipient te, et quo velis perferent; omnem omittat timorem: sic* etc. ubi *ista excipient te, et quo velis perferent,* compara cum antecedente *si cui,* et subsequente *omittat;* cui *omittas,* cum summo viro, substituere mihi quidem religio est.[20]) Haud sane lenior variatio est personae primae pluralis, et tertiae singularis, in his Min. Felicis Oct. cap. 11. *Anceps malum et gemina dementia! coelo et astris, quae sic relinquimus ut invenimus, interitum denuntiare; sibi mortuis* (h. e. nobis mortuis), *qui sicut nascimur et interimus, aeternitatem repromittere.* Rursum quum scribit Seneca epist. secunda: *certis ingeniis immorari et innutriri oportet, si velis aliquid trahere, quod in animo fideliter sedeat:* nonne ad diligentiam grammaticam aptius hoc modo

19) Correxi *consequatur.* Wopkensius scripserat *consequitur.*

20) De hoc loco dictum est p. 94 et 95.

locutus fuiſſet, -- *ſi homines velint aliquid* etc.? aut ſi in antecedente membro dixiſſet in ſingulari numero, *certo ingenio immorari* etc. Quid vero P. Syrus, cum in ſententiis dicit,

Patria ſua eſt, ubicunque vixeris bene. 151

ſi modo ſcriptio iſta vera ſit, quod tamen nemo praefracte inficias eat, nonne de induſtria captaſſe eiuſmodi ἐναλλαγὴν videtur? [21])

Sequitur eodem cap. 30, 85. *etſi hoc loco non populum metuis, ſed ipſos deos. Novi ego Epicureos omnia ſigilla numerantes: quamquam video* etc. Pro *numerantes* tentant *venerantes*, *inhiantes*, *munerantes*, quarum tamen coniecturarum nulla mihi ſcopum attingere videtur. Nemo quidem de loci ſanitate dubitaret, ſi legeremus, *omnia ſigilla deos numerantes*, h. e. pro diis habentes; quippe cum iſta phraſiologia Latiniſſima ſit, maximeque Tullio propria. ut ſupra cap. 13. *ubi deinde tot dii, ſi numeramus etiam coelum deum?* infra lib. III. c. 16. *ſingulas enim ſtellas numeras deos.* et cap. 17. *Age, porro, Iovem et Neptunum deos numeras.* Tuſc. V, 15. *quae iſti bona numerant.* Syneſius Epiſt. 47. Ἀριθμεῖ καὶ Πέτρον ὀργὴν Πενταπόλεως: *numera etiam Petrum perniciem Pentapolis.* Ut tamen verum fatear, vox illa *deos* facillime mihi ἀπὸ κοινοῦ ſubaudiri poſſe videtur in verbo *numerare*, quum modo praeceſſerit *ſed ipſos deos.* [22]) Talis ellipſis

21) Minime. Quis enim ſanus ita loquitur? Aut *tua*, aut, ſi aliunde deſumptus eſt hic verſus, *vixerit* ſcribendum eſt.

22) Fruſtra laborabant critici in corrigendo hoc loco. Sed e ſuperioribus verbis non poteſt traduci nomen *deorum*.

eſt in his, de Finibus lib. II. c. 3.-- *qui ſe unus, quo ſciam, ſapientem profiteri ſit auſus: nam Metrodo rum non putant ipſum profeſſum, ſed cum appellat* (ſc. ſapiens) *ab Epicuro, repudiare tantum beneficiu noluiſſe. Septem autem illi non ſuo, ſed populoru ſuffragio omnium, nominati ſunt* ſc. ſapientes. lib. V cap. 13. *Animi autem--plures ſunt virtutes, ſed du prima genera: unum earum, quae ingenerantur ſuapt natura, appellanturque non voluntariae; alterum au tem earum, quae in voluntate poſitae, magis propri nomine appellari* (ſc. virtutes) *ſolent.* non erat, cu

132 coniiceretur, *proprie eo nomine.* Quin loco illi, quem iam prae manibus habemus, ſimilis ac par eſt ibidem lib. IV. c. 16.-- *qui in una virtute conſtituunt finem bonorum: quodque dicitis, informari non poſſe vir tutem, ſi quicquam, niſi quod honeſtum ſit, numera tur* (ſc. bonum, vel bonorum finis); *idem dicetur a illis, quos modo nominavi.* fruſtra eſſe Lambinum puto, qui duabus vocibus adiectis, legendum cenſet *numeretur in bonis.*

Cap. XXXI, 85. *Quod ille inſcitia plane loquend fecerit, feciſſe conſulto.* Quod codex aliquis reprae ſentaret *inſcientia*, quod etiam voluerat Lambinus illud omnino adſciſcendum putabat cl. Daviſius, cau ſatus quod *inſcitia*, Feſto teſtante, idem valeat quo *ſtultitia.* At ſi hanc eius vocis conſtantem ſignificatio

In ipſis ſigillis intelligamus deorum ſigilla. Atque is *nu merat* res ſuas, qui maximopere eas curat, et ne qui omittatur cavet. Cicero igitur narrat, ſe noviſſe quoſdam Epicureos, qui omnia ſigna deorum tamquam ſuae ven rationi expoſita numerarent, et ne quod praeteriren ſuperſtitioſe curarent. Eodem fere modo rem explicu Matthiae.

ı eſſe voluerit Feſtus, falli eum liquet, primo quod
ens locorum vis eſt, in quibus *inſcitia* imperitiam
otet. Sic de Orat. lib. I. c. 22. *diſputationis in-
ntia, atque earum rerum - - inſcitia.* Et ne quae
ex lexicis abunde poſſunt peti, operoſius enume-
ıus, ſic Tacitus *inſcitiam* dixit *aedificandi*, *inſci-
m regendi*, *inſcitiam reip.* Horatius, *inſcitiam re-
n*, *inſcitiam veri* etc. in quibus Horatii exemplis
ı potuit per ſcribendi compendium depravatio fieri.
ı vero ſecundo loco argumentemur ex ipſa analo-
. Quis vero negabit *inſcium* paſſim denotare igna-
n, rudem et inconcinnum? unde quoque *inſcius* et
peritus, tamquam *ἰσοδύναμα*, copulantur de Leg.
, 5. Quod ſi vox *inſcius* imperitum deſignet, cur
n *inſcitiae* nomen, quod inde directe profluit, im-
ritiam exprimat? Per me igitur ſtet etiam illud,
gotii gerendi inſcitia, orat. de Provinc. Conſ. cap. 5.
ıi Lambinus rurſus *inſcientia* voluit; ac priſtina le-
io repetatur de Fato 16. *miſerabilem inſcitiam diſ-* 133
rendi: ubi nobis de coniectura ediderunt *inſci-
am.*[23])

23) De diſcrimine atque uſu verborum *inſcientia* et *inſci-
tia* Gernhardus, ut ea, quae in Annalibus litter. Heidel-
bergenſ. a. 1812. n. 5. dixeram, refutaret, longum Excur-
ſum conſcripſit et Catoni Ciceronis adiecit. Equidem
ipſam ſignificationis rationem nunc non conſidero: id
unum addo, mirum videri, quod vir doctiſſimus ad de-
fendendam verbi *inſcientiae* cum genitivo coniuncti con-
ſtructionem ne unum quidem locum affert, in quo non
aliquorum certe librorum ſcriptorum varietas appareat.
Neque enim in Cic. de Orat. 1, 54. deſunt codices, qui ex-
hibeant *propter dicendi inſcitiam*, neque in locis Caeſaris
de bello Gall. 5, 13. et 5, 9. Argumentationem firma-
bunt ea tantum exempla, in quibus codicum conſenſus
omnem dubitationem excludit.

runt interpretes.[12]) sic supra cap. 15. *Idemque disputat aethera esse eum, quem homines Iovem appellarent quique aer per maria manaret* etc. infra lib. II. c. 5[6] *avertunt ab oculis -- ea quae -- tetri essent aliquid habitura*, lib. III. c. 28. *Huic loco sic soletis occurrere, non idcirco non optime a Diis nobis provisum esse, quod multi eorum beneficio perverse uterentur*, pro *utantur*. Tusc. lib. V. c. 7. *Nam quid profitetur? perfecturum se, qui legibus suis paruisset, ut esset c. f. f. armatus*. de Finibus lib. II. c. 11. *quod ita interpretantur, vivere cum intelligentia earum rerum, quae natura evenirent, eligente ea quae essent* etc. lib. III. c. 21. *defenditur nunquam aequitatem ab utilitate posse seiungi, et quicquid aequum iustumque esset, id etiam honestum -- fore*. lib. 1. c. 9. *sentiri hoc putat* (Epicurus)*; ut calere ignem, nivem esse albam, dulce mel; quorum nihil oporteret* (pro *oporteat*) *exquisitis rationibus confirmare: tantum satis esse admonere; interesse enim* etc. non erat cur literatores hic de coniectura reficerent, *quorum nihil opor-*

12) Dixi de hac re ad pag. 47. Wopkensius verum perspexit, sed exempla diversa miscuit. Alienus enim ab hac ratione est locus de Nat. deor. 2, 56, 141. ubi *quae profluentia necessario taetri essent aliquid habitura*. condicionaliter dicta sunt. Et 3, 28. ubi *uterentur* non est pro *utantur* positum, sed *provisum esse* perfectum est vulgari modo cum reliquis constructum. In libr. de Fin. 3, 21, 71. non tam facilis videtur esse interpretatio, atque Goerenzius existimavit. Nam neque agitur de praeceptis quondam propositis, et coeunt haec verba cum antecedentibus in unam formam ita, ut non possit non permira videri temporis transmutatio, cui caussa desit. Et in fine positum est *fore*, non *esse*: quod quid significaret, nemo declaravit.

re etc. [13]) est enim subiunctivus talis, qualem illustra-imus infra ad lib. III. c. 7. de huiusmodi autem im-erfecto alia quaedam dabo ad lib. II, 47.

Cap. XXIV, 67. *Sed ubi est veritas? In mundis, edo, innumerabilibus --: an in individuis corpuscu-* 127 *lis* etc.? Emendabat editor cl. *In mundis, cedo, innu-erabilibus*, quia haec ipsi non εἰρωνικῶς, sed ἐρω-ηματικῶς proferri videbantur. At praeterquam quod erbum *cedo* numquam apud Tullium, quantum ego uidem adsequi potis sim, sic mediam sententiam occu-are soleat; non video, quare ista *in mundis* etc., usque d interrogationem illam, *an in corpusculis* etc.? ab-solute sensu ironico nequeant accipi; cuiusmodi iro-niae in repellendis erroribus passim inservire solet ver-bum *credo*. ut infra cap. 40. *quorum tandem? volu-ptatum, credo, nempe ad corpus pertinentium.* de Divin. lib. II. cap. 67. *quem enim tu Marium visum a me putas? speciem, credo, eius et imaginem, ut Democrito videtur.* Tusc. lib. V. cap. 35. *cur igi-tur divitiae desiderentur? signis, credo, tabulis, lu-dis.* vide etiam cap. 37. et alibi. Atque ita mihi nullum dubium est, quin lib. IV. ad Fam. ep. 5. le-gendum sit, *At illius, credo, vicem doles. Quo-*

13) Etiam Matthiae defendit librorum scripturam *oporte-ret:* nam in scriptis libris nemo adhuc invenit *oportere*, quod ut necessarium esse demonstraret Goerenzius, *quo-rum* explicuit *et horum*. At quid impedit, quo minus haec cum prima parte sententiae proxime coniungantur? Immo alia suppetit caussa, qua integritatem librorum me-rito vindicemus. Etenim sententiam ita conceperat Ci-cero: *sentiri hoc putat, ut calere ignem, nivem esse al-bum: quorum, si quis rationes requireret, nihil oporteret exquisitis rationibus confirmare.* Igitur admixtus est con-ditionalis sententiae color.

ties etc. non vero, *An - - doles?* ut pessime editum est. [14])

Cap. XXVI, 72. *In Deo quid sit quasi corpus aut quasi sanguis, intelligere non possum.* Cur velit doct. Walkerus *quasi corpus et quasi sanguis*, id quidem, ut plurima alia, quae excutere non vacat, nulla ratione, quae satis polleat, probavit. Cap. sequente: -- *rem nullo modo probabilem. Omnium quis tam coecus* etc.? Transponunt, *Quis omnium tam coecus* etc.? sed, salva ista sententia, verborum ordo inusitatior quidem ille, sustentari tamen posse videtur his Caesaris B. Gall. lib. VII. cap. 76. *nec erat omnium quisquam, qui* etc. Cic. de Leg. lib. I. cap. 7. *non vereor, condiscipulorum ne quis exaudiat.* [15]) Neque est illa metathesis durior, quam hae sequentes. infra lib.
128 II. cap. 4. *Senatus, quos ad soleret, referendum censuit.* et cap. 41. *Hunc circum ἄρκτοι duae feruntur* Tusc. lib. II. c. 6. *Hunc post Rhodius Hieronymus dolore vacare summum bonum dixit.* Acad. lib. II. cap. 2.

14) Ita iam Manutio visum erat, sed perperam. De hac re et de his Sulpicii verbis: *an illius vicem, credo, doles* i. e. nonne vicem doles, in Tursellino meo dixi p. 344. Usum vocabuli *credo* illustrat Schwarzius ad Plin. Paneg. 55. p. 232.

15) Haec diversi sunt generis, nec rem, cui destinata sunt, probant. Ernestius rariorem (ita eam appellat) formam praetulit *nullo modo probabilem omnium*, qua nihil insolentius aut magis ratione destitutum esse potest. A transpositione verborum autem, quam nonnulli commendaverunt, prudentissimus quisque abstinebit, quum reputaverit, librariis nullam fuisse caussam, cur formulam sibi cognitam mutarent. Equidem Davisio assentior; nam cur non recte dicatur, *omnium quis tam coecus*, nemo demonstrabit. An vero interrogativum *quis* primam sedem sibi propriam occupat semper?

quorum ad -- laudes has adiungimus. Plura colligit Pareus Lex. Plaut. V. Anaſtrophe. Et Graece Polyaenus Strat. lib. II. c. 4. *στρατοπεδεύσας τοῦ ποταμοῦ πρόσθεν, caſtris ad fluvium poſitis.* Iamblichus Vit. Pythag. cap. 35. pag. 211. *κρατήσαντος αὐτοῦ τὸν κίνδυνον ὑπὸ Θεάγους, cum eum in ipſo pugnae diſcrimine viciſſet Theages.* tranſponebat Lud. Kuſterus, *ὑπὸ τὸν κίνδυνον*, quod haud ſcio an ſit recte factum. [16])

Cap. XXX, 83. *Speculatorem venatoremque naturae.* Vocis *venator* uſum elegantem docte illuſtrat Daviſius; ſed locum Cyrilli, cui obiter medicinam facere conatur, ſicco pede praeterire non poſſum. Scilicet ita loquitur ille auctor, in Julian. lib. X. pag. 330. *Ἐθέλουσι φιλοθηρεῖν εὖ μάλα τὸ ἀληθές*, ubi legebat vir doctiſſimus *φιλοθηρεύειν*, pro *φιλοθηρεῖν*. At cur illud tandem? haud dubie, quamvis rationem referre non placuerit, quod ſimpliciter dicatur *θηρεύειν*, non *θηρεῖν*. Haec autem ſi ratio valeat, eodem iure, imo potiore, mutatione quippe minore, pro *φιλοθηρεῖν* reponi poſſet *φιλοθηρᾷν:* quemadmodum etiam video, cel. Perizonium, quia ſimplex *θηράω* dicatur, ideo *φιλοθηρῶσιν* pro *φιλοθηροῦσιν* reponendum con-

16) At ὑπὸ non poteſt a nomine Θεάγους avelli. Kieſslingius audacter correxit *κρατήσαντες αὐτὸν κατὰ τὸν κίνδυνον ἐπὶ Θεάγους.* In promptu haec eſt emendatio: *καὶ γενομένης μάχης, κρατήσαντες αὐτὸν τὸν κίνδυνον ὑπὸ Θεάγους, ἐκείνῳ τὰ τρία τάλαντα παρὰ τῆς πόλεως ἐμέρισαν.* i. e. commiſſo proelio quum ipſum periculum, a Theage belli auctore excitati, eoque duce ordinati, ſuperaviſſent, cum hoc pecuniam a civitate promiſſam partiti ſunt. *Κρατεῖν κίνδυνον* dicitur, ut *κρατεῖν μάχην* apud Demoſthenem: ὑπὸ auctorem notat rei agendae.

iicere, in his Aeliani Var. Hist. lib. IX. c. 3. *Λεοννά-τῳ καὶ Μενελάῳ φιλοθηροῦσιν -- ἠκολούθουν.* Falli arbitror hosce duumviros insignes, qui terminationem verborum compositorum parum considerate simplicium sono metiantur, quum nihil sit certius, quam composita verba, hac in parte, saepissime a simplicibus degenerare. Ita cum simplicia sint *λούω*, *χρηματίζω*, *σαρκόω*, *τεχνάω*· composita tamen sonant, *φιλολουτρέω*, *φιλοχρηματέω*, *φιλοσαρκέω*, *φιλοτεχνέω*. 17)

129 Adde, quod cum dicatur *φιλόθηρος*, ac *φιλοθηρία*, hoc nos veluti manu ducit ad *φελοθηρέω*: quemadmodum ex. gr. a *φιλόσοφος* descendit *φιλοσοφέω*, atque hinc *φιλοσοφία*.

CAPUT III.

Aliquot Tullii loca in vulgata lectione stabiliuntur. Unus ex codice adiuvatur. Personae secundae ac tertiae permutatio. Locus in Tusc. Disp. unus et alter defenditur. Ellipsis ἀπὸ κοινοῦ supplenda. Numerare, *censere. Cicero in transitu defenditur.* Inscientia, *imperitia. Cicero bis vindicatur.* Ita fit, *i. e. inde sequetur. Dicendi ambages in Tullio tolerandae.* Ad *pro* quoad. *Enallage,* Humana virtus accedit Deo, *pro divinae.* Aberrare a coniectura.

Cicero lib. eodem I. de Nat. Deorum, cap. XXX, 84. *Quam bellum erat, Vellei, confiteri potius, nescire quod nescires quam ista effutientem nauseare, at-*

17) In Aeliani loco Coraës restituit φιλοθηροῦσιν. Sed totius horum verborum compositionis legem acute, ut solet, explanavit Lobeckius ad Phrynichum. p. 627.

que ipsum sibi displicere! Observa formas diversas, *confiteri nescire quod nescires*, et *ipsum sibi displicere;* quae permutatio personae secundae ac tertiae offendiculo doctissimis fuit commentatoribus, ut, renitentibus libris omnibus scriptis ac editis, *ipsum tibi displicere* legendum esse coniicerent. Ego vero et quae in secunda, et quae in tertia persona efferuntur, impersonaliter credo intelligenda, ut si dixisset Tullius: *Quam bellum, erat confiteri potius quemquam ignorantiam suam, quam ista* etc. quem tam secundae, quam tertiae personae usum satis esse vulgarem, probare non opus est, sufficit monere. tertiae personae vim impersonalem iam quoque adstruximus ad Acad. I. c. 1. [18]) Eodem modo interpretor ista, quae similem formam re- 130
praesentant, Tusc. lib. I. c. 38. *Quare licet etiam, mortalem esse animum iudicantem aeterna moliri, non gloriae cupiditate, quam sensurus non sit; sed virtutis, quam necessario gloria, etiamsi tu id non agas,*

18) Librorum omnium scripturam iure defendit Wopkensius. Transfer haec in aliam linguam, et videbis, cuiuscumque linguae usu ita commutari formas impersonales. Heindorfius abstinere debebat ab omni suspicione interpolationis, quae in verbis necessariis *ipsum sibi displicere* omnino nulla est. Errat vero Ientzenius, quum, nescio an verbo *nauseare* activum sensum tribuens, explicat: ita deiici sententia, ut aliis contemptui sit. *Nauseat*, qui vomere incipit et ructat, ut Cic. ad Fam. 12, 25. *quem ego ructantem et nauseantem conieci in Caesaris Octaviani plagas. Effutiens* autem dicitur, cui imprudenti verba elabuntur: quibus elapsis ipse sibi displicet. Hoc vero acerbae sententiae Ciceronis addit gratam mitigationem, eum, qui ita ageret, non omni sensu destitutum fuisse, sed imprudenter egisse.

consequatur. [19]) ubi viri docti rursum de coniectura scribunt, *quam sensurus non sis.* at post *iudicantem* potest subaudiri *quempiam*, atque ita tertia persona vim exseret impersonalem; quo sensu etiam intelligi illud potest, *etiamsi tu id non agas*, Belgice, *schoon men daar niet op werkt.* Ita duo haec loca, vicissitudinem illam personarum quod attinet, mutuo se vindicant et confirmant. Sic porro de Leg. lib. II. c. 18. *ut non difficile sit, qui modo ingenio possit moveri, quaecunque nova causa consultatiove acciderit, eius tenere ius, cum scias a quo sit capite repetendum.* Davisius de coniectura reponit *sciat.* Addamus lib. II. Tusc. cap. ult. *Ut enim si cui naviganti; praedones si insequantur, Deusque qui dixerit Eiice te de navi; praesto est qui excipiat,-- vel equi Pelopis -- excipient te, et quo velis perferent; omnem omittat timorem: sic* etc. ubi *ista excipient te, et quo velis perferent,* compara cum antecedente *si cui*, et subsequente *omittat;* cui *omittas*, cum summo viro, substituere mihi quidem religio est. [20]) Haud sane lenior variatio est personae primae pluralis, et tertiae singularis, in his Min. Felicis Oct. cap. 11. *Anceps malum et gemina dementia! coelo et astris, quae sic relinquimus ut invenimus, interitum denuntiare; sibi mortuis* (h. e. nobis mortuis), *qui sicut nascimur et interimus, aeternitatem repromittere.* Rursum quum scribit Seneca epist. secunda: *certis ingeniis immorari et innutriri oportet, si velis aliquid trahere, quod in animo fideliter sedeat:* nonne ad diligentiam grammaticam aptius hoc modo

19) Correxi *consequatur.* Wopkensius scripserat *consequitur.*

20) De hoc loco dictum est p. 94 et 95.

locutus fuiſſet, -- *ſi homines velint aliquid* etc.? aut ſi in antecedente membro dixiſſet in ſingulari numero, *certo ingenio immorari* etc. Quid vero P. Syrus, cum in ſententiis dicit,

Patria ſua eſt, ubicunque vixeris bene. 131

ſi modo ſcriptio iſta vera ſit, quod tamen nemo praefracte inficias eat, nonne de induſtria captaſſe eiuſmodi ἐναλλαγὴν videtur? [21])

Sequitur eodem cap. 30, 85. *etſi hoc loco non populum metuis, ſed ipſos deos. Novi ego Epicureos omnia ſigilla numerantes: quamquam video* etc. Pro *numerantes* tentant *venerantes*, *inhiantes*, *munerantes*, quarum tamen coniecturarum nulla mihi ſcopum attingere videtur. Nemo quidem de loci ſanitate dubitaret, ſi legeremus, *omnia ſigilla deos numerantes*, h. e. pro diis habentes; quippe cum iſta phraſiologia Latiniſſima ſit, maximeque Tullio propria. ut ſupra cap. 13. *ubi deinde tot dii, ſi numeramus etiam coelum deum?* infra lib. III. c. 16. *ſingulas enim ſtellas numeras deos.* et cap. 17. *Age, porro, Iovem et Neptunum deos numeras.* Tuſc. V, 15. *quae iſti bona numerant.* Syneſius Epiſt. 47. Ἀριθμεῖ καὶ Πέτρον ὀργὴν Πενταπόλεως: *numera etiam Petrum perniciem Pentapolis.* Ut tamen verum fatear, vox illa *deos* facillime mihi ἀπὸ κοινοῦ ſubaudiri poſſe videtur in verbo *numerare*, quum modo praeceſſerit *ſed ipſos deos.* [22]) Talis ellipſis

21) Minime. Quis enim ſanus ita loquitur? Aut *tua*, aut, ſi aliunde deſumptus eſt hic verſus, *vixerit* ſcribendum eſt.

22) Fruſtra laborabant critici in corrigendo hoc loco. Sed e ſuperioribus verbis non poteſt traduci nomen *deorum*.

eſt in his, de Finibus lib. II. c. 3.-- *qui ſe unus, quo ſciam, ſapientem profiteri ſit auſus: nam Metrodorum non putant ipſum profeſſum, ſed cum appellatu* (ſc. ſapiens) *ab Epicuro, repudiare tantum beneficiu noluiſſe. Septem autem illi non ſuo, ſed populorum ſuffragio omnium, nominati ſunt* ſc. ſapientes. lib. V. cap. 13. *Animi autem--plures ſunt virtutes, ſed duo prima genera: unum earum, quae ingenerantur ſuapte natura, appellanturque non voluntariae; alterum autem earum, quae in voluntate poſitae, magis proprio nomine appellari* (ſc. virtutes) *ſolent.* non erat, cur
152 coniiceretur, *proprie eo nomine.* Quin loco illi, quem iam prae manibus habemus, ſimilis ac par eſt ibidem, lib. IV. c. 16.-- *qui in una virtute conſtituunt finem bonorum: quodque dicitis, informari non poſſe virtutem, ſi quicquam, niſi quod honeſtum ſit, numeretur* (ſc. bonum, vel bonorum finis); *idem dicetur ab illis, quos modo nominavi.* fruſtra eſſe Lambinum puto, qui duabus vocibus adiectis, legendum cenſet, *numeretur in bonis.*

Cap. XXXI, 85. *Quod ille inſcitia plane loquendi fecerit, feciſſe conſulto.* Quod codex aliquis repraeſentaret *inſcientia*, quod etiam voluerat Lambinus, illud omnino adſciſcendum putabat cl. Daviſius, cauſatus quod *inſcitia*, Feſto teſtante, idem valeat quod *ſtultitia.* At ſi hanc eius vocis conſtantem ſignificatio-

In ipſis ſigillis intelligamus deorum ſigilla. Atque is *numerat* res ſuas, qui maximopere eas curat, et ne quid omittatur cavet. Cicero igitur narrat, ſe noviſſe quoſdam Epicureos, qui omnia ſigna deorum tamquam ſuae venerationi expoſita numerarent, et ne quod praeterirent, ſuperſtitioſe curarent. Eodem fere modo rem explicuit Matthiae.

iem esse voluerit Festus, falli eum liquet, primo quod
ingens locorum vis est, in quibus *inscitia* imperitiam
denotet. Sic de Orat. lib. I. c. 22. *disputationis in-
solentia, atque earum rerum - - inscitia.* Et ne quae
vel ex lexicis abunde possunt peti, operosius enume-
remus, sic Tacitus *inscitiam* dixit *aedificandi*, *insci-
tiam regendi*, *inscitiam reip.* Horatius, *inscitiam re-
rum*, *inscitiam veri* etc. in quibus Horatii exemplis
non potuit per scribendi compendium depravatio fieri.
Iam vero secundo loco argumentemur ex ipsa analo-
gia. Quis vero negabit *inscium* passim denotare igna-
rum, rudem et inconcinnum? unde quoque *inscius* et
imperitus, tamquam *ἰσοδύναμα*, copulantur de Leg.
II, 5. Quod si vox *inscius* imperitum designet, cur
non *inscitiae* nomen, quod inde directe profluit, im-
peritiam exprimat? Per me igitur stet etiam illud,
negotii gerendi inscitia, orat. de Provinc. Cons. cap. 5.
ubi Lambinus rursus *inscientia* voluit; ac pristina le-
ctio repetatur de Fato 16. *miserabilem inscitiam dis- 133
serendi:* ubi nobis de coniectura ediderunt *insci-
tiam.* [23])

23) De discrimine atque usu verborum *inscientia* et *inscitia* Gernhardus, ut ea, quae in Annalibus litter. Heidelbergens. a. 1812. n. 3. dixeram, refutaret, longum Excursum conscripsit et Catoni Ciceronis adiecit. Equidem ipsam significationis rationem nunc non considero: id unum addo, mirum videri, quod vir doctissimus ad defendendam verbi *inscientiae* cum genitivo coniuncti constructionem ne unum quidem locum affert, in quo non aliquorum certe librorum scriptorum varietas appareat. Neque enim in Cic. de Orat. 1, 54. desunt codices, qui exhibeant *propter dicendi inscitiam*, neque in locis Caesaris de bello Gall. 3, 13. et 3, 9. Argumentationem firmabunt ea tantum exempla, in quibus codicum consensus omnem dubitationem excludit.

Eodem cap. 31, 88. *Tollamus ergo omnia, quae a historia nobis aut ratio nova adfert, Ita fit, ut m diterranei mare esse non credant.* Amplector hanc l ctionem quorumdam codicum, prae illa vulgata, *I fit, ut* etc. locumque hanc in sententiam enarro: Hi illud de mediterraneis statuendum erit, ut mare es non credant. Illud *ita fit* idem plane exprimit, quo *ita fiet*, quemadmodum Tullium scripsisse augurabi tur vir illustrissimus; nec potest ista codicum scriptur hac ratione improbari, quod falsum est, mediterraneo mare esse non credidisse. Pari enim modo praesen illud futuri vim habet infra cap. 43. *Ita fit*, i. e. ind sequetur, *ut non modo homines a dis, sed ipsi di in ter se ab aliis alii negligantur.* quod aeque falsum Ci ceroni fuit, quam mare negari ab iis, qui illud non viderint. supra cap. 14. *Ita fit, ut Deus -- nusquam prorsus appareat.* quod velut absurdum ex sententia, quam commemoraverat, deducebat Velleius. Tusc. II, 6. *Ita fit, ut omnino nemo esse possit beatus.* de Legibus lib. I. cap. 15. *Ita fit, ut nulla sit omnino iustitia.* Atque eo sensu dicitur etiam, *ex quo efficitur.* vide, sis, Acad. lib. II. cap. 6. et de Fato cap. 10. [24])

Ibidem: *Quae sunt tantae animi angustiae, ut si Seriphi natus esses, nec unquam egressus ex insula, in*

24) Adde Tuscul. 3, 1, 1. *quidnam esse caussae putem, cur, — animi — medicina nec tam desiderata sit, antequam inventa, nec tam culta, posteaquam cognita est —? an quod corporis gravitatem et dolorem animo iudicamus, animi morbum corpore non sentimus? ita fit, ut animus de se ipse tum iudicet, quum id ipsum, quo iudicatur, aegrotet.* In his non ponitur praesens pro futuro, sed ex more latino per praesens id exprimitur,

a *lepusculos vulpeculasque saepe vidisses, non cre-*
res leones et pantheras esse, cum tibi quales essent
reretur etc. In his verbum *esses* suppositicium pu-
nt docti, qui tamen ad similes loquendi ambages pas-
m ne γρὺ quidem.[25]) Sic vel hoc ipso cap. *Non ani-*
advertunt, inquit Cotta, *hic eum ambigue locutum*
se; sed multis aliis locis et illum et Metrodorum
am aperte, quam paullo ante te. Omnino animad- 134
ertebant Epicurum ambigue locutum, sed hoc vult
Tullius, ut si dixisset: *non animadvertunt eum, qui*
hic ambigue locutus sit, multis aliis in locis iuxta cum
Metrodoro tam aperte loqui, quam te. Secundum
censuram, cui locum, quem defendimus, subiiciunt
viri cll., legendum hic esset: *non animadvertunt hic*
eum ambigue locutum, multis aliis locis cum Metro-
doro tam aperte etc. Rursum de Fato cap. 13. *Ut si*
esset dictum, Luctabitur Olympiis Milo; et referret
aliquis Ergo sive habuerit adversarium, sive non ha-
buerit, luctabitur; erraret: est enim copulatum etc.
hic legi oporteret: *ut si, quum esset dictum Luctabi-*
tur Olympiis Milo, referret aliquis etc. Plura iam ad
Acad. lib. II, 30.

quod nos conditionali forma imperfecti dicimus. Quemadmodum usurpatur *est.* Cic. Tusc. 1, 8, 17. M. *Quid? si te rogavero aliquid, nonne respondebis?* A. *Superbum id quidem est; sed nisi quid necesse erit, malo ne roges.* Nos dies *wäre freilich stolz.* Ita in pervagato illo *longum est,* quod Germani numquam non consueverunt mutare in *longum esset*, sive *foret.*

25) Walkerus non in verbo *esses* quaesivit caussam corruptionis, sed id ipsum abiecit, ut reliquorum verborum constructionem cum antecedentibus conciliaret. Verum vidit Davisius.

Cap. XXXIV, 96. *Ad similitudinem enim Deo pr pius accedebat humana virtus, quam figura.* N erat quod Lambinus *Dei* pro *Deo* legeret, quamvis hu emendationi applauserint posteriores interpretes. An omnia enim observa, *ad similitudinem* hic esse simil tudine, vel quod attinet ad similitudinem, quo pra positionis usu nihil est elegantius. ut infra lib. II. c. 3 *omnes mundi partes ita constitutae sunt, ut neque a usum meliores potuerint esse, neque ad speciem pul criores.* et cap. 36. *nulla est enim insatiabilior species nulla pulchrior; et ad orationem sollertiamque prae-stantior.* de Leg. III, 8. *insignis ad deformitatem puer.* et Lib. I. c. 6. *Commodius vero. et ad oratio-nem instituti sapientius* sc. hoc fiet. Velleius Paterc. lib. II. cap. 120. *Caldus Coelius ad vetustatem fami-liae suae dignissimus.* sic enim illic legendum, non *ve-tustate s. s. dignissimus*, fidem facit editio princeps, iuxta cum autographi vestigiis; licet aliter visum fuisse intelligam viris insignibus. Plura de hac praepositionis
135 vi suppeditantur in Tursell. de Particulis.[26]) Quod autem porro in loco proposito adnotari meretur, est enallage ista, qua *forma* vel *virtus humana* dicitur *accedere Deo*, h. e. formae vel virtuti Dei. At neque hoc sane quicquam habet, quod nos Lambini emendationi sub-

26) Etiam Heindorfius defendit vulgatam scripturam, sed permira opinatione dativum dicit pendere a vocabulo *similitudinem.* Quod in his Graeci usurpaverunt, non sibi concesserunt Romani. Cautius rem tractavit Heusingerus in notis ad Vechneri Hellenolex. p. 264. Ille enim loquitur de substantivis verbalibus, quae casum verbi sui retineant. Neque vero Wopkensii interpretatio magis probanda est, nisi eam coniungas cum aliorum sententia, qui verba *accedere ad similitudinem* cohaerere dicebant. Nam nova ista doctrina de duarum constructio-

ibere cogat. ſic enim Acad. I. cap. 12.. *Comprehenſionem appellabant, ſimilem iis rebus, quae manu prenderentur.* i. e. ut explicat Guietus, ſimilem comprehenſioni earum rerum, quae manu comprehenduntur. lib. c. 5. *Sed neque Saturnius ſimile quicquam habuit ceterum illorum*, i. e. eius quod veteres habuerunt i. Tuſc. I, 1. *Iam illa, quae natura - - adſecuti ſunt, neque cum Graecia neque ulla cum gente ſunt conferenda.* i. e. cum iis, quae Graecia, vel ulla omnino gens adſecuta ſit. *Quae enim*, pergit, *tam excellens in omni genere virtus in ullis fuit, ut ſi cum maioribus noſtris comparanda?* i. e. cum maiorum noſtrorum virtute. lib. V. c. 16. *Huic ergo* (Epicuro) *ut dixi, non multum differenti a iudicio ferarum* etc. i. e. cuius iudicium non multum differt a. i. f. ſic quoque de Amic. cap. 28. Lactant. lib. V, 11, 1. Vellei. Pat. lib. I. c. 12. et alibi.[27]) Quibus abunde liquet, non eſſe cur Car. Sigonius *ſui* pro *ſuis* reponeret in his Sulp. Severi, H. S. lib. I., 22, 1. *Et enim illum ſibi Moſes ſucceſſorem conſtituerat, virum virtutibus ſuis ſimillimum.*

num confuſione, a multis propoſita et ad omnia, quae non intelligunt, adhibita, quamquam anguſtioribus limitibus circumſcribenda et ad paucos numeros redigenda erit, tamen in hoc quidem loco re vera coniunctae ſunt duae rationes unius verbi, quum dicatur et *accedere ad ſimilitudinem* et *accedere alicui propius.* Hinc recte dicitur etiam *accedere alicui ad ſimilitudinem.*

27) Graeci frequenter hanc comparandi formam uſurpabant. Ita expedienda eſt conſtructio verborum in Sophocl. Antig. 74. ἐπεὶ πλείων χρόνος, ὃν δεῖ μ' ἀρέσκειν τᾶς κάτω, τῶν ἐνθάδε. Pind. Ol. 1, 11. μήδ' Ὀλυμπίας ἀγῶνα φέρτερον αὐδάσομεν. Vid. Rüdiger ad Demoſthen. Olynth. II, 10, 4.

Cap. XXXVI, 100. *qui etiamſi aberrant a coni ctura, video tamen quid ſequantur.* Legit cl. Walk rus, *aberrant coniectura*, quod *aberrare a coniectur* aut plane nihil, aut hoc ſaltem in loco nihil ipſi ſign ficare videatur. Mihi autem, per hominem acutun aliter ſentire liceat, qui phraſin iſtam hic facillime ſta poſſe credo, dummodo per *coniecturam* pleno ſenſ intelligas coniecturam cum effectu, a bonis principii bene procedentem, et qua quis proinde veritatem au probabilitatem adſequatur. Sic accipio hanc vocem ad Fam. lib. IX. ep. 2. *quamquam quo me coniectur*
136 *ducat, habeo.* coniectura non quaelibet nempe, ſed probabilibus rationibus ſuffulta. Atque eodem plane ſenſu ſimilis occurrit dictio, in or. XII. Philipp. cap. 9. *Nunc, quaeſo, attendite, num aberret a coniectura ſuſpicio periculi mei.* qui locus, ut rei propoſitae comprobandae adcommodatiſſimus, utinam viro doctiſſimo prae oculis fuiſſet! Cave autem, mihi iſta obiicias, ad Att. lib. XIV. c. 23. *quamquam vereor, ne nihil coniectura aberrem.* niſi enim inde exciderit praepoſitio *a*, quemadmodum ab his Tuſc. I, 34. *ſed te de aeternitate dicentem, aberrare propoſito facile patiebar:* excidiſſe credebat Lambinus; poteſt *aberrare coniectura* reſolvi, ut ſit *errare a coniectura;* aut ceteroquin alio, eoque communi ſenſu vox *coniectura* intelligi. [28])

28) Wopkenſii interpretationem amplexus eſt Heindorfius. *Aberrat coniectura*, qui falſa coniectura proſequitur rem, ſed *aberrat a coniectura*, qui coniecturam veritatis conficere non potuit.

CAPUT IV.

Tullius in I. de N. D. ter quaterve defenditur; ter quoad lectionem aut distinctionem emendatur; semel luce adspergitur. Frui et uti. Rationis motus. *Asyndeta participia duo. Apollodorus defenditur. Polyaenus emendatur.* Idem *pro tamen. Lactantius emaculatur. Cicero defenditur. Synonymia illustratur. Duo loca Tullii ac Pomp. Melae adferuntur. Vell. Paterc. et Cyprianus tentantur.*

Percurremus iam reliqua capita lib. I. Ciceronis de Nat. Deor. Cap. XXXVII, 103. *Utatur enim suis bonis oportet et fruatur, qui beatus futurus est.* Haud moveor codicibus istis, qui copulam *et* non agnoscunt: quibus enim iurisconsultorum locis lectionem istam stabilire conatus est vir eximius, illa mihi quidem videntur per se haud satis probare. Tullii adiungenda fuit 137 auctoritas, qui tamen copulam quoque addidit, infra lib. II. cap. 60. et alibi. Eodem cap. sequitur: *Nam locus quidem his etiam naturis, quae sine animis sunt, suus est cuique proprius, ut terra infimum teneat, hanc inundet aqua, superior aether, ignibus altissima ora reddatur.* Ut varia exstat loci lectio, sic quoque non una est interpretum de vera ac genuina illius scriptione sententia. Antiqui libri quidam dant *superior aether*, alii dant *superius aer*, alii *supremum aer*, alii denique *supremum aether:* unde coniiciunt critici, legendum *superiorem aer*, sc. locum teneat, vel *superior aeri* sc. ora reddatur, vel denique *superior aetheri.* At quum plerique codices stent pro lectione, quam etiam edidit Gruterus, *superior aether;* cumque Tullius *aetheris* voce nusquam, quod sciam, in huius-

modi certe locis, aerem appellaverit; rescribendum est, ὡς γ' ἐμοὶ κριτῇ, SUPERIOR SIT AER quod vide, quam proximum sit depravatae scripturae SUPERIOR AETHER, si characteres spectes. [28])

Ibidem: *ad quam denique rem motu mentis ac rationis utatur.* sc. Deus. Volebat vir cl. *motu menti ac ratione*; sed quamvis huic emendationi codex unus et alter faveat, stare tamen vulgata lectio potest: cum enim *mens* et *ratio* passim συνωνύμως accipiuntur, tum quoque *versari* et *in motu esse* non raro de ratione dicitur. infra lib. III. c. 26. *Quid ille funestas epulas fratri comparans? nonne versat huc et illuc cogitatione rationem?* Lactantius lib. VI, 17, 22. *student animum perturbationibus liberare - - Quod fieri non tantum non potest, quia vis et ratio eius in motu est* etc. [29])

28) Bona esset haec emendatio, nisi mirum videretur, a librariis illud verbum *sit* omissum, aut cum prima parte nominis *aether* commutatum esse. Probabilior ergo videtur Manutii coniectura: *superior aëri, ignibus altissima ora reddatur. Superior* et *superius*, quae in scriptis libris leguntur, simillima habent extremae syllabae compendia.

29) Altera lectio *motu mentis et rationis* fortasse ob auctoritatem plurium codicum praeferenda videbitur. At etiamsi recte dicatur apud Lactantium *rationem in motu esse* de animi perturbationibus, et apud Ciceronem *versare cogitatione rationem* de reputatione caussae, et in Acad. 2, 11, 34. *mentem moveri* de cogitatione, et quamvis diis tribuantur de Nat. d. 1, 2, 4. *mens atque ratio*, tamen Cicero ex suo more non dixit *motu mentis ac rationis*, nisi cum aliqua oppositione cogitationis. *Ratio* non est ipsa cogitatio, sed cernitur in mente, quae non inaniter movetur, et in animo, qui non affectus motu

Cap. XXXVIII, 105. - - *vos autem adventum in mimos et introitum imaginum dicitis. Ut enim Tib. Gracchum cum videor concionantem in Capitolio vi-* 133 *dere, de M. Octavio deferentem ſitellam, tum eum motum animi dico eſſe inanem; tu autem et Gracchi et Octavi imagines remanere, quae, in Capitolium cum pervenerint, tum ad animum meum referantur. Hoc idem fieri in Deo, cuius crebra facie pellantur animi* etc. Attende locum, confeſtim ſordere interpunctionem iſtam intelliges. Quid enim iſta *Hoc idem fieri in Deo*, nonne conſtituunt ἀπόδοσιν antecedentium, *Ut enim* etc.? Ea igitur minoris diſtinctionis nota a προτάσει disiungamus, hoc modo, - - *referantur: hoc idem fieri in Deo* etc. atque ita nunc video diſtinctum eſſe in nupera cl. Verburgii editione. Quod autem doct. Boherius iſta, *de M. Octavio deferentem ſitellam*, coniunctione *et* cum praecedentibus connectenda eſſe retur, ego vereor, ne iſta emendatio minus neceſſaria ſit. Quamvis enim diverſae actiones deſignentur, quam correctionis ſuae cauſam adfert vir ampliſſimus; poſſunt tamen illae duae actiones aliquomodo unius inſtar conſiderari, quatenus Gracchus eo tempore, cum in Capitolio concionaretur, de M. Octavio ſitellam quoque deferebat. Quidquid eſt, ſaepiſſime ſic ἀσυνδέτως iunguntur duo aut plura participia. [30])

perturbatur. conf. Acad. 2, 11. de Nat. d. 3, 28. Recte igitur ſe habet *motu mentis ac ratione* i. e. cogitatione, quae eſt in deo ratio.

30) In his accurate ea ſecernenda erunt, in quibus appareat participiorum proprietas. Nam participiis ea omnia ſunt cum adiectivis communia, quae aut rhetorica vi anaphorae formantur, aut disiunctionem reconditam verbis ſimpliciter coniunctis exprimunt. Praeter haec duo re-

est in his, de Finibus lib. II. c. 3.-- *qui se unus, quod sciam, sapientem profiteri sit ausus: nam Metrodorum non putant ipsum professum, sed cum appellatur* (sc. sapiens) *ab Epicuro, repudiare tantum beneficium noluisse. Septem autem illi non suo, sed populorum suffragio omnium, nominati sunt* sc. sapientes. lib. V. cap. 13. *Animi autem--plures sunt virtutes, sed duo prima genera: unum earum, quae ingenerantur suapte natura, appellanturque non voluntariae; alterum autem earum, quae in voluntate positae, magis proprio nomine appellari* (sc. virtutes) *solent.* non erat, cur
132 coniiceretur, *proprie eo nomine.* Quin loco illi, quem iam prae manibus habemus, similis ac par est ibidem, lib. IV. c. 16.-- *qui in una virtute constituunt finem bonorum: quodque dicitis, informari non posse virtutem, si quicquam, nisi quod honestum sit, numeretur* (sc. bonum, vel bonorum finis); *idem dicetur ab illis, quos modo nominavi.* frustra esse Lambinum puto, qui duabus vocibus adiectis, legendum censet, *numeretur in bonis.*

Cap. XXXI, 85. *Quod ille inscitia plane loquendi fecerit, fecisse consulto.* Quod codex aliquis repraesentaret *inscientia*, quod etiam voluerat Lambinus, illud omnino adsciscendum putabat cl. Davisius, caussatus quod *inscitia*, Festo testante, idem valeat quod *stultitia.* At si hanc eius vocis constantem significatio-

In ipsis sigillis intelligamus deorum sigilla. Atque is *numerat* res suas, qui maximopere eas curat, et ne quid omittatur cavet. Cicero igitur narrat, se novisse quosdam Epicureos, qui omnia signa deorum tamquam suae venerationi exposita numerarent, et ne quod praeterirent, superstitiose curarent. Eodem fere modo rem explicuit Matthiae.

nem esse voluerit Festus, falli eum liquet, primo quod ingens locorum vis est, in quibus *inscitia* imperitiam denotet. Sic de Orat. lib. I. c. 22. *disputationis insolentia, atque earum rerum - - inscitia.* Et ne quae vel ex lexicis abunde possunt peti, operosius enumeremus, sic Tacitus *inscitiam* dixit *aedificandi*, *inscitiam regendi*, *inscitiam reip.* Horatius, *inscitiam rerum*, *inscitiam veri* etc. in quibus Horatii exemplis non potuit per scribendi compendium depravatio fieri. Iam vero secundo loco argumentemur ex ipsa analogia. Quis vero negabit *inscium* passim denotare ignarum, rudem et inconcinnum? unde quoque *inscius* et *imperitus*, tamquam *ἰσοδύναμα*, copulantur de Leg. II, 5. Quod si vox *inscius* imperitum designet, cur non *inscitiae* nomen, quod inde directe profluit, imperitiam exprimat? Per me igitur stet etiam illud, *negotii gerendi inscitia*, orat. de Provinc. Cons. cap. 5. ubi Lambinus rursus *inscientia* voluit; ac pristina lectio repetatur de Fato 16. *miserabilem inscitiam dis-* 133
serendi: ubi nobis de coniectura ediderunt *inscitiam.* [23])

23) De discrimine atque usu verborum *inscientia* et *inscitia* Gernhardus, ut ea, quae in Annalibus litter. Heidelbergens. a. 1812. n. 5. dixeram, refutaret, longum Excursum conscripsit et Catoni Ciceronis adiecit. Equidem ipsam significationis rationem nunc non considero: id unum addo, mirum videri, quod vir doctissimus ad defendendam verbi *inscientiae* cum genitivo coniuncti constructionem ne unum quidem locum affert, in quo non aliquorum certe librorum scriptorum varietas appareat. Neque enim in Cic. de Orat. 1, 54. desunt codices, qui exhibeant *propter dicendi inscitiam*, neque in locis Caesaris de bello Gall. 3, 13. et 3, 9. Argumentationem firmabunt ea tantum exempla, in quibus codicum consensus omnem dubitationem excludit.

Eodem cap. 31, 88. *Tollamus ergo omnia, quae a historia nobis aut ratio nova adfert, Ita fit, ut mediterranei mare esse non credant.* Amplector hanc lectionem quorumdam codicum, prae illa vulgata, *Ita fit, ut* etc. locumque hanc in fententiam enarro: Hinc illud de mediterraneis ftatuendum erit, ut mare esse non credant. Illud *ita fit* idem plane exprimit, quod *ita fiet*, quemadmodum Tullium fcripfiffe augurabatur vir illuftriffimus; nec poteft ifta codicum fcriptura hac ratione improbari, quod falfum eft, mediterraneos mare effe non crediditle. Pari enim modo praefens illud futuri vim habet infra cap. 43. *Ita fit*, i. e. inde fequetur, *ut non modo homines a dis, fed ipfi di inter fe ab aliis alii negligantur.* quod aeque falfum Ciceroni fuit, quam mare negari ab iis, qui illud non viderint. fupra cap. 14. *Ita fit, ut Deus -- nufquam prorfus appareat.* quod velut abfurdum ex fententia, quam commemoraverat, deducebat Velleius. Tufc. II, 6. *Ita fit, ut omnino nemo effe poffit beatus.* de Legibus lib. I. cap. 15. *Ita fit, ut nulla fit omnino iuftitia.* Atque eo fenfu dicitur etiam, *ex quo efficitur.* vide, fis, Acad. lib. II. cap. 6. et de Fato cap. 10. [24])

Ibidem: *Quae funt tantae animi anguftiae, ut fi Seriphi natus effes, nec unquam egreffus ex infula, in*

24) Adde Tufcul. 3, 1, 1. *quidnam effe cauffae putem, cur, — animi — medicina nec tam defiderata fit, antequam inventa, nec tam culta, pofteaquam cognita eft —? an quod corporis gravitatem et dolorem animo iudicamus, animi morbum corpore non fentimus? ita fit, ut animus de fe ipfe tum iudicet, quum id ipfum, quo iudicatur, aegrotet.* In his non ponitur praefens pro futuro, fed ex more latino per praefens id exprimitur,

a lepusculos vulpeculasque saepe vidisses, non crederes leones et pantheras esse, cum tibi quales essent ...*eretur* etc. In his verbum *esses* supposititium pu...it docti, qui tamen ad similes loquendi ambages pas...ne γρὺ quidem.[25]) Sic vel hoc ipso cap. *Non animadvertunt*, inquit Cotta, *hic eum ambigue locutum* ...*e; sed multis aliis locis et illum et Metrodorum* ...*m aperte, quam paullo ante te.* Omnino animad- 134
...ertebant Epicurum ambigue locutum, sed hoc vult ...llius, ut si dixisset: *non animadvertunt eum, qui* ...*e ambigue locutus sit, multis aliis in locis iuxta cum* ...*etrodoro tam aperte loqui, quam te.* Secundum ...ensuram, cui locum, quem defendimus, subiiciunt ...iri cll., legendum hic esset: *non animadvertunt hic* ...*um ambigue locutum, multis aliis locis cum Metrodoro tam aperte* etc. Rursum de Fato cap. 13. *Ut si esset dictum, Luctabitur Olympiis Milo; et referret aliquis Ergo sive habuerit adversarium, sive non habuerit, luctabitur; erraret: est enim copulatum* etc. hic legi oporteret: *ut si, quum esset dictum Luctabitur Olympiis Milo, referret aliquis* etc. Plura iam ad Acad. lib. II, 30.

quod nos conditionali forma imperfecti dicimus. Quemadmodum usurpatur *est*. Cic. Tusc. 1, 8, 17. M. *Quid? si te rogavero aliquid, nonne respondebis?* A. *Superbum id quidem est; sed nisi quid necesse erit, malo ne roges.* Nos *dies wäre freilich stolz.* Ita in pervagato illo *longum est*, quod Germani numquam non consueverunt mutare in *longum esset*, sive *foret.*

25) Walkerus non in verbo *esses* quaesivit caussam corruptionis, sed id ipsum abiecit, ut reliquorum verborum constructionem cum antecedentibus conciliaret. Verum vidit Davisius.

Cap. XXXIV, 96. *Ad ſimilitudinem enim Deo pr pius accedebat humana virtus, quam figura.* N erat quod Lambinus *Dei* pro *Deo* legeret, quamvis hu emendationi applauſerint poſteriores interpretes. An omnia enim obſerva, *ad ſimilitudinem* hic eſſe ſimil tudine, vel quod attinet ad ſimilitudinem, quo prae poſitionis uſu nihil eſt elegantius. ut infra lib. II. c. 34 *omnes mundi partes ita conſtitutae ſunt, ut neque ad uſum meliores potuerint eſſe, neque ad ſpeciem pul criores.* et cap. 36. *nulla eſt enim inſatiabilior ſpecies, nulla pulchrior; et ad orationem ſollertiamque praeſtantior.* de Leg. III, 8. *inſignis ad deformitatem puer.* et Lib. I. c. 6. *Commodius vero. et ad orationem inſtituti ſapientius* ſc. hoc fiet. Velleius Paterc. lib. II. cap. 120. *Caldus Coelius ad vetuſtatem familiae ſuae digniſſimus.* ſic enim illic legendum, non *vetuſtate ſ. ſ. digniſſimus*, fidem facit editio princeps, iuxta cum autographi veſtigiis; licet aliter viſum fuiſſe intelligam viris inſignibus. Plura de hac praepoſitionis
155 vi ſuppeditantur in Turſell. de Particulis.[26]) Quod autem porro in loco propoſito adnotari meretur, eſt enallage iſta, qua *forma* vel *virtus humana* dicitur *accedere Deo*, h. e. formae vel virtuti Dei. At neque hoc ſane quicquam habet, quod nos Lambini emendationi ſub-

26) Etiam Heindorfius defendit vulgatam ſcripturam, ſed permira opinatione dativum dicit pendere a vocabulo *ſimilitudinem*. Quod in his Graeci uſurpaverunt, non ſibi conceſſerunt Romani. Cautius rem tractavit Heuſingerus in notis ad Vechneri Hellenolex. p. 264. Ille enim loquitur de ſubſtantivis verbalibus, quae caſum verbi ſui retineant. Neque vero Wopkenſii interpretatio magis probanda eſt, niſi eam coniungas cum aliorum ſententia, qui verba *accedere ad ſimilitudinem* cohaerere dicebant. Nam nova iſta doctrina de duarum conſtructio-

ribere cogat. ſic enim Acad. I. cap. 12. *Comprehensionem appellabant, ſimilem iis rebus, quae manu prenderentur.* i. e. ut explicat Guietus, ſimilem comprehensioni earum rerum, quae manu comprehenduntur. lib. . c. 5. *Sed neque Saturnius ſimile quicquam habuit veterum illorum*, i. e. eius quod veteres habuerunt li. Tuſc. I, 1. *Iam illa, quae natura - - adſecuti ſunt, neque cum Graecia neque ulla cum gente ſunt conferenda.* i. e. cum iis, quae Graecia, vel ulla omnino gens adſecuta ſit. *Quae enim*, pergit, *tam excellens in omni genere virtus in ullis fuit, ut ſi cum maioribus noſtris comparanda?* i. e. cum maiorum noſtrorum virtute. lib. V. c. 16. *Huic ergo* (Epicuro) *ut dixi, non multum differenti a iudicio ferarum* etc. i. e. cuius iudicium non multum differt a. i. f. ſic quoque de Amic. cap. 28. Lactant. lib. V, 11, 1. Vellei. Pat. lib. I. c. 12. et alibi.[27]) Quibus abunde liquet, non eſſe cur Car. Sigonius *ſui* pro *ſuis* reponeret in his Sulp. Severi, H. S. lib. I., 22, 1. *Et enim illum ſibi Moſes ſucceſſorem conſtituerat, virum virtutibus ſuis ſimillimum.*

num confuſione, a multis propoſita et ad omnia, quae non intelligunt, adhibita, quamquam anguſtioribus limitibus circumſcribenda et ad paucos numeros redigenda erit, tamen in hoc quidem loco re vera coniunctae ſunt duae rationes unius verbi, quum dicatur et *accedere ad ſimilitudinem* et *accedere alicui propius.* Hinc recte dicitur etiam *accedere alicui ad ſimilitudinem.*

27) Graeci frequenter hanc comparandi formam uſurpabant. Ita expedienda eſt conſtructio verborum in Sophocl. Antig. 74. ἐπεὶ πλείων χρόνος, ὃν δεῖ μ' ἀρέσκειν τοῖς κάτω, τῶν ἐνθάδε. Pind. Ol. 1, 11. μήδ' Ὀλυμπίας ἀγῶνα φέρτερον αὐδάσομεν. Vid. Rüdiger ad Demoſthen. Olynth. II, 10, 4.

Cap. XXXIV, 96. *Ad similitudinem enim Deo pi pius accedebat humana virtus, quam figura.* N erat quod Lambinus *Dei* pro *Deo* legeret, quamvis hı emendationi applauserint posteriores interpretes. Ar omnia enim observa, *ad similitudinem* hic esse simi tudine, vel quod attinet ad similitudinem, quo pra positionis usu nihil est elegantius. ut infra lib. II. c. 3 *omnes mundi partes ita constitutae sunt, ut neque a usum meliores potuerint esse, neque ad speciem pu criores.* et cap. 36. *nulla est enim insatiabilior specie nulla pulchrior; et ad orationem sollertiamque prae stantior.* de Leg. III, 8. *insignis ad deformitatem puer.* et Lib. I. c. 6. *Commodius vero. et ad oratio nem instituti sapientius* sc. hoc fiet. Velleius Paterc lib. II. cap. 120. *Caldus Coelius ad vetustatem fami liae suae dignissimus.* sic enim illic legendum, non *ve tustate f. s. dignissimus*, fidem facit editio princeps, iuxta cum autographi vestigiis; licet aliter visum fuisse intelligam viris insignibus. Plura de hac praepositionis
135 vi suppeditantur in Tursell. de Particulis.[26]) Quod autem porro in loco proposito adnotari meretur, est enallage ista, qua *forma* vel *virtus humana* dicitur *accedere Deo*, h. e. formae vel virtuti Dei. At neque hoc sane quicquam habet, quod nos Lambini emendationi sub-

26) Etiam Heindorfius defendit vulgatam scripturam, sed permira opinatione dativum dicit pendere a vocabulo *similitudinem*. Quod in his Graeci usurpaverunt, non sibi concesserunt Romani. Cautius rem tractavit Heusingerus in notis ad Vechneri Hellenolex. p. 264. Ille enim loquitur de substantivis verbalibus, quae casum verbi sui retineant. Neque vero Wopkensii interpretatio magis probanda est, nisi eam coniungas cum aliorum sententia, qui verba *accedere ad similitudinem* cohaerere dicebant. Nam nova ista doctrina de duarum constructio-

ribere cogat. ſic enim Acad. I. cap. 12. *Comprehenſionem appellabant, ſimilem iis rebus, quae manu prenderentur.* i. e. ut explicat Guietus, ſimilem comprehenſioni earum rerum, quae manu comprehenduntur. lib. I. c. 5. *Sed neque Saturnius ſimile quicquam habuit veterum illorum*, i. e. eius quod veteres habuerunt illi. Tuſc. I, 1. *Iam illa, quae natura - - adſecuti ſunt, neque cum Graecia neque ulla cum gente ſunt conferenda.* i. e. cum iis, quae Graecia, vel ulla omnino gens adſecuta ſit. *Quae enim*, pergit, *tam excellens in omni genere virtus in ullis fuit, ut ſi cum maioribus noſtris comparanda?* i. e. cum maiorum noſtrorum virtute. lib. V. c. 16. *Huic ergo* (Epicuro) *ut dixi, non multum differenti a iudicio ferarum* etc. i. e. cuius iudicium non multum differt a. i. f. ſic quoque de Amic. cap. 28. Lactant. lib. V, 11, 1. Vellei. Pat. lib. I. c. 12. et alibi. [27]) Quibus abunde liquet, non eſſe cur Car. Sigonius *ſui* pro *ſuis* reponeret in his Sulp. Severi, H. S. lib. I., 22, 1. *Et enim illum ſibi Moſes ſucceſſorem conſtituerat, virum virtutibus ſuis ſimillimum.*

num confuſione, a multis propoſita et ad omnia, quae non intelligunt, adhibita, quamquam anguſtioribus limitibus circumſcribenda et ad paucos numeros redigenda erit, tamen in hoc quidem loco re vera coniunctae ſunt duae rationes unius verbi, quum dicatur et *accedere ad ſimilitudinem* et *accedere alicui propius.* Hinc recte dicitur etiam *accedere alicui ad ſimilitudinem.*

27) Graeci frequenter hanc comparandi formam uſurpabant. Ita expedienda eſt conſtructio verborum in Sophocl. Antig. 74. ἐπεὶ πλείων χρόνος, ὃν δεῖ μ' ἀρέσκειν τοῖς κάτω, τῶν ἐνθάδε. Pind. Ol. 1, 11. μηδ' Ὀλυμπίας ἀγῶνα φέρτερον αὐδάσομεν. Vid. Rüdiger ad Demoſthen. Olynth. II, 10, 4.

Cap. XXXVI, 100. *qui etiamſi aberrant a con ctura, video tamen quid ſequantur.* Legit cl. Wall rus, *aberrant coniectura*, quod *aberrare a coniectu* aut plane nihil, aut hoc ſaltem in loco nihil ipſi ſig ficare videatur. Mihi autem, per hominem acutu aliter ſentire liceat, qui phraſin iſtam hic facillime ſta poſſe credo, dummodo per *coniecturam* pleno ſen intelligas coniecturam cum effectu, a bonis principi bene procedentem, et qua quis proinde veritatem a probabilitatem adſequatur. Sic accipio hanc vocen ad Fam. lib. IX. ep. 2. *quamquam quo me coniectur*
136 *ducat, habeo.* coniectura non quaelibet nempe, ſe probabilibus rationibus ſuffulta. Atque eodem plan ſenſu ſimilis occurrit dictio, in or. XII. Philipp. cap. 9 *Nunc, quaeſo, attendite, num aberret a coniectur ſuſpicio periculi mei.* qui locus, ut rei propoſitae comprobandae adcommodatiſſimus, utinam viro doctiſſimo prae oculis fuiſſet! Cave autem, mihi iſta obiicias, ad Att. lib. XIV. c. 23. *quamquam vereor, ne nihil coniectura aberrem.* niſi enim inde exciderit praepoſitio *a*, quemadmodum ab his Tuſc. I, 34. *ſed te de aeternitate dicentem, aberrare propoſito facile patiebar:* excidiſſe credebat Lambinus; poteſt *aberrare coniectura* reſolvi, ut ſit *errare a coniectura;* aut ceteroquin alio, eoque communi ſenſu vox *coniectura* intelligi. [28])

28) Wopkenſii interpretationem amplexus eſt Heindorfius. *Aberrat coniectura*, qui falſa coniectura proſequitur rem, ſed *aberrat a coniectura*, qui coniecturam veritatis conficere non potuit.

CAPUT IV.

Tullius in I. de N. D. ter quaterve defenditur; ter quoad lectionem aut distinctionem emendatur; semel luce adspergitur. Frui et uti. Rationis motus. *Asyndeta participia duo. Apollodorus defenditur. Polyaenus emendatur.* Idem *pro* tamen. *Lactantius emaculatur. Cicero defenditur. Synonymia illustratur. Duo loca Tullii ac Pomp. Melae adferuntur. Vell. Paterc. et Cyprianus tentantur.*

Percurremus iam reliqua capita lib. I. Ciceronis de Nat. Deor. Cap. XXXVII, 103. *Utatur enim suis bonis oportet et fruatur, qui beatus futurus est.* Haud moveor codicibus istis, qui copulam *et* non agnoscunt: quibus enim iurisconsultorum locis lectionem istam stabilire conatus est vir eximius, illa mihi quidem videntur per se haud satis probare. Tullii adiungenda fuit 137 auctoritas, qui tamen copulam quoque addidit, infra lib. II. cap. 60. et alibi. Eodem cap. sequitur: *Nam locus quidem his etiam naturis, quae sine animis sunt, suus est cuique proprius, ut terra infimum teneat, hanc inundet aqua, superior aether, ignibus altissima ora reddatur.* Ut varia exstat loci lectio, sic quoque non una est interpretum de vera ac genuina illius scriptione sententia. Antiqui libri quidam dant *superior aether*, alii dant *superius aer*, alii *supremum aer*, alii denique *supremum aether:* unde coniiciunt critici, legendum *superiorem aer*, sc. locum teneat, vel *superior aeri* sc. ora reddatur, vel denique *superior aetheri.* At quum plerique codices stent pro lectione, quam etiam edidit Gruterus, *superior aether;* cumque Tullius *aetheris* voce nusquam, quod sciam, in huius-

modi certe locis, aerem appellaverit; reſcribendum eſt, ὡς γ' ἐμοὶ κριτῇ, *SUPERIOR SIT AER* quod vide, quam proximum ſit depravatae ſcripturae *SUPERIOR AETHER*, ſi charactera ſpectes. [28])

Ibidem: *ad quam denique rem motu mentis ac rationis utatur.* ſc. Deus. Volebat vir cl. *motu mentis ac ratione*: ſed quamvis huic emendationi codex unus et alter faveat, ſtare tamen vulgata lectio poteſt: cum enim *mens* et *ratio* paſſim συνονύμως accipiuntur, tum quoque *verſari* et *in motu eſſe* non raro de ratione dicitur. infra lib. III. c. 26. *Quid ille funeſtas epulas fratri comparans? nonne verſat huc et illuc cogitatione rationem?* Lactantius lib. VI, 17, 22. *ſtudent animum perturbationibus liberare - - Quod fieri non tantum non poteſt, quia vis et ratio eius in motu eſt* etc. [29])

28) Bona eſſet haec emendatio, niſi mirum videretur, a librariis illud verbum *ſit* omiſſum, aut cum prima parte nominis *aether* commutatum eſſe. Probabilior ergo videtur Manutii coniectura: *ſuperior aëri, ignibus altiſſima ora reddatur. Superior* et *ſuperius*, quae in ſcriptis libris leguntur, ſimillima habent extremae ſyllabae compendia.

29) Altera lectio *motu mentis et rationis* fortaſſe ob auctoritatem plurium codicum praeferenda videbitur. At etiamſi recte dicatur apud Lactantium *rationem in motu eſſe* de animi perturbationibus, et apud Ciceronem *verſare cogitatione rationem* de reputatione cauſſae, et in Acad. 2, 11, 34. *mentem moveri* de cogitatione, et quamvis diis tribuantur de Nat. d. 1, 2, 4. *mens atque ratio*, tamen Cicero ex ſuo more non dixit *motu mentis ac rationis*, niſi cum aliqua oppoſitione cogitationis. *Ratio* non eſt ipſa cogitatio, ſed cernitur in mente, quae non inaniter movetur, et in animo, qui non affectus motu

Cap. XXXVIII, 105. - - *vos autem adventum in animos et introitum imaginum dicitis. Ut enim Tib. Gracchum cum videor concionantem in Capitolio videre, de M. Octavio deferentem sitellam, tum eum* 133 *motum animi dico esse inanem; tu autem et Gracchi et Octavi imagines remanere, quae, in Capitolium cum pervenerint, tum ad animum meum referantur. Hoc idem fieri in Deo, cuius crebra facie pellantur animi* etc. Attende locum, confestim sordere interpunctionem istam intelliges. Quid enim ista *Hoc idem fieri in Deo*, nonne constituunt ἀπόδοσιν antecedentium, *Ut enim* etc.? Ea igitur minoris distinctionis nota a προτάσει disiungamus, hoc modo, - - *referantur: hoc idem fieri in Deo* etc. atque ita nunc video distinctum esse in nupera cl. Verburgii editione. Quod autem doct. Boherius ista, *de M. Octavio deferentem sitellam*, coniunctione *et* cum praecedentibus connectenda esse retur, ego vereor, ne ista emendatio minus necessaria sit. Quamvis enim diversae actiones designentur, quam correctionis suae causam adfert vir amplissimus; possunt tamen illae duae actiones aliquomodo unius instar considerari, quatenus Gracchus eo tempore, cum in Capitolio concionaretur, de M. Octavio sitellam quoque deferebat. Quidquid est, saepissime sic ἀσυνδέτως iunguntur duo aut plura participia. [30]

perturbatur. conf. Acad. 2, 11. de Nat. d. 3, 28. Recte igitur se habet *motu mentis ac ratione* i. e. cogitatione, quae est in deo ratio.

30) In his accurate ea secernenda erunt, in quibus appareat participiorum proprietas. Nam participiis ea omnia sunt cum adiectivis communia, quae aut rhetorica vi anaphorae formantur, aut disiunctionem reconditam verbis simpliciter coniunctis exprimunt. Praeter haec duo re-

Tusc. lib. I. c. 1. *retuli me.. ad ea studia, quae r*
tenta animo, remissa temporibus, longo intervallo i
termissa revocavi. lib. II. cap. 7. *Itaque exclam*
auxilium expetens, mori cupiens. de Divin. II. cap. 4
qui lactens cum Iunone, Fortunae in gremio seden
mammam appetens, castissime colitur a matribus. L
vius lib. XXXVII. cap. 24. *contemplatus Eudamus h*
stes claudas mutilasque naves apertis navibus remulc
trahentes, viginti paulo amplius integras abscedente
Nepos Dat. cap. 4. *Hac delatus in Ciliciam, egressu*
159 *inde, dies noctesque iter faciens, Taurum transiit*
vide Pauf. c. 2. Caesar B. Gal. lib. III. c. 3. *ut, im*
pedimentis relictis, eruptione facta, . . ad saluten
contenderent. Ammianus lib. XX. c. 8. *Quae cum fre*
quentibus nuntiis didicisset Constantius, metuens ex-

stant propria genera exemplorum. In altero participia iuxta posita pro verbis rectis accipi debent, quae quidem res significant uno conspectu comprehensas.. veluti apud Livium 37, 24. *hostes — trahentes — abscedentes.* Aliud autem genus, ratione diversum, duo participia complectitur, quorum alterum ex altero per caussae notionem pendet, ut in Hymn. Hom. in Apoll. Del. 70. τῷ ῥ' αἰνῶς δείδοικα κατὰ φρένα καὶ κατὰ θυμὸν, μή; ὁπόταν τὸ πρῶτον ἴδῃ φάος ἠελίοιο, νῆσον ἀτιμήσας, ἐπειὴ κραναήποδός εἰμι, ποσσὶ καταστρέψας ὤσῃ ἁλὸς ἐν πελάγεσσιν. ubi non erat de interpolatione cogitandum: aut unum participium ad nomen pertinet, alterum cum verbo coniungitur: veluti Tacit. Agr. 28. *eadem aestate cohors Usipiorum per Germanias conscripta in Britanniam transmissa magnum ac memorabile facinus ausa est.* ubi non probanda erat scriptura *et in Brit.* Nam sensus est: cohors, quae per Germanias conscripta erat, facinus ausa est in Britanniam transmissa. Xenoph. Hist. 7, 2, 3. a Wopkensio allatus: ὁ ξεναγὸς τοὺς προδιαβεβῶτας λαβὼν ἀπολιπὼν αὐτοὺς ᾤχετο. Apud Graecos tertium genus comprehendit participia praesentis et aoristi coniuncta, quorum ratio nunc demum a grammaticis aliquantum cognita est.

editiones *Parthicas hiemem apud Constantinopolin gens*, *impensiore* etc. sic ille saepius. Pariter Graeci. Xenoph. *Κυρουπαιδ.* IV. pag. 112. [6, 4.] *ἀλλ' αἰχμὴν παρά τινος τῶν ἑπομένων ἁρπάσας, παίσας εἰς τὰ στέρνα τὸν..παῖδα ἀφείλετο τὴν ψυχήν: sed cuspidem a quodam comitum accipiens, percutiendo in pectus adigens, filium vita privavit.* et Hist. Graec. lib. VII. p. 624. [2, 8.] *ἐπεὶ ὁ ξεναγὸς τοὺς προδιαβεβῶτας λαβὼν, ἀπολιπὼν αὐτοὺς, ᾤχετο: cum mercenariorum ductor, adsumtis qui antecesserant, iis relictis, abiret.* sic ille passim. Apollodorus Biblioth. lib. III. p. 245. [14, 8, 3.] *ἔφθειρε καὶ ταύτην, εἰπὼν τεθνᾶναι Πρόκνην, κρύπτων ἐπὶ τῶν χωρίων: corrupit illam, dicens Procnam esse mortuam, abscondens eam in agris.* Tan. Faber legebat, *καὶ κρύπτων ἐπὶ τῶν χωρίων:* absque causa quidem solida, ut ego puto. Polyaenus lib. I. cap. 31. *ἀλλήλων λαβόμενοι, τῆς πόλεως ἔξω προελθόντες, εἰς ταὐτὸν ἑκάτερος τὴν δεξιὰν χεῖρα καθιέντες, συνηγμένων τῶν δακτύλων ἐπεφώνουν: se mutuo apprehendentes, extra civitatem procedentes, in unum uterque manum dextram demittentes, complicatis digitis, acclamarunt.* lib. II. c. 3, 8. *ἐπεὶ δὲ οἱ στρατιῶται σὺν ἡγεμόσιν ἐς τὸ ἱερὸν ἐλθόντες, ἰδόντες τὰς θύρας ἀνεῳγμένας, οὐδενὸς τῶν ζακόρων παρόντος, εἶδον δὲ καὶ τὰ ὅπλα* etc. locus ille, haud dubie corruptus, sic emendabatur a magno Casaubono, ut pro *ἰδόντες τὰς θύρας* legeret *εἰδόν τε τ. θ.* vel *εἶδον μὲν τ. θ.* sed cum ista verbi *εἶδον* geminatio minus grate sonet, equidem posterioribus illis verbis *εἶδον δὲ καὶ* etc. manum medicam

31) **Heynius a transpositione verborum medelam sumsit haud probabilem. Scribendum videtur: ἔφθειρε καὶ ταύτην, εἰπὼν τεθνᾶναι Πρόκνην, κρύπτων δ' ἐπὶ τῶν χωρίων.**

potius adhibuerim, itaque legerim, *ἜΝΔΟΝ* δὲ κα
140 etc. quae etiam facilior est mutatio. sic hoc dicet Polyaenus: *Postea vero milites cum ducibus in templum ingressi, conspicati ianuas apertas nullo ministrorum praesente, INTUS autem arma, -- clamorem sustulerunt.* ἐπεὶ pro ἐπειδὴ satis usitatum esse, contra Leunclavium aliosque, qui illud negarunt, plurimis testimoniis ostenderem, nisi ista digressio hoc quidem in loco esset nimia. vide Viger. Idiot. cap. VII, sect. 6, 4.

Cap. XXXIX, 109. *Fluentium frequenter transitio fit visionum, ut e multis una videatur.* Quamvis imagines infra dicantur *continenter ferri*, non cerno tamen satis iustam esse rationem istam, cur rescribendum putaremus, *Fl. continenter.* Ea quae *frequenter*, h. e. numerose, fluunt, non ideo quidem dici possint *continenter ferri;* cur autem de iis, quae *continenter* feruntur aut fluunt, dici nequeat, *frequenter* fluere, ego sane non video.

Cap. XLIII, 121. *Cum enim optimam et praestantissimam naturam Dei dicat esse, negat idem esse in Deo gratiam; tollit id, quod maxime proprium est optimae praestantissimaeque naturae.* Ut modi convenirent, legebant critici, *dicit esse*, *negat* etc. vel *dicat esse*, *neget* etc. Est etiam, qui reponat, *dicat esse; negat tamen esse* etc. Mihi vero nihil innovandum videtur, modo interpunctionem sic restituas, ut verba *tollit id* etc. ab antecedentibus τελείῃ ὑποστιγμῇ separentur, ut est in priore Davisiana, et nupera cl. Verburgii editione factum. [32]) Tum vero vocula *idem*

32) Etiam Heindorfius probavit Walkeri emendationem *dicit esse*. Sed Cicero sententiam ita conceperat: Epicurus

eundem vim habebit, quam in locis sequentibus. [33]) Tusc. lib. II. c. 26. *Saepe enim multi, qui - - - - vulnera exceperunt fortiter et tulerunt, iidem, omissa contentione, dolorem morbi ferre non possunt.* lib. V. c. 10. *ut cum ea, quae supra enumeravi, in malis numerent, iidem dicant semper beatum essem sapientem.* 141 Seneca de Const. cap. 3. *Cum sapientem negastis servum esse, iidem non itis inficias, et vaeniturum* etc. Lactantius lib. II. c. 8, 12. *quod is qui providentiae fuerit assertor, . . idem nunc . . providentiam conatus est tollere.* et cap. v. 38. *Iam illud quam repugnans et absurdum! quod cum coelestes ignes ceteraque mundi elementa deos adfirmant, item ipsum deum mundum dicunt.* legendum, *IIDEM ipsum d. m. d.* [34]) Aliquando vocula ista omittitur, eodem tamen sensu manente. Acad. II. c. 36. *Tu, cum me incognito adsentiri vetes, . . tantum tibi arrogas, ut exponas* etc.

quamvis optimam naturam dei esse dicat, simul tamen negat esse in deo gratiam: tollit igitur id, quod maxime proprium est optimae naturae. Illud *igitur* omitti poterat in hac sententia explicativa: nam maximam vim in se habet vocabulum *tollit* primo loco positum.

33) Walkerus erat, qui *tamen* coniiceret. At *idem* ita ponitur pro *idem tamen*: vid. Wolf. ad Sueton. Domit. 3. *uxorem Domitiam, ex qua in secundo suo consulatu filium tulerat, alteroque anno consalutaverat ut Augustam, eamdem Paridis histrionis amore deperditam repudiavit.* Tum vero *idem* adiectiva forma usurpatur pro adverbio *item.* Vid. ad pag. 159. Cornel. Attic. 4, 1. *idem poemata pronunciabat et graece et latine sic, ut supra nihil posset addi.*

34) Heumannus etiam coniecit *iidem.* Dictionem Ciceronianae simillimam eamque bonam exhibent codices: *quod quum — affirment.*

ſynonymia haud minus ingrata eſt quam pleonaſtica illa loquendi ratio, qua dixit Plautus *univerſi omnes* notante in Lex. Pareo. Velleius Paterc. lib. II. cap 27, 3. *cuius abſciſſum caput ferri geſtarique circa Praeneſte Sulla iuſſit.* ſed *ferri* ibi denotat ſibi adferri, ut apud Sever. lib. I. c. 23, 10. Iuſtin. 1, 5, 10. et alibi; *geſtari* autem eſt circumferri. Quod non reputabat erud. Burmannus, qui ſynonymiam ingratam cauſatus, legebat *ferri, ſpectarique.* [37]) Pompon. *Mela* in prooemio: *Id quo facilius ſciri poſſit atque accipi,*
143 *paullo altius ſumma repetetur.* et lib. I. c. 12. *diver-*

37) Wopkenſius antea ſcripſerat: „ſed ibi tamen ſcriptum fuiſſe iam ſuſpicor *c. a. c. efferri geſtarique.*" Correxit haec in Addendis, et in Adverſariis, quae inſerta ſunt Miſcell. Obſerv. T. 8. p. 39. v. *ferri* interpretatus eſt, *adſerri, ſibi exhiberi.* Tum eum acerrime impugnabat Burmannus in Miſcell. Obſerv. T. 8. p. 373. negans *ferri* aptum eſſe verbum rei deſcribendae, nec poſſe poni pro *adferri.* Ille tamen iterum ſuam ſententiam defendit in Miſcell. Obſerv. Tom. 9. p. 254. his verbis: „Burmannus legendum putabat *ſpectarique c. P. i.* Sed parum veriſimile eſt, ut Sulla conſpiciendi capitis Teleſini edictum dederit. Nec tali mutatione indigere locum in Lect. Tullian. Addendis ac deinceps in Adverſariis noſtris videmus, quoniam hic manifeſto verborum ſenſus, ut Sulla iuſſerit ad ſe ferri hominis huius caput, ac circa Praeneſte illud geſtari. Quid planius? Si praeſertim addes, quae de hac verbi *ferre* notione obſervavimus: quod ſic a ſpecialiore verbo *geſtare* diſtinguitur, quemadmodum nos noſtra *brengen* et *dragen* facile diſtinguimus, ut nempe poſterius ad certum ferendi modum reſpectum habeat." Haec omnia transmittens, Ruhnkenius veram lectionem inveniſſe ſibi viſus eſt in his: *cuius abſciſum caput ferri oſtentarique circa Praeneſte Sulla iuſſit.* quae quo modo a librariis depravari aut mutari potuerint, equidem non perſpicio. Si quae corruptela in alterοutro verbo latet, corrigendum erit illud *ferri,* quod nullo pacto dici poterat pro *ad ſe ferri.* De eadem re

as opes maris atque terrarum facili commercio permutat ac miſcet.

CAPUT V.

Tria loca Tullii in Lib. II. de N. D. adſeruntur. Conſtructionis confuſio illuſtratur. Lactantius vindicatur, atque etiam cum Caeſare, diſtinctionem quod attinet, emendatur. Indicativus in altero orationis membro adiuvatur, emendatioque Senecae et aliquot Tullii locorum dubia redditur. Ἀκυρολογία, qua voces eaedem aut ſynonymae ſibi invicem ſubiiciantur, illuſtratur, cum defenſione Tullii Velleiique Paterculi, ac redargutione Philonis Judaei.

Pergamus iam ad librum ſecundum de Nat. Deorum. Ibi Cap. IV. ſic loquitur Ciceronis Balbus: *Ne aegri quidem, quia non omnes convaleſcunt, idcirco ars nulla medicina eſt?* Non ſunt haec interrogatorie, ſed abſolute intelligenda, ideoque nullius loci eſt ſignum ἐπερωτηματικὸν, quod appoſuerunt. Malo etiam omine comma poſt *quidem* irrepſit, quandoquidem vox *aegri* ad verbum *convaleſcunt* eſt referendum: ut *aegri quia non omnes convaleſcunt*, ſyntaxi Ciceroni familiariſſima, dicatur pro *quia aegri non omnes convaleſcunt.* 38) Sic ſupra cap. 38. *Gracchum cum video concionantem.*

Livius 4, 19, 5. *caput abſciſum victor ſpiculo gerens.* Iuſtin. 24, 5. *caput eius amputatum et lancea fixum tota acie ad terrorem hoſtium circumfertur.* Quare aut excidit nomen aliquod, aut Velleius ſcripſit *abſciſum caput adferri geſtarique circa P. Sulla iuſſit.*

38) Negatio duplex nullam habet offenſionem. Cic. in Verr. 1, 60, 155. *non enim praetereundem eſt ne id qui-*

Tufc. III, 5. *Eos enim ſanos quoniam intelligere neceſſe eſt... qui contra affecti ſunt, eos inſanos appellari neceſſe eſt.* i. e. *quoniam enim eos ſanos* etc. ubi Lambinum, τὸ *quoniam* exſcindentem, merito redarguit cl. Daviſius, qui tamen idem illud commiſit, in his Lactantii Epit. cap. 15. *Ergo hoc Terentius a philoſophia ſumtum cum tam commode dixerit,* (i. e. *Cum ergo hoc Terentius* etc.) *nos.. non et dicemus*
144 etc.? ubi voculam *cum* delebat vir cl. iuxta librum Urſini; quae tamen a librariis videtur omiſſa potius, quam iniecta. Sic Seneca epiſt. 27. *Scelera etiamſi non ſunt deprehenſa,.. ſollicitudo non cum ipſis abit.* Lactantius lib. VI. cap. 4. *haec enim vita temporalis quia brevis eſt, idcirco et bona eius et mala brevia ſint neceſſe eſt.* huc quoque, poſt vocem *temporalis*, comma ſe importune ingeſſerat; quemadmodum etiam, poſt vocem *Caeſar*, in locum iſtum Caeſ. B. Gal. lib. IV. cap. 11. *Caeſar quum ab hoſte non amplius XII. millibus abeſſet,.. legati ad eum revertuntur.* Iam vero quod τὸ *ne quidem* in loco propoſito, interiecta voce *aegri*, diſſcinditur, hoc etiam illuſtratum cernere licebit, in iis quae ad Divin. II, 72. conferemus. His ego omnino permoveor, ut locum Ciceronis propoſitum omni ex parte ſincerum eſſe cum Iano Grutero exiſtimem, quamvis eum virum pervicaciae accuſet cl. Daviſius, qui prava diſtinctione ſe paſſus induci, legebat *Ne aegris quidem, quia* etc.

Cap. VI, 18. *Animum denique illum ſpirabilem ſiquis quaerat unde habemus, apparet* etc. Latinitas,

dem. Nec tamen interpunctionem poſt *quidem* factam temere reprehenderim, ſiquidem verba *ne aegri quidem* continent ſententiae alteram unam partem, quae antecedentibus opponatur: ne aegri quidem illud comprobant.

nquit vir cl., flagitat ut legatur *habeamus*. Grammaticam, five rigidas grammaticorum vix ulla cum exceptione regulas hoc flagitare, concedo; an vero Latinitas flagitet, hoc mihi quidem haud ita conftat, quin rationem dubitandi exhibeant, quae obfervavit iam Vechnerus Hellen. lib. II. cap. 36. 39) et Pareus in Lex. Plaut. V. Enallage et Syntaxis. Adde Corn. Severum in Aetna v. 274.

Scire quid occulto naturae terra coërcet.

fic faepius poetae. Praeter hos autem Seneca epift. 4. extr. *fcis quos nobis terminos ftatuit.* epift. 13. extr.

39) Nimium iam difputatum eft a viris doctis de verbis *fcire, quaerere, docere, videre, confiderare* et aliis cum indicativo compofitis. vid. Burmann. ad Lucan. 1, 126. Creuzerum ad Cic. de Nat. d. 1, 41. Goerenz. ad Cic. de Fin. 4, 24, 67. et 5, 10, 30. Nonnulli negligentiae aliquid concedendum effe putabant, alii certe poetis tribuebant libertatem grammaticis legibus non obnoxiam, alii denique, quid comici et prifcae linguae auctores ufurpaverint, accuratius diftinguebant ab recentiorum ufu artis praeceptis formato. Indicativus a Latinis poni poterat in oratione magis foluta, nec fententiarum arctiore vinculo conftricta, in qua quae indicativo exprimuntur, per fe conftant et apponuntur verbo, inftar unius nominis. Quae erat antiquae loquelae et vitae communis confuetudo. At in fcriptoribus, qui artem adhibuerunt verbis inter fe nectendis, eiufmodi dictiones negligentiae nomine fufpectae funt aut vitiofae. Atque in hac fententiarum concinnitate requiritur coniunctivus. Ubi autem res cognofcenda vel cognita defcribitur, quae ipfa fit, de qua non dubitatur, an fit, ab optimo quoque fcriptore indicativus ponitur. ut Cic. de Fin. 4, 24, 67. *at quo nituntur homines acuti argumento ad probandum, operae pretium eft confiderare.* i. e. *id*, *quo nituntur argumento.* conf. in Verr. 2, 55, 131. Nituntur enim re vera acuti homines argumento. Ita Acad. 2, 15, 46. *ut, quanta luce ea circumfufa funt, poffint agnofcere.* Sed

videbimus utrum veniet. vide quoque epist. 34. et 116.
145 et dubiam haec facient rationem correctionis clar. Schultingii, qui *trepidaverit* pro *trepidavit* legendum putabat, in his Suasor. I.. *de qua dixit, quomodo illa trepidavit, etiam quod Granicum transiturus esset.* 40) Min.

ubi considerandа res nondum constat, neque tantum agnoscenda, sed adhuc quaerenda est, cognoscendique argumentum ipsum in quaeritando cernitur, non potest coniunctivus non adhiberi. Si in Cic. de Off. 1, 7, 23. scribitur *audeamus Stoicos imitari, qui studiose exquirunt, unde verba sunt dicta*, sensus est: qui exquirunt etymologiam verborum: sin vero *unde verba sint dicta*, Stoici dicuntur quaerere de re adhuc incognita et incerta, quid sit unde verba dicantur. Atque illud voluisse videtur Cicero. Necessario igitur abstinebimus a mutatione horum locorum de Fin. 5, 9, 24. *incipit progredi, seseque agnoscere, et intelligere, quam ob caussam habeat eum, quem diximus, animi appetitum.* Quae Bremius profert ad defendendum indicativi usum, non vera sunt. Appetitus ille enim certus erat, non caussa eius. de Nat. d. 1, 41, 116. *sanctitas autem est scientia colendorum, qui quamobrem colendi sint, non intelligo, nullo nec accepto ab iis, nec sperato bono.* Indicativus ut locum obtineret, esse deberet *quamobrem coluntur.* In verbis, quae defendit Wopkensius, boni codices praebent *habeamus.* Epist. ad Att. 7, 12. *sin discedet, quo, aut qua, aut quid nobis agendum est, nescio.* vitiosam esse scripturam, ipsum futurum monstrat. Exspectemus igitur emendationem ab auctoritate meliorum codicum. Poetas saepe metrum coegit, ut, antiquum morem sequuti, pro coniunctivo indicativum ponerent. Neque vero exempla adhiberi possunt alieni generis, veluti Cic. p. Mur. 21, 45. *nescio quo pacto semper hoc fit.*

40) In primo Senecae loco una edit. Rom. exhibuit *statuit*; codices omnes Schweighaeuseri *statuat.* In altero codices praebent *videbimus, uter vincat.* Suasoriarum verba recte emendavit Schultingius. Apud Minutium c. 5. intelligitur *id, de quo quaerimus.* Prorsus alia etiam est ratio formularum *vide, adspice, ut.*

Felix Oct. cap. 5. *Quamquam tibi -- de quo cummaxime quaerimus, non ſit ambiguum.* cap. 18. *Coelum vide quam late tenditur* etc. Lactantius Epit. cap. 45. *videamus ergo, ſi ſermones illius veri ſunt, et tentemus, quae eventura ſunt illi.* cap. 14. *cur ita traditur, ratio certa eſt.* ubi *tradatur* coniicit vir cl. Saluſt. Iugurth. cap. 4; 4. *Qui ſi reputaverint, et quibus ego temporibus magiſtratus adeptus ſum* etc. [41]) Quin ita quoque Cicero multis, immo plurimis in locis quorum quaedam coniecturis ſuis aggreſſi ſunt interpretes, quaedam vero incaſtigata elabi ſiverunt. infra lib. III. c. 6. *Sed qui iſta intellecta ſunt, a philoſophis debeo diſcere.* de Divin. II, 71. *ut mihi mirum videatur, . . . quomodo iſti . . non ex multis potius uni fidem derogant, quam ex uno innumerabilia confirmant.* Acad. lib. II. c. 15. *ut quanta luce ea circumfuſa ſunt, poſſint agnoſcere.* de Fin. I, 7. *Et quod quaeritur ſaepe, cur tam multi ſunt Epicurei; ſunt* etc. ſic lib. IV. c. 24. et lib. V. c. 9. Tuſc. III. cap. 5. *Graeci autem μανίαν unde appellant, non facile dixerim.* Haec loca cum emendatricem manum experta ſint, nil tamen monitum eſt ad illa, Tuſc. V. cap. 16. *parumne cognitum eſt, . . an delectationis . . cauſa locuti ſumus?* et cap. 41. *In quo quantum ceteris profuturi ſumus, non facile dixerimus.* de Nat. Deor. I, 41. *qui quamobrem colendi ſunt non intelligo.* [42])

41) Etiam hoc in loco praeſtantiores libri habent *adeptus ſim.*

42) In Libr. de Nat. d. 3, 6, 14. de Fin. 1, 7, 25. Tuſc. 3, 5, 11. reſtituta iam eſt meliorum librorum ſcriptura: nec dubitari licet, quin ſcribae etiam in Tuſc. 5, 41. vocalium ſimili ſono decepti, *ſunt* pro *ſint* dederint. In

Cap. IX, 25... *eaque* (terra) ***hieme ſit denſior***, *ob* ***eamque cauſſam calorem inſitum in terris contineat arctius.*** Ad h. l. „Pronomen, inquit cl. Daviſius,
146 „ad ***terram*** dubio procul eſt referendum; quod ſi ſit, „qualis quaeſo haec erit locutio, ***Terra calorem inſi„tum in terris contineat arctius?*** Aut igitur, pergit „ille, reponendum, ***calorem inſitum intra ſe conti„neat arctius***, aut quod malim, voces ***in terris*** ſunt „prorſus expungendae.“ Sic vir doctiſſimus. [43]) Haec autem miror non aeque facile potuiſſe concoqui ab illo, quam iſta lib. III. cap. 11. *Illa vero* (natura) *cohaeret et permanet naturae viribus.* ubi „Ampl., inquit, „Boherius nonnulla deeſſe putat, quia vix eſt ut Tul„lius diceret, *illam* (naturam) *permanere naturae vi„ribus.* Lacunam tamen haud agnoſco, et ſimilis lo„quendi ratio eſt infra cap. 14.“ Sic ibi commentatur ipſe Daviſius, haud reputans ſe antecedente adnotatione ſua ſibi vineta caedere, doctiſſimumque Boherium ſic redarguere, ut ſe ſimul redarguat ipſe. In loco autem, quem allegat vir cl., ſic loquitur Tullius; *Etenim aut ſimplex eſt natura animantis, . . . aut concreta ex pluribus naturis:* quae ſane non tantum faciunt ad vindicanda iſta, quibus vindicandis adferuntur, ſed etiam ad ſtabiliendum illud ***terra continet in terris***, quod hic ſollicitatur. Sed loquendi genus pluribus exemplis repraeſentari meretur, quoniam, ſi verum dicere velimus, non ab omni ſoloeciſmo immune

Tuſc. 5, 16. Wopkenſius miro modo erravit. De reliquis exemplis antea diximus praeter illud de Divin. II, 71. ubi Hottingero credere oportet. Indicativo ibi nullus conceditur locus.

43) Haec extrema Daviſius in altera editione ſui libri omiſit.

eft. 44) Sic igitur nofter Acad. I. cap. 8. *Senfus autem omnes hebetes et tardos effe arbitrantur, nec percipere ullo modo res eas, quae fubiectae fenfibus viderentur.* i. e. fibi fubiectae. lib. II. cap. 33. *Quid fiet artibus? quibus? hifne, quae ipfae fatentur coniectura fe plus uti, quam fcientia? an his, quae tantum id quod videtur, fequuntur, nec habent iftam artem veftram, qua vera et falfa diiudicent.* ubi *artes* dicuntur habere *artem, qua diiudicent:* plane quemadmodum Seneca loquitur epift. 95. *Omnes iftae artes circa inftrumenta vitae occupatae funt, non circa* 147 *totam vitam. Itaque multa illas inhibent extrinfecus, et impediunt; fpes, cupiditas, timor. At haec* (fc. ars) *quae artem vitae profeffa eft, nulla re* etc. Nihil igitur innovandum Tufc. II. cap. 17. *Sit ne igitur malum dolor, nec ne, Stoici viderint... Ego illud quidquid fit, tantum effe quantum videatur non puto; falfaque eius vifione et fpecie moveri homines dico vehementius, doloremque eius omnem effe tolerabilem.* Hic, fi recte attendas, *dolor doloris* dicitur, quoniam illud *doloremque eius* directo quidem ad *malum* pertinet, deinceps vero ad *dolorem;* quem is, qui haec difputat, non concedebat effe malum, aut tan-

44) Ne foloecifmum appelles id, quod ad conformationem notionum univerfalium pertinet. Poteft enim in praedicato id iterum dici, quo fubiectum conftat. Sed Wopkenfius compofuit diverfa exempla: at ufum dictionis egregie illuftravit. Cicero ita loqui poterat, quum duas res diftingueret, calidam aquam ex puteis iugibus trahi, et hibernis maxime temporibus id fieri folere. Illius cauffa cernitur in eo, quod vis caloris cavernis continetur, hoc autem in eo, quod terra, in hieme denfior facta, calorem arctius continet. Haec, quae difponi debebant, ex ordine appofita funt.

tum certe malum, quantum videretur. Hoc non tolerabant critici, qui emendarunt *doloremque eis omnem*, vel *doloremque*, *velis*, *omnem*, vel *doloremque velis modo omnem*. Mihi vero, iuxta exempla quae protulimus, hoc loquendi genus eorum catalogo accenſendum videtur, quae nimis urgere non liceat. [45]) Rurſum de Fin. lib. III. c. 20. *conſentaneum eſt huic naturae, ut ſapiens velit gerere et adminiſtrare remp., atque ut e natura vivat, uxorem adiungere, et velle ex ea liberos.* hic eſt ſoloecum illud *velit velle.* quoniam vero illud *velit* et *velle* intervallo ſatis magno a ſe invicem diſtant, quid mirum, ſi Cicero in illud abſonum de improviſo inciderit? [46]) ſic nihil eſſe videtur, cur cum viris cll. malimus legere, *et procreare ex ea liberos*, vel *et quaerere ex ea liberos*. Plurima vero huius *ἀκυρολογίας* exempla ex ſacris ſcriptoribus collegit doct. Glaſſius lib. III. tract. II. can. 13. unde etiam illud refellere poſſemus, quod Philo Iudaeus lib. de ſomniis a Deo miſſis, pag. 599. B. argumentatus eſt ex verbis Geneſ. 31, 13. *Ἐγώ εἰμι Θεὸς ὁ ὀφθείς σοι ἐν*
148 *τόπῳ Θεοῦ.* Quae verſio mala eſt verborum Hebraeorum, ut docuit ad iſtum locum illuſtriſſimus Clericus, et quamvis eſſet bona, ne ſic quidem inſerviret ſuper-

45) Non ita. In verbo *illud* non intelligitur malum, ſed res quae excitet dolorem. Deeſt enim latinae linguae vocabulum, quod reſpondeat noſtro *Gegenſtand.* Et recte dicitur *dolor alicuius rei*, de dolore ab aliqua re excitato. Sic Cic. ad Att. 9, 9. *iniuriae dolor.*

46) At potius diverſus eſt ſenſus unius verbi. Primum *velle* ſignificat, apud ſe conſtituere, in ſe recipere, tum vero, impetrare, cupere. Per euphemiſmum quae dicta ſunt, critici percipere noluerunt, librarii expoſuerunt addito verbo *procreare.* Nihil deeſt, nec quod iſta ratione coniungitur *velit velle*, putidum dixerim.

itiosis hominis ingeniosi enarrationibus; sed argumentum illud iam fusius non persequemur. Non ossum autem quin hac occasione defendam locum elleii Paterculi, ubi non quidem vox eadem isto modo eminatur, sed haud minore cum duritie duae concurrunt voces, quae passim συνονύμως accipiuntur. ic loquitur ille auctor lib. II. cap. 7. *Factum Opimii, uod inimicitiarum quaesita erat ultio, minor secuta uctoritas; et visa ultio privato odio magis, quam indictae publicae data. Ultio* dari dicitur *vindictae;* uae est ipsa ultio; ergo *ultio* dabatur *ultioni.* [47]) Tentant viri magni, *et visum privato odio magis, quam vindictae publicae datum*: vel, *ut visum privato o. n. q. v. p. dari.* Sed incommodum illud, quod istiusnodi emendationem extorquebat his hominibus, idem plane exstat in his Senecae Epist 95. *Inter insaniam publicam, et hanc, quae medicis traditur, nihil interest, nisi quod haec morbo laborat, illa opinionibus falsis. Altera causas furoris traxit* etc. vides, ut *furoris* causas traxisse dicatur *insania;* quae cum ipse *furor* sit, *furor furoris* causas, si argutari velis, traxerit, h. e. causas suas. Noster Divin. II. c. 33. *Errabat enim multis in rebus antiquitas, quam vel usu iam, vel doctrina, vel vetustate immutatam videmus. Antiquitas* passim idem valet, quod *vetustas;* at Tullius ista nescioquomodo distinguere gestiit, cum diceret, *antiquitatem... vetustate immutatam.* [48]) Qualis

47) Scilicet privata ultio opponitur publicae. Id non reputavit Wopkensius, quum immutaret ordinem verborum *quam publicae vindictae data.* Locum subtiliter explicuit Ruhnkenius.

48) Clara est distinctio. *Vetustas* est longinquitas temporis, et dicitur adeo de rebus posteris. Cic. ad Att. 14, 9.

Tuſc. III, 5. *Eos enim ſanos quoniam intelligere neceſſe eſt... qui contra affecti ſunt, eos inſanos appellari neceſſe eſt.* i. e. *quoniam enim eos ſanos* etc. ubi Lambinum, τὸ *quoniam* exſcindentem, merito redarguit cl. Daviſius, qui tamen idem illud commiſit, in his Lactantii Epit. cap. 15. *Ergo hoc Terentius a philoſophia ſumtum cum tam commode dixerit,* (i. e. *Cum ergo hoc Terentius* etc.) *nos.. non et dicemus*
144 etc.? ubi voculam *cum* delebat vir cl. iuxta librum Urſini; quae tamen a librariis videtur omiſſa potius, quam iniecta. Sic Seneca epiſt. 27. *Scelera etiamſi non ſunt deprehenſa,.. ſollicitudo non cum ipſis abit.* Lactantius lib. VI. cap. 4. *haec enim vita temporalis quia brevis eſt, idcirco et bona eius et mala brevia ſint neceſſe eſt.* huc quoque, poſt vocem *temporalis*, comma ſe importune ingeſſerat; quemadmodum etiam, poſt vocem *Caeſar*, in locum iſtum Caeſ. B. Gal. lib. IV. cap. 11. *Caeſar quum ab hoſte non amplius XII. millibus abeſſet,.. legati ad eum revertuntur.* Iam vero quod τὸ *ne quidem* in loco propoſito, interiecta voce *aegri*, diſſcinditur, hoc etiam illuſtratum cernere licebit, in iis quae ad Divin. II, 72. conferemus. His ego omnino permoveor, ut locum Ciceronis propoſitum omni ex parte ſincerum eſſe cum Iano Grutero exiſtimem, quamvis eum virum pervicaciae accuſet cl. Daviſius, qui prava diſtinctione ſe paſſus induci, legebat *Ne aegris quidem, quia* etc.

Cap. VI, 18. *Animum denique illum ſpirabilem ſiquis quaerat unde habemus, apparet* etc. Latinitas,

dem. Nec tamen interpunctionem poſt *quidem* factam temere reprehenderim, ſiquidem verba *ne aegri quidem* continent ſententiae alteram unam partem, quae antecedentibus opponatur: ne aegri quidem illud comprobant.

inquit vir cl., flagitat ut legatur *habeamus.* Grammaticam, five rigidas grammaticorum vix ulla cum exceptione regulas hoc flagitare, concedo; an vero Latinitas flagitet, hoc mihi quidem haud ita conftat, quin rationem dubitandi exhibeant, quae obfervavit iam Vechnerus Hellen. lib. II. cap. 36. [39]) et Pareus in Lex. Plaut. V. Enallage et Syntaxis. Adde Corn. Severum in Aetna v. 274.

Scire quid occulto naturae terra coërcet.

fic faepius poetae. Praeter hos autem Seneca epift. 4. extr. *fcis quos nobis terminos ftatuit.* epift. 13. extr.

39) Nimium iam difputatum eft a viris doctis de verbis *fcire, quaerere, docere, videre, confiderare* et aliis cum indicativo compofitis. vid. Burmann. ad Lucan. 1, 126. Creuzerum ad Cic. de Nat. d. 1, 41. Goerenz. ad Cic. de Fin. 4, 24, 67. et 5, 10, 30. Nonnulli negligentiae aliquid concedendum effe putabant, alii certe poetis tribuebant libertatem grammaticis legibus non obnoxiam, alii denique, quid comici et prifcae linguae auctores ufurpaverint, accuratius diftinguebant ab recentiorum ufu artis praeceptis formato. Indicativus a Latinis poui poterat in oratione magis foluta, nec fententiarum arctiore vinculo conftricta, in qua quae indicativo exprimuntur, per fe conftant et apponuntur verbo, inftar unius nominis. Quae erat antiquae loquelae et vitae communis confuetudo. At in fcriptoribus, qui artem adhibuerunt verbis inter fe nectendis, eiufmodi dictiones negligentiae nomine fufpectae funt aut vitiofae. Atque in hac fententiarum concinnitate requiritur coniunctivus. Ubi autem res cognofcenda vel cognita defcribitur, quae ipfa fit, de qua non dubitatur, an fit, ab optimo quoque fcriptore indicativus ponitur. ut Cic. de Fin. 4, 24, 67. *at quo nituntur homines acuti argumento ad probandum, operae pretium eft confiderare.* i. e. *id, quo nituntur argumento.* conf. in Verr. 2, 55, 131. Nituntur enim re vera acuti homines argumento. Ita Acad. 2, 15, 46. *ut, quanta luce ea circumfufa funt, poffint agnofcere.* Sed

videbimus utrum veniet. vide quoque epiſt. 34. et 116.
145 et dubiam haec facient rationem correctionis clar. Schultingii, qui *trepidaverit* pro *trepidavit* legendum putabat, in his Suaſor. I.. *de qua dixit*, *quomodo illa trepidavit, etiam quod Granicum tranſiturus eſſet.* [40]) Min.

ubi conſideranda res nondum conſtat, neque tantum agnoſcenda, ſed adhuc quaerenda eſt, cognoſcendique argumentum ipſum in quaeritando cernitur, non poteſt coniunctivus non adhiberi. Si in Cic. de Off. 1, 7, 23. ſcribitur *audeamus Stoicos imitari, qui ſtudioſe exquirunt, unde verba ſunt dicta*, ſenſus eſt: qui exquirunt etymologiam verborum: ſin vero *unde verba ſint dicta*, Stoici dicuntur quaerere de re adhuc incognita et incerta, quid ſit unde verba dicantur. Atque illud voluiſſe videtur Cicero. Neceſſario igitur abſtinebimus a mutatione horum locorum de Fin. 5, 9, 24. *incipit progredi, ſeſeque agnoſcere, et intelligere, quam ob cauſſam habeat eum, quem diximus, animi appetitum.* Quae Bremius profert ad defendendum indicativi uſum, non vera ſunt. Appetitus ille enim certus erat, non cauſſa eius. de Nat. d. 1, 41, 116. *ſanctitas autem eſt ſcientia colendorum, qui quamobrem colendi ſint, non intelligo, nullo nec accepto ab iis, nec ſperato bono.* Indicativus ut locum obtineret, eſſe deberet *quamobrem coluntur.* In verbis, quae defendit Wopkenſius, boni codices praebent *habeamus.* Epiſt. ad Att. 7, 12. *ſin diſcedet, quo, aut qua, aut quid nobis agendum eſt, neſcio.* vitioſam eſſe ſcripturam, ipſum futurum monſtrat. Exſpectemus igitur emendationem ab auctoritate meliorum codicum. Poetas ſaepe metrum coegit, ut, antiquum morem ſequuti, pro coniunctivo indicativum ponerent. Neque vero exempla adhiberi poſſunt alieni generis, veluti Cic. p. Mur. 21, 43. *neſcio quo pacto ſemper hoc fit.*

40) In primo Senecae loco una edit. Rom. exhibuit *ſtatuit;* codices omnes Schweighaeuſeri *ſtatuat.* In altero codices praebent *videbimus, uter vincat.* Suaſoriarum verba recte emendavit Schultingius. Apud Minutium c. 5. intelligitur *id, de quo quaerimus.* Prorſus alia etiam eſt ratio formularum *vide, adſpice, ut.*

Felix Oct. cap. 5. *Quamquam tibi -- de quo cummaxime quaerimus, non ſit ambiguum.* cap. 18. *Coelum vide quam late tenditur* etc. Lactantius Epit. cap. 45. *videamus ergo, ſi ſermones illius veri ſunt, et tentemus, quae eventura ſunt illi.* cap. 14. *cur ita traditur, ratio certa eſt.* ubi *tradatur* coniicit vir cl. Saluſt. Iugurth. cap. 4; 4. *Qui ſi reputaverint, et quibus ego temporibus magiſtratus adeptus ſum* etc. [41]) Quin ita quoque Cicero multis, immo plurimis in locis quorum quaedam coniecturis ſuis aggreſſi ſunt interpretes, quaedam vero incaſtigata elabi ſiverunt. infra lib. III. c. 6. *Sed qui iſta intellecta ſunt, a philoſophis debeo diſcere.* de Divin. II, 71. *ut mihi mirum videatur, . . . quomodo iſti . . non ex multis potius uni fidem derogant, quam ex uno innumerabilia confirmant.* Acad. lib. II. c. 15. *ut quanta luce ea circumfuſa ſunt, poſſint agnoſcere.* de Fin. I, 7. *Et quod quaeritur ſaepe, cur tam multi ſunt Epicurei; ſunt* etc. ſic lib. IV. c. 24. et lib. V. c. 9. Tuſc. III. cap. 5. *Graeci autem μανίαν unde appellant, non facile dixerim.* Haec loca cum emendatricem manum experta ſint, nil tamen monitum eſt ad illa, Tuſc. V. cap. 16. *parumne cognitum eſt, .. an delectationis .. cauſa locuti ſumus?* et cap. 41. *In quo quantum ceteris profuturi ſumus, non facile dixerimus.* de Nat. Deor. I, 41. *qui quamobrem colendi ſunt non intelligo.* [42])

41) Etiam hoc in loco praeſtantiores libri habent *adeptus ſim.*

42) In Libr. de Nat. d. 3, 6, 14. de Fin. 1, 7, 25. Tuſc. 3, 5, 11. reſtituta iam eſt meliorum librorum ſcriptura: nec dubitari licet, quin ſcribae etiam in Tuſc. 5, 41. vocalium ſimili ſono decepti, *ſunt* pro *ſint* dederint. In

Cap. IX, 25. . . *eaque* (terra) *hieme ſit denſior, eamque cauſſam calorem inſitum in terris contin*[...] *arctius.* Ad h. l. „Pronomen, inquit cl. Daviſi[...]
146 „ad *terram* dubio procul eſt referendum; quod ſi [...] „qualis quaeſo haec erit locutio, *Terra calorem in*[...] „*tum in terris contineat arctius?* Aut igitur, per[...] „ille, reponendum, *calorem inſitum intra ſe con*[...] „*neat arctius*, aut quod malim, voces *in terris* ſu[...] „prorſus expungendae." Sic vir doctiſſimus. [43]) Hae[...] autem miror non aeque facile potuiſſe concoqui ab illo[...] quam iſta lib. III. cap. 11. *Illa vero* (natura) *cohaeret et permanet naturae viribus.* ubi „Ampl., inquit, „Boherius nonnulla deeſſe putat, quia vix eſt ut Tul- „lius diceret, *illam* (naturam) *permanere naturae viribus.* Lacunam tamen haud agnoſco, et ſimilis lo- „quendi ratio eſt infra cap. 14." Sic ibi commentatur ipſe Daviſius, haud reputans ſe antecedente adnotatione ſua ſibi vineta caedere, doctiſſimumque Boherium ſic redarguere, ut ſe ſimul redarguat ipſe. In loco autem, quem allegat vir cl., ſic loquitur Tulli[...]; *Etenim aut ſimplex eſt natura animantis, . . . a*[...]*t concreta ex pluribus naturis:* quae ſane non tan[...]m faciunt ad vindicanda iſta, quibus vindicandis [...]feruntur, ſed etiam ad ſtabiliendum illud *terra co*[...]*net in terris*, quod hic ſollicitatur. Sed loquendi ge[...] pluribus exemplis repraeſentari meretur, quonia[...] ſi verum dicere velimus, non ab omni ſoloeciſmo [...] nunc

Tuſc. 5, 16. Wopkenſius miro modo erravit. [...]iquis exemplis antea diximus praeter illud de Di[...], 71. ubi Hottingero credere oportet. Indicativo [...]llus conceditur locus.

43) Haec extrema Daviſius in altera editior[...]bri omiſit.

ſt. 44) Sic igitur noſter Acad. I. cap. 8. *Senſus autem omnes hebetes et tardos eſſe arbitrantur, nec percipere ullo modo res eas, quae ſubiectae ſenſibus videntur.* i. e. ſibi ſubiectae. lib. II. cap. 33. *Quid ſiet artibus? quibus? hiſne, quae ipſae fatentur coniectura ſe plus uti, quam ſcientia? an his, quae tantum id quod videtur, ſequuntur, nec habent iſtam artem veſtram, qua vera et falſa diiudicent.* ubi artes dicuntur habere *artem, qua diiudicent:* plane quemadmodum Seneca loquitur epiſt. 95. *Omnes iſtae artes circa inſtrumenta vitae occupatae ſunt, non circa* 147
totam vitam. Itaque multa illas inhibent extrinſecus, et impediunt, ſpes, cupiditas, timor. At haec (ſc. ars) *quae artem vitae profeſſa eſt, nulla re* etc. Nihil igitur innovandum Tuſc. II. cap. 17. *Sit ne igitur malum dolor, nec ne, Stoici viderint... Ego illud quidquid ſit, tantum eſſe quantum videatur non puto; falſaque eius viſione et ſpecie moveri homines dico vehementius, doloremque eius omnem eſſe tolerabilem.* Hic, ſi recte attendas, *dolor doloris* dicitur, quoniam illud *doloremque eius* directo quidem ad *malum* pertinet, deinceps vero ad *dolorem;* quem is, qui haec diſputat, non concedebat eſſe malum, aut tan-

44) Ne ſoloeciſmum appelles id, quod ad conformationem notionum univerſalium pertinet. Poteſt enim in praedicato id iterum dici, quo ſubiectum conſtat. Sed Wopkenſius compoſuit diverſa exempla: at uſum dictionis egregie illuſtravit. Cicero ita loqui poterat, quum duas res diſtingueret, calidam aquam ex puteis iugibus trahi, et hibernis maxime temporibus id fieri ſolere. Illius cauſſa cernitur in eo, quod vis caloris cavernis continetur, hoc autem in eo, quod terra, in hieme denſior facta, calorem arctius continet. Haec, quae diſponi debebant, ex ordine appoſita ſunt.

tum certe malum, quantum videretur. Hoc non tol(e)rabant critici, qui emendarunt *doloremque eis omnem* vel *doloremque, velis, omnem*, vel *doloremque veli modo omnem.* Mihi vero, iuxta exempla quae protu(limus), hoc loquendi genus eorum catalogo accenſen(dum) videtur, quae nimis urgere non liceat.[45]) Rurſun de Fin. lib. III. c. 20. *conſentaneum eſt huic naturae ut ſapiens velit gerere et adminiſtrare remp., atqu(e) ut e natura vivat, uxorem adiungere, et velle ex ea liberos.* hic eſt ſoloecum illud *velit velle.* quoniam vero illud *velit* et *velle* intervallo ſatis magno a ſe invicem diſtant, quid mirum, ſi Cicero in illud abſonum de improviſo inciderit?[46]) ſic nihil eſſe videtur, cur cum viris cll. malimus legere, *et procreare ex ea liberos*, vel *et quaerere ex ea liberos.* Plurima vero huius ἀκυρολογίας exempla ex ſacris ſcriptoribus collegit doct. Glaſſius lib. III. tract. II. can. 13. unde etiam illud refellere poſſemus, quod Philo Iudaeus lib. de ſomniis a Deo miſſis, pag. 599. B. argumentatus eſt ex verbis Geneſ. 31, 13. Ἐγώ εἰμι Θεὸς ὁ ὀφθεὶς σοι ἐν
148 τόπῳ Θεοῦ. Quae verſio mala eſt verborum Hebraeorum, ut docuit ad iſtum locum illuſtriſſimus Clericus, et quamvis eſſet bona, ne ſic quidem inſerviret ſuper-

45) Non ita. In verbo *illud* non intelligitur malum, ſed res quae excitet dolorem. Deeſt enim latinae linguae vocabulum, quod reſpondeat noſtro *Gegenſtand.* Et recte dicitur *dolor alicuius rei*, de dolore ab aliqua re excitato. Sic Cic. ad Att. 9, 9. *iniuriae dolor.*

46) At potius diverſus eſt ſenſus unius verbi. Primum *velle* ſignificat, apud ſe conſtituere, in ſe recipere, tum vero, impetrare, cupere. Per euphemiſmum quae dicta ſunt, critici percipere noluerunt, librarii expoſuerunt addito verbo *procreare.* Nihil deeſt, nec quod iſta ratione coniungitur *velit velle*, putidum dixerim.

itiosis hominis ingeniosi enarrationibus; sed argumentum illud iam fusius non persequemur. Non possum autem quin hac occasione defendam locum Velleii Paterculi, ubi non quidem vox eadem isto modo geminatur, sed haud minore cum duritie duae concurrunt voces, quae passim συνονύμως accipiuntur. Sic loquitur ille auctor lib. II. cap. 7. *Factum Opimii, quod inimicitiarum quaesita erat ultio, minor secuta auctoritas; et visa ultio privato odio magis, quam vindictae publicae data.* *Ultio* dari dicitur *vindictae;* quae est ipsa ultio; ergo *ultio* dabatur *ultioni.* [47]) Tentant viri magni, *et visum privato odio magis, quam vindictae publicae datum*: vel, *ut visum privato o. m. q. v. p. dari.* Sed incommodum illud, quod istiusmodi emendationem extorquebat his hominibus, idem plane exstat in his Senecae Epist 95. *Inter insaniam publicam, et hanc, quae medicis traditur, nihil interest, nisi quod haec morbo laborat, illa opinionibus falsis. Altera causas furoris traxit* etc. vides, ut *furoris* causas traxisse dicatur *insania;* quae cum ipse *furor* sit, *furor furoris* causas, si argutari velis, traxerit, h. e. causas suas. Noster Divin. II. c. 33. *Errabat enim multis in rebus antiquitas, quam vel usu iam, vel doctrina, vel vetustate immutatam videmus. Antiquitas* passim idem valet, quod *vetustas;* at Tullius ista nescioquomodo distinguere gestiit, cum diceret, *antiquitatem... vetustate immutatam.* [48]) Qualis

47) Scilicet privata ultio opponitur publicae. Id non reputavit Wopkensius, quum immutaret ordinem verborum *quam publicae vindictae data.* Locum subtiliter explicuit Ruhnkenius.

48) Clara est distinctio. *Vetustas* est longinquitas temporis, et dicitur adeo de rebus posteris. Cic. ad Att. 14, 9.

etiam M. Felicis incuria fuit, in his Oct. cap. 20. *non nos debet antiquitas imperitorum - - ad errorem mutui rapere consensus: cum philosophorum suorum sententiis refellatur, quibus et rationis et vetustatis ad*
149 *sistit auctoritas.* *Iussa* et *imperia* passim ἰσοδυναμοῦσι. *Iussis* tamen *imperia* subiicit Virgilius Aeneid lib. VI. v. 455.

> *Sed me iussa Deum, quae nunc has ire per umbras,*
> *Per loca lenta situ cogunt, noctemque profundam,*
> *Imperiis egere suis.* —

quomodo etiam *potestati* et *auctoritati imperium* subiungit Min. Felix Oct. cap. 6. *Sic eorum potestas et auctoritas totius orbis ambitus occupavit: sic imperium suum ultra solis vias.. propagavit* etc. *Dulcedo corporis et titillatio, ex eave nata laetitia*, nonne haec ipsa *voluptas* est? Attamen haec *voluptati* nescioquomodo subordinat Tullius de Fin. lib. III. c. 1. *Voluptatem.. quidem concessuram arbitror - - dignitati: etenim sit impudens; si.. pluris esse contendat dulcedinem corporis et titillationem, ex eave natam laetitiam, quam gravitatem animi atque constantiam.* cur non dicere maluit, *si.. pluris se esse contendat, quam gravitatem a. a. c.?* [49]) *Commoda* et *Commoditates*, cum passim eandem notionem habeant, sic tamen, quasi quidpiam interesset, concurrunt de Nat. Deor. II. c. 5... *quam ceperimus ex magnitudine commodorum, quae percipiuntur coeli temperatione, fecunditate terra-*

49) Non potuit. Necessario enim distinguuntur *dulcedo corporis*, quae est voluptatis (conf. de Leg. 1, 17, 47) et *laetitia* exsultans, ab illa dulcedine excitata.

um, *aliarumque commoditatum complurium copia.* [50]
ant igitur, qui Ciceronem quasi deum plane ἀναμάρτητον suspiciunt, omniaque in eius stilo ad amussim imia sane cum religione expendunt; et mirentur, quomodo excidere illi haec sermonis vitia potuerint. Caveamus tamen, ne talia scriptori tersissimo prae aliis quibusque probatissimis praecipua esse existimemus, quorum nemo non sic aliquando attentionem suam sufflaminari passus est.

CAPUT VI. 150

Cicero II. N. D. novies defenditur. Coniunctio copulativa pro adversativa in quibusdam tum Ciceronis tum Vell. Paterculi et Senecae locis stabilitur. Duo adiectiva sine copula. Cicero obiter defenditur. Vanitas *pro instabilitate:* veritas *pro constantia. Duo Ciceronis loca in transitu defenduntur.* Nasci ab aliquo. *Cicero rursum defenditur. Repetitio eiusdem nominis, una cum constructione confusiore adstruitur. Tria Ciceronis loca cum Hygino, Curtio et M. Felice stabiliuntur.* Rite *pro recte.*

Cap. XV, 39. eiusdem lib. II. de Nat. Deor. de sole: *necesse est aut similis sit igni, quem adhibemus ad usum atque victum, aut ei qui corporibus animantium continetur. Atque hic noster ignis, quem usus vitae requirit, confector est et consumtor omnium --- Contra ille corporeus, vitalis et salutaris, omnia*

50) Non omnia commoda sunt commoditates. Intelliguntur autem commoditates vitae, quibus commoda percipiuntur. Haec igitur non vitio poterant dari Ciceroni. Aliter sensisse videtur Heindorfius p. 206, Ciceronem vocans scriptorem tot locis indiligentiorem.

conservat . . sensuque adficit. Primo ἀντὶ τοῦ *Atqui* emendabat vir cl. *Atqui*, licet editi simul et scripti prius illud repraesentent. Similes eiusdem viri emendationes exstant ad lib. III. cap. 36. Acad. II. cap. 40 et Tusc. II. cap. 20. et lib. III. cap. 7. At a contraria parte stare videtur Salmasius ad Florum lib. II. c. 15 2. et Cortius ad Sallust. Iug. cap. 4, 3. et Catil. cap. 51, 35. Horum si sententia vera est, quod quidem ut suspicer, ingens facit exemplorum numerus, qui lancem in eam partem deprimit; agnoscendum erit, orationem saepe per copulandi coniunctionem sic continuari, ubi aut contraria connectantur, aut aliquid per occupationem subsumatur, ita quidem, ut proprius ibi videatur
152 adversativae coniunctioni locus. [51]) Atque idem etiam de voculis *et*, *ac*, et *que* videtur statuendum: ut nihil mutandum sit infra lib. III. c. 10. *Et Chrysippus* etc. nec apud Vell. Paterc. lib. II. c. 33. *Et Lucullus* etc. et cap. 4. *Et Scipio* etc. nec in his Senecae Suas. I. extr. *Utriusque vobis faciam potestatem. Et volebam vos experiri, non* etc. et Suas. II. initio: .. *Et nunc, proh dolor! concidunt* etc. Pluribus id, quod dico, confirmarem testimoniis, nisi in rebus tam exilibus et meo tempore, et lectoris attentione abuti vererer. conferantur, quae ad Tusc. lib. III, cap. 3. Hoc primum erat ad locum propositum Ciceronis commentandum. Iam alterum est, quod vir clarissimus in sequentibus, verbo substantivo iniecto, legebat *vitalis est et salutaris.* Quae emendatio quibus rationibus nitatur, intelligo equidem iuxta cum ignarissimis. Nam si verbum illud huic loco conveniret, posset subaudiri per ellipsin longe usitatissimam; sed omnino per appositio-

51) Conf. quae dixi in Tursellino s. v. ATQUE.

em intelligenda videntur illa, *vitalis et ſalutaris*, uae per eiuſmodi periphraſin efferri potuerunt, *qui italis et ſalutaris eſt.*

Cap. XVIII, 48. *Ne hoc quidem phyſici intelligere potuiſtis, hanc aequalitatem motus conſtantiamque rdinum in alia figura non potuiſſe ſervari.* Non eſſe uto, cur malimus *conſtantiamque et ordinem:* intelliuntur enim iidem illi *ordines*, de quibus ſic ſupra c. 5... *ulto magis in tantis motionibus, tantiſque viciſſitudinibus, tam multarum rerum atque tantarum ordinius, in quibus nihil unquam.. vetuſtas mentita ſit.* ina cap. 35. *motus eius finitos et aequabiles, omniaque ratis ordinibus conſtantia.* et cap. 38. *tam certos coeli motus, tam ratos aſtrorum ordines.* Quis non videt, quod hic de ordinibus illis dicitur, id in loco propo- 152
ito *ordinum conſtantiam* commodiſſime appellari?

Cap. XX, 53. *Huic autem proximum inferiorem rbem tenet* πυρόεις. Offendebat virum doctiſſimum uorum adiectivorum ſine copula concurſus, quem ut olleret, *proxime* pro *proximum* legebat. Similiter tiam in his lib. III. c. 21. *eodemque numero, quo proximae inferiores:* *proxime* reſtituebat. Mihi haec loca utuae inter ſe defenſioni inſervire videntur, cum raeſertim plura ſimilia adiungi queant. ſic enim lib. I. d Fam. ep. 9. *quem proximis ſuperioribus diebus cerrime oppugnaſſet.* in Orat. cap. 64. *non loquor e uno pede extremo. adiungo, quod minimum ſit, proximum ſuperiorem, ſaepe etiam tertium.* Tacitus Annal. I. cap. 77. *Theatri licentia proximo priore nno coepta.* Saepius autem duo adiectiva ἀσυνδέτως ui iunguntur ſubſtantivo. ut in Somn. Scip. cap. 5. *ummus ille coeli ſtellifer curſus, cuius converſio eſt*

concitatior etc. Isidorus orig. lib. XIV, 8. *continen terra perpetua.* [52]) Plura cumulate subministrat Sanctiu Min. lib. II. cap. 8. unde forte defensio etiam suscipi potest pro lectione ista, infra cap. 21. *Coelestem ergo admirabilem ordinem, incredibilemque constantiam* etc. ubi vir cl. volebat, *Coelestium.* de Finibus lib. III. cap. 19. *sic apparet a natura ipsa ut eos, quos genuerimus, amemus impelli. Ex hoc nascitur, ut etiam communis hominum inter homines naturalis sit commendatio.* ubi ille *et naturalis.*

Cap. XXI, 54. *Hanc tantam tam variis cursibus in omni aeternitate convenientiam temporum.* Quod

52) Quum agitur de concursu duorum adiectivorum in iis quidem locis, qui non rhetorica vi ingravescunt, secernenda sunt ea, quae aut ob ipsam distributionem nominum, aut ob alias rationes ad diversa capita referri debent. Nam ubi alterum adiectivum nomini praecedit, alterum ei adiicitur, aut duo praemittuntur, eorum alterum cum nomine in unam notionem ita concurrit, ut unum tantum epitheton appositum videamus. *Alienum aes grande.* Sallust. Cat. 14. *communis hominum inter homines naturalis commendatio:* ubi Davisius temere interposuit *et.* Cic. de Fin. 5, 19, 61. Praeterea distinguenda sunt tria haec genera nominum, participia, nomina vel tempus vel locum vel numerum significantia, veluti *inferior, proximus, ultimus,* et pronomina: quae omnia non pro puris epithetis haberi possunt. Atque his generibus ea adnumeranda sunt, quae Wopkensius protulit. In Cic. de Nat. deor. 2, 21. dubitari non potest, quin scribendum sit: *coelestium ergo admirabilem ordinem.* De Leg. 1, 9, 26. Goerenzius edidit *rerum plurimarum obscuras necessarias intelligentias enodavit.* quod ferri nullo pacto potest, neque etiam allatis exemplis, quae admodum discrepant, illustratur. Aut vocabulum *necessarias* fortuito irrepsit e glossis, quae erat Schützii sententia, aut oblitterato quodam nomine, factum est ex vocabulis, quae in aliis codicibus supersunt, *nec satis.* Igitur lacunae signum apponamus.

codices quidam Lactantii, qui haec verba citavit inie-cta praep. referunt, *Hanc tantam in tam variis curſi-bus* etc. id mihi quidem haud ita ridet, ut a vulgata Ciceronis et Lactantii lectione tranſverſum unguem ab- 155
ſcedendum putem. *Tam variis curſibus*, hoc eſt, quum tamen varii ſint curſus. ut alibi, *infirma vale-tudine*, *tanta hieme*, *tanta rerum commutatione*, *tam gravi morbo*, *nullo aprico horto*, *tam recenti gra-tulatione*, *hoc tanto incendio*: et innumera talia.[53])

Ibidem [XXI, 56.]: *Nulla igitur in coelo nec fortuna, nec temeritas, nec erratio, nec vanitas ineſt; contraque omnis ordo, veritas, ratio, conſtantia; quaeque his va-cant, ementita et falſa plenaque eroris eunt circum terras.* Exhibet codex aliquis, *nec erratio*, *nec va-rietas*, pro *vanitas*: ego tamen, ſpectatiſſimorum pace virorum, vulgatam lectionem praetulerim, Haec enim eleganter iungit oppoſita illa, *vanitas* et *veritas*; ut Tuſc. III. c. 1. *ut vanitati veritas*, *et opinioni confir-matae natura ipſa cedat.* pro Quintio [6.]: *ſi veritate amicitia colitur*, *qui amicum prodit*, *vanum ſe fatea-tur neceſſe eſt.* Seneca epiſt. 13. *Quomodo intelligam vana ſint*, *an vera?.. neſcio quomodo magis vana perturbant: vera enim modum ſuum habent.* ſic epiſt.

53) In hunc modum emendandus eſt Plinii Panegyr. 27, 2. ubi codicum praeſtat lectio haec: *largiatur et auferat: alat et occidat: nec ille tam brevi tempore effecerit, ut omnes non poſterorum modo, ſed ſui parentumque poeni-teat. Tam*, quod Erneſtio ineptum videbatur, recte dici-tur in ſententia, quae admirationem exprimit, pro *quam*. Hac eadem ratione componitur cum ſuperlativo. Cic. Philip. 12, 5, 11. *nondum erat veſtris tam graviſſimis tamque multis iudiciis ignominiisque conciſus.*

95, 110. et alibi. [54]) Caeterum tam *vanitatem* poſſe tri bui rebus caducis et inſtabilibus, quam *veritatem* rati et conſtantibus, id cum per ſe abunde liquet, tum quo que probari poteſt atque illuſtrari locis ſequentibus. Sic enim Acad. II. cap. 11. *Aut quomodo iſta perſpicua dicemus, aut impreſſa in mente ſubtilius, cum ſit in certum vere inaniterne moveatur.* Claudianus in Ruffinum lib. I. v. 16.- -

> *— vacuo quae currere ſemina motu*
> *Affirmat —*

vacuo, i. e. inani rationis, minime providentia quapiam ordinato, ut recte enarrat Barthius. Arnobius lib. II. pag. 45. *An numquid haec fieri paſſim et inaniter creditis? fortuitis curſibus adſumi has mentes?*
154 D. Paulus ad Rom. cap. 8, 20. *τῇ γὰρ ματαιότητι ἡ κτίσις ὑπετάγη.* His etiam lectionis illius elucet integritas, ſupra cap. 5. *in quibus nihil umquam immenſa et infinita vetuſtas mentita ſit.* ubi pro *mentita ſit*, coniiciebat cl. Walkerus *mutaverit:* immerito, ut etiam

54) Bene. Atque in his acquieſcendum eſt, ne cum Heindorfio in verbis nullo ordine compoſitis ea, quae invicem opponantur, ſubtiliter eligamus, et reſpondere dicamus fortunam conſtantiae, rationem temeritati, ordinem errationi, vanitatem veritati. Quidni conſtantia poſſet etiam cum vanitate, veritas cum erratione componi? Sed omnia haec cognata ſunt, et cohaerent, et ſignificant ſtabilem et non ſtabilem, et quum id, quod in ſe conſtat, a ratione et conſilio regatur, veram et inanem ac ratione deſtitutam conditionem rerum. Quare altera lectio *varietas* non poteſt hoc argumento reiici, quaſi varietas non reperiat verbum, cui opponatur, aut quaſi poſt nomina fortunae et temeritatis ipſa langueſcat. *Vanitas* praeſtat propter defectum rationis ſimul indicandum.

nonuit doct. Boherius. Quemadmodum autem in loco Tullii propofito, fic alibi faepius *veritas* quoque conftantia, et *verum* conftans, ratum ac ftabile dicitur; quod ut hic quibufdam teftimoniis demonftrem, elegans facit locus de Legibus, qui mihi defenforem requirere videtur. Sic igitur fupra cap. 20... *ut quidquid acciderit, id ex aeterna veritate, caufarumque continuatione fluxiffe dicatis.* et cap. 15. *eandemque fatalem neceffitatem appellat fempiternam rerum futurarum veritatem.* de Divin. I, 13. *Itane vero quidquam poteft cafu effe factum, quod omnes habet in fe numeros veritatis?.. fic enim fe profecto res habet, ut numquam perfecte veritatem cafus imitetur.* Ergo nil moveamus in his de Leg. lib. II. c. 5... *quamobrem lex vera atque princeps -- ratio eft recta fummi Iovis.* Q. *Adfentior, frater, ut quod rectum eft, verum quoque fit, neque cum litteris, quibus fcita fcribuntur, aut oriatur aut occidat.* ubi vir. cl. tentabat, *ut quod rectum eft, aeternum quoque fit.* [55])

Cap. XXIII, 60. *Itaque tum illud, quod erat a Deo natum, nomine ipfius Dei nuncupabant.* Verbum *natum*, pro quo *datum* vel *donatum* malebat cl. editor, fatis huic loco aptum et congruum videtur. Ita enim hoc ipfo cap. *Utilitatum igitur magnitudine conftituti funt ii dî, qui utilitates quafque gignebant.* i. e. a quibus nafcebantur. Ipfa autem phrafis *ab aliquo nafci*, maxime Tulliana eft: fic enim Off. II, 5. *nulla tam deteftabilis peftis eft, quae non homini ab*

55) Verum eft, quod in fe perftat, nec mutatur aliis rebus intervenientibus. Hoc intellexit Cicero. Ceterum cur Wopkenfius inverfo ordine verborum fcripferit *quod rectum eft*, equidem ignoro.

155 *homine naſcatur.* de Leg. III. cap. 13. *Non vides, Lu culle, a te id ipſum natum, ut illi cuperent.* Sic *ori a ſe*, Tuſc. III, 17. ubi Stephanus legebat *ex ſe*, ſe immerito, ut ego exiſtimo: vide enim de Fin. V, 24 et alibi.[56])

Cap. ſeq. [24, 62.] *Hunc dico Liberum Semele na tum, non eum, quem noſtri maiores auguſte ſancte que Liberum cum Cerere et Libera conſecraverunt* Poſterius illud *Liberum* commentatores gloſſematis damnarunt. Cur illud tandem? Non ſane quia ſenſu incolumi, vox illa hinc migrare poſſit: ſic enim exſtirpandi, urendi ac ſecandi nullus omnino finis eſſet. An ergo, quia eadem vox eſt in ſuperioribus? ſed paſſim fit, ut poſt pronomen relativum, etiam abſque ulla neceſſitate, repetatur nomen antecedens. Rem plurimis exemplis probavit Sanctius in Min. lib. II. cap. 9. quibus adde quae contulit cl. Daviſius ad iſta Min. Felicis Octav. cap. 13. *Quid Simonidis Melici nonne admiranda omnibus et ſectanda cunctatio? qui Simonides, cum* etc. Elegantiam autem habet nomen poſt relativum poſitum, quae etiam ſuadet, ut non librario, ſed ipſi Tullio vocem *Liberum* attribuamus.[57]) Cum enim ex vulgari Latinitate diceres, *non eum Liberum,*

56) Miror Daviſii coniecturam *donatum*, quae olim iam gloſſator codici Vratiſlav. adſcripſit, Heindorſio et Moſero tamquam neceſſariam placuiſſe. Quaſi ea mutaretur ipſa res. Natum *a deo* dicitur, quod per deum factum eſt, non ex deo ortum. Conf. Turſellin. Tom. I. pag. 25.

57) Etiam hoc loco recentiores editores ſequuti ſunt Daviſium, de cauſſa interpolationis non quaerentes. Cicero ipſam conſecrationis formulam exhibet. Atqui bene reſpexit Wopkenſius appoſitionis rationem. Nam reddi debent iſta verba ita: *als Liber mit Ceres und Libera.*

quem nostri maiores -- consecraverunt; Tullius sic maluit, nomine *Liberum* pronomini postposito, *non eum, quem nostri maiores . . Liberum . . consecraverunt.* de qua ratione loco iam dicto plura Sanctius, quem aliis etiam exemplis adiuvit Perizonius. Noster pro Fonteio: *Quis est ex eo numero, qui vobis auctor placeat?* Acad. II. c. 14. *nam qui voluit subvenire erroribus Epicurus iis, qui* etc. et cap. 31. *Etenim is quoque, qui a vobis sapiens inducitur, multa sequitur* etc. cap. 43. *quod mihi tecum est dogma commune.* Tusc. lib. IV. c. 27. *videamus quanta sint, quae a philosophis remedia morbis animorum adhibeantur.* 156
ubi non erat, cur criticorum celeberrimus legeret, *quanta et quae a philosophis* etc. et lib. V. cap. 10. *In his tot et tantis, atque etiam quae plura possunt accidere, potest esse sapiens.* Lambinus legebat, *ad quae etiam p. p. accedere*, sed lectio vulgata tolerari potest. [58]) de Leg. lib. II. cap. 12. *Cumque Vesta quasi focum urbis (ut Graeco nomine est appellata, quod nos prope idem Graecum interpretatum nomen tenemus) complexa sit.* constructionis ordo ille proprius est, *quod prope idem Graecum nomen nos interpretatum tenemus.* in quo loco non possum adduci, ut tria ista, *Graecum interpretatum nomen*, pro glossa habeam, aut cum Lambino, *Graeco interpretatum* reponam. [59]) Hyginus Fab. cap. 29. *Postea quum nunciaretur ei, coniugem victorem adesse, minime curavit,*

58) Boni codices omittunt *quae.*

59) Poenitebit Moserum coniecturae *nec interpretatum,* adeo in textum receptae, si modo reputaverit, certe scribendum fuisse *idem Graecum, non interpretatum,* neque vero hoc placere, praemisso vocabulo *prope.* Sententia Ciceronis est: quod nos prope non mutatum no-

quod putabat, se coniugem suum vidisse Qui cum Amphitryon in regiam intrasset etc. ubi fallitur doct. Munkerus, qui aut rescribendum, *Quod cum*, aut τὸ *Amphitryon* delendum putabat. 60) Nec vero istiusmodi constructionum turbae duriores sunt, quam hae sequentes. supra lib. I. c. 35. *quid haec ad vitam membra pertinent?* infra lib. III. c. 33. *Duodequadraginta Dionysius tyrannus annos fuit opulentissimae . . civitatis.* cap. 26. *qui est versus omnium seminator malorum.* cap. 32. *cur - - pontifex maximus est Q. Scaevola trucidatus?* de Finibus lib. I. c. 3. *ut a Scaevola est praetore salutatus Athenis Albucius.* lib. IV. Tusc. cap. 2. *Gravissimus auctor in Originibus dicit Cato.* pro Ligario cap. 1. *propinquus meus ad te Q. Tubero detulit.* de Leg. II. cap. 17. *omnia tum perditorum civium scelere, discessu meo, religionum iura polluta sunt.* Curtius lib. III. c. 11, 22. *omnia planctu tumultuque, prout cuique fortuna erat, castra repleverant.* ubi τὸ *castra* demebat Freinshemius, cui
157 equidem non accedo. Lactantius lib. I. cap. 15, 29. *quia hoc scelerato homini placuit Antonio.* Min. Felix Oct. cap. 9. *Audio eos turpissimae pecudis caput asini consecratum venerari.* ubi ordinem verborum suadere arbitrati sunt viri eximii, ut deleatur vox *asini*, quam ego tamen omnino putem genuinam.

Sequitur eodem cap. *quorum cum remanerent animi,.. rite Di sunt habiti.* Legendum amplissimo Bo-

men eodem significatu, quem Graeci intelligunt, acceptum et translatum tenemus, cui nos eamdem significationem tribuimus.

60) Et recte quidem. Talis enim negligentia ne in pessimo quidem scriptore ferri potest.

herio videbatur, *recte Dî ſunt habiti*, vel iuxta codicem quemdam, *iure Dî ſunt habiti.* Hoc autem in loco ſi voculam emendes, in aliis nimium multis, ubi ſimilem plane vim obtinet, emendanda erit. ſupra lib. I. cap. 20. *Hunc Deum rite beatum dixeris.* de Legib. lib. I. cap. 7. *quae* (ratio) *cum adolevit atque perfecta eſt, nominatur rite ſapientia.* ſic cap. 19. et alibi.

CAPUT VII.

Cicero in lib. II. de N. D. aliquoties explicatur et defenditur. Lactantii auctoritati in citandis aliorum locis non nimis tribuendum. Idem auctor emendatur. Enallage caſuum illuſtratur. D. Lucae locus vindicatur. Enallage generis comprobatur duplex. Cicero et Seneca defenduntur. Ab ardoribus ſolis conflagrare. Magnum, *i. e. eximium. Pleonaſmus adſtruitur. Cicero obiter defenditur.*

In libro II. Ciceronis de Nat. Deorum, quem iam verſamus, cap. XXV, 64. iſta legimus; *Saturnus autem eſt appellatus, quod ſaturetur annis.* Eſt in codicibus quibuſdam et editionibus *ſaturaretur*, quod adſciſcendum arbitrabatur Walkerus; ſed receptae lectioni adhaeret Daviſius, quod illam praeſtet Lactantius lib. I. c. 12. Mihi quidem pro utraque totidem 158
rationes militare videntur, ut plane neſciam utri palmam deferam. *Saturaretur* optime congruit cum praeterito, *eſt appellatus;* quum *ſaturetur*, ſi analogiam ſpectes, requireret potius praeſens *appellatur.* ſic cap. 27. *Diana dicta, quia noctu quaſi diem efficeret.* confer, quae infra ad cap. 47. et ad Acad. lib. II. cap. 23. Quod autem lectioni vulgatae Lactantii

auctoritatem adiungit vir cl., in ea ſane praeſidium ſa tis firmum non habet; quandoquidem Lactantius, prae terquam quod depravatis libris uti potuerit, ſaepiſſim aberrat ab iis, quae alicunde profert; quod iam ſaepiu monuimus, atque etiam ex aliis huius adlegationi partibus planum ac manifeſtum eſt. An vero his ratio nibus illud poterit effici, ut praeſens *ſaturetur* ferr plane nequeat? Non ſane videtur illa temporum enal lage durior, quam quae a nobis illuſtrata eſt ſupra, ad lib. I. cap. 22. et alibi. [61])

Cap. XXVII, 68. *cum ſol dictus ſit, vel quia ſo lus ex omnibus ſideribus eſt tantus, vel quia cum eſt exortus, obſcuratis omnibus, ſolus apparet.* Huc reſpexiſſe Lactant. lib. II. cap. 9, 12. iam monuit cl. Daviſius: nos tamen verba illius auctoris in medio po nemus, ut aliquam ab eo gratiam ineamus. *Nam ſicut ſol, inquit, qui oritur in diem, licet ſit unus, unde ſolem eſſe appellatum Cicero vult videri, quod, ob ſcuratis ſideribus, ſolus appareat; tamen quia verum ac perfectae plenitudinis lumen eſt, et calore potiſſi mo et fulgore clariſſimo illuſtrat omnia: ita in Deo, licet ſit unus, et maieſtas, et virtus, et claritudo per fecta eſt.* Primo in his legendum videtur, niſi me qui dem fallat animus, *calore POTENTISSIMO.* ut *ſo lem potentem* loquitur Virgil. II. Georg. 373.

159 — *ſuper indignas hyemes, ſolemque potentem*

et lib. I, 92.

— *rapidive potentia ſolis.*
Acrior, aut Boreae penetrabile frigus —

61) Vid. Beier. ad Cic. de Offic. 2, 3, 9. p. 20. Ex more ſuo Cicero etiam hoc loco poſuit imperfectum.

deinde legerim libenter, *LUSTRAT omnia*, pro *lustrat;* quo commodius verbum hoc referatur ad *calorem potentissimum*, quo sol magis proprie *lustrare*, quam *illustrare* dicitur omnia. sic Virgilius lib. IV. Aen. 607.

Sol, qui terrarum flammis opera omnia lustras.

et passim alibi isto sensu occurrit hoc verbum, ut idem quod circumire vel peragrare seve praesentem sistere significet. Si tamen illud *illustrat* retinere velimus, confugiendum erit ad ea, quae Graevius ad Iustin. lib. I. c. 9. et Flor. III. c. 21, 27. Davisius ad Cic. N. Deor. I. c. 17. Barnesius ad Eurip. Hel. vs. 1550. Burmannus ad Quinct. Inst. Or. VI. c. 1. Dukerus ad Flor. lib. II. c. 7. p. 361. et Cortius ad Sallust. Iug. cap. 42, 4. Sed haec velut in transitu. [62])

Cap. XXIX, 74. *Ita salem istum, quo caret vestra natio, in irridendis nobis nolitote consumere -- Nec vero hoc in te uno convenit, moribus domesticis ac nostrorum hominum urbanitate limato; sed cum in reliquos vestros, tum in eum maxime, qui ista peperit.*

62) Quod in codicibus quibusdam repertum est *calore potentissimo*, coniectura praesumsit etiam Heusinger in Emendat. p. 36. Eadem varietas scripturae occurrit in Quinctil. Inst. 10, 3, 22. et in Plin. Epist. 4, 4. quibus in locis editores restituerunt *quod potentissimum est:* vereor ut recte. Apud Lactantium certior erat emendatio. Verbum *lustrat* non reprehenderim, quamquam, cur magis etiam ad *calorem* referri debeat, nulla caussa est. At Somn. Scip. 4. de sole: *tanta magnitudine, ut cuncta sua luce illustret et compleat.* Ibi codices praebent *lustret*, quod aut in *illustret*, aut in *collustret* mutaverunt. Hoc etiam Heinrichius comprobavit. Sed, quem affert Wopkensius, Virgilius: *sol qui terrarum flammis opera omnia lustrat.*

„Fieri non poteſt, inquit ad hunc locum cl. Daviſiu „ut hoc, quod vult noſter, in Velleium omnino coı „veniat, cum fuerit Romanorum *urbanitate limatus.* „Quin et ab horum interlocutorum cultu et eleganti „tales abhorrent contumeliae.“ Cum igitur alii vir docti eis de cauſis vocem *unum* aut delendam exiſti ment, aut reponendum *virum*, vel *omnino;* ipſe legi
160 *una*, i. e. ſimul. Si iuſtae ſunt rationes illae, quas ad fert vir cl., ſalva atque incolumi lectione vulgata, res ſic expediri poſſe videtur, ſi ſyntaxin ita concipias, *Nec vero hoc in te convenit, uno -- limato*, i. e. qui ſolus, vel qui maxime -- limatus ſis. Sic Velleius ab ea ſtupiditate, quae ceteris Epicureis impingebatur, ſatis bene immunis praeſtabitur; quod urbanitas Velleii, et diſputantium εὐσχημονία flagitare interpreti doctiſſimo videbatur. Sed rationes illae ſi attente ſpectentur, haud recte talo niti liquebit. Quod enim ad urbanitatem Velleii attinet, illa quamvis hic molliendorum aliquomodo convitiorum cauſa commemoretur, non tamen erat tanta, quin cum Epicureis, qui ſe in plurimis ridicule dabant, turpiter erraret; quod ſatis ſuperque docent antecedentia. Neque vero cultus et elegantia interlocutorum vetat, quominus haec diſputantis verba ſic intelligantur, ut Epicureorum ſtultitiam Velleio impingere omnino voluerit; quaſi ita locutus fuiſſet: *Hoc cum in te conveniat, .. limato; multo quidem magis .. in eum -- hominem ſine arte* etc. Saepius ita Ciceronis Stoicus, aeſtu diſputationis ſe abripi paſſus, inclementer agit Epicureos non tantum, ſed ipſum quoque Velleium, qui illud diſputationis ſuae ſuperbia omnino meruerat. Tale etiam convitium erat illud Cottae, lib. I, c. 40. *Arbitror te, Vellei, ſimilem eſſe Epicureorum reliquorum, quos*

non pudeat earum Epicuri vocum etc. ſic enim legeat illic editor cl. „nam reliquorum, inquit, Epicureorum numero Velleium eximere non voluit Cotta. „ſi is eſſet eius animus, eum his verbis non alloquere- „tur, *quem cibum, quos tactus, quos odores adhibe-* „*bis ad Deos, ut eos perfundas voluptatibus?*" 63) Hoc primum: ſequitur iam, ut enallagen defendamus iſtam, 161
qua praepoſitio *in*, tam brevi intervallo, modo cum ablativo, modo cum accuſativo conſtruitur, quam permutationem cum alius alio modo tollere aggreſſus ſit, nos tamen omnino putamus tolerari et poſſe et debere. Quin tam Latine dicatur quid *convenire in aliquo*, quam *convenire in aliquem*, id nobis dubitare non ſinunt, quae obſervarunt viri ſummi I. F. Gronovius ad Sen. N. Quaeſt. lib. IV. praef. et G. Cortius ad Sal-

63) Ego quoque nondum deſpero, integram eſſe librorum antiquorum ſcripturam. Si accentum poſueris in vocabulo *uno*, ſententiam habebis non aptam: nam reliqui Epicurei ſimul comprehenduntur, quibus tamen vir urbanitate limatus opponitur: quod male ſe habere, bene perſpexit Daviſius: ſin vero graviori accentu efferes vocabulum *te*, additur *uno* tamquam praedicatum non cum negatione coniungendum, ſed *unicum* ſignificans ita: nec vero hoc in te convenit, qui unus ex omnibus praeſtat, urbanitate limatus. Et ſi nulla interponitur interpunctio, fortaſſe aliquis haec coire cenſebit cum ſequentibus, quaſi ſcriptum eſſet: *uno moribus domeſticis ac noſtrorum hominum urbanitate limato.* At *unus* dicitur, qui ſeorſum et ex altera parte ſpectari debet, ſive qui, reliquis miſſis, per ſe venit in conſiderationem. Ita nunc defendo verba Cic. pr. Roſc. Com. 5, 15. *et advocatio ea eſt, quam propter eximium ſplendorem ut iudicem unum vereri debeamus.* quae vertas: *wie einen Richter an ſich betrachtet.* i. e. ex altera parte. Aliquando neceſſariam putabam Erneſtii emendationem *unum iudicem.*

luſt. Cat. cap. LII, 12. [64]) unde etiam haud difficile iud care eſt de ſanitate loci Sulp. Severi H. S. lib. 1. c. 2 7. *cum toties in Domino rebelles deprehendantu* ubi Io. Vorſtius legebat, *in Dominum rebelles.* At iſt caſuum viciſſitudo, quam locus hicce Tullii prae ſe fer longe eſt frequentiſſima. Sic quia dicitur *ſcribere ali cui*, et *ſcribere ad aliquem;* hinc ad Att. lib. IV. ep. 11 *quare ut homini curioſo, ita ſcribe ad me.* Quia di citur *ſimilis alicuius*, et *ſimilis alicui;* hinc infra cap 59. *plectri ſimilem linguam,-- nares cornibus iis* etc ubi vide Lambinum. Quia dicitur *Odium alicuius*, et *Odium in aliquem;* hinc Tuſc. IV. c. 11. *ut odium mulierum, quale in μισογύνῳ eſt; ut in hominum univerſum genus.* ubi Lambinum, qui tentaret *ut hominum univerſi generis*, optimo iure refellit cl. Daviſius; qui etiam contra eundem hanc phraſeos variationem recte vindicat, ibid cap. 7. *Sed ſingulis perturbationibus partes eiuſdem generis ſubiiciuntur, ut aegritudini invidentia... Sub metum autem ſubiecta ſunt pigritia* etc. *voluptati malevolentia, laetans.* ubi Lambinus volebat, *Metui autem ſubiecta ſunt* etc. ſed pari quoque modo Virgilius Ecl. V. vſ. 5.

Sive ſub incertas zephyris motantibus umbras,
Sive antro potius ſuccedimus.

cum nota Servii. Quia dicitur *probari alicui*, et *probari ab aliquo;* hinc ad Brutum epiſt. 15. *ſuſpicor illud minus tibi probari, quod ab tuis familiaribus..*

64) Negat Heindorfius latine dici *in aliquo convenire* pro quadrare, congruere, et in Suetonii verbis Octav. 25. *nihil minus in perfecto duce quam feſtinationem — convenire arbitrabatur.* idem eſſe quod decere, decorum eſſe. Sed quod decet, aptum eſt et congruit. Et dixit Li·

on *probatur.* Addamus Senecam de Conſt. cap. 1. 162
ltera pars ad obſequendum, altera imperio nata. cur
on potius *ad imperium*, vel *ad imperandum?* La-
tant. lib. I. c. 22, 7. *et fuit per eadem fere tempora,*
uibus Faunus. cur non, *per quae Faunus?* cui loco
convenit illud Cic. de Divin. II. cap. 42. *ſummos aſtro-
logos illius aetatis, qua erat ipſe:* pro *cuius erat ipſe.*
Plura videre licet apud Sanct. Min. lib. III. cap. 14. et
Cort. ad Salluſt. Cat. cap. 25, 2. et 33, 1. Hinc au-
tem nihil movendum cenſeo in verbis D. Lucae Evang.
I, 55. *καθὼς ἐλάλησε πρὸς τοὺς πατέρας ἡμῶν, τῷ
Ἀβραὰμ καὶ τῷ σπέρματι* etc. ubi fruſtra ſunt Knacht-
bul et alii, qui enallagen, tanquam nimis ſoloecam,
tollere nituntur.

Cap. XXXII, 82. *Qui ita dividit omnium quae ſint naturam, eſſe corpora et inane, quaeque his accidant.* Non eſt, cur malles, *Qui ita dicit* etc. eadem enim loquendi forma cum alibi exſtat, tum quoque Tuſc. lib. V. c. 33. *Vides, credo, ut Epicurus cupiditatum genera diviſerit,.. partim eſſe naturales,.. partim* etc. [65])

Cap. XXXIV, 87. *Quod ſi omnes partes ita conſtitutae ſunt, .. videamus utrum ea fortuitane ſint, an eo ſtatu* etc. Enallage iſta generum non erat ſollicitanda. ſic enim infra lib. III. c. 8... *modo poſſe eum*

vius 44, 19, 3. *gratulatio conveniens in ea victoria, quam ipſe adiuviſſet.* i. e. quae aptum locum haberet in hac victoria. Atque mutaſſe videtur Cicero conſtructionem non ſine cauſſa, quum in reliquos verteretur vituperatio. Hoc indicari potuit mutata conſtructione.

65) Haec in ſuum uſum vertit Heindorſius, auctoris nomine non commemorato.

quod putabat, ſe coniugem ſuum vidiſſe Qui cum Amphitryon in regiam intraſſet etc. ubi fallitur doct. Munkerus, qui aut reſcribendum, *Quod cum*, aut τὸ *Amphitryon* delendum putabat. 60) Nec vero iſtiuſmodi conſtructionum turbae duriores ſunt, quam hae ſequentes. ſupra lib. I. c. 35. *quid haec ad vitam membra pertinent?* infra lib. III. c. 33. *Duodequadraginta Dionyſius tyrannus annos fuit opulentiſſimae . . civitatis.* cap. 26. *qui eſt verſus omnium ſeminator malorum.* cap. 32. *cur - - pontifex maximus eſt Q. Scaevola trucidatus?* de Finibus lib. I. c. 3. *ut a Scaevola eſt praetore ſalutatus Athenis Albucius.* lib. IV. Tuſc. cap. 2. *Graviſſimus auctor in Originibus dicit Cato.* pro Ligario cap. 1. *propinquus meus ad te Q. Tubero detulit.* de Leg. II. cap. 17. *omnia tum perditorum civium ſcelere, diſceſſu meo, religionum iura polluta ſunt.* Curtius lib. III. c. 11, 22. *omnia planctu tumultuque, prout cuique fortuna erat, caſtra repleverant.* ubi τὸ *caſtra* demebat Freinshemius, cui
157 equidem non accedo. Lactantius lib. I. cap. 15, 29. *quia hoc ſcelerato homini placuit Antonio.* Min. Felix Oct. cap. 9. *Audio eos turpiſſimae pecudis caput aſini conſecratum venerari.* ubi ordinem verborum ſuadere arbitrati ſunt viri eximii, ut deleatur vox *aſini*, quam ego tamen omnino putem genuinam.

Sequitur eodem cap. *quorum cum remanerent animi,.. rite Dî ſunt habiti.* Legendum ampliſſimo Bo-

men eodem ſignificatu, quem Graeci intelligunt, acceptum et translatum tenemus, cui nos eamdem ſignificationem tribuimus.

60) Et recte quidem. Talis enim negligentia ne in peſſimo quidem ſcriptore ferri poteſt.

herio videbatur, *recte Dî ſunt habiti*, vel iuxta codicem quemdam, *iure Dî ſunt habiti.* Hoc autem in loco ſi voculam emendes, in aliis nimium multis, ubi ſimilem plane vim obtinet, emendanda erit. ſupra lib. I. cap. 20. *Hunc Deum rite beatum dixeris.* de Legib. lib. I. cap. 7. *quae* (ratio) *cum adolevit atque perfecta eſt, nominatur rite ſapientia.* ſic cap. 19. et alibi.

CAPUT VII.

Cicero in lib. II. de N. D. aliquoties explicatur et defenditur. Lactantii auctoritati in citandis aliorum locis non nimis tribuendum. Idem auctor emendatur. Enallage caſuum illuſtratur. D. Lucae locus vindicatur. Enallage generis comprobatur duplex. Cicero et Seneca defenduntur. Ab ardoribus ſolis conflagrare. Magnum, *i. e. eximium. Pleonaſmus adſtruitur. Cicero obiter defenditur.*

In libro II. Ciceronis de Nat. Deorum, quem iam verſamus, cap. XXV, 64. iſta legimus; *Saturnus autem eſt appellatus, quod ſaturetur annis.* Eſt in codicibus quibuſdam et editionibus *ſaturaretur*, quod adſciſcendum arbitrabatur Walkerus; ſed receptae lectioni adhaeret Daviſius, quod illam praeſtet Lactantius lib. I. c. 12. Mihi quidem pro utraque totidem 158
rationes militare videntur, ut plane neſciam utri palmam deferam. *Saturaretur* optime congruit cum praeterito, *eſt appellatus;* quum *ſaturetur*, ſi analogiam ſpectes, requireret potius praeſens *appellatur.* ſic cap. 27. *Diana dicta, quia noctu quaſi diem efficeret.* confer, quae infra ad cap. 47. et ad Acad. lib. II. cap. 23. Quod autem lectioni vulgatae Lactantii

auctoritatem adiungit vir cl., in ea ſane praeſidium ſatis firmum non habet; quandoquidem Lactantius, praeterquam quod depravatis libris uti potuerit, ſaepiſſime aberrat ab iis, quae alicunde profert; quod iam ſaepius monuimus, atque etiam ex aliis huius adlegationis partibus planum ac manifeſtum eſt. An vero his rationibus illud poterit effici, ut praeſens *ſaturetur* ferri plane nequeat? Non ſane videtur illa temporum enallage durior, quam quae a nobis illuſtrata eſt ſupra, ad lib. I. cap. 22. et alibi. [61])

Cap. XXVII, 68. *cum ſol dictus ſit, vel quia ſolus ex omnibus ſideribus eſt tantus, vel quia cum eſt exortus, obſcuratis omnibus, ſolus apparet.* Huc reſpexiſſe Lactant. lib. II. cap. 9, 12. iam monuit cl. Daviſius: nos tamen verba illius auctoris in medio ponemus, ut aliquam ab eo gratiam ineamus. *Nam ſicut ſol*, inquit, *qui oritur in diem, licet ſit unus, unde ſolem eſſe appellatum Cicero vult videri, quod, obſcuratis ſideribus, ſolus appareat; tamen quia verum ac perfectae plenitudinis lumen eſt, et calore potiſſimo et fulgore clariſſimo illuſtrat omnia: ita in Deo, licet ſit unus, et maieſtas, et virtus, et claritudo perfecta eſt.* Primo in his legendum videtur, niſi me quidem fallat animus, *calore POTENTISSIMO.* ut *ſolem potentem* loquitur Virgil. II. Georg. 373.

159 — *ſuper indignas hyemes, ſolemque potentem*

et lib. I, 92.

— *rapidive potentia ſolis.*
Acrior, aut Boreae penetrabile frigus —

61) Vid. Beier. ad Cic. de Offic. 2, 3, 9. p. 20. Ex more ſuo Cicero etiam hoc loco poſuit imperfectum.

Deinde legerim libenter, *LUSTRAT omnia*, pro *illustrat*; quo commodius verbum hoc referatur ad *calorem potentissimum*, quo sol magis proprie *lustrare*, quam *illustrare* dicitur omnia. sic Virgilius lib. IV. Aen. 607.

Sol, qui terrarum flammis opera omnia lustras.

et passim alibi isto sensu occurrit hoc verbum, ut idem quod circumire vel peragrare seve praesentem sistere significet. Si tamen illud *illustrat* retinere velimus, confugiendum erit ad ea, quae Graevius ad Iustin. lib. I. c. 9. et Flor. III. c. 21, 27. Davisius ad Cic. N. Deor. I. c. 17. Barnesius ad Eurip. Hel. vs. 1550. Burmannus ad Quinct. Inst. Or. VI. c. 1. Dukerus ad Flor. lib. II. c. 7. p. 361. et Cortius ad Sallust. Iug. cap. 42, 4. Sed haec velut in transitu. [62])

Cap. XXIX, 74. *Ita salem istum, quo caret vestra natio, in inridendis nobis nolitote consumere -- Nec vero hoc in te uno convenit, moribus domesticis ac nostrorum hominum urbanitate limato; sed cum in reliquos vestros, tum in eum maxime, qui ista peperit.*

62) Quod in codicibus quibusdam repertum est *calore potentissimo*, coniectura praesumsit etiam Heusinger in Emendat. p. 36. Eadem varietas scripturae occurrit in Quinctil. Inst. 10, 3, 22. et in Plin. Epist. 4, 4. quibus in locis editores restituerunt *quod potentissimum est*: vereor ut recte. Apud Lactantium certior erat emendatio. Verbum *lustrat* non reprehenderim, quamquam, cur magis etiam ad *calorem* referri debeat, nulla caussa est. At Somn. Scip. 4. de sole: *tanta magnitudine, ut cuncta sua luce illustret et compleat.* Ibi codices praebent *lustret*, quod aut in *illustret*, aut in *collustret* mutaverunt. Hoc etiam Heinrichius comprobavit. Sed, quem affert Wopkensius, Virgilius: *sol qui terrarum flammis opera omnia lustrat.*

„Fieri non poteſt, inquit ad hunc locum cl. Daviſiu „ut hoc, quod vult noſter, in Velleium omnino co „veniat, cum fuerit Romanorum *urbanitate limatus* „Quin et ab horum interlocutorum cultu et elegant „tales abhorrent contumeliae.“ Cum igitur alii vi docti eis de cauſis vocem *unum* aut delendam exiſt ment, aut reponendum *virum*, vel *omnino;* ipſe leg
160 *una*, i. e. ſimul. Si iuſtae ſunt rationes illae, quas ac fert vir cl., ſalva atque incolumi lectione vulgata, re ſic expediri poſſe videtur, ſi ſyntaxin ita concipia: *Nec vero hoc in te convenit, uno - - limato*, i. e. qu ſolus, vel qui maxime - - limatus ſis. Sic Velleius al ea ſtupiditate, quae ceteris Epicureis impingebatur ſatis bene immunis praeſtabitur; quod urbanitas Vel leii, et diſputantium εὐσχημοσύνη flagitare interpret doctiſſimo videbatur. Sed rationes illae ſi attente ſpe ctentur, haud recte talo niti liquebit. Quod enim ad urbanitatem Velleii attinet, illa quamvis hic mollien dorum aliquomodo convitiorum cauſa commemoretur, non tamen erat tanta, quin cum Epicureis, qui ſe in plurimis ridicule dabant, turpiter erraret; quod ſatis ſuperque docent antecedentia. Neque vero cultus et elegantia interlocutorum vetat, quominus haec diſputantis verba ſic intelligantur, ut Epicureorum ſtultitiam Velleio impingere omnino voluerit; quaſi ita locutus fuiſſet: *Hoc cum in te conveniat, . . limato; multo quidem magis . . in eum - - hominem ſine arte* etc. Saepius ita Ciceronis Stoicus, aeſtu diſputationis ſe abripi paſſus, inclementer agit Epicureos non tantum, ſed ipſum quoque Velleium, qui illud diſputationis ſuae ſuperbia omnino meruerat. Tale etiam convitium erat illud Cottae, lib. I, c. 40. *Arbitror te, Vellei, ſimilem eſſe Epicureorum reliquorum, quos*

n pudeat *earum Epicuri vocum* etc. ſic enim legebat illic editor cl. „nam reliquorum, inquit, Epicureorum numero Velleium eximere non voluit Cotta. i is eſſet eius animus, eum his verbis non alloqueretur, *quem cibum, quos tactus, quos odores adhibebis ad Deos, ut eos perfundas voluptatibus?*“ 63) Hoc primum: ſequitur iam, ut enallagen defendamus iſtam, 161
qua praepoſitio *in*, tam brevi intervallo, modo cum ablativo, modo cum accuſativo conſtruitur, quam permutationem cum alius alio modo tollere aggreſſus ſit, nos tamen omnino putamus tolerari et poſſe et debere. Cum tam Latine dicatur quid *convenire in aliquo*, quam *convenire in aliquem*, id nobis dubitare non ſinunt, quae obſervarunt viri ſummi I. F. Gronovius ad Sen. N. Quaeſt. lib. IV. praef. et G. Cortius ad Sal-

63) Ego quoque nondum deſpero, integram eſſe librorum antiquorum ſcripturam. Si accentum poſueris in vocabulo *uno*, ſententiam habebis non aptam: nam reliqui Epicurei ſimul comprehenduntur, quibus tamen vir urbanitate limatus opponitur: quod male ſe habere, bene perſpexit Daviſius: ſin vero graviori accentu eſſers vocabulum *te*, additur *uno* tamquam praedicatum non cum negatione coniungendum, ſed *unicum* ſignificans ita: nec vero hoc in te convenit, qui unus ex omnibus praeſtat, urbanitate limatus. Et ſi nulla interponitur interpunctio, fortaſſe aliquis haec coire cenſebit cum ſequentibus, quaſi ſcriptum eſſet: *uno moribus domeſticis ac noſtrorum hominum urbanitate limato.* At *unus* dicitur, qui ſeorſum et ex altera parte ſpectari debet, ſive qui, reliquis miſſis, per ſe venit in conſiderationem. Ita nunc defendo verba Cic. pr. Roſc. Com. 5, 15. *et advocatio ea eſt, quam propter eximium ſplendorem ut iudicem unum vereri debeamus.* quae vertas: *wie einen Richter an ſich betrachtet.* i. e. ex altera parte. Aliquando neceſſariam putabam Erneſtii emendationem *unum iudicem.*

luſt. Cat. cap. LII, 12. [64]) unde etiam haud difficile iud care eſt de ſanitate loci Sulp. Severi H. S. lib. 1. c. 24 7. *cum toties in Domino rebelles deprehendantur* ubi Io. Vorſtius legebat, *in Dominum rebelles*. At iſt caſuum viciſſitudo, quam locus hicce Tullii prae ſe fert longe eſt frequentiſſima. Sic quia dicitur *ſcribere ali cui*, et *ſcribere ad aliquem;* hinc ad Att. lib. IV. ep. 11 *quare ut homini curioſo, ita ſcribe ad me.* Quia di citur *ſimilis alicuius*, et *ſimilis alicui;* hinc infra cap 59. *plectri ſimilem linguam,-- nares cornibus iis* etc. ubi vide Lambinum. Quia dicitur *Odium alicuius*, et *Odium in aliquem;* hinc Tuſc. IV. c. 11. *ut odium mulierum, quale in μισογύνῳ eſt; ut in hominum univerſum genus.* ubi Lambinum, qui tentaret *ut hominum univerſi generis*, optimo iure refellit cl. Daviſius; qui etiam contra eundem hanc phraſeos variationem recte vindicat, ibid cap. 7. *Sed ſingulis perturbationibus partes eiuſdem generis ſubiiciuntur, ut aegritudini invidentia... Sub metum autem ſubiecta ſunt pigritia* etc. *voluptati malevolentia, laetans.* ubi Lambinus volebat, *Metui autem ſubiecta ſunt* etc. ſed pari quoque modo Virgilius Ecl. V. vſ. 5.

Sive ſub incertas zephyris motantibus umbras,
Sive antro potius ſuccedimus.

cum nota Servii. Quia dicitur *probari alicui*, et *probari ab aliquo;* hinc ad Brutum epiſt. 15. *ſuſpicor illud minus tibi probari, quod ab tuis familiaribus..*

64) Negat Heindorfius latine dici *in aliquo convenire* pro quadrare, congruere, et in Suetonii verbis Octav. 25. *nihil minus in perfecto duce quam feſtinationem — convenire arbitrabatur.* idem eſſe quod decere, decorum eſſe. Sed quod decet, aptum eſt et congruit. Et dixit Li-

on probatur. Addamus Senecam de Const. cap. 1. 162
ltera pars ad obsequendum, altera imperio nata. cur ion potius *ad imperium*, vel *ad imperandum?* Latant. lib. I. c. 22, 7. *et fuit per eadem fere tempora, uibus Faunus.* cur non, *per quae Faunus?* cui loco convenit illud Cic. de Divin. II. cap. 42. *summos astrologos illius aetatis, qua erat ipse:* pro *cuius erat ipse.* Plura videre licet apud Sanct. Min. lib. III. cap. 14. et Cort. ad Sallust. Cat. cap. 25, 2. et 33, 1. Hinc autem nihil movendum censeo in verbis D. Lucae Evang. 1, 55. *καθὼς ἐλάλησε πρὸς τοὺς πατέρας ἡμῶν, τῷ Ἀβραὰμ καὶ τῷ σπέρματι* etc. ubi frustra sunt Knachtbul et alii, qui enallagen, tanquam nimis soloecam, tollere nituntur.

Cap. XXXII, 82. *Qui ita dividit omnium quae sint naturam, esse corpora et inane, quaeque his accidant.* Non est, cur malles, *Qui ita dicit* etc. eadem enim loquendi forma cum alibi exstat, tum quoque Tusc. lib. V. c. 33. *Vides, credo, ut Epicurus cupiditatum genera diviserit,.. partim esse naturales,.. partim* etc. [65])

Cap. XXXIV, 87. *Quod si omnes partes ita constitutae sunt, .. videamus utrum ea fortuitane sint, an eo statu* etc. Enallage ista generum non erat sollicitanda. sic enim infra lib. III. c. 8... *modo posse eum*

vius 44, 19, 3. *gratulatio conveniens in ea victoria, quam ipse adiuvisset.* i. e. quae aptum locum haberet in hac victoria. Atque mutasse videtur Cicero constructionem non sine caussa, quum in reliquos verteretur vituperatio. Hoc indicari potuit mutata constructione.

65) Haec in suum usum vertit Heindorfius, auctoris nomine non commemorato.

animantem cogitare, vel potius ut caetera oculis, ſi animo hoc cernere. et cap. 24. *quam nemo ab inconſtantia et temeritate ſeiunget, quae digna non ſunt Deo.* ſupra cap. 31. *mens, fides, virtus, concordia conſecratae et publice dedicatae ſunt. Quae qui convenit penes Deos eſſe negare, cum eorum anguſta et ſancta ſimulacra veneremur?* de Leg. lib. II. cap. 11. *Bene vero quod mens, pietas, virtus, fides conſecratur manu: quarum omnium Romae dedicata publice*
165 *templa ſunt: ut illa qui habeant.. deos ipſos in animis ſuis conlocatos putent.* ubi non opus eſt, cum viro cl. tentare, *ut illas qui habeant.* Acad. II. cap. 18. *ratione potius, quam auctoritate ducantur. Quod ſi utroque?* vide quoque Tuſc. IV. cap. 7. de Fin. lib. V. c. 8. de Fato c. 15. de N. Deor. I. c. 5. Senecae epiſt. 81. et ſi plura velis, adi P. Fabrum ad Acad. II. c. 14. Burmann. ad Quinct. Inſt. prooem. p. 10. Daviſium ad Min. Fel. cap. 16. et Cortium ad Salluſt. Cat. 5. [66])

Cap. XXXVI, 92. . . *deinde reliqua ſidera magnitudinibus immenſis. Atque hi tanti ignes tamque multi non modo nihil nocent terris rebuſque terreſtribus, ſed ita proſunt, ut ſi mota loco ſint, conflagrare terras neceſſe ſit a tantis ardoribus, moderatione et temperatione ſublata.* Docti pro *mota* tentant *motae*, hanc vocem ad *terras* referentes; vel *moti*, quod ſpectet ad *ignes*. Nihil autem vetat, quominus in voce *mota* intelligas *ſidera;* quae cum appellatione iſta *tantorum ignium* ſignificentur, quid mirum ſi illud

66) Vid. Perizon. ad Sanct. Min. 4, 10. p. 37. edit. Bauer. et p. 137. Ruddimannus Tom. II. p. 31. Goerenz. ad Cic. de Leg. 2, 11. pag. 144. Heindorfius ad loc. de nat. deor.

masculinum in neutrum transierit? [67]) Hoc sane haudquaquam durius est, quam quod statuit vir cl. de his cap. 44.

Fluminis inlustri tangentem corpore ripas.

Quem longe serpentem et manantem adspicies etc. ubi ille, loquitur Cicero, inquit, quasi praecesserat *amnis* vel *fluvius.* vide reliqua. Isti autem loco componere licet verba Varronis de Re Rustica lib. I. *Sin cogare secundum flumen aedificare, curandum ne adversum eum ponas.* quod quidem exemplum debeo Aus. Popmae, de Usu Ant. Locut. lib. II. c. 2. qui plura talia ex Varrone aliisque collegit. [68]) Quibus etiam defendi posse opinor locum istum Senecae Suas. I. c. ult. *Efficit haec sententia* etc. *Barbarus dixit.. hunc sensum.. Fuscus Arellius dixit, testor ante orbem tibi tuum deesse, quam militem. Latro sedens hanc dixit* etc. ubi doct. Schulting. *hinc* vel *hunc* pro *hanc* legebat. Haec pri- 164

67) „Recte, ni statim subiiceretur *a tantis ardoribus.* Scripsi igitur cum Walkero *moti.*" Haec Heindorfius, re non accurate considerata. Illud *moti* glossatoris est inventum. Nam verba *hi tanti ignes* et *a tantis ardoribus* dicta sunt in modum praedicati additi: haec sidera, qui tanti sunt ignes. Atque nisi ita concipis sententiam, partes eius non concordant, aut talibus opus est supplementis, qualia finxit Heindorfius. Quae mihi absona esse videntur.

68) Vid. Ruddimann. T. II. p. 24. et 386. Ciceroni in animo fuisse nomen Eridani, recte animadvertit Heindorfius. In Varrone non sufficit cogitationis permutatio. Deest enim caussa et ratio. Atque in antiquis libris legitur *earum,* quod iure reiecit Victorius. Depravatio igitur negari nequit. Litteris his ADVERSVMEVM fortasse continentur verba *adversum alveum.* Apud Senecam si quid corruptione laborat, scribendum est *haec dixit.*

mum erant in loco Tullii obſervanda: pergamus ia ad verba illius poſteriora, quaeque in ea commen tus eſt cl. Walkerus. Scilicet vir ille doctiſſimus i *a tantis ardoribus*, commate interpoſito, ab ante dentibus ſeiungenda, cumque ſequentibus iſtis *mo ratione et temperatione ſublata*, conglutinanda pu bat. Secus omnino, quam ego quidem ſentiam: cu enim non, niſi aliqua cum duritie, dici poſſe videt *moderatio et temperatio tolli ab ardoribus;* tum ſa nihil uſitatius iſta praepoſitionis *a* cum verbo neut conſtructione, qua *terrae* hic dicuntur *conflagrare a ardoribus*. Sic infra cap. 55. *Nam quae ſpiritu i pulmones anima ducitur, ea çoaleſcit primum ab ipſ ſpiritu*. Ovidius Metam. lib. I. v. 417.

> *— poſtquam vetus humor ab igne*
> *Percaluit ſolis —*

Lucretius lib. VI. vſ. 875.

> *Praeterea ſolis radiis iactatur aquaî*
> *Humor, et in luci tremulo rareſcit ab aeſtu.*

in quibus plurimiſque aliis locis praepoſitionis vis plane eadem eſt. [69])

Cap. XXXVIII, 97. *Quis enim hunc hominem dixerit, qui cum tam certos coeli motus, tam ratos aſtrorum ordines.. viderit* etc.? Nonius ſic locum profert, ut pro *ratos*, *ſtatos* exhibeat. Quod, quamvis viro ampliſſimo mirifice blandiat, ego tamen priori vix praeferre auſim; vox enim *ratus* noſtro uſitatiſſima fuit in
165 commemorandis rebus caeleſtibus, quod de voce *ſtatus* quis auſit praedicare? ſupra cap. 35. -- *motus eius fini-*

69) Vid. Turſellin. Tom. I. p. 28.

os et aequabiles, omniaque ratis ordinibus moderata. et. Tufc. V. cap. 24. *quorum vagi motus rata tamen et certa fui curfus fpatia definiant.* [70])

Cap. XLV, 115. *Nec vero haec folum admirabilia, fed nihil maius, quam quod ita ftabilis eft mundus.* Legit Walkerus, *fed nihil magis*, fc. admirabile, quod *maius* hic ab elegantia Tulliana alienum exiftimaret. *Magnum* faepe idem dici, quod admirabile; illud quidem in controverfiam vocari nequit. fic de Fato cap. 3. *Quid autem magnum, et naufragum illum fine nomine in rivo effe lapfum* etc.? Tufc. I. cap. 22. *Eft illud quidem vel maximum, animo ipfo animum videre.* Seneca de Clem. I. c. 11. -- *eo maius eft mirabiliufque, quod* etc. vide quoque Lactantium lib. I. cap. 11, 2. et Epit. cap. 45. Sic etiam μέγα et θαυμαστὸν, tanquam plane fynonyma, coniunxit D. Paulus 2. ad Corinth. c. XI, 14. 15. [71]) Atqui hoc ipfum, inquit, male me habet, quod cum iam pofuerat Cicero *admirabilia*, hic fubdat vocem non eandem quidem, fed tamen aequipollentem *maius*. Similis fane elegantia cl. Bentleium litem quoque huic

70) Haec quoque in fuum ufum convertit Heindorfius, non nominato auctore.

71) Walkeri coniecturam recepit Heindorfius, nec confideravit, quae effet huius loci vera ratio. Admirabilia enim plura effe poffunt; quo nihil maius eft, unum exftat. Atqui ordo verborum monftrat fenfum ipforum hunc: nec tantum haec, quae dixi, admirationem excitant, fed aliud unum eft, quo nihil maius, i. e. maximum. Scribere poterat Cicero: *admirabilia haec, fed nihil maius:* ut Brut. 60, 218. *magna haec immemoris ingenii figna, fed nihil turpius, quam quod etiam in fcriptis oblivifcebatur, quid paullo ante pofuiffet.* Sed dixit *nec haec folum*, pro *praeter haec admirabilia.*

lectioni moveri coëgit, Tusc. III. c. 25. *ut eos.. au non attingat aegritudo, aut perleviter pungat anim dolor.* At loca haec equidem vindicare posse videoi plurimis istiusmodi locis, de quibus nullam *νοθείας* suspicionem incidisse viris doctissimis, ostendit eorum ad ista loca silentium. sic enim ibid. cap. 2. *nullam eminentem effigiem,, sed adumbratam imaginem gloriae.* lib. IV. c. 28. *et opinionem falsam tollit, et aegritudinem detrahit.* quorsum illud *detrahit*, cum iam praecesserit *tollit?* sic etiam de Fin. lib. V. c. 19. et cap. 7. *Ita sit, ut quanta differentia est in princi-*
166 *piis naturalibus, tanta sit in finibus bonorum et malorum dissimilitudo.* de Offic. lib. I. c. 30. *Ut enim in corporibus magnae dissimilitudines sunt . . sic in animo existunt etiam maiores varietates.* Acad. I. cap. 12. *id sensum appellabat;-- sin aliter, inscientiam nominabat.* Plura illius generis loca contulit iam egregius harum elegantiarum promus G. Cortius ad Sallust. Cat. cap. 12, 1. Neque vero ab ista ratione refugiunt Graeci *ἀττικώτατοι;* quorum Xenophon facile princeps, sic *Κυρουπαιδ.* lib. I. p. 30. C. coniungit *ἀποδεῖξειν* et *παρασκευάσειν.* lib. II. p. 47. B. *προσποιουμένους* et *ὑπισχνουμένους.* lib. V. p. 130. *βούλεσθαι* et *ἐπιθυμεῖν.*

CAPUT VIII.

Anacreontis locus defenditur et explicatur. Ellipſis voculae τί. Xenophon defenditur. Ἔχειν τινι, pro παρέχειν. Heſiodi epitaphium vindicatur et illuſtratur. Ellipſis praepoſitionis ἐν. Μέτρον, *cuiuſque rei perfectio atque terminus.*

Hoc capite paulliſper extra terminos vagabimur, et a Latinis in Graeca excurremus: neque enim de Tullio tantum, ſed etiam de aliis, et utriuſque quidem linguae auctoribus bene mereri conamur. Ad verba iſta Ciceronis de Natura Deorum, lib. II. c. 47. *quarum* (animantium) *aliae coriis tectae ſunt, aliae vellis veſtitae, aliae ſpinis hirſutae:* adferebat cl. Daviſius quaedam ex Anacreontis oda I. ſed quam illis medelam adhibet, eam nos, bona cum venia viri honoratiſſimi, hic videbimus an neceſſaria ſit. *Natura* inquit Poeta, *cornua tauris, ungulas autem dedit equis, velocitatem leporibus --*

Τοῖς ἀνδράσι φρονῆμα. 167
Γυναιξὶν οὐκ ἔτ' εἶχεν.
Τί οὖν δίδωσι; κάλλος.

„Si nihil amplius habuit natura, quod feminis daret, „qua ratione fieri potuit, ut eas vel pulchritudine, „vel alia re quavis donaret?" Ecce tibi ſcrupulum quem vir laudatus contra hanc lectionem movet; qui proinde legit,

Γυναιξὶν οὐκ ἘΠΕΙΧΕΝ;

Viris prudentiam. Nullamne curam geſſit mulierum? Quid igitur iis impertit? Coniectura quidem homine

docto non indigna: videamus tamen an citra illam r
expediri queat, ut verba fenfum fundant per fe non al
fonum, mentique poëtae congruum. Ante omnia illu
dicendum, phrafin illam ἐπέχειν τινι, ea quidem i
fignificatione, quam illi vir cl. tribuit, non adeo ufita
tam fuiffe huius aetatis poetis, quin exempla illius fa
tis idonea iure quodam noftro flagitare poffe videa
mur. Iam vero quod ad fcrupulum viri cl. attinet
eum haud aegre tolli arbitror, fi verba ifta γυναιξὶν
οὐκ ἔτ' εἶχεν, fic intelligantur, ut ἀπὸ κοινοῦ fubau-
diatur σοφίαν· ut vertere liceat, *Mulieribus autem*
illam *non etiam*, vel fi mavis, *neutiquam habebat*,
vel *dabat*. Licet hic fenfus non fit incongruus, non
tamen intercedo, quominus his verbis interrogandi no-
tam cum viro cl. apponamus; quod fi fiat, eodem modo
haec vertere poterimus, ut ex antecedente verfu repe-
tenda fit vox σοφίαν: vel etiam in hanc fententiam
accipi poterunt, ut non pendeant ex fuperioribus, fed
fubintelligenda relinquatur vocula τι. *Mulieribus an*
nequaquam aliquid impertiebat? vel *Mulieribus an*
168 *non etiam aliquid impertiebat?* Has interpretationes
menti auctoris apprime bene quadrare, quis non cer-
nit? Ut autem conftet, illas non minus cum verbis
ipfis confentire, tria ifta attente confideremus. Primo
quidem illud οὐκ ἔτ' verti poteft *non etiam*, *non infu-
per*, *non praeter illos* fc. viros; vel etiam *non fane,*
haudquaquam, minime. [72]) Priorem dictionis vim nemo

72) Una eft haec fignificatio vocabuli οὐκέτι, neque particula ἔτι vim habet intendendae negationis, ut Perizonius opinabatur. Immo ut noftrum vocabulum *weiter nicht* negationem quodammodo moderatur addita particula, quae fignificat *praeterea*, ita graecum οὐκέτι negationem ad certam rem redigit, aut pofita una re, alias

nescit: posteriorem vero optime dilucidarunt doctissimi duumviri, Perizonius ad Aelian. Var. Hist. VI. c. 6. et Kühnius ad Pausan. VIII. c. 28. Ipse Anacreon audiatur Oda 29.

Τὸ δὲ χεῖλος οὐκέτ' οἶδα
Τίνι μοι τρόπῳ ποιήσεις.

Deinde ellipsis vocis *τι*, quam in verbis Anacreontis statui posse diximus, satis usitata est; ut observavit doct. Lamb. Bos Ell. et post illum cl. Schoetgenius. Unde etiam nauci esse liquet *τὸ τι*, quod auctoritate Stobaei post vocem *λαβεῖν*, inculcarunt in his Xenophontis lib. II. *Κυρουπ.* p. 47. C. [2, 12.] *καὶ ταῦτα φανεροῖς γιγνομένοις, ὅτι τοῦ λαβεῖν ἕνεκα καὶ κερδᾶναι ποιοῦσιν.* sic enim illud ipsum *λαμβάνειν* occurrit apud Isocratem contra Soph. p. 574. [c. 3.] *ὁ δὲ πάντων καταγελαστότατον, ὅτι παρ' ὧν δεῖ ΛΑΜΒΑΝΕΙΝ αὐτοὺς, τούτοις μὲν ἀπιστοῦσι, οἷς μέλλουσι τὴν δικαιοσύνην παραδώσειν* etc. -- *a quibus numeranda merces est* etc. Menander Fragm. p. 34. *Res facilis contemptu, o Gorgia, pauper est, quamvis iustissima dicat.*

Τούτου γὰρ λέγειν
Ἕνεκα μόνου νομίζεθ' οὗτος, τοῦ ΛΑΒΕΙΝ.

-- *ut aliquid accipiat.* D. Paulus 2 Corinth. 11, 20, *Ἀνέχεσθε γὰρ, εἴ τις ὑμᾶς καταδουλοῖ, εἴ τις κατεσθίει, εἴ τις ΛΑΜΒΑΝΕΙ* etc. ubi consule doct. Elsnerum. Hoc de ellipsi *τοῦ τι*. Postremo loco, ad defensionem loci Anacreontis illud omnino observari

reliquas negatione excludit: sicuti id exprimitur in Hesiod. Scut. Herc. 49. Θήβῃ ἐν ἑπταπύλῳ διδυμάονε γείνατο παῖδε, οὐκ ἔθ' ὁμὰ φρονέοντε.

„Fieri non poteſt, inquit ad hunc locum cl. Daviſiu
„ut hoc, quod vult noſter, in Velleium omnino con
„veniat, cum fuerit Romanorum *urbanitate limatus.*
„Quin et ab horum interlocutorum cultu et eleganti
„tales abhorrent contumeliae." Cum igitur alii vir
docti eis de cauſis vocem *unum* aut delendam exiſti
ment, aut reponendum *virum*, vel *omnino;* ipſe legi
160 *una*, i. e. ſimul. Si iuſtae ſunt rationes illae, quas ad
fert vir cl., ſalva atque incolumi lectione vulgata, res
ſic expediri poſſe videtur, ſi ſyntaxin ita concipias,
Nec vero hoc in te convenit, uno -- limato, i. e. qui
ſolus, vel qui maxime -- limatus ſis. Sic Velleius ab
ea ſtupiditate, quae ceteris Epicureis impingebatur,
ſatis bene immunis praeſtabitur; quod urbanitas Velleii, et diſputantium *εὐσχημονία* flagitare interpreti
doctiſſimo videbatur. Sed rationes illae ſi attente ſpectentur, haud recte talo niti liquebit. Quod enim ad
urbanitatem Velleii attinet, illa quamvis hic molliendorum aliquomodo convitiorum cauſa commemoretur,
non tamen erat tanta, quin cum Epicureis, qui ſe in
plurimis ridicule dabant, turpiter erraret; quod ſatis
ſuperque docent antecedentia. Neque vero cultus et
elegantia interlocutorum vetat, quominus haec diſputantis verba ſic intelligantur, ut Epicureorum ſtultitiam Velleio impingere omnino voluerit; quaſi ita locutus fuiſſet: *Hoc cum in te conveniat, .. limato; multo quidem magis .. in eum -- hominem ſine arte* etc. Saepius ita Ciceronis Stoicus, aeſtu diſputationis
ſe abripi paſſus, inclementer agit Epicureos non tantum, ſed ipſum quoque Velleium, qui illud diſputationis ſuae ſuperbia omnino meruerat. Tale etiam convitium erat illud Cottae, lib. I, c. 40. *Arbitror te, Vellei, ſimilem eſſe Epicureorum reliquorum, quos*

non pudeat earum Epicuri vocum etc. ſic enim legebat illic editor cl. „nam reliquorum, inquit, Epicureorum numero Velleium eximere non voluit Cotta. „ſi is eſſet eius animus, eum his verbis non alloqueretur, *quem cibum, quos tactus, quos odores adhibebis ad Deos, ut eos perfundas voluptatibus?*" 63) Hoc primum: ſequitur iam, ut enallagen defendamus iſtam, 161
qua praepoſitio *in*, tam brevi intervallo, modo cum ablativo, modo cum accuſativo conſtruitur, quam permutationem cum alius alio modo tollere aggreſſus ſit, nos tamen omnino putamus tolerari et poſſe et debere. Quin tam Latine dicatur quid *convenire in aliquo*, quam *convenire in aliquem*, id nobis dubitare non ſinunt, quae obſervarunt viri ſummi I. F. Gronovius ad Sen. N. Quaeſt. lib. IV. praef. et G. Cortius ad Sal-

63) Ego quoque nondum deſpero, integram eſſe librorum antiquorum ſcripturam. Si accentum poſueris in vocabulo *uno*, ſententiam habebis non aptam: nam reliqui Epicurei ſimul comprehenduntur, quibus tamen vir urbanitate limatus opponitur: quod male ſe habere, bene perſpexit Daviſius: ſin vero graviori accentu effers vocabulum *te*, additur *uno* tamquam praedicatum non cum negatione coniungendum, ſed *unicum* ſignificans ita: nec vero hoc in te convenit, qui unus ex omnibus praeſtat, urbanitate limatus. Et ſi nulla interponitur interpunctio, fortaſſe aliquis haec coire cenſebit cum ſequentibus, quaſi ſcriptum eſſet: *uno moribus domeſticis ac noſtrorum hominum urbanitate limato.* At *unus* dicitur, qui ſeorſum et ex altera parte ſpectari debet, ſive qui, reliquis miſſis, per ſe venit in conſiderationem. Ita nunc defendo verba Cic. pr. Roſc. Com. 5, 15. *et advocatio ea eſt, quam propter eximium ſplendorem ut iudicem unum vereri debeamus.* quae vertas: *wie einen Richter an ſich betrachtet.* i. e. ex altera parte. Aliquando neceſſariam putabam Erneſtii emendationem *unum iudicem.*

luſt. Cat. cap. LII, 12.[64]) unde etiam haud difficile iudicare eſt de ſanitate loci Sulp. Severi H. S. lib. 1. c. 24 7. *cum toties in Domino rebelles deprehendantur* ubi Io. Vorſtius legebat, *in Dominum rebelles*. At iſta caſuum viciſſitudo, quam locus hicce Tullii prae ſe fert longe eſt frequentiſſima. Sic quia dicitur *ſcribere alicui*, et *ſcribere ad aliquem;* hinc ad Att. lib. IV. ep. 11. *quare ut homini curioſo, ita ſcribe ad me.* Quia dicitur *ſimilis alicuius*, et *ſimilis alicui;* hinc infra cap. 59. *plectri ſimilem linguam, -- nares cornibus iis* etc. ubi vide Lambinum. Quia dicitur *Odium alicuius*, et *Odium in aliquem;* hinc Tuſc. IV. c. 11. *ut odium mulierum, quale in μισογύνῳ eſt; ut in hominum univerſum genus.* ubi Lambinum, qui tentaret *ut hominum univerſi generis*, optimo iure refellit cl. Daviſius; qui etiam contra eundem hanc phraſeos variationem recte vindicat, ibid cap. 7. *Sed ſingulis perturbationibus partes eiuſdem generis ſubiiciuntur, ut aegritudini invidentia. . . Sub metum autem ſubiecta ſunt pigritia* etc. *voluptati malevolentia, laetans.* ubi Lambinus volebat, *Metui autem ſubiecta ſunt* etc. ſed pari quoque modo Virgilius Ecl. V. vſ. 5.

> *Sive ſub incertas zephyris motantibus umbras,*
> *Sive antro potius ſuccedimus.*

cum nota Servii. Quia dicitur *probari alicui*, et *probari ab aliquo;* hinc ad Brutum epiſt. 15. *ſuſpicor illud minus tibi probari, quod ab tuis familiaribus..*

64) Negat Heindorfius latine dici *in aliquo convenire* pro quadrare, congruere, et in Suetonii verbis Octav. 25. *nihil minus in perfecto duce quam feſtinationem — convenire arbitrabatur.* idem eſſe quod decere, decorum eſſe. Sed quod decet, aptum eſt et congruit. Et dixit Li-

ton probatur. Addamus Senecam de Conſt. cap. 1. *altera pars ad obſequendum, altera imperio nata.* cur non potius *ad imperium*, vel *ad imperandum?* Lactant. lib. I. c. 22, 7. *et fuit per eadem fere tempora, quibus Faunus.* cur non, *per quae Faunus?* cui loco convenit illud Cic. de Divin. II. cap. 42. *ſummos aſtrologos illius aetatis, qua erat ipſe:* pro *cuius erat ipſe.* Plura videre licet apud Sanct. Min. lib. III. cap. 14. et Cort. ad Salluſt. Cat. cap. 25, 2. et 33, 1. Hinc autem nihil movendum cenſeo in verbis D. Lucae Evang. I, 55. *καθὼς ἐλάλησε πρὸς τοὺς πατέρας ἡμῶν, τῷ Ἀβραὰμ καὶ τῷ σπέρματι* etc. ubi fruſtra ſunt Knachtbul et alii, qui enallagen, tanquam nimis ſoloecam, tollere nituntur. 162

Cap. XXXII, 82. *Qui ita dividit omnium quae ſint naturam, eſſe corpora et inane, quaeque his accidant.* Non eſt, cur malles, *Qui ita dicit* etc. eadem enim loquendi forma cum alibi exſtat, tum quoque Tuſc. lib. V. c. 33. *Vides, credo, ut Epicurus cupiditatum genera diviſerit,.. partim eſſe naturales,.. partim* etc. [65])

Cap. XXXIV, 87. *Quod ſi omnes partes ita conſtitutae ſunt, . . videamus utrum ea fortuitane ſint, an eo ſtatu* etc. Enallage iſta generum non erat ſollicitanda. ſic enim infra lib. III. c. 8... *modo poſſe eum*

vius 44, 19, 3. *gratulatio conveniens in ea victoria, quam ipſe adiuviſſet.* i. e. quae aptum locum haberet in hac victoria. Atque mutaſſe videtur Cicero conſtructionem non ſine cauſſa, quum in reliquos verteretur vituperatio. Hoc indicari potuit mutata conſtructione.

65) Haec in ſuum uſum vertit Heindorſius, auctoris nomine non commemorato.

animantem cogitare, vel potius ut caetera oculis, ſi animo hoc cernere. et cap. 24. *quam nemo ab incon ſtantia et temeritate ſeiunget, quae digna non ſun Deo.* ſupra cap. 31. *mens, fides, virtus, concordi conſecratae et publice dedicatae ſunt. Quae qui con venit penes Deos eſſe negare, cum eorum auguſta e ſancta ſimulacra veneremur?* de Leg. lib. II. cap. 11 *Bene vero quod mens, pietas, virtus, fides conſecra tur manu: quarum omnium Romae dedicata public*
165 *templa ſunt: ut illa qui habeant.. deos ipſos in animis ſuis conlocatos putent.* ubi non opus eſt, cum viro cl. tentare, *ut illas qui habeant.* Acad. II. cap. 18. *ratione potius, quam auctoritate ducantur. Quod ſi utroque?* vide quoque Tuſc. IV. cap. 7. de Fin. lib. V. c. 8. de Fato c. 15. de N. Deor. I. c. 5. Senecae epiſt. 81. et ſi plura velis, adi P. Fabrum ad Acad. II. c. 14. Burmann. ad Quinct. Inſt. prooem. p. 10. Daviſium ad Min. Fel. cap. 16. et Cortium ad Salluſt. Cat. 5. [66])

Cap. XXXVI, 92. . . *deinde reliqua ſidera magnitudinibus immenſis. Atque hi tanti ignes tamque multi non modo nihil nocent terris rebuſque terreſtribus, ſed ita proſunt, ut ſi mota loco ſint, conflagrare terras neceſſe ſit a tantis ardoribus, moderatione et temperatione ſublata.* Docti pro *mota* tentant *motae*, hanc vocem ad *terras* referentes; vel *moti*, quod ſpectet ad *ignes*. Nihil autem vetat, quominus in voce *mota* intelligas *ſidera;* quae cum appellatione iſta *tantorum ignium* ſignificentur, quid mirum ſi illud

66) Vid. Perizon. ad Sanct. Min. 4, 10. p. 37. edit. Bauer. et p. 137. Ruddimannus Tom. II. p. 31. Goerenz. ad Cic. de Leg. 2, 11. pag. 144. Heindorfius ad loc. de nat. deor.

masculinum in neutrum transierit? [67]) Hoc sane haudquaquam durius est, quam quod statuit vir cl. de his ap. 44.

Fluminis inlustri tangentem corpore ripas.

Quem longe serpentem et manantem adspicies etc. ubi ille, loquitur Cicero, inquit, quasi praecesserat *amnis* vel *fluvius*. vide reliqua. Isti autem loco componere licet verba Varronis de Re Rustica lib. I. *Sin cogare secundum flumen aedificare, curandum ne adversum eum ponas.* quod quidem exemplum debeo Aus. Popmae, de Usu Ant. Locut. lib. II. c. 2. qui plura talia ex Varrone aliisque collegit. [68]) Quibus etiam defendi posse opinor locum istum Senecae Suas. I. c. ult. *Efficit haec sententia* etc. *Barbarus dixit.. hunc sensum.. Fuscus Arellius dixit, testor ante orbem tibi tuum deesse, quam militem. Latro sedens hanc dixit* etc. ubi doct. Schulting. *hinc* vel *hunc* pro *hanc* legebat. Haec pri- 164

67) „Recte, ni statim subiiceretur *a tantis ardoribus.* Scripsi igitur cum Walkero *moti.*" Haec Heindorfius, re non accurate considerata. Illud *moti* glossatoris est inventum. Nam verba *hi tanti ignes* et *a tantis ardoribus* dicta sunt in modum praedicati additi: haec sidera, qui tanti sunt ignes. Atque nisi ita concipis sententiam, partes eius non concordant, aut talibus opus est supplementis, qualia finxit Heindorfius. Quae mihi absona esse videntur.

68) Vid. Ruddimann. T. II. p. 24. et 386. Ciceroni in animo fuisse nomen Eridani, recte animadvertit Heindorfius. In Varrone non sufficit cogitationis permutatio. Deest enim caussa et ratio. Atque in antiquis libris legitur *earum*, quod iure reiecit Victorius. Depravatio igitur negari nequit. Litteris his ADVERSVMEVM fortasse continentur verba *adversum alveum.* Apud Senecam si quid corruptione laborat, scribendum est *haec dixit.*

mum erant in loco Tullii obſervanda: pergamus ia ad verba illius poſteriora, quaeque in ea comment tus eſt cl. Walkerus. Scilicet vir ille doctiſſimus il *a tantis ardoribus*, commate interpoſito, ab antec dentibus ſeiungenda, cumque ſequentibus iſtis *mod ratione et temperatione ſublata*, conglutinanda put bat. Secus omnino, quam ego quidem ſentiam: cu enim non, niſi aliqua cum duritie, dici poſſe videtu *moderatio et temperatio tolli ab ardoribus*; tum ſan nihil uſitatius iſta praepoſitionis *a* cum verbo neutr conſtructione, qua *terrae* hic dicuntur *conflagrare a ardoribus*. Sic infra cap. 55. *Nam quae ſpiritu i pulmones anima ducitur, ea coaleſcit primum ab ipſ ſpiritu.* Ovidius Metam. lib. I. v. 417.

— poſtquam vetus humor ab igne
Percaluit ſolis —

Lucretius lib. VI. vſ. 875.

Praeterea ſolis radiis iactatur aquaï
Humor, et in luci tremulo rareſcit ab aeſtu.

in quibus plurimiſque aliis locis praepoſitionis vis plane eadem eſt. [69])

Cap. XXXVIII, 97. *Quis enim hunc hominem dixerit, qui cum tam certos coeli motus, tam ratos aſtrorum ordines.. viderit* etc.? Nonius ſic locum profert, ut pro *ratos*, *ſtatos* exhibeat. Quod, quamvis viro ampliſſimo mirifice blandiat, ego tamen priori vix praeferre auſim; vox enim *ratus* noſtro uſitatiſſima fuit in
165 commemorandis rebus caeleſtibus, quod de voce *ſtatus* quis auſit praedicare? ſupra cap. 35.-- *motus eius fini-*

69) Vid. Turſellin. Tom. I. p. 28.

os et aequabiles, omniaque ratis ordinibus moderata. et. Tufc. V. cap. 24. *quorum vagi motus rata tamen et certa fui curfus fpatia definiant.* [70])

Cap. XLV, 115. *Nec vero haec folum admirabilia, fed nihil maius, quam quod ita ftabilis eft mundus.* Legit Walkerus, *fed nihil magis*, fc. admirabile, quod *maius* hic ab elegantia Tulliana alienum exiftimaret. *Magnum* faepe idem dici, quod admirabile; illud quidem in controverfiam vocari nequit. fic de Fato cap. 3. *Quid autem magnum, et naufragum illum fine nomine in rivo effe lapfum* etc.? Tufc. I. cap. 22. *Eft illud quidem vel maximum, animo ipfo animum videre.* Seneca de Clem. I. c. 11. - - *eo maius eft mirabiliusque, quod* etc. vide quoque Lactantium lib. I. cap. 11, 2. et Epit. cap. 45. Sic etiam μέγα et θαυμαστὸν, tanquam plane fynonyma, coniunxit D. Paulus 2. ad Corinth. c. XI, 14. 15. [71]) Atqui hoc ipfum, inquit, male me habet, quod cum iam pofuerat Cicero *admirabilia*, hic fubdat vocem non eandem quidem, fed tamen aequipollentem *maius*. Similis fane elegantia cl. Bentleium litem quoque huic

70) Haec quoque in fuum ufum convertit Heindorfius, non nominato auctore.

71) Walkeri coniecturam recepit Heindorfius, nec confideravit, quae effet huius loci vera ratio. Admirabilia enim plura effe poffunt; quo nihil maius eft, unum exftat. Atqui ordo verborum monftrat fenfum ipforum hunc: nec tantum haec, quae dixi, admirationem excitant, fed aliud unum eft, quo nihil maius, i. e. maximum. Scribere poterat Cicero: *admirabilia haec, fed nihil maius:* ut Brut. 60, 218. *magna haec immemoris ingenii figna, fed nihil turpius, quam quod etiam in fcriptis oblivifcebatur, quid paullo ante pofuiffet.* Sed dixit *nec haec folum*, pro *praeter haec admirabilia.*

lectioni moveri coëgit, Tuſc. III. c. 25. *ut eos.. at non attingat aegritudo, aut perleviter pungat anin dolor.* At loca haec equidem vindicare poſſe vide plurimis iſtiuſmodi locis, de quibus nullam *νοθεία* ſuſpicionem incidiſſe viris doctiſſimis, oſtendit eoru ad iſta loca ſilentium. ſic enim ibid. cap. 2. *nulla eminentem effigiem,, ſed adumbratam imaginem glo riae.* lib. IV. c. 28. *et opinionem falſam tollit, e aegritudinem detrahit.* quorſum illud *detrahit*, cun iam praeceſſerit *tollit?* ſic etiam de Fin. lib. V. c. 19 et cap. 7. *Ita ſit, ut quanta differentia eſt in princi
166 piis naturalibus, tanta ſit in finibus bonorum et malorum diſſimilitudo.* de Offic. lib. I. c. 30. *Ut enim in corporibus magnae diſſimilitudines ſunt . . ſic in animo exiſtunt etiam maiores varietates.* Acad. I. cap. 12. *id ſenſum appellabat;-- ſin aliter, inſcientiam nominabat.* Plura illius generis loca contulit iam egregius harum elegantiarum promus G. Cortius ad Salluſt. Cat. cap. 12, 1. Neque vero ab iſta ratione refugiunt Graeci *ἀττικώτατοι;* quorum Xenophon facile princeps, ſic *Κυρουπαιδ.* lib. I. p. 30. C. coniungit *ἀποδείξειν* et *παρασκευάσειν.* lib. II. p. 47. B. *προσποιουμένους* et *ὑπισχνουμένους.* lib. V. p. 130. *βούλεσθαι* et *ἐπιθυμεῖν.*

CAPUT VIII.

Anacreontis locus defenditur et explicatur. Ellipſis voculae τὶ. *Xenophon defenditur.* Ἔχειν τινι, *pro* παρέχειν. *Heſiodi epitaphium vindicatur et illuſtratur. Ellipſis praepoſitionis* ἐν. Μέτρον, *cuiuſque rei perfectio atque terminus.*

Hoc capite paulliſper extra terminos vagabimur, et a Latinis in Graeca excurremus: neque enim de Tullio tantum, ſed etiam de aliis, et utriuſque quidem linguae auctoribus bene mereri conamur. Ad verba iſta Ciceronis de Natura Deorum, lib. II. c. 47. *quarum* (animantium) *aliae coriis tectae ſunt, aliae vellis veſtitae, aliae ſpinis hirſutae:* adferebat cl. Daviſius quaedam ex Anacreontis oda I. ſed quam illis medelam adhibet, eam nos, bona cum venia viri honoratiſſimi, hic videbimus an neceſſaria ſit. *Natura* inquit Poeta, *cornua tauris, ungulas autem dedit equis, velocitatem leporibus--*

Τοῖς ἀνδράσι φρόνημα. 167
Γυναιξὶν οὐκ ἔτ᾽ εἶχεν.
Τί οὖν δίδωσι; κάλλος.

„Si nihil amplius habuit natura, quod feminis daret, „qua ratione fieri potuit, ut eas vel pulchritudine, „vel alia re quavis donaret?" Ecce tibi ſcrupulum quem vir laudatus contra hanc lectionem movet; qui proinde legit,

Γυναιξὶν οὐκ ʼΕΠΕΙΧΕΝ;

Viris prudentiam. Nullamne curam geſſit mulierum? Quid igitur iis impertit? Coniectura quidem homine

docto non indigna: videamus tamen an citra illam r expediri queat, ut verba ſenſum fundant per ſe non al ſonum, mentique poëtae congruum. Ante omnia illu dicendum, phraſin illam *ἐπέχειν τινι*, ea quidem i ſignificatione, quam illi vir cl. tribuit, non adeo uſita tam fuiſſe huius aetatis poetis, quin exempla illius ſa tis idonea iure quodam noſtro flagitare poſſe videa mur. Iam vero quod ad ſcrupulum viri cl. attinet, eum haud aegre tolli arbitror, ſi verba iſta *γυναιξὶν οὐκ ἔτ᾽ εἶχεν*, ſic intelligantur, ut *ἀπὸ κοινοῦ* ſubaudiatur *σοφίαν*· ut vertere liceat, *Mulieribus autem* illam *non etiam*, vel ſi mavis, *neutiquam habebat*, vel *dabat*. Licet hic ſenſus non ſit incongruus, non tamen intercedo, quominus his verbis interrogandi notam cum viro cl. apponamus; quod ſi fiat, eodem modo haec vertere poterimus, ut ex antecedente verſu repetenda ſit vox *σοφίαν:* vel etiam in hanc ſententiam accipi poterunt, ut non pendeant ex ſuperioribus, ſed ſubintelligenda relinquatur vocula *τι*. *Mulieribus an nequaquam aliquid impertiebat?* vel *Mulieribus an*
168 *non etiam aliquid impertiebat?* Has interpretationes menti auctoris apprime bene quadrare, quis non cernit? Ut autem conſtet, illas non minus cum verbis ipſis conſentire, tria iſta attente conſideremus. Primo quidem illud *οὐκ ἔτ᾽* verti poteſt *non etiam*, *non inſuper*, *non praeter illos* ſc. viros; vel etiam *non ſane, haudquaquam, minime.* [72]) Priorem dictionis vim nemo

72) Una eſt haec ſignificatio vocabuli οὐκέτι, neque particula ἔτι vim habet intendendae negationis, ut Perizonius opinabatur. Immo ut noſtrum vocabulum *weiter nicht* negationem quodammodo moderatur addita particula, quae ſignificat *praeterea*, ita graecum οὐκέτι negationem ad certam rem redigit, aut poſita una re, alia

nescit: posteriorem vero optime dilucidarunt doctissimi duumviri, Perizonius ad Aelian. Var. Hist. VI. c. 6. et Kühnius ad Pausan. VIII. c. 28. Ipse Anacreon audiatur Oda 29.

Τὸ δὲ χεῖλος οὐκέτ' οἶδα
Τίνι μοι τρόπῳ ποιήσεις.

Deinde ellipsis vocis *τι*, quam in verbis Anacreontis statui posse diximus, satis usitata est; ut observavit doct. Lamb. Bos Ell. et post illum cl. Schoetgenius. Unde etiam nauci esse liquet *τὸ τι*, quod auctoritate Stobaei post vocem *λαβεῖν*, inculcarunt in his Xenophontis lib. II. *Κυρουπ.* p. 47. C. [2, 12.] *καὶ ταῦτα φανεροῖς γιγνομένοις, ὅτι τοῦ λαβεῖν ἕνεκα καὶ κερδᾶναι ποιοῦσιν.* sic enim illud ipsum *λαμβάνειν* occurrit apud Isocratem contra Soph. p. 574. [c. 3.] *ὁ δὲ πάντων καταγελαστότατον, ὅτι παρ' ὧν δεῖ ΛΑΜΒΑΝΕΙΝ αὐτοὺς, τούτοις μὲν ἀπιστοῦσι, οἷς μέλλουσι τὴν δικαιοσύνην παραδώσειν* etc. -- *a quibus numeranda merces est* etc. Menander Fragm. p. 34. *Res facilis contemptu, o Gorgia, pauper est, quamvis iustissima dicat.*

Τούτου γὰρ λέγειν
Ἕνεκα μόνου νομίζεϑ' οὗτος, τοῦ ΛΑΒΕΙΝ.

-- *ut aliquid accipiat.* D. Paulus 2 Corinth. 11, 20, *Ἀνέχεσϑε γὰρ, εἴ τις ὑμᾶς καταδουλοῖ, εἴ τις κατεσϑίει, εἴ τις ΛΑΜΒΑΝΕΙ* etc. ubi consule doct. Elsnerum. Hoc de ellipsi *τοῦ τι*. Postremo loco, ad defensionem loci Anacreontis illud omnino observari

reliquas negatione excludit: sicuti id exprimitur in Hesiod. Scut. Herc. 49. Θήβῃ ἐν ἑπταπύλῳ διδυμάονε γείνατο παῖδε, οὐκ ἔϑ' ὁμὰ φρονέοντε.

169 oportet, verbum ἔχειν ſaepius a poetis cum dativ conſtrui, atque ita conſtructum per metonymiam idem ferme denotare, quod παρέχειν, διδόναι. Heſiodu Θεογ. vſ. 755.

> Ἡ μὲν ΕΠΙΧΘΟΝΙΟΙΣΙ φάος πολύδερκες
> ΕΧΟΥΣΑ.

Critobulus:

> Τὸ γὰρ ἐνδελεχῶς μεθύειν τιν' ἡδονὴν ἔχει;
> Ἀποστεροῦντα ζῶνθ' ἑαυτὸν τοῦ φρονεῖν,
> Ὃ μέγιστον ΗΜΙΝ ἀγαθὸν ΕΣΧΕΝ ἡ φύσις.

Menander Fragm. p. 254.

> — δυσχερῆ δὲ πολλ' ΕΧΕΙΣ
> ΤΟΙΣ ΖΩΣΙ καὶ λυπηρά. —

Theognis Sent. vſ. 464.

> Εὐμαρέως τοι χρῆμα θεοὶ δόσαν οὔτε τι δειλὸν
> Οὔτ' ἀγαθόν· ΧΑΛΕΠΩι δ' ΕΡΓΜΑΤΙ
> κῦδος ΕΧΕΙ. 73)

Euripides in Oreſte vſ. 1545.

> Τέλος ΕΧΕΙ δαίμων ΒΡΩΤΟΙΣΙ, τέλος ὅπᾳ
> θέλει.

Phocylides Sent. vſ. 37.

> Χώρη δ' οὔτι βέβαιον ΕΧΕΙ πέδον ΑΝΘΡΩ-
> ΠΟΙΣΙ.

Atque huc etiam referre tentabam epitaphium illud Heſiodi, quod Pindaro fere tribuitur: 74)

73) Haec omitti debebant: nam ſenſu carent. Ingenioſe Brunckius reſtituit ἔπι, quod nunc codex Mutinenſis confirmat.

74) Apud Iacobſium Append. n. 62.

Χαῖρε δὶς ἡβήσας, καὶ δὶς τάφου ἀντιβολήσας,
Ἡσίοδ', ΆΝΘΡΩΠΟΙΣ μέτρον ἜΧΩΝ σοφίης.

ut si verti posset, -- *hominibus mensuram adferens* 170 *sapientiae.* Iam vero alia mihi stat in animo sententia. Sine, rem paulo altius repetam. Erud. Graevius in Lection. Hesiod. cap. VII. se nescire fatetur, quid sit *ἀνθρώποις μέτρον ἔχειν σοφίης:* qui enim elliptice *ἀνθρώποις* pro *ἐν ἀνθρώποις* positum contenderint, illos vel silices posse concoquere. Veram igitur lectionem MSti Vossiani putat:

Ἡσίοδ', ἀνθρώποις μέτρα χέων σοφίης.

i. e. *Hesiode, hominibus tradens sapientiam,* vel *praecepta sapientiae.* Haec mihi aurem vellicant, ut quod de hoc loco ceteroquin verbo dixissem, iam paullo pluribus exponam. MSti quidem lectionem, cui palmam dabat vir summus, haud facile damnaverim: verumtamen quid habeat, cur vulgatae anteferenda sit, non sane perspicio. Ficulnea enim ratio est, qua edita lectio impugnatur; adeo quidem, ut mirer quomodo homini vere docto in mentem venire potuerit, ut tale quid et tanto quidem cum zelo causaretur. Omnino dici potest, milliesque in scriptis poetarum dicitur *ἀνθρώποις* pro *ἐν ἀνθρώποις*, vel *πρὸς ἀνθρώπων*, [75]) ut Pindarus [Pyth. 4, 508.]

— ὁ γὰρ
καιρὸς ΠΡΟΣ ΆΝΘΡΩΠΩΝ βραχὺ μέτρον ἔχει.

Nihil est tali ablativo, in quo praep. *ἐν* supprimitur, usitatius. Pindarus Isthm. oda 4, 41. [61.]

75) Vid. Matthiae Grammat. gr. 387. p. 709.

— μομφὰν ἔχει
παίδεσσιν Ἑλλάνων —

culpam sustinet apud omnes filios Graecorum. et Pyth. oda 10, 35. [33.]

171 — εὐδαί-
μων δὲ καὶ ὑμνητὸς οὗτος
ἀνὴρ γίνεται σοφοῖς,

etc. recte rursus int. - - *apud sapientes.* Eurip. in Hecuba, vs. 595.

— ἀνθρώποις δ' ἀεὶ
Ὁ μὲν πονηρὸς οὐδὲν ἄλλο πλὴν κακός.

Theognis vs. 245.

Οὐδέποτ' οὐδὲ θανὼν ἀπολεῖς κλέος, οὐδέ γε λήσεις,
Ἄφθιτον ἀνθρώποις αἰὲν ἔχων ὄνομα.

versu 900.

Ὅστις ἀνάλωσιν τηρεῖ, κατὰ χρήματα θηρῶν,
Κυδίστην ἀρετὴν τοῖς συνιεῖσιν ἔχει.

versu 718.

Ὡς πλοῦτος πλείστην πᾶσιν ἔχει δύναμιν.

ubi πᾶσιν idem est, quod ἐν ἀνθρώποις apud Euripid. Phoen. 442. Pluribus non opus, ut memoria ostendatur fuisse virum egregium, qui ablativos istiusmodi aspernabatur. Quod vero ad vocem μέτρον attinet, de qua diffident Graevius et Heinsius, illius vim non male expressisse videtur Coelius, quum Hesiodi epitaphium sic Latine redderet:

Salve cui pubes, tumulusque bis obtigit unus,
Tu sapis Hesiode, quantum homini sapere est.

Μέτρον σοφίας est modus vel terminus sapientiae, ul-

ra quem procedere non detur, five fapientia fumma t perfecta, *σοφία τελεία.* ut *μέτρον ἔχειν* idem fit, uod *τὸ τέλειον ἔχειν* dixit Ifocrates contra Soph. p. 180. Sic Solon in Sent. vf. 52.

Ἄλλος, Ὀλυμπιάδων Μουσέων πάρα δῶρα διδαχθεὶς, 172
Ἱμερτῆς ΣΟΦΙΗΣ ΜΕΤΡΟΝ ἐπιστάμενος.

Theognis vf. 876.

Οἶνε, τὰ μέν σ' αἰνῶ, τὰ δὲ μέμφομαι· οὐδέ σε πάμπαν
Οὔτε ποτ' ἐχθαίρειν, οὔτε φιλεῖν δύναμαι.
Ἐσθλὸς καὶ κακὸς ἐσσί· τίς ἄν σέ γε μωμήσαιτο;
Τίς δ' ἂν ἐπαινήσῃ, ΜΕΤΡΟΝ ἘΧΩΝ ΣΟΦΙΗΣ;

Non vertendum,.. *mediocrem habens fapientiam*, fed *qui fapientiae habeat quantum fatis eft;* vel *qui fapientiae terminum adfecutus fuerit, qui in fapientia perfectus fit.* Ita quoque *μέτρον ἡλικίας* eft adulta aetas, apud D. Paul. Ephef. IV, 13. *πρὸς τὸν καταρτισμὸν τῶν ἁγίων, . . εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ. Μέτρον ἥβης*, eft *ἡ ἐν ἀκμῇ ἥβη*,[76]) et amplius aliquid dicit quam ipfa tantummodo *ἥβη*, ut interpretabatur Graevius, ad illud Hefiodi *ἔργ.* 131.

Ἀλλ' ὅταν ἡβήσειε, καὶ ἥβης μέτρον ἵκοιτο.

quomodo etiam Theognis vf. 1115.

Ἥβης μέτρον ἔχοιμι. —

Μέτρον οἴνου, fatis vini, affatim vini: idem vf. 475.

76) Vid. Welcker. ad Theognid. 985. p. 128.

Αὐτὰρ ἐγὼ, μέτρον γὰρ ἔχω μελιηδέος οἴνου,
Ὕπνου λυσικάκου μνήσομαι, οἴκαδ᾽ ἰὼν.

Κατὰ μέτρον, non nimis parum, multum. Aratus *Διασημ.* pag. 124. [315.]

Πρῖνοι μὲν θαμινῆς ἀκύλου κατὰ μέτρον ἔχουσαι.

Phocylides vſ. 133.

Μὴ κτήνους θνητοῖο βορὴν κατὰ μέτρον ἕληαι.

confer Ierem. Proph. 30, 11. His tandem illud facillime intelligitur, vulgatam epitaphii Heſiodei lectio-
173 nem, qua nihil poteſt eſſe integrius, neutiquam cum lectione MSti permutari neceſſe eſſe. Heſiodi autem epitaphium dum illuſtrem, ipſum non poſſum facere ut dimittam, antequam loco illius uni et alteri luminis aliquid attulerim. Sed hoc erit ſequentis capitis argumentum.

CAPUT IX.

Heſiodi locus quod ad verſionem et interpunctionem adiuvatur, Poetae Graeci imperfectum pro praeſenti uſurpant. Heſiodus emendatur: deinde etiam ſemel atque iterum enodatur, et probae interpretationi reſtituitur. Xenophon vindicatur. Anacreon tentatur.

Ex diverticulo in diverticulum delapſae ſunt animadverſiones noſtrae. Deflectebamus a Tullio noſtro ad Anacreontem; ab illo rurſum ad Heſiodum, cuius epitaphium luce quadam adſpergebamus, reiecta in hocce caput nonnullorum illius auctoris locorum, illuminatione. Age ergo, omiſſo noſtro Tullio, promiſſum praeſtemus, relictoque Latio, amoeniſſimis his Graeciae viretis nos adhuc paulliſper detineri patiamur. He-

ſiodus *Θεογον.* vſ. 552. loquens de dolis, quos Prometheus Iovi ſtruxiſſet, ſic pergit:

— Ζεὺς δ' ἄφθιτα μήδεα εἰδὼς
Γνῶρ' οὐδ' ἠγνοίησε δόλον· κατὰ δ' ὄσσετο θυμῷ
Θνητοῖς ἀνθρώποισι, τὰ καὶ τελέεσθαι ἔμελλεν.
Χερσὶ δ' ὅγ' ἀμφετέρῃσιν ἀνείλετο λευκὸν ἄλειφαρ.

Equidem neque hanc interpunctionem probo, neque iſtam interpretationem: *Iupiter autem, aeterna conſilia ſciens, cognovit certe nec ignoravit dolum: mala autem concipiebat animo adverſus homines mortales, quae et perficienda erant. Manibus vero hic utrisque ſuſtulit album adipem.* Comma, quod poſt *ἀνθρώποις* ſedem importuniſſimam occupavit, poſt *θυμῷ* collocetur: neque enim *ὄσσεσθαι κατὰ ἀνθρώποις* eſt phraſis Graeca, neque omnino tranſferri poteſt *concipere mala adverſus homines.* Heſiodus haec verba *κατὰ -- ἔμελλεν*, tamquam *γνωμὴν* ſive ſententiam addidit, qua iam generalibus enuntiat et amplificat, quod ſpeciatim de manifeſtatione doli Promethei dixiſſet. Sic autem vertenda puto iſta verba: *mala enim praeſentit ſecum, quae a mortalibus hominibus ſunt perficienda*[77]. Primo quidem obſerva, hanc eſſe vim dictionis *ὄσσεσθαι* vel *ὄπτεσθαι τι θυμῷ.* ſic Homer. Odyſſ. Σ. vſ. 153.

— δὴ γὰρ ΚΑΚΟΝ 'ΟΣΣΕΤΟ ΘΥΜΩι.

etenim malum animo praeſagiebat. adi H. Stephani Theſ. Deinde coniunctio *δὲ* paſſim pro *γὰρ* ponitur. Aeſchylus contra Thebas vſ. 292.

174

77) Senſus vulgari interpunctione conſtitutus praeſtat poetica vi. Dativi rationem quis nunc non expeditam habet?

Γείτονες δὲ καρδίας μέριμναι
Ζωπυροῦσι θάρβος.

Schol. *τὸν δὲ συνδεσμὸν ἀντὶ τοῦ γὰρ νοητέον.* Sic etiam non ligatae folummodo, fed et profae fcriptores, ut Xenophon, Arrianus aliique. Poftremo imperfectum *ὄσσετο* accepi pro praefenti, ifque eius ufus Hefiodo ceterifque poetis eft frequentiffimus [78]). Sic *Θεογ.* vf. 910.

Τῶν δ' ἀπὸ βλεφάρων ἔρος εἴβετο —
quarum e palpebris amor deftillat. *Ἔργ.* vf. 512.

Θῆρες δὲ φρίσσουσι, οὐρὰς δ' ὑπὸ μέζε' ἔθεντο.
Theognis Sent. vf. 208.

Ἄλλον δ' οὐ κατέμαρψε δίκη· θάνατος γὰρ ἀναιδὴς
Πρόσθεν ἐπὶ βλεφάροις ἕζετο, κῆρα φέρων.

175 --- *fuper palpebras fedet.* Homerus Odyff. II. 131.--
— *ὅθεν ὑδρεύοντο πολῖται.*
unde aquantur cives. Menander Fragm. p. 192.

— *Τοῦτο δὴ τὸ νῦν ἔθος.*
Ἄκρατον ἐβόων, τὴν μεγάλην. ψυκτῆρά τις
Προὔπινεν, αὐτοὺς ἀθλίους ἀπολλύων.
Hic vero hodiernus mos eft: merum, inclamant, magnum calicem: pfycterem quis porrigit, illos miferos perdens. Et haec quidem de loco Hefiodi propofito tantum. Perluftremus iam alium.

Eodem lib. *Θεογονίας*, vf. 610. *Cui vero*, inquit, *nuptiarum conditio contigerit, pudicam ut habeat coniugem et fapientem.*

78) Minime gentium. Res ipfa hodie non eget declaratione.

Τῷ δὲ ἀπ᾽ αἰῶνος κακὸν ἐσθλῷ ἀντιφερίζει
Ἔμμεναι.

Vertitur: ***Huic** perpetuo malum cum bono certat.* H. Stephanus in app. Theſauri, reddebat: *Huic malum cum bono pari contentione nititur adeſſe.* Neutra quidem interpretatio verborum ſenſum ſatis exprimere videtur; vix enim fieri poſſe arbitror, quod prior illarum ſupponit, ut ἔμμεναι pleonaſtice accipiatur; quia pleonaſmus ille, quamvis quibuſdam in conſtructionibus locum habeat, hic tamen foret duriſſimus. Neque vero Graeca phraſi dicitur, quantum ego ſciam, ἀντιφερίζειν τινὶ εἶναι, vel ἔμμεναι, *niti alicui adeſſe;* nam ἀντιφερίζειν τινὶ eſt cum aliquo ita certare, ut te illi aequiparare, neque illo inferior eſſe velis; ut bene interpretatur Heſychius, qui illud exponit τῷ ἐξισοῦσθαι, ἀντιστῆναι. Eſt autem verbum activum, quamvis neutrius formam referat, ſupprimiturque ἑαυτὸν, ut iudicavit erud. Kuſterus ad Ariſtoph. Equit. vſ. 810. vide illud apud Heſiod. ἔργ. vſ. 210. Pind. Pyth. ode 9. 176 Homer. Iliad. Φ. vſ. 411. Quid multa? ipſa ſcriptura Heſiodi, non verſio tantummodo laborat; vixque ego dubito, quin pro ἔμμεναι, reponendum ſit ἔμμενες [79]); ut tale quid voluerit Poeta:

Attamen ab aeterno malum cum bono certat ſemper.

Pergamus iam ad tertium Heſiodi locum. Eiusdem lib. vſ. 823. de Typhoëo:

Οὐ χεῖρες μὲν ἔασιν ἐπ᾽ ἰσχύϊ ἔργματ᾽ ἔχουσαι.

79) Tantum abeſt, ut verbum ἔμμεναι corruptela laboret, ut ad proprietatem antiquae dictionis pertineat, adeoque neceſſarium videatur ad ſuſtinendum verbum ἀντιφερίζειν: nam malum cum bono certat de obtinendo loco. Nihil igitur falſum deprehenditur hoc in verſu, niſi quod ab initio legendum eſt, τῷ δὴ ἀπ᾽ αἰῶνος.

Vertunt: *Cuius manus quidem ſunt ob robur operibus aptae*, vel *occupatae.* Recte quidem vidit cel. Graevius ἔργματ' ἔχειν, eſſe idem quod ἐργάζεσθαι; quod ut probaret, cum multa alia exempla, tum illud quoque adferre potuit, ex Solonis Sent. 57.

> Ἄλλοι, Παιᾶνος πολυφαρμάκου ἘΡΓΑ ἘΧΟΝΤΕΣ.

etc. Neque illud ita durum, quod *manus* dicuntur *operari:* ſic enim vel proſae ſcriptor Aelian. V. Hiſt. lib. XIV. c. 12. *Perſarum rex iter faciens, ne taedium ei obreperet, tabellum tenebat, et quo eam raderet cultellum.* Καὶ τοῦτο ΕΙΡΓΑΖΟΝΤΟ ΑἹ βασιλέως ΧΕΙΡΕΣ: *Atque hoc faciebant manus regis.* Quod autem vir laudatus verborum ſenſum ſic exprimit, *Cuius manus quidem ob robur ſemper operantur:* hanc quidem interpretationem frigidiorem eſſe, recte viderunt duo viri doctiſſimi. Horum alter legendum coniicit ἐπ' ἰσχύϊ θαῦμα τ' ἀκοῦσαι, alter voci ἔργματ' *impedimenti* ſignificationem, a verbo εἴργω, *coërceo*, petitam, attribuit, ſpirituque leni repoſito, ex οὐ facit οὔ, ut iſta ſententia ſit, *Nec manus, propter vires, habent quidquam quo impediri queant.* At iſta vocis ἔργματα ſignificatio tam inaudita atque inuſitata eſt, ut eam niſi ſumma neceſſitate compulſis adſciſcere non liceat, quae tamen heic neutiquam nobis incumbit;
177 quod ſi probaverimus, facile etiam patebit non eſſe neceſſaria Guieti emendationem. Miror equidem, viros inſignes, qui locum hunc Heſiodi tractarunt, non vidiſſe ἐπ' ἰσχύϊ hic non eſſe *ob* vel *propter robur*, ſed *robore, robuſte*, ἰσχυρῶς. cuiusmodi etiam praepoſitionis uſus eſt ſupra v. 540. δολίῃ ἐπὶ τέχνῃ, *doloſa arte.* atque ita apud Herodian. I, 13. ἐπὶ ἡσυχίᾳ,

μίετε, idem eſt, quod Aelian. V. Hiſt. III, 17. *ἐφ' ἡσυχίας* dixit. Verte igitur locum, quo nihil poteſt eſſe ſincerius, *Cuius manus quidem ſunt cum robore operantes:* quo tamen fortitudinis elogia poeta non tam ſignificat, *operari continuo manus Typhoëi*, quam *eſſe ad operandum robuſtiſſimas.* Quaecunque illius manus operarentur, operabantur fortiter. [80])

Unum adhuc Heſiodi ad locum animum advertemus, antequam illum miſſum faciamus. Eodem libro, vſ. 990.-- *Quem ſane iuvenem*, inquit, . . *Venus*

Ὦρτ' ἀνερειψαμένη, καί μιν ζαθέοις ἐνὶ νηοῖς
Νηοπόλον νύχιον ποιήσατο, δαίμονα δῖον.

Haec ita vertuntur: *Incitavit, abripiens, et ipſum* etc. Sed vertendum fuit, *Venit abripiens* etc. quemadmodum idem hoc verbum *ὦρτο* recte vertitur *ἔργ.* 568. et *ἀσπ.* 30. Cauſa interpreti erroris fuit, quod verbum *ὦρτο* cum praecedente accuſativo conſtrueret, ad quem *τὸ ἀνερειψαμένη* pertinet. Eſt autem *ὦρτ' ἀνερειψαμένη*, vix quidquam amplius, quam *ἀνερείψατο, abripuit* [81]): quales *περισσολογίαι* frequentes ſunt in poematibus Graecorum. Eurip. Hec. vſ. 671.

80) Ante omnia interpungenda ſunt verba hoc modo: *οὗ χεῖρες μὲν ἔασιν, ἐπ' ἰσχύϊ ἔργματ' ἔχουσαι, καὶ πόδες ἀκάματοι κρατεροῦ θεοῦ.* Atque intelligendae ſunt manus, quae dum ſuo robori negotia adhibent, ſeu ſuas vires negotiis exercent, divinam naturam praeſtant.

81) Non ita. Nunc melius ſcimus, quid conveniat epicae dictioni. Ceterum verba *ὦρτο ἀνερειψαμένη* non ſignificant *venit abripiens*, ſed abrepto iuvene ſe concitavit. Alia eſt ratio participii in locis Euripidis et Homeri, et apud Solonem iamdudum reſtitutum eſt *ἦλθ' ἀποτισομένη.* Illud, quod affert Wopkenſius, nullum praebet ſenſum.

— *νεκρὸν τὸν δέ μοι Πολυξένης*
Ἥκεις κομίζων —

178 ubi *ἥκεις κομίζων* idem eſt, quod *κομίζεις*. *Cadaver hoc mihi Polyxenae adfers.* Homerus Iliad. B. vſ. 302.

— *οὓς μὴ κῆρες ἔβαν θανάτοιο φέρουσαι.*

ἔβαν φέρουσαι, id eſt *ἔνεγκον*. bene int. *quos Parcae mortiferae non abſtulerunt.* Solon. in Sent. ait, de Iuſtitia loquens, vſ. 104.

Τῷ δὲ χρόνῳ πάντως ἦλθ᾽ ἀποτισαμένη.

ſuo autem tempore omnino vindicat. Imitatus fuit Xenophon Sympoſ. pag. 887. C. [4, 45.] *ἐγὼ γὰρ ἥξω παρ᾽ αὐτοῦ δανεισάμενος τὸ μηδενὸς προσδεῖσθαι: ego enim ab illo hoc mutuabor, ut nullam rem praeterea expetam.* Leunclavius legebat, *δανεισόμενος*; cui emendationi vix equidem ſubſcripſerim, neque enim aoriſtum praeteriti ſignificatione intelligi neceſſe eſt, ut ex Heſiodi et Solonis locis apparet [82]).

Per Anacreontis amoenitates a via noſtra digreſſi, iam tandem per easdem reditum faciamus. Oda XXIII.

Εἰ δ᾽ οὐδὲ τὸ πρίασθαι
Τὸ ζῆν ἔνεστι θνητοῖς,
Τί καὶ μάτην στενάζω;

Legit cl. Daviſius *οὐδέπω*, pro *οὐδὲ τὸ*, quia nihil praeceſſerit aut ſequatur, cum quo *οὐδὲ* poſſit con-

82) Egregie emendavit Leunclavius, Id omnes editores agnoverunt, de ordinandis verbis fruſtra dubitantes. Scribendum autem erat *ἐγὼ γὰρ ἥξω παρ᾽ αὐτοῦ, δανεισόμενος τὸ μηδενὸς προσδεῖσθαι, οὕτω πεπαιδευμένος ὑπὸ Ὁμήρου ἀριθμεῖν ἕπτ᾽ ἀπύρους τρίποδας, — δώδεκα δ᾽ ἵππους, σταθμῷ καὶ ἀριθμῷ· ὡς πλείστου πλούτου ἐπιθυμῶν οὐ παύομαι.*

ungi. Videant tamen eruditi, an *οὐδὲ* ita possit retineri, si vertatur *nequidem*, quae huius voculae significatio haud ita rara est. Ego quidem libenter fateor, elegantem esse viri elegantissimi coniecturam [83]). Idem poëta Od. XXV.

Θανεῖν με δεῖν κἄν μὴ θέλω.

Non placet viro laudato doct. Barnesius, qui desertis omnino pristinae scripturae vestigiis, refingebat, 179

Θάνοιμι κἄν μελήσας.

Ipse malebat,

Κἄν μὴ θέλω, θανεῖν δεῖ.

Quidsi,

Θανεῖν με δεῖ, κἄν μέλλω,

vel si propter metri vitium displiceat haec scriptura, leviuscula potius mutatione refingas, *Θανεῖν με δεῖ. τί μέλλω; mori me oportet. quid refugio?* quemadmodum enim *σπεύδειν* est *desiderare*, ut diximus ad Tusc. lib. I. c. 31. quid novum, si sic *refugere* dicatur *μέλλειν; μὴ θέλων* igitur a glossatore profectum forsitan, qui nobis verbum *μέλλω* explanare voluerit [84]).

83) Codex Vaticanus praebet *εἰ δ' οὖν μὴ τὸ πρίασθαι*, quod cur mendosum vocaverit Brunckius, non video.

84) Nunc aliter de metris anacreonteis iudicari, neque ista verba metri depravatione laborare, non est quod hic demonstremus.

CAPUT X.

In lib. II. Cic. de N. Deor. lectio recepta quater defenditur. Imperfecti uſus in re praeſente illuſtratur, Cicero bis obiter vindicatur. Lactantius emendatur. Ellipſis pronominis demonſtrativi adſtruitur; qua occaſione aliquoties Tullius, nec non Iuſtinus etiam ac Curtius vindicantur. Illa admirabilia, *i. e. talia plura admirabilia. Euſtathius defenditur.* Αὐτοῦ *Graeci pro* αὐτοῦ *dicunt. Pleonaſmus* τοῦ etiam *vel* quoque. *Cicero bis adſeritur.*

Ad Tullium noſtrum redimus. Is autem ſic loqui-
tur II. de Nat. Deor. cap. 47, 123. *Manus etiam data
elephantis, quia propter magnitudinem corporis diffi-
ciles aditus habebant ad paſtum.* Ex duabus edi-
tionibus legebat editor cl. *habeant*, pro *habebant*, ra-
tionem adferens iſtam duplicem, quod quae praece-
dant, verba ſint praeſentis temporis, et non tantum
180 olim, ſed nunc pariter elephantes, propter molem cor-
poris manu indigeant. Sed quamvis verba praeceden-
tia ſint praeſentis temporis, obſervandum tamen prae-
teriti temporis eſſe proximum illud *data;* quaſi dixiſſet
Cicero, *Manum etiam dedit natura elephantis, quia*
etc. Adde quod ita pergat Tullius, *At quibus beſtiis
erat is cibus, ut alius generis beſtiis veſcerentur, aut
vires natura dedit aut celeritatem* [85]). Atque hoc exem-
plo altera quoque ratio diluitur iſta, quod non tum ſo-

85) His argumentis uſus eſt Heindorſius. Quo autem pacto Creuzerus illud *habeant* tamquam elegans et ciceronianum approbare potuerit, equidem non intelligo, ſed miror. Velim, unum locum boni alicuius ſcriptoris ſimilem addidiſſe. At nullus exſtat.

ım cum elephantum genus a natura produceretur, ſed tiam nunc difficiles ad paſtum aditus habeant. Et aſſim alibi de rebus, praeſenti tempore adhuc uſu veientibus, in praeterito imperfecto loquitur noſter. ſupra ap. 23. *Utilitatum igitur magnitudine conſtituti ſunt i Dî, qui utilitates quasque gignebant.* an non tunc emporis adhuc easdem utilitates ab his naſci credebat ic Stoicus? quis dubitat? infra cap. 56. *Jam guſtatus, qui ſentire eorum, quibus veſcimur, genera deberet, habitat in ea parte oris, qua* etc. ubi vix auſim, cum cl. Walkero, *quia.. debet* [86]). vide quoque Lactant. de Opif. Dei cap. XVI, 4. et Inſtit. lib. VI, 2, 4. *qui* (Deus) *hanc ipſam lucem* (ſolem) *ſic moderatus eſt, ut neque nimio fulgore, neque calore vehementi noceret animantibus; tantumque iſtarum rerum dedit ei, quantum aut mortalia corpora pati poſſunt* (lege *POSSENT*) [87]) *aut frugum maturitas poſtularet.* Tuſc. lib. II, c. 18. *Atqui vide, ne.. ab ea* (virtute), *quae una ceteris omnibus excellebat, omnes nominatae ſint.* Camerarius legebat *excellat,* Lambinus *excelleat*: facillima nos mutatione *excelleret* reponeremus, niſi modum eiusmodi indicativum Ciceroni non plane inuſitatum eſſe dudum obſervaſſemus. Ceterum huic praeterito imperfecto illuminando poſſunt etiam conferri, quae ſupra iam col- 181
legimus ad Acad. lib. II. c. 23.

86) Hic locus prorſum diverſus eſt, nec poteſt illud *deberet* locum ſuum obtinere, et ne ſi corrigitur quidem *veſceremur.* Unde autem *deberet* ortum ſit, nemo quaeſivit. Suſpicor olim fuiſſe ſcriptum *debetêt*, quod ita reſtituendum: *iam guſtatus, qui ſentire eorum, quibus veſcimur, genera debet, etiam habitat in ea parte oris, qua eſculentis iter natura patefecit.*

87) Ita in codicibus quoque legitur.

Cap. XLVIII, 123. *At quibus bestiis erat is cibus, ut alius generis bestiis vescerentur, aut vires natura dedit aut celeritatem.* Nimius hic est Lambinus, qui pronomen demonstrativum ante ista *aut vires* etc. elapsum putaret; quippe cuius omissione pronominis, nihil usitatius. sic infra cap. 52. *ex quibus pullos cum exclusezint, ita tuentur* (illos), *ut et pennis foveant*, etc. cap. 54. *cum depulsum . . cibum accepit, depellit* sc. illum. Acad. II, 33. *quos quoniam appetitio consequatur, actionem sequi.* in Orat. c. ult. *quo qui contentus est, utatur.* Tusc. I, 8. *ne mors quidem est malum* (ei), *cui proximum tempus est post mortem, in quo* etc. lib. V. c. 7. *nos vellem praemio elicere possemus, qui nobis aliquid attulisset.* lib. IV. c. 23. *qui remp. salvam essevellet, se sequi iussit.* de Fin. lib. II. c. 28. *Sed qui - - loquitur ut Frugi ille Piso, non audio,* de Leg. I. c. 9. *Ipsum autem hominem eadem natura non solum celeritate mentis ornavit, sed et sensus tanquam satellites attribuit ac nuntios,* sc. ei. Seneca epist. I. *In huius rei possessionem natura nos misit, ex qua expellit* (eum), *qui vult.* epist. 8 *Qui hoc faciunt, non evertit fortuna, sed* etc. Felix Oct. cap. 26. *auguriis et auspiciis renitentibus, sprevit: eo facilius* etc. Caesar B. Gal. IV. cap. 7. *quod Germanorum consuetudo haec sit a maioribus tradita, quicunque bellum inferant, resistere neque deprecari.* Plura P. Burmannus ad Quinctil. Inst. Or. VIII, 4 et G. Cortius ad Cic. Fam. lib. V. ep. 1 [88]). His

88) Conf. p. 142. Vid. Casaubon. ad Sueton. Caes. 1. Bremi ad Cornel. Nep. Themist. 9, 1. Goerenz. ad Cic. de Fin. 3, 13. p. 367. Librarios fere ubique addidisse pronomen, quis nescit? At in omisso pronomine ne elegantiam dictionis frustra quaeramus, considerandae nobis erunt conditiones, quibus hic usus temperatur. Atque facilius et saepius omittitur pronomen praemissa enuntiatione relativa, et ubi intelligitur impersonale *aliquis*, ut allato in lo-

acile eſt irritis virorum doctiſſimorum conatibus obiam ire. Tuſc. III, 29. *inſtat, nec reſiſti poteſt.* ubi Lamb. um codice quodam, *nec ei reſiſti poteſt* 89). lib. IV. c. 25.
Utile eſt enim uti motu animi, qui uti ratione non 182
oteſt. tentant *u. e. eum uti*, vel *u. e. enim eum uti* etc. 90) ib. V. c. 7. *praemium propoſuit, qui inveniſſet.* ubi valeat lle codex, qui *ei* ante *qui* repraeſentat. 91) lib. I. cap. 35. *volgo ex oppidis publice gratulabantur.* Lambinus *ei* iicit. de Fin. lib. II. c. 23. *tu enim eam* (voluptatem) *ipſam vis, quam modo ego dixi; et nomen imponis, in motu ut ſit.* idem vir doctus, *et ei nomen imponis.* lib. III. c. 20. *quoniamque ea natura eſſet hominis, ut cum genere humano quaſi civile bellum intercederet;* etc. ille rurſum, *ut ei cum genere* etc. atque ita etiam lib. IV. c. 9. Iuſtinus lib. I. c. 9. *fratrem ſuum ſubiecit Oropeſten: erat enim et oris et corporis lineamentis perſimilis.* coniiciunt, *erat enim ei oris* etc. vel, *erant*

co Tuſcul. 5, 7. Sed ante relativum ponendum pronomen demonſtrativum a bonis ſcriptoribus non niſi alia cauſſa intercedente omittitur. Ex iis exemplis, quae Wopkenſius affert, in ſecundo libro de Nat. deor. c. 54. ſuſpectum eſt verbum *depellit*: vid. p. 257. Tuſcul. 1, 8. corrupta videntur verba: apud Senecam recte legitur in codicibus: *ex qua expellit quicumque vult*, nec quidquam deſideratur.

89) *Reſiſti* dicitur neutrali ſenſu, ut ſaepe fit: quod lexica monſtrant.

90) Quod non male factum puto. Id etiam ſenſiſſe videtur Erneſtius, qui emendaturus erat *poſſit*.

91) Etiam hoc loco Erneſtium arbitror verum vidiſſe, codicum ſcriptura *ei, qui* non repudiata. Nam quod Goerenz. ad libr. de Fin. p. 137. comparat: *nos vellem praemio elicere poſſe, qui nobis aliquid attuliſſet.* diverſae eſt rationis. Intelligitur enim *aliquis*. Reliqua, quae Wopkenſius defendit, ad alienum genus pertinent.

enim et oris et c. l. perſimiles. Curtius lib. III. c. 5 *deſcendit in flumen, vixque ingreſſi ſubito horrore artu rigere coeperunt; pallor deinde ſuffuſus eſt* ſc. ei. Heinſius, *pallore deinde ſuffuſum os eſt.* confer Senecam epiſt. 11. et nomen *os* hic exprimi neceſſe non eſſe, facile intelliges.

Sequitur eodem cap. *Ut in araneolis aliae quaſi texunt; ut ſi quid inhaeſerit, conficiant, aliae autem ex inopinato obſervant, et ſiquid incidit arripiunt.* Mirum videbatur doct. Boherio, quod hic de araneis legitur, aliam texere rete, aliam vero illo uti, ut praedam arripiat quae incidat, quum experientia nos utrumque ab una eademque aranea fieri, aperte doceat. Legendum itaque ſuſpicatur, *Ut in araneolis alias q. r. texunt, .. alias autem ex inopinato* etc. Sed quis non videt, quam hic comminiſcitur vir ampliſſimus, loquendi formam eſſe duriuſculam? Cum bona quidem illius venia, lectionis vulgatae hunc ſenſum eſſe arbitror, ut Tullius hic non de natura diſſimili aranearum loquatur, quaſi una aranea ſolummodo rete texat, et nihil agat
183 praeterea; altera reti texto tantum utatur, ut quidquid inciderit, arripiat. Illud autem dicit, cum aliquot eius generis animalcula laboribus ſuis intenta videamus, tum quaedam conſpici rete texentia, dum alia, eo iam contexto, ex inopinato obſervent, et ſi quid inciderit, arripiant [92]). Sic unae eaedemque formicae et protudere fru-

92) „Ab inepta correctione ineptiore etiam explicatione locum vindicat Wopkenſius. Quaſi gregatim ut formicae, ita araneae quoque operarentur." Ita Heindorfius. At hercle non haec erat Wopkenſii ſententia, quam ipſam non abſurdam dixerim. Audiamus harum rerum peritiſſimum magiſtrum, celeberrimum Cuvierium, cuius verba Schinzius ita expreſſit Tom. 3. p. 110. *Dieienigen, welche*

menta solent, et protrudentium agmina cogere: quod tamen non vetat, quo minus cum Virgilio dicamus, ubi formicarum contemplamur labores:

— Pars grandia trudunt
Obnixae frumenta humeris: pars agmina cogunt,
Instigantque moras. —

Cap. XLIX, 126. *Iam vero illa etiam notiora, quanto se opere custodiant bestiae, ut in pastu circumspectent, ut in cubilibus dilitescant; atque illa admirabilia.* Legebat praeses amplissimus, *atque alia admirabilia.* Quam quidem emendationem silentio praetergressus cl. Davisius, eodem tamen modo cum Lambino, *et pleraque alia* legebat in his de Leg. lib II. c. 25. - - *Solonis lege sublata sunt, quam legem - - in decimam tabulam coniecerunt. Nam de tribus riciniis et pleraque illa Solonis sunt: de lamentis vero expressa verbis sunt.* Loca se invicem vindicare videntur; cum praesertim pronomen *ille* passim idem exprimat quod *talis*, et vox illa posterior eundem, si quid ego video, usum obtineat[93]). Tusc. lib. I. c. 39. *His et talibus rationibus* etc. haud incommodius, si voluisset Tullius, ita scripsisset, *His et*

Netze ausspinnen, wohnen ganz ruhig im Mittelpunct des Netzes, oder in einem Schlupfwinkel nahe dabei, so wie aber eine aufserordentliche Bewegung im Netze anzeigt, dafs sich etwas darin gefangen habe, so stürzen sie mit gröfster Schnelligkeit hervor etc. andere bemächtigen sich ihrer Beute blos sprungsweise aus dem Hinterhalt. Hoc est, quod Cicero dicit *ex inopinato.*

93) Non ita. In Leg. 2, 25. *illa* significat ea, quae antea commemorata et iam nota sunt. In loco de Nat. deor. *atque illa admirabilia* scribi posset, si sequerentur haec emendata, *quae nuper — reperta sunt*, omissis verbis *quid ea* vel *quam ea.* Unde vero haec? Nescio: illud tamen video, servatis his verbis commutari debere vocabulum *illa.*

pluribus huius generis rationibus. vel *His et aliis rati onibus.* rursum lib. IV. cap. 37. *aut misericordes, aut in vidi, aut tale quid.* lib. V. cap. 25. *quibus et talibus rebus exquisitis* etc. Locum Eustathii in Hexaëm. pag. 28. quem ad ea, quae modo antecesserunt, docte allegat
184 clar. Davisius, equidem, salva illius viri sententia, omni menda carere arbitror *Αἱ δὲ γέρανοι*, inquit auctor, *ὁμοῦ πᾶσαι ἐξ ἴσου ἵπτανται, μία δὲ προηγεῖται αὐτῶν, καὶ τακτόν τινα χρόνον προηγησαμένη, εἰς τὸ κατόπιν περιελθοῦσα τῇ μετ' αὐτὴν τὴν ἡγεμονίαν τῆς ὁδοῦ παραδίδωσιν.* Emendabat ille, *τῇ μεθ' αὑτήν.* Sed *αὐτοῦ* pro *αὑτοῦ* vel *ἑαυτοῦ* est usitatissimum [94]). Ne verba apponam, vide Aelian. V. Hist. lib. VIII. c. 1. p. 482. et lib. XII. c. 21. princ. Isocrat. in Epist. p. 805. C. et D. p. 806. A. et B. et alibi. Palaeph. de Incr. §. 50. Lucian. I. p. 5. Xenoph. Cyropaed. lib. I. p. 31. A. lib. V. p. 119. B. p. 125. D. p. 137. B. p. 144. E. lib. VIII. p. 202. C. bis. et p. 213. D. Haec iam, de innumerabilibus, pauca quae ad manum sunt.

Cap LII, 130. *Accedit etiam ad nonnullorum animantium, et earum rerum, quas terra gignit, conservationem et salutem, hominum etiam sollertia et diligentia.* Alterutrum *etiam* in hoc loco plane vacat. Sed an ideo exscindendum? Ego non arbitror, neque pleonasmus hic displicuit erud. commentatoribus, siquid ex illorum silentio colligi liceat. Sic Pomponius D. de Testamentis: *nam etiam compotibus mentis personales actiones etiam ignorantibus acquiruntur.* quem locum

94) Innumerabiles loci ab editoribus temere mutati sunt. Vellem, aliquis de hac re distinctius disputasset: nam multiplex est et varia. In verbis, qualia sunt Plutarch. Alex. c. 10. *πικρῶς ἐλοιδόρησεν ὡς ἀγεννῆ καὶ τῶν ὑπαρχόντων περὶ αὐτὸν ἀγαθῶν ἀνάξιον*; ubique scripserunt *αὐτόν*.

ppeditavit Auf. Popma de Ufu Ant. Locut. lib. II. c. 9. ofter fupra lib. I. c. 22. *non enim poeta folum fuavis, erum etiam cetera quoque doctus fapiensque traditur.* t Tufc. lib. IV. cap. I. *Quin etiam arbitror -- Numam quoque regem Pythagoreum a pofteris exiftumatum.* Seneca epift. 11. *Hic illum, quantum fufpicor, etiam cum fe confirmaverit, -- fapientem quoque fequetur.* Gellius lib. XVIII. c. 12. *Poteft etiam id quoque .. fimiliter dictum videri.* Novatianus de Reg. Fidei cap. XXVIII. *Nec non etiam fubdidit illud quoque.* Lucretius lib. V. vf. 714. 185

> *Eftetiam quoque uti proprio cum lumine poffit*
> *Volvier* etc.

vide quoque Plautum, Epid. IV. fc. 2. et prol. Poenuli [95]). Hinc fruftra erat Schefferus, qui *etiam* cancellabat in his Curtii lib. III. c. 6. *Aetas quoque vix tantis matura rebus, fed abunde fufficiens, omnia etiam eius opera honeftabat.* Nec minus dura eft ifta τοῦ *tamen* geminatio: Lactant. Opif. cap. VII, 9. *Cum tamen ipfa nuditas hominis mire ad pulchritudinem valeat; non tamen etiam*

95) Conf. p. 53. Sed ufus verborum *etiam quoque* non poterat comparari. Goerenzius contulit de Leg. 3, 2, 4. et de Orat. 2, 11, 48. et Acad. 2, 18, 58. quae tamen diffimillima funt, neque *et etiam* faepe dicitur pro *vel adeo*, nifi ubi *et* vim habet copulandi. Cum Cic. de Leg. 3, 2, 4. *quod et in his etiam, qui nunc regnant, manet.* comparari poteft Liv. 21, 54, 3. *ut et numero etiam, non animis modo valeatis.* In loco de Orat. legitur: *nam et teftimonium faepe dicendum eft, ac nonnumquam etiam accuratius.* Et in Academicis *etiam* non in una enuntiatione bis ponitur. In iis autem, de quibus Wopkenfius loquitur, verbis Heindorfius cur alterum *etiam* poft *hominum* damnaverit, numquam perfpexi, neque ipfe alterum utrum vocabulum absque codicum auctoritate abiicere aufus effem. Occurrunt multa in Cicerone, quorum infolentiam miremur, et multa adeo, quae nobis quidem difpliceant.

capiti congruebat. Pari modo *iam* vacat poſt *nunc*, i Fam. lib. X. ep. 20. *Nunc vero etiam iam erroris cau ſublata eſt:* ubi non audiendi ſunt, qui *iam* delent, a transponendum putant: eandem enim *κακοφωνία* multis iam comprobavimus ad Acad. II, 2. *Igitur* etia *πλεονάζει* poſt *ergo*, de Nat. Deor. lib. III. c. 17. *Qui igitur? ne ceteri quidem ergo Dii, quorum* etc.? ub doct. Walkerus volebat, *Igitur ne ceteri quidem Dii, quorum* etc.? ſed ita Lactantius et alibi paſſim, et Epit cap. 49. *Si ergo Iudaei a Deo reiecti ſunt, - - nulla igitur alia ſpes homini propoſita eſt.* His confer, quae iam plura collegimus ad haecce verba Acad. I. c. 13. *Tunc, Varro; Tuae ſunt nunc partes, inquit, qui ab antiquorum ratione nunc deſciſcis.* Quibus adde quoque, quae ab lib. II. c. 27. *Sed de Phyſicis mox, - - ne tu - - videare mentitus. Sed ut ad* etc.

---

186 CAPUT XI.

Cicero in libro ſecundo de Nat. Deorum bis defenditur. Geminatio eiuſdem verbi minus grata illuſtratur. Caeſaris locus tentatur. Tria Ciceronis et Paterculi loca defenduntur. Adſpiratio *utrumque ſpirandi actum notat. Cicero de recta hominis figura loquens ex Lactantio illuminatur, Daviſiique lectio confirmatur; qua occaſione* rectum *quoque animum non minus, quam* erectum *poſſe dici, in defenſionem Plinii, probatur; Lactantiique loci, in quibus de ſublimi hominis natura agitur, unus emendatur, alius illuſtratur et adſtruitur.* Communis, *id eſt conſociatus.*

Eodem lib. Tullii ſecundo de N. Deor. c. LIV. 135. iſta de oeſophago legimus: *Atque is agitatione et motibus linguae cum depulſum et quaſi detruſum cibum ac-*

cepit, depellit. Offendebat illud erud. Daviſium, quod verbum *depellit* intervallo tam exiguo poſt illud *depulſum* recurreret; cui orationis inconcinnitati tollendae ſic operam dabat, ut pro *depellit* reſcriberet *deglutit.* Quum vero verbum *deglutire* ſeculi Tulliani eſſe haud ſatis conſtet, ego reſcribere malim, *cum DIVULSUM et quaſi detruſum cibum accepit, depellit;* vel potius, *cum DEPRESSUM et quaſi detruſum* etc. quo ſenſu verbo *deprimere* uſus eſt Lactant. de Opif. cap. 10, 16. ubi de lingua loquens, inter alia dicit: - - *cibos colligit et conglobatos vi ſua deprimit et transmittit ad ventrem.* Quin autem cibus, cum iam ſit ab oeſophago aſſumtus, recte dicatur *depelli,* non dubitare poſſumus. ſic enim infra cap. ſeq. *Quemadmodum autem reliquiae cibi depellantur, tum adſtringentibus ſe inteſtinis, tum rela- 187
xantibus, haud ſane difficile dictu eſt.* vide quoque de Divin. lib. II. cap. 26. Quid ſi tamen in lectione vulgata nihil omnino moveamus, an repetitio haec erit intolerabilior, quam iſta? ſupra cap. 39. *Adde huc - - ſpeluncarum concavas altitudines, ſaxorum aſperitates, impendentium montium altitudines.* ubi haec notabat editor cl. „Huiusmodi negligentia viris ſummis interdum obrepit, „ut hanc ob cauſam forte non mutanda ſit vulgata le„ctio. Vide, pergit, quae diximus ad Min. Fel. Oct. cap. 8. p. 51.“ Verba Minucii digna ſunt, quae hic ponantur. *Templa,* inquit, *ut buſta deſpiciunt, deos deſpuunt, - - honores et purpuras deſpiciunt.* Et revera locorum iſtiuſmodi numerus adeo eſt ingens, ut mirum videri non debeat, ſi etiam in loco propoſito illud ſermonis vitium ipſi Tullio dormitanti debeatur, non librario. [96])

96) Quod Heindorſius excidiſſe putat, *inferius,* non neceſſarium videtur. Sed codices Creuzeri et Norimberg. inte-

Acad. lib. I. c. 13. *qui.. nihil ſciri poſſe dixerunt; anguſtos ſenſus.., omnia tenebris circumfuſa eſſe dixerunt* ubi recte rurſum Manucio obviam ibat Daviſius. lib. II cap. 18. *Soletis dicere, cum viſa in animis imprimantur non vos dicere, inter* etc. parum profecto grate ſonat illud geminatum *dicere.* de Finibus lib. V. cap. 27. *dicit ea, quae dicat praeclare inter ſe cohaerere.* de Divin lib. I. c. 34. *Tum ea ſacerdos dixiſſe dicitur,* etc. et cap. 44. *tum ex his quidam dixiſſe dicitur, non omnia illum transfugam auſum eſſe ſenatui dicere.* Tuſc. lib. V. c. 10. *cum ea, quae ſupra enumeravi, in malis numerent.* in his quid aures non plane obtuſas quodammodo poſſit offendere, non opus eſt demonſtrem. de N. Deor. II. c. 58. *nam et virtutes, et vitia cognoſcunt: iratum, propitium; laetantem, dolentem; fortem, ignavum; audacem timidumque cognoſcunt.* ubi notetur illud iteratum *cognoſcunt.* Caeſar de B. Gal. lib. I. c. 29. *In caſtris Helvetiorum tabulae repertae ſunt, literis Graecis confectae - -; quibus in tabulis nominatim ratio confecta erat,*
188 *qui numerus domo exiſſet eorum, qui arma ferre poſſent, et item ſeparatim pueri, ſenes, mulieresque.* legendum illic forſitan, *et item ſeparatim, QUI pueri* etc. Sed hoc in tranſitu. Non abſurdum fuerit, ſi quaedam etiam ex auctoribus Graecis, quos verſavimus, in rem praeſentem adducamus. Polyaenus lib. III. c. 9, 43. *οἱ Λακεδημόνιοι τὸ πλῆθος φοβηθέντες, καὶ τὴν φυγὴν τῶν ὀχυρῶν τόπων φοβηθέντες, ἀμαχεὶ φεύγοντες ᾤχοντο.* lib. IV. cap. 7, 4. *αὐτὸς δὲ ἐπὶ μιᾶς πλέων, καὶ Νικάνορα προσλαβὼν, ἔπλει πρὸς τὸν λιμένα τῆς ᾿Εφέσου.* et cap. 8, 4. *ὁ δὲ τοὺς ἡγεμόνας ἐκέλευ-*

gram ſcripturam ſervant hanc: *atque is, agitatione et motibus linguae quum depulſum et quaſi detruſum accepit, cibum depellit.*

σεν -- ὕλην ἱκανὴν καῦσαι, τὰ δὲ πυρὰ καίειν, πρώτης μὲν φυλακῆς δαψιλῆ etc. Xenoph. Cyropaed. lib. II. p. 56. [4, 2.] καὶ τῷ δευτέρῳ ἐκέλευσε ταυτά τοῦτον παραγγεῖλαι, καὶ διὰ πάντων οὕτω παραδιδόναι ἐκέλευσε. lib. I. p. 35. D. [6, 38.] Καὶ σφόδρα μὲν καὶ ἐν τοῖς μουσικοῖς τὰ νέα καὶ ανθηρὰ εὐδοκιμεῖ, πολὺ δὲ καὶ ἐν τοῖς πολεμικοῖς μᾶλλον τὰ καινὰ μηχανήματα εὐδοκιμεῖ. non accedo Mureto, qui τὸ εὐδοκιμεῖ ex priore loco delendum cenſuit, quod ſemel ſufficeret. Haec autem et plura id genus exempla faciunt, ut etiam in ſequentibus his locis, quae aliter ab alio tentantur, vix quidquam ego mutare auſim. de Fin. lib. I. cap. 14. *et ipſius fortunae modice ferre docet iniurias, et omnes docet vias* etc. ubi de Lambini coniectura editum eſt, *et omnes monſtrat vias.* [97]) Tuſc. IV. cap. 15. *ex qua concitantur, quae ſunt . . . turbidi animorum concitatique motus.* coniiciunt docti, *ex qua cooriuntur*, vel *gignuntur.* et cap. 37. *Inveteratio autem -- aegrius depellitur, quam perturbatio; citiusque repentinus oculorum tumor ſanatur, quam diuturna lippitudo depellitur.* ultima vox malum pedem huc intuliſſe videbatur Daviſio. Ita quoque immerito, aut rationibus ſaltem minus certis, ſollicitari puto iſta Velleii Pat. lib. I. c. 9. *deſti-* 189
tutum omni ſpe coëgit e Macedonia profugere. Quam ille linquens, in inſulam Samothraciam profugit. lib. II. c. 16. *cuius de virtutibus cum alii, tum maxime Q. Hortenſius -- retulit. Cuius pietati plenam P. R. gratiam retulit.* et cap. 17. *Nec aut Caeſari quidquam ex victoriis ſuis fuit laetius, quam ſervaſſe Corvinum, aut maius exemplum hominis grati ac pii, quam Corvinus in Caeſarem fuit. Non alind bellum cruentius*

97) Meliora docet Goerenzius.

caede clariſſimorum virorum fuit. ubi vexabatur illud *fuit;* ſed componamus iſta Tuſc. V. c. 1. *Quod ſi ab his inventa et perfecta virtus eſt, et ſi praeſidii ad beate vivendum in virtute ſatis eſt: quis eſt, qui non* etc.? Lucret lib. I. vſ. 361.

Nam ſi tantundem'ſt in lanae glomere, quantum
Corporis in plumbo'ſt, tantundem pendere par eſt;
Corporis officium eſt quoniam premere omnia deorſum.

Seneca de Ira lib. I. cap. 8. -- *difficilis ad ſalutem recurſus eſt. Quoniam nihil rationis eſt, ubi ſemel affectus inductus eſt, iusque illi aliquod voluntate noſtra datum eſt.*

Cap. LV. 136, *In pulmonibus autem ineſt raritas quaedam.. ad hauriendum ſpiritum aptiſſima: qui tum ſe contrahunt adſpirantes, tum ſe in reſpiritu dilatant.* Lectio haec ab ingenio cl. editoris eſt, qui illam ex diverſis codicum ſcripturis fabricatus eſt, qui dant *tum ſe ſpiritu*, vel *tum in ſe ſpiritu*, vel *tum ſe in ſpiritu dilatant.* Sed lectio iſta parum vel nihil habere videtur, quo palmam praeripiat vulgatae iſti, *tum in reſpiritu dilatant;* quandoquidem *ſe* facillime ſubauditur ex antecedentibus, licet non dixerit ibi auctor, *qui ſe tum contrahunt adſpirantes*, ſed *ſe* poſtpoſito, *qui tum ſe c. a.* vide quae diximus ad Acad. lib. II. c. 17.
190 Ut tamen verum fatear, non diſplicet mihi illa codicum impreſſorumque aliquorum ſcriptio, *tum ſe ſpiritu dilatant.* Neſcio enim, an vox *reſpiritus* ſit forte ſequioris tantummodo Latinitatis. [98]) *Adſpirare* autem poſ-

98) **Recentiorum criticorum ſuſpiciones nil iuvant. Lambinus id propoſuit, quod unicum poterat probari** *tum in reſpiratu dilatant.* **Et quod nonnulli codices exhibere**

a utrumque ſpirandi actum denotare, conſtat inde, quod ſupra cap. 33. *adſpiratione aeris* ſuſtineri dicuntur animantes; quae quidem *adſpiratio* talis eſt, ut receptionem aeris, eiusdemque viciſſim proiectionem complectatur. Sic volet Tullius, dum aerem ore naribusque hauriamus, viciſſimque emittamus, pulmones ſic affici, ut tum ſe contrahant, tum ſe aere immiſſo dilatent.

Cap. LVI, 140. *Qui primum eos humo excitatos, celſos et rectos conſtituit, ut Deorum cognitionem, coelum intuentes, capere poſſent.* Bene omnino ſe habet illud *celſos et rectos*, quod doct. Daviſius ex codicibus deprompſit, vulgataeque lectioni ſubſtituit iſti *celſos et erectos*. Duobus Lactantii locis, quos ille in teſtimonium adduxit, tertium et quartum addam, haud minus inſignem atque luculentum. Sic autem non ineleganter loquitur hic auctor de Opif. Dei cap. 19, 10. *Qui ſi-- deſideriis ſe carnis addixerit, cadet et premetur ad terram. Sin autem, . . ſtatum ſuum, quem RECTUM recte ſortitus eſt, promte conſtanterque defenderit, --vitam merebitur ſempiternam.* lib. II. cap. 1, 15. *Parens enim noſter ille unus et ſolus, cum fingeret hominem, id eſt animal intelligens et rationis capax; cum vero ex humo ſublevatum, ad contemplationem ſui artificis erexit.. Ipſi ergo ſibi renuntiant, ſeque hominum nomine abdicant, qui non ſurſum adſpiciunt, ſed deorſum. niſi forte id ipſum; quod RECTI ſumus, ſine cauſa homini attributum putant.. Sed nobis proprie datum eſt, coelum rigidis ac ſtantibus intueri; ut*

dicuntur *reſpiram*, non aliam in ſe habet oblitteratam vocem quam *reſpiratu*. Nam ſunt codices, in quibus *tu* et *m* vix dignoſcas.

191 *religionem ibi quaeramus, ut Deum, cuius sedes ill est, quem oculis non possumus, animo contemplemur. Est autem pravissimum, cum ratio corporis RECT. sit, quod est temporale; ipsum vero animum, qui e aeternus, humilem fieri: cum figura et status nihi aliud significent, nisi mentem hominis eo spectare oportere, quo vultum; et animum tam RECTUM esse debere, quam corpus, ut id, cui dominari debet, imitetur.* Ex quo loco *rectum* quoque *animum* dici posse constat, cum vulgo et non male quidem dicere soleamus *erectum;* quod mihi aurem vellicat, ut emendationem literatissimi Wassei supervacuam videri declarem, qua *erectos* legebat pro *rectos,* in hisce Plinii Paneg. cap. 44. *Amas constantiam civium, rectos ac vividos animos non, ut alii, contundis ac deprimis, sed foves et extollis.* Has Ennius in Fragm. p. 59. vocat *mentes, rectae quae stare solebant:* eoque modo Horatius lib. IV. oda 9. *animum* dixit *secundis temporibus dubiisque rectum.* vide quoque I. F. Gron. ad Senecae epist. 104. quo plura ex Seneca, Cicerone, Ammiano aliisque adderem, si necesse esset. [99]) Atque haec quidem de Plinii loco hactenus. Iam quoniam de praestanti et sublimiore hominis natura sermo fuit, illud adhuc verbo addamus, *eodem* pro *eadem* legendum videri in his Lactantii de Opif. Dei cap. 8, 2. -- *hunc ad coeli contemplationem rigidum erexit, bipedemque constituit, scilicet ut eadem spectaret, unde illi origo est.* [100]) Epitomes autem cap. 71. *Non potest* (homo) *esse solubilis, qui cum Deo et vultu et*

99) Vid. Burmann. ad Propert. 1, 19, 24. p. 181.

100) Ita iam Erasmus emendaverat, et omnes assensi sunt. At non necessaria est correctio. Quidni enim recte dicatur *eadem, unde?* quum accusativo idem exprimatur, quod adverbio.

nente communis eſt [101]) *:* fuit aliquando, ut cum viro quo-
dam eruditiſſimo exiſtimarem, ſcripſiſſe Lactantium, *cui
cum Deo et vultus et mens communis eſt:* ſicuti loqui-
tur ille auctor Inſtit. lib. VII. cap. 5, 6. et de Opif. Dei
cap. 8, 3. At poſtea me de neceſſitate emendationis illius 192
dubitare coëgit ſimilis uſus vocis *communis*, Acad. I. I.
c. 12. *opinio, quae eſſet imbecilla, et cum falſo incog-
nitoque communis*, i. e. conſociata.

CAPUT XII.

In lib. II. Ciceronis de Nat. Deor. quatuor loco in lectione vulgata ſtabiliuntur. Ambiguitas, qua verbum ſit ad nomen remotius referendum, adſtruitur. Cicero bis vindicatur, una cum loco Curtii ac Paterculi. Encliticum que, *pro quoque, initio pericoparum.* Arte, *i. e. dextre, perite. Ciceronis locus de Divin. tentatur.*

Verſemur adhuc paulliſper in libro ſecundo Ciceronis de Nat. Deorum, ubi cap. LVII, 142. *Quis vero,* inquit, *opifex, praeter naturam, qua nihil poteſt eſſe callidius, tantam ſollertiam perſequi potuiſſet in ſenſibus? Quae primum oculos membranis tenuiſſimis veſtivit et ſepſit: quas primum perlucidas fecit, ut per eas cerni poſſet; firmas autem, ut continerentur.* Elegantior erit, concedo, et concinnior oratio, ſi cum Lambino reſcribemus, *ut continerent,* ſcilicet oculos; nam ſi *continerentur* adſervemus, ſubaudire oportebit vox *oculi;* quod non niſi aliqua cum difficultate fieri poteſt, quum verbum *continerentur* a ſubiecto ſuo (ut loquimur) *oculi*

101) Sic Heumannus quoque coniecit: nec ſufficit comparare locum Academ., qui non eamdem conſtructionem habet.

vocem *membranae* dirimatur. At ſaepenumero fit, ut verbum aliquod aut pronomen cum nomine remotior fit conſtruendum. Id clare docet illud *idque providit* in his quae ſequuntur: *Sed lubricos oculos fecit,* (natura) *et mobiles, ut et declinarent, ſiquid noceret, et aſpectum quo vellent facile converterent. Acieſque ipſa qua cernimus, quae pupula vocatur, ita parva eſt, ut* 193 *ea quae nocere poſſint, facile vitet. Palpebraeque ſunt tegmenta oculorum,* (ſic enim lego, vel *Palpebrae quoque,* non *Palpebraeque, quae* etc. nam parentheſis, quam hic fingit editor clariſſimus, incommodior videtur) *molliſſimae tactu, ne laederent aciem, aptiſſime factae et ad claudendas pupulas, ne quid incideret, et ad aperiendas: idque providit,* (ſc. natura) *ut identidem fieri poſſet cum maxima celeritate. Munitaeque ſunt* etc.[102]) confer illud *compegit* et *noluit* Lactantii de Opif. cap. V, 4. Itaque Caeſar de B. Gal. lib. I. c. 18. *Caeſar concilium dimittit, Liſcum retinet. Quaerit ex ſolo ea quae in conventu dixerat. Dixit* (Liſcus nimirum) *liberius atque audacius. Eadem ſecreto ab aliis quaerit* (ſcilicet Caeſar): *reperit eſſe vera.* Nepos Epam. cap. 10. *Hic uxorem nunquam duxit; in quo cum reprehenderetur .. a Pelopida, qui filium habebat infamem; maleque eum in eo patriae conſulere diceret* (Pelopidas), *vide, inquit, ne tu peius conſulas, qui* etc. Plura And. Boſius ad Pelop. cap. 3, 3. Sulp. Severus Hiſt. Sac. lib. I. c. 18, 3. *Si quis ſervum proprium, ſervamve percuſſerit, exque eo ictu obierit; reus iudicio fiet.* Hyginus Fab. cap. 8. *Antiopam vinctam adduxit in Citheronem: parit geminos,* ſc. Antiopa. ubi talia larga

102) Hanc egregiam emendationem Heindorfius ignoravit, aut ſilentio repudiavit. Quam ipſe fecit, emendatio non praeſtat. *Que* exprimit rationis aequalitatem.

manu coacervantem vide doct. Munkerum. conſule quoque illuſtr. Clericum, Crit. P. II. S. I. cap. 10, 8. et in comm. ad Geneſ. XXIX, 28. Quae cum ita ſint, parum abeſt quin etiam loca ſequentia ſincera eſſe perſuaſum habeam. ſupra cap. 31. - - *virtus, concordia . . dedicatae ſunt. Quae qui convenit penes Deos eſſe negare, cum eorum anguſta et ſancta ſimulacra veneremur?* ubi doct. Boherius *Quas* et *earum* reſcribit, ne quis illud *eorum* ad proximum ſubſtantivum *Deos* referat.[103]) Tuſc. lib. I. cap. 38. *Endymion vero - - neſcio quando* 194
in Latmo obdormivit, qui eſt mons Cariae; nondum, opinor, experrectus. ubi varie fluctuant viri docti. de Divin. lib. I. c. 52. *nam et ad hoſtiam deligendam poteſt dux eſſe vis quaedam ſentiens, quae eſt toto confuſa mundo: et tum ipſam cum immolare velis, extorum fieri mutatio poteſt.* ubi Lambinus legebat, *et tum cum hoſtiam ipſam immolare velis*, etc. Curtius lib. III. c. VI, 2. *Nulli promiſſum eius placebat, praeter ipſum cuius periculo pollicebatur* ſc. medicus . in quibus non erat, quod verbum *pollicebatur* παθητικῶς accipiendum exiſtimaret Raderus. Vell. Paterc. lib. II. cap. 15. *arma adverſus Romanos cepit* (Italia). *Quorum ut fortuna atrox, ita cauſa fuit iuſtiſſima: petebant enim* etc. *Quorum* refer ad ſubſtantivum remotius *arma;* ut phraſis ſit illi ſimilis, ibid. cap. 16. *Tam varium atque atrox fortuna Italici belli fuit.* Feſtinabat igitur vir eruditiſſimus, cum pro *Quorum, Sociorum* reponebat.

Cap. LVIII, 145. *Omnisque ſenſus hominum multo antecellit ſenſibus beſtiarum.* Encliticum *que* tranſi-

103) Vid. Heindorſius ad h. l. In Tuſcul. nunc reſtitutum legitur: *ut neſcio quando in Latmo obdormivit, — nondum opinor, eſt experrectus.*

tioni minus aptum videbatur doct. Walkero, quam quod ſubſtituendum putabat, *quoque.* At vero tran ſitus, quem hic facit Tullius, non eſt talis, quin ali quam habeat connexionem cum antecedentibus, quibu ſenſuum facta deſcriptio eſt. Quidquid id eſt, ſaepiſſim ſic novam ſententiam inchoat particula copulativa; ſive ea ſit *que*, ſive *et*, *ac*, vel *atque.* [104]) Neque exempla huius rei e longinquo arceſſenda ſunt: hoc ipſo cap. ſe oggerunt. Tale eſt illud, *Auriumque item eſt* etc. et rurſus, *Nariumque item eſt* etc. cap. ſuperiore: *Aciesque ipſa* etc. cap. 52. *Multaque alia* etc. Tu loca, ſi tanti eſt, inſpice, et confer quae iam alibi in antecedentibus de patentiſſimo copulativorum uſu diximus. Sequitur eodem cap. *Nariumque item et guſtandi et arte tangendi magna iudicia ſunt.* Non video, cur contra iſtam lectionem tot inſurrexerint eruditi. Guielmius coniiciebat, *et perite tangendi;* Manutius ac Lambinus, cum codice uno et altero, legebant *et pariter tangendi;*
195 Daviſius denique, transpoſitis vocibus reficiebat *pariter et tangendi;* quod etiam ſuadere putabat codicem Med. et Lincoln., in quibus erat, *guſtandi arte et tangendi.* Niſi vero hanc codicum iſtorum lectionem a Tullio eſſe velimus, vulgata ſatis eſſe ſincera videtur, ſi modo illud *arte* ſic accipiamus, ut ſignificet *perite*, *dextre*, *apte*, ut etiam Belgae dicimus *met konſt.* [105]). Ea quidem

104) Aliquantulum differunt hae particulae, Vid. Turſellin. ſ. v. ATQUE.

105) At quid *arte tangere* ſit, non intelligitur. Omnis ſcripturae varietas orta videtur lineola forte ſuperducta. Nam *apte* alii legerunt *aperte*, alii *arte*, alii fecerunt *pariter*, quod omnium maxime eſt ſuperfluum. Sed *apte tangere* id eſt, quod ad iudicium tactu conficiendum requiramus: nam niſi apte admotis manibus, nulla ineſt in

huius nominis vis haud inusitata est. sic enim Virgil. Georg. IV. vs. 56. de apibus, - -

—— *hinc arte recentes*

Excudunt ceras, et mella tenacia fingunt.

Aeneid. lib. I. vs. 643.

Arte laboratae vestes, auroque superbo.

lib. V. vs. 442.

Nunc hos, nunc illos aditus, omnemque pererrat
Arte locum, etc.

et lib. VII. vs. 755.

Mulcebatque iras, et morsus arte levabat.

Phaedrus lib. II. epil.

Et arte fictas animus sentit fabulas.

ubi lege novum commentarium erudit. Burmanni. Atque hinc forte procedere licet ad emendanda ista Divin. lib. I. cap. 48.

Hinc Remus auspicio se devovet, atque secundam
Solus avem servans. At Romulus etc.

Quamvis cl. Davisius ediderit, *Solus avem servat*, non tamen de nihilo est vulgatum illud participium *servans;* quod eo nos ducit, ut sic Tullium dedisse suspicemur: 196

—— *ARTE secundam*
Solus avem servans. ——

Quam coniecturam probavi etiam aliquando consanguineo meo amicissimo, viro doctissimo et acutissimo, Tib.

hoc sensu cognitio. De voc. *aptus* vide quae affert Nonius 4, 3. et inter ea Ciceronis verba in libro de philosophia: *altera est nexa cum superiore, et inde, apteque pendens.*

Hemsterhuis; quo quidem magis confidere licet, non infelicem me in hac divinatione fuisse augurem. [106])

Cap. LIX, 147. *De quo dum disputarem, tuam mihi dari velim, Cotta, eloquentiam.* Enallage temporum quamvis imitanda non sit, non tamen loco est movenda, nec dica, quod fecit cl. editor, librariis scribenda. Sic certe silentio praetermittenda non fuissent ista cap. 1. huius libri: *Eundem equidem mallem audire Cottam, dum..veros inducat.* pro *induceret.* [107])

106) Codices praebent *servat*: recte. *Servans* scripserunt, qui de mensura verbi solliciti erant.

107) De discrimine dictionum *velim* et *vellem* disputavit Heindorfius ad Horat. Sat. 1, 1, 55. et ad Cic. de Nat. d. 2, 1, 2. et ad 2, 59, 147. utrumque locum ex ea ratione corrigens, qua Latini cum Graecis *vellem* dixissent de re, quae non fuisset, aut non potuisset fieri. At ipsos Graecos etiam ἐβουλόμην dicere de re praesente, quam quis fieri velit, observat Matthiae Gramm. p. 970. Et quum dico *velim fieri*, nonne rem opto, quae non est? Neque vero *vellem* temporis praeteriti notionem in se habet, sed praesentis. Quid igitur interest inter loqutiones has? Liv. 2, 37, 4. *nimio plus quam velim nostrorum ingenia sunt mobilia.* Cic. ad Fam. 7, 3, 21. *habes epistolam verbosiorem fortasse, quam velles.* Utrumque recte dicitur. Igitur distinguamus ante omnia necesse erit modum optativum, quo, quid optemus fieri, pure exprimitur, et eum modum, quo optativa enuntiatio submittitur conditioni, quae saepe in eo cernitur, quod res non possit fieri, aut non facta sit. Potentialem eum appellaverim, sed ab eo, qui ex universa conditione nominatur, aliquanto diversum. Haec autem ab eo qui loquitur interdum confunduntur ita, ut rei conditioni tribuatur, quod tantum in animi cogitatione et voluntate positum est. Ponitur *vellem*, ubi diceres *velim*: utrumque enim praesens est. Sic nos Germani dicimus: *ich wünschte* pro *ich wünsche*, *ich glaubte wol* pro *ich mag wol glauben.* Atque recte legitur apud Ciceronem de Nat. d. 2, 1. *eumdem equidem mallem audire Cottam, dum qua*

Nec sane tolerabilior est illa permutatio, de Leg. lib. II. c. 19. *ut, ne morte patrisfamilias sacrorum memoria intercideret, iis essent ea adiuncta, ad quos eiusdem morte pecunia venerit.* pro *venisset.* de Fato cap. 20. *Ita quum attulisset nullam causam, q. i. d. e., tamen aliquid sibi dicere videtur, quum* etc. malles *attulerit,* vel *dicere videbatur.* Acad. II. c. 32. *Quae cum exposuisset, adiungit* etc. sic quoque de Fin. IV. c. 6. Min. Felix Oct. cap. 34. *et cum ipsum mundum perpetuum et insolubilem diceret esse fabricatum, addit tamen* etc. et cap. 3. *ut.. enataret, dum leni impetu labitur; vel ..˙ emergeret, dum assiduo saltu sublevatur.* et cap. 20. - - *dum gestiunt eorum memorias in statuis detinere, sacra facta sunt, quae fuerant adsumta solatia.* Lactant. lib. IV. c. 17. *praedixerat fore ut propheta maximus mitteretur a Deo, qui sit supra legem, qui*

eloquentia falsos deos sustulit, eadem veros inducat. i. e. vellem, si possem, quod modestius dicitur quam *volo.* In 2, 58, 147. utrumque bene dicitur: *de quo dum disputem, tuam mihi dari velim, Cotta, eloquentiam.* et: *de quo dum disputarem, tuam mihi dari vellem eloquentiam. Dum* est per illud tempus, *solange.* Sed per *velim* exprimitur, rem in optatis esse; per *vellem* autem, si fieri posset et res ipsa concederet, optatum iri. Apud Horatium Serm. 1, 2, 54. non falsum esset, quod damnabat Heindorfius: *ut tibi si sit opus liquidi non amplius urna vel cyatho et dicas: magno de flumine mallem, quam ex hoc fonticulo tantumdem sumere.* Nam *dicas* et *mallem* non cohaerent constructione, et *mallem* significat: si fieri potest seu posset, (quo certe non affirmatur, id fieri non posse) optarem: qua tamen moderatione sententiae hic quidem non opus est. Cic. Brut. 71, 249. quod in codicibus legitur, probari poterat, non refelli: *nae ego, si ita est, vellem tibi eum placere quam maxime:* quae reddas: *wenn dies also ist, möchte ich wünschen.* quod modestius dictum quam *velim.* Est enim, vellem, si permissum esset.

voluntatem Dei ad homines perferat. vide quoque d
197 Opif. Dei cap. 11, 4. Nepos Eum. cap. 8. *Utque quam minime fieret ignis in castris, iter, quod habebat, omnes celat.* Auctor de B. Afr. cap. 85. *Ducem aliquem requirunt, quem respicerent.* [108]) Plura doct. Iensius Lection. Lucian. lib. I. cap. 4. et Cortius ad Sallust. Cat cap. 34. et 44. Hisce munimientis quoque se defendere posse loca sequentia videntur. Acad. lib. II. c. 18. *An non videmus hoc usu venire, ut quos nunquam putassemus a nobis internosci posse, eos, consuetudine adhibita, tam facile internosceremus* etc. ubi clar. Davisius, propter seqq. imperfecta, legebat *venisse*, pro *venire*; sed vel illud *venire* si in imperfecto intelligas, quid absurdum? [109]) quemadmodum etiam in loco Ciceronis proposito vel omnis sublata erit enallage, si infinitivum *dari* imperfecti significatione accipiamus. Rursum lib. I. Tusc. cap. 7. *sic enim mihi in praesentia occurrit, ut appellarem ἀξίωμα.* ubi idem ille literator cum codice quodam, legebat *appellem.* [110]) lib. IV. c. 11. *nam cum est*

108) Wopkensius miscuit varia exempla. In Cic. de Leg. 2, 19. perfectum inservit notioni constituendae eorum, ad quos penuria venerit. Non historicum est. Ex reliquis plura habent praesens pro praeterito in afferendis dicentium verbis: alia pertinent ad usum vocabuli *dum*, de quo vid. Heindorf. ad Horat. Sat. 1, 5, 72. Apud Lactantium correxerunt *mittatur*: sed verba *qui sit—perferat* ille de suo adiecisse videtur explicandi caussa. In Nepot. Eum. 8. punctum ponendum est post *castris.*

109) „Sed est hic infinitivus perfecti graeci loco, et recte per *venire solere* explicatur." Ita Goerenz. ad h. l. Intellexisse videtur praesens graecum. Altera pars sententiae ad quodcumque tempus refertur, altera ad rem aliquando factam: quod aliquando similia internoscebamus, id ad ea pertinet, quae usu veniunt.

110) *Occurrit* perfectum est. In 4, 11. *quae sanaret* esset, quae si adhiberetur, sanaret. Sed alii codices praebent

concupita pecunia, nec adhibita continuo ratio,.. quae ſanaret eam cupiditatem; permanat in venas etc. ubi legendum coniicit Bentl. quae ſanet etc. lib. II. cap. 15. quae (arma) quidem ita geruntur apte, ut, ſi uſus foret,.. pugnare poſſint. ubi idem vir doctus ſcribit: ſi uſus ferat. Eleganter autem eodem ſenſu *uſus eſſe* dicitur, quod docuit Daviſius ad iſta Caeſ. B. Gal. lib. IV. c. 2. *ad quos ſe celeriter, quum uſus eſt, recipiunt.*

CAPUT XIII. 198

In lib. II. Cic. de N. Deor. recepta lectio bis terve vindicatur atque emendatur. Percipere *pro pertrahere. Relativi* qui *uſus quidam ſingularis illuſtratur. Salluſtius, Seneca, Felix, et Paterculus defenduntur. Ellipſis pronominis* is. *Tria Ciceronis loca obiter adferuntur.* Reputare et cogitare. *Cicero vindicatur.*

Perveneramus iam ad cap. 59. libri ſecundi Cic. de Nat. Deorum, in quo unus et alter locus adhuc occurrit ventilandus. *Primum enim*, inquit Cicero, *a pulmonibus arteria usque ad os intimum pertinet; per quam vox, principium a mente ducens, percipitur et funditur.* Non video equidem, quomodo hic *proiiciatur*, quam *percipiatur*, aptius videri poſſit. Vox oritur a mente, deinde per arteriam, a pulmonibus usque ad os intimum pertinentem, percipitur, et funditur. Quid dici potuit ordinatius? Verbum autem *percipere* eandem vim habebat ſupra cap. 56. *Et aures, cum ſonum percipere debeant, qui natura ſublime fertur*, etc. ubi

ſanet. In 2, 15. *foret* ineptum eſt: recte emendarunt *ferat.*

tamen docti volebant legi *accipere*, *excipere*, vel *reci pere*. Sed eodem modo Lactantius quoque *percipi* ab auribus vocem dicit per cavos ſinus, cum de Opif. Dei cap. 8, 7. ſic loquitur: *Nam et forma ipſa mirandum in modum ficta, quod earum foramina voluit eſſe nuda et inobſepta; quod et minus decorum, et minus utile fuiſſet, -- niſi perceptam per cavos ſinus* (vocem) *et repercuſſu retentam foramina ipſa conveherent*, etc. [111]) Iam verbi *percipere* vis elegans, niſi ego quidem fallor, in aperto eſt; ut tam ori, quod vocem per arteriam
199 haurit, quam auribus, quae eam per ſinus ſuos recipiunt, attribui ſatis Latine queat. Si ſtatuerint viri doctiſſimi, *percipere* ſeculo Tulliano nil aliud denotaſſe, quam intelligere, cognoſcere, erraſſe mihi plane videntur.

Sequitur ibidem: *Deinde in ore ſita lingua eſt, finita dentibus. Ea vocem inmoderate profuſam fingit et terminat, quae ſonos vocis diſtinctos et preſſos efficit.* Coniiciunt - - *terminat, ſonosque vocis* etc. vel *terminat, atque ſonos vocis.* Ego, ſola diſtinctione mutata, lego, - - *terminat. Quae ſonos vocis* etc. Saepe enim fit, ut pronomen relativum ſic periodos inchoet, ut demonſtrativi pronominis vicem aliquomodo praeſtare videatur, nexumque cum antecedentibus paulo incommodiorem habeat. [112]) Exemplis res certior erit at-

111) „Quorum tamen locorum diverſa eſt ratio, quum ſonus ibi aut vox ſignificetur, quae extrinſecus percipiatur. Hic quidem arteria vocem a mente ductam rectius, opinor, diceretur *recipere* vel *excipere*, tum *fundere*, ſeu *emittere*.“ Haec Heindorfius. Sed arteria non tantum excipit vocem, ſed complectitur et tenet. Hoc eſt *percipere*. Plinius Hiſt. nat. 21, 5, 13. *calorem percipere*.

112) Hic uſus uti non erat declarandus demonſtratione exemplorum, ita ab hoc loco alienus eſt. Inconcinna exſiſtit oratio, praemiſſo pronomine *ea*. Scribendum eſt *atque*.

que clarior: infra lib. III. c. 34. *Atque homo acutus -- in eadem ſententia perſeverabat. Qui cum ad Peloponneſum claſſem appuliſſet* etc. ubi mallet quis, *Hi cum* etc. de Divin. lib. I. c. 33. *Haec improbantur a Peripateticis, a Stoicis defenduntur. Quorum alia ſunt poſita in monumentis* etc. ubi eodem iure, quo in loco de N. D. propoſito, reponere liceret, - - *defenduntur, atque eorum alia* etc. ſed conticuerunt interpretes, et bene meritoque conticuerunt; ut et ibidem cap. 24. *Poſt triennium ante devovit ſe, et in aciem Latinorum irrupit armatus: quo eius facto ſuperati ſunt et deleti Latini. Cuius mors ita glorioſa fuit*, etc. quae quidem melius hoc modo inter ſe cohaererent, - - *Latini. Atque huius mors* etc. vide quoque cap. 17. et cap. 51. de Fato cap. 14. *Itaque premebat alio modo, nec ullam adhibebat calumniam. Cuius erat haec concluſio* etc. Tuſc. lib. II. 18. *Quas hic voces apud Sophoclem in Trachiniis edidit? Cui cum Deianira -- tunicam induiſſet*, etc. hoc eſt, *Nam cum ei Deianira* etc. Inſpicienda iſtiusmodi exempla in contextis ſunt, ne 200
nos in deſcribendis verbis nimium prolixi eſſe cogamur. Talia quoque multa reperiuntur in Corn. Nepote. Sic in Themiſt. cap. ult. *Huius ad noſtram memoriam monumenta manſerunt duo: ſepulcrum prope oppidum, in quo eſt ſepultus: ſtatuae in foro Magneſiae. De cuius morte multis modis apud pleroſque ſcriptum eſt, ſed* etc. mallet forte quis ex ſuae linguae idiotiſmo, *De huius autem morte* etc. in Epam. cap. 7. - - *erat enim ibi privatus numero militis. A quo cum peterent opera* etc. Pari modo Salluſtius Catil. cap. 4. *Igitur de Catilinae coniuratione quam veriſſime potero, paucis abſolvam: nam id facinus inprimis ego memorabile exiſtimo, ſceleris atque periculi novitate. De cuius*

moribus pauca prius explananda ſunt, quam initiu narrandi ſaciam. En tibi locum omnem, ut hac occa ſione Rivium fruſtra eſſe declarem, qui *hominis mori bus* reſcribat, ne quis pronomen *cuius* ad proxime ſu perius ſubſtantivum referat; quem errorem, quamvi tacite adſumſerint Waſſeus, et Cortius, refellere tame poſſunt iſta, quae non hic tantummodo, ſed etiam ſupr ad cap. 57. collegimus. [113]) Caveamus porro, ne de puritate loci illius dubitemus, Senecae rhetoris Controv. lib. IV. p. 321. *Neceſſitas magnum humanae infelicitatis patrocinium eſt. Haec excuſat.. Romanos, quos ad ſervilem dilectum Cannenſis ruina compulit. Quae quicquid coëgit, defendit.* ſic enim diſtinguendum, non uti vulgo, . . *compulit, quae q. c. d.* [114]) Ne anxios de loci integritate reddat animos, quod doct. Schultingius ad h. l. Vellet, inquit, forte quis, *eaque;* ſed vulgatum, addit ille, non eſt temere damnandum. Nos vero, vulgatum non eſſe ullo modo ſollicitandum, adfirmare auſimus. Standum etiam arbitror pro ſanitate lectionis illius, Min. Fel. Oct. cap. 36. *aves ſine patri-*
201 *monio vivunt, et in dies pecua paſcuntur: et haec nobis tamen nata ſunt: quae omnia ſi non concupiſcimus, poſſidemus.* ubi Iac. Perizonius multo concinniorem ſententiam fore dicit, ſi legas, *qui omnia* etc. Nec minus ſana ſunt iſta Velleii Paterc. lib. I. cap. 1.. *factum eius a Diis comprobatum, ſpatio vitae et felicitate imperii apparuit; quippe vixit annis nonaginta, regnavit ſeptuaginta. Qui ſe etiam a Pyrrho, - virtute*

113) Omnes libri perhibent *de cuius hominis moribus.*

114) Nec comma, nec punctum ponendum videtur, ſed colon: nam valet relativa vis pronominis, quod ſaepe ponitur pro *nam is*, ut apud Graecos ὃς pro ὃς γάρ. vid. Matthiae Gramm. p. 893. edit. ſec.

vindicavit. ubi Th. Munkerus volebat, - - *ſeque etiam a Pyrrho* etc. [115]).

Cap. LXIII, 158. *Canum vero tam fida cuſtodia, tamque amans dominorum adulatio, .. tanta alacritas in venando, quid ſignificat aliud, niſi ſe ad hominum commoditates eſſe generatos?* Quid ibi iſta volunt, - - *quid ſignificat aliud, niſi ſe .. eſſe generatos?* An *ſe* hic erit pro *illos?* cuius generis exempla quaedam collegit doct. Munkerus ad Hyg. Fab. cap. 60. [116]) Ego potius maximam iſtam duritiem minima mutatione ſuſtulerim, expungenda vocula *ſe* poſt coniunctionem *niſi;* ex cuius ultima ſyllaba, dormitante ſcriba, facillime prognaſci illud *ſe*, Ciceronique obtrudi potuit. Sic dicet auctor, per iſta canum admiranda declarari, eſſe eos ad hominum commoditates generatos. Scilicet ſubaudiendum relinquitur pronomen *eos*, quam ellipſin nemo ignorat eſſe vulgarem; ut plura illius exempla proferre non opus ſit, quam fecimus ad Tuſc. lib. I. c. 36. facturique ſumus ad Divin. lib. I. cap. 17. Hic tantum loca quae-

115) Iterum defendit vulgarem ſcripturam in Miſcell. Obſerv. Tom. 8. p. 21. additque praeterea emendationem *quin ſe etiam*, quam Ruhnkenius non repudiandam cenſet. Equidem dubito. Nam quod per *quin etiam* adiicitur, maius eſſe debet antecedente, cui opponitur, re. Sed virtutem parem recte intellexit Heinſius. *Virtus* enim hoc loco dicitur iuſta ultio. Quare aſſentior Wopkenſio vulgarem ſcripturam defendenti. Graecis communis eſt hic uſus relativi.

116) Ab antiquis poetis et a recentiſſimis ſcriptoribus ſaepius *ſe* pro *eum* ponitur, ubi, quo referatur pronomen, ex antecedentibus colligi poteſt. Vid. Buchner. ad Venantium p. 56. Ex optimis autem ſcriptoribus exempla protulit Ruddimannus Tom. II. p. 54. quae cum hoc loco Ciceronis apte comparabuntur.

dam apponam, in quibus habeo, quod eruditorum co natibus fubfcribere vix aufim. Acad. lib. I. c. 11. *Sed quia nihil, quod cadere in eam* (comprehenfionem *poffet, relinqueret, quodque natura quafi normam fcientiae et principium fui dediffet, unde* etc. ubi tentant, *quodque eam natura*, vel *quamque natura* etc.
202 de Leg. lib. I. c. 8. *ut ea - - non fortuito nata videantur, nec folum ea - - fed etiam pecudes; quod perfpicuum fit, partim effe ad ufum hominum - procreatas*, fcil. eas pecudes. ubi cl. editor legendum ducit, *quas perfpicuum fit*, etc.[117]) item lib. III. cap. 8. *At mehercule ego, frater, quaero de ifta poteftate* (tribunorum plebis) *quid fentias. Nam mihi quidem peftifera videtur, quippe quae in feditione et ad feditionem nata fit. Cuius primum ortum fi recordari velimus, inter arma civium - - procreatum videmus.* legebat idem vir doctus, - - *velimus, tribunatum inter arma civium - - procreatam videmus.* ego potius leviffimo brachio repofuerim, - - *velimus, inter arma civium - - procreatam videmus*, fcil. illam poteftatem. nifi forte fit fchema ad rem fignificatam, quo ita loquatur Tullius, tanquam fi fupra non *poteftatem* tribunorum, fed mafculini ge-

117) Haec emendatio non facta erat ob intelligendum pronomen *eas*, fed propter conftructionis difficultatem in verbis *quod perfpicuum fit*. Illud *quod* enim non poteft accipi pro *ut*, neque etiam pro *ita ut hoc*, quemadmodum explicuerunt viri docti. *Perfpicuum fit* dictum videri poteft, uti paullo poft c. 9. *perfpicuum fit illud:* et *quod*, pro *quo* pofitum, reddatur *in wie fern*. Eft autem quoddam attractionis genus, quod faepe fefellit criticos. Quo refero etiam Catulli 62, 20. *Hefpere, qui coelo fertur crudelior ignis? Qui natam poffis complexu avellere matris.* Nam *qui* nominativus eft, et *qui poffis*, quod eft *quippe qui poffis*, dicitur pro *quomodo poffis*.

eris vocem *tribunatus* nominasset. de quo schemate diximus iam ad huius de N. D. libri cap. 36. [118])

Cap. LXV, 163. *Multa cernunt haruspices; multa augures praevident; - - quibus cognitis, multae saepe res hominum sententia atque utilitate partae, multa etiam pericula depulsa sunt.* Et hic quoque locus maximam iniuriam a librariis scriptoribus passus est: quis enim nobis Oedipus sensum aliquomodo idoneum ex his exsculpat, *multae saepe res hominum sententia atque utilitate partae?* Lambinus igitur coniectura audacula recepit, *multae saepe res ex animi sententia atque utilitates partae.* Davisius legebat, *multae saepe res horum scientia atque utilitates partae*, vel omnia ista *hominum sententia atque utilitate*, tanquam ex marginali nota conflata, tollebat. Cum vero hi viri industriam nostram, ad genuinam loci lectionem perscrutandam, suo exemplo excitent; nil vetat, quominus aliud in symbolam conferre, atque loco prorsus male 203 affecto gratiam quandam inire conemur. Ista autem mihi incidit suspicio, scripsisse nostrum auctorem, *multae saepe res hominum SOLERTIA AC SEDULITATE partae.* Per haruspicinam, auguria, etc. monstrari vult Balbus hominibus, quae res, quibusque modis captandae sint aut fugiendae; eisque significationibus divinis hominum accedentem sagacitatem atque

118) Hanc alteram sententiam approbavit Goerenzius, emendationem autem Ernestius et Wyttenbachius. Si legatur *procreatum*, id cum nomine *ortum* coniungamus necesse erit. Atque iam fecit Forcellinus s. v. *ortus* et *procreatus.* Idque approbare, aliis absurdum videbitur, non mihi. Unde Wopkensius sumpserit *velimus*, quod vulgo legitur *volumus*, equidem nescio.

diligentiam perfeciſſe, ut res multae partae, **multa** mala ac pericula depulſa fuerint. [119])

Eodem cap. mox ſequitur: *Haec igitur ſive* ... *ſive ars, ſive natura, ad ſcientiam rerum futura*... *homini profecto eſt, nec ab alio alicui quam a* ... *immortalibus data.* Codices quidam habent, *nec ali*... *quam a Dis i. d.* abſque illo *ab alio;* quae quidem ... ctio nos ad eam coniecturam ducit, ut a Tullii ma... fuiſſe opinemur, *nec ALIUNDE quam a Dîs imm*... *talibus data.* h. e. ab alia quapiam natura. Conſtr... ctionem ita concipias, -- *homini profecto data eſt, n*... *aliunde quam a Dîs immortalibus*, data ſcil. Vult B... bus probare providentiam divinam; eumque in fine... hominem ſcientiam rerum futurarum ſortitum, ne... aliunde, quam a Deo. nactum eſſe ponit. [120])

Cap. ſequente 67, 168.: *Tu autem, Cotta, -- eandem cauſam agas, teque et principem civem putes, et pontificem eſſe cogites.* Sunt codices, qui illud *putes* omittant. Sed quamvis verbum illud, ſenſu omnino ſano atque integro, ſolum vertere poſſit, orationisque exitum nulli bono remoretur; delectatur tamen Tullius iſtiusmodi pleonaſmis, ut iam fuſius probatum dedimus,

119) Praeſtare videtur Boherii emendatio *ex hominum ſententia:* attamen non intelligitur, quo pacto haec ſcriptura oblitterari potuerit, neque omnino recte eſt co formata haec enuntiatio: divinis ſignis cognitis, multa res ab hominibus ex ſua ſententia et utilitate eſſe partas. ...are puto ſenſum a Daviſio et a Wopkenſio ſubtiliter et bene eſſe perceptum, etiamſi, quomodo verba reſtituenda eſſent, neuter eorum inveniſſet.

120) Bene vidit Wopkenſius id, quod codices praebent *nec alicuiquam*, ob ipſam negationem eſſe falſum. Scripſit Cicero *alii cuiquam.*

upra ad cap. 45. Si itaque nihil mutemus, *putes* erit ic idem, quod *reputes*: ut etiam loquitur Maro lib. VI. 204
Aen.. vſ. 331.

> *Multa putans, ſortemque animo miſeratus iniquam.*

ad quem locum Servius: *Putans, reputans, cum animo pertractans.* Alioquin, mutatione non ita difficili, *civem REPUTES* ſubſtituere poterimus; quemadmodum *reputare* et *cogitare* iunguntur quoque in or. pro Deiot. cap. 13. *Haec ille reputans, et dies et noctes cogitans* etc. ubi elegantia Patricii, legentis *et dies ac noctes* vel *et dies nocteſque*, eſt nimia. [121]).

CAPUT XIV.

Tranſitus fit ad lib. III. Cic. de Nat. Deor. In quo Tullius aliquoties defenditur et illuſtratur: bis emendatur. Pleonaſmus pronominis. Cicero obiter vindicatur. Locutio Neſcis quomodo, *intendit orationem. Aſyndeton periodorum. Cicero vindicatur. Lactantius corrigitur. Phraſes* quid ſimile? et quid ſimile habet? *illuſtrantur.* Quare, *i. e. ac propterea. Subiunctivus et infinitivus cum relativo conſtructi. Cicero, Curtius et Livius defenduntur. Min. Felix tentatur et adiuvatur.* Delectari, *moveri, fidem dare.*

Perluſtrato iam ſecundo Tullii de Nat. Deor. libro, accingamur ad percurrendum tertium. cap. I, 1. *Cum autem ſuo cuique iudicio ſit utendum, difficile factu eſt, me id ſentire, quod tu velis.* Elegantius hoc modo ſcripturus fuiſſe videri poteſt Cicero, *difficile mihi factu*

121) Vicit auctoritas librorum, qui fere omnes omittunt vocabulum *putes.*

eſt, vel ſolummodo *difficile mihi eſt*, *id ſentire*, *quo* *tu velis*. Ego accuſativum iſtum *me*, nę forte novand
205 libidinem in quopiam excitet, exemplo uno et alter illuſtrabo. ſic ſupra lib. II. cap. 6. *Eſſe autem homi nem*, *qui nihil in omni mundo melius eſſe quam ſe pu tet*, *deſipientis arrogantiae eſt*. quis neget multo con cinnius haec ita exprimi potuiſſe: *In homine autem deſipientis arrogantiae eſt*, *nihil in omni mundo melius quam ſe putare?* Tuſc. lib. I. c. 3. *Sed mandare quemquam literis cogitationes ſuas*, *qui eas nec diſponere nec illuſtrare poſſit* - - *hominis eſt intemperanter abutentis et otio et literis*. accuratior eſſet dictio iſta, *ſed mandare literis cogitationes*, *ſi eas*... *poſſis*, *hominis eſt* etc. [122]) Atque hinc etiam vix quicquam tentem in his, de Fin. lib. III. c. 3. *Vide ne magis*, *inquam*, *tuum fuerit*, *cum re idem tibi quod mihi videretur*, *non nova te rebus nomina imponere*. ex quibus Lambinus illud *te* eximebat. [123])

Sequitur eod. cap. lib. III. de N. D. *Hic Velleius*, *neſcis*, *inquit*, *qua cum exſpectatione*, *Cotta*, *ſim te auditurus*. [124]) Contra iſtam lectionem omnem

122) Iudicia hominum quam diverſa ſunt! Equidem ea, quae Wopkenſio videbantur elegantia carere, elegantiſſima eſſe arbitror. Atque ſenſu etiam aliquantum differunt, qui praeſtat quidem.

123) Etiam Goerenzius defendit *te*. At quod ille affert, tectam eſſe oppoſitionem, non ſatis perſpicio, neque ſatis apta ſunt ad comprobandam rem ea exempla, quae apponit, Epiſtol. ad Att. 9, 15. et Plauti Stich. 5, 4, 36. Conf. Ruhnken. ad Rutil. Lup. 1, 10. In Ciceronis loco *te* abundare et ſuſpectum eſſe, nemo negare poteſt.

124) Scribendi errore Wopkenſius dedit *qua cum exſpectatione* pro *quanta*. Alia exempla formulae *neſcis quantum* ſuppeditant lexica.

apidem movebat cl. Boherius, legendumque censeat, negativo iniecto, *non nescis.* Sed emendationis illius necessitas, signo interrogationis adhibito, facillime anteverti posse videtur. Ego vero, in lectione vulgata ne ista quidem mutatione opus esse existimo; quippe cuius sensus, hoc quidem in loco neutiquam absurdus, huc fere recidit, ut dicat Velleius, se Cottam incredibili cum exspectatione auditurum. Quale est illud Pamphili, in Terent. And. IV. sc. 1. *Ah nescis, quantis in malis verser miser!*

Cap. II, 5. *Cumque omnis populi Romani religio in sacra et in auspicia divisa sit, tertium adiunctum sit, siquid* etc. Hic codicis regii auctoritate non ita moveor, ut copulam post illa *divisa sit*, inferendam existimem; quamvis sic mollior, nostris quidem auribus, 206
evadat oratio. Multus est certe Tullius in istiusmodi asyndetis. supra lib. II. c. 63. *Canum vero tam fida custodia, tamque amans* etc. *tanta alacritas in venando* etc. cap. 5. *multo magis in tantis motionibus, tantisque vicissitudinibus, tam m. r. a. t. ordinibus* etc. [125])

125) In defendendis vel improbandis asyndetis tam varia et incerta sunt virorum doctorum iudicia, ut ipsam hanc disquisitionem ne inchoatam quidem esse censeas. Heindorfius, qui in verbis 2, 63. non offendit, in 2, 5. corrigendum putabat, *et tam multarum rerum*, et 3, 2. reponebat e codicibus duobus *et tertium*, omissa praepositione ante *auspicia*: quod utrumque male factum erat. Copula omittitur in coniungendis nominibus maxime triplici de caussa. Aut varietas rerum distinctior apparet in nominibus non per particulam copulatis, aut ad graviora vel maiora adscendit oratio novo impetu, aut denique rei partes et notiones quodammodo opponuntur, ut, quae eiusdem rationis esse videantur, tamen distinguantur ex altera parte. Deerat enim Latinis usus particularum graecarum μὲν — δέ. Sic 2, 63. fida custodia, adulatio, odium, sagacitas narium

Tuſc. lib. I. c. 47. *Cum enim illam ad ſolemne et ſtatum ſacrificium curru vehi ius eſſet ſatis longe ab oppido ad fanum . . tunc iuvenes hi, quos modo nominavi, veſte poſita, corpora oleo perunxerunt, ad iugum acceſſerunt: ita ſacerdos advecta in fanum.* de Fin. lib. V. c. 10. *Velut qui ipſi ſibi bellum indixiſſent, cruciari dies ac noctes, torqueri vellent.* [126]) Imitatur hoc pro more ſuo Lactantius lib. I. c. 11, 45. *Deinde Iupiter, poſtquam imperia diviſit, reliquitque hominibus leges; mores frumentaque* (legendum auguror, *mores INSTRUMENTAQUE*) *paravit; multaque alia bona fecit; - - in Creta vitam permutavit.* [127]) Non licebit haec et plura talia ſilentio praeterire, ſiquid in loco Tullii propoſito, aut in his ſequentibus mutatum volueris. ſupra lib. I. c. 20. - - *qui gubernet, qui curſus aſtrorum, mutationes temporum - - conſervet; terras et maria contemplans, hominum commoda vitasque tueatur* etc. quae rurſum copulativa coniunctione explet editor cl. infra lib. III. cap. 15. *Leucotheam - - cuncta* (habet) *Graecia; Herculem, Aeſculapium Tyndaridas.* ubi tentant - - *item Herculem*, vel *Herculem etiam*, etc.

Cap. VI, 15. *At medici quoque (ita enim dicebas) ſaepe falluntur. Quid ſimile medicina? cuius ego ra-*

unum conſtituunt virtutum genus, alterum corporis complectitur alacritatem in venando. In 3, 2 recte omittitur *et*: nam tertium illud opponitur ipſa, quae dicitur, adiunctione. Aliae ſunt cauſſae aſyndeti in narratione, veluti in Tuſc. 1, 47.

126) Omnes libri dant *cruciari dies, noctes torqueri.*

127) *Mores frumentaque* compoſuit poeta, cuius verba affert Lactantius, ut utraſque et animi et corporis neceſſitates comprehenderet.

lonem *video*, et *divinatio, quae unde oriatur non intelligo.* Legerim ego potius, secundum mſ. regium, *Quid ſimile habet medicina?* quemadmodum heic etiam legere geſtiit Boherius; quam ut verbum *habet* 207
ſubaudiendum eſſe cenſeam, quod Daviſii iudicium erat. Lectio autem codicis poteſt adſtrui ex Acad. lib. II. c. 5. *Sed neque Saturnius - - ſimile quicquam habuit veterum illorum.* de Divin. lib. II. c. 30. *quid ſimile habet paſſer annis?* Fam. lib. IX. ep. 21. *Quid enim ſimile habet epiſtola aut iudicio aut concioni?* vide quoque Sen. epiſt. 8. 9. 80. et alibi. Haec cum pro codicis illius lectione militare videantur, non tamen vulgatam deferendam puto. Verum in eo diſſentio ab editore doctiſſimo, ut verbo ſubſtantivo *eſt*, non autem τῷ *habet* ſupplendum eſſe arbitrer ellipſin iſtam. Quamvis enim nonnullis in locis commodiſſime ſubaudiatur verbum *habendi*, ea tamen loci huius ratio atque natura eſt, ut multo ſimplicius illius ſupplementum futurum ſit, ſi verbum *eſt*, cuius ellipſis paſſim occurrit, in hoc loco ab auctore ſuppreſſum intelligamus.[128]) Illud additur infra cap. 38. *Non animadvertunt, inquit, omnia Di, ne reges quidem. Quid ſimile eſt? Reges enim* etc. eodemque modo dicitur, *Quid eſt magnum?* Acad. I. c. 2. *Quid eſt mirandum?* Sen. epiſt. 95 et plura talia. Omittitur autem idem verbum ad Fam. lib. VII. ep. 23. *Bacchas iſtas cum Muſis Metelli comparas. Quid ſimile? primum* etc.

Cap. VI. *Quaeque in domo pulchra cum pulchritudine mundi comparabas, et cum totius mundi convenientiam conſenſumque adferebas, Zenoniſque breves*

128) Hoc verum et optimum videtur. Et approbavit Heindorfius, quem vide.

et acutulas conclusiones; in eam partem sermonis, quam modo dixi, differemus. Delenda videtur copula *et*, quam inieciſſe videtur imprudentia librarii, exſpectantis iterum ablativum poſt voculam *cum*, tamquam ea hoc in loco non coniunctio, ſed praepoſitio eſſet. Iam video locum, vitii ſatis ſuperque manifeſtum, hoc modo emendaſſe Walkerum, ut legeret, *et quam totius*
208 *mundi convenientiam* etc. quam tamen correctionem cur meae anteponerem, nondum video.[129] Sequitur, *omniaque quae a te nudius tertius dicta ſunt, cum docere velles Deos eſſe, quare et mundus univerſus, et ſol, et luna, et ſtellae ſenſum ac mentem haberent, in idem tempus reſervabo.* Verba iſta duo *Deos eſſe* pro ſuppoſititiis habenda, cenſebat erud. Daviſius, quod ſenſum non minus quam ſyntaxin turbare ipſi viderentur. Habet omnino conſtructio quiddam duriuſculum, ſed tamen haud ſcio an illud tanti ſit, ut aures linguae Latinae idiotiſmis, ſtyloque Ciceroniano adſuetas offendere debeat. Quid enim? ſi verba, *cum docere velles Deos eſſe, quare* etc. hoc modo explanemus, ut ſi haec dixiſſet Cicero, *eum velles probare eſſe Deos, ac proinde diceres mundum univerſum* etc. *ſenſum mentemque habere;* ſenſus quidem hic non erit turbidus, neque conſtructio tam impedita, ut non ſimilibus exemplis, quae intacta ab intt. dimiſſa ſunt, adſeri atque illuſtrari poſſit. Docuerat nempe Balbus, eſſe Deos; idque ut elucidaret, ſolem, lunam, et talia plura, quorumcunque vim inſignem et illuſtrem faciem videremus, Deos eſſe contenderat. ut conſtat ex l. II. c. 17. extr. Atque

129) Fallitur uterque. Mutatur forma orationis, et *quum* dicitur pro *quam convenientiam.* Sic Graeci ὅτε pro pronomine relativo ponunt. De quo uſu agit Wopkenſius p. 303. Nec diſplicet ipſa orationis mutatio.

oc ipfum vulgata lectione diferte exprimitur, fi quid go video.[130]) *Quare--haberent*, hoc eft, *ob eamque aufam --habere;* quae iftiusmodi fere eft conftruendi atio, qua ufus eft nofter cum alibi paffim, tum quoque upra lib. I. cap. 38. *Hoc idem fieri in Deo, cuius rebra facie pellantur animi, ex quo effe beati intelliantur.* i. e. eiusque c. f. pelli animos, atque ex eo beaos effe intelligi. Acad. lib. I. c. 8. *e quibus --effetum effe mundum; extra quem nulla pars materiae fit.* et cap. 12. *et fi ita erat comprehenfum --, fcien-* 209
tiam; fin aliter, infcientiam nominabat: ex qua exifteret (h. e. exiftere dicebat) *etiam opinio, quae effet imbecilla, et cum falfo incognitoque communis.* lib. II. c. 31. *quare ita placere, tale vifum nullum effe.* i. e. ideoque ita placere. ad Fam. lib. V. ep. 16. *ut ea non dicam, quae faepiffime et legi et audivi, nihil mali effe in morte; in qua fi fenfus refideat, immortalitas illa potius, quam mors ducenda fit; fin fit amiffus, nulla videri miferia debeat, quae non fentiatur*, etc. quod idem fic etiam exprimi potuit -- *atque in ea fi fenfus refideat, immortalitatem illam potius, quam mortem ducendam effe; fin fit amiffus, nullam videri miferiam debere, quae non fentiatur.* de Fin. lib. IV. c. 7. *Ad hanc rem aiunt artes quoque requifitas, quae naturam adiuvarent: in quibus ea numeretur inprimis, quae* etc. id eft, *in iisque numerari inprimis* etc. ubi Lambinus, abfque caufa fontica, legebat *numeratur.* Curtius lib. VI. c. 11, 33. *Feftinaffe ergo fe, dum praemium haberet in manibus, repraefentare confilium; cuius patrem fuiffe auctorem nifi crederent, tormenta*

130) Viderunt interpretes cohaerere verba: *quae a te dicta funt, quare et mundus et fol mentem haberent.*

quamquam tolerare non posset, tamen non recusaret Schefferus volebat *recusare;* sed subiunctivus non videtur sollicitandus, quamvis etiam J. F. Gronovius Obs lib. II. c. 14. eodem plane modo ex subiunctivo fecerit infinitivum, in his Livii lib. XXIII. c. 44. *Multos annos iam inter Romanos Nolanumque populum amicitiam esse, cuius neutros ad eam diem poeniteret.* ubi vir insignis scriptis illis parendum putabat, qui dant *poenitere;* quod tamen necesse non esse, declarant exempla, quae iam nunc attulimus, quae usum infinitivi ac subiunctivi in huiusmodi orationis casibus promiscuum fuisse satis dilucide, siquid mihi cernere liceat, evincunt.[131]) Addamus Corn. Nepot. Epam. cap. 7. *Cum eum*
210 *cives praeficere exercitui noluissent, duxque esset electus belli imperitus, cuius* (id est, *ac illius*) *errore eo esset deducta illa multitudo militum, ut* etc., *desiderari coepta est Epaminondae diligentia.* Lactantius lib. II. c. 1, 4. - - *cuius vim conditionemque non aliter posse contineri.* Neque ab hacce forma alieni fuerunt Graeci. Xenoph. Mem. lib. I. p. 709. - - *ὧν οὐδὲν δῆλον εἶναι τοῖς ἀνθρώποις.* Aelian. V. Hist. lib. XII. c. 35. - - *ὧν εἶναι δὲ τὴν Κυμαίαν.* Diod. Sic. lib. I. c. 27. - - *ἀφ' ἧς τὴν χώραν Ἑσπερῖτιν ὀνομασθῆναι.* Diog. Laert. Prooem. 1. - - *ὃν ἄρξαι φιλοσοφίας, ἧς τοὺς προεστῶτας ἱερέας εἶναι καὶ προφήτας.* et lib. II, 11. *ὃν καὶ πρῶτον σπουδάσαι τοῦ ποιητοῦ περὶ τὴν φυσικὴν πραγμάτειαν.* vertitur - - *quem in iis etiam, quae ad naturae historiam pertinent, constat Poetae fuisse inprimis studiosum.* melius forte sic redderetur: *quem etiam primum ad poetae historiam naturalem*

131) Vide Drakenborchium contra Wopkensium docte disputantem.

ſtudium ſuum adieciſſe: ut περὶ non cum genitivo antecedente, ſed cum accuſativo conſtruatur. [132])

Cap. IX, 22. *Iſtum enim locum totum illa vetus Zenonis brevis - - concluſio dilatavit.* Verbum poſtremum mendoſum viſum fuit doctis, qui *coarctavit, declaravit, dilucidavit,* aut tale quid reponendum iudicarunt. Ego illud *dilatavit* hunc in modum interpretor: *ſic expreſſit, ut dilatationis ſatis amplae vicem praeſtiterit.* Concluſio Zenonis loci illius, de quo hic loquitur Cotta, partes omnes ſic continebat, ut totum illum locum quaſi patefaceret ac panderet. [133]) Sequitur: *Nihil igitur adfert pater iſte Stoicorum, quare mundum ratione uti putemus, nec cur animantem quidem eſſe.* Malunt duumviri cll. *ne cur animantem quidem eſſe.* Quibus ego vix poſſum facere ut adſtipuler, quoniam una lectio non minus commoda eſt, quam altera. De vi et uſu τοῦ *nec quidem* lege Turſellinum. [134]) In fine

132) Sed ne hoc quidem fieri poteſt ob ordinem verborum perverſum. Suſpicor ante τοῦ ποιητοῦ excidiſſe aliquid, ſive participium, ſive praepoſitionem ἐκ. Senſus eſſe debet: qui dicitur etiam primum ſequutus Homerum operam dediſſe naturali ſcientiae.

133) Bene comparat Heindorfius locum 2, 7, 20. ubi Balbus loquitur de iis, quae ab aliis dilatentur, a Zenone anguguſtius concludantur: unde colligit Cottam ironice dicere, Zenonem non eſſe brevi iſta concluſione id, quod vellet, aſſequutum. Sed non omnem loci difficultatem removit. Quid enim eſt illud, quod legitur, *locum totum?* quo modo omitti poterat particula, quae ironiae inſerviret? Atque hoc quidem compenſatur collocatione vocabulorum *concluſio dilatavit. Dilatavit* autem dixit de re, quae adſtricta eſſe debebat, diſſoluta, nullis terminis circumſcripta.

134) Agendum hic eſſet de uſu verborum *nec — quidem,* quem Lambinus omnino improbavit. Atque ii, qui Erneſtium et Wolfium audiverunt, in omnibus locis repo-

211 capitis iſta leguntur: *Sed non omnia, Balbe, quae curſus certos et conſtantes habent, ea Deo potius tribuenda ſunt, quam naturae.* Editiones vetuſtiores dabant - - *habent vel ſervant*, cum Camerarius illud *vel ſervant* ab libris Venetis abeſſe videns, ex alicuius dubitatione in textum irrepſiſſe iudicabat. Teſtatur tamen Daviſius in ſuis omnibus exhiberi, quamvis ne ſic quidem non in eandem cum Camerario pedibus eat ſententiam. Quae quidem ſententia illuſtrari poteſt exemplis, quae Steph. Baluzius ſuggeſſit ad iſta Salviani de Gub. Dei lib. VI. p. 117. *Cumque etiam pupillis, prodigis vel prodigioſis ſoleat ſubvenire paupertas.* ubi illud *vel prodigioſis* non immerito malae manui acceptum referebat ille vir doctns. Quid vero? ſi coniunctionem diſcretivam *vel*, in copulativam *que* vel *ac* mutemus; [135]) an erit in loco Tullii quidquam, quod merito reprehendas? Certe *ſervare curſum certum et conſtantem* amplius aliquid dicit, quam *habere*. Et licet idem ſatis expreſſe dici ſolo *habendi* verbo queat, eſt tamen iſtiusmodi pleonaſmus Tullio, aliisque auctoribus probatiſſimis admodum familiaris, ut iam antea probavimus ad lib. I. c. 43. Atque eodem modo coniunctiones *aut*, *ac* et *atque* a librariis permiſceri ſolere, teſtis eſt clar. Cortius ad Salluſt. Iug. 82. Idem forſitan ſtatuendum de loco Minucii Fel. Octav. cap. 20. - - *non*

nunt *ne quidem*. Sed longa eſt haec diſputatio, quam non brevitate impeditus in Turſellini volumine ſecundo dabo. Hic ſufficit monere, illud, quod omnes libri praebent, *nec quidem*, non poſſe mutari.

135) Hoc neceſſarium eſſet. Sed abſunt iſta verba a plurimis et optimis codicibus. In *vel* haud dubie conſpicitur compendium *l'*, quo librarii diverſam lectionem indicare ſolebant. Atque haec eſt vox illa *ſervant*.

nos debet antiquitas imperitorum, fabellis ſuis delectata vel capta, ad errorem mutui rapere conſenſus. legendum fortaſſe *delectata et capta:* ut Caecina ad Cic. Fam. VI. ep. 7, extr. coniunxit *gaudere* et *capi. Tu,* inquit, *pro tua prudentia, quibus rebus gaudeat, quibus capiatur Caeſar tenes.* Cl. tamen Daviſius *τὸ delectata vel*, eliminari ideo volebat, quod hic de fabularum ſuavitate agendi non eſſet locus. Scilicet haud 212
reputabat vir ille, Latinarum quamvis elegantiarum pulchre callens, *fabulis* per ſe minus gratis aut iucundis, *delectari* tamen eum eleganter dici, cui talia libenter audire ſit, ut loquitur Minucius, quique ea credulis auribus arripiat. Cic. de Divin. lib. II. c. 55. *Num igitur me cogis etiam fabulis credere? quae delectationis habeant quantum voles, - - auctoritatem quidem nullam debemus nec fidem commentitiis rebus adiungere. Quae delectationis* etc. h. e. quibus quantumcunque moveantur homines improvidi. Sic quoque de Nat. Deor. III, 24. Salvian. de G. D. lib. I. init. *etiam paganorum forſitan electorum atque ſapientium teſtimoniis delectantnr:* i. e. capiuntur ac permoventur. Lactant. lib. I. 7, 7. *Nihil eſt, in quo nobis faciant invidiam, qui unum Deum dicamus, multos negemus. Si eos multitudo delectat*, etc. i. e. ſi illi ad multos ſtatuendos propenſi ſunt. [136])

136) Wopkenſius in Miſcell. Obſervat. Tom. X. p. 36. iterum illuſtravit hunc locum, ſed bene animadvertens, ſynonyma ſaepe per *vel* coniungi.

T

Caput XV.

Vulgata lectio Ciceronis in III. de N. Deor. quinquies defenditur. Quidem *pro* etiam. *Ut in protaſi quandoque omittitur. Cicero obiter bis vindicatur. Relativi ſine copula repetitio. Tria Ciceronis loca in tranſitu adſeruntur. Novatianus tentatur. Enallage verbi ſimplicis* fugere, *et compoſiti* refugere. *Cicero bis defenditur. Caſuum ad prius orationis membrum accommodatio notabilis. Cicero ter vindicatur. Florus quoque, Iuſtinus ac Paterculus vindicantur.*

Apud Tullium lib. III. de Nat. Deorum, cap. 10, 24. ſic loquitur Cotta: *Vide, quaeſo, ſi omnis motus,*
213 *omniaque, quae certis temporibus ordinem ſuum conſervant, divina dicimus; ne tertianas quidem febres et quartanas divinas eſſe dicendum ſit.* Lambinus reponebat *ne tertianas quoque febres*, Muretus *ne tertianas item febres;* et loci ſenſum hanc vel illam emendationem flagitare, indicabat editor clariſſimus. Sed *quidem* pro *etiam* ſaepiſſime in orationis intenſione adhiberi, quis eſt qui neſciat? Sic ſupra cap. 9. *Iſto modo etiam diſertus et quidem mathematicus erit mundus.* ſic millies alibi, ut docetur in Turſell. libello de particulis. [137]) Quamobrem omnino recte factum, quod non au-

137) Omnes critici reliqui aut eiiciunt *quidem*, aut mutant in *quoque*, eo, ut videtur, falſi, quod *ne quidem* non aliter verti poſſe putabant quam *nicht einmal*. Ut recte ſe habent de Divin. 1, 9, 16. *nec hoc quidem quaero.* Acad. 2, 26, 82. *nec maiorem quidem multo putabat eſſe.* ita etiam praemiſſo *ne*, nomini alicui addi poteſt *quidem*, cuius vis intenſiva non attineat ad coniunctionem. Quare non dubito, quin reſtitui debeat in loco de Fin. 1, 20. Neque vero in illis verbis *tertianas quidem febres* offenſionem habet ordo verborum, in quibus particula *quidem* nomini

ditus fuerit Lambinus, cum *quidem* tolleret ex his, de Fin. lib. I. c. 20. - - *eſſe quoddam foedus ſapientum, ut ne minus quidem amicos, quam ſe ipſos diligant.*

Ibidem 10, 26: *Et ſi domus pulchra ſit, intelligamus eam dominis, inquit, aedificatum; non muribus: ſic igitur - - exiſtimare debemus.* Ampl. Boherius legebat *Ut*, *ſi* etc. ut haberet coniunctio *ſic*, ad quod commodius referretur. Eodem modo doct. Daviſius, qui hic quidem conticuit, *Ut* pro *Et* legebat in his cap. 31. *Et - - prorſus, ſiqui audierunt, vitioſi eſſent diſceſſuri, - - tacere praeſtaret philoſophis, quam iis, qui ſe audiſſent, nocere: ſic ſi homines, rationem* etc. Et celeb. Bentleius *Ut enim* ſubſtituebat Tuſc. lib. IV. c. 13. *Eſt enim corporis temperatio, cum ea congruunt inter ſe, e quibus conſtamus, ſanitas: ſic animi dicitur, cum eius iudicia opinionesque concordant.* [138]) His locis quidquid inſit vitii, id omne in prava tantummodo diſtinctione poſitum videtur; quae ita eſt, ut ego exiſtimo, conſtituenda, ut coniunctionem *ſic* τελείῃ ὑποστιγμῇ ab antecedentibus ſeparemus; quo fiet, ut coniunctio iſta haud ita neceſſario ante ſe flagitet προτατικὸν illud *ut*. Ita quoque de Off. lib. III. c. 10. 214
Scite Chryſippus, ut multa: Qui ſtadium, inquit, currit, eniti et contendere debet .. ut vincat: ſupplantare - - nullo modo decet. ſic in vita ſibi quemque petere,

febrium addi debere videatur. Praemiſſo adiectivo, *quidem* etiam ſubſtantivum contingit.

138) Nihil aptius et ſimilius comparari poterit, quam quod Wopkenſius affert exemplum Cic. de Offic. 3, 10, 42. Ita etiam *ſic* omittitur ſaepe, ſequente particula *ut*. Quod Heindorſius non animadvertit, quum 1, 7, 16. interpolatam ſcripturam reciperet: *qui ſic honeſta commiſcerent cum commodis, ut* etc.

quod etc. supra lib. I. cap. 27. *Dicemus ergo idem, quod in Venere Coa: corpus illud non est, sed simile corporis - -: sic in Epicureo Deo non res, sed similitudines rerum esse.* Sexcenta licet eiusmodi proferri.

Cap. XII, 30. *Ut enim, si omnis cera commutabilis esset, nihil esset cereum, quod commutari non posset; similiter igitur si omnia, quae sunt, e quibus cuncta constant, mutabilia sunt; nullum corpus esse potest non mutabile.* Coniunctionem copulativam, quam in his requirunt critici, qui legunt *eque quibus*, vel *et e quibus*, passim in tali, quam hic videmus, relativi geminatione omittit Cicero.[139]) Sic supra cap. 7. *unus is modus est, de quo satis dixi, qui est susceptus ex praesensione rerum futurarum.* cap. 9. *ne stellae quidem, quas tu innumerabiles in Deorum numero reponebas, quarum te cursus aequabiles aeternique delectabant.*

139) Wopkensius in hac pagina operam perdidisse visus est Heindorfio. Nos ei gratiam habeamus, quod haec exempla curiose collegit, quae facile nunc ad sua genera diversa referri possunt. Nam in plurimis altera enuntiatio adhaeret per parenthesin, in aliis altera enuntiatio relativa ex altera pendet. In Cic. loco, de quo hic dicendum est, neque omitti poterat copula, neque etiam poni, nisi verba *quae sunt* languide abundarent. At haud dubie errarunt omnes interpretes, quum coniungerent *omnia quae sunt*, *πάντα τὰ ὄντα*, nec respicerent ad ea, quae sequuntur, *mutabilia autem illa*, ex quibus *omnia constant.* Nam dicuntur *omnia*, *quae* ea *sunt*, *e quibus cuncta constant:* quae quum mutabilia sint, postea etiam hoc nomine appellantur. Ne tamen illa verba *quae sunt* superflua videantur. Cicero definire vult *materiam in se omnia recipientem* (Acad. 2, 37.), *ex qua omnia expressa et effecta sint, quae tota omnia accipere possit omnibusque modis mutari.* (Acad. 1, 7.) Sic de Nat. d. 3, 39, 92. *materiam rerum, ex qua et in qua omnia sint, totam esse flexibilem et commutabilem.*

infra cap. 17. *capedunculis*, *quas Numa nobis reliquit, de quibus . . dicit Laelius. cap.* 24. . . *Pallantis*, *quae patrem dicitur interemiſſe . .* , *cui pinnarum talaria affingunt.* lib. I. c. 36. *Tu quod opus tandem magnum et egregium habes*, *quod effectum divina mente videatur*, *ex quo eſſe Deos ſuſpicere?* de Divinat. lib. I. c. 15. *Nam quid ego - - Deiotarum regem commemorem? qui nihil umquam niſi auſpicio gerit; qui, quum* etc. lib. II. cap. 44. *Quum enim illi orbes*, *qui coelum quaſi medium dividunt, et adſpectum noſtrum definiunt, qui a Graecis ὁρίζοντες nominantur* etc. de Legibus lib. I. c. 20. *quippe cum antiqui omnes*, *quod ſecundum naturam eſſet, quo iuvaremur in vita, bonum eſſe decreverint.* Acad. lib. I. c. 8. *materiam quandam, ex* 215
qua omnia expreſſa atque efficta ſint; quae tota omnia accipere poſſit etc. vide quoque lib. II. c. 13. Tuſc. lib. II. c. 12. et lib. V. c. 25. Lactant. lib. VIII. c. 11. Sen. epiſt. 82. p. 247. et alibi. Atque hinc etiam lucem capiunt ſequentia iſta loca. Tuſc. lib. V. c. 9. *in eo libro*, *quem ſcripſit de vita beata*, *in quo multa diſputat*, *quamobrem is*, *qui torqueatur*, *qui crucietur*, *beatus eſſe non poſſit.* ubi cel. Bentl. legebat, *quod multa diſputarit*, *quamobrem* etc. lib. III. cap. 11. *altera cupiditas, quae recte vel libido dici poteſt, quae eſt immoderata adpetitio opinati magni boni, rationi non obtemperans.* [140]) ubi cl. Daviſius ex depravata quadam codicum lectione ſic malebat, *altera*, *quae eſt immoderata adpetitio opinati magni boni*, *rationi non ob-*

140) Libri mirifice variant, et aperta interpolatione laborant: quos vide apud Orellium. Equidem vulgarem ſcripturam, quae in bonis codicibus legitur, a Wopkenſio probatam, non reprehenderim: nam verba *quae recte vel libido dici poteſt*, parentheſi includuntur.

temperans, vel cupiditas recte vel libido dici poteſt. Acad. lib. II. c. 26. *Sed ab hoc credulo, qui numquam ſenſus mentiri putat, diſcedamus: qui ne nunc quidem, cum ille ſol, qui* etc. idem vir erud. emendabat, *Quid? ne nunc quidem?* [141]) Novatianus de Reg. Fidei cap. 28. *pro perfectis dicit, quae futura habet, quae ſine dubitatione ventura ſunt.* nuperus editor doctiſſimus volebat, *et quae ſine d. v. ſ.* poſſes non minore ratione coniicere, *quia ſine d. v. ſ.* ut paulo ante: *Saepe enim ſcriptura divina quae nondum facta ſunt, pro factis adnuntiat, quia ſic futura ſunt.*

Cap. XIII, 33... *et fugit a quibusdam: quod autem refugit, id contra naturam eſt.* Lambini elegantia prorſus inanis eſt, qui periodos hoc modo adaequandas putabat, *et refugit a quibusdam: a quo autem refugit:* quemadmodum etiam Tuſc. lib. I. c. 23. *nec ipſum ab alio renaſcetur, nec ex ſe aliud creabit*: legebat *recreabit.* Recte vero Daviſius, qui utrique huic παραδιορθώσει adſenſum negavit; iſtiusmodi enim varia-
216 tionibus maxime delectabantur veteres. [142]) ſupra c. 12.

141) Semper in hoc loco miratus ſum criticae artis fallaciam. Erant enim, qui in verbis *qui nunc quidem* ſenſus intelligerent: alii explicabant: qui mentiri ſenſus putat. Utrumque quomodo fieri poſſet, nemo demonſtravit. Scilicet illi ironiam per ellipſin expreſſam exiſtimant, hi vero Epicurum introducunt vivum. Scripſiſſe videtur Cicero: *ſed ab hoc credulo, qui numquam ſenſus mentiri putat, diſcedamus ne nunc quidem, quum ille ſol — nobis ſtare videatur?* In proximis ſcribendum eſſe ſuſpicor ita: *ſed, ut minuam controverſiam, videte quam in parvulis ſit lis.* Vulgo *in parvulis ſitis.*

142) Haec exempla colligere vix operae pretium erat. Potius argumentum offertur in commutata ratione verborum *quod refugit*: ubi neſcio, cur Lambini emendatio tantopere placuerit Heindorfio. Pro Caecin. 8, 22. *ceterorum-*

Ut enim, si omnis cera commutabilis esset, nihil esset cereum quod commutari non posset . . similiter igitur, si omnia . . mutabilia sunt etc. cur non, uti supra, *commutabilia sunt?* atque hoc ipso cap. 13. *Si igitur voluptatis sensum capit, doloris etiam capit: quod autem dolorem accipit: id accipiat etiam interitum necesse est.* Acad. lib. II. c. 33. *quos quoniam appetitio consequatur, actionem sequi.* de Fin. lib. V. c. 25. *atque ut reliqui fures earum rerum, quas ceperunt, signa commutant: sic illi - - nomina - - mutaverunt.* Lactant. de Ira Dei cap. 12, 6. *ut quia docuimus a Deo factum esse mundum, doceamus quare sit effectus.* Caesar B. Gal. lib. I. cap. 13. *quum id quod ipsi diebus XX. acgerrime confecerant, illum uno die fecisse intelligerent.* Graece quoque hoc modo Synesius epist. 50. τοὺς δὲ, καὶ μὴ πλάσαντας, ὅτι συνέπλασαν ἄν: *illos autem* (aversandos puto), *quod licet non finxerint, finxissent tamen.* et epist. 52. καὶ μέγα οὐδὲν ἐφ' ἑκάστης ἡμέρας ἀνύειν ἐλπίσαντες, ἐλάθομεν ἐξηνυκότες ὅσον ἔδει: *et non multum unoquoque die itineris conficere rati, non sensimus nos itineris confecisse quantum oporteret.* Polyaenus Strat. lib. II, 3, 8. παρεσκεύαζεν ἄνδρα - - ἀγγέλλοντα· ὁ Τροφώνιός μοι προσέταξεν ἀπαγγεῖλαι Θηβαίοις. Xenoph. Cyropaed. lib. I. p. 7. [2, 15] Οἷ δ' ἂν παιδευθῶσι παρὰ τοῖς δημοσίοις διδασκάλοις, ἔξεστιν αὐτοῖς ἐν τοῖς ἐφήβοις νεανισκεύεσθαι· τοῖς δὲ μὴ διαπαιδευθεῖσιν οὕτως οὐκ ἔξεστιν. et lib. III. p. 63. [1, 5] Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Ἀρμένιε, πότερα βούλει αὐτοῦ μένων τῷ λιμῷ καὶ τῇ δίψῃ μάχεσθαι, ἢ εἰς τὸ ἰσόπεδον καταβὰς ἡμῖν

que tela atque incursus refugit. ubi idem Lambinus correxit *effugit.*

διαμάχεσθαι; His quoque fatis fe vindicare videtur ifta lectio, de Legibus lib. I. cap. 13. *rebus non commutatis, immutaverunt vocabula.* ubi editor cl. codices fequendos iftos putabat, qui referunt - - *commutaverunt*
217 *vocabula.*

Cap. XIV, 35. *Qui quoniam quid diceret intelligi noluit, omittamus.* Tentant, *Quem, quoniam q. d. i. n., omittamus:* vel, *Qui, quoniam q. d. i. n., omittatur.* At vulgata lectio fatis probata eft, Tullioque digna. Primum enim poft *omittamus*, fubaudiendum *eum,* de qua ellipfi fufius iam egimus ad lib. II. cap. 48. Deinde pronomen relativum *qui,* conftructum cum verbo *noluit,* eandem plane formam refert, quae in fequentibus his locis obtinet.[143]) pro Muraena cap. 12. *Praetor interea ne pulchrum fe ac beatum putaret .., ei quoque carmen compofitum eft.* dici idem hoc modo potuit: *Interea praetori quoque, ne pulchrum fe etc. carmen compofitum eft;* fed iam nominativus ille *praetor* referendus ad verbum illud *putaret.* Perperam fe comma ingeffit poft *interea*, qua depravatione deceptus Sanctius Min. lib. IV. c. 11. anacoluthon in his fibi cernere vifus eft, quod nullum quidem ineffe ego mihi perfuaferim. Pergamus ad alia exempla, quo planius et apertius fiat id quod volumus. Tufc. lib. I. c. 34. *etiamne nobis expedit, qui - - fi ante occidiffemus, mors nos a malis - - abftraxiffet.* cur non potius, *quos, fi* etc.

143) Nimirum nomen, quod in primaria enuntiationis parte ponendum eft, in fecundaria locum obtinet, five in illa pronomen demonftrativum addatur, five omittatur. Vulgaris lectio apud Ciceronem integerrima eft. *Omittere* abfolute dicitur. Cic. in Pifon. 22, 51. *fed quoniam fortunarum contentionem facere coepimus, de reditu Gabinii omittamus.*

mors a malis - - abstraxisset? et cap. 43. *cui cum Lysimachus rex crucem minaretur, istis, quaeso, inquit,* etc. quod idem sic forte quispiam efferre malit: *qui, cum ei Lysimachus* etc. Seneca epist. 98. *Qui licet prudens sit, - - non contigit illi bonum integrum.* pro, *Cui, licet p. s., non contigit bonum integrum.* Lactant. lib. II. cap. 5, 13. *quarum quia liberae sunt voluptates, huc atque illuc vagantur ut libuit.* pro: *quae, quia earum liberae* etc. Sallust. Cat. cap. 52, 34. *quibus siquid umquam pensi fuisset, non ea consilia de repub. habuisset.* et cap. 11, 2. *huic quia bonae artes desunt, dolis atque fallaciis contendit.* ubi vide doct. 218
Cortium. Cicero Tusc. lib. I. c. 42. *mors si esset misera, finis esse nullus potest.* Lambin. et Bentl. reponunt, *morti, si* etc. sed coniectura mihi quidem parum probabili; [144]) quemadmodum sincera quoque videntur omnia, in locis sequentibus. Florus lib. II. c. 18, 14. *ab duce orantes proelium, ut tanquam viros occideret, ubi non impetrabant, placuit eruptio.* i. e. *ubi orantes . . . non impetrabant, placuit* iis *eruptio.* ubi Salmasius emendabat, *ab duce orant proelium.* [145]) Iustinus lib. IX. cap. 8. *Hic ubi exarsisset, nec dilatio ultionis nec modus erat.* ubi Graevius amplectebatur Iuntarum lectionem, *Huic, ubi* etc. [146]) Vell. Paterculus lib. II. cap. 115.

144) Cicero scripsit acute et eleganter, ut codices confirmant: *nam vitae miserae mors finis esse videtur: mors si est misera, finis esse nullus potest.* Intellige *miserae vitae*, quae pro miseria dicitur. Quod adiecerunt critici *miseriae*, commode omittitur.

145) Ne iniuriam faciamus summo viro, notandum est, eum in libro scripto invenisse *orante — et ubi.* Quibus vestigiis insistens illam proposuit emendationem haud malam.

146) Omnino audiendus est Wopkensius. Sed plurimi critici laborant magis in verbis distrahendis, quam in tuenda

et ob ea, quae ſi propriis geſſiſſet auſpiciis, triumphare debuerat, ornamentis triumphalibus - - donatus eſt. quem locum alii alio modo emendant, cum tamen eadem illius cum his, quae iam enumeramus, natura videatur.[147]) Cicero Off. lib. I. cap. 17. *Magna etiam illa communitas eſt, quae conficitur ex beneficiis ultro citro datis acceptis: quae et mutua et grata dum ſunt, inter quos ea ſunt, firma devinciuntur ſocietate.* ubi Perizonius, applaudente Graevio, tentabat, *quae, et mutua* etc. *firma devinciunt ſocietate.* Tuſc. lib. III. c. 27. *Quid? ipſa remiſſio luctus cum eſt conſecuta, intellectumque eſt, nihil profici moerendo; nonne res declarat, totum illud voluntarium?* ubi Bentl. legebat, *Quid? ipſa remiſſio luctus, cum eſt conſecuta, . . . nonne re declarat* etc.? Huic etiam confer, quae iam antea de hacce anaſtropha diſputavimus ad iſta lib. II. c. 4. *Ne aegri quidem quia non omnes convaleſcunt, idcirco ars nulla medicina eſt.*

virtute orationis primaria, quae in unitate et complexu dictionis cernitur.

147) Vide Wopkenſium in Miſcell. Obſervat. Tom. 6. p. 75. et in Miſc. Obſerv. Nov. Tom. 10. p. 18. Ruhnkenius coniecit: *et ob quae, ſi propriis res geſſiſſet auſpiciis triumphare debuerat.* Equidem aſſentior defenſori. Interpoſita enuntiatione conditionali, mutatur oratio, neque opus eſt intelligamus *ob quae triumphare debuerat.* Senſus enim ita explanandus eſt: ornamentis triumphalibus donatus eſt ob ea, quae non propriis auſpiciis geſſit, ſed ſi ea propriis geſſiſſet auſpiciis, triumphare debuerat. In Graecis talia nullam habent offenſionem.

CAPUT XVI. 219

In Ciceronis III. de N. D. quaedam loca iuxta lectionem editam stabiliuntur. Enallage graduum. Ellipsis vocis Deae, *cum praecessit* τὸ Dii. In Deorum numero reponere. *Enallage orationis absolutae et obliquae.* Intelligere *et* cognoscere *nescio quomodo distinguitur a Tullio.*

Cap. XVI. libri Cic. tertii de N. Deor. 42. *plures enim tradunt nobis ii, qui interiores scrutantur et reconditas literas.* Observa graduum mutationem, Tullio haud inauditam. de Fin. lib. V. c. 5. *Huius Lyco est oratione locuples, rebus ipsis ieiunior.* Fam. lib. XI. ep. 21. *Siquid erit occultius, et (ut scribis) reconditum, meorum* etc. Tusc. lib. IV. c. 31. *atque ut in malis opinatis, tolerabilia: sic in bonis sedatiora sunt efficienda, quae magna et laetabilia dicuntur.* ubi non ausim cum Bentl. facere, ut *tolerabiliora* reponam. de N. Deor. lib. II. c. 6. - - *mentem, et eam quidem acriorem et divinam.* lib. I. c. 21. *de re obscura atque difficillima.* ubi vide clar. Davisium, uti et ad ista Acad. lib. II. c. 41. *haec nostra, ut exigua et minima contemnimus.* [148])

148) Cic. Acad. 2, 29, 94. *etiam a certis et illustrioribus cohibes assensum.* Lambinus, Schützius cum Goerenzio correxerunt *illustribus*, idque adeo recepit Orellius: temere, ut mihi quidem videtur. Goerenzius enim paullo ante p. 17. dixerat: „caussa comparativi in positivum mutati inde sine negotio colligitur, quod scribae comparationis rationem non aperte additam minus assequuti sunt." Atque hoc quoque loco ita iudicare licet. Intelliguntur enim certa et illustriora, quam quae aliorum assensum facile adipiscuntur.

et ob ea, quae ſi propriis geſſiſſet auſpiciis, triumphare debuerat, ornamentis triumphalibus - - donatus eſt. quem locum alii alio modo emendant, cum tamen eadem illius cum his, quae iam enumeramus, natura videatur.[147]) Cicero Off. lib. I. cap. 17. *Magna etiam illa communitas eſt, quae conficitur ex beneficiis ultro citro datis acceptis: quae et mutua et grata dum ſunt, inter quos ea ſunt, firma devinciuntur ſocietate.* ubi Perizonius, applaudente Graevio, tentabat, *quae, et mutua* etc. *firma devinciunt ſocietate.* Tuſc. lib. III. c. 27. *Quid? ipſa remiſſio luctus cum eſt conſecuta, intellectumque eſt, nihil profici moerendo; nonne res declarat, totum illud voluntarium?* ubi Bentl. legebat, *Quid? ipſa remiſſio luctus, cum eſt conſecuta, ... nonne re declarat* etc.? Huic etiam confer, quae iam antea de hacce anaſtropha diſputavimus ad iſta lib. II. c. 4. *Ne aegri quidem quia non omnes convaleſcunt, idcirco ars nulla medicina eſt.*

virtute orationis primaria, quae in unitate et complexu dictionis cernitur.

147) Vide Wopkenſium in Miſcell. Obſervat. Tom. 8. p. 75. et in Miſc. Obſerv. Nov. Tom. 10. p. 18. Ruhnkenius coniecit: *et ob quae, ſi propriis res geſſiſſet auſpiciis triumphare debuerat.* Equidem aſſentior defenſori. Interpoſita enuntiatione conditionali, mutatur oratio, neque opus eſt intelligamus *ob quae triumphare debuerat.* Senſus enim ita explanandus eſt: ornamentis triumphalibus donatus eſt ob ea, quae non propriis auſpiciis geſſit, ſed ſi ea propriis geſſiſſet auſpiciis, triumphare debuerat. In Graecis talia nullam habent offenſionem.

CAPUT XVI. 219

In Ciceronis III. de N. D. quaedam loca iuxta lectionem editam ſtabiliuntur. Enallage graduum. Ellipſis vocis **Deae**, *cum praeceſſit* τὸ Dii. In Deorum numero reponere. *Enallage orationis abſolutae et obliquae.* Intelligere *et* cognoſcere *neſcio quomodo diſtinguitur a Tullio.*

Cap. XVI. libri Cic. tertii de N. Deor. 42. *plures enim tradunt nobis ii, qui interiores ſcrutantur et reconditas literas.* Obſerva graduum mutationem, Tullio haud inauditam. de Fin. lib. V. c. 5. *Huius Lyco eſt oratione locuples, rebus ipſis ieiunior.* Fam. lib. XI. ep. 21. *Siquid erit occultius, et (ut ſcribis) reconditum, meorum* etc. Tuſc. lib. IV. c. 31. *atque ut in malis opinatis, tolerabilia: ſic in bonis ſedatiora ſunt efficienda, quae magna et laetabilia dicuntur.* ubi non auſim cum Bentl. facere, ut *tolerabiliora* reponam. de N. Deor. lib. II. c. 6. - - *mentem, et eam quidem acriorem et divinam.* lib. I. c. 21. *de re obſcura atque difficillima.* ubi vide clar. Daviſium, uti et ad iſta Acad. lib. II. c. 41. *haec noſtra, ut exigua et minima contemnimus.* [148])

148) Cic. Acad. 2, 29, 94. *etiam a certis et illuſtrioribus cohibes aſſenſum.* Lambinus, Schützius cum Goerenzio correxerunt *illuſtribus*, idque adeo recepit Orellius: temere, ut mihi quidem videtur. Goerenzius enim paullo ante p. 17. dixerat: „cauſſa comparativi in poſitivum mutati inde ſine negotio colligitur, quod ſcribae comparationis rationem non aperte additam minus aſſequuti ſunt." Atque hoc quoque loco ita iudicare licet. Intelliguntur enim certa et illuſtriora, quam quae aliorum aſſenſum facile adipiſcuntur.

Cap. XVIII, 45. *Quid? Aristaeus, - - Apollinis filius: Theseus Neptuni: reliqui, quorum patres Di non erunt in Deorum numero. Quid? quorum matres? opinor etiam magis.* Cl. Davisius ex mss. regio et Cantab. adiicit vocem *Deae*, post *matres*. Sed cum codices illi vulgatam lectionem passim sine causa deserant, suspecta mihi est ista variatio, quamvis orationem, si verum fateri velimus, exhibeat leniorem. [149]) Ista forsitan
220 cuiuspiam religio fuit, ut in Tullio non ferret ellipsin istiusmodi, quae non, nisi aliqua cum difficultate, ex antecedentibus suppleri posset. Sed an est lenior illa vocis *Deam* omissio in his infra cap. 20. *Solem Deum esse, Lunamque, quorum alterum* etc. et rursus ibidem: *Tum si est Ceres a gerendo (ita enim dicebas) terra ipsa Dea est, et ita habetur: quae est enim alia Tellus? sin terra, mare etiam, quem Neptunum esse dicebas: ergo et flumina et fontes*, scil. Di sunt. Atque ita *patrum* nomine matres, *filiorum* filias, *fratrum* sorores contineri, bene probavit dilig. Munkerus ad Hygin. Fab. 159. Neque ellipsis multum durior videtur, quam illa, de Fin. lib. V. cap. 23. *et quae - - stuprum voluntaria morte lueret, inventa est, et qui interficeret filiam, ne stupraretur*, scil. inventus est. Quid vero? si Latini vocabulo *Deus* etiam *Deas* comprehenderint, quemadmodum Graecos nonnunquam Θεὸς pro Θεὰ dixisse pulchre docuit erud. Iensius Lect. Luc. lib. II. c. 20.

Cap. XIX, 47. *Boves igitur et equos* etc. *in Deorum numero reponemus.* Audiamus in h. l. Davisium.

149) Nomen *deae*, quod Heindorfius et Schützius necessarium existimarunt, additum videtur a glossatoribus, qui non reputaverint, Romanos pariter ac Graecos in nomine deorum non genus, sed numinis notionem tenuisse.

„Reg. inquit, Med. Afcenf. Victor. et Bonon. 1494. *in* „*Deorum numerum reponemus*, ac ita fcripfit Cicero. „De huiusmodi loquutionibus multa multi. vide G. I. „Voffium de Conftr. cap. 65. et Th. Munkerum ad Hy- „gini Fab. 41. Hactenus vir doctus. Videntur autem plane ἀσύστατα haec, et quae ille commentatus eft ad ifta lib. I. cap. 12. *imagines earumque circuitus in Deorum numero refert.*" Mf. reg. a fecunda manu, inquit, „repraefentat *in Deorum numerum refert*, ac ita repo- „nit Dio. Lambinus. Sed lectio vulgata, pergit, ma- „num medicam non poftulat. Hyginus Fab. 177. *Poft* „*eam Iovis in ftellarum numero retulit*, Vide, fis, etiam „quae notavit Th. Munkerus ad Fab. 92." Rurfus idem V. C. talia adnotavit ad haec eiusdem libri cap. 44. *Vos autem quid mali datis, cum in imbecillitatem gratificationem et benevolentiam ponitis?* 221 ubi cum iam Lambinus *in imbecillitate* repofuerat, iftam emendationem adfumens Davifius ablativum in ipfum contextum recepit, et hancce notulam fubiecit „Vulg. *imbecillitatem.* Ego „vero infignem Lambini emendationem lubens fum am- „plexus: nam Gruterus de ea, quia carpere non potuit, „ne verbum quidem fecit, et veterem lectionem, quae „abfurda prorfus eft et barbara, retinuit." Haec mihi nullo modo conciliari poffe videntur cum adnotatione viri cl. in locum, quem iam prae manibus habemus; nifi illa forte eo valeat, ut duas priores retractet atque tollat. Mihi tamen hic placet ablativus *numero.* fic enim infra cap. 20. *Cur autem Arci fpecies non in Deorum numero reponatur?* fupra c. 9. *quas tu innumerabiles in Deorum numero reponebas.* lib. I. c. 31. *aut folem, aut mundum, aut mentem aliquam fempiternam in Deorum natura ponere.* lib. II. c. 21. *Quae cum in fideribus ineffe videamus, non poffumus ea ipfa*

non in Deorum numero reponere. atque ita paſſim innumeris in locis, cum vix uſpiam alio modo.[150])

Eodem cap. 19, 50. *Atque in plerisque civitatibus intelligi poteſt, augendae virtutis gratia; quo libentius reipublicae cauſa periculum adiret optimus quisque, virorum fortium memoriam honore Deorum immortalium conſecratam.* Hunc locum reſpiciens, ſic ſcribit Lactantius lib. I. cap. 15. *quod Cicero -- docet, dicens: Suſcepit* etc. *Et alio loco: Atque adeo in plerisque civitatibus intelligi poteſt, acuendae virtutis gratia, aut quo libentius reipublicae cauſa periculum adiret* etc. Cl. Daviſius primum in his verbis Lactantii eradit coniunctionem *aut;* ac deinde ex eodem loco colligit, Tullium *acuendae virtutis gratia* ſcripſiſſe, non *augendae.* Sed quoniam Lactantius paſſim ſine
222 cauſa abludit a verbis auctorum, quos laudat, uti vel illud ipſum *adeo* in hoc ipſius loco teſtatur, quod Cicero plane omiſit, qui etiam, clar. editorem ſi audire velimus, non *Atque,* ſed *Atqui* ſcriptum dedit;[151]) hinc patet, ſi tam Ciceronis quam Lactantii lectio per ſe ſit iſtiusmodi, ut proba cum Latinitate ſenſum idoneum exſerat, leviuſculam diſcrepantiam non ſatis eſſe cauſae, cur unum auctorem ex altero refingere velis. Quemadmo-

150) De conſtructione verborum *ponere* et *reponere* apud Ciceronem nunc non dubitatur. De loquutionibus *referre in codice* ſive *in rationibus, referre in codicem* ſive *in rationes* dixit Goerenzius in Lection. in Cic. Catilin, ſecund. p. 5. Lambini coniecturam in libri I, cap. 44. factam confirmarunt codices nuper collati.

151) Heindorfius haec: „nos ut aptius et ciceronianum magis revocavimus *atque.*" Vellem docuiſſet, quid illud aptius eſſet, aut quo modo *atque* magis ciceronianum vocari poſſet. Mihi quidem neceſſarium videtur *atqui,* quod eſt *at, attamen:* nos dicimus, *gleichwohl, freilich.*

dum autem participium illud *augendae* non habet, cur ſollicitetur, niſi propter ſolam Tullii cum Lactantio diſcrepantiam: ſic idem plane eſt de coniunctione *autem*, quam de ſuo adiecit Lactantius, ſentiendum. Nam coniunctio *autem* non ſemper disiungit aut discernit, ſed ſaepiſſime inſervit talibus explanationibus, qualis hic uſu venit apud Lactantium, ad amplificanda iſta antecedentia *acuendae virtutis gratia;* quam vim etiam copulativum *et* praeſtare, iam antea vidimus. Et *augere* apud Ciceronem eleganter dicitur idem, quod ornare, remunerare, honeſtare;[152]) qualem huius verbi ſignificationem cum in locis bene multis, tum maxime in illo cernere licet, de clar. Orat. 12. ubi illud opponit τῷ *adfligere* his verbis: *quod indicaret hoc oratoris eſſe maxime proprium, rem augere poſſe laudando, vituperandoque rurſus adfligere.* Fuſioris huius verbi illuſtrationis gratiam nobis fecit literatiſſimus Cortius ad Salluſt. Iug. cap. 86.

Cap. XXI, 54. *Soles ipſi quam multi a theologis proferuntur! - - Volcani item complures: primus Coelo natus, ex quo et Minerva Apollinem eum, cuius in tutela Athenas antiqui hiſtorici eſſe voluerunt.* Verba iſta, *ex quo et Minerva Apollinem eum,* haud recte hic conſtrui viſa ſunt editori eruditiſſimo, qui Ciceronem arbitrabatur ſcripſiſſe, *ex quo et Minerva Apollinum is, cuius* etc. [153]) Videndum tamen an lectio, quam repro- 223

152) Hoc in utroque, quod affertur, exemplo fit per adiecta nomina *gratia*, et *laudando.*

153) Plauſu exceperunt hanc emendationem et Heindorſius et Schützius. At nemo inſolentiam huius dictionis comprobavit exemplis, neque corruptionis viam reddidit conſpicuam. Quod autem codex rehdigerianus exhibet, *ex quo Minerva Apollinem eum,* equidem integrum et per ellipſin

bavit vir ille, conſervari poſſit, ſi verbum *volunt*, *dicunt* aut tale quid ſubaudiamus, quod omiſſum eadem plane ellipſi ſit, qua noſter uſus eſt infra cap. 21. [*Principio Iones tres numerantur; ex quibus primum et ſecundum natos in Arcadia; alterum patre Aethere, ex quo etiam Proſerpinam natam ferunt et Liberum.* ſimiliter quoque de Divin. lib. I. c. 26. *Exin cuidam ruſtico Romano dormienti viſus eſt venire qui diceret, praeſulem ſibi non placuiſſe; idque ab eodem iuſſum eſſe eum ſenatui nuntiare: illum non eſſe auſum: iterum* etc. et lib. II. cap. 32. *At paullo poſt audita vox eſt monentis, ut providerent ne a Gallis Roma caperetur: ex eo Aio loquenti Aram in nova via conſecratam.* in quibus locis ſimilis ellipſis, ſimilisque orationis directae in obliquam proceſſus eſt. Et illam *ἐναλλαγὴν* quod attinet, qua oratio directa cum obliqua permutatur, iſta ſane Tullio tam trita fuit, quam quae tritiſſima. ſic ſupra lib. II. c. 49. - - *Grues cum l. c. p. m. t., trianguli efficere formam: eius autem ſummo angulo aer ab iis adverſus pellitur: deinde* etc. vide quoque, quae iam dixi ad lib. IV. Tuſc. c. 19.

Cap. XXIV, 61. *Quare autem in his vis Deorum inſit, tum intelligam, cum cognovero.* Per *vim Deorum* intelligit auctor, quam ex hodierna Latinitate *eſſentiam Deorum* diceres, quamvis in ſcriptis veterum vulgariſſimum ſit, non tamen ſe menti oggeſſit doctiſſi-

ſeu per euphemiſmum dictum puto pro *ex quo Minerva Apollinem genuit.* Huc ſpectant etiam verba cap. 24. *Minerva, quam Apollinis matrem ſupra diximus.* Quae Wopkenſius contulit loca, ea non quadrant. Nam non erat demonſtrandum omitti poſſe verbum *dicunt*, ſed ſimul nomen *natum*. At ellipſeos durities in hac genealogiae expoſitione nulla eſſe videtur.

mi Walkeri, qui legebat *Quae autem in his* etc. Idem porro vir nec probare ſe declarat, nec intelligere iſta, *tum intelligam, cum cognovero.* Si tamen ego reputo, millies a Tullio diſcriminari talia, quae plerumque ut aequipollentia permiſceat; non video, quamobrem verba *intelligere et cognoſcere* in hoc loco non ita diſtingueremus, ut *cognoſcere* ſit nunc primum diſcere ſive mente accipere, *intelligere* autem iam perſpicere ac 224
tenere quae accepta ſint. Ita volet Cotta, ſe rem illam tum intellecturum, ſi quis eam recte doceret et probaret.

CAPUT XVII.

Ellipſis voculae magis *vel* potius, *conſtructionis, quaedam σύγχυσις una et altera, proſopopoeia vocis* oratio, *et ellipſis verbi* facere *in Cic. III. de Nat. Deor. adſtruuntur et illuſtrantur. Quaedam loca Lactantii et Min. Felicis tentantur et defenduntur.* Homines Romani. *Xenophon vindicatur.* Dividere *de diſſectione violentia dicitur.* Alter *pro* alteruter. *Ellipſis duriuscule ſupplenda* ἀπὸ κοινοῦ. *Infinitivus notandus. Metonymia, qua ſpiritus permutantur cum hominibus, quibus inſint, Una vox eleganter dativi et ablativi vim praeſtat. Ellipſis vocis* homines.

Cap. XXV, 64. libri tertii de Nat. Deorum, ſic ſcribit Cicero: *Itaque aliunde mihi quaerendum, ut et eſſe Deos, et quales ſint, diſcere poſſim, quam quales tu eos eſſe vis.* Locum non intellexerunt eruditiſſimi Angli, qui aut delenda iſta, *quam quales tu eos eſſe vis,* aut ad ſupplendam ſententiam quaedam deeſſe exiſtimabant. At forſitan hoc modo explicandus eſt, ut ante illa *quam quales tu eos eſſe vis,* ſubaudiatur vox *potius.* Illius voculae ellipſis eſt certe celebris et vulgaris, cuius quidem exempla multi multa collegerunt. Adi mo-

do Parei Lex. Plaut. v. Ellipsis, Vechneri Hell. lib. I p. 80. Perizon. ad Sanct. lib. IV. c. 7. Lamb. Bos ellip v. *μᾶλλον*; nec non ipsum Davisium ad Fin. lib. V c. 30. ad Min. Fel. Octav. cap. 5. et ad Lactantii Epit cap. 2. adde quoque indicem in Tacitum, v. *quam.* [154] Quibus etiam componere licebit verba Lactantii lib. II
225 cap. 7. *Quare oportet - - sibi quemque consulere, - quam credentem alienis erroribus decipi.* de Opif. Dei cap. 3. init. *Queruntur, hominem nimis imbecillum et fragilem nasci, quam cetera animalia nascuntur.* i. e. supra quam cetera animalia nascuntur. [155]) Librum illum Lactantii elegantem dum memorem, duo in eo loca hic obiter tentabo. Cap. V. - - *in homine autem manus, quae non ad ambulandum, sed ad faciendum temperandumque sunt natae.* Pro *temperandumque* dant codices quidam *operandumque.* Mihi autem placeret, siqui libri haberent *TENENDUMQUE;* quod, cum characteribus minus claris expressum esset, librario videri

154) Ex multis aliis conf. Bernegger ad Iustin. 6, 1, 5. Cortius ad Sallust. Cat. 9, 5. Ruhnken. ad Vellei. Pat. 2, 129. Bremi ad Cornel. Datam. 8, 1. Passov. ad Tacit. Germ. 6. Gregor. Guil. Nitzschii Comm. de comparativis graecae linguae modis, adiecta Platonis Ioni p. 67. ubi aliorum sententiae recensentur. Rationem huius loquutionis nunc non exponam, in Tursellino de hac re dicturus: illud tamen addam, in Ciceronis verbis, ut nunc vulgo leguntur, non esse quod offendat. Nam positis verbis *aliunde mihi quaerendum est*, pergere debebat oratio, *quam ex tua doctrina*, sed interiectis istis, *ut quales dii sint, discere possim*, mutatur ratio, quam recipiunt verba *quam quales tu eos esse vis.* Hoc est verum commutatae et confusae constructionis exemplum. Conf. Tursellin. Tom. I. p. 279.

155) In his nihil desideratur, sed per *quam* comparantur iudicia, non res, et alterius iudicii praestantia occupatur verbis *oportet* et *nimis imbecillum.*

potuit per compendium ſcripturae referre illud *temperandum*, quod ſuppoſuit.[156]) Emendatio mea tollit verbum, loco minus congruum, et fundatur etiam hisce eiusdem lib. cap. 10, 24. *Quid dicam de manibus* etc.? *Illud vero ad uſum miris modis habile, quod unus* (digitus) *a ceteris ſeparatus, eum ipſa manu oritur, . . qui - - omnem TENENDI FACIENDIQUE rationem vel ſolus, vel praecipue poſſidet, tanquam rector omnium atque moderator.* Alter locus mendo conſpurcatus exſtat cap. IX, 2. . . *Itaque quoniam mens, ut ſupra dictum eſt, oculis tanquam feneſtris utitur; non tantum hoc ebriis aut inſanis accidit; ſed etiam ſanis ac ſobriis. Nam ſi aliquid nimis propius admoveas, duplex videbitur.* legendum mihi perſuadeo, *Nam ſi aliquid nimis PROPE IIS* (ſc. oculis) *admoveas.* Sed haec velut in tranſitu.

Cap. XXVII, 69. *Videturne ſumma improbitate uſus non ſine ſumma eſſe ratione?* Ordinem verborum ſic conſtituebat cl. Walkerus, ut ſenſus eorum apertior evaderet, - - *uſus eſſe non ſine ſumma ratione?* At innumeris in locis ſic, aliqua cum ſenſus obſcuratione, ſyn- 226
taxis confunditur.[157]) Tuſc. lib. III. c. 15. *quem dicitur*

156) Confirmatur haec emendatio auctoritate codicum.

157) Non confunditur ſyntaxis. Si ordinandorum verborum leges accuratius expoſitas haberemus, in his exemplis artem oratoris admiraremur. Interponitur enim *eſſe* in his vocabulis, quae ipſum Verbum attrahit, in unam imaginem collecta. Ubi autem *eſſe* ſignificat *praeſens eſſe*, ſive *vere eſſe*, non poteſt ita interponi, ſed ſuam ſibi vindicat ſedem propriam. Quare rem non bene geſſerunt, qui in Acad 2, 40, 125. nuper reſtitui iubebant: *ut nos nunc ſimus ad Baulos, Puteolosque*

Xantippe praedicare solita in viro suo fuisse Socrate. Plura eius generis collegimus iam supra ad lib. II. cap. 24.

Cap. XXXII, 81. *Dies deficiat, si velim numerare, quibus bonis male evenerit; nec minus, si commemorem, quibus improbis optime.* Huc applicabo locum quemdam Minucii Felicis, ut hac illum occasione emendem, et ad alia quaedam elegantissimi auctoris loca perlustranda deveniam. Apud illum autem cap. V. sic inter alia, quibus providentiam impugnat, loquitur Caecilius: *In naufragiis bonorum malorumque fata mixta, merita confusa ..: cum belli ardore saevitur, meliores potius occumbere. In pace etiam non tantum aequatur nequitia melioribus, sed et colitur; ut in pluribus nescias, utrum sit eorum detestanda pravitas, an optanda felicitas.* Fulv. Ursinus edidit *sed attollitur,* non *sed et colitur*, alii autem *sed et attollitur.* Has tamen coniecturas, iuxta cum exemplaris lectione, haud probabat clar. Davisius, quod barbarum esse oporteret, qui dixerit, *nequitia non tantum aequatur, sed et colitur* (vel *attollitur*) *melioribus;* cui defectui sic medicinam faciebat, ut legeret - - *sed praeponitur.* Ad scrupulum, quem movebat vir cl., illud dicam, non opus esse, ut in his *sed et colitur*, ex antecedentibus repetatur dativus antecedens *melioribus;* quod totam illam rationem, quam ille emendationi suae substernit, enervat atque tollit. Sufficere omnino videtur mutatio multo minor, qua equidem legendum puto, *sed ITA*

videamus, sic innumerabiles paribus in locis iisdem esse nominibus, honoribus — iisdem de rebus disputantes. Optime se habet vulgata scriptura: *innumerabiles paribus in locis esse, iisdem nominibus.*

colitur, ſc. nequitia, *ut in pluribus* etc. [158]) Hic mihi manum iniiciunt alia nonnulla eiuſdem Minucii loca, quae obiter expendam. Eodem cap. talia exſtant verba Caecilii: .. *ne non tam ex noſtris diſputationibus nata ſententia, quam ex tuis ſenſibus prolata videatur.* 227
Dum ſic loquentem Caecilium facit Minucius, imitatur Tullium Paradoxa I. *Vereor ne cui veſtrum ex Stoicorum hominum diſputationibus, non ex meo ſenſu deprompta haec videatur oratio.* Cap. X. *Cuius* (Dei Iudaeorum) *adeo nulla vis nec poteſtas eſt, ut ſit Romanis numinibus cum ſua ſibi natione captivus.* Legendum puto, ut etiam veteres editiones prae ſe ferunt, *Romanis HOMINIBUS cum ſua* etc. cui etiam lectioni favent exemplaria, quae *Romanis nominibus* referunt. [159]) Hoc ſane cum res ipſa ſuadere videatur, tum quoque confirmant aliquomodo verba iſta cap. XXXIII. *Ita prius eos* (Iudaeos) *deſeruiſſe deprehendes, quam eſſe deſertos; nec ut impie loqueris; cum Deo ſuo eſſe captos, ſed a Deo, ut diſciplinae transfugas deditos.* quibus autem? Romanis, non numinibus, ſed hominibus. In errorem inductus fuiſſe librarius videtur, quod Minucio parum dignam haberet dictionem *Romanis hominibus;* quae tamen auctoribus optimis ſatis uſitata eſt. Caeſar de B. Gall. lib. I. cap. 31. *propterea quod*

158) In Miſcell. Obſerv. Tom. X. p. 18. eamdem illam coniecturam proponit, et aliam hanc: *in tantum aequatur nequitia melioribus et colitur, ut* etc. At omnia haec praeter neceſſitatem. Nam *colere* ſignificat ſtudio proſequi, venerari, adhibita cura tueri. Vid. Schwarz. ad Plin. Paneg. p. 576.

159) Egregiam hanc emendationem iterum expoſuit in Miſcell. Obſ. p. 23. Et Linduerus narrat, *hominibus* etiam in editione romana exſtare.

Harudum millia hominum XXIV. ad eum veniſſent. ubi vide Dion. Voſſium, uti et Daviſ. ad M. Fel. c. 8. Pariter quoque Graece Ioan. Malalas Chron. lib. IX. p. 285. *καὶ ἐποίησαν εὐθέως ἄρχοντα, ὃν ἐβουλήθη, ἐν τῇ Βιθυνίᾳ, ἐκ τῶν ἰδίων αὐτοῦ ἀνθρώπων.* et lib. XVI. p. 122. *καὶ ὥρμησαν εἰς τὸ πέραν, κατὰ Βιταλιανοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων αὐτοῦ.* Xenoph. I. Cyropaed. p. 18. B. [4, 18.] *ὡς δὲ εἶδεν πολλοὺς ἀνθρώπους τῶν Ἀσσυρίων συντεταγμένους*, etc. ubi fruſtra, ut paſſim alibi, eſt H. Stephanus, qui *ἀνθρώπους* ſupervacuum et ſpurium putabat. Cap. XI. *Quid? quod toto orbi, et ipſi mundo cum ſideribus ſuis minantur incendium, ruinam moliuntur? quaſi naturae - - ordo turbetur, aut rupto elementorum omnium foedere, et*
228 *coeleſti compage diviſa, moles iſta, qua continetur et cingitur, ſubruatur.* Emendant, *qua continemur et cingimur*, vel *quae continetur et cingitur.* Ego putem nil tentandum, dummodo in his *continetur et cingitur*, ex antecedentibus tecum repetas *totus orbis et ipſe mundus;* quae quamvis paulo longius ab his verbis abſint, poſſe tamen huc revocari, ex iis planum eſt, quae ſupra dedimus ad Cic. de N. Deor. lib. II. c. 57. Quod autem cl. Burmannus ad Val. Flaccum lib. I. p. 139. ex *compage diviſa*, emendat *compage divulſa;* non video, quo fundamento nitatur illa coniectura, niſi quod verbum *dividendi* imbecillius huic viro viſum fuerit ad violentam, quam innuat auctor, divulſionem ſignificandam. Haud minorem tamen vim exſerit, ut mihi quidem videtur, illud verbum in his Virgilii Aeneid. lib. II. 234.

Dividimus muros, et moenia pandimus urbis.

et rurſus libro nono, 749:

Sic ait, et ſublatum alte conſurgit in enſem,
Et mediam ferro gemina inter tempora frontem
Dividit, impubesque immani vulnere malas.

Ita Horatius aliique.[160]) Cap. XIII. *quae ſunt dubia, ut ſunt relinquenda ſunt: nec tot a tantis viris deliberantibus, temere et audaciter in alteram partem ferenda ſententia eſt.* Tentabat erud. Anglus, *in alterutram partem.* Sed eandem quoque notionem habet vox illa, quam corrigit. ſupra cap. 5. initio: - - *ut libram teneas aequiſſimi iudicis, nec in alteram partem propenſus incumbas, ne* etc. Cicero Acad. lib. II. c. 43. *Non poteſt igitur uterque ſapiens eſſe, quoniam tanto opere diſſentiunt; ſed alter.* i. e. alter- 229
uter. ſic Lactant. de Opif. Dei cap. 12, 10. et alii, ut iam docuit Freinshemius in Ind. Iuſtini, Faber in Theſ. ac Turſell. de Partic.[161]) Cap. XVIII. *Quid naſcendi ratio? quid cupido generandi? nonne a Deo data eſt? et ut ubera, partu matureſcente lacteſcant, et ut tener foetus ubertate lactei roris adoleſcat?* Vir laudatus legebat *data ſunt*, quod verba alioquin minus cohaerere arbitrabatur. Sed haud commodiora ſunt iſta Ciceronis Tuſc. lib. V. c. 4. *Sed ab antiqua philoſophia uſque ad Socratem - - numeri motusque tractabantur; et unde omnia orientur, quove recederent,* ſcil. tractabatur. ad Fam. I. ep. 3. *Commendo tibi eius omnia negotia,* - -

160) Vid. Miſcell. Obſerv. p. 25. ſ. ubi afferuntur Hegeſippus et Cyprianus et Firmicus, qui *dividere* dixerunt pro diſtrahere, divellere. Stat. Theb. 5, 165. *quin ego non dextras miſeris complexibus auſim dividere.* In Pindar. Theban. v. 324. *timui, ne doricus enſis oſcula diſcuteret.* alii codices *divideret:* quod probavit Burmannus ad Propert. 1, 10, 15.

161) Livius 1, 13, 3. *melius peribimus, quam ſine alteris veſtrum viduae aut orbae vivemus.*

in primisque ut - - eum ita tractes, ſc. rogo. Tacitus Annal. lib. I. c. 15. *Sed decreta pecunia ex aerario, utque per circum triumphali veſte uteretur*, ſc. decretum. ubi conſule I. F. Gronovium.[162]) Cap. eodem: *Audio vulgus, cum ad coelum manum tendunt, nihil aliud quam Deum dicunt.* Haeret et languet conſtructio. Legendum forſitan, *IDEO vulgus*, vel *RUDE vulgus, cum* etc. [163]) Cap. 26. *Illis adſpirantibus et infundentibus praeſtigias edunt, vel quae non ſunt, videri, vel quae ſunt, non videri.* Duriuscula viris doctis videbatur loquendi ratio, qui verbum *faciunt*, aut tale quid excidiſſe putabant, vel ita transponebant, - - *per daemonas edunt. Illis adſpirantibus et infundentibus praeſtigias, faciunt vel quae* etc. Non dubium, quin lenior eſſet curſus orationis, ſi ſcripſiſſet Minucius, *ut vel quae non ſunt, videantur, vel quae ſunt, non videantur.* Sed tamen iſtiusmodi infinitivorum exempla non deſunt. Cicero de Fato cap. 16. *quae cauſa in rerum natura continebatur, fore ut is in inſula Lemno liqueretur?*
230 de Nat. Deor. lib. III. c. 24. *Magnam moleſtiam ſuſcepit, - - commenticiarum fabularum reddere rationem* etc. atqui ita alibi. [164]) Cap. XXVII. *Hi ſunt et furentes, quos in publicum videtis excurrere, vates et ipſi abſque templo.* Supra de daemonibus loquebatur auctor. „Non „voluit, inquit Daviſius, Minucios ipſos daemonas

162) In Miſcell. Obſerv. p. 31. rem diſtinctius exponit, additque alia exempla dictionis *et ut*, per ellipſin coniunctae.

163) In Miſcell. Obſerv. p. 35. coniecit *adeo vulgus*. At corrigenda erat interpunctio in hunc modum: *quid? quod omnium de iſto habeo conſenſum. Audio vulgus. Quum ad coelum manus tendunt, nihil aliud quam Deum dicunt.*

164) Vid. Zumptii Grammat. n. 618.

„significare, sed homines a tetris istis spiritibus obses-„sos vexatosque, Fortasse legendum, *Hinc sunt et fu-„rentes.*" Hactenus ille. At saepe fit, ut auctores permisceant daemonas cum hominibus aut substantiis, quibus daemones insint. D. Marcus Evang. cap. 3. vs. 11. *Καὶ τὰ πνεῦματα τὰ ἀκάθαρτα. ὅταν αὐτὸν ἐθεώρει, ΠΡΟΣΕΠΙΠΤΕΝ αὐτῷ, καὶ ἔκραζε λέγοντα, ὅτι* etc. ubi vide summum virum H. Grotium.[165]) Cap. XXX. *Romani Graecum et Graecam, Gallum et Gallam sacrificiis viventes obruere.* Legit vir cl. ex mſ. *sacrificii* sc. causa. At si exempla, quae tali genitivo ellipticо illustrando contulit, bene inspicias, facile ni fallor liquebit, eam esse huius loci naturam, ut talis genitivus hic nescioquomodo frigeat, non minus quam si diceres, Romanos id fecisse *propter sacrificium.* Quamobrem legerim ego potius *in sacrificiis*, vel per appositionem *sacrificia;* nam *sacrificia* aliquando victimae vel res offerendae dicuntur. sic Lactantius lib. V, 19, 30. *mentem ipsam pro sacrificiò habet.* Et apposito erit ei similis, qua utitur Virg. lib. X. Aeneid. vs. 519.

Quattuor hic iuvenes —
Viventes rapit, inferias quos immolet umbris.[166])

Cap. XXXII. *cum omnia coelestia terrenaque -- Deo cognita, plena sint.* Attendant linguae Latinae studiosi elegantiam, qua eadem vox in uno membro dativi, in 231 altero ablativi casus est. Talia quoque alibi sectatur Minucius. uti cap. 26. *onusti et immersi vitiis.* Seneca

165) De ipsis daemonibus Minucium loqui, demonstrat Wopkensius in Misc. Observ. p. 42.

166) In Miscell. Observ. p. 44. aut *sacrificiis* aut *in sacrificiis* scribendum esse declarat. Hoc alterum praestat.

do Parei Lex. Plaut. v. Ellipſis, Vechneri Hell. lib. I. p. 80. Perizon. ad Sanct. lib. IV. c. 7. Lamb. Bos ellip. v. μᾶλλον; nec non ipſum Daviſium ad Fin. lib. V. c. 30. ad Min. Fel. Octav. cap. 5. et ad Lactantii Epit. cap. 2. adde quoque indicem in Tacitum, v. *quam.* [154]) Quibus etiam componere licebit verba Lactantii lib. II.
225 cap. 7. *Quare oportet - - ſibi quemque conſulere, - - quam credentem alienis erroribus decipi.* de Opif. Dei cap. 3. init. *Queruntur, hominem nimis imbecillum et fragilem naſci, quam cetera animalia naſcuntur.* i. e. ſupra quam cetera animalia naſcuntur. [155]) Librum illum Lactantii elegantem dum memorem, duo in eo loca hic obiter tentabo. Cap. V. - - *in homine autem manus, quae non ad ambulandum, ſed ad faciendum temperandumque ſunt natae.* Pro *temperandumque* dant codices quidam *operandumque.* Mihi autem placeret, ſiqui libri haberent *TENENDUMQUE;* quod, cum characteribus minus claris expreſſum eſſet, librario videri

154) Ex multis aliis conf. Bernegger ad Iuſtin. 6, 1, 5. Cortius ad Salluſt. Cat. 9, 5. Ruhnken. ad Vellei. Pat. 2, 129. Bremi ad Cornel. Datam. 8, 1. Paſſov. ad Tacit. Germ. 6. Gregor. Guil. Nitzſchii Comm. de comparativis graecae linguae modis, adiecta Platonis Ioni p. 67. ubi aliorum ſententiae recenſentur. Rationem huius loquutionis nunc non exponam, in Turſellino de hac re dicturus: illud tamen addam, in Ciceronis verbis, ut nunc vulgo leguntur, non eſſe quod offendat. Nam poſitis verbis *aliunde mihi quaerendum eſt*, pergere debebat oratio, *quam ex tua doctrina*, ſed interiectis iſtis, *ut quales dii ſint, diſcere poſſim,* mutatur ratio, quam recipiunt verba *quam quales tu eos eſſe vis.* Hoc eſt verum commutatae et confuſae conſtructionis exemplum. Conf. Turſellin. Tom. I. p. 279.

155) In his nihil deſideratur, ſed per *quam* comparantur iudicia, non res, et alterius iudicii praeſtantia occupatur verbis *oportet* et *nimis imbecillum.*

potuit per compendium ſcripturae referre illud *temperandum*, quod ſuppoſuit.[156]) Emendatio mea tollit verbum, loco minus congruum, et fundatur etiam hisce eiusdem lib. cap. 10, 24. *Quid dicam de manibus* etc.? *Illud vero ad uſum miris modis habile, quod unus* (digitus) *a ceteris ſeparatus, eum ipſa manu oritur, . . qui - - omnem TENENDI FACIENDIQUE rationem vel ſolus, vel praecipue poſſidet, tanquam rector omnium atque moderator.* Alter locus mendo conſpurcatus exſtat cap. IX, 2. . . *Itaque quoniam mens, ut ſupra dictum eſt, oculis tanquam feneſtris utitur; non tantum hoc ebriis aut inſanis accidit; ſed etiam ſanis ac ſobriis. Nam ſi aliquid nimis propius admoveas, duplex videbitur.* legendum mihi perſuadeo, *Nam ſi aliquid nimis PROPE IIS* (ſc. oculis) *admoveas.* Sed haec velut in tranſitu.

Cap. XXVII, 69. *Videturne ſumma improbitate uſus non ſine ſumma eſſe ratione?* Ordinem verborum ſic conſtituebat cl. Walkerus, ut ſenſus eorum apertior evaderet, - - *uſus eſſe non ſine ſumma ratione?* At innumeris in locis ſic, aliqua cum ſenſus obſcuratione, ſyn- 226
taxis confunditur.[157]) Tuſc. lib. III. c. 15. *quem dicitur*

156) Confirmatur haec emendatio auctoritate codicum.

157) Non confunditur ſyntaxis. Si ordinandorum verborum leges accuratius expoſitas haberemus, in his exemplis artem oratoris admiraremur. Interponitur enim *eſſe* in his vocabulis, quae ipſum Verbum attrahit, in unam imaginem collecta. Ubi autem *eſſe* ſignificat *praeſens eſſe*, ſive *vere eſſe*, non poteſt ita interponi, ſed ſuam ſibi vindicat ſedem propriam. Quare rem non bene geſſerunt, qui in Acad 2, 40, 125. nuper reſtitui iubebant: *ut nos nunc ſimus ad Baulos, Puteolosque*

Xantippe praedicare solita in viro suo fuisse Socrate. Plura eius generis collegimus iam supra ad lib. II. cap. 24.

Cap. XXXII, 81. *Dies deficiat, si velim numerare, quibus bonis male evenerit; nec minus, si commemorem, quibus improbis optime.* Huc applicabo locum quemdam Minucii Felicis, ut hac illum occasione emendem, et ad alia quaedam elegantissimi auctoris loca perlustranda deveniam. Apud illum autem cap. V. sic inter alia, quibus providentiam impugnat, loquitur Caecilius: *In naufragiis bonorum malorumque fata mixta, merita confusa . .: cum belli ardore saevitur, meliores potius occumbere. In pace etiam non tantum aequatur nequitia melioribus, sed et colitur; ut in pluribus nescias, utrum sit eorum detestanda pravitas, an optanda felicitas.* Fulv. Ursinus edidit *sed attollitur,* non *sed et colitur*, alii autem *sed et attollitur.* Has tamen coniecturas, iuxta cum exemplaris lectione, haud probabat clar. Davisius, quod barbarum esse oporteret, qui dixerit, *nequitia non tantum aequatur, sed et colitur* (vel *attollitur*) *melioribus*; cui defectui sic medicinam faciebat, ut legeret - - *sed praeponitur.* Ad scrupulum, quem movebat vir cl., illud dicam, non opus esse, ut in his *sed et colitur*, ex antecedentibus repetatur dativus antecedens *melioribus;* quod totam illam rationem, quam ille emendationi suae substernit, enervat atque tollit. Sufficere omnino videtur mutatio multo minor, qua equidem legendum puto, *sed ITA*

videamus, sic innumerabiles paribus in locis iisdem esse nominibus, honoribus — iisdem de rebus disputantes. Optime se habet vulgata scriptura: *innumerabiles paribus in locis esse, iisdem nominibus.*

colitur, fc. nequitia, *ut in pluribus* etc. [158]) Hic mihi manum iniiciunt alia nonnulla eiufdem Minucii loca, quae obiter expendam. Eodem cap. talia exftant verba Caecilii: .. *ne non tam ex noftris difputationibus nata fententia, quam ex tuis fenfibus prolata videatur.* 227
Dum fic loquentem Caecilium facit Minucius, imitatur Tullium Paradoxa I. *Vereor ne cui veftrum ex Stoicorum hominum difputationibus, non ex meo fenfu depromta haec videatur oratio.* Cap. X. *Cuius* (Dei Iudaeorum) *adeo nulla vis nec poteftas eft, ut fit Romanis numinibus cum fua fibi natione captivus.* Legendum puto, ut etiam veteres editiones prae fe ferunt, *Romanis HOMINIBUS cum fua* etc. cui etiam lectioni favent exemplaria, quae *Romanis nominibus* referunt. [159]) Hoc fane cum res ipfa fuadere videatur, tum quoque confirmant aliquomodo verba ifta cap. XXXIII. *Ita prius eos* (Iudaeos) *deferuiffe deprehendes, quam effe defertos; nec ut impie loqueris; cum Deo fuo effe captos, fed a Deo, ut difciplinae transfugas deditos.* quibus autem? Romanis, non numinibus, fed hominibus. In errorem inductus fuiffe librarius videtur, quod Minucio parum dignam haberet dictionem *Romanis hominibus;* quae tamen auctoribus optimis fatis ufitata eft. Caefar de B. Gall. lib. I. cap. 31. *propterea quod*

158) In Mifcell. Obferv. Tom. X. p. 18. eamdem illam coniecturam proponit, et aliam hanc: *in tantum aequatur nequitia melioribus et colitur, ut* etc. At omnia haec praeter neceffitatem. Nam *colere* fignificat ftudio profequi, venerari, adhibita cura tueri. Vid. Schwarz. ad Plin. Paneg. p. 576.

159) Egregiam hanc emendationem iterum expofuit in Mifcell. Obf. p. 23. Et Lindnerus narrat, *hominibus* etiam in editione romana exftare.

Harudum millia hominum XXIV. ad eum veniſſent. ubi vide Dion. Voſſium, uti et Daviſ. ad M. Fel. c. 8. Pariter quoque Graece Ioan. Malalas Chron. lib. IX. p. 285. *καὶ ἐποίησαν εὐθέως ἄρχοντα, ὃν ἐβουλήθη, ἐν τῇ Βιθυνίᾳ, ἐκ τῶν ἰδίων αὐτοῦ ἀνθρώπων.* et lib. XVI. p. 122. *καὶ ὥρμησαν εἰς τὸ πέραν, κατὰ Βιταλιανοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων αὐτοῦ.* Xenoph. I. Cyropaed. p. 18. B. [4, 18.] *ὡς δὲ εἶδεν πολλοὺς ἀνθρώπους τῶν Ἀσσυρίων συντεταγμένους*, etc. ubi fruſtra, ut paſſim alibi, eſt H. Stephanus, qui *ἀνθρώπους* ſupervacuum et ſpurium putabat. Cap. XI. *Quid? quod toto orbi, et ipſi mundo cum ſideribus ſuis minantur incendium, ruinam moliuntur? quaſi naturae - - ordo turbetur, aut rupto elementorum omnium foedere, et*
228 *coeleſti compage diviſa, moles iſta, qua continetur et cingitur, ſubruatur.* Emendant, *qua continemur et cingimur*, vel *quae continetur et cingitur.* Ego putem nil tentandum, dummodo in his *continetur et cingitur*, ex antecedentibus tecum repetas *totus orbis et ipſe mundus;* quae quamvis paulo longius ab his verbis abſint, poſſe tamen huc revocari, ex iis planum eſt, quae ſupra dedimus ad Cic. de N. Deor. lib. II. c. 57. Quod autem cl. Burmannus ad Val. Flaccum lib. I. p. 139. ex *compage diviſa*, emendat *compage divulſa;* non video, quo fundamento nitatur illa coniectura, niſi quod verbum *dividendi* imbecillius huic viro viſum fuerit ad violentam, quam innuat auctor, divulſionem ſignificandam. Haud minorem tamen vim exſerit, ut mihi quidem videtur, illud verbum in his Virgilii Aeneid. lib. II. 234.

Dividimus muros, et moenia pandimus urbis.

et rurſus libro nono, 749:

Sic ait, et ſublatum alte conſurgit in enſem,
Et mediam ferro gemina inter tempora frontem
Dividit, impubesque immani vulnere malas.

Ita Horatius aliique.[160]) Cap. XIII. *quae ſunt dubia, ut ſunt relinquenda ſunt: nec tot a tantis viris deliberantibus, temere et audaciter in alteram partem ferenda ſententia eſt.* Tentabat erud. Anglus, *in alterutram partem.* Sed eandem quoque notionem habet vox illa, quam corrigit. ſupra cap. 5. initio: -- *ut libram teneas aequiſſimi iudicis, nec in alteram partem propenſus incumbas, ne* etc. Cicero Acad. lib. II. c. 43. *Non poteſt igitur uterque ſapiens eſſe, quoniam tanto opere diſſentiunt; ſed alter.* i. e. alter- 229
uter. ſic Lactant. de Opif. Dei cap. 12, 10. et alii, ut iam docuit Freinshemius in Ind. Iuſtini, Faber in Theſ. ac Turſell. de Partic.[161]) Cap. XVIII. *Quid naſcendi ratio? quid cupido generandi? nonne a Deo data eſt? et ut ubera, partu matureſcente lacteſcant, et ut tener foetus ubertate lactei roris adoleſcat?* Vir laudatus legebat *data ſunt*, quod verba alioquin minus cohaerere arbitrabatur. Sed haud commodiora ſunt iſta Ciceronis Tuſc. lib. V. c. 4. *Sed ab antiqua philoſophia uſque ad Socratem -- numeri motusque tractabantur; et unde omnia orientur, quove recederent*, ſcil. tractabatur. ad Fam. I. ep. 3. *Commendo tibi eius omnia negotia,* --

160) Vid. Miſcell. Obſerv. p. 23. ſ. ubi afferuntur Hegeſippus et Cyprianus et Firmicus, qui *dividere* dixerunt pro diſtrahere, divellere. Stat. Theb. 3, 165. *quin ego non dextras miſeris complexibus auſim dividere.* In Pindar. Theban. v. 324. *timui, ne doricus enſis oſcula diſcuteret.* alii codices *divideret:* quod probavit Burmannus ad Propert. 1, 10, 15.

161) Livius 1, 13, 3. *melius peribimus, quam ſine alteris veſtrum viduae aut orbae vivemus.*

in primisque ut - - eum ita tractes, sc. rogo. Tacitus Annal. lib. I. c. 15. *Sed decreta pecunia ex aerario, utque per circum triumphali veste uteretur*, sc. decretum. ubi consule I. F. Gronovium.[162]) Cap. eodem: *Audio vulgus, cum ad coelum manum tendunt, nihil aliud quam Deum dicunt.* Haeret et languet constructio. Legendum forsitan, *IDEO vulgus*, vel *RUDE vulgus, cum* etc.[163]) Cap. 26. *Illis adspirantibus et infundentibus praestigias edunt, vel quae non sunt, videri, vel quae sunt, non videri.* Duriuscula viris doctis videbatur loquendi ratio, qui verbum *faciunt*, aut tale quid excidisse putabant, vel ita transponebant, - - *per daemonas edunt. Illis adspirantibus et infundentibus praestigias, faciunt vel quae* etc. Non dubium, quin lenior esset cursus orationis, si scripsisset Minucius, *ut vel quae non sunt, videantur, vel quae sunt, non videantur.* Sed tamen istiusmodi infinitivorum exempla non desunt. Cicero de Fato cap. 16. *quae causa in rerum natura continebatur, fore ut is in insula Lemno liqueretur?*
230 de Nat. Deor. lib. III. c. 24. *Magnam molestiam suscepit, - - commenticiarum fabularum reddere rationem* etc. atqui ita alibi.[164]) Cap. XXVII. *Hi sunt et furentes, quos in publicum videtis excurrere, vates et ipsi absque templo.* Supra de daemonibus loquebatur auctor. „Non „voluit, inquit Davisius, Minucios ipsos daemonas

162) In Miscell. Observ. p. 31. rem distinctius exponit, additque alia exempla dictionis *et ut*, per ellipsin coniunctae.

163) In Miscell. Observ. p. 35. coniecit *adeo vulgus*. At corrigenda erat interpunctio in hunc modum: *quid? quod omnium de isto habeo consensum. Audio vulgus. Quum ad coelum manus tendunt, nihil aliud quam Deum dicunt.*

164) Vid. Zumptii Grammat. n. 618.

„significare, sed homines a tetris istis spiritibus obses-„sos vexatosque, Fortasse legendum, *Hinc sunt et fu-„rentes.*" Hactenus ille. At saepe fit, ut auctores permisceant daemonas cum hominibus aut substantiis, quibus daemones insint. D. Marcus Evang. cap. 3. vs. 11. *Καὶ τὰ πνεῦματα τὰ ἀκάθαρτα· ὅταν αὐτὸν ἐθεώρει, ΠΡΟΣΕΠΙΠΤΕΝ αὐτῷ, καὶ ἔκραζε λέγοντα, ὅτι* etc. ubi vide summum virum H. Grotium.[165]) Cap. XXX. *Romani Graecum et Graecam, Gallum et Gallam sacrificiis viventes obruere.* Legit vir cl. ex ms. *sacrificii* sc. causa. At si exempla, quae tali genitivo elliptico illustrando contulit, bene inspicias, facile ni fallor liquebit, eam esse huius loci naturam, ut talis genitivus hic nescioquomodo frigeat, non minus quam si diceres, Romanos id fecisse *propter sacrificium.* Quamobrem legerim ego potius *in sacrificiis*, vel per appositionem *sacrificia;* nam *sacrificia* aliquando victimae vel res offerendae dicuntur. sic Lactantius lib. V, 19, 30. *mentem ipsam pro sacrificiò habet.* Et apposito erit ei similis, qua utitur Virg. lib. X. Aeneid. vs. 519.

Quattuor hic invenes —
Viventes rapit, inferias quos immolet umbris.[166])

Cap. XXXII. *cum omnia coelestia terrenaque -- Deo cognita, plena sint.* Attendant linguae Latinae studiosi elegantiam, qua eadem vox in uno membro dativi, in 231
altero ablativi casus est. Talia quoque alibi sectatur Minucius. uti cap. 26. *onusti et immersi vitiis.* Seneca

165) De ipsis daemonibus Minucium loqui, demonstrat Wopkensius in Misc. Observ. p. 42.

166) In Miscell. Observ. p. 44. aut *sacrificiis* aut *in sacrificiis* scribendum esse declarat. Hoc alterum praestat.

epist. 59. *Voluptatibus hoc nomen imposuit, et quod voluit expressit.* et de Ira lib. II. c. 36. *gladiis et pugnare parati et incumbere.* Lactantius de Ira Dei cap. 4, 3. *quid tam dignum, tam proprium Deo, quam providentia?* [167]) Cap. XXXV. sic loquitur Octavius: *Et tamen admonentur homines doctissimorum libris et carminibus poetarum illius ignei fluminis.* Casp. Barthius in anim. ad Stat. tomo III. pag. 796. legit, *Et tamen admonentur homines docti sophorum libris, et carminibus* etc. quid enim, inquit, aliud sunt *libri* poetarum, quam eorum *carmina?* Scilicet nomen *doctissimorum* perperam ad substantivum *poetarum* retulit ille vir doctus, ut si legeremus *doctissimorum poetarum libris et carminibus;* quum prior illa vox absolute accipi debeat, et subaudiri substantivum *hominum*, vel *virorum.* Plus sane in hoc loco vidit vir quidam sagacissimus, qui emendabat, *Et tamen admonentur hominum doctissi-*

167) Multa alia exempla similia collegisse sibi visus est in Miscellan. Obs. p. 48. At illa triplicis sunt generis. Aut enim additur secundo nomini alius casus, quam qui cum priori nomine conveniat, veluti apud Minucium c. 26. *onusti et immersi vitiis,* etc. 36. *qui non eget, qui non inhiat alieno.* idque non in uno dativo observatur. Aut pergit oratio diversa constructione ita, ut pronomen intelligatur alio casu ponendum, praesertim in oppositione duarum rerum: quemadmodum apud Boethium 3, 4. *ut utentium mentibus virtutes inferant, vitia depellant.* et apud Plinium Epist. 7, 26. *ac ne sermonibus quidem malignis aut attendit, aut alitur.* Aut exempla sunt prorsus aliena, uti illud quod e Senecae epistolis affertur supra. Ex omnibus vero nullum respondet ei loco, de quo hic agitur. Certe scribendum esset: *cognita ac plena Deo sint.* Wowerius e codice quodam protulit *deo cuncta plena sunt.* quod tamen non placet. Sed iam in romana editione omissum est *cognita*, fortasse antiqua auctoritate.

morum etc. Nec tamen vel illa mutatio necessaria est, quandoquidem ellipsis illa, quam dixi, satis usitata est. [168]) Cicero Acad. lib. II. c. 3. *eaque est - - in iudiciis nostris infirmitas, ut non sine causa antiquissimi et doctissimi invenire se posse quod cuperent, diffisi sint.* de Legib. III. c. 5. *et locum istum notum, ut a doctissimis Graeciae quaesitum et disputatum est, explicabo.* de Divin. I. c. 49. *ut doctissimis sapientissimisque placuit.* sic quoque de Fin. I. c. 4. et alibi. Iam tandem ab Minucio Felice redeamus ad Tullium nostrum, ut reliqua libri tertii de Natura Deorum capita percurramus.

Cap. XXXV, 85. *Invita in hoc loco versatur oratio.* 232
Illud vult Cotta, abhorrere se ab istarum rerum commemoratione, propterea quod peccandi licentiam adferrent. Sed doct. Boherius, cui legendum videtur *Invisa in hoc loco versatur oratio*, non rebus, quae voluntate carent, sed personis tantummodo accommodatam esse vocem *invitus*, obiicit. Fallitur omnino vir eximius; cum enim vox *invitus*, passim per προσωποποιΐαν tribuitur rebus inanimis, tum praecipue sic de oratione, tamquam de illo qui habeat, loqui amat Cicero. Sic Tusc. lib. I. cap. 30. *Itaque dubitans, circumspectans, haesitans, multa adversa reverens, tamquam in mari immenso nostra vehitur oratio.* etc. cap. 35. *Sed ita tetra sunt quaedam, ut ea fugiat et reformidet oratio.* lib. V. cap. 29. *quorum oratio nihil ipsa iudicat, sed habetur in omnes partes* etc. infra c. ult. *ut Velleio Cottae disputatio verior, mihi Balbi ad veritatis similitudinem videretur esse propensior.*

168) Atque haec ellipsis fulcitur ipso, quod proxime antecedit, nomine *homines*.

ſupra cap. 2. *orationeque ea, quae me in perorando hortabatur.* ubi vide Daviſium cl. [169])

Cap. XXXVIII. *Hi duo illos oculos orae maritimae effoderunt, non iratus alicui, quem omnino iraſci poſſe negatis Deum.* Legebant docti. - - *negatis, Deus,* quod accuſativus ipſis ſoloecam orationem reddere videbatur. Eſt tamen eadem loquendi ratio, de Leg. lib. III. c. 5. *haec eſt enim, quam Scipio laudat in libris, et quam maxime probat temperationem reip.* ubi hanc formam contra Lambinum pluribus adſtruit ipſe Daviſius, quem ibi vide. [170])

Cap. XL. *Quae cum dixiſſet, Cotta finem.* Recte factum, quod verbum *fecit*, quod ſcripti quidam editique adiecerunt, gloſſatori tribuerit editor cl. At cum

169) Ante omnes afferendus erat Horat. Art. poet. v. 311. *verbaque provisam rem non invita ſequentur.*

170) G. T. A. Krügerus in libro de Attractione p. 201. non niſi e poetis propoſuit exempla huius dictionis, veluti Horat. Sat. 1, 4, 2. *alii, quorum comoedia priſca virorum eſt.* et 1, 10, 16. *illi, ſcripta quibus comoedia priſca viris eſt.* et Ariſtoph. Ran. 889. ἕτεροι γάρ εἰσιν, οἷσιν εὔχομαι θεοῖς, ubi Brunckius dedit θεοί. et p. 183. ex Terentio: *populo ut placerent, quas feciſſet fabulas.* At haec omnia differunt. In Horatii verbis non tam deſideratur nomen *viri* in demonſtrativo, quam ſuperfluum additur relativo pronomini. In Terentii exemplo relativa ſententia conſtituit notionem rei, de qua dicendum erat: quare ipſa recipit nomen ſubſtantivum etiam ad alteram partem ſententiae pertinens. Etiam Ciceronis, quos Wopkenſius comparat, loci admodum inter ſe diverſi ſunt. Verba enim, *non iratus alicui, quem omnino iraſci poſſe negatis deum,* non poſſunt niſi hunc ſenſum habere: non iratus aliquis, de quo contenditis, eum utpote deum non poſſe iraſci. Quo approbato, *alicui* mutandum erit in *aliquis.* At eo non opus eſt, ſi ex aliis codicibus accipias *deus.*

ille ellipfios, haud ita fane vulgaris, nullum exemplum 233
attulerit, quo iudicium fuum fuffulciret; en tibi unum et alterum, quod attendenti quidem mihi obviam factum eft. fic enim de Fin. lib. II. cap. 6. *Tum ille, finem, inquit, interrogandi*, fc. fac. et rurfus lib. V. c. 1. *Quae cum dixiffet, finem ille.* [171]) Et in libros Tullii de Natura Deorum quidem tantum.

171) Comparari poteft fimilis dictio Epift. ad Fam. 9, 7, 3. *fed ridicula miffa. praefertim quum fit nihil quod rideamus.*

THOMAE WOPKENS
LECTIONUM
TULLIANARUM
LIBER TERTIUS,

Complectens animadverſiones in Ciceronis libros de Divinatione ac de Fato.

CAPUT I.

Tranſitus fit ad libros Tullii de Divinatione, in quorum primo lectio vulgata aliquoties adſtruitur ac vindicatur. Suidas defenditur. Id nos ut faciamus conceditur; *pro, nobis conceditur. Subiunctivus in altero orationis membro ſtabilitur. Ordo verborum a transpoſitione viri cl. vindicatur. Perfectum Latinorum pro praeſenti congruit aoriſtis Graecorum. Seneca defenditur. Hypallage. Cicero obiter defenditur cum Clemente Alexandrino.*

Venimus iam ad libros Tullii de Divinatione. Horum autem prioris capite primo ſic ſcribit auctor: *Principio Aſſyrii--traiectiones motusque ſtellarum obſervitarunt.* Appoſite clar. Daviſius his verbis contulit locum Suidae, in v. *'Aστρονομία;* quo teſte *πρῶτοι Βαβυλώνιοι ταύτην ἐφεῦρον διὰ Ζωροάστρου· μεθ' ὃν*

'Οστάνης· οἳ ἐπέστησαν τῇ οὐρανίᾳ κινήσει τὰ περὶ τοὺς τικτομένους συμβαίνειν· ἀφ' ὧν Αἰγύπτιοι καὶ Ἕλληνες ἐδέξαντο, καὶ τοὺς γενομένους ἀναφέρουσιν εἰς τὴν τῶν ἀστέρων κίνησιν. Primi Babylonii illam invenerunt per Zoroaſtrum; poſt quem etiam Hoſtanes; qui diligenter notarunt, coeleſti motu accidere, quae ad naſcentes pertinent. A quibus Aegyptii et Graeci acceperunt, qui etiam naſcentes in motum ſiderum referunt. Quod autem in hoc loco obſervari velim, eſt verbum ἐπέστησαν; quod ita male habuit virum laudatum, ut verba Suidae hunc in modum refingeret ac ſuppleret: *οἳ ΉΠΙΣΤΑΝΤΟ τῇ οὐρανίᾳ κινήσει τὰ περὶ τοὺς τικτομένους συμβαίνειν ΜΕΛΛΟΝΤΑ: qui cognoverunt coeleſti motu, quae circa naſcentes futura eſſent.* Sed non video, quid menti auctoris obſtet, ſi verba reddantur, ut nos modo reddidimus. Hanc ſane vim tribuere verbo ἐφίστημι videtur Pollux lib. IV. ſegm. 8. cum illud recenſet inter γνῶναι, γνωρῖσαι, θεωρῆσαι ac ſimilia. At illam extra omnem dubitationis aleam poſuiſſe videntur viri doctiſſimi, Duportus ad Theophr. Charact. pag. 221. et Olearius ad Philoſtr. vit. Apoll. lib. I. c. 34. [172])

Cap. III, 6. *Quod illi in aliqua re, invitiſſimis Stoicis, Stoico facere licuit, id nos ut in reliquis faciamus, a Stoicis non concedetur?* Cenſuerunt commentatores legendum, *id nobis, in reliquis* etc. atque huic lectioni codex etiam producitur qui faveat. Non tamen in recepta ſcriptura quidpiam labefactandum arbitror, neque enim haec forma durior illis eſt, quas cernere licet in his locis. Tuſc. lib. I. c. 38. *Quare licet, etiam mortalem eſſe animum iudicantem aeterna moliri.* ubi ne-

172) Vid. Schaeferus ad Lamberti Boſii Ellipſ. p. 102.

mo ſane refinxerit *iudicanti,* praeſertim ſi etiam iſta ad-
236 diderit, ibid. lib. V. c. 15. *quibus abundantem licet eſſe miſerrimum.* et de Fato cap. 15. *ſimiliterque ſuperiora repetentem regredi infinite licet.* Dicitur autem *nos ut*, pro *ut nos*, transpoſitione maxime vulgari, de qua diximus ad lib. II. de Nat. Deor. cap. 4.[173]

Cap. VI, 11. *multo magis aveo audire de divinatione quid ſentias. Nihil, inquit, equidem novi, nec quod praeter ceteros ipſe ſentiam.* „Duas ultimas voces, inquit editor eruditiſſimus, ut mihi quidem videtur, ex ſuperioribus male repetierunt librarii, nam Latinitas poſtulat *ipſe ſentio:* Ciceroni vero mos eſt, huiusmodi verba lectoribus ſupplenda omittere.“ At talis ellipſis, quamvis ubique ſit obvia, non tamen hic ſtatuatur neceſſe eſt, quoniam Ciceroni mos ille, ut verba talia exprimat, non minus eſt aſſiduus. ut de Nat. Deor. lib. III. c. 7. *Dì utrum ſint, nec ne ſint, quaeritur.* ubi plura clar. Daviſius, quem vidi. Quod autem Latinitatem flagitare credidit vir laudatus, *quod ipſe ſentio,* in eo quidem iudicio acumen illius ſolitum, grammaticaeque analogiae guſtum perelegantem omnino deſidero; flagitat enim Latinitas, flagitat ſaltem uſitatior Latinorum loquendi ratio ſubiunctivum, non indicativum. Pauca quaedam huius veritatis, de multis aliis, teſtimonia ſufficient. de Finibus lib. I. cap. 8. *nunc dicam de voluptate; nihil ſcilicet novi, ea tamen, quae te ipſum probaturum eſſe confidam.* de Legibus lib. I. cap. 30. *Parvam vero controverſiam dicis, ac non*

173) Praeſtat vulgaris lectio, qua non tollitur antitheſis, ut Rathio videbatur: immo augetur vis pronominis, quum adiungitur verbo. Coniunctio *ut*, quae abeſt a codicibus, iamdudum debuit omitti.

eam, quae dirimat omnia. ad Quint. Fratrem. lib. I. epist. 1. §. 1. *neque enim eiusmodi partem reip. geris, in qua fortuna dominetur, sed in qua plurimum ratio possit et diligentia.* Seneca epist. 19. *In eam demissus es vitam, quae nunquam tibi miseriarum terminum ac* 237 *servitutis ipsa factura sit.* sic alibi pluries. [174]).

Cap. VII. *Nihil est autem, quod non longinquitas temporum - - adsequi possit.* Iuxta codices duos hoc modo leniendam orationem esse iudicabat vir cl., ut mutata particulae negantis sede, legeretur, *quod longinquitas temporum - - adsequi non possit.* Duritie tamen ista, quam sustulit ille, maxime delectatur Cicero. supra cap. 6. *Quae est autem gens; - - quae non aut extispicum, . . aut vaticinationum praedictione moveatur?* infra cap. 55. *eodemque modo nihil est futurum, cuius non caussas id ipsum efficientes natura contineat.* lib. II. c. 2. *ut nullum - - philosophiae locum esse pateremur, qui non Latinis litteris inlustratus pateret.* de Amic. cap. 7. *Quae . . tam firma civitas est, quae non odiis - - possit everti?* Nullam igitur iniuriam hic Tullii locus a transponente aliquo passus est. [175])

174) Davisius ipse posthac cognovit errorem suum, omisitque istam observationem in altera editione.

175) *Quod — assequi non possit.* Ita Ernestius quoque scripsit, tamquam id usitatius et elegantius esset. Hottingerus aliam addit caussam non maioris momenti, ne negatio nimio intervallo disiungatur a verbo *possit.* De elegantia omnino non quaeritur, sed de veritate. Negatio non nisi ei verbo aut ei notioni pluribus vocabulis expressae adiici potest, ad quam ipsa pertinet: et quum relativum attrahere videtur negationem, diciturque *qui non*, id non fit relativi potestate, sed propterea, quod reliqua verba omnia una notione comprehenduntur, atque ipsa negatio proximo sibi vocabulo, tamquam primario, adhaeret. In loco de Amic. 7. *quae tam firma civitas est, quae non odiis at-*

Cap. VIII.

Saepe etiam pertriſte canit de pectore carmen,
Et matutinis acredula vocibus inſtat,
Vocibus inſtat, et aſſiduas iacit ore querelas,
Quum primum gelidos rores aurora remittit.
Fuſcaque nonnunquam curſans per littora cornix
Demerſit caput, et fluctum cervice recepit.

Ian. Guielmius malebat:

Demerſat caput, et fluctum cervice receptat,

hac de cauſa, uti videtur, quod verba, quae antecedunt, ſunt praeſentis temporis. Sed Aratum ſuum, inquit Daviſius. *Διοσημ.* pag. 210. imitatus eſt Cicero [v. 949.]:

258 *Ἤπου καὶ λακέρυζα παρ' ἠϊόνι προυχούσῃ*
Χείματος ἀρχομένου χέρσῳ ὑπέκυψε κορώνη·
Ἤπου καὶ ποταμοῖο ἘΒΑΨΑΤΟ μέχρι παρ' ἄκρους
Ὤμους ἐκ κεφαλῆς.

ubi etiam, ſi verba cum contextis conferantur, eadem plane praeſentis atque aoriſti enallage conſpicua eſt. At

que diſſidiis funditus poſſit everti. everſiones, quae odiis atque diſſidiis fiant, una quidem notio complectitur. Si dictum eſſet *quae odiis atque diſſidiis non poſſit everti,* de univerſa everſione, quae poſſet umquam fieri, ſermo eſſet, et ſimplex notio verborum *poſſe everti* non proprie pertineret ad *odia.* Cicero dixit de Nat. d. 3, 39, 92. *nihil eſſe, quod deus non poſſit efficere,* quum reſpiceret unam potentiam dei: ſi autem dixiſſet *quod non deus poſſit efficere,* opponeretur deus hominibus vel aliis rebus. Ita in eo loco, quem Wopkenſius tractat, utrumque recte dici poteſt. Quaeritur enim, utrum Cicero vim conſideraverit longinquitati temporum propriam, qua omnia efficiuntur, an potius longinquitate temporum fieri omnia, non aliis rebus. Atqui ille hoc loco contra eos diſputat, qui fortaſſe negaturi eſſent, longinquitatem temporis id efficere poſſe. Quare praeferenda eſt ſcriptura, quam Erneſtius probavit.

obiecisset forte Guielmius, aoristum Graecorum saepius consuetudinem denotare, ac respondere praesenti Latinorum; (si nescis, lege erud. Graevium, in Lect. Hesiod. cap. 5.) atque hoc idem de Latinorum praeteritis probandum esse, si quis illa *demersit* et *recepit* iure quodam adservare velit. Hunc scrupulum, in defendendo hoc Ciceronis loco, reliquum nobis fecit Davisius.[176]) Ecce autem simile prorsus praeteritum, infra cap. 9. *Sed inest in rivis et ranunculis natura quaedam significans aliquid* etc.

Mollipidesque boves spectantes lumina coeli,
Naribus humiferum duxere ex aere succum.

ubi illud *duxere* exprimit aoristum ὠσφρήσαντο, quod apud Aratum praesentis plane vim habet. In scriptis autem Senecae passim occurrit, ut praeteritum, si non vim praesentis exprimat, praesentis saltem locum peridoneum occupet; id quod eo lubentius quibusdam exemplis comprobaverim, quod hoc idem haud recte reputasse videatur summus Lipsius, cum *usuri sunt*, pro *usi sunt* legendum statueret in his, epist. 107. *Aequum autem ius est, non quo omnes usi sunt, sed quod omnibus latum est.* Pari autem modo epist. 23. *Ceteri eorum more, quae fluminibus innatant, non eunt, sed feruntur. Ex quibus alia lenior unda detinuit ac mollius vexit; alia vehementer rapuit; alia proxime ripam, cursu languescente, deposuit.* ubi non dubium, 239

176) En antiquum auctorem istius regulae, quam alii hodie saepe novo titulo vendunt: antiquiorem nominamus Priscianum p. 814. Putsch. Conf. Iohnson. ad Gratii Cyneg. 45. Ruddimann. Tom. II. p. 283. Ramshornii Gram. p. 401. Desideratur tamen adhuc accuratior huius rei expositio. Subtiliora quaedam dederunt Walchius in Emendat. Livian. p. 73. Goerenz. ad Cic. de Fin. p. 67.

quin locus, quem tenent perfecta ista *detinuit*, *vexit* et *rapuit*, praesentibus temporibus sit accommodatissimus. Rursus epist. 55. *Debilitatem nobis indixere deliciae: et quod diu noluimus, posse desivimus.* et epist. 99 *Est aliquis et dolendi decor. hic sapienti servandus est: et quemadmodum in ceteris rebus, ita et in lacrimis aliquid sat est. Imprudentium ut gaudia, sic dolores exundavere.* id est, exundare solent. de Ira lib. II cap. 3. *Itaque et fortissimus plerumque vir, dum armatur, expalluit, et signo pugnae dato, ferocissimo militi paululum genua tremuerunt: et magno imperatori, antequam inter se acies arietarent, cor exiluit: et oratori eloquentissimo, dum ad dicendum componitur, summa riguerunt.* Tu loca oculis ipse usurpabis, si tibi res est tanti, et magis in iis elucescet id quod probare volumus.

Cap. IX, 16. *Nec hoc quaero, cur haec arbor una ter floreat, aut cur arandi maturitatem ad signum floris adcommdet.* Est in his hypallage, quae quamvis sollicitum habuerit éditoris cl. animum, rescribentis *cur ad arandi maturitatem signum floris adcommodet*, mihi tamen de loco movenda non videtur. [177]) Non minus

177) Etiam Cortius, hac lubrica via incedens, in notis ad Cic. Epist. 1, 6. Davisium acriter reprehendit, atque ex animo conqueritur, adeo hodie incognitam esse hypallagen figuram, ubi vel facillima fit. Hottingerus, cui ista hypallage durissima videbatur, cum Davisio de mutationis necessitate consentit, cum Wopkensio Goerenzius ad libr. de Legg. 2, 8. 20. At neque correctione opus est, nec defendendam habemus hypallagen, cuius falsa et suspecta exempla, quae permulta sunt, si quis colligeret et subtilius recognosceret, operam suam non frustra in hac re consumpturus esset. Rathius miro modo intellexit *aratorem aliquem*, qui accommodare arandi maturitatem diceretur. Sed, ut iam in censura editionis huius Rathianae demonstravi, res aliter

ſane durae ſunt hypallagae, quas ſtatuunt viri docti in locis ſequentibus. Caeſar B. Gall. lib. IV. c. 25. *naves longas, quarum motus ad uſum expeditior.* Vell. Paterc. lib. II. c. 12. *Hac victoria videtur meruiſſe Marius, ne eius nati remp. poeniteret, ac bona malis repenſaſſe.* Sulp. ad Cic. Fam. IV. ep. 5. *quibus ſine dolore licitum eſt mortem cum vita commutare.* Corn. Severus in Aetna vſ. 55.

Armatus flamma removet caligine mundum. 240

Statius Thebaid. I. vſ. 375.

Spumantes ſcopulos erectae incurrere prorae.

Silius Ital. lib. I. vſ. 84.

— *arcebant lumine templum.* [178])

Hinc etiam praeſidium ſibi ſumere poſſe videtur locus ille de Legibus lib. II. c. 8. *Certasque fruges, certasque bacas ſacerdotes publice libanto: hoc certis ſacrificiis ac diebus.* *Itemque alios ad dies ubertatem la-*

ſe habet. Signum floris antecedit maturo arandi tempori, idque debet ad illud ſignum accommodari. Hoc autem ipſi arbori agendum tribuitur propterea, quod ſuo flore maturitatem praeſignificans, id ipſum efficere et conſtituere videtur. Senſum verborum igitur non ita concipio: non quaero, cur arbor tempore arandi floreat: ſed ita: non quaero, cur arbor maturitatem arandi ſignificet, eamque ſigno ſui floris determinet.

178) Apud Caeſarem *ad uſum* intellige, in uſu. In verbis *repenſare* et *commutare* duplex et mutua eſt ratio, quae utrique conſtructioni convenit. Severi verba ad hypallagen referebant etiam Gorallus et Drakenborch. ad Sil. 1, 84. Sed bene explicuit Wernsdorfius de caligine nubium, qua mundus obtegeretur. Verbum *arcere*, quod poſuit Silius, eodem modo dupliciter conſtruitur, quo alia verba defendendi. Reſtat igitur ex his unus Statii locus, in quo hypallagen ob vitae ſpeciem rebus inanimatis attributam facile probabimus.

ctis foeturaeque servanto. ubi reponunt, *alios dies ad ubertatem* etc. [179]) Item Clemens Alex. lib. IV. Strom. p. 569. ὁ τοίνυν τοῦ σώματος ἀπὸ τῆς ψυχῆς χωρισμὸς, ὁ παρ' ὅλον etc. ubi clar. Davisius ad Cic. Divin. pag. 129. emendabat, ὁ τοίνυν τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ σώματος χωρισμός.

Cap. X, 16. *Quid scammoneae radix ad purgandum, quid aristolochia ad morsus serpentium possit, quae nomen ex inventore reperit, rem ipsam inventor ex somnio, video; quod satis est: cur possit, nescio.* Codices summo consensu dant, *posse video, quod satis est.* unde tale quid fabricatus est V. C. *Quî s. r. a. p., quî a. a. m. s. possit? quae - - somnio. Posse video quod satis est; cur possit, nescio.* quod tamen iudicium suum sagacioribus dat trutinandum. Absit quidem illud, ut me talibus annumerem novitius ego in his rebus atque mediocris. Nisi tamen codices illos valere iubere velimus, haud incommodius hoc modo legerimus, - - *video. Posse video, quod satis est: cur possit, nescio.* [180]) Solennis ea librariorum so-

179) In hac emendatione Turnebi admodum probabili non apta est hypallages figura. Intelliguntur enim sacrificia lacte et foetura facienda, quae aliis diebus serventur. Ita etiam Moserus, Goerenzii opinionem refutans.

180) Antea Cicero 7, 13. iam loquutus erat de radicibus ad morsus bestiarum adhibitis. Quare scripsisse videtur ita, ut exhibent codices, in hunc modum interpungendi: *pro omni igitur divinatione idem, quod pro iis rebus, quas commemoravi, respondebo, quid scammoneae radix ad purgandum, quid aristolochia ad morsus serpentum possit: quae nomen ex inventore reperit, rem ipsam inventor ex somnio. Posse video: quod satis est. Cur possit, nescio.* Dictum est *quid — possit,* pro *quid illud sit, quod — possit,* sive *quod ad id pertinet, quod — possit.* Sic de Fin. 4, 8, 19. *an, quum omnium artium finis is esset,*

cordia eſt, ut vocum repetitarum alterutram praetermittant.

CAPUT II. 241

Vulgata Cic. lectio in lib. I. de Divin. aliquoties contra variationes codd. conatusque eruditorum munitur et confirmatur; ſemel quoque atque iterum emendatur. Vetus et ſacratus *aliquando coniunguntur. Ellipſis pron. demonſtrativi. Tullius obiter defenditur.* Adducor, *ſenſu praegnante, eſt* adducor ut rear. *Cicero cum Tacito vindicatur. Ellipſis incommodior.* Maturus, *iam imminens.* Edere quid voce divina, *pro declarare. Cicero bis obiter defenditur.*

Eodem lib. I. Ciceronis de Divin. cap. 12, 19.

Et Capitoliuis iniecit ſedibus ignes.
Tum ſpecies ex aere vetus, generataque Nattae
Concidit ——

Hunc locum quin depravaverint ſcribae, dubium eſſe nequit. Medicinam autem illi non uno modo pararunt interpretes, quorum conatus huc recidunt, ut pro *generataque* legant *generoſaque*, vel *gener Attaque*, vel *venerataque*, vel denique *venerandaque*. Liceat etiam mihi aliquid in hanc ſymbolam conferre; ſic enim ego, ſalva virorum inſignium ſententia, Tullium noſtrum ſcripſiſſe puto:

Tum ſpecies ex aere vetus SACRATAQUE Natta
Concidit.

Saepius autem ita concurrunt voces *vetus* et *ſacratus*. ut apud Val. Maximum lib. V. c. 4. *Ignoſcite vetuſtiſ-*

quid natura maxime quaereret, idem ſtatui debere de totius arte vitae? ubi nihil mutandum.

ſimi foci, - - ſi a veſtro ſacratiſſimo templo - - progreſſus fuerit. Cicero de Leg. lib. II. 7. *ut in veteribus*
242 *duodecim ſacratisque legibus* etc. Nec mirum, ſic iſta duo coniungi, quum *vetera* et *vetuſta* ſaepe appellentur talia, quae ob vetuſtatem ſuam ſunt veneranda. [181])

Cap. XIV, 24 *Similis eſt haruſpicum reſponſio, omnisque opinabilis divinatio.* Ad hunc locum „vox penultima, inquit clar. interpres, ſenſui videtur officere: „quum enim medicorum, gubernatorum et imperatorum ſcientiam opinabilem eſſe comprobaſſet, addit ſimilem eſſe haruſpicinam, omnemque divinationem; „adeo ut vix dubitem, quin vox opinabilis a mala manu provenerit, et pro gloſſemate ſit habenda.“ Hactenus V. D. qui mihi parum dextre percepiſſe videtur, qua in re haruſpicum reſponſio, omnisque opinabilis divinatio, medicorum, gubernatorum et imperatorum

181) Goerenzius in Animadverſ. 1805. Zwiccaviae editis p. 19. defendere conatus eſt vulgatam ſcripturam, verba ita conſtruens: *tum ſpecies Nattae vetus et ex aere generata.* Quod probari nullo pacto poteſt. Emendationem, quam Guilielmus fecit, *venerata*, tantum abeſt, ut eo quidem nomine, quo Daviſio diſplicuit, reprehendam, ut omnibus reliquis propterea praeferam, quod cauſſa corruptionis in paſſiva verbi ſignificatione, librariis incognita, intelligitur. *Veneratum* non tantum de cultu divino dicitur, ſed de re quacumque veneranda ſeu venerabili, ut *ſacerdos venerata* apud Virgilium Aen. 3, 460. Ceterum in emendandis verbis, quae ſequuntur, *elapſaeque vetuſto numine leges*, critici videntur operam perdidiſſe. Nam *numen* dixit poeta primaria ſignificatione, qua Lucretius 2, 633. *terrificas capitum quatientes numine criſtas* 4, 180. *in quam quaeque locum divorſo numine tendunt.* i. e. inclinatione. *Elapſae vetuſto numine leges* pro vetuſtis legibus numine elapſis recte dici poterant. Qui *numen* de religione et ſanctitate interpretati ſunt, non poterant demonſtrare, quomodo hoc nomen conveniret cum ſcriptis tabulis legum.

arti similis dicatur. Similia illa horum arti esse volebat **Cicero**, quatenus aliquando ignorantia quaedam aut **etiam** error illorum tractationi subesset, tametsi hoc modo artes esse verae non desinerent. Intelligebat igitur auctor per *opinabilem* divinationem alterum illud divinationis genus, quod distinxerat ab naturali divinatione, cum sic loqueretur cap. 6. *Duo sunt enim divinandi genera, quorum alterum artis est, alterum naturae. Quae est autem gens, aut quae civitas, quae non aut extis pecudum, aut monstra aut fulgura interpretantium, aut augurum aut astrologorum, aut sortium, (ea enim fere artis sunt) aut somniorum aut vaticinationum (haec enim duo naturalia putantur) praedictione moveatur?* Iam vero hic usque ad cap. 20. in eo est Quintus, ut prioris generis insignia quaedam specimina proferat; quorum veritatem ut stabiliat, sic infit initio cap. 14. *At nonnumquam ea, quae praedicta sunt, minus eveniunt. Quae tandem id ars non ha-* 243
bet? earum dico artium, quae coniectura continentur, et sunt opinabiles. Tum vero exempla medicorum ceterorumque illorum adfert, quorum ars tamen non tollatur, etiamsi ipsi aliquando hallucinentur. *Similis est,* inquit, *haruspicum* etc. [182]

Cap. XVII, 31. *Qua re celebrata, cum vicini omnes ad unum de rebus suis referrent.* Habet elegantiam haec lectio, quae tolletur, si cum viro cl. codicibus obtemperemus istis, qui repraesentant, *omnes ad eum de rebus s. r.* Elegantia, quam dico, consistit in oppositione vocis *omnium* et *unum*, quomodo etiam vis intenditur orationis. Est itidem venustatis aliquid in

182) Conf. quae cum Wopkensio consentiens disseruit Hottingerus.

omiſſione pronominis demonſtrativi, qualem quoque cernere licet in his locis.[183]) Acad. lib. I. extremo: *qui cum ab eo plurimum diſſentiret, unum tamen praeter ceteros mirabatur.* de Nat. Deor. lib. II. c. 2. *cum e praefectura venienti -- dixiſſent.* Nepos in Alcib. c. 7. *Nam cum ei omnes eſſent honores decreti, totaque reſpub. domi bellique tradita, ut unius arbitrio gereretur,* etc. in Epam. cap. 9. *univerſi in unum impetum fecerunt.* Iuſtinus lib. XI. c. 10. *Cum legati rectius id eum in Tyro vetere - - facturum dicerent, in deprecantes eius introitum ita exarſit, ut* etc. Caeſar de B. Gall. lib. I. c. 18. *concilium dimittit, Liſcum retinet; quaerit ex ſolo ea, quae in conventu dixerat.* Similem ellipſin agnoſco etiam, atque tolero in his de Nat. Deor. lib. II. c. 53. - - *an beſtiarum? nihilo probabilius, Deos mutarum et nihil intelligentium cauſa tantum laboraſſe.* quamvis codex aliquis ibi det *mutorum*, idemque viro doctiſſimo praeplaceat.[184]) de Divin. lib. II. c. 14. *ſemina malorum, quae in mediis incluſa ſunt.* Lambin. volebat, *quae in iis mediis incluſa ſunt,* quo modo etiam edidit Daviſius.

Cap. XVII, 35. *Utar igitur, nec adducar, ut rear aut in extis totam Etruriam delirare, aut eandem gentem*
243 *in fulguribus errare.* Codices quidam Gruteri duas

183) Venuſtatem equidem non appellaverim, ſed brevitatem dicendi. Neque exempla, quae comparantur, omnia quadrant. Sed codices meliores exhibent *ad eum*, neque cur vis orationis intendatur in verbis *omnes ad unum*, aperta eſt cauſſa.

184) Quo nomine *mutorum* praeferam, equidem non video. De auctoritate codicum adhuc dubito. Qui codicibus utuntur, ſaepe in iis legunt, quae ipſi volunt legi. Atque codici Clienſi, in quo legitur *mutorum*, non nimis magnam auctoritatem tribuerim.

voces, *ut rear*, haud agnoſcunt: et mihi quidem illae attribuendae videntur largitati librariorum, qui forte ad loquendi formam haud ita paſſim obviam, et aliquomodo, ſi verum fateri velimus, duriorem offenderint. Quamvis autem iam monuerint viri ſummi, iis omiſſis, orationem nihilominus eſſe Latinam; tamen quum rationes illi nullas attulerint, digna res eſt, quae paullo certioribus argumentis urgeatur, exemplisque dilucidis illuſtretur. Huius igitur formae en tibi locum iſtum geminum ac germanum de Leg. lib. II. c. 3. *ut iam videar adduci, hanc quoque, quae te procreavit, eſſe patriam tuam.* et ad Att. lib. XI. ep. 16. *Sed ego non adducor, quemquam bonum ullam ſalutem putare mihi tanti eſſe.*[185]) Poteſt tamen ea phraſis referri ad *βραχυλογίαν* ſatis vulgarem atque uſitatam, qua unum verbum ſenſu praegnante contineat in ſe ſuppreſſum alterum. Exemplum iam vidimus in his de N. Deor. lib. II. c. 32. *quae ita dividit omnium quae ſint naturam,* (ut dicat) *eſſe corpora, et inane, quaeque his accidant.* et Tuſc. lib. IV. c. 12. *ex quo in aliis* - - (oritur id quod) *iracundia dicitur.* et Acad. II. c. 3. *in utramque partem* (diſputantes) *audiendo.* Et plura mihi talia obſervata ſunt, quae quamvis nova non ſint, inculcari tamen vel ideo merentur, quod immerito aliquando ſcrupulum iniecerint eruditiſſimis grammaticis. Age pauca quaedam ex collectis noſtris excutiamus. Acad. lib. II. c. 21. *Nitamur igitur,* (illud tenere ac probare) *nihil poſſe percipi.* de Fin. lib. III. c. 12. *pugnare non deſtitit,*

185) Hic uſus, Graecis communis, ad ea verba pertinet, quorum notio aut iam in antecedentibus expreſſa eſt, aut ex reliquis verbis facile colligitur. Vid. Matthiae Gramm. graec. p. 1309. Haec ſunt verba dicendi, exiſtimandi, diſſerendi, affirmandi.

omiſſione pronominis demonſtrativi, qualem quoque cernere licet in his locis.[183]) Acad. lib. I. extremo: *qui cum ab eo plurimum diſſentiret, unum tamen praeter ceteros mirabatur.* de Nat. Deor. lib. II. c. 2. *cum e praefectura venienti -- dixiſſent.* Nepos in Alcib. c. 7. *Nam cum ei omnes eſſent honores decreti, totaque reſpub. domi bellique tradita, ut unius arbitrio gereretur,* etc. in Epam. cap. 9. *univerſi in unum impetum fecerunt.* Iuſtinus lib. XI. c. 10. *Cum legati rectius id eum in Tyro vetere - - facturum dicerent, in deprecantes eius introitum ita exarſit, ut* etc. Caeſar de B. Gall. lib. I. c. 18. *concilium dimittit, Liſcum retinet; quaerit ex ſolo ea, quae in conventu dixerat.* Similem ellipſin agnoſco etiam, atque tolero in his de Nat. Deor. lib. II. c. 53. - - *an beſtiarum? nihilo probabilius, Deos mutarum et nihil intelligentium cauſa tantum laboraſſe.* quamvis codex aliquis ibi det *mutorum,* idemque viro doctiſſimo praeplaceat.[184]) de Divin. lib. II. c. 14. *ſemina malorum, quae in mediis incluſa ſunt.* Lambin. volebat, *quae in iis mediis incluſa ſunt,* quo modo etiam edidit Daviſius.

Cap. XVII, 35. *Utar igitur, nec adducar, ut rear aut in extis totam Etruriam delirare, aut eandem gentem*
243 *in fulguribus errare.* Codices quidam Gruteri duas

183) Venuſtatem equidem non appellaverim, ſed brevitatem dicendi. Neque exempla, quae comparantur, omnia quadrant. Sed codices meliores exhibent *ad eum*, neque cur vis orationis intendatur in verbis *omnes ad unum*, aperta eſt cauſſa.

184) Quo nomine *mutorum* praeferam, equidem non video. De auctoritate codicum adhuc dubito. Qui codicibus utuntur, ſaepe in iis legunt, quae ipſi volunt legi. Atque codici Elienſi, in quo legitur *mutorum*, non nimis magnam auctoritatem tribuerim.

oces, *ut rear*, haud agnofcunt: et mihi quidem illae ttribuendae videntur largitati librariorum, qui forte d loquendi formam haud ita paffim obviam, et aliquonodo, fi verum fateri velimus, duriorem offenderint.)uamvis autem iam monuerint viri fummi, iis omiffis, rationem nihilominus effe Latinam; tamen quum raiones illi nullas attulerint, digna res eft, quae paullo certioribus argumentis urgeatur, exemplisque dilucidis illuftretur. Huius igitur formae en tibi locum iftum geminum ac germanum de Leg. lib. II. c. 3. *ut iam videar adduci, hanc quoque, quae te procreavit, effe patriam tuam.* et ad Att. lib. XI. ep. 16. *Sed ego non adducor, quemquam bonum ullam falutem putare mihi tanti effe.* [185]) Poteft tamen ea phrafis referri ad βραχυλογίαν fatis vulgarem atque ufitatam, qua unum verbum fenfu praegnante contineat in fe fuppreffum alterum. Exemplum iam vidimus in his de N. Deor. lib. II. c. 32. *quae ita dividit omnium quae fint naturam,* (ut dicat) *effe corpora, et inane, quaeque his accidant.* et Tufc. lib. IV. c. 12. *ex quo in aliis* - - (oritur id quod) *iracundia dicitur.* ct Acad. II. c. 3. *in utramque partem* (difputantes) *audiendo.* Et plura mihi talia obfervata funt, quae quamvis nova non fint, inculcari tamen vel ideo merentur, quod immerito aliquando fcrupulum iniecerint eruditiffimis grammaticis. Age pauca quaedam ex collectis noftris excutiamus. Acad. lib. II. c. 21. *Nitamur igitur,* (illud tenere ac probare) *nihil poffe percipi.* de Fin. lib. III. c. 12. *pugnare non defiitit,*

185) Hic ufus, Graecis communis, ad ea verba pertinet, quorum notio aut iam in antecedentibus expreffa eft, aut ex reliquis verbis facile colligitur. Vid. Matthiae Gramm. graec. p. 1309. Haec funt verba dicendi, exiftimandi, differendi, affirmandi.

in omni hac quaestione - - non esse rerum - controversiam, sed nominum. et de Nat. Deor. lib. I. c. 27. *Illud video pugnare te, species ut quaedam sit Deorum, quae nihil concreti habeat.* quibus locis etiam congruit
245 ille Quinctil. Declam. 251. *Itaque calumnia resistit et impugnat,* (i. e. resistens et impugnans affirmat) *iustum esse repudium, quod maritus iure aliquo fecerit.* quod exemplum debere me fateor erud. Schultingio, quem vide in Sen. Contr. p. 91. Pergamus ad alia. Tusc. lib. IV. c. 37. *Cum multa in conventu vitia conlegisset in eum Zopyrus.* i. e. conlecta memorasset. ubi clar. Davisius volebat, *conlegisset eius Zopyrus*, vel *coniecisset in eum Zopyrus;* sed vetare illud Musae videntur. Pariter etiam commisit idem vir doctus in illa verba. de Leg. lib. II. c. 27. *Sed perge cetera.* M. *Pergam quidem* etc, quum praepositionem *ad* ante vocem *cetera* intruderet; quod quamvis codices quidam et editi agnoscant, alii tamen iidemque optimae notae libri nesciunt.[186] Sed lapsus hic illi communis est cum I. F. Gronovio, qui *urgerent* legendum censuit pro *pergerent,* in his Taciti Annal. lib. I. c. 28. *prospereque cessura quae pergerent, si fulgor et claritudo Deae redderetur.* Sed pari modo loquitur Cicero, ad Att. lib. IV. ep. 10. *Perge reliqua. gestio scire ista omnia.* et de clar. Orat. cap. 73. *Sed perge, Pomponi, de Caesare,* (differere scil.) *et redde quae restant.* pro Quintio cap. 24. *neque te ipsum id perseverare potuisse.* Virgilius ecloga V. vs. 19.

Sed tu desine plura puer ——

186) Vide Oudendorp. ad Apuleii Apolog. p. 481. Nam interest interdum aliquid, dicasne *pergere ad aliquid,* an *pergere aliquid.*

Plaut. Rud. V. fc. 3, 14. Gr. *Propera.* La. *Quid properabo?* Gr. *Reddere argentum mihi.* Plura exempla, fi neceffe foret, peti poffent ex difputatione Sanctii de verbis neutris vel falfo ita dictis; ubi fedulus harum rerum fcrutator facile intelliget, multas proferri formas, in quibus verba neutra haudquaquam in activa degenerent, quod putabat literator fui temporis fagaciffimus, [187]) 246
aut fi quodammodo degenerare videantur, omnino tamen explicari per iftiusmodi ellipfin debeant, quam nunc luce quadam exemplorum circumfudimus.

Eodem cap. *aequius effe cenfuit, fe maturam oppetere mortem, quam P. Africani filiam adolefcentem.* Senfum incommodum exfurgere putabat cl. editor, quod *matura* mors a fene tantum, et non ab adolefcente P. Africani filia, dici poffet oppeti. Legebat propterea, *fe maturum oppetere mortem*, hoc eft aetate provectum; eamque lectionem fimili plane vocum *maturus* et *adolefcens* oppofitione eleganter colluftrabat. Quod autem vir doctus fic coniicit, quia mortem adolefcentis *maturam* dici non poffe putat; huic ego rationi duplici via obviam ibo, remque eo adducere conabor, ut locus Tullii mutationem haud requirere videatur. [188]) Primo

187) Quidni? Recta eft ratio, qua non tantum in latina, fed in omnibus linguis neutra verba activam naturam induunt. De qua re nunc nemo dubitat.

188) Hottingerus cum Erneftio exiftimabat, fruftra defendi *maturam:* nam *maturum* effe, qui fatis diu vixerit, fenemque maturum opponi uxori adolefcenti. His equidem affentiri non poffum. Nam in verbis *fe maturam oppetere mortem* intelligitur mors *fibi* matura, i. e. quae iufto tempore fibi obveniret. Quod ad perfonam pertinet, id rei tribuitur ex confueta rationis commutatione. Sicuti Gracchus maturus erat morti, ita mors ei matura dici poterat. Eodem modo Horat. Carm. 3, 15, 4. *maturo propior define*

enim neceſſe non eſt, ut quando poſt vocem *adoleſcentem ἀπὸ τοῦ κοινοῦ* ſubaudias *mortem oppetere*, ſubaudias etiam ſimul epithetum illud *maturam*. Ellipſes enim, quae ex antecedentibus ſupplendae ſunt, aliquando partem tantummodo membri praecedentis, non totum illud membrum flagitant. Ita iam ſupra defendimus locum iſtum. Acad. lib. II. c. 15. *cum animi inaniter moveantur eodem modo rebus iis, quae nullae ſint, ut iis quae ſint:* ſcil. *moventur*, non *inaniter moventur*. Addamus locum inſignem Tuſc. lib. IV. c. 31. *atque ut in malis opinatis, tolerabiliora: ſic in bonis, ſedatiora ſunt efficienda ea, quae magna et laetabilia dicuntur*. Itane vero in malis opinatis, tolerabiliora facienda, quae magna *et laetabilia* dicantur? Non ſane ita ineptiit auctor. Quid ergo? ſuppleamus antecedentia e ſequentibus hoc modo, ut in ſupplemento noſtro omittamus illud *et laetabilia*. Iam vero ſimili
247 modo omittamus *τὸ maturam*, in loco hocce de Divinatione, cum repetimus vicinum illud *oppetere mortem:* ita fundamentum, cui *κρίσις* viri cl. innititur, erutum erit, ſiquid ego iudico, atque ſublatum. Sed et altera via patet, ad baſin illam evertendam: poteſt enim omnino *matura* mors dici adoleſcentis, ſi vox *matura* ea ſignificatione intelligatur, qua venit apud Plaut. Pſeud. I. ſc. 3, 5. *Mittam hodie huic ſuo die natali malam rem magnam et maturam*. ubi *τὸ maturam* explicat in lexico ſuo Pareus, *quae immiuet*. Cicero infra lib. II. c. 30.

Edidit haec Calchas, quae iam matura videtis.

funeri inter ludere virgines. Argumenta autem, quae Wopkenſius expoſuit, nimis artificioſa omittamus. Maturum enim dicitur id, cuius legitimum tempus adeſt, vel tranſactum eſt.

h. e. quae videtis instare, et propinqua esse, ut recte exponit cl. Davisius, secutus Ad. Turnebum Advers. lib. V. c. 19. quem vide. Hoc modo *matura* apud Ciceronem dicetur mors, quae alterutri, aut Graccho aut uxori iam nunc subeunda esset, cuiusque iam tempus sic instaret, ut retardari non posset; quo sensu etiam infantulo, quae iam impendet, *matura* mors dici potest. Atque ita omnia, quorum iam tempus completum sit illud, quod antegrediatur necesse sit, *matura* appellantur.

Cap. XXXI.

Ibi ex oraclo voce divina edidit
Apollo, puerum, primus Priamo qui foret
Post illa natus, temperaret tollere.

Haud ita moveor isto codice, qui exhibet *vocem divinam*, ut ex illo refingendam esse lectionem alteram existimem; obnituntur enim cum reliqui omnes, tum optimae quoque notae liber, quem meminit Is. Vossius ad Pomp. Melae lib. I. c. 8. Et, si verbum *edere* declarandi, praedicendi, monendive significatione intelligas, cui quaeso bono maiori accusativus *vocem divinam*, quam ablativus *voce divina?* Haec autem illius verbi notio, quam dixi, noli dubitare quin satis communis solennisque sit.[189]) Sic enim supra cap. 12. 248

— quae quondam et consule Cotta
Lydius ediderat Tyrrhenae gentis haruspex.

lib. II. cap. 30. et 38.

189) Ante omnia afferenda essent verba Cic. de Offic. 2. 22. paullo post apposita, nisi ibi quoque lectionis varietas obstaret. M. Heusingerus multis aliorum scriptorum exemplis defendit verba *oraculo edidit*. Tamen Beierus praeferendam duxit aliorum librorum lectionem *oraculum*: caussam non exposuit. De vocabulo *edere* oraculis et vaticiniis proprio egit Broukhusius ad Tibull. 1, 4, 67. ubi legitur *deus edidit ore*.

Proſpera Iupiter his dextris fulgoribus edit. Ut illic *fulgoribus edere* dicitur, quid vetat quominus alibi *voce divina*, aut *vocibus divinis edere* dicatur? Sic porro Cicero in epiſt. a Brut. ep. 2. *Haec ex oraculo Apollinis Pythii edita tibi puto.* item de Leg. lib. III. c. 20. *apud eosdem* (cenſores) *qui magiſtratu abierint, edant et exponant, quid in magiſtratu geſſerint.* Atque his de cauſis, temerare mihi potius videtur Boſius, quam emendare lectionem iſtam Corn. Nepotis in Conone cap. 3. *Sed tu delibera, utrum colloqui malis, an per litteras edere quae cogitas:* ubi cum codd. quibusdam malebat *agere*, quod tamen haud deterioris commatis alii reſpuunt.[190] Miror etiam, quomodo ὁ πάνυ Graevius in haecce, Offic. lib. II. c. 22. *Itaque quod Apollo Pythius oraculo edidit, Spartam periturum, id videtur non ſolum Lacedaemoniis praedixiſſe:* in haecce, inquam, miror quomodo vir ille ſummus talia commentari potuerit, ut phraſin *oraculo* aut *reſponſo edere* Latinam eſſe negaret, proptereaque ſequendos illos codices diceret, qui *oraculum* pro *oraculo* referrent. Mihi quidem tam commode dici poſſe videtur Apollo quidpiam *edere oraculo*, quam *edi* quid-
249 piam Apollinis *oraculo;* quam formam poſteriorem habes, de Fato cap. 7. *quamquam id milleſimo ante anno Apollinis oraculo editum eſſet.* et Senecae epiſt. 94. p. 333. *Qualia ſunt illa, aut reddita oraculo, aut ſimilia.* et apud Curtium lib. III. c. 1. *Incolis deinde affirmantibus, editam eſſe oraculo ſortem, Aſiae poti-*

190) Poſt Boſium nemo conſideravit alteram ſcripturam *edere*, quam Aldina prima exhibet. Neque ea poteſt improbari. Nam ſi quis negaverit, bene dici *per litteras edere*, at nos commode et apte coniungemus *edere quae cogitas.* Sic alibi *edere* occurrit pro edicere, proferre.

turum *qui inexplicabile vinculum ſolviſſet.* Idem quoque dicitur *declarari oraculo*, de Nat. Deor. lib. II. c. 65. *multa oraculis declarantur, multa vaticinationibus, multa ſomniis, multa portentis.* Quemadmodum autem in his locis nihil habet ablativus, cur reiiciatur aut cum accuſativo permutetur: ſic quoque omnino retineri poſſe videtur, in loco iſto de Fin. lib. II. cap. 15. *Si enim ad honeſtatem omnia referantur, neque in ea voluptatem dicant ineſſe, ait eos inani voce ſonare.* ubi legebat erud. Anglus, *inanes voces ſonare,* quod Tullius alibi *inanis ſonos fundere* nominat. At vero paſſim ſic ſine accuſativo venit verbum *ſonare*, pro ſonitum edere, id quod conſervandae receptae lectioni ſufficere arbitror.[191])

CAPUT III.

Vulgata Ciceronis lectio in 1. de Divin. ſepties ſtabilitur, et ſemel iterumque emendatur. Subiunctivus in altero orationis membro. Ordo verborum obſervandus. Cicero obiter defenditur. Macrologiae ſpecimina quaedam. Xenophon et Maximus Tyrius vindicantur. Adiunctis tribuitur, quod competit ſubiectis. Ammiani locus corrigitur. Adferre, *memorare.* Deinde *et* deinceps *quid differant.* Id *notabili modo inchoat ſententiam. Cicero defenditur. Seneca tentatur. Uſus* τοῦ enim *notandus.*

Cap. XXIV. eiusdem libri I. de Divin.... *ei ſecundum quietem viſam eſſe Iunonem praedicere, ne id fa-* 250

191) Cauſſa mutationis nulla eſt. Neque probari poteſt, quod Goerenzius legendum eſſe coniecit, *inane ſonare.* Id in recentiore ſcriptore non diſpliceret. Cicero ex more ſuo ſcripſiſſet *inane quiddam ſonare:* nam quod apud eum *numeroſe ſonantes, acute ſonare, male ſonantia* dicuntur, ad modum ſonorum ſpectant. Sed *inani voce* dicendum erat, quum ad perſonam eius, qui ſonos ederet, referretur.

ceret, minarique si id fecisset, se curaturum ut eum oculum, quo bene videret, amitteret. Subiunctivum *videret* haud facile in hoc loco damnaverim, licet codex regius et Cantabrigiensis, qui passim conspirant in lectione recepta immerito deferenda, indicativum agnoscant. Geminus enim subiunctivus est in his, quae mox sequuntur: *Itaque ex eo auro, quod exterebratum esset, - - buculam curasse faciendam.* et cap. antecedente: *Matrem Phalaridis scribit, - - visam esse videre in somnis simulacra Deorum, quae ipse Phalaris domi consecrasset. Ex his Mercurium e patera, quam dextra manu teneret, sanguinem visum esse fundere; qui refervescere videretur, sic ut tota domus sanguine redundaret.* Nihil est in obliqua oratione istiusmodi subiunctivis solennius. [192])

Cap. seq. [25, 54.] *Adscendit in Areopagum.* Non video, cur haec lectio minus adrideat insigni viro, quam illa unius alteriusve libri, *in Arium pagum.* Quamvis enim Graeci passim dicant *Ἄρειος πάγος*, Cicero tamen usquam non una voce *Areopagus* dicere amat, quantum ego quidem adsequi potis fuerim. [193]).

Cap. XXVIII. *Quid hoc somnio dici divinius potest?* Apage istos codices, qui talem verborum ordinem referunt: *Quid h. s. dici potest divinius?* Omnino praefero receptam scripturam, quae, quamvis dura videatur editori cl., Ciceroni tamen neutiquam indigna existimanda est, cui ista durities, siqua sit, suavissima

192) Non exemplis hoc demonstrandum est, sed ratione. Atque indicativo nullus hic locus conceditur, praemisso pronomine *eum*. Bene se haberet haec oratio: *ut alterum oculum, quo bene videbat, amitteret.*

193) Quis latinorum scriptorum umquam dixerit, *Arius pagus*, ne Davisio quidem cognitum erat.

fuit; ſic enim infra cap. 43. *et in Sibyllae libris eaedem repertae praedictiones ſunt*, pro *rep. ſ. p.* et lib. II. c. 2. *aut admiratus fortunam ſum alterius.* et cap. 9. *neque illud quidem dici, praeſertim a Stoicis nullo modo poteſt.* et cap. 58. *quorum quidem defenſio repetita quam longe eſt!* [194]) ſic quoque Acad. lib. II. cap. 4. 251
et millies alibi: ut iuxta cum loco, quem iam vindicamus, ſanus etiam atque ſincerus eſſe videatur alter quidam Tuſc. lib. II. c. 12. *nec ſi in unum locum conlata omnia ſint;* licet illic, praelucente codice quodam, *conlata ſint omnia*, in editione ſua priore maluerit vir cl. [195]) Sequitur inferius: *Audivi equidem ex te ipſo, ſed mihi ſaepius noſter Salluſtius narravit: quum* etc. *magnamque partem noctis vigilaſſes, ad lucem denique arcte et graviter dormitare coepiſſe.* Si verbum *dormitare* minus valeat, quod *graviter dormitare* inconcinnius dicatur: legi poſſet *dormire te coepiſſe*, cum Lambinus voluerit *dormire coepiſſe.* Cum tamen vir ille doctiſſimus nihil mutandum cenſuerit, ego quidem illius ſententiae libentiſſime accedo, quam huic fundamento innixam eſſe coniicio, (neque enim ipſi illud declarare viſum fuit) quod *arcte et graviter dormitare* hic ſenſu praegnante ſit dormitando in ſomnum arctum

194) Haec exempla nihil efficiunt. Neque enim agitur de verbo *poteſt* a verbo *dici* remoto, ſed de vi potiſſimae notionis in fine ſententiae collocanda. In Quint. 2, 8. *nam quid hoc iniquius aut indignius dici aut commemorari poteſt?* Philipp. 8, 1, 4. *quo quid abſurdius dici aut exiſtimari poteſt?* Si comparaverimus haec: pr. Mil. 2, 5. *quid magis ſollicitum, magis exercitum dici aut fingi poteſt?* de Divin. 1, 26. *quo ſomnio quid inveniri poteſt certius?* profecto non dubitabimus aſſentiri Daviſio.

195) Utrumque probari poterit. De Off. 1, 14, 2. *id enim iuſtitiae eſt fundamentum, ad quam referenda ſunt omnia.*

gravemque incidere. [196]) Neque huic explicationi illud obstat, quod sic superfluum futurum sit verbum *coepisse;* quippe cuius verbi pleonasmus optimo cuique Latino familiarissimus fuit, ut post alios docuit eximius ille philologus, G. Cortius ad Sallust. Cat. cap. 7, 1. Nec sane palato nostro suaviora sunt ista macrologiae specimina. de Fin. lib. I. c. 10. *cum soluta nobis est eligendi optio.* quis illud *eligendi* desideraret, si a loco abesset? de Consol. pag. 823. *O rem dignam, in qua non modo homines -- erubescere oporteat!* pro *erubescant.* Seneca de Clem. I, c. 18. *quod in hominem licere commune ius animantium vetet. πλεονάζει licere.* Addamus sequentia paradigmata ex auctoribus Graecis. Aeschines in argum. orat. contra Ctesiph. prope init. *τοῦ νόμου κελεύοντος μὴ ἐξεῖναι ὑπεύθυνον ἄρχοντα στεφανοῦν:*
252 *quum lex iubeat non licere magistratum coronare, rationibus non relatis.* Xenophon. Cyrop. lib. I. p.12. D. [3,17.] *σὺν τῷ νόμῳ οὖν ἐκέλευε δεῖν τὸν δικαστὴν τὴν ψῆφον τίθεσθαι: secundum legem igitur iubeat oportere iudicem calculum ponere.* [197]) et lib. II. p. 49. B. [2,21.] *καιρὸς οὖν αὐτῷ ἐδόκει εἶναι δεῖν ἐμβαλεῖν: tempus igitur ipsi videbatur esse, ut aggredi oporteret,* ubi H. Stephanus, codicum quorumdam fide, legebat -- *εἶναι νῦν ἐμβαλεῖν.* at geminus est locus Platonis in Alcib. II. pag. 249. edit. Cantab. [c. 12.] *Οὐκοῦν ἀναγκαῖον ἐδόκει ἡμῖν εἶναι, οἰηθῆναι δεῖν πρῶτον ἡμᾶς εἰδέναι, ἢ τῷ ὄντι εἰδέναι τοῦτο, ὃ ἂν προχείρως μέλλωμεν ἢ πράττειν*

196) Hoc probabilius esse videtur, quam quod Hottingerus exposuit, adverbia *arcte* et *graviter* dormiendi cupiditatem nimiam indicare. Levis enim qui erat somnus, in graviorem transire coepit. Et per verbum *dormitare* indicatur, ab initio levem fuisse somnum.

197) Nunc e codicibus restitutum legitur ἐκέλευεν ἀεί.

ἢ λέγειν; [198]) *An non necessarium nobis videbatur, oportere primum putare nos scire, vel revera scire illud, quod prompte facturi dicturive simus?* ubi δεῖν, ut vides, eodem modo abundat. Et Synesius, quum ep. 16. p. 75. sic loquitur: ἐμὲ δὲ δεῖ χάριν ὀφείλειν αὐτῷ, διότι σοι καταθύμιός ἐστι: nonne et brevius et elegantius dixisset: ἐγὼ δὲ χάριν ὀφείλω αὐτῷ, etc.? At similem usum verbi *debere* eleganter illustrat summus Graevius ad Iustini praefat. His forte etiam comprobari possunt verba Maximi Tyrii Dissert. VI. p. 62. ἡγούμην δεῖν φροντιστέον εἶναι μοι μᾶλλον ἄλλου. ubi erud. Davisius illud δεῖν tollendum, aut cum Heinsio δὴ legendum censebat. [199]) Haec hactenus velut in transitu.

Cap. XXIX, 60. *illa autem* (pars animi), *in qua feritas quaedam sit, - - quum sit immoderato obstupefacta potu atque pastu, exsultare eam in somno immoderateque iactari.* Mavult vir cl. ex codice Eliensi, *tumefacta potu* etc. [200]) At cur non potius *obtumefacta?* Verbum certe *obtumescere* reperitur de Senect. cap. 7. *Num igitur hunc coëgit - - in suis studiis obtumescere senectus? an non in omnibus iis studiorum agitatio*

198) Cur in his quaedam mutata sint, non video. Apud Platonem legitur ἆρ' οὐκ ἀναγκαῖον σοὶ δοκεῖ εἶναι, ὅταν τὶ μέλλωμεν ἤτοι πράττειν ἢ λέγειν, οἰηθῆναι — ὃ ἂν προχειροτέρως μέλλωμέν τι ἢ λέγειν ἢ πράττειν. Quod autem ad verbum δεῖν attinet, eadem abundantia est apud Dionysium de Compos. verb. 4. καὶ οὐδεὶς ᾤετο δεῖν ἀναγκαῖον αὐτὸ εἶναι. ubi Schaeferus notavit loquutionem usitatissimam οἶμαι δεῖν.

199) Vulgata ferri non posse, nemo dubitabit. Fortasse scribendum ταῦτά τοι ἐννοῶν, ἡγούμην διαφροντιστέον εἶναι μοι μᾶλλον ἄλλου. - Epicrates apud Athenae. p. 59. e. χρόνον οὐκ ὀλίγον διεφρόντιζον.

200) Sed vid. Ernestius et Hottingerus ad. h. l.

vitae aequalis fuit? quod exemplum eo appoſui libentius, quia diligentiae elapſum eſt lexicographorum, atque etiam Nizolio latuit, penes quem illud verbum plane *ἀπαράδεικτον* eſſe video.
253

Cap. ſeq. [30, 62.] *quod habet inflationem magnam is cibus, tranquillitati mentis, quaerenti vera contrariam.* Solet Tullius de qualitatibus rerum loqui, tamquam de rebus ipſis, quarum illae qualitates ſint. Sic in hoc quoque loco *tranquillitati mentis* tribuit, quod proprium eſt mentis tranquillae, cum illam tranquillitatem *vera quaerere* dicit. Hanc loquendi rationem Ciceroni perfamiliarem fuiſſe, teſtantur quae iam complura illius generis exempla collegimus ad lib. II. Tuſc. cap. 25. Et iam obſervavit doct, Cortius, quem nihil ferme, quod ad genium elegantiamque linguae Latinae pertineat, ſubterfugit, ſaepius ex duobus ſubſtantivis uni adſignari id, quod magis proprie referatur ad alterum. Vide illum virum ad haec Ciceronis ad Fam. lib. XV. ep. 2. *indicia manifeſtarum inſidiarum* i. e. *indicia manifeſta inſidiarum.*[201]) Quae cum ita ſint, vix auſim codicibus et coniecturis illis obedire, quae *quaerentis* legi pro *quaerenti* iubent. Quod autem Gellius lib. IV. c. 11.

201) Niſi auctoritas librorum praevalet, defendi debet vulgata, quae facilius corrigi quam fingi potuit. *Tranquillitas animi quaerens vera* dicitur, ut pr. Lege Manil. 9, 22. *eorum* (membrorum) *collectio diſperſa*, ubi fruſtra coniiciebant *diſperſorum*. de Nat. deor. 2, 19. *umbra terrae ſibi officiens.* Heindorfius dedit *officientis*. Et *tranquillitas animi* accipi poteſt pro tranquillo animo. In quo uſu vocabulorum qualitatem et genus deſignantium admodum frequens eſt Cicero, magis tamen Salluſtius. Cic. in Catil. 1, 3, 9. *voces coniurationis*. de Lege agrar. 2, 4, 13. *ſpe ſimulationis* i. q. ſimulata ſpe. Alia vide apud Hottingerum et apud Matthiae ad Orat. de Lege Manil. 9, 22.

locum ſic adfert - - *tranquillitatem mentis quaerentibus contrariam;* iſtam variationem incidiſſe videtur auctor ſolo memoriae vitio, eamque per incuriam, quae ipſi cum multis aliis auctoribus communis fuit, ut in adferendo loco animus intentus in praecipua illius parte, reliquas haud ſatis conſiderate tractaret. Ceterum in loco Ammiani, quem paullo inferius laudat corrigitque clar. Daviſius, mendum alia quadam ratione libenter ſuſtulerim. Sic loquitur hiſtoricus lib. XIV. c. 11. *Solutus enim corporeis nexibus animus, ſemper vigens motibus indefeſſis, et cogitationibus ſubiectus et curis, quae mortalium ſollicitant mentes, colligit viſa nocturna, quas φαντασίας nos appellamus.* Valeſius coniicit legendum, *et cogitationibus abiectis et curis;* Daviſius autem, *et cogitationibus non ſubiectus et curis,* vel *nec cog. ſ. e. c.* Quid ſi, ſalva ſummorum hominum ſententia, reſcribamus, *et cogitationibus SUBDUCTUS et curis;* nonne ex facillima mutatione loquendi forma reſurget elegantiſſima? [202] 254

Ibidem: *Divinare autem morientes illo etiam exemplo confirmat Poſidonius, quo adfert, Rhodium quendam morientem ſex aequales nominaſſe et dixiſſe, qui primus eorum, qui ſecundus, qui deinde deinceps moriturus eſſet.* Primo obſervandum duriuſcule ſe habere illud *quo adfert.* Forſitan reſcribendum, *quod adfert; Rhodium quendam* etc. vel potius, *qui adfert, Rhodium quendam* etc. ita enim relativum pronomen ſae-

202) Neſcio, an ab omnibus criticis diſcedam, quum hunc locum integrum, nec coniectura emendandum eſſe arbitror. Senſum enim verborum hunc mihi colligo: is animus, qui ſemper vigens motibus et cogitationibus et curis ſubiectus eſt, quum ſolutus eſt corporeis nexibus, colligit viſa nocturna.

piſſime deflectere a demonſtrativo, docuimus ad haecce Tuſc. lib. III. c. 24. *Nec ſiletur illud potentiſſimi regis anapaeſtum, qui laudat ſenem* etc. Et *adferre* ſaepe ſine accuſativo idem valet, quod dicere, narrare, exponere. infra lib. II. c. 16. *Sed adfers, in tauri extis - - cor non fuiſſe.* Tuſc. lib. III. c. 23. *Hacc enim oratio - - tantummodo adfert, nihil eveniſſe quod non opinandum fuiſſet.* [203]) et lib. I. c. 29. *In quo igitur loco eſt? Credo equidem in capite; et cur credam, adferre poſſum.* Secundo iam loco attendant, quibus huiusmodi res curae ſint, quomodo cum linguae ratione, Tulliique elegantia conciliari poſſint iunctae illae voculae *deinde et deinceps*, quas nemo ignorat eandem plerumque vim habere. Illud quidem apud virum doctiſſimum tanti ponderis erat, ut cum Elienſi codice legendum duceret *qui demum deinceps moriturus eſſet.* Ceteri codices, quos adfert ille, dant *qui deinde, qui*
255 *deinceps moriturus eſſet*, vel *qui tertius, qui deinceps m. e.* At quamvis *deinceps* ſaepius idem denotet, quod poſtea, mox, aut ſimile quid, eoque nomine cum appoſita vocula *deinde* prorſus aequipolleat; non tamen deſunt loca, in quibus diverſum aliquid ſignificet, propterea que τῷ *deinde, poſtea* aliisque eiuſmodi voculis ſubiici non ita difficulter poſſit. Scilicet cum *deinde* ſit idem quod poſtea, reſpondeatque τῷ ἔπειτα Graecorum; *deinceps* proprie relationem habet ad ſeriem quandam atque ſucceſſionem, et exprimit id quod Belgico vocabulo *vervolgens, by vervolg*, et Graeco ἑφεξῆς

203) At adeſt in his ablativus cum infinitivo compoſitus. In tertio exemplo verba *cur credam* vicem ſubſtantivi explent. Tamen elegans eſt emendatio iſta, *quod affert*, quam quum oxonienſes codices confirment, equidem receperim.

appellatur. Atque ita ſumitur de clar. Orat. cap. 3. *poſteaque proſperae res deinceps multae conſecutae ſunt.* de Leg. lib. III. c. 2. *quod genus imperii primum ad homines iuſtiſſimos et ſapientiſſimos deferebatur: deinde etiam deinceps poſteris prodebatur.* Livius lib. II. c. 47. *Funera deinde duo deinceps collegae fratrisque ducit.* [204]) Nec ſuavius ſonat, quod *deinde* cum *poſt haec* iunxit Lactantius lib. I. cap. 14, 11. *Poſthaec deinde Saturno datam ſortem.* cuius generis exempla plura collegit Sanctius in Min. lib. III. exeunte, et Vechnerus Hellen. lib. I. p. 93. quibus etiam haud aegre ſe vindicat illud *primum* poſt *principio*, in his de Fin. lib. I. cap. 6. *Principio, inquam, in phyſicis, quibus maxime gloriatur, primum totus eſt alienus. Totus* ibi relative dicitur, pro fere totus. [205]) confer N. Deor. I. c. 26. Hisce iam adde, quae mox dicemus ad cap. 33. ubi concurrunt eodem modo *ſubito*, et *ex tempore*, quae ſane haud magis inter ſe diſcrepant, quam *deinde* et *deinceps*.

Cap. eodem: *Idque, ut modo dixi, facilius eveniet, appropinquante morte, ut animi futura augurentur.* Haud bene connecti oratio videbatur viro cl., qui emendabat *Itaque*, vel *Ideoque, ut modo dixi, facilius evenit;* nam *evenit* erat in omnibus eius codici- 255
bus, non *eveniet*. Nobis autem complura obſervata ſunt in Cicerone exempla, in quibus pronomen tam demonſtrativum, quam relativum duriuſcule connectat

204) Vide Drakenborch. ad hunc Livii locum. Aſſenſerunt Hottingerus et Goerenzius: et iure quidem.

205) In defendendo vocabulo *primum* egregie verſati ſunt Bremius et Matthiae. At ipſe hic locus ad illud genus referri debet omiſſi vocabuli *deinde*, quod Wopkenſius illuſtravit p. 73.

ſenteutias; dum neſcioquomodo involvat id, quod modo dictum ſit, ac nihilominus per quandam ταυτολογίαν explanetur in ſequentibus. Ita in hoc loco *Idque* referendum ad antecedentia iſta, *Divinare autem morientes*, et *Sed tribus modis cenſet Deorum appulſu homines ſomniare;* quod cum incluſum ſit iſti pronomini, additur tamen σαφηνείας ἕνεκεν, *ut animi futura augurentur.* Huic rei indicio ſunt loca illa, quae iam contulimus ad Tuſc. lib. I c. 37. et N. Deor. lib. I. c. 15. Pariter quoque lib. II. de N. Deor. cap. 38. *Quod ſi hoc idem* (reſpice antecedentia) *ex aeternis tenebris contingeret, ut ſubito lucem adſpiceremus*, etc. lib. III. cap. 10. *Idemque ſi Di non ſint, negat eſſe in omni natura homine melius. Id autem putare quemquam hominem, nihil homine eſſe melius, ſummae arrogantiae cenſet eſſe.* ubi haud facile ſubſcripſerim ſententiae iſti, quae illa *nihil homine eſſe melius*, gloſſematis damnat. [206]) Plura, quae talibus locis vindicandis inſerviunt, adferemus infra ad lib. II. c. 41. Sed antequam de tabula tollamus manum, tentabimus aliquid in loco Senecae epiſt. 108. ubi iſta legimus - - *cum ambulantem quoque illum ad aliquas diſputationes evocaremus, non tantum paratum diſcentibus, ſed obvium. Idem, inquit, et docenti et diſcenti debet eſſe propoſitum, ut ille prodeſſe velit, hic proficere.* Coniiciebat cel. Lipſius, *Id, inquit et docenti* etc. quae quidem emendatio illuſtrari illis poteſt, quae hic nunc adnota-

206) His adde, quae Hottingerus diſputavit. Nunc neque de uſu particula *que*, neque de pronomine nomini ipſius rei praemiſſo dubitabitur. Per *que* in hac loquutione adiicitur aliquid, quod aut illuſtrat et definit antecedentia, aut ex ſuperioribus colligitur, ut fere idem ſit, quod *et ita*, germanicum *und ſo.*

vimus de ancipite relatione pronominis *id;* quod continet memoratam iam ad diſputandum evocationem, do- 257
cendique promtitudinem, et explicatur tamen deinde ſequentibus verbis, *ut ille prodeſſe velit*, *hic proficere.* Sed forte propoſitum doctoris et diſcipuli *idem* ſatis recte dici poteſt, quum alter ab altero illo, qui ipſi prodeſſe velit, adiuvari atque doceri cupiat. Sin autem id minus arrideat, poſſis eodem plane uſu pronominis demonſtrativi remanente, mutatione quidem leviore, ſententiaque non minus eleganti; ſic reſcribere--*ſed obvium. ID ENIM, inquit*, etc. eoque modo ſcripſiſſe philoſophum mihi admodum veroſimile eſt, quoniam hoc praeter alia quoque ſuadere videtur elegantiſſimus uſus coniunctionis *enim*, in principio orationis, qua quis ad alterius verba ſic reſpondeat, ut illorum cauſam rationemque directe referat. [207]) Sic Cicero, quo neminem harum rerum auctorem atque teſtem meliorem proferre poſſumus, de Divin. lib. I. c. 54. - - *tum Socrates, non enim paruiſti mihi revocanti* etc. de Legib. lib. II. cap. 17. Q. *Equidem iſta agnoſco* etc. M. *Non enim*, *Quinte, recte exiſtumamus.* de Nat. Deor. lib. III. c. 40. *Tum Cotta*, *Ego vero - - facile me a te vinci poſſe certo ſcio. Quippe, inquit Velleius, qui etiam ſomnia putet ad nos mitti a Iove* etc. Sed a Seneca ad Tullium revertamur.

207) Et ego aliquando ita conieceram. Sed *idem* recte dicitur pro *eodem modo*, de quo uſu dixi ad pag. 197. Ratio, quae modum rei agendae attinet, ipſi rei generi adſcribitur.

258 CAPUT IV.

Vulgata lectio Ciceronis aliquoties ftabilitur: femel etiam tentatur. Et *aliquando deeft, ubi aliis in locis exprimitur.* His tribus horis, *i. e. proximis. Caefar ex codd. reftituitur.* Vita *pro hominibus.* Dicere, *praedicere. Philo Iudaeus emendatur.* Globi κατ' ἐξοχὴν *globi ignei.* Vigilantes animi. *Cicero cum Lactantio vindicatur.*

Progrediamur in libro Tullii primo de Divinatione, cuius quidem cap. XXXIII, 72. fic loquitur auctor: *Quorum alia funt pofita in monumentis et difciplina --: alia autem fubito extempore coniectura explicantur.* Bene omnino abeft copula inter *fubito* et *extempore*, quamvis *fubito et extempore* legendum coniiciat V. C. quod codex Elienfis det *fubito ut extempore.* In copulandis eiusmodi voculis, quae parum aut nihil inter fe diftant, milliesque una pro altera adhibetur, coniunctio modo additur, modo omittitur.[208]) Ita quod Florus lib. III. c. 6, 7. dixit *femel et in perpetuum*, illud lib. II. c. 12, 2. dicebat *femel in perpetuum;* ad quem locum pofteriorem confulas erud. et acutiffimum Dukerum. Sic quoque apud Ciceronem noftrum Tufc. lib. IV. c. 15. dicitur *per fe, fua fponte*, quod de N. Deor. lib. II. c. 11. eft *per fe ac fua fponte.* Eodem modo ἀσυνδέτως con-

208) Haec aliquantum diftant inter fe. Tamen nec cum Hottingero pleonafmum hunc valde inertem cenfebimus, neque ea ratione, quam Wopkenfius explanavit, defendemus. *Subito* enim eft non diuturnis monumentis expreffa, *ex tempore* autem eft non a difciplina praefcripta, non praeparata. Neque quaeram in Cic. Divinat. in Verr. 17, 57. utrum voc. *repente*, an verba *e veftigio* a gloffatoribus adiecta fuerint. Plautus Mil. 2, 2, 22. *ita abripuit repente fe fubito.* Haec ex communis vitae confuetudine tranfeunt etiam in oratorum ufum.

currunt *repente* et *e veſtigio*, lib. I. in Verrem: *Sed repente e veſtigio ex homine factus eſt Verres.* Conferamus iſta Min. Felic. Oct. cap. 16. *Dicam equidem, ut potero, pro viribus.* quo dextre contulit cl. Daviſius locum Lucretii lib. IV, 269. in quo parilis pleonaſmus et aſyndeton obtinet.

Duritiem penitus ſaxi ſentimus in alto. 259

Adde Plauti prol. Menaech. init. *Salutem primum iam a principio propitiam mihi atque vobis, ſpectatores, nuncio.* Quinctilianus Declam. VIII, 21. *Vix aegre miſero licuit mori.* ubi alterum aut *vix* aut *aegre* tollere, quod faciendum iudicabat celeb. Burmannus, mihi quidem religio eſt; nam ſi diſpliceat ſynonymia, voculam *aegre* ſic ab antecedente *vix* diſtinguito, ut exponas, *multo labore id agenti*, quam illius vim ut pluribus comprobem non opus eſt. Plura vide ſupra ad cap. 30.

Cap. XXXV, 77. *Itaque tribus his horis conciſus exerciens, atque ipſe interfectus eſt.* Pronomen *his* habet venuſtatem aliquam, ob quam illud non facile exſtirpaverim, licet a codice regio abſit. *Tribus his horis,* id eſt, tribus horis proximis, et continuis cum illo tempore, de quo ſermo eſt; ſive illud tempus ſubſequutae fuerint, ſive anteceſſerint; nam ea quoque vis eſt vocis *proximus*, cui plane reſpondet poteſtas huius pronominis.[209]) Salluſt. Iugurth. cap. 31, 2. *Nam illa quidem*

209) Vid. Drakenborch. ad Liv. 5, 51, 5. At neceſſe eſt, ut, quod proximum ita dicitur tempus, aut id tempus, quo qui loquitur, vivit, aut aliud, quod intelligitur, attingat. Neutrum apparet in loco Ciceronis, neque ipſum pronomen ſignificat *proximum.* Quare ſcripſiſſe videtur Cicero *itaque tribus iis horis* i. e. iis horis, quibus exercitum conciſum eſſe ex hiſtoriarum libris ſcimus.

piget dicere, his annis XV. quam ludibrio fueritis superbiae paucorum. ubi confulatur doct. Cortius. Phaedrus lib. I. fab. 1. *Ante hos fex menfes male, ait, dixifti mihi.* ubi vide Schefferum ac Burmannum. Caefar de B. Gall. lib. III. cap. 17. *Atque his paucis diebus • • fenatu fuo interfecto, - - portas clauferunt,* etc. et lib. V. c. 25. *Huic Caefar • • maiorum locum reftituerat. Tertium iam hunc* (i. e. ab hoc tempore) *annum regnantem inimici palam - - interfecerunt.* ad quem locum codices multos in curis fecundis commemorat cl. Davifius, qui *eum* ante *interfecerunt* agnofcunt; quae vocula addita forte a Caefare, praetermiffa autem a fcri-
260 ptore librario, qui quod praecedens *hunc* ad *Tasgetium* referret, *τὸ eum* fupervacuum fpongio incumbere putabat.[210])

Cap. XXXIX, 85. *Quid enim habet harufpex, cur pulmo incifus - - proferat diem? - - quid aftrologus, cur ftella Iovis aut Veneris coniuncta cum luna, ad ortus puerorum falutaris fit, Saturni, Martisve contraria? cur autem Deus dormientes nos moneat, vigilantes negligat? quid deinde caufae fit, cur Caffandra furens futura profpiciat, Priamus fapiens hoc idem facere non queat? Cur fiat quidque, quaeris. Recte omnino,* etc. Legit clar. editor, *quid deinde caufae eft, cur* etc.? haec enim, inquit, a fuperioribus non pendent. At mihi quidem omnino pendere videntur ab his fuperioribus, *cur autem Deus dormientes* etc.? fed illa male fufpenduntur ab iis, quae antecedunt, a quibus funt plena diftinctione feparanda. Itaque in lectione quidem

210) Librarius, qui omifit *eum* ante *interfecerunt*, etiam mutaffe videtur verba *tertium iamnunc annum regnantem.* Id enim nondum correctum exhibent editiones antiquae.

nihil mutandum, ſed ſublatis poſt verba *negligat* et *queat*, interrogandi notis, hoc modo ſcribendum - - *contraria? Cur autem - - negligat; quid deinde cauſae ſit, cur - - non queat; cur fiat quidque, quaeris. Recte omnino* etc. [211]) Ceterum quum mox ſequitur, *hac de re communis vita dubitavit;* exemplum habemus illuſtriſſimum, unde liqueat etiam Ciceronem nomen *vita* eo ſenſu uſurpaſſe, quem illi Phaedrus et alii tribuerunt, quum ſic loquerentur, *Prudenti vitam conſilio monet.* Per *vitam* nempe intelligebatur ipſe homo vel hominum genus, quam etiam Graecae vocis *βίος* ſignificationem multis probavit *ὁ πάνυ* Caſaub. ad Athen. lib. XV. c. 5. poſt eumque eruditiſſimus Hemſterhuis ad Luciani dialogos ſelectos. Ex Latinis ſcriptoribus plura exempla collegit celeb. Burmannus ad Phaed. prol. libri I. qui tamen humani quid patiebatur, quum Ciceronem eiusque aequales ita hanc vocem cepiſſe vix ſe putare ſcriberet. 261 Contrarium enim *ἀποδεικτικῶς* evincit locus memoratus, uti et plura talia. ſic Tuſc. lib. I. c. 45. *Sed profecto mors tum aequiſſumo animo oppetitur, cum ſuis ſe laudibus vita* (i. e. homo) *occidens conſolari poteſt.* et lib. III. c. 28. *futurum fuiſſe, ut omnibus perfectis artibus, omni doctrina hominum vita erudiretur.* vide quoque lib. V. c. 5. et alibi. [212])

211) Hottingerus in reliquis conſentiens haec notavit: „quod vero Wopkenſius poſt verba *negligat* et *queat* delendum exiſtimat ſignum interrogationis, ut apta tandem et illa ſint ex ſequenti verbo *quaeris*, in eo nimirum fruſtra eſt.“ Immo inconcinna eſſet oratio.

212) Burmann ad Lucan. 6, 311. „quum dixi hoc ſenſu eam vocem citra Phaedri tempora frequentiſſime poni, et etiam quosdam a Cicerone ita uſurpari iactare, Wopkens in Tull. lect. 3, 4. invertit Memnonitica ſtropha mea verba et dicit: *humani* etc. Quum tantum ex meis verbis poſſit

Cap. XL, 88. *et signis admoniti futura dicebant.* Lambinum merito redarguit clar. Davisius, verbum *dicere* in *praedicere* et hic et cap. sequente commutantem. Sed loco unico, a viro doctissimo in testimonium citato, digna sunt, quae adiungantur, sequentia. de Fato cap. 14. *ne Apollinem quidem futura posse dicere.* [213] Lactantius lib. I. c. 12, 10. *nisi Themis futura dixisset.* et Epit. cap. 73. *Haec autem a prophetis et a vatibus futura dicuntur.* Plaut. Poen. II. sc. 1. *non bona haruspex dixit.* Silius Ital. lib. XIII. v. 819.

- - *venturaque dixit*

Regna viro - -

ubi plura elegantissimus Drakenborgius.

colligi, alios id prodidisse, sed me nondum vidisse exempla ex Cicerone producta, quibus adductis ipse non modo id crederem, sed gauderem meam Phaedri explicationem inde confirmari. Quare licet non negari iam possit, *vitam* a Cicerone eo fere sensu dictam, videtur tamen potius ille vivendi rationem communem intellexisse, quam, ut Plinius et alii, ipsum genus humanum et saeculum, de quo agunt, quamquam non multum intersit. Gratiae ergo habendae forent Wopkensio, si simplicius, non, ut fere semper solet, maligne et insidenter mea verba, ut aliquid haberet, quod carperet, adduxisset: immo potuisset addere Virgilium, qui lib. VI. Aen. 663. *inventas aut qui vitam excoluere per artes.* ubi etiam vivendi ratio et disciplina potest explicari." Ernestius in Clavi Cicer. p. 835. Burmannum sequitur. Conf. Burmann. Sec. ad Antholog. T. I. p. 99. Ciceronis usus a recentioris temporis dictione eo differt, quod ille vocabulum *vita* non absolute de vita et consuetudine et moribus hominum usurpavit. Quare addit aut adiectivum, aut aliud nomen. Sed Plinius aliique *vitam* dixerunt pro vita hominum, sive pro vita communi. In Tusc. 1, 45. *vita occidens* dicitur, quam quis vixerit, pro vitae fine: 3, 28. *hominum vita* vocatur vivendi ratio: in 5, 5. de beata vita agitur. Et de Divin. additum est voc. *communis.*

213) Adde de Divinat. 2, 55, 70.

Cap. XL, 88. *Amphiarum ſic honoravit ſama Graeciae, Deus ut haberetur, atque ut ab eius ſolo, in quo eſt humatus, oracula peterentur.* Codicum monſtris nimium tribuiſſe videntur doctiſſimi duumviri Gruterus ac Iac. Gronovius, quorum ille tentabat.. *oracula praeſtarentur*, quod in libro quodam videret, *oracula peterentur vel praeberentur:* hic vero legebat *oracula praeberentur*, quod Palatinorum quidam referret. Sed ineleganter locutus fuiſſet Tullius, ſi Amphiarum ſic honoratum fuiſſe diceret, ut ab eo ſolo, in quo humatus eſſet, oracula praeſtarentur, vel praeberentur. Eſt quoque phraſiologia, quam cominiſcuntur iſti viri, inſolens atque rara; quum ea, quam tollunt, ſit Tullio familiariſſima. Si neſcis, vide ſupra cap. 34. et infra cap. 43. 262

Cap. XLI, 91. *Nec quisquam rex Perſarum poteſt eſſe qui non* etc. Huc vir cl. locum contulit Philonis Iudaei de ſpec. leg. pag. 611. aliis 792. *Τὴν μὲν οὖν*, inquit Philo, *ἀληθῆ μαγικὴν -- βασιλέων οἱ μέγιστοι, καὶ μάλιστα οἱ Περσῶν διαπονοῦσιν οὕτως, ὥστ' οὐδένα φασὶν ἐπὶ βασιλείαν παραληφθῆναι δύναμιν παρ' αὐτοῖς, εἰ μὴ* etc. At quod ille pro *δύναμιν* legit *δύνασθαι* vel *δυνάμενον*, coniectura eſt probabilis illa quidem, ſed vide tamen an, leviore cum mutatione, ſenſus haud incommodior exſurgat, ſi repoſuerimus, *ὥστ' οὐδὲν φασὶν ἐπὶ ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ παραληφθῆναι δύναμιν παρ' αὐτοῖς, εἰ μὴ* etc. nam *βασίλειος* vel *βασιλικὴ δύναμις* ſaepius, niſi fallor, idem denotat, quod *βασίλεια*. [214])

214) Nihil mutandum videtur, ſed coniungenda eſſe βασιλείαν δύναμιν, ut femininum ſua forma in hoc adiectivo efferatur, neo cautio illa adhibeatur, de qua Buttmannus in Gramm. uber. Tom. I. p. 247. loquutus eſt.

Cap. XLIII, 97. *quum coelum discessisse visum est, atque in eo animadversi globi.* Vox *globi*, ubi de meteoris sermo est, per se satis valere videtur, absque epitheto, quod adiiciendum putabatur, *ignei.* Sic enim saepenumero *columnae*, *trabes*, *virgae*, *coronae* absolute nominautur. Seneca epist. 94. *nocturni ignium tractus*, etc. *columnaeque ac trabes, et varia simulacra flammarum.* vide quoque Nat. Quaest. lib. I. cap. 10. et alibi.

Cap. XLVIII, 107.

Curantes magna cum cura, coucupientes,
Regni, dant operam simul auspicio augurioque.
Hinc Remus auspicio se devovet, atque secundam
Solus avem servat. At Romulus pulcer in alto
Quaerit Aventino, servans genus altivolantum.

Quaedam iam de hoc loco dixi supra ad N. Deor. II, 58.
263 Nunc aliud quid in illum tentabo, coniectura tamen dubitante, circumspectante, haesitante, multaque adversa reverente. Scilicet in eo reliqui scriptores consentiunt universi, Romulum ut augurium caperet, Palatinum, Remum vero petiisse Aventinum; eaque de causa mons posterior extra pomoerium fuit, quod Remus illuc auspicatum iverat. Nisi igitur melius quid in mentem venerit, reponamus

— *augurioque. HINC*
ROMULUS auspicio se devovet, arte secundam
Solus avem servans. REMUS ILLINC pulcer
in alto
Quaerit etc.

Sane vix est, ut in re tam vulgari tanto opere ab reliquis Ennius dissenserit. [215]

215) Hottingero Ennius videbatur memoria lapsus esse. Quod poetae tam prudenti vix imputari potest. Sed vid. Nie-

Cap. XLIX, 110. *Sed vigilantes animi vitae neceſ-ſitatibus ſerviunt, diiunguntque ſe a ſocietate divina.* Reſcribebat commentator eruditiſſimus, *Sed vigilantium animi* etc. propterea quod pro Quinti ſententia vel in ſomnis vigeant, atque adeo etiam vigilent animi, ut videre eſt cap. 51. lib. II. c. 67. et alibi. At nihil obſtat, quo minus Quintus in uno loco populari modo loquatur, quum ſit in alio philoſophice loquutus. Et in locis ſequentibus eadem plane loquendi ratio eſt. infra lib. II. c. 62. *Is* (animus) *incidit in varia viſa et incerta ex reliquiis, ut ait Ariſtoteles, inhaerentibus earum rerum, quas vigilans geſſerit.* et cap. 63. *ut mobiliter animus agitatus, quod vigilans viderit, dormiens videre videatur.* Sic quoque pueri in diſtichis Catonis didicimus:

> *Somnia ne cures; nam mens humana, quod optat* 264
> *Dum vigilat, ſpectat per ſomnum ſemper id ipſum.* [216])

Neque ſane in loco Ciceronis propoſito hoc culpandum, quod animis tribuitur id, quod proprie de ipſis hominibus ſit enuntiandum, vigilare ac ſervire vitae neceſſitatibus. Poteſt hoc illuſtrari ex illis, quae ſupra diximus ad Tuſc. II. c. 25. quibus adde iſta Senecae de Tranq. cap. 15. extr. *non poteſt grande aliquid et ſupra ceteros loqui, niſi mota mens.* Ita *vigilantes curae* ſunt quas curant homines vigilant, infra cap. 43. *non contenti vigilantibus curis, - - ſomniandi cauſa excuba-*

buhri aureum opus, Hiſtoriae romanae Vol. I. p. 228. edit. ſec.

216) Alii ſcripſerunt: *quod optat, dum vigilans ſperat, per ſomnum cernit id ipſum.* Codex, cuius varietatem notatam habeo, *vigilat.*

bant. Vigilantes cogitationes ſunt *vigilantium cogitationes:* lib. II. cap. 68. *inerant enim in . . animis vigilantium cogitationum veſtigia.* Quas phraſiologias ſi philoſophice inſpectes, haud minor in iis apparebit *ἀκυρολογία*, quam qua *animos* videmus interdiu dici *vigilantes*, adeoque nocte ſupponi *dormientes.* Atque hinc nihil etiam mutare auſim infra cap. 57. *ſic animi hominum cum mente permoti, per ſe libere incitati moventur, cernunt ea, quae* etc. ubi legebat vir cl. *quum in mente permotis* ſc. hominibus. Lactant. Epitomes cap. 71. *ergo anima immortalis eſt, et ideo praeſentia bona contemnit, quia ſunt alia potiora, quae poſt diſſolutionem corporis ſui aſſequatur.* ubi *ſui* tollebat vir idem, codice quodam fretus, qui quidem mihi videtur fidem fallere.

---

265 CAPUT V.

Cicero in lib. 1. de Divin. bis terve tentatur et illuſtratur. Plinius defenditur. Pleonaſmus, extrema puppis. *Repetitio eiusdem nominis. Sex Tullii loca defenduntur. Elliptica forma. Cicero obiter adſeritur.* Ita et ſic *notabili in uſu illuſtratur.*

Capite quinquageſimo libri primi Ciceronis de Divin[illegible]ne talia legimus: *et ex monte Taygeto extrema* [illegible]*uaſi puppis avulſa eſt.* In regio et Cantabrig. [illegible]itur, *et ex monte Taygeto extrema pars* [illegible]*aſi puppis avulſa eſt.* Daviſio videbatur no[illegible]ſſe, *ex monte Taygeto quaſi puppis avulſa* [illegible]a *extrema pars montis* ſint gloſſema librario[illegible]i vocem *puppis*, qua Cicero *μεταφορικῶς* ex[illegible]partem ſignificaverit, hoc modo explicandam

putarent: vix enim eſſe ut terſiſſimo ſcriptori odioſa *montis* repetitio excidiſſet. Male quoque Tullium intellectum putabat vir laudatus diligentiſſimo Plinio, qui montis parti abruptae puppis formam tribueret, dum ita loqueretur Hiſt. Nat. lib. II. c. 79. *et Taygeti montis magna pars ad formam puppis eminens abrupta eſt.* At vero metaphorica iſta ſignificatio nominis *puppis*, qua non navis tantummodo, ſed cuiusque alius rei extremitatem quamlibet denotet, Tullio aequalibusque eius haud ita uſitata fuit, quin illius exempla merito requiras. Et, ſi forte ſatis Latina, Ciceronisque ſtylo conſentanea eſſe probari poſſit, in hoc tamen loco, niſi me quidem fallunt omnia, agnoſci plane nequit; quippe quod manifeſto vetet vocula *quaſi*, alioquin enim idem eſſet, ut ſi diceres *avulſam eſſe quaſi extremam* 266
partem, quomodo numquam balbutiit Cicero, Quamobrem Tullii mentem recte adſequutus fuiſſe videtur Plinius, qui magnam montis partem, *ad formam puppis eminentem*, abruptam eſſe declaraverit: cumque nulla plane ſit tralatio vocis *puppis*, non potuerunt illam librarii ſibi explicandam putare. Quid ergo? vocem *pars* videntur adſcripſiſſe nugatores, quod *quaſi puppis* haud dici poſſe autumarent, niſi praeceſſiſſet *pars*, aut nomen iſtiusmodi ſubſtantivum; quod tamen falſum eſſe, demonſtravimus ad Acad. lib. I. c. 9. Vel quum *puppis* per ſe ſit extremum aliquid, forte crucem illis figebat adiectivum illud *extrema*, idque alio quodam ſubſtantivo credebant eſſe fulciendum. At *extrema puppis* dicitur eodem pleonaſmi genere, quo *extrema ora*, de N. Deor. II. c. 40. *primus ortus*, de Leg. lib. III. c. 8. *ſuprema mors*, Horat. lib. II. ep. 2. *ſincera veritas*, Min. Fel. in Oct. cap. 27. *falſa adulatio*, ibidem c. 29. cum nota cr. Daviſii. Nihil itaque in lectione

bant. Vigilantes cogitationes sunt *vigilantium cogitationes:* lib. II. cap. 68. *inerant enim in . . animis vigilantinm cogitationum vestigia.* Quas phrasiologias si philosophice inspectes, haud minor in iis apparebit *ἀκυρολογία*, quam qua *animos* videmus interdiu dici *vigilantes*, adeoque nocte supponi *dormientes.* Atque hinc nihil etiam mutare ausim infra cap. 57. *sic animi hominum cum mente permoti, per se libere incitati moventur, cernunt ea, quae* etc. ubi legebat vir cl. *quum in mente permotis* sc. hominibus. Lactant. Epitomes cap. 71. *ergo anima immortalis est, et ideo praesentia bona contemnit, quia sunt alia potiora, quae post dissolutionem corporis sui assequatur.* ubi *sui* tollebat vir idem, codice quodam fretus, qui quidem mihi videtur fidem fallere.

---

265 CAPUT V.

Cicero in lib. 1. de Divin. bis terve tentatur et illustratur. Plinius defenditur. Pleonasmus, extrema puppis. *Repetitio eiusdem nominis. Sex Tullii loca defenduntur. Elliptica forma. Cicero obiter adseritur.* Ita et sic *notabili in usu illustratur.*

Capite quinquagesimo libri primi Ciceronis de Divinatione talia legimus: *et ex monte Taygeto extrema montis quasi puppis avulsa est.* In regio et Cantabrig. codice legitur, *et ex monte Taygeto extrema pars montis quasi puppis avulsa est.* Davisio videbatur noster scripsisse, *ex monte Taygeto quasi puppis avulsa est:* ut illa *extrema pars montis* sint glossema librariorum, qui vocem *puppis*, qua Cicero *μεταφορικῶς* extremam partem significaverit, hoc modo explicandam

putarent: vix enim eſſe ut terſiſſimo ſcriptori odioſa
montis repetitio excidiſſet. Male quoque Tullium in-
tellectum putabat vir laudatus diligentiſſimo Plinio, qui
montis parti abruptae puppis formam tribueret, dum
ita loqueretur Hiſt. Nat. lib. II. c. 79. *et Taygeti mon-
tis magna pars ad formam puppis eminens abrupta
eſt.* At vero metaphorica iſta ſignificatio nominis *pup-
pis*, qua non navis tantummodo, ſed cuiusque alius rei
extremitatem quamlibet denotet, Tullio aequalibusque
eius haud ita uſitata fuit, quin illius exempla merito re-
quiras. Et, ſi forte ſatis Latina, Ciceroniſque ſtylo
conſentanea eſſe probari poſſit, in hoc tamen loco, niſi
me quidem fallunt omnia, agnoſci plane nequit; quip-
pe quod manifeſto vetet vocula *quaſi*, alioquin enim
idem eſſet, ut ſi diceres *avulſam eſſe quaſi extremam* 266
partem, quomodo numquam balbutiit Cicero. Quam-
obrem Tullii mentem recte adſequutus fuiſſe videtur
Plinius, qui magnam montis partem, *ad formam pup-
pis eminentem*, abruptam eſſe declaraverit: cumque
nulla plane ſit tralatio vocis *puppis*, non potuerunt
illam librarii ſibi explicandam putare. Quid ergo? vo-
cem *pars* videntur adſcripſiſſe nugatores, quod *quaſi
puppis* haud dici poſſe autumarent, niſi praeceſſiſſet
pars, aut nomen iſtiusmodi ſubſtantivum; quod tamen
falſum eſſe, demonſtravimus ad Acad. lib. I. c. 9. Vel
quum *puppis* per ſe ſit extremum aliquid, forte crucem
illis figebat adiectivum illud *extrema*, idque alio quo-
dam ſubſtantivo credebant eſſe fulciendum. At *extrema
puppis* dicitur eodem pleonaſmi genere, quo *extrema
ora*, de N. Deor. II. c. 40. *primus ortus*, de Leg. lib. III.
c. 8. *ſuprema mors*, Horat. lib. II. ep. 2. *ſincera veri-
tas*, Min. Fel. in Oct. cap. 27. *falſa adulatio*, ibidem
c. 29. cum nota cr. Daviſii. Nihil itaque in lectione

vulgata quempiam offendere poteſt, niſi forte quod *montis* tam ſubito ſequatur poſt *monte*. Iſta autem repetitio ſi displiceat, ferro ignique non opus eſt ad locum ita refingendum, *et ex monte Taygeto EXTREMITAS quaſi puppis avulſa eſt*, vel -- *extrema NAVIS quaſi puppis avulſa eſt.* [217]) Sed vel illam eiusdem nominis repetitionem de loco movere mihi plane religio eſt. ſic enim Frontinus de lim. agrorum pag. 42. *Relicta autem loca ſunt, quae ſive locorum iniquitate, ſive arbitrio conditoris relicta, limites non acceperunt.* Caeſar de B. Gall. lib. I. c. 38. *reliquum ſpatium - - mons continet magna altitudine, ita ut radices eius montis, ex utraque parte, ripae fluminis contingant.* et lib. VI.
267 c. 18. *In reliquis vitae inſtitutis hoc fere a reliquis differunt.* Cicero de Fin. lib. I. c. 13. *gubernatoris ars - - utilitate, non arte laudatur.* Tuſc. lib. I. c. 22. *Eſt illud quidem vel maximum, animo ipſo animum videre,* (quae etiam, ut hoc obiter moneam, eadem Syneſii ἔννοια eſt, epiſt. 44. p. 116. κἄπειτα αὐτὴν τὴν ψυχὴν αὐτῇ τῇ ψυχῇ θεασάμενος, etc.) et cap. 19.

217) Has coniecturas ne flocci quidem faciamus. In exemplis, quae ad defendendum vocabulum *montis* afferuntur, plurima ſunt alieni generis. Huc enim duo tantum pertinent, Frontini et Caeſaris de Bell. Gall. 1, 38.: in reliquis aut idem vocabulum ad aliam rem refertur, aut, praemiſſa relativa ſententia, iterum ponendum erat vocabulum in primaria parte enuntiationis. Apud Caeſarem quum legatur in aliis libris *ut radices montis*, omiſſo pronomine *eius*, mirari licet, quod nemo adhuc vocabulum *montis* interpolationis nomine ſuſpectum habuit. Attamen illud *eius* additum videtur ab aliquo, qui perſpicuitati conſulere voluerit. In Ciceronis loco equidem nihil mutaverim: nam verba *montis quaſi puppis* vix poſſunt divelli, et quod antea *Taygeto* additur voc. *monte*, non factum eſt a gloſſatore, ſed ex more Ciceronis.

Accedit ut eo facilius animus evadat ex hoc aere, . . . quod nihil eſt animo velocius, nulla eſt velocitas, quae poſſit cum animi celeritate contendere. lib. III. c. 26. *Sed ad hanc opinionem magni mali cum illa etiam opinio acceſſit.* de Legibus lib. II. c. 6. *ut priusquam ipſam legem recitem, de eius legis laude dicam.* Catil. orat. III. c. 10. *In hoc autem bello, quale bellum nulla unquam barbaria cum gente ſua geſſit, quo bello lex haec fuit conſtituta.* ad Quint. Frat. lib. I. ep. 1, 6. *quae res ad officium imperii tui . . . pertinebunt. de his rebus ne quid attingat.* His adde quae Barthius ad Stat. Theb. X. vſ. 449. Cortius ad Salluſt. Cat. c. 23, 3. et nos ad Tuſc. III. c. 5.[218]) Hisce autem munimentis facile ſeſe tuentur loca ſequentia, quae coniecturis ſuis aggreſſi ſunt docti. de Leg. lib. III. c. 18. *eſt ſenatori neceſſarium noſſe remp.* (*idque late patet*) *quid habeat militum, quid valeat aerario; quos ſocios reſp. habeat, quos amicos.* *τὸ reſpub.* pro gloſſa habebat Manutius.[219]) ad Q. Frat. lib. I. ep. 1, 10. *Et quidem de iſto genere honorum quid ſentirem, ſcripſi ad te ante: ſemper eos putavi, ſi vulgares eſſent, viles; . . ſi vero meritis tuis tribuerentur, exiſtimabam multam tibi in his honoribus operam eſſe ponendam.* vocem *honoribus* delendam putabat editor nuperus. Tuſc. lib. IV. c. 30. *Eſt enim metus ut aegritudo praeſentis, ſic ille futuri mali: itaque nonnulli aegritudinis quandam partem metum eſſe dicebant; alii autem metum praemoleſtiam appella-* 268

-are

218) Conf. p. 106.

219) Haec res tranſacta eſt per Goerenzium et Moſerum, quos vide. Beierus contradicturus erat. In reliquis exemplis allatis, praeter locum Tuſcul. 5, 31., qui haeſerit, aut adeo emendationem adhibuerit, is de orationis virtutibus vix iudicabit prudenter.

Cap. XL, 88. *et fignis admoniti futura dicebant.* Lambinum merito redarguit clar. Davifius, verbum *dicere* in *praedicere* et hic et cap. fequente commutantem. Sed loco unico, a viro doctiffimo in teftimonium citato, digna funt, quae adiungantur, fequentia. de Fato cap. 14. *ne Apollinem quidem futura poffe dicere.* [213]) Lactantius lib. I. c. 12, 10. *nifi Themis futura dixiffet.* et Epit. cap. 73. *Haec autem a prophetis et a vatibus futura dicuntur.* Plaut. Poen. II. fc. 1. *non bona harufpex dixit.* Silius Ital. lib. XIII. v. 819.

- - *venturaque dixit*

Regna viro - -

ubi plura elegantiffimus Drakenborgius.

colligi, alios id prodidiffe, fed me nondum vidiffe exempla ex Cicerone producta, quibus adductis ipfe non modo id crederem, fed gauderem meam Phaedri explicationem inde confirmari. Quare licet non negari iam poffit, *vitam* a Cicerone eo fere fenfu dictam, videtur tamen potius ille vivendi rationem communem intellexiffe, quam, ut Plinius et alii, ipfum genus humanum et faeculum, de quo agunt, quamquam non multum interfit. Gratiae ergo habendae forent Wopkenfio, fi fimplicius, non, ut fere femper folet, maligne et infidenter mea verba, ut aliquid haberet, quod carperet, adduxiffet: immo potuiffet addere Virgilium, qui lib. VI. Aen. 663. *inventas aut qui vitam excoluere per artes.* ubi etiam vivendi ratio et difciplina poteft explicari." Erneftius in Clavi Cicer. p. 835. Burmannum fequitur. Conf. Burmann. Sec. ad Antholog. T. I. p. 99. Ciceronis ufus a recentioris temporis dictione eo differt, quod ille vocabulum *vita* non abfolute de vita et confuetudine et moribus hominum ufurpavit. Quare addit aut adiectivum, aut aliud nomen. Sed Plinius aliique *vitam* dixerunt pro vita hominum, five pro vita communi. In Tufc. 1, 45. *vita occidens* dicitur, quam quis vixerit, pro vitae fine: 3, 28. *hominum vita* vocatur vivendi ratio: in 5, 5. de beata vita agitur. Et de Divin. additum eft voc. *communis.*

213) Adde de Divinat. 2, 55, 70.

Cap. XL, 88. *Amphiarum ſic honoravit fama Graeciae, Deus ut haberetur, atque ut ab eius ſolo, in quo eſt humatus, oracula peterentur.* Codicum monſtris nimium tribuiſſe videntur doctiſſimi duumviri Gruterus ac Iac. Gronovius, quorum ille tentabat.. *oracula praeſtarentur*, quod in libro quodam videret, *oracula peterentur vel praeberentur:* hic vero legebat *oracula praeberentur*, quod Palatinorum quidam referret. Sed ineleganter locutus fuiſſet Tullius, ſi Amphiarum ſic honoratum fuiſſe diceret, ut ab eo ſolo, in quo humatus eſſet, oracula praeſtarentur, vel praeberentur. Eſt quoque phraſiologia, quam comminiſcuntur iſti viri, inſolens atque rara; quum ea, quam tollunt, ſit Tullio familiariſſima. Si neſcis, vide ſupra cap. 34. et infra cap. 43. 262

Cap. XLI, 91. *Nec quisquam rex Perſarum poteſt eſſe qui non* etc. Huc vir cl. locum contulit Philonis Iudaei de ſpec. leg. pag. 611. aliis 792. *Τὴν μὲν οὖν,* inquit Philo, *ἀληθῆ μαγικὴν -- βασιλέων οἱ μέγιστοι, καὶ μάλιστα οἱ Περσῶν διαπονοῦσιν οὕτως, ὥστ᾽ οὐδένα φασὶν ἐπὶ βασιλείαν παραληφθῆναι δύναμιν παρ᾽ αὐτοῖς, εἰ μὴ* etc. At quod ille pro *δύναμιν* legit *δύνασθαι* vel *δυνάμενον*, coniectura eſt probabilis illa quidem, ſed vide tamen an, leviore cum mutatione, ſenſus haud incommodior exſurgat, ſi repoſuerimus, *ὥστ᾽ οὐδὲν φασὶν ἐπὶ ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ παραληφθῆναι δύναμιν παρ᾽ αὐτοῖς, εἰ μὴ* etc. nam *βασίλειος* vel *βασιλικὴ δύναμις* ſaepius, niſi fallor, idem denotat, quod *βασίλεια*. [214])

214) Nihil mutandum videtur, ſed coniungenda eſſe βασιλείαν δύναμιν, ut femininum ſua forma in hoc adiectivo efferatur, nec cautio illa adhibeatur, de qua Buttmannus in Gramm. uber. Tom. I. p. 247. loquutus eſt.

Cap. XLIII, 97. *quum coelum diſceſſiſſe viſum eſt, atque in eo animadverſi globi.* Vox *globi*, ubi de meteoris ſermo eſt, per ſe ſatis valere videtur, absque epitheto, quod adiiciendum putabatur, *ignei.* Sic enim ſaepenumero *columnae*, *trabes*, *virgae*, *coronae* abſolute nominantur. Seneca epiſt. 94. *nocturni ignium tractus*, etc. *columnaeque ac trabes, et varia ſimulacra flammarum.* vide quoque Nat. Quaeſt. lib. I. cap. 10. et alibi.

Cap. XLVIII, 107.

Curantes magna cum cura, concupientes,
Regni, dant operam ſimul anſpicio augurioque.
Hinc Remus auſpicio ſe devovet, atque ſecundam
Solus avem ſervat. At Romulus pulcer in alto
Quaerit Aventino, ſervans genus altivolantum.

Quaedam iam de hoc loco dixi ſupra ad N. Deor. II, 58.
263 Nunc aliud quid in illum tentabo, coniectura tamen dubitante, circumſpectante, haeſitante, multaque adverſa reverente. Scilicet in eo reliqui ſcriptores conſentiunt univerſi, Romulum ut augurium caperet, Palatinum, Remum vero petiiſſe Aventinum; eaque de cauſa mons poſterior extra pomoerium fuit, quod Remus illuc auſpicatum iverat. Niſi igitur melius quid in mentem venerit, reponamus

— *augurioque. HINC*
ROMULUS auſpicio ſe devovet, arte ſecundam
Solus avem ſervans. REMUS ILLINC pulcer in alto
Quaerit etc.

Sane vix eſt, ut in re tam vulgari tanto opere ab reliquis Ennius diſſenſerit.[215]

215) Hottingero Ennius videbatur memoria lapſus eſſe. Quod poetae tam prudenti vix imputari poteſt. Sed vid. Nic-

Cap. XLIX, 110. *Sed vigilantes animi vitae neceſſitatibus ſerviunt, diiunguntque ſe a ſocietate divina.* Reſcribebat commentator eruditiſſimus, *Sed vigilantium animi* etc. propterea quod pro Quinti ſententia vel in ſomnis vigeant, atque adeo etiam vigilent animi, ut videre eſt cap. 51. lib. II. c. 67. et alibi. At nihil obſtat, quo minus Quintus in uno loco populari modo loquatur, quum ſit in alio philoſophice loquutus. Et in locis ſequentibus eadem plane loquendi ratio eſt. infra lib. II. c. 62. *Is* (animus) *incidit in varia viſa et incerta ex reliquiis, ut ait Ariſtoteles, inhaerentibus earum rerum, quas vigilans geſſerit.* et cap. 63. *ut mobiliter animus agitatus, quod vigilans viderit, dormiens videre videatur.* Sic quoque pueri in diſtichis Catonis didicimus:

> *Somnia ne cures; nam mens humana, quod optat* 264
> *Dum vigilat, ſpectat per ſomnum ſemper id ipſum.* 216)

Neque ſane in loco Ciceronis propoſito hoc culpandum, quod animis tribuitur id, quod proprie de ipſis hominibus ſit enuntiandum, vigilare ac ſervire vitae neceſſitatibus. Poteſt hoc illuſtrari ex illis, quae ſupra diximus ad Tuſc. II. c. 25. quibus adde iſta Senecae de Tranq. cap. 15. extr. *non poteſt grande aliquid et ſupra ceteros loqui, niſi mota mens.* Ita *vigilantes curae* ſunt quas curant homines vigilant, infra cap. 43. *non contenti vigilantibus curis, - - ſomniandi cauſa excuba-*

buhri aureum opus, Hiſtoriae romanae Vol. I. p. 228. edit. ſec.

216) Alii ſcripſerunt: *quod optat, dum vigilans ſperat, per ſomnum cernit id ipſum.* Codex, cuius varietatem notatam habeo, *vigilat.*

bant. Vigilantes cogitationes ſunt *vigilantium cogitationes:* lib. II. cap. 68. *inerant enim in . . animis vigilantium cogitationum veſtigia.* Quas phraſiologias ſi philoſophice inſpectes, haud minor in iis apparebit *ἀκυρολογία*, quam qua *animos* videmus interdiu dici *vigilantes*, adeoque nocte ſupponi *dormientes*. Atque hinc nihil etiam mutare auſim infra cap. 57. *ſic animi hominum cum mente permoti, per ſe libere incitati moventur, cernunt ea, quae* etc. ubi legebat vir cl. *quum in mente permotis* ſc. hominibus. Lactant. Epitomes cap. 71. *ergo anima immortalis eſt, et ideo praeſentia bona contemnit, quia ſunt alia potiora, quae poſt diſſolutionem corporis ſui aſſequatur.* ubi *ſui* tollebat vir idem, codice quodam fretus, qui quidem mihi videtur fidem fallere.

265

CAPUT V.

Cicero in lib. 1. de Divin. bis terve tentatur et illuſtratur. Plinius defenditur. Pleonaſmus, extrema puppis. *Repetitio eiusdem nominis. Sex Tullii loca defenduntur. Elliptica forma. Cicero obiter adſeritur.* Ita et ſic *notabili in uſu illuſtratur.*

Capite quinquageſimo libri primi Ciceronis de Divinatione talia legimus: *et ex monte Taygeto extrema montis quaſi puppis avulſa eſt.* In regio et Cantabrig. codice legitur, *et ex monte Taygeto extrema pars montis quaſi puppis avulſa eſt.* Daviſio videbatur noſter ſcripſiſſe, *ex monte Taygeto quaſi puppis avulſa eſt:* ut illa *extrema pars montis* ſint gloſſema librariorum, qui vocem *puppis*, qua Cicero *μεταφορικῶς* extremam partem ſignificaverit, hoc modo explicandam

putarent: vix enim eſſe ut terſiſſimo ſcriptori odioſa *montis* repetitio excidiſſet. Male quoque Tullium intellectum putabat vir laudatus diligentiſſimo Plinio, qui montis parti abruptae puppis formam tribueret, dum ita loqueretur Hiſt. Nat. lib. II. c. 79. *et Taygeti montis magna pars ad formam puppis eminens abrupta eſt.* At vero metaphorica iſta ſignificatio nominis *puppis*, qua non navis tantummodo, ſed cuiusque alius rei extremitatem quamlibet denotet, Tullio aequalibusque eius haud ita uſitata fuit, quin illius exempla merito requiras. Et, ſi forte ſatis Latina, Ciceronisque ſtylo conſentanea eſſe probari poſſit, in hoc tamen loco, niſi me quidem fallunt omnia, agnoſci plane nequit; quippe quod manifeſto vetet vocula *quaſi*, alioquin enim idem eſſet, ut ſi diceres *avulſam eſſe quaſi extremam* 266
partem, quomodo numquam balbutiit Cicero. Quamobrem Tullii mentem recte adſequutus fuiſſe videtur Plinius, qui magnam montis partem, *ad formam puppis eminentem*, abruptam eſſe declaraverit: cumque nulla plane ſit tralatio vocis *puppis*, non potuerunt illam librarii ſibi explicandam putare. Quid ergo? vocem *pars* videntur adſcripſiſſe nugatores, quod *quaſi puppis* haud dici poſſe autumarent, niſi praeceſſiſſet *pars*, aut nomen iſtiusmodi ſubſtantivum; quod tamen falſum eſſe, demonſtravimus ad Acad. lib. I. c. 9. Vel quum *puppis* per ſe ſit extremum aliquid, forte crucem illis figebat adiectivum illud *extrema*, idque alio quodam ſubſtantivo credebant eſſe fulciendum. At *extrema puppis* dicitur eodem pleonaſmi genere, quo *extrema ora*, de N. Deor. II. c. 40. *primus ortus*, de Leg. lib. III. c. 8. *ſuprema mors*, Horat. lib. II. ep. 2. *ſincera veritas*, Min. Fel. in Oct. cap. 27. *falſa adulatio*, ibidem c. 29. cum nota cr. Daviſii. Nihil itaque in lectione

vulgata quempiam offendere poteſt, niſi forte quod *montis* tam ſubito ſequatur poſt *monte.* Iſta autem repetitio ſi diſpliceat, ferro ignique non opus eſt ad locum ita refingendum, *et ex monte Taygeto EXTREMITAS quaſi puppis avulſa eſt*, vel -- *extrema NAVIS quaſi puppis avulſa eſt.* [217]) Sed vel illam eiusdem nominis repetitionem de loco movere mihi plane religio eſt. ſic enim Frontinus de lim. agrorum pag. 42. *Relicta autem loca ſunt, quae ſive locorum iniquitate, ſive arbitrio conditoris relicta, limites non acceperunt.* Caeſar de B. Gall. lib. I. c. 38. *reliquum ſpatium - - mons continet magna altitudine, ita ut radices eius montis, ex utraque parte, ripae fluminis contingant.* et lib. VI.
267 c. 18. *In reliquis vitae inſtitutis hoc fere a reliquis differunt.* Cicero de Fin. lib. I. c. 13. *gubernatoris ars--utilitate, non arte laudatur.* Tuſc. lib. I. c. 22. *Eſt illud quidem vel maximum, animo ipſo animum videre,* (quae etiam, ut hoc obiter moneam, eadem Syneſii ἔννοια eſt, epiſt. 44. p. 116. κἄπειτα αὐτὴν τὴν ψυχὴν αὐτῇ τῇ ψυχῇ Ἁεασάμενος, etc.) et cap. 19.

217) Has coniecturas ne flocci quidem faciamus. In exemplis, quae ad defendendum vocabulum *montis* afferuntur, plurima ſunt alieni generis. Huc enim duo tantum pertinent, Frontini et Caeſaris de Bell. Gall. 1, 38.: in reliquis aut idem vocabulum ad aliam rem refertur, aut, praemiſſa relativa ſententia, iterum ponendum erat vocabulum in primaria parte enuntiationis. Apud Caeſarem quum legatur in aliis libris *ut radices montis*, omiſſo pronomine *eius*, mirari licet, quod nemo adhuc vocabulum *montis* interpolationis nomine ſuſpectum habuit. Attamen illud *eius* additum videtur ab aliquo, qui perſpicuitati conſulere voluerit. In Ciceronis loco equidem nihil mutaverim: nam verba *montis quaſi puppis* vix poſſunt divelli, et quod antea *Taygeto* additur voc. *monte*, non factum eſt a gloſſatore, ſed ex more Ciceronis.

Accedit ut eo facilius animus evadat ex hoc aere, ... quod nihil eſt animo velocius, nulla eſt velocitas, quae poſſit cum animi celeritate contendere. lib. III. c. 26. *Sed ad hanc opinionem magni mali cum illa etiam opinio acceſſit.* de Legibus lib. II. c. 6. *ut priusquam ipſam legem recitem, de eius legis laude dicam.* Catil. orat. III. c. 10. *In hoc autem bello, quale bellum nulla unquam barbaria cum gente ſua geſſit, quo bello lex haec fuit conſtituta.* ad Quint. Frat. lib. I. ep. 1, 6. *quae res ad officium imperii tui ... pertinebunt. de his rebus ne quid attingat.* His adde quae Barthius ad Stat. Theb. X. vſ. 449. Cortius ad Salluſt. Cat. c. 23, 3. et nos ad Tuſc. III. c. 5. [218]) Hisce autem munimentis facile ſeſe tuentur loca ſequentia, quae coniecturis ſuis aggreſſi ſunt docti. de Leg. lib. III. c. 18. *eſt ſenatori neceſſarium noſſe remp. (idque late patet) quid habeat militum, quid valeat aerario; quos ſocios reſp. habeat, quos amicos. τὸ reſpub.* pro gloſſa habebat Manutius. [219]) ad Q. Frat. lib. I. ep. 1, 10. *Et quidem de iſto genere honorum quid ſentirem, ſcripſi ad te ante: ſemper eos putavi, ſi vulgares eſſent, viles; .. ſi vero meritis tuis tribuerentur, exiſtimabam multam tibi in his honoribus operam eſſe ponendam.* vocem *honoribus* delendam putabat editor nuperus. Tuſc. lib. IV. c. 30. *Eſt enim metus ut aegritudo praeſentis, ſic ille futuri mali: itaque nonnulli aegritudinis quandam partem metum eſſe dicebant: alii autem metum praemoleſtiam appella-* 268

218) Conf. p. 106.

219) Haec res tranſacta eſt per Goerenzium et Moſerum, quos vide. Beierus contradicturus erat. In reliquis exemplis allatis, praeter locum Tuſcul. 5, 31., qui haeſerit, aut adeo emendationem adhibuerit, is de orationis virtutibus vix iudicabit prudenter.

bant. Davisius legebat, *alii autem eum praemolestiam appellabant.* lib. V. c. 5. *Si enim nulla virtus prudentia vacat, prudentia ipsa hoc videt, non omnes bonos esse etiam beatos; multaque de M. Attilio - - recordatur. Beatam vitam, si imaginibus potius uti, quam rebus ipsis placet, conantem ire in eculeum retinebit ipsa prudentia.* posterius illud *ipsa prudentia* librariis attribuebat idem vir clarissimus. ibidem cap. 31. *sic vita non solum undiquaque referta bonis est, sed si multo maiore et graviore ex parte bona propendent, beata recte dici potest. Sequetur igitur bonorum ratione* etc. Bentleius coniiciebat, *Sequetur igitur horum ratione.*[220]) lib. III. c. 28. *quod cervis et cornicibus vitam diuturnam, - - hominibus tam exiguam vitam dedisset,* explodebat posterius illud *vitam* vir idem eximius.

Cap. LI, 116. *Hic magna quaedam exoritur, - - somniorum Antiphontis interpretatio, eodemque modo et oraculorum et vaticinationum: sunt enim explanatores, ut grammatici poetarum.* Lambinus legebat *sunt enim harum rerum explanatores*, Davisius *sunt enim explanatores omnium horum,* quod reg. et Cantab. haberent *sunt explanatores somniorum.* Mihi autem, leviore mutatione, reponendum videtur.. *interpretatio: eodemque m. e. o. e. vaticinationum sunt ETIAM explanatores, u. g. p.*[221]) Sequitur: *Nam ut aurum et argentum, aes, ferrum frustra natura divina genuisset, nisi eadem docuisset, quemadmodum ad eorum venas*

Oa

220) Quod quum legatur in codicibus, verum et antiquum videtur.

221) Illud *etiam* vehementer languet, nec quidquam offensionem praebet in vulgari scriptura: quamquam ob compendii similitudinem facillima est emendatio, *sunt enim eorum explanatores.*

perveniretur: nec ſruges terrae, baccasve arborum cum utilitate ulla generi humano dediſſet, niſi earum cultus et conditioues tradidiſſet; materiave quid iuvaret, niſi confectionis eius ſabricam haberemus? ſic cum omni utilitate, quam Dii hominibus dederunt, ars aliqua coniuncta eſt, per quam illa utilitas percipi 269
poſſit, Locum prolixius deſcripſi, quo facilius conſtet, quid me in illo male habeat. Hoc autem eſt illa interrogandi forma, *materiave .. haberemus?* quam ſi cum praecedentibus *προτάσεως* membris conferas, manifeſta fiet orationis abſolutae in interrogatoriam converſio longe duriſſima, atque Tullii ſtylo comptiſſimo prorſus aliena. Hoc autem ingens, ut ego arbitror, incommodum tollendum videtur, ita ſcribendo ac diſtinguendo: *Nam ET aurum .... haberemus? Sic cum omni* etc. nam *πρότασις* aliquando abſolute enunciatur, ut ſit ab *ἀποδόσει* puncto, quod vocamus, ſeparanda; ut iam vidimus, ad lib. III. de Nat. Deor. cap. 10. [222])

Ibidem: *Quomodo autem .. videant, quae nusquam etiam tunc ſint, magna quaeſtio eſt.* Sunt viri docti, qui lacunam ſtatuunt in huiusmodi locis, ſed falluntur. [223]) Exemplo ſit locus ille de Nat. Deor. lib. I. c. 1. *utrum nihil agant .. an* etc. *magna diſſenſio eſt:* ubi Manutius legebat *magna de eo quaeſtio eſt*, Lambinus *de eo magna diſſenſio eſt.* At pari quoque modo et

222) Errorem Wopkenſii gnaviter redarguit Hottingerus. Ipſe ille meliora docuerat ad Tuſc. 5, 27. p. 151.

223) Nimirum falluntur hodierni ſermonis ratione. Nos enim utimur verbis *Gegenſtand*, *Gefühl* et ſimilibus ad notionem et modum rerum diſtinctius ſignificandum, quibus Latini carent, et ipſas res deſignant. Ita apud Ciceronem *quaeſtio* eſt res, de qua quaeritur, *der Gegenſtand der Unterſuchung*, *officium* ſaepe id quod *Pflichtgefühl*, et ſic alia.

Cicero passim, et Min. Felix cap. 11. *culpam tamen vel innocentiam fato tribui, . . vestra consensio est.* Lactantius lib. III. cap. 8, 16. *quae ipsa quae sint, magna contentio est.*

Cap. LIII, 121. *Ut igitur qui se tradet ita quieti, praeparato animo cum bonis cogitationibus, tum rebus ad tranquillitatem adcommodatis* etc. Voculam *ita,* praetermittentibus regio et Cantab., tamquam superfluam et spuriam expungebat editor doct. Omnino illam oratio non ita flagitat, ut sensu salvo atque incolumi migrare hinc non posset; verum tamen ubi de quiete occupationumque remissione sermo est, haud inelegans videtur huiusmodi particulae usus, quem auribus iudi-
270 care facilius est, quam verbis describere. 224) Horatius lib. II. oda XI, 14.

Cur non sub alta vel plantano, vel hac
Pinu iacentes sic temere —
Potamus uncti?

Seneca epist. 82. initio: *Multum interest inter otium et conditivum. Quid ergo? inquis, non satius est vel sic iacere, quam istis officiorum vorticibus volutari?* Virgilius Aeneid. I. 229.

— cum Iuppiter aethere summo
Despiciens mare velivolum terrasque iacentes,

224) Hoc proprium est vocabulo *sic.* Vellem auctor adiecisset exempla verbi *ita.* Id hoc loco spectat ad proxima verba *praeparato animo* etc. Nam interdum *ita* praemittitur iis, quae ipsum modum demum indicant. In Senecae de Benef. 1, 1. restituendum videtur: *Sequitur enim, ut male collata male debeantur, de quibus non redditis sero querimur: ita enim perierant, quum darentur.* Vulgo legitur *ista.*

Littoraque et latos populos, sic vertice coeli
Constitit, et Libyae defixit lumina regnis.

Apposite D. Ioannes Euang. IV, 6. Ὁ οὖν Ἰησοῦς κεκοπιακὼς ἐκ τῆς ὁδοιπορίας, ἐκαθίζετο οὕτως ἐπὶ τῇ πηγῇ. ad quem locum vide Possinum in Spicil. Euang. §. 67. in primisque doct. Raphelium et Elsnerum, quibus etiam confer Vigerum de Idiot. L. G. p. 301.

CAPUT VI.

Origines defenditur. Pleonasmus pronominis apud Graecos illustratur, et in Xenophonte atque Arriano adseritur. Clemens Alexandr. ex coniectura cl. Hemsterhusii emendatur. Ciceronis locus in lib. I. Div. vindicatur.

Ad haecce verba capitis 53. libri primi Ciceronis de Divinatione, *Eadem efficit in avibus divina mens* etc. hunc locum Originis contra Celsum lib. IV. p. 222. allegabat erud. Davisius, ubi inter alia sic loquitur ille auctor: ἄλλοι θειοτέρας αὐτῶν, καὶ πρὸς τοῦτ' ἐπιτη- 271
δείους αὐτῶν εἶναι τὰς ψυχάς. Vocem αὐτῶν in priore aut posteriore membro delendam credebat vir laudatus, quippe quae prorsus abundet. [225]) Attamen παρέλκον illud haud inusitatum est, ne Atticis quidem optimaeque notae auctoribus, ut iam observavit Lamb. Bos ad haecce Rom. VII, 21. Εὑρίσκω ἄρα τὸν νόμον, τῷ θέλοντι ἐμοὶ ποιεῖν τὸ καλὸν, ὅτι ἐμοὶ τὸ κακὸν παράκειται. et P. Horreus ad verba Aeschinis Socr. Dial. III. §. 1. Ἐξιόντι μοι ἐς Κυνόσαργες, καὶ γενομένῳ μοι

225) Non tantum abundat, sed orationem omnino turbat. Et videtur errore calami proxima verba praetermittentis factum esse.

κατὰ τὸν Ἔιλισσον etc. Nos alia quaedam addemus, ut locum etiam unum et alterum, praeter hunc Originis, iuxta vulgatam lectionem vindicemus. D. Matth. VIII, 1. *Καταβάντι δὲ αὐτῷ ἀπὸ τοῦ ὄρους, ἠκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοὶ πολλοί.* et plura talia ex S. novi testamenti ſcriptoribus protulit Vorſtius de Hebraismis N. T. cap. XXVII. p. 108. Aeſchin. Socraticus Dial. II. §. 13. *ἐγὼ τοι ὑμᾶς . . αὐτὸς ἂν ὑμᾶς ἐπειρώμην παύειν τῆς διαφορᾶς.* Xenophon Cyropaed. lib. VI. p. 170. A. [4, 7.] *ὅτι ἐμὲ αἰχμάλωτον γεγενημένην, καὶ ἐξαιρεθεῖσαν ἑαυτῷ, οὔτε με ὡς δούλην ἠξίωσε κεκτῆσθαι,* etc. lib. IV. p. 107. E. [5, 29.] *σκέψαι δὲ, καὶ οἵῳ ὄντι μοι περί σε, οἷος ὢν περὶ ἐμὲ, ἔπειτα μοι μέμφῃ.* lib. VIII. p. 222. A. [4, 11.] *ἃ δὲ ἐμὲ αἴσθοιτο βουλόμενον μὲν εἰδέναι τοὺς συμμάχους, αὐτὸν δὲ ἐμὲ αἰσχυνόμενον περὶ ἐμαυτοῦ λέγειν, ταῦτα* etc. lib. V. p. 128. B. [3, 19.] *σὲ δ' ἔφη, ὦ Γαδάτα, ὁ Ἀσσύριος παῖδας μὲν, ὡς ἔοικε, τὸ ποιεῖν ἀφείλετο, οὐ μέντοι τό γε φίλους κτᾶσθαι σὲ δύνασθαι ἀπεστέρησεν.* Haec loca cum impunita dimiſiſſet Leunclavius, tandem ſcrupulum movere incepit in his, Mem.orab lib. V. p. 847. B. [Oecon. 10, 4.] *οὐ γὰρ ἂν ἔγωγέ σε δυναίμην, εἰ τοιοῦτος εἴης, ἀσπάσασθαί σε ἐκ τῆς ψυχῆς.* ubi vir ille doctus „in his, inquit, *ἔγωγε σε* „*δυναίμην* expungendum *σε*, quum *ἀσπάσασθαι σε*
272 „paulo poſt idoneo loco pronomen hoc exhibeat" quod quidem iudicium talo ſatis firmo niti haudquaquam videtur. [226]) Fortean recte quoque ſe habet geminatio iſta, apud Arrian. Diſſert. Epict. lib. IV. c. 4. p. 455. *ἂν ἅπαξ εἴπῃς, πότε τις εἰς Ἀθῆνας ἀπέλθῃ,* (legendum videtur *ποθεῖν εἰς Ἀθῆνας ἀπελθεῖν*, vel *πότε ἔσται*

226) Id etiam noviſſimi editores cognoverunt. Cf. Matthiae Gramm. p. 1312.

*εἰς Ἀθῆνας ἀπελθεῖν;) ἀπώλου· ἀνάγκη σε ταύτην
τὴν ὄρεξιν ἀτελῆ μὲν οὖσαν ἀτυχῆ σε ποιεῖν.* ubi clar.
Meibomius coniiciebat, *ἀνάγκη δὲ* vel *ἀνάγκη γε ταύ-
την τὴν* etc.

Cap. LIV, 122. *Hoc nimirum illud eſt, quod de
Socrate accepimus,* etc.. Ad haec illuminanda, op-
portune vir cl. contulit locum Clementis Alex. Strom.
lib. I. pag. 368. edit. Oxon. *καὶ τῷ Σωκράτει τὸ δαι-
μόνιον αἴτιον ἦν, οὐχὶ μὴ κωλύον, ἀλλὰ προτρέπον,
εἰ καὶ μὴ προέτρεπεν.* Sed quod ille hic legendum
coniiciebat, *οὐχὶ μὴ μόνον κωλύον, ἀλλὰ προτρέπον·*
aequi bonique conſulat, ſi hac de coniectura libere rur-
ſum dicam, quid ſentiam. Fuit aliquando, ut locum
forte defendi poſſe eo argumento iudicarem, quod vo-
cula *μόνον,* quam hic ingerit vir doctus, non raro per
ellipſin omittatur. Sed ecce, quae ſuper hac re roga-
tus, per litteras mecum humaniſſime communicavit vir
doctiſſimus, mihique plurimum colendus Tib. Hemſter-
huis. „In loco Clementis, inquit, vereor, ut vos utri-
„que ſenſum praeſtantiſſimi ſcriptoris ſatis perſpectum
„habueritis; quem ſiquis recte perceperit, iam facilis
„erit ad veram emendationem aditus. In eo diſputat
„Clemens, omnesque ut hoc efficiat, contendit nervos,
„*τὸ μὴ κωλύον* dici non poſſe *αἴτιον·* hoc enim evicto,
„eos cauſa cadere neceſſe eſt, qui Deum, ſi mala et pec-
„cata non prohibeat, cauſam eorum faciunt. Quid
„porro? Siquidem, inquit Clemens, *χρὴ ἀκριβολο-
„γεῖσθαι πρὸς αὐτοὺς, ἔστωσαν τὸ μὲν μὴ κωλυτι-* 273
„*κὸν . . . μηδ' ὅλως αἴτιον εἶναι· τὸ δὲ κωλυτικὸν ἐν-
„έχεσθαι τῷ τοῦ αἰτίου ἐγκλήματι.* Hoc duplici exem-
„plo probandum atque illuſtrandum ſibi ſumit. En
„prius. *Ὁ γὰρ προασπίζων αἴτιός ἐστι τῷ προασπι-
„ζομένῳ τοῦ μὴ τιτρώσκεσθαι, κωλύων τὸ τρωθῆναι*

„*αὐτόν*. Nunc alterum illud ſuccedit, petitum a Socratis daemonio exemplum. *Καὶ τῷ Σωκράτει τὸ* „*δαιμόνιον αἴτιον ἦν, οὐχὶ μὴ κωλύον*, non ideo, quod „non prohiberet, ſic enim *αἴτιον* dici abſurdum foret: „quo igitur pacto? *ἀλλὰ προτρέπον*. Atqui hoc, ſi „Socrati fides conſtet, cum ipſa veritate pugnat; teſtatur enim ipſe apud Platonem in Theage, *ἀεί μοι σημαίνει, ὃ ἂν μέλλω πράττειν, τούτου ἀποτροπήν*. „*προτρέπει δὲ οὐδέποτε*. quod Clementis, patrum eruditiſſimi, notitiam tam non effugit, ut hunc eundem „uſurpaverit locum pag. 334. edit. Colon. Iam vero „apparet, poſitam in iſtis verbis vitii ſedem; quae proinde ſi levi mutatione corrigantur, hunc tibi locum „ſaniſſimum praeſto. Ergo lege, *ἀλλ' ἈΠΟΤΡΕΠΟΝ*. „Senſus eſt, ſed et Socrati daemonium erat cauſa, etiamſi nunquam eum ad agendum impelleret; non ſane „propterea quod eum agere non prohiberet, ſed quod „revera ab agendis rebus, quas animo propoſuerat, „averteret.“ Sic locum Clementis curabat vir ille eximius, quem nos honoris cauſa libentiſſime nominavimus; cuius quidem ſententiae omnes, quibuscunque mens laeva non ſit, facillime acceſſuros non dubito. [227])

Cap. LVI. 128. *qui curſum rerum eventorumque conſequentiam diuturnitate pertractata notaverunt.* Tentat vir cl... *diuturna pertractatione notaverunt*, quod quid phraſi *pertractata diuturnitate* ſibi vellet Cicero, haud intelligeret. Non mirum ſane, non potuiſſe ſe
274 expedire virum doctum, dum vocem *pertractata* cum ablativo iſto *diuturnitate* conſtrueret, ad quem mihi

227) Senſum acute perſpexit Hemſterhuſius, ſed non eam emendationem adhibuit, qua ſimul corruptionis cauſſa appareret. Clemens enim, niſi fallor, ſcripſit *οὐχὶ μὴ κωλύον, ἀλλὰ παρατρέπον, εἰ καὶ μὴ προέτρεπεν.*

quidem haudquaquam pertinere videtur; ſed omnino referendum puto ad duo iſta ſingularia *curſum et conſequentiam*, quibus bene quadrat neutrum pluralis *pertractata*. *Diuturnitate* hic idem eſt, quod *longinquitate temporum* et *longo tempore* dictum eſt ſupra cap. primo: *Eandem artem etiam Aegyptii longinquitate temporum innumerabilibus paene ſaeculis conſecuti putantur*, et cap. 6. *obſervatis longo tempore ſignificationibus*, Nec dubium ſane, quin vox *diuturnitas* ſaepius abſolute ſeriem temporum longiorem ſignificet. ſic enim uſurpatur de Leg. lib. II. cap. 10. *animi labes nec diuturnitate evaneſcere, nec amnibus ullis elui poteſt.* de Senect. cap. XI. *nec ſubito frangitur, ſed diuturnitate exſtinguitur.* Sic quoque res, de quibus loquitur Cicero, notabantur pertractata diuturnitate, hoc eſt, non niſi poſt diutinam obſervationem pertractata et cognita. Si tamen haec explicatio noſtra, aut loquendi ratio, quam hic ſtatuimus, minus placeat, quam ſane non video quo quis iure reprobare queat, leviſſima mutatione reſtitui poſſet, *diuturna arte pertractata*, vel ſi te cruciat generum enallage, *diuturna arte pertractatam*. Sed nihil videtur movendum. [228])

228) Exempla adiectivi neutro genere ita poſiti vide apud Ramshornium p. 155. Nec quidquam mutandum videtur. Intelligitur enim diuturnitas obſervationis, cuius notio quodammodo in vocabulo *pertractata* latet.

275 ## CAPUT VII.

Lectio Ciceronis recepta aliquoties retinetur; ſemel etiam atque iterum emendatur. Daviſii correctio a Verburgii ſcrupulo defenditur. Talis aliquis. Ἀκυρολογία, *qua in loco factum dicitur, quod ſit prope locum factum. Enallage* τοῦ nil *et* nihil. Licet *cum paſſivo.* Enallage *praeteriti et praeſentis. Cicero, Paterculus et Xenophon vindicantur.*

Sequitur liber Tullii ſecundus de Divinatione. Cap. I, 3. *Nam quid ego de Conſolatione dicam, quae mihi quidem ipſi ſane aliquantum medetur? ceteris item multum illam profuturam puto.* Non quaerenda videtur in his oppoſitio inter *aliquantum* et *multum*, quaſi diceret Tullius, Conſolationem ſuam, quae ſibi *aliquantum* tantummodo medicinae attuliſſet, *multum* aliis profuturam. Illud omnino velle videtur, vel ſe ipſum aliquid ſolatii percipere ex libro ſuo de Conſolatione ceteroſque homines inde, quemadmodum ex aliis ipſius ſcriptis, (nam id hic valet *item*) fructum haud ſpernendum capturos. Interrogandi autem notam, quam vulgo poſt τὸ *dicam* collocant, illam in ſedem quam vides transponendam exiſtimo. [229])

Cap. VII., 18. *Qui theſaurum inveniendum, aut hereditatem venturam dicunt, quid ſequuntur? aut in qua rerum natura ineſt, id futurum?* Vulgati libri habent *inventurum*, ſed omnino placet illud *inveniendum*, quod ex codicibus ſuis depromſit, exemplisque illu-

229) Interpunctionem Wopkenſius videtur eo conſilio mutaſſe, ut verba *ceteris item* etc. tamquam in parentheſi adiecta notaret. At hoc non eſt neceſſarium, ſi poteſtas verbi *aliquantum*, quod eſt *ſat multum*, *non parum*, recte percipitur. Percepit autem egregie Hottingerus.

ſtravit doct. Daviſius. Audiamus tamen, cl. Verburgius quid adferat, ut emendationem iſtam impugnet. „Da„viſius, inquit, Reg. et Cantab. codd. ſecutus, dedit „*inveniendum;* male ſiquid ego diiudico, et contra Ci- 276
„ceronis genium et accuratam ſcribendi rationem. Non „negaverim, quod multis oſtendit Daviſius, partici„pium paſſivi futurum, ut grammatici loquuntur, in„terdum adhiberi pro futuro infinitivi; ſed pro eo, quod „dubium aliquid innuit, et ſignificat quid forte poſſe „fieri aut non fieri, unquam poni, quemadmodum hoc „loco poneretur, id vero pernego. Semper adhibetur „de eo, quod certo eſt futurum.“ Hactenus vir ille celebris; cuius quidem notula quo pacto labefactet id, quod poſuerat Daviſius, ego ſane divinare nequeo. Non enim in hoc loco agitur de re, quae fieri poſſit, aut forte futura ſit, ſed quae certo ſit eventura. Theſaurum non forſitan, ſed certo certius inventum iri, neceſſeque eſſe ut inveniretur, dicebant ſcioli, de quibus hic loquitur Tullius. [230])

230) Hic locus eſt, in quo viri docti et inprimis Daviſius et Hottingerus quaerebant, num Cicero aliique ſcriptores participium futuri et gerundium de eo, quod fieri poſſet, uſurpaverint. Quaeſtionis ipſum argumentum bene conſtituerat Verburgius. Quamquam id, quod dicitur fieri debere, aut factum iri, non idem eſt, quod fieri poſſit, nec participium futuri umquam ponitur pro verbo *poſſe*, tamen hae notiones adeo cognatae ſunt, ut facile quum in aliis linguis, tum etiam in latina confundantur. Utrumque coniungitur, ubi coniunctivus locum obtinet, veluti Cic. de Off. 1, 45, 159. *illud forſitan quaerendum ſit, num haec communitas — ſit etiam moderationi modeſtiaeque ſemper anteponenda.* Sed de Orat. 2, 51, 209. *timor incutitur aut ex ipſorum periculis, aut ex communibus. Interior eſt ille proprius: ſed hic quoque communis ad eamdem ſimilitudinem eſt perducendus.* de Fin. 1, 2, 6. *ne ipſos quidem Graecos eſt cur tam multos legant, quam*

Ibidem: *Quod si haec . . habent aliquam talem necessitatem, quid est tandem, quod casu fieri, aut forte fortuna putemus?* Non est, cur malimus, *aliquam tamen necessitatem;* vox enim *talis* nos respicere iubet ad finem capitis antecedentis, unde liquet qualem necessitatem intellexerit hic auctor. Et saepius sic copulantur voces *aliquid* et *tale.* infra cap. 21. *Potest igitur tale aliquid etiam sua sponte - - exstitisse.* ad Att. lib. XVI. ep. 8. *Non equidem hoc divinavi, sed aliquid tale putavi fore.* de Nat. Deor. lib. I. c. 30. *Si igitur nec humano visu quod docui, nec tali aliquo, quod tibi ita persuasum est, quid dubitas negare Deos esse?* Seneca de Constant. cap. 3. *Tale aliquid et in hoc esse suspicor, quod prima specie pulcrum atque magnificum est.* Lactantius Epit. cap. 12. *Vides ergo non omnia poetas confinxisse, et quaedam praefigurasse: ut cum*
277 *vera dicerent, aliquid tale numinis adderent iis, quos deos esse dicebant.* [331]).

Cap. IX, 22. *An Cn. Pompeium censes* etc. *si scisset se in solitudine Aegyptiorum trucidatum iri?* Quid ergo? an non Pompeium in navicula trucidatum esse, tradunt optimae fidei auctores Plutarchus, Caesar aliique? At quomodo in navicula, si in solitudine Aegyptiorum? Nodum hunc solvere nequiverunt viri eximii. T. Faber scribebat, *si scisset, se a satellite Aegyptio trucidatum iri;* Davisius autem coniiciebat, *si scisset, se in celoce Aegyptia tandem,* vel *a spadone Aegyptio demum trucidatum iri?* Forte praestat vulgatam lectio-

legendi sunt. Qui explicant *legi debent*, auctoris sententiam pervertunt. Est vero: quam parati sunt, qui legantur.

231) Neque differt sensus, sive *tale aliquid*, sive *aliquid tale* dicas. vid. Goerenz. ad Cic. de Fin. 2, 1. p. 112.

nem retinere, quam ſic de meliore hariolari. Si enim reputemus Pompeium in navicula quidem interfectum eſſe, ſed tamen ad littus illud, quod ad hanc Aegyptiorum ſolitudinem pertineret; magna iam difficultatis pars ſublata erit, reliquamque haud aegre tollet *ἀκυρολογία*, auctoribusque probatiſſimis haud plane inuſitata, qua aliquid in loco factum dicant, quod prope iſtum locum acciderit. Sic Strabo, exempli gratia, *τὴν νεκυϊίαν, τὴν Ὁμηρικὴν ἐν Ἀόρνῳ* collocat, quam Maximus Tyrius Diſſert. XXVI. p. 261. *περὶ λίμνην Ἄορνον* fuiſſe ſcribit. Simile quid iam obſervatum fuit Ad. Relando in Palaeſt. illuſtrata, aliisque. [232]

Cap. X, 25. *Addunt ad extremum, omnia levius caſura, rebus divinis procuratis; ſi enim nihil ſit extra fatum, nihil levari re divina poteſt.* Lectionem hanc ſtare non poſſe, bene viderunt viri acutiſſimi; ſed quum illi reſcribant, *ſin autem*, aut *vero nihil ſit extra fatum*, ego conieci aliquando, neque coniecturae me poenitet, *SED enim SI NIL ſit extra fatum* etc. [233] Neminem moleſte habeat, quod ſic *nil* et *nihil* tam exiguo ſpatio concurrunt, quum potius utrobique aut *nil*, aut *nihil* dicturus fuiſſe Cicero videri poſſit. ſic enim Tuſc. 278
lib. II. c. 20. *ſi nil eſſet aliud, nihil eſſet homine defor-*

232) Fruſtra viri docti hariolati ſunt. Quod in promptu erat, non viderunt. *Solitudo*, quae eſt longe remota, nec hominum commercio frequentata terra, opponitur ſplendidis triumphis et vitae in hominum conſpectu antea actae. Sic de Amicit. 23, 83. *ut aliquis nos deus ex hac hominum frequentia tolleret, et in ſolitudine uſpiam collocaret.*

233) Nunc ſatis compertum et a criticis demonſtratum eſt, *enim* in aſſeveratione, et in iis, quae cum indignatione dicuntur, uſurpari pro *at enim*. Liv. 22, 25, 3. *id enim ferendum eſſe negat.*

minus. Seneca epist. XCIV. p. 333. *scis ut illi nil cum adultero, sic nihil tibi esse debere cum pellice.*

Cap. XIV, 34. *Sexcenta licet eiusmodi proferri.* Non erat, quod obnitentibus libris tam scriptis, quam editis, *proferre*, legendum coniicerent viri eruditissimi; verbum enim *licet* quamvis forte rarius, 234) nonnunquam tamen cum passivo construitur. Sulp. Severus Hist. lib. I. c. 16. *quia sabbatho colligi non liceret.* ubi vide Jo. Vorstium. Lactantius Epit. cap. 5. *quam legi nisi a XV. viris non licet.* Ovidius Fast. lib. I. vs. 47.

Fastus erit, per quem lege licebit agi.

Caesar de B. Gall. lib. I. c. 42. *id per se fieri licere.* Cicero Philipp. orat. V. c. 17. *Senatui placuit eius rationem ita haberi, prout haberi lege liceret.* de Finibus lib. II. c. 32. *nunc totum illud concludi sic licet.* de Legibus lib. II. c. 26. *Neque id opere tectorio exornari, nec Hermas hos, quos vocant, licebat imponi, nec demortui laude.. dici licebat.* Tusc. lib. I. c. 12. *Idque.. e ceremoniis sepulcrorum intelligi licet,* lib. IV. c. 12. *quod ne liceret fieri ad alterius iniuriam* etc. Atque haec etiam confirmant, quas supra ad lib. I. c. 3. diximus, ubi similis verbi *licet* usus impersonalis est.

Cap. XVII, 39. *Deos enim ipsos iocandi causa induxit Epicurus* etc. *eosque putat* etc. Perfectum illud *induxit*, et praesens *putat*, intervallo tam longo a se invicem distant, ut mirum non sit, si Tullius memoriae vitio in istiusmodi enallagen inciderit. 235) Sed et simi-

234) Equidem non dixerim rarius, sed frequentius, certe apud Ciceronem.

235) Qualis fuisset Ciceroni memoria, si eorum, quae paullo ante dixerat, oblitus esset? Eleganter enim componuntur ita praesens cum praeterito. Ratio neminem fugit. Al-

lis incuriae exempla alibi haud pauca exstare video. infra cap. 34. *Nunc vero ..famé enecta si in offam pultis invadit, et si aliquid ex eius ore cecidit, hoc tu auspicium putas?* cap. 53. *Sed quum bis sumpsit quod voluit,* 279 *etiamsi faciles nos ad concedendum habuerit, id tamen quod adsumit, concedi nullo modo potest.* Similiter Corn. Nepos in Dione cap. 9. *Adolescentes quosdam elegit, cum ardentissimos, tum viribus maximis, hisque dat negotium* etc. Hirtius de B. Afr. cap. 41. *postero die Caesar ex omnibus praesidiis cohortes deducit, atque omnes suas copias in campo instruxit.* Sallustius Iug. cap. 18. *Legatos mittit, hisque - - praecepit, omnis mortalis pecunia aggrediantur.* ubi consule cl. Cortium. Hinc quoque de sanitate loci illius iudicare licet Acad. lib. I. cap. 11. *Plurima mutavit.. quaedam dixit nova, ..sed ad haec, quae visa sunt, adsensionem adiungit animorum, quam esse vult in nobis positam et voluntariam. Visis non omnibus adiungebat fidem.* ubi vir cl. veritus rursus, ne tempora confunderentur, coniiciebat, *adsensionem adiunxit animorum, quam esse voluit* ect. Forte quoque nihil innovandum in his Vell. Paterculi lib. I. cap. 9. *adeo* etc. *ut plerumque superior fuerit, magnamque partem Graeciae in societatem suam perduceret.* [236]) ubi ὁ πάνυ Lipsius legebat *perduxerit.* Miror autem, quomodo H. Stephanum

que Tacitus praesens adeo cum imperfecto coniungit Ann. 1, 21. *horum adventu redintegratur seditio, et vagi circumiecta populabantur.*

236) Hoc loco non tantum usus est demonstrandus, quo scriptores optimi diversa tempora iunxerunt, sed etiam quid intercedat inter perfectum pro aoristo positum et imperfectum. Imperfecto enim etiam hic adhaeret certi temporis notio.

ſuboffenderit iſta temporum permutatio, apud Xenoph. Cyropaed, lib. I. pag. 18. A. [4, 17.] *τοὺς δὲ ἐπιτηδείους ἀφῆκε καταθεῖν· καὶ ἐκέλευε περιβαλλομένους* etc. quum ſimilem plane *ἐναλλαγὴν* conſpicere liceat in antecedentibus ac ſequentibus. Pari modo in his ibidem pag. 20. B. [4, 25.] *Ἐν μὲν δὴ Μήδοις ταῦτα ἐγένετο· καὶ οἵ τε ἄλλοι πάντες τὸν Κῦρον διὰ στόματος εἶχον* etc. malebat idem vir doctus *ἐγένετο*. At non committam, ut illius generis exemplis e Xenophonte proferendis lectorem fatigem.

---

280 ## CAPUT VIII.

Vulgata lectio in Ciceronis ſecundo de Div. aliquoties vindicatur et illuminatur; ſemel quoque emendatur. Vetuſtum, *diu cognitum.* Uſitatus *et* inuſitatus *non licet transmutari in* viſitatus *et* inviſitatus. Ita *et* ut, tam *et* quam *et ſimilia coniungunt eosdem modos. Min. Felix bis vindicatur. Pronominis* quod *uſus anceps adſtruitur. Tullius obiter defenditur.*

Eiusdem libri de Divinatione cap. XXI, 47. ſic loquitur noſter: *Nattae vero ſtatua; aut aera legum de coelo tacta quid habent obſervatum ac vetuſtum?* Non interpunctio tantum recte ſe habet, ut contra Guielmium et Gruterum bene iam docuit Daviſius, ſed ipſa quoque lectio nihil mendi continere videtur. Nam quod ſe intelligere negat vir laudatus, quid huc faciat *vetuſtum*, proptereaque tentat *obſervatum ac animadverſum*, haec quidem coniectura, quum a manuſcriptis aberret longius, ipſi viro cl. haud ſatisfacit, Quid ergo? an aliud quid comminiſcendum? Mihi profecto non videtur, poteſt enim vox *vetuſtum* ita explicari,

ut locus hic illi satis commodus et opportunus sit. Quemadmodum enim *novum* dicitur, quodcunque iam primum cognoscatur, quum antea nondum satis innotuerit: sic contra vetustum dici potest, quod saepius cum in oculos incurrat, dudum observari potuerit. [237])

Cap. XXII, 49. *in rebus usitatis.* Quia noster statim subiicit, *quod crebro videt, non miratur; .. quod ante non vidit, .. ostentum esse censet;* rescribebat cl. Davisius *in rebus visitatis.* Et multa alia loca sunt, in quibus nomina *usitatus* et *inusitatus* isto modo emendet ille vir doctus. Firmari omnino ista coniectura 281 potest auctoritate summorum hominum, Salmasii, Freinshemi, J. F. Gronovii atque Graevii, quorum vestigia pressit Davisius. Vide enim notas illorum ad Florum lib. I. cap. 18. et Iustinum lib. XVIII. c. I. Nos tamen, quod intemerata fiat summa nostra adversus tanta nomina reverentia, tres rationes proponemus, quae obstant quominus calculum huic sententiae adiicere possimus. Primo enim mutandorum locorum numerus plane infinitus esset, si placitum illud eruditissimorum valeret; quum tamen numerus istiusmodi locorum quo maior sit, eo quoque gravior iustiorque contra sententiam istam insur-

237) Eadem est sententia Hottingeri, ut censeat, *observatum ac vetustum* significare rem longa observatione notatam. Quod probari fortasse posset, si ratio huius longae observationis in hac quidem re appareret, nec desideraretur caussa, quapropter in nobilitate Nattarum observatum fuerit a haruspicibus, quod ad totam nobilitatem pertineret. Denique non patet, quo nomine aera legum cum Nattae statua coniungantur: in illis enim et vetusta observatio et vetustatis argumentum negari non poterat. Emendationis igitur, quam in notis ad Statium Tom. I. p 19. proposui, nunc non piget. *At vetustissimi Pinarii Nattae nobiles* i. e. scilicet statua Nattae cum legum tabulis vetustatis nomen commune habet, a nobilitate quidem.

gat suspicio. Verum me dicere, vimque locorum istorum, ubi nominibus *usitatus* et *inusitatus* signentur res, quae crebro aut raro videantur, plane immensam esse, nemini latere potest, qui quidem has res aliqua cum cura tractaverit. Secundum habeo, quod reponam, voces *visitatus et invisitatus*, uti et verbum *visitare* pro saepius videre, nunquam nusquam mihi hactenus sedulo attendenti in scriptis Tullii nostri comparuisse; quod an non mirandum esset, si ipse cum sui temporis hominibus res, quae hominum oculis saepe aut rarius se ingerant; *visitatas invisitatasve* dicere soluisset? Postremo quoque constat, res eiusmodi, quae oculis haud raro usurpentur, alibi apud Ciceronem aliosque optimae Latinitatis auctores dici *saepe usu venire*, vel *in usu quotidiano esse collocatas;* quemadmodum locutus est noster ex. gr. de Orat. lib. I. *quae sunt posita ante oculos, et collocata in usu quotidiano.* Iam vero quae *crebro usu venire, in usu quotidiano versari, in usu quotidiano esse collocata* dicuntur, haecce
282 etiam *usitata*, contrariaque *inusitata* appellari, quid tandem vetat? [238])

Cap. XXIII, 51. *Estne quisquam ita desipiens, qui credat exaratum esse Deum dicam an hominem? Si Deum, cur* etc.? Cur iuxta codicem quemdam mallemus *si Deus*, ratio haud satis stringere videtur illa, quod in sequente membro dicatur *si autem homo ille Tages fuit.* Haec enim quum ab illis distent longius, non potest Latinis auribus non suavior accidere vulgata, quam codicis lectio. [239])

238) Recentiores critici omnes crediderunt Wopkensio, et iure quidem optimo. Usus enim complectitur etiam crebram et quotidianam observationem.

239) Utra scriptura a correctoribus facta sit, dignoscere haud

Cap. XXIV, 52. *Quid ipſe Caeſar, quum a ſummo haruſpice moneretur, ne .. transmitteret, nonne transmiſit?* Menda obſediſſe locum videbatur cl. Daviſio, quod vix eſſe putaret, ut *ſummum haruſpicem* dixiſſet Cicero, hominis nomine non prolato. Legebat igitur *a Spurinna haruſpice;* docte quidem et acute, uti ſolet. Non tamen ea loci natura eſſe videtur, ut nomen proprium requirat. Primo enim non ſatisfacit, quod ſcribit vir laudatus vix eſſe, ut haruſpicis ſummi meminiſſet Tullius, niſi nomine illius appoſito; nam haruſpicis illius nomen ſatis celebre erat, ideoqus non opus erat, cur coram Quinto exprimeret illud Tullius, praeſertim quum ante iam ipſe Quiutus haruſpicem nomine ſignificaſſet. Accedit porro, quod vox *ſummo* huic loco egregie conveniat; quippe quae eo ſpectat, ut haruſpicinae vanitatem eo ſignificantius exprimat, quod nimirum non de trivio tantum haruſpices, ſed eorum quidem ſummi falſa monerent, praedicentesque ſic negligerentur, ut nihil incommodi, maximum etiam emolumentum conſequeretur. [240])

Cap. XXVI, 57. *Quum igitur hoc animal tam ſit canorum ſua ſponte, quid in mentem venit Calliſtheni dicere, Deos gallis ſignum dediſſe cantandi?* Quid ad rem faciat, *Deos gallis ſignum cantandi dediſſe*, neſcire ſe fatetur vir clar., qui vocem *cantandi* obelo 283
confodiendam exiſtimat, ut vox *gallis* ſit ablativus inſtrumenti. At vero omnino ad rem facit, *Deos gallis ſignum dediſſe:* id enim agit Cicero, ut nihil boni aut

difficile eſt. Daviſius elegantiam evertit, qua in oratione aſſimilari proxima, et tum in varietatem transponi ſolent.

240) Et comparari poteſt 1, 14, 24. ubi vocatur *ſummus imperator*, non addito nomine.

mali ex gallorum cantu praesagiri posse ostendat, quoniam ille his animalibus naturalis est, aque naturalibus plane caussis dependeat. Hinc vanitatem sententiae Callisthenis iam deducit, qui putabat extra ipsos gallos divinitus signum quodpiam exstare, quod cum vidissent, incitari eos ad cantandum. [241])

Cap. XXXI, 66. *Sed ut in cunis fuerit anguis, non tam est mirum, in Solonio praesertim, ubi ad focum angues nundinari solent.* Locus haud dubie in mendo cubat, eiusque sanandi viam haud eandem ingressi sunt docti. Audiamus cl. Davisium. „Ita sane, inquit, Reg. „Cantab. aliique mss. sed qui vim potestatemque *nun„dinandi* probe novit, ille quidem verbum huic loco „non convenire statim perspiciet. Ea propter Lambi„nus et amicus Ursini reponunt *nidulari.* Siquidem „vero Pal. tert quart. et Baleol. exhibeant *nudari,* „haud, opinor, incommode, rescribas *videri solent.* „Certe non absimilis est literarum ductus. Ad rece„ptam autem lectionem, quae multis codd. nititur, „quamproxime legi queat, *ubi ad focum angues meri„diari solent.* Nec forsitan haec displicebit coniectura." Sed mihi quoque meam suspicionem proferre liceat. Lambini quidem coniecturam vero propinquiorem, quam reliquas lectiones existimo: non tamen sic placet animo meo, quin mutatione levissima sic potius rescripserim, *ubi ad FORUM angues nundinari solent.* Vult nempe

241) Davisii emendatione ex hac quidem parte nihil prorsus efficitur: nam in ea quoque *gallis cantantibus* accipiendum est dativo casu, non ablativo, pro *per gallos* posito. Hottingerus bene haec verba retulit ad instinctum divinum, sed non accurate explicuit *Signum cantandi* enim dicitur pro facultate cantandi ad significandum, ut sensus sit, deos gallis dedisse in cantu, ut significarent res agendas.

Tullius angues in Solónio *res* eſſe *quotidianas*, ut loquitur ſupra cap. 29. quoniam quotidie diè publice in 284
foro, ubi venales exſtarent, viderentur. [242])

Cap. XXXII, 68. *Itane cenſes, ante coronam herbae exſtitiſſe, quam conceptum eſſe ſemen?* Malit hic forte quispiam, *quam conceptum fuerit ſemen?* Sane ita doct. Wowerius *potuit* pro *potuiſſe* legendum cenſet, apud Minuc. Felicem Octav. cap. 34. . . . *quis audeat repugnare hominem a Deo ut primum potuiſſe fingi, ita poſſe denuo reformari?* Sed ea non niſi pura puta eſt παραδιόρθωσις, quam ſicco pede praeterire non licuit. Sic enim eodem cap. idem Minucius: *Quis enim dubitat, · · quae coelo continentur, ita ut coepiſſe, deſinere?* et cap. antecedente: *Ita prius eos deſeruiſſe comprehendas, quam eſſe deſertos.* i. e. quam fuerint deſerti. Lactantius de Ira Dei cap. 5. initio: *Quod ſequitur de ſchola Epicuri eſt, ſicut iram in Deo non eſſe, ita nec gratiam.* [243]) Nec diſpar ea ratio videtur, qua ſubiunctivus *proſit* adcommodatur τῷ *ſufficiat*, in his Minucii Fel. cap. 35. *Et quamquam imperitia Dei ſufficiat ad poenam, ita ut notitia proſit veniam; tamen* etc. ubi non erat, cur clar. Daviſius legendum cenſeret, *uti et notitia proſit ad veniam.* [244])

242) In Geſneri explicatione omnes nunc acquieſcunt. Sed quod alii afferunt e Plinio Hiſt. n. 11, 30, 36. de formicis: *certi dies ad recognitionem mutuam nundinis dantur.* negotiis convenit, quae ab anguibus aliena eſſe videntur.

243) De hac re diſputaverunt Heuſinger ad Nepot. Them. 7. G. T. A. Krügerus primo faſciculo Disquiſitionum grammaticarum, Zumptius in Grammat. 603. quae iterum exigere non huius loci eſt.

244) Hoc in eum modum dictum eſt, quo apud Ciceronem ad Fam. 16, 1. *nos ita te deſideramus, ut amemus.*

Cap. XLI, 87. *Quod Carneadem Clitomachus fcri-
bit dicere folitum, nusquam fe fortunatiorem quam
Praenefte vidiffe Fortunam.* Legebat vir cl. *Quo Car-
neadem* etc. idque *quo* explicabat ut effet *quare, quam-
obrem.* Dubito fane, an fic Ciceronis feculo loque-
rentur Romani; et quidquid illud fit, non potuit hoc
ex Donato ptobari. Simili in loco occurrit relativum
quod, de Nat. Deor. lib. II. c. 9. *refrigerato .. calore..
exftinguimur. Quod quidem Cleanthes .. docet, quan-
ta vis infit caloris in omni corpore.* ubi Lambinus vo-
lebat *Et quidem*, Davifius *Quid quod Cleanthes docet*
285 etc. Sed paffim fit, ut pronomen, quod fit ad antece-
dentia aliquomodo referendum, fic per pleonafmum
quendam explicetur in fequentibus.[245]) fupra lib. I. c. 45.
*Quod idem in delectu confules obfervant, ut primus
miles fiat bono nomine.* Acad. lib. II. c. 17. *Quod
idem contingit infanis, ut et incipientes furere, fen-
tiant* etc. de Nat. Deor. lib. II. 9. *Quod etiam quibus-
dam regionibus atque urbibus contingere videmus, ut*

245) Hunc ufum bene obfervavit doctiffimus auctor. Conf. p. 143. et 173. et 76. et Animadverf. in Taciti Op. in Actis Soc. Traiect. Vol. 2. p. 90. ubi Wopkenfius haec: „poft pronomen *quod et id* antecedentibus facile explicanda, faepe ita fubaudito quodammodo *nempe* adiicitur explanatio, ut in his Taciti Ann. 4, 4. *quae tum romana* etc. Cic. de Nat. d. 2, 9. in Verr. libr. I, 46.“ Et exempla quae appofuit, quadrant, praeter eum, de quo hic agitur et de Nat. deor. 2, 9. Ibi enim et de Divin. 2, 41. *quod* non refertur ad id, quod poftea explicatur, fed fignificat idem ac *quo*, i. e. qua in re, quam ob rem, *in wiefern*. Similiter coniungitur cum coniunctionibus, in *quodfi, quod etfi*, aliisque. Cicero enim non dicit: id quod Cleanthes docet, hoc eft: fed ad fuperiora refpiciens: quod ad hanc rem pertinet, Cleanthes his etiam argumentis docet, quanta vis infit etc. Graeci ponunt eodem modo ὅ. vid. Matthiae Gram. n. 478.

ſint hominum ingenia etc. de Finibus lib. III. c. 2. *Quod cum accidiſſet, ut alter alterum nec opinato videremus, ſurrexit ſtatim.* ubi Lambinum vide, quem tamen falli vereor, dum ſcribat *quod* hic poni pro *ſed* ſeu *autem*, itaque ſtatuere videatur *quod* non pronomen eſſe in his formis, quod tamen revera eſt, ſed coniunctionem. Lactantius lib. I. cap. 1, 5. *Quod quia fieri non potuit, ut homini per ſe ipſum ratio divina innoteſceret,* etc. Livius lib. XXVII. c. 7. *Quod mihi minus ſimile veri viſum eſt, annum integrum Scipionem nihil gerendo in Hiſpania conſumpſiſſe.* ubi omnino conſulendus I. F. Gronovius. Cicero de Fato c. 13. *non ſequitur, ut ne appetitus quidem ſit in noſtra poteſtate. At hoc ſequeretur, ſi omnia perfectis et principalibus cauſis fieri diceremus; ut quum hae cauſae non eſſent in noſtra poteſtate, ne ille* (ſcil. appetitus) *eſſet in noſtra poteſtate.* Hyginus Fab. CLXXXVIII. *Hoc Neptunus ut vidit, in pecora commutatos conſumi.* et cap. CXXII. *Id Aletes . . cum reſciſſet, ex Atridarum genere neminem ſupereſſe,* etc. Non audiendos Munkerum, Scoppium aliosque putem, qui in pronomine ſubaudiunt praepoſitionem *ob* vel *propter.* confer enim, quae iam diximus ſupra ad lib. I. cap. 30. et ad N. Deor. lib. I. c. 15.

286 CAPUT IX.

Quatuor Tullii loca in lib. secundo de Divinatione adferuntur ac illustrantur. Vis *pro natura ac facultatibus. Locus de Finibus una cum Xenoph. defenditur.* Φύσει φύεσθαι. *Enallage praepositionis omissae et expressae. Cicero bis vindicatur.* Tractus lunae, *quid sit probatur. Palaephatus emendatur.*

In libro II. Ciceronis de Divinatione reliqua iam loca perlustremus, quae nobis manum iniiciunt. Cap. XLIV, 93. *qui potest eadem vis esse nascentium, quum coeli tanta sit dissimilitudo?* Non satis cerno, cur quis legere mallet, *eadem vis esse in nascentes*, vel, *eadem vita esse nascentium.* nam *vis* hic et alibi idem quod *natura* denotat, ideoque etiam saepissime duo ista tanquam synonyma copulantur.[246]) Supra lib. I. initio: *quaque proxime ad Deorum vim natura mortalis possit accedere.* Academ. II. c. 39. *Corpora nostra non novimus, qui sint situs partium, quam vim quaeque pars habeat ignoramus.* et cap. 17. *illud enim dicimus, non eandem esse vim, neque integritatem dormientium et vigilantium. eandem vim*, id est easdem facultates. Tusc. lib. I. c. 24. *Quid est enim illud, quo meminimus? aut quam habet vim, aut unde natam?* de Fini-

246) Verba *vis*, *οὐσία*, *Wesen* unius sunt formae, quam non dixerim ab altera gente ad alteram delatam, sed ex una eademque notione exortam. Atque *vis* proprie significat facultatem, et qua quid constat, substantiam. Quare saepe cum *natura* coniungitur. Cic. de Leg. I. 12, 34. *quid enim est, quod differat, quum sint cuncta paria? quod si interesse quippiam tantulum modo potuerit, amicitiae nomen occiderit: cuius est ea vis, ut, simul atque sibi aliquid quam alteri maluerit, nulla sit.* Sallust. Cat. 1, 2. *nostra omnis vis in animo et corpore sita est.*

bus lib. V. cap. 15. *Eſt enim natura ſic generata vis hominis, ut ad omnem virtutem percipiendam facta videatur.* ubi clar. Daviſius vocem *vim* eiiciebat; ſed absque cauſa tamen ſontico, ut ego quidem vereor; nam quamvis vox *natura* ſaepe eiusdem poteſtatis ſit cum voce *vis*, paſſim tamen etiam ſenſu quodammodo diverſo coniunguntur; [247]) quemadmodum iam antea plus ſemel monuimus, neminemque fugere poteſt, quae 287
plurimis in locis *συνονύμως* accipiantur, eadem tamen alibi a ſe invicem diſtingui. At vero, inquies, cui bono vox *natura*, ſi retineatur illa altera *vis?* Dicam, eundem eſſe hunc pleonaſmum, quem non raro reperimus in ſcriptis priſcorum. De Graecis auctoribus tantummodo quaedam dabo, quae iam ad manus ſunt. Xenophon lib. VIII. Cyropaed. p. 235. E. [7, 13.] *πιστοὺς δὲ μὴ νόμιζε φύσει φύεσθαι ἀνθρώπους.* Scio, Henricum Stephanum ſuſpectam hic habuiſſe vocem *φύσει*, ſed plane fallitur, [248]) neque enim ſic tantum loquutus eſt Xenophon, ſed etiam Aeſchines Socrat. Dial. I. §. 10. *ἆρα φύσει φύονται οἱ ἀγαθοί.* Maximus Tyrius Diſſ. II. p. 25. *ὥστε καὶ καταγέλαστος ἂν γίγνοιτο ἀντεπιχειρῶν ἀδικεῖν ὁ μὴ πεφυκὼς τὸν ἄδικον καὶ τῇ φύσει, καὶ τῇ τέχνῃ, καὶ τῷ ἔθει.* Nemeſius de Nat. Hom. cap. II. p. 70. *πρὸς τούτοις καὶ τὸ ἀπορούμενον ἐξ ἀρχῆς ἄλυτον μένει, πόθεν τὸ σῶμα συνέχεται, φύσει πεφυκὼς σκεδάννυσθαι.* Philemon in Fragm. pag. 356.

Μείζω τὰ κακὰ ποιοῦσι πολλοὶ, δεσπότα,
Αὐτοὶ δι᾽ αὑτοὺς, ἢ πέφυκε φύσει.

Et haec quidem hactenus.

247) Vid. Goerenz. ad hunc locum.

248) Conf. V, 1, 23. δοκεῖς σὺ φύσει πεφυκέναι οὐδὲν ἧττον.

Sequitur paullo post: *ut -- confitendum sit illis, eos qui nascuntur eodem tempore, posse in dissimiles incidere naturas, propter coeli dissimilitudinem.* Haud facile coniicerem legendum, *in dissimiles incidere genituras;* non tantum quia nescio, an vox *genitura* tam vetusta sit, ut ad aureum Latinitatis seculum referre possit, sed etiam quia lectio vulgata, si bene explicetur, neutiquam tam dura esse videtur, ut isto modo numquam locutus fuisset Cicero. *In dissimiles naturas in-*
288 *cidere,* meo quidem iudicio, nihil aliud dicit, quam dissimiles in ortu nancisci naturas, quod ferme idem inferius *dissimiles naturas habere* dicitur. *Incidere in aliquam rem* est eam sic acquirere, ut aut parum aut nihil omnino industriae ad acquirendam sit adhibitum; quae quidem significatio huic loco apprime bene congruit, ubi de nanciscendis variis, pro dissimilitudine coeli, indolis ingeniique qualitatibus sermo est, quam rem praecedens hominis industria studiumque non attingit. 249)

Cap. XLVI, 96. *Quid? illud ne dubium est, quin multi, quum ita nati essent, ut quaedam contra naturam depravata haberent, restituerentur et corrigerentur a natura, quum se ipsa revocasset, aut arte atque medicina.* Vir clar. legebat.. *corrigerentur aut natura, quum* etc. At naturae distinctio ab arte atque medicina satis abundeque est perspicua, tametsi discernendi con-

249) Hottingerus contendit, verbum *posse* temere illatum esse ab aliena manu: nam eos, qui diverso coelo gignantur, non posse, sed debere esse dissimiles. At *posse*, ut saepe alias, id exprimit, quod graecum ἄν. Sic in formula pervagata: *quid potest esse*, de qua vide Heindorf. ad Cic. de Nat. d. 2. 6, 16. In quo usu *posse* semper praecedere videtur suo verbo. Verbum *incidere* recte et subtilius explicat Wopkensius quam Hottingerus.

iunctio a membro priore absit. Et praepositio *a* recte praeponitur voci *natura*, omittiturque ante sequentes ablativos; quandoquidem *natura* hic nescio quomodo *προσωποποιεῖται* tanquam causa, quae per se efficiat, quum *ars atque medicina* sit causa media sive instrumentalis, quae a superiore quapiam causa dependeat. Adde, si lubet, quod maxime solennis illa sit enallage, qua praepositio, quae uno membro exprimatur, altero retineatur;[250]) quod quamvis locus hic Tullii non flagitet ut uberius probetur, exempla tamen quaedam subiicere non pigebit, propter locum unum et alterum, in quibus ad illam membrorum orationis dissimilitudinem, pro elegantia sua nimia, parum feliciter offendit Lam-

250) De Ciceronis usu in praepositione bis ponenda subtiliter disseruit Wunderus in Variis Lect. e cod. Erfurt. enotatis p. 17. Atque poterat observatio, quam ille ad sententias disiunctivas et notiones separatas refert, ad universam doctrinam nominum coniungendorum revocari, in qua demonstratur, duo nomina aut externo vinculo cohaerere, aut coalescere in unam notionem, sive aequali genere, sive communi, qua duae res continentur, ratione. In illa enim compositione, in qua utrumque nomen suam vim separatim effert, necessario bis ponitur praepositio, in hac autem unitate semel posita ad utrumque nomen una pertinet. Tantum vero abest, ut ex praeceptis Wunderi comprobemus Davisii emendationem, ut librorum scriptorum lectionem a Wopkensio bene defensam censeamus. Nam siculi Davisius bene restituit codicum auctoritate *aut arte atque medicina*, pro *aut medicina*, ita coniectura in verbis *aut natura* non necessaria erat. Nam in hac sententia naturam intelligimus personatam, quam quum caussam alicuius rei esse dicimus, per praepositionem *a*, personae propriam, insignimus, sed *artem atque medicinam* ponimus tamquam caussam a re inanimata profectam: de qua distinctione dixi in libro de Particulis p. 24. Vol. I. Ablativus igitur in verbis *arte corrigi* non pendet a praepositione antecedente.

binus; de cuius tamen eruditissimi hominis acumine, optimisque de Tullio meritis, quae lapsibus illius facile praeponderant. nihil omnino detractum volumus. [251])

289 Supra lib. I. cap. 19. *Ut igitur nunc minore gloria est, -- sic tunc -- in tanta gloria non fuisset, nisi* etc. de phrasi *minore gloria esse*, vide quae ὁ πάνυ I. F. Gronovius ad Livii lib. II. c. 22. Tusc. lib. I. c. 12. *Idque cum multis aliis rebus, tum e pontificio iure intelligi licet.* de Nat. Deor. lib. II. c. 54. *Dentibus autem in ore constructis manditur, atque ab his extenuatur, et mollitur cibus.* Lactantius lib. VI. c. 2, 13. *Haec est religio coelestis, non quae constat ex rebus corporeis, sed quae virtutibus animi.* Seneca epist. 95. *Actiones honestas ex decreto fieri, non tantum praeceptis.* Nihil igitur lacunosum subest hisce, de Fin. lib. I. c. 16. *Quae autem tanta ex improbis factis ad m. v. m. accessio fieri potest, quanta ad augendas cum conscientia factorum, tum poena legum odioque civium.* et lib. V. cap. 24. .. *officiis, quae oriuntur a suo cuiusque genere*

251) Perdiversa atque adeo aliena et falsa sunt haec exempla, neque huc pertinet locus de Divin. 1, 19. in quo duae dictiones diversae coniunguntur *in gloria esse* et *minore gloria esse*: nam adiectivum non potest abesse. Tusc. 1, 12. legendum est: *idque quum multis aliis rebus, tum e pontificio iure et e caerimoniis sepulcrorum intelligi licet.* Sunt enim res e pontificio iure et e caerimoniis desumptae. Sed locus de Nat. deor. 2, 54. ita comparatus est, ut de explicandis verbis *ab his* dubitare liceat, adeoque de integritate eorum. Nam etiamsi explicemus *ab iisdem*, tamen cur ita dicatur, non patet. Seneca scripsit, quemadmodum Schweighäuserus restituit: *actiones honestas et praeceptis fieri, non tantum praeceptis.* Et apud Lactantium sequuntur haec: *qui oritur e coelo:* quae caussam omittendae praepositionis monstrant, tamen non omnino excusant: quamquam dictio *aliqua re constare* per se effertur.

virtutis, *nam et amici cultus* etc. *in eo ipſo prodeſt, quod ita fungi officio in recte factis eſt, quae ſunt orta virtutibus.* [252])

Sequitur: *Ex quo intelligitur, plus terrarum ſitus, quam lunae tractus ad naſcendum valere. Lunae tractus* dicuntur lunae regiones, ſive coeli plagae, quas luna traiicere ſolet. Prout autem illa in variis harum regionum partibus conſtituta eſſet, quo tempore quis naſceretur, variam quoque naſcentis eſſe indolem atque natnram ſtatuebant Chaldaei aliique, quos impugnat hic Tullius. Sed ipſe vult; ad diſſimilitudinem naturae magis referre, quo terrarum ſitu quis naſcatur, quam quo in coeli tractu luna ſit, dum naſcaris. Si locum ita interpretor, non video quid permoverit viros plurimum reverendos, ut pro *lunae tractus* legendum crederent *lunae ſtatus.* Nemo autem dubitat, quin *lunae tractus* hic poſſint explicari, ut ſint certae coeli partes, in quibus verſetur luna, ut *tractus nubium* apud Hora- 290
tium Carm. lib. IV. oda 2.

Multa Dircaeum levat aura cycnum,
Tendit, Antoni, quotiens in altos
Nubium tractus: ——

Et *coeli tractus* apud Minucium Fel. Octav. cap. 5. *et cum tabe peſtifera coeli tractus inficitur, ſine diſcrimine omnes deperire.* [253])

252) In his locis Ciceronis diverſi ablativi non cohaerent, ſed ſua conſtructione diverſa cum verbo componuntur.

253) Burmann. in Miſcell. Obſervat. Tom. 3. p. 17. *tractum lunae* intelligens ſpatium, quod luna percurrit, de regione et ſitu explicuit. Quod legitur apud Minucium, *quum tabe peſtifera coeli tractus inficitur*, dictum eſt a Virgilio Aen. 3, 138. *corrupto coeli tractu. Tractus* etiam de regione terrae dici, omnes ſciunt. conf. Cic. pr. Planc. 9. Sed *tractus lunae* ſignificare non poteſt regionem terrae

Ibidem: *Si enim esset factitatum, non esset desitum.* Sic fere loquebantur sentiebantque veteres, nihil accidisse unquam prodigiosum, quod iam non amplius accidat; quare etiam falsa esse omnia miracula, quaecunque aliquando facta fuisse traderentur, nisi etiamnunc aliquando fierent. Sed quatenus decretum illud bene valeat, egregie docuit doctor meus, eruditissimus Clericus lib. de Incred. P. I. cap. 3. observante quoque cl. Davisio ad Min. Felicis Octavium. Celebris est locus Palaephati, quem etiam adferunt viri laudati, in praefatione libelli de Incredibilibus; quem ego hic ob oculos ponam, ut mendum, quo sordere videtur, obiter inde eruam. Ὅσα δὲ, inquit, *εἴδη καὶ μορφαί εἰσι λεγόμεναι καὶ γενόμεναι τότε· αἳ νῦν οὐκ εἰσὶ, τὰ τοιαῦτα οὐκ ἐγένετο.* Mihi quidem haud apparet, quomodo hinc sensus idoneus extorqueri ullis fidiculis possit, nisi hunc in modum rescribamus atque interpungamus: *Ὅσα δὲ εἴδη καὶ μορφαί εἰσι λεγόμεναι καὶ ΓΕΓΟΝΕΝΑΙ ΠΟΤΕ, αἳ νῦν οὐκ εἰσί· τὰ τοιαῦτα οὐκ ἐγένετο. Quotquot autem species atque formae traditae sunt esse aliquando factae, quae nunc non sunt; talia facta non sunt.* Ne offendat coniunctio *καὶ* ante *γεγονέναι:* nam illa saepissime apud Palaephatum aliosque scriptores *παρέλκει.* vide modo reliquam memora-
291 tae praefationis partem: et cap. 15. *ἐγὼ δὲ φημὶ καὶ ταυτὴν καταβρωθῆναι.* sic passim. [254])

regioni lunae subiectam, neque haec terrarum situi opponi. Recte igitur Ernestius alteram lectionem *tactus* praetulit, et cum solis tactu, qui de Nat. d. 2, 15. dicitur, comparavit.

254) Contra Wopkensium disputant Carpzovius in Observat. philolog. in Palaephat. p. 15. et Fischerus ad h. l. Emendatio enim peior est vulgata scriptura, quae dubitationem non admittit.

CAPUT X.

Auguſtinus defenditur. Ellipſis pronominis demonſtrativi ante vocem ipſe, *in compluribus Tullii locis, ſtabilitur et adſtruitur. Vulgata Ciceronis lectio in lib. II. de Divinatione aliquoties ſuſtentatur.* Potius quam *conſtructum cum infinitivo Graecanico.* Non *omiſſum poſt nequidem.*

Reliqua iam, quae nobis in ſecundo Ciceronis de Divinatione libro obſervatu digna viſa ſunt, perſequamur. Cap. LVI, 116. *Quis enim eſt, qui credat Apollinis ex oraculo Pyrrho eſſe reſponſum,*

Aio te, Aeacida, Romanos vincere poſſe.

Locus Auguſtini de Civ. Dei lib. III. c. 17. qui huc adfertur, emendatione iſta haud indigere videtur, quam illi adhibet vir cl. Sic loquitur ille pater. *Pyrrho de rerum futuro eventu conſulenti; ſatis urbane Apollo ſic ambiguum oraculum edidit, ut e duobus quidquid accidiſſet, ipſe divinus haberetur: ait enim, Dico te, Pyrrhe, vincere poſſe Romanos: atque ita ſive Pyrrhus a Romanis, ſive Romani a Pyrrho vincerentur, ſecurus fatidicus* (legendum forſitan, *ſecurus FUIT fatidicus*) *utrumlibet exſpectaret eventum.* Reponebat doct. Daviſius, *utrumlibet ſpectaret eventum.* Nos illud *exſpectaret* conſervandum omnino cenſemus; vult enim Auguſtinus, contrarium oraculo edito eventum exſpectari ab Apolline non potuiſſe. Securus erat vates, uterlibet eventus conſequeretur. Sane verbo *exſpectaret* locus hic tam idoneus eſſe videtur, ut illud *ſpectaret* ne tum quidem anteferrem, ſi codicum aucto- 292
ritate niteretur. [255])

255) Integra ſunt omnia verba. Caeſ. Bell. Gall. 7. 40. *eventum pugnae exſpectabat.*

Cap. LVIII; 119. *Contrahi autem animum Zeno et quaſi labi putat atque concidere, et ipſum eſſe dormire.* Uſitatiore loquendi ratione, pronomine addito, ſcripſiſſet Tullius, *et id ipſum eſſe dormire.* Sed vero plurima loca ſunt, in quibus pronomen demonſtrativum, cuius ellipſin iam ſupra plus ſemel in aliis orationis caſibus vidimus, ante vocem *ipſe* omittatur. Sic de Legibus lib. II. c. 14. *Sed redde caetera.* M. *reddam vero, et ipſa, ſi potero, brevi.* Quam quidem lectionem cum ſanam pronuntiaverit Daviſius, Guilielmiumque περιεργίας accuſaverit, qui reponeret, *reddam vero, et, id ſi potero, brevi;* non video ſane, qui reprobare illa potuerit, ibidem cap. 5. *Lege autem carens civitas, eſtne ob ipſum nullo habenda loco?* ut Latinitatem iubere putaret *ob id ipſum:* quemadmodum etiam *iſtud* pro *ipſum* reſtituebat lib. II. de Finibus cap. 28. *Iam ipſum abſurdum, maximum malum negligi.* et Academ. lib. II. c. 34. *Non enim poteſt convenienter dici, nihil comprehendi poſſe, ſi ipſum* (h. e. id ipſum, nempe nihil comprehendi poſſe) *comprehendi poſſe dicatur,* vult idem vir laudatus ex codd. *ſi quicquam comprehendi poſſe dicatur.* Producamus tamen loca quaedam alia, praeter ea quae iam produximus, in quibus hanc formam ſilentio praeteriit vir cl. de Fin. lib. V. c. 1. *cuius etiam illi hortuli propinqui non memoriam ſolum revocant, ſed ipſum videntur in conſpectu meo ponere.* et cap. 14. *Et nunc quidem quod eam tuetur, ut de vita potiſſimum loquar, eſt id extrinſecus: in ipſa enim parum magna vis eſt.* Seneca de Ira lib. I. c. 16. *Ratio nihil praeter ipſum, de quo agitur, ſpectat.* Florus lib. IV. cap. 10, 4. *et ſa-*

lute Latine data, quum ſidem ipſo feciſſet. ubi vide clar. Dukerum. [256]) 295

Cap. LX, 124. *quid cuique rei conveniat ex ſomniis,*

256) *Ipſum* poni pro *id ipſum* alii quoque docuerunt. Vid. I. F. Gronov. et Drakenborch. ad Liv. 5, 43, 4. Iac. Gronov. ad 21, 55, 11. et Wopkenſium ſequuti Bremius ad Cic. de Fin. 2, 28. Matthiae in Miſcellan. Vol. 1. 2. p. 96. Goerenz. ad Cic. de Leg. 2, 5, 12, 2, 14, 34. de Fin. 1, 4, 10. Eſt igitur: et id ipſum contrahi animum. Nec clarior fit definitio, ſi cum Hottingero verbum *putat* transponamus. Primum enim Zeno docuit contrahi animum, tum idem fieri in ſomno affirmavit. Saepe *et ipſum* uſurpant Cicero aliique pro *et quidem*, ut de Leg. 2, 14, 34. Tamen quaeritur, num *ipſum* demonſtrativi ſimpliciter ponendi locum obtinere poſſit, quod in Cic. de Leg. 2, 5, 12. fieri cum Wopkenſio exiſtimavit Goerenzius. Sed de locis a Wopkenſio allatis Moſerus ita cenſuit nuper: ea vel controverſa eſſe, vel non requirere additum pronomen demonſtrativum, vel ut eſſent vera, placere tamen non poſſe, quia latinitati adverſarentur. Cauſſam et rationem rei non aperuit. Quam multa ſcribuntur, e. quibus nihil diſci poteſt! *Ipſum*, quo res aliqua vel ab aliis diſtinguitur, vel a diverſa re, ut ſit id quod *idem*, vel additur diſtinctio rhetorica, ut ſignificet *es eben, dies gerade*, per ſe conſtare poteſt, nec pronomen ſibi adiunctum habet, ubi notio rei iam poſita eſt, aut aliis verbis conſtituitur, ut in illis *et ipſa, ſi potero, brevi* et de Fin. 2, 28. *iam ipſum abſurdum maximum malum negligi*, et apud Senecam, *praeter ipſum, de quo agitur.* At ubi notionem rei non antea conceptam tenemus, nullo pacto *ipſum*, quo illa diſtinguatur, pro ipſa re poni poteſt. Quare de Leg. 2, 5. *ob ipſum* non accipi poſſet pro *ob id ipſum, quod lege caret*, niſi praecederet *ob eam ipſam cauſſam, quod eo careat:* quo praemiſſo vel addi poterat formula *ob id, ob hoc* et *ob ipſum*, quod eſt *eben deswegen*, ſive ob idem: utrumque enim convenit. ad Att. 12, 14. *quae mihi una cauſſa eſt hinc diſcedendi: nam pro malis recte habebat: quamquam ipſum doleo.* Non item ſcribi poteſt Liv. 2, 42, 5. *filius eius, duumvir ad ipſum creatus, dedicavit.* ubi meliores codd. *id ipſum.*

et quid quamque rem sequatur, intelligunt. Male omnino ante ista *ex somniis* virgulam ediderunt, qui duas istas voces ad *τὸ intelligunt* referendas existimarunt. Isto autem modo si accipiatur constructio, concedendum viro cl., qui eas voces *ex somniis* glossematis damnandas credidit, quod sensum turbarent. Sed tollenda est illa distinctio, quandoquidem voces illae, quibus haud iusta *νοθείας* incumbere videtur suspicio, construendae sunt cum praecedente pronomine *quid;* ut *quid ex somniis,* sit quae pars somniorum; quemadmodum infra cap. 65. *id ex ovo,* est ea pars ovi, in hisce: *Tum ille, Nihilne, inquit, de vitello? Id enim ei ex ovo videbatur aurum declarasse, reliquum argentum.* [257])

Cap. LXIV, 133. *Ut si quis medicus aegroto imperet, ut sumat*

Terrigenam, herbigradam, domiportam, sanguine cassam,

potius quam hominum more cochleam dicere. Verbum ultimum inducebant viri insignes, quod ipsis importunum esse, structuramque turbare videretur. Mallem ego quidem reponere *diceret,* eadem ut constructio repraesentetur, quam videmus Tusc. lib. II. cap. 22. *qui perpessus est omnia, potius quam conscios delendae tyrannidis indicaret.* Caesar de B. Gall. lib. VII. c. 17. *Praestare omnes perferre acerbitates potius, quam non civibus Romanis . . parentarent.* quem locum summo iure defendit clar. Davisius ad Tusc. lib. I. c. 9. edit. priore. Additur quoque coniunctio *ut,* Acad. lib. II. c. 8. *intolerabili dolore lacerari potius, quam ut offi-*

257) Hottingerus ea tantum repetit, quae Wopkensius hic docte proposuit.

eium prodat aut fidem. [258]) Si ita in hoc loco *diceret*, aut (si offendat enallage, quae tamen satis abundeque est 294 usitata) *dicat* reponamus, non video illud verbum sic importunum esse, ut spongiam mereatur, quamvis sano sensu abesse posse non negem. Sed vel infinitivus forte talis est, ut illum sollicitari non liceat: cum enim infinitivi haud raro sedem occupent subiunctivorum, cum coniunctione *ut* constructorum, ut vidimus supra ad N. Deor. III. 32. in loco Minucii, quem defendimus; tum in hocce quidem infinitivo post *potius quam*, imitatur forte Tullius Graecos, qui passim ita infinitivum cum voculis *πρὶν ἤ*, *μᾶλλον ἤ*, similibusque iungunt.

Cap. LXXI, 146. *quum mendaci homini, ne verum quidem dicenti, credere soleamus.* Sensum flagitare putabat vir cl., ut legatur *credere non soleamus.* [259]) Mihi

258) Hanc emendationem assensu ac laude excipiebant recentiores critici, etiam Schützius; nescio tamen, an ipsi sibi ad animum non revocaverint verborum construendi rationem, quae haec esset: ut si quis potius imperet aegroto, ut sanguine cassam sumat, quam ut diceret hominum more cochleam. Ubi imperfecto nullus conceditur locus. In verbis de Fin. 4, 14. *quamobrem utrique idem faciunt, ut si laevam partem negligerent, dexteram tuerentur.* quae ratio valet, non pertinet ad ista verba, in quibus necessario aut scribendum erat *dicat*, aut prior sententiae pars immutanda, ne adhaererent ei verba *ut sumat*. Igitur abiiciendum erit verbum *dicere*, aut supplenda, quae ante *potius* exciderint. Suspicor: *ut si quis medicus aegroto imperet, ut sumat — sanguine cassam. Cur potius, quam hominum more cochleam dicere?* In proxime antecedentibus Schützius male fecit, quum verborum ordinem mutaret, et id quod in altera editione Davisiana, ut videtur, typographus peccavit, Ciceroni imputaret. Scripsit enim *quid igitur me mones?* pro *quid me igitur mones?* quod unice verum ac necessarium. Est, quid mones me, qui non intelligam?

259) Gruterus, puto, mentionem fecit huius immutationis,

quidem negativum, incolumi ſenſu, deſiderari poſſe videtur: quis enim illud requireret, ſi ſcriptum videremus, *quum mendaci homini ne tum quidem credere ſoleamus, quum verum dicit?* quo tamen eodem, ſi recte videam, iſta lectio, quam iam prae oculis habemus, recidit. Non poteſt negari aliquando coniunctionem adiici. quemadmodum Seneca de Conſtantia cap. 4. *qui pati, ne ſi ſiat quidem, non poteſt.* atque pluribus alii in locis. Sed haud minus frequens eſt illius omiſſio. Sic ad Fam. lib. IX. ep. 5. *Conſilii noſtri, ne ſi eos quidem, qui id ſequuti non ſunt, non poeniteret, nobis poenitendum putarem.* ubi vide Manutium, cuius tamen ἀκριβολογία vereor ne nimia ſit. de Finibus lib. V. c. 20. *Itaque ne ſi iucundiſſimis quidem nos ſomnis uſuros putemus, Endymionis ſomnum nobis velimus dari.* ubi conſule Lambinum. adde Acad. lib. II. cap. 40. *noſtro* (ſapienti) *ne quid maxime quidem probabile ſit,*
295 *occurrit*, ſupra cap. 59. *Atqui ne ſi navigare quidem velim, ita gubernarem, ut ſomniaverim.* Exemplorum omnia plena ſunt, ideoque manum de tabula.

CAPUT XI.

Loca quaedam Tullii in libro de Fato tentantur ac defenduntur. Librarii ſaepe duas periodos in unam conflant, quod exemplo ex Polyaeno et Luciano, qui obiter emendantur, illuſtratur. Verborum proponere *et* ponere *eſt Latinis promiſcuus uſus. Lactantius cum aliquot Tullii locis defenditur.*

Tranſimus ad librum Ciceronis de Fato. Cap. I, 2. *Quum enim omnes poſt interitum Caeſaris novarum*

nt occaſionem haberet eruditionis ſuae oſtentandae. Nemo alius audivit.

perturbationum cauſae quaeri viderentur, -- omnis fere noſtra in iis deliberationibus conſumebatur oratio; idque et ſaepius alias, et quodam liberiore - - die, quum ille ad me veniſſet, primo illa - - de pace et de otio. Quomodo iſta inter ſe cohaerent, *idque - - primo illa* etc.? Illud *idque* turbat ſane conſtructionem, orationisque curſum impedit atque ſiſtit; quod quamvis a ſoloecifmi naevo haud immune ſit, defendi iis poſſe puto, quae diſputavimus ad Tuſc. lib. V. c. 40. Non tamen inficias iri poteſt, exigua admodum facillimaque novatione omnem conſtructionis difficultatem poſſe tolli, ut nihil dici poſſit planius; ſi reponamus . . *die. QUO quum ille* etc. vel hoc modo, ſi mavis, - - *veniſſet. ET primo illa* etc.[260]). Nemo ſane ignorat, quam ſaepe ita dormitarint librarii, ut duas periodos in unam conflarent; cuius rei exemplum adferam unum et alterum, in quibus illius ſocordiae veſtigia ſatis perſpicua ſunt. Hoc modo commiſiſſe reor ſcriptores in illum locum Polyaeni Strateg. lib. III. c. 9, 45. - - *ἔσπευσεν ἐπ'* 296
ἐκείνην τὴν πύλην, ἣν ἤνοιξαν οἱ δεχόμενοι τοὺς πολεμίους ἐσῆγον τῶν δὲ ἐσχάτων ἐσιόντων, ἐξαίφνης ἐπιστὰς συνηκολούθησεν αὐτοῖς, καὶ συνέπεσεν εἰς τὴν πόλιν. Summus Iſ. Caſaubonus legebat, *ἣν ἤνοιξαν οἱ δεχόμενοι τοὺς πολεμίους. οἱ μὲν τοὺς πολεμίους ἐσῆγον· τῶν δὲ* etc. At, ſalvo tanti viri iudicio, mihi ſolummodo diſtinctio, non ipſa ſcriptura corrigenda videtur; idque hoc quidem modo, ut verba *οἱ δεχόμενοι* et ſeqq. *τελείῃ στιγμῇ* ſeparentur ab antecedentibus. - - *feſtinavit,* inquit auctor, *Iphicrates ad portam*

260) Hunc locum optime expediit Bremius correcta interpunctione. Nam comma delendum erat poſt *die.* Atque *et — et* dicitur pro *quum — tum.* Emendationis nuſquam apparet neceſſitas.

illam, quam aperuerant. Illi quum reciperent introducerentque hostes, postremis introeuntibus, repente incumbens eos sequutus est, simulque cum ipsis in urbem irruit. Non requiritur necessario coniunctio μὲν in membro antecedente, quum in subsequente sit δὲ. sic enim omittitur quoque eodem cap. §. 42. *Οἱ πολέμιοι πρὸς τὸν ἦχον ἄλλος ἄλλῃ διέθεον· ὁ δὲ ῥαδίως ἐκράτησε τοῦ χορίου.* atque ita innumeris aliis in locis [261]. Alterum eiusdem *σφάλματος* exemplum praebet locus Luciani in Phalar. I. p. 733. *τόδε ὅπως μηκέτι τοιαύτης τινος θεραπείας δεήσεται ἡ πόλις, τοῦτ' ἐζήτουν ἔτι κἀγὼ μὲν ὁ ἀρχαῖος, περὶ ταῦτα εἶχον.* οἱ δὲ, *ἤδη τε* etc. Interpunctionem malam sequutus est interpres, quam tamen sic resingi necesse est. . ἔτι. *Κἀγὼ μὲν ὁ ἀρχαῖος, περὶ ταῦτα εἶχον· οἱ δὲ ἤδη τε* etc. id enim vult Lucianus: *Utque non amplius tali aliqua administratione indigeret civitas, id spectabam praeterea. Atque ego ineptus hisce rebus occupatus eram, quum illi iam* etc. Sed haec hactenus.

Cap. II, 3. *nec enim..oratoria illa studia deserui, quibus etiam te incendi, quamquam flagrantissimum acceperam.* Tentabat eruditissimus Davisius, *quibus etiam te incendere, quamquam flagrantissimum, occoe-*
397 *peram.* Sed praeterquam quod mutatio illa satis magna sit, nec ullum verbi *occoepisse* exemplum exstare

261) At primum omitti non poterat particula in verbis οἱ δὲ δεχόμενοι, tum verbum ἤνοιξαν necessario secum ducit nomen, οἱ δεχόμενοι τοὺς πολεμίους, quod si seiungas, claudicat oratio. Denique in verbo ἐσῆγον coniungendo cernitur vitium, non in reliquis. Casaubonus quidem non male emendavit, sed desideratur auctoritas codicum, quorum testimonia Blumius prolaturus est. Exspectemus igitur. Interim coniicere licet: — ἣν ἤνοιξαν οἱ δεχόμενοι τοὺς πολεμίους· καὶ ἐσῆγον· τῶν δὲ ἐσχ. etc.

apud Ciceronem nostrum sciam, parum mihi videtur commodum illud tempus plusquamperfectum, quum esset hic praesentis potius aut perfecti locus idoneus. Malim igitur lectione vulgatae acquiescere, quippe cuius sensus neutiquam absurdus sit; modo sic intelligatur, ut si dixisset Tullius, quibus ego itidem te inflammavi, quamvis iam tum illis summopere addictus esses, quum te in disciplinam meam traderes. [262])

Sequitur in eodem capite: *hanc Academicorum contra propositum disputandi consuetudinem.* Ex codice quodam, in quo erat *positam*, colligebat vir cl. legendum *positum*, non *propositum*. Atque etiam infra cap. 6. sola coniectura legebat, *Quod ut positum est, ne fieri quidem potest;* quum libri tam manu quam typis exarati exhibeant, *Quod ut propositum est, n. f. q. p.* Idem quoque iudicium facit de locis sequentibus. de Leg. lib. II. c. 19. *ad id quod propositum est.* etc. cap. 20, *His propositis, quaestiunculae multae nascuntur.* de Fin. lib. IV. c. 16. *quae cum proponunt* etc. et cap. 19. *his propositis, tenuit prorsus consequentia.* de Orat. lib. I. c. 6. *ut omni de re, quaecunque sit proposita, ab eo ornate copioseque dicatur.* Lactant. lib. V, 20. *concedamus posse fieri, quod proponit philosophus.* Sed quamvis illum verbi *ponere* usum et elegantissimum et Ciceroni aliisque familiarissimum esse facile concedam; non tamen adduci possum, ut alterum illud *proponere* sic contemnam, ut tot innumeris in locis, ubi mihi sit obviam, cum altero permutem. Sic infra cap. 8. *Medicus in primis, quod erit ei perspectum in arte, non ita proponet: Si cui venae sic moventur, is*

262) *Flagrantissimum* intellige aliis iam studiis et per alios. Talem acceperat Cicero, et ad sua studia perduxit.

298 *habet febrem*: etc. ad quem locum nil monuit cl. Davisius. Et quis depromendorum ex Tullio exemplorum finis esset, si rem istam persequi vellemus? Omnes etiam alii sic loquuti sunt. Phaedrus lib. I. fab. 5.

Numquam est fidelis cum potente societas.
Testatur haec fabella propositum meum.

ubi vide interpretes. Quinctilianus Instit. Orat. lib. VII. c. 1. *Nam in schola certa sunt, et pauca, et ante declamationem exponuntur, quae θέματα Graeci vocant, Cicero proposita.* Plura vel lexica subministrabunt [263].

Cap. V, 11. *Sed haec ex naturalibus causis vitia nasci possunt; exstirpari autem et funditus tolli, ut is ipse qui ad ea propensus fuerit, a tantis vitiis avocetur, non est id positum in naturalibus causis, sed in voluntate, studio, disciplina. Quae tolluntur omnia, si vis et natura fati ex divinationis ratione firmabitur.* In editione Davisiana locum lacunosum fecit infausta omissio horum octo verborum, *sed in voluntate, studio, disciplina. Quae tolluntur omnia.* Sed talia non tam editori, cuius praesertim tanta cura fuerit atque elegantia, tribuenda sunt, quam operariis ineptis ac socordibus, quorum a fraudibus vix quisquam satis tutus est.

Cap. VII, 13. *At si ista comprobabis divina praedicta, et quae falsa in futuris dicentur, in his habebis, ut ea fieri non possint; ut si dicatur Africanum Carthagine potiturum: et si vere dicatur de futuro, idque ita futurum sit, dicas esse necessarium.* „Non „intelligo, inquit, qui hoc inter falsa in futuris numerarit Cicero, siquidem Scipio revera Carthagine *po-„titus est.* Forsan verba suum non tenent ordinem, lo-

263) Vid. Goerenz. ad. Cic. Acad. 2, 13, 42. de Fin. 4, 16, 43. p. 476. ad 4, 19, 54. p. 487.

„cusque ſic conſtituendus eſt: *At ſi iſta comprobabis* 299 *„divina praedicta, et quae falſa in futuris dicantur, „in his habebis, ut ea fieri non poſſint; et ſi quid vere „dicatur de futuro (ut, ſi dicatur, Africanum Carthagine potiturum) id, quia futurum ſit, dicas eſſe „neceſſarium, ea eſt tota Diodori vobis inimica ſen„tentia.* Has ego coniecturas, addit, dubitans et hae„ſitans propono; nam ῥῆσις eſt perplexa, fierique po„teſt, ut ex libris noſtris aliquid exciderit.“ Hactenus vir ille. At falli ipſum omnino arbitror, qui lectionem vulgatam ſic interpretur, ac ſi potiturum Carthagine Africanum inter falſas in futuris numeretur, quum fuerit illud veris accenſendum, uti revera quoque illis tribuiſſe liquebit Ciceronem, ſi verba illius bene exponantur. Solam interpungendi rationem ita mutemus, ut verba *et ſi vere dicatur* etc. non duobus punctis, ſed ſimplici virgula ab antecedentibus diſtinguamus; niſi etiam, quod mihi tamen haud vero ſimile videtur, pro *dicas eſſe neceſſarium*, legendum ſit in futuro, *dices eſſe neceſſarium.* Iam facile patebit, illud voluiſſe auctorem, ut ſi Chryſippus iſta comprobaret divina praedicta, eaque vera et neceſſaria putaret, neceſſe quoque haberet ſtatuere, quae falſa dicerentur in futuris, ea non poſſe fieri: quemadmodum contra, ſi diceretur Africanum Carthagine potiturum, et ſi vere diceretur, idque futurum eſſet, dicere deberet illud neceſſarium eſſe [264].

264) In hanc eamdem rationem, qua exemplum Africani inter res vere factas ponatur, et verba *ut ſi dicatur A. C. p.* cum ſequentibus coniungantur, Bremius ſcribere iubet *et ſi dicatur:* quo difficultas, ſive vitium non tollitur. Quod Lambinus in altera parte adiecit exemplum Fabii, inde videtur deſumptum, unde Africani exemplum in textum, ſed non apto loco, irrepſit, credo, ex gloſſatorum additamentis. Fortaſſe recte coniecit Wopkenſius *dicas eſſe neceſſarium.*

CAPUT XII.

300

Quatuor loca Ciceronis in lib. de Fato adſtruuntur et vindicantur: duo quoque coniectura tentantur. Individua *ſc. corpora.* Continere in ſe efficientiam. *Lactantii editio Cellariana naevo purgatur. Gloſſematis forma.* Ut *cum ſubiunctivo, pro infinitivo cum accuſat. Cicero in tranſitu defenditur. Coniunctione copulat Cicero orationis membra, quae potuiſſet pronomine relativo; qua quoque occaſione locus Tuſc. Diſp. adſeritur.*

Eiusdem libri de Fato, cap. IX, 17. *Sed in factis immutabilitatem apparere; in futuris quibusdam, quia non apparent, ne ineſſe quidem videri.* Non moveor auctoritate libri illius ſcripti atque editi, qui *appareret* dat, pro *apparent:* nec ſatis eſſe cauſae puto, cur cum viro cl. legeremus *apparet.* Nihil enim eſt, cur verbum illud ad *immutabilitatem* potius, quam ad *futura* referatur [265]); nam quae ſequetur in repetitione verbi *apparere* durities, ſi illud *apparent* conſervemus, illam tolerandum eſſe docere videntur iſta, quae diximus ad Nat. Deor. lib. II. c, 54. Sin omnia velimus analogia grammatica exactius metiri, reponendum potius erit *appareat*, quam *apparet*, quae etiam mutatio propius accedit ad characteras vulgatae lectionis; ſed nec indicativus ille in oratione indefinita plane inuſitatus eſt, quod etiam docuit clar. Cortius ad Salluſt. Iugurth. cap. LXIII, I. Sequitur ibidem: *Ut cum duo individua per inanitatem ferantur*, etc. Lambinus excidiſſe putabat vocem *corpora.* Sed ſaepius, talibus ſubſtantivis omiſſis, adiectiva ſubſtantivorum faciem quamdam

265) Et recte quidem. Non valent ea, quae Bremius opponit. Nam dum futura ipſa non apparent, in iis, quae praedicta ſunt, non ineſſe videtur *immutabilitas.*

induunt; quod cum in multis aliis, tum in hoc quoque *individui* nomine locum habet. infra cap. XI. *ipſius individui hanc eſſe naturam, ut pondere et gravitate moveatur.* de Nat. Deor. lib. I. cap. 18. *cum infinita ſimillimarum imaginum ſpecies ex innnmerabilibus individuis exſiſtat.* vide quoque ibid. cap. 24. et alibi. Iam porro labe quadam infecta ſunt, ſiquid ego video, verba iſta, quae in hoc capite ſubſequuntur: *Sed intereſt inter cauſas fortuito antegreſſas, et inter cauſas cohibentes in ſe efficientiam natnralem.* Haud dubie legendum, *inter cauſas CONTINENTES in ſe efficientiam naturalem.* neque enim *cohibere*, ſed *continere* in eiusmodi locis opportunum, atque uſitatum verbum eſt.[266]) ſic infra cap. 11. *motus enim volnntarius eam naturam in ſe continet, ut ſit in noſtra poteſtate.* et cap. 14. *quorum cauſas natura ita continet.* cap. 16. *quae cauſa in rernm natnra continebatur.* cap. 10. *cauſas enim efficientes quod non habebit.* de Divin. lib. I. c. 56. *eodemque modo nihil eſt futurum, cuius non cauſas efficientes natura contineat.* Lactantius de Opif. Dei cap. 19, 7. *Hoc dicere ſatis eſt, quod etiamſi aſtra efficientiam rerum continent, nihilominus omnia a Deo fieri, qui aſtra ipſa et fecit et ordinavit,* ſic legimus in editione Cellarii, ſed aliae *certum eſt*, poſt *omnia a Deo fieri* inſerunt, quas omnino putem ſequendas[267]).

301

266) At non tantum continent efficientiam, ſed *cohibent* etiam ac retinent eam, quae inde exit, recondita antea.

267) In ſcriptis libris non leguntur verba *certum eſt:* neque vero Heumanno credamus, qui *quod* omittendum cenſuit. Illud *quod etiamſi* quamquam alias non in media oratione locum habet, ſed, ab initio poſitum, ad ſuperiora reſpicit, tamen infinitivus nectitur cum antecedente verbo. Quare interpungendum eſt ita: *hoc dicere ſatis eſt; quod etiamſi — fieri* etc.

Cap. X, 22. *Nam qui poteſt pelli alia* (atomus) *ab alia, ſi gravitate feruntur ad perpendiculum corpora individua rectis lineis, ut Epicuro placet.* P. Manutius duo iſta *corpora individua* gloſſam intruſam putat, quia, his ſublatis, ſenſus recte conſtat. At ratio illa, quamvis criticis paſſim viſa fuerit idonea, eſt tamen elumbis, ut libere iudicem, atque ficulnea. Quis enim in ſtili elegantia unquam fuit adeo nimius, cui
302 tales aut eorundem aut ſynonymorum verborum repetitiones non aliquando exciderint[268])? Sane innumerabilia loca ſunt, in quibus, etiam non contradicentibus commentatoribus, ſic loquutus eſt Tullius; quem non oportet ad ſuperſtitionem et ineptias usque facere accuratum, dum gloſſatorem fingas, ſupra quam percipi poſſit, nugacem ac cerebroſum. In his, exempli gratia, cap. 5. *Sed haec ex naturalibus cauſis vitia naſci poſſunt; exſtirpari autem et funditus tolli, ut is ipſe, qui ad ea propenſus fuerit, a tantis vitiis avocetur, non* etc. in his, inquam, quis verba *ut is ipſe.. avocetur,* deſideret, ſi abeſſent? de Divin lib. I. c. 23. *qui* (ſanguis) *refervеſcere videretur, ſic ut tota domus ſanguine redundaret.* at cur non potius, *ſic ut tota domus illo redundaret?* Reſpice ad ea, quae iam antea vidimus ad Divin. lib. I. c. 50. et de Nat. Deor. lib. II. c. 45.

Eodem cap. *Ut enim etc. ſic Chryſippus metuit, ne ſi non obtinuerit omne quod enuntietur, aut verum eſſe aut falſum, non teneat omnia fato fieri* etc. Non licet dubitare, quin haec tam Latinitatem quam ſenten-

268) **Id dictioni, quam atticam vocare ſolent, proprium eſt, ideoque etiam Ciceroni uſitatiſſimum. Exempla, quae hic afferuntur, partim ad aliud genus pertinent. Agitur enim potius de nomine eiusdem notionis in altera parte ſententiae ſubſtituto.**

tiam bonam referant: an tamen a Cicerone ſic ſcriptum fuerit, id quidem ut dubitemus, facit vulgata iſta lectio, cum qua multi quoque codices conſpirant, *non teneat, omnia ſato fieri poſſint.* Hinc enim haud aegre coniicere eſt, fuiſſe olim a manu Tullii, *non teneat, UT omnia ſato fieri poſſint* [269]). Uſus autem ille coniunctionis *ut* in Latino ſermone ſatis communis eſt, ut pro infinitivo cum accuſativo conſtructo adhibeatur; quod iam obſervavit And. Boſius ad verba Corn. Nepotis Hannib. cap. 1. *Si verum eſt, quod nemo dubitat, ut populus Romanus omnes gentes virtute ſuperarit.* Digna tamen res eſt, quae etiam Tullii noſtri auctoritate comprobetur. Academ. lib. II. cap. 15. *quomodo autem* 305 *ſumis, ut . . ſequatur, ut etiam difficulter internoſci poſſit.* et cap. 17. *concedatur tibi, ut . . aliquid alicui ſic ſit par.* ſupra de Fato cap. 7. *in his habebis, ut ea fieri non poſſint.* de Fin. lib. IV. c. 3. *Quomodo autem - - conſervabitur, ut ſimile ſit omnium naturarum illud ultimum?* de Nat. Deor. lib. I. c. 34. *retinendum hoc eſſe, Deus ut beatus immortaliſque ſit.* Tuſc. lib. V. c. 11. *Quare demus hoc ſane Bruto, ut beatus ſit ſem-*

269) Bremius quid ſibi in nota ad h. l. adiecta voluerit, non ſatis perſpicio, quamquam eum video de grata aliqua oblivione Ciceronis dixiſſe, et hanc ſententiam rurſus repudiaſſe. Quam brevis fuiſſet ſapientiſſimi oratoris cogitatio! Anacoluthorum cauſſam qui agebant, ante omnia cavere debebant, ne inconſiderantiam et alienationem animi virtutum nomine commendarent, ſicuti in loco de Orat. 2, 6, 25 et hic quoque factum eſt. Primum demonſtrandum erit, num praeter unum Palat. alii etiam codices exhibeant verba *non teneat*, et quinam iſti ſint. Nam verbis his omiſſis, recte procedit oratio: *metuit, ne — non omnia fato fieri poſſint.* Tum quaeratur de reliquae diſcrepantiae origine.

per sapiens . . . nos tamen teneamus, ut sit idem beatissimus. Atque haec quoque sufficiunt defendendae lectioni isti de Fin. lib. III. cap. 6. *ne quis sic existumet, ut duo sint ultima bonorum.* ubi Lambinus ex vetustis libris rescribebat, *ne quis sequi existumet, ut d. s. u. b.*[270])

Sequitur ibidem: *Itaque tertius quidam motus oritur extra pondus et plagam, quum declinat atomus intervallo minimo.* Lambinus legendum coniiciebat.. *plagam, quo declinat atomus intervallo minimo:* at infaustis illud avibus; solet enim Tullius coniunctionibus connectere περιοχὰς, quas potuisset pronominibus relativis, si voluisset. Acad. lib. II. c. 30. *contraria autem ea dico, cum alterum ait, alterum negat,* de Leg. lib. III. c. 5. *est autem animi quaedam sanitas*-- *cum*

270) De hac re vid. Gesner. ad Quinctil. 7, 1, 35. Stallbaum. ad Ruddimann. Tom. II. p. 234. Gernhard. ad Cic. Lael. 16, 56. Wunderus in Iahnii Annal. philolog. V. 2. p. 151. qui bene perspexit, *ut* cum coniunctivo non semper indicare consilium, aut finem, aut consequentiam, et docte disposuit universi usus capita, sed ea, quae gravissimum in se habent momentum, non satis declarasse videtur. Nam particulam *ut* proprie significare *wie*, etiam in sententiis, quae consilium et finem continent, nemo non cognitum habebat, sed illud demonstrandum erat, quo modo factum sit, ut Latini ea, quae nos per coniunctionem finalem exprimere solemus, per coniunctionem modalem significarent. Quod facile intelligetur, si modo in vernaculo vocabulo *dass* mutatam formam demonstrativi *das* agnoscamus. Tum vero negari quum non possit, Latinos etiam in sententiis, quae finem et consilium pure exprimunt, posuisse *ut*, quaeritur, quo pacto eaedem per modalem formam designari potuerint. Nam sensus verborum, *ante senectutem curavi, ut bene viverem,* aliquantum differt ab his, *curavi, quomodo viverem:* quod negare videtur Wunderus vertens, *wie ich gut leben könnte.* Neque concedi potest, Latinos omnia ea, quae per consequentiam cohaerent, ita animo concepisse, tamquam a consilio quodam proficiscerentur. Sed de his alibi plura.

.. *perturbatio mentis aufertur.* Tusc. lib. IV. c. 13. *corporis temperantia, quum ea congruunt inter se, e quibus constamus, sanitas dicitur.* et cap. 28. *Sed omnis eiusmodi perturbatio animi placatione abluatur illa quidem, cum doceas, nec bonum* etc. lib. V. cap. 10. *neque ulla huic verbo, cum beatum dicimus, subiecta notio est.* de Finib. lib. II. cap. 2. *Atqui haec patefactio quasi rerum apertarum, cum quid quidque sit aperitur, definitio est.* Hinc quoque dubia omnino fit ratio, cui innititur coniectura acutissima cl. Bentleii, in his Tusc. lib. III. cap. 31. *caput esse censet in consolando, detrahere illam opinionem moerenti, si* (pro 304 *qua*) *se officio fungi putet iusto atque debito.* ubi vir ille doctissimus legendum coniiciebat, - - *moerenti, se officio fungi pio et iusto atque debito* [271].)

CAPUT XIII.

Edita lectio ter in Tullio vindicatur. Futurum indicativi pro futuro aut praes. subiunctivi. Tria Luciani loca defenduntur. Duplex futurum notabile erit effectura. *Enallage activi et passivi illustratur. Tullius cum Caesare defenditur.* Ferri *pro moveri.*

Cap. XII, 27. eiusdem libelli de Fato: *An aliter haec enuntiatio vera esse non potest, capiet Numantiam Scipio, nisi ex aeternitate causa causam serens hoc erit effectura?* Ad hunc locum „Hoc, inquit Davisius, ne Latine quidem dicitur: omnes tamen edi„tiones obsidet. Legendum, *hoc erat effectura,* prout

271) Coniecturam, quam Wopkensius acutissimam vocat, Orellius miram appellat.

„recte legitur in Elienſi noſtro.“ Sic vir ille doctus. At vero futurum illud, quod ſollicitat, nihil omnino habet, quod Latinae linguae rationi aut elegantiae repugnet. Primo enim futurum indicativi ſaepiſſime ponitur pro futuro aut praeſenti ſubiunctivi. vel ut ſupra cap. 5. *quae tolluntur omnia, ſi vis et natura fati ex divinationis ratione firmabitur*, pro *firmetur*, et hoc ipſo cap. *ut vere dicantur*, *quae ita dicentur, veniet* etc. infra cap. 18. *qui autem cauſas antecedentes non dicent perfectas, neque principales, in eos nihil valebit.* Acad. lib. II. c. 46. *quarum eſſe nulla poteſt, niſi erit gratuita.* et cap. 7. *aut ita qui ſentiet, non apertiſſime inſanit*[272]*?* Hinc nihil mutandum ibidem cap.
305 36. *etſi quamcunque eliget, inſipiens eliget.* ubi vir clar. Latinitatem poſtulare dicebat, *quamcunque elegerit*, quod mihi quidem non ita liquet[273]). Atque hunc eundem futuri indicativi uſum Graecis quoque familiarem fuiſſe, iam obſervavit Viger. Idiot. ſect. V. c. 2. cuius annotatis exempla quaedam addam, quo maiore cum fiducia ad defendenda quaedam Luciani loca obiter excurram. Sic igitur Xenophon lib. I. Cyropaed. p. 22. [5,2] *λέγων ὡς - - κινδυνεύοιεν, εἰ μή τις αὐτοὺς φθάσας ἀσθενώσει, ἐπὶ ἓν ἕκαστον τῶν ἐθνῶν ἰόντας καταστρέψασθαι: dicens periculum eſſe, niſi quis antevertendo eos debilitaret, ne nationes alias adorti, ſingulas ſibi ſubiicerent.* et lib. II. p. 51. *Sic ergo vobis eſt exiſtimandum, homines belli ſocietate iunctos,*

272) Conf. not. ad pag. 132 et 133 et Bremius ad Ciceronis locum. Haec futuri vis et natura nunc plurima quidem ex parte ſatis cognita eſt, nec quiſquam eam vicariam appellabit.

273) Immo falſum eſt. Nam ſenſum verborum ita conſtituere oportet: etſi aliquam eliget ſententiam, tamen inſipiens eam eliget.

ſi ſecum ſinguli ſtatuant, ὡς εἰ μὴ αὐτός τις προθυμηθήσεται, οὐδὲν ἐσόμενον τῶν δεόντων, ταχὺ πολλά τε καὶ καλὰ διαπράττονται: niſi quisque ſuo loco ſit alacer, . . brevi et multa et praeclara geſturos. Theognis in ſententiis vſ. 216. *Polypi mentem obtine verſipellis,*

ὃς ποτι πέτρῃ
Τῇ προσομιλήσει, τοῖος ἰδεῖν ἐφάνη.

qui ad petram cui adhaeſerit, talis viſu apparet. ſic etiam vſ. 232. et alibi. Aelianus V. H. lib. I. c. 15. - - *πρὶν ἢ φιλήσει αὐτὴν, antequam oſculum ei dederit.* Faber legebat *φιλήσῃ*, Kühnius *φιλήσειν* vel *φιλῆσαι*, ſed vulgatam lectionem recte adſervat Perizonius. D. Iacobus II. 10. *Ὅστις γὰρ ὅλον τὸν νόμον τηρήσει, πταίσει δὲ ἐν ἑνὶ γέγονε πάντων ἔνοχος.* His ego facile adducor, ut doct. Ienſium lapſum eſſe credam, quum futurum illud indicativi ſollicitaret in tribus his locis Luciani. Saturnal. pag. 608. edit. Amſt. *nam hinc ſibi plerique victum parant ad ſatietatem, οἷς ἵλεως καὶ φορὸς ὁ κύβος ἐπινεύσει, quibus benigna et proſpera* 306
annuerit teſſera. Dial. Mort. p. 272. *μηδὲ πρότερόν γε σὺ ἀποθάνοις, ἢ προπέμψεις πάντας τοὺς κόλακας: neque tu prius moriaris, quam omnes iſtos aſſentatores praemiſeris.* in Harmon. p. 587. *εἰ τούτοις φημὶ ἐπιδείξαιο τὰ αὐλήματα, καὶ οὗτοι ἐπαινέσονταί σε, ἅπασιν Ἕλλησι νόμιζε ἤδη γεγενῆσθαι γνώριμος ἐν οὕτω βραχεῖ: ſi inquam his tuae modulationis ſpecimen exhibeas, et hi te laudabunt, puta te tam brevi tempore Graecis omnibus iam innotuiſſe.* quam enallagen confer cum iis, quae obſervavimus ad lib. II. de Divin. c. 17. et lib. III. Tuſc. c. 16. Haec iam ſufficiant de futuro indicativi, cui lux quaedam in Tullii loco

propoſito accendenda erat. Pergamus ad aliud quid obſervatu haud minus dignum, quodque maxime offendiculo fuiſſe viro cl. videtur. Quid enim ſtatuendum, de duplici futuro iſto, *erit effectura?* an non futuri temporis participium *effectura* flagitat alius temporis verbum ſubſtantivum? Non ſane, vetat enim ſermonis Latini ratio, qua paſſim ſic eiusdem temporis verba copulantur. Ita ex. gr. de Divin. lib. II. c. 26. *potuit accidiſſe alia quoque laetitia.* Seneca epiſt. XCIX. *quae ad te ſaepius revertetur, ſi erit acerbitate ventura.* Plura affatim dedit Sanctius Min. lib. I. c. 14. pag. 114. et 115. uti et cap. 15. p. 134[274]).

Cap. XVII. *Sed applicat ſe ad eos potius, qui neceſſitate motus animos liberatos volunt.* Legit vir cl. cum M. Caſaubono *motus animi*, vel *motus animorum*; quemadmodum ſupra *motus animorum voluntarios* meminit Tullius. At ſi per *neceſſitatem motus* quo animi liberati dicuntur, intelligamus non eam, qua non poſſit absque motu eſſe animus, quo ſenſu abſurdiſſimo lectionem hanc urſiſſe videntur eruditi, ſed eam neceſſitátem, qua non poſſit animus aliter moveri
307 ac moveatur; non videtur tam incommodus loci ſenſus, ut admitti plane nequeat. [275])

Cap. XX. *Hoc modo hanc cauſam diſceptari oportet, non ab atomis errantibus - - petere praeſidium.* Obſervanda eſt paſſivi et activi enallage; quae forte inducere poſſet quempiam inconſiderate elegantem, ut aut *diſceptare*, aut *peti* legendum iudicaret. Illud autem

274) Cic. de Leg. 1, 15, 45. *ſi natura confirmatura ius non erit.* ubi vid. Goerenz.

275) Abſurdum, quod in verbis *neceſſitas motus* ineſſe putabat Daviſius, nullum eſt. Atque reſpicitur magis libertas ipſius animi.

quo minus fiat, plura huius formae exempla prohibent. Supra cap. XI. *id fuit defendi melius, quam introducere declinationem.* de Divin. lib. I. c. 35. *Itaque ſigna convelli, et ſe ſequi iuſſit.* de Legib. lib. I. c. 21. Q. *Quamnam igitur ſententiam dicemus?* M. *Requiri placere terminos, quos pepigerit, iisque parere.* ubi tamen editor praeclariſſimus *pareri* ſcribendum putat. Seneca de Ira lib. III. c. 27. *Quanto ſatius eſt ſanari iniuriam, quam ulciſci?* Sulpic. Severus lib. II. H. S. c. 11, 4. *multis increpitos, renuntiare iſtiusmodi matrimoniis, et filios ex hiſce ſuſceptos extrudi iubet.* Caeſar de B. Civ. lib. I. c. 32. *quod .. omnia permiſceri mallent, quam imperium exercitusque dimittere.* ubi vir cl. rurſus, in curis ſuis ſecundis, reponit *permiſcere* [276]).

Ibidem: *Nam ſi atomis, ut gravitate ferantur, tributum eſt neceſſitate naturae, quod omne pondus, nulla re impediente, moveatur et feratur neceſſe eſt.* Lambinus utrobique inſerit voculam *deorſum*, dum legit, *ut gravitate deorſum ferantur .. moveatur et feratur deorſum neceſſe eſt.* Pariter quoque ſupra cap. 9. *ut cum duo individua per inanitatem ferantur, alterum* etc. legebat idem vir doctiſſimus, *per inanitatem deorſum ferantur.* Sed in aliis locis eandem quoque lacunam cernere licet, in quibus ad eam connivet Lambinus. ſupra cap. 10. *ſi ſemper atomus gravitate ferretur naturali ac neceſſaria, nihil liberum nobis eſſet,* et 308 cap. 11. *De ipſa atomo dici poteſt, quum per inane moveatur gravitate et pondere, ſine cauſa moveri... ipſius individui hanc eſſe naturam, ut pondere et gra-*

276) Apud Livium 21, 45, 3. ex auctoritate codicum reſtituendum eſt: *Gallis parci quam maxime iubet, principumque animos ſollicitare ad defectionem.*

vitate moveatur, eamque ipſam eſſe cauſam, cur ita feratur. Lucretius lib. V. vſ. 426.

Sed quia multa modis multis primordia rerum
Ex infinito iam tempore percita plagis,
Ponderibusque ſuis conſuerunt concita ferri.

Haec quidem in ſcriptis quibusdam Ciceronis; virorumque eruditiſſimorum commentationibus, cedro quamvis digniſſimis, obſervare viſum fuit.

Index

verborum et rerum, quae in his Lectionibus Tullianis et in notis explicantur aut illuſtrantur.

Cap. X, 22. *Nam qui poteſt pelli alia* (atomus) *ab alia, ſi gravitate feruntur ad perpendiculum corpora individua rectis lineis, ut Epicuro placet.* P. Manutius duo iſta *corpora individua* gloſſam intruſam putat, quia, his ſublatis, ſenſus recte conſtat. At ratio illa, quamvis criticis paſſim viſa fuerit idonea, eſt tamen elumbis, ut libere iudicem, atque ficulnea. Quis enim in ſtili elegantia unquam fuit adeo nimius, cui
302 tales aut eorundem aut ſynonymorum verborum repetitiones non aliquando exciderint[268]? Sane innumerabilia loca ſunt, in quibus, etiam non contradicentibus commentatoribus, ſic loquutus eſt Tullius; quem non oportet ad ſuperſtitionem et ineptias usque facere accuratum, dum gloſſatorem fingas, ſupra quam percipi poſſit, nugacem ac cerebroſum. In his, exempli gratia, cap. 5. *Sed haec ex naturalibus cauſis vitia naſci poſſunt; exſtirpari autem et funditus tolli, ut is ipſe, qui ad ea propenſus fuerit, a tantis vitiis avocetur, non* etc. in his, inquam, quis verba *ut is ipſe.. avocetur*, deſideret, ſi abeſſent? de Divin lib. I. c. 23. *qui* (ſanguis) *referveſcere videretur, ſic ut tota domus ſanguine redundaret.* at cur non potius, *ſic ut tota domus illo redundaret?* Reſpice ad ea, quae iam antea vidimus ad Divin. lib. I. c. 50. et de Nat. Deor. lib. II. c. 45.

Eodem cap. *Ut enim etc. ſic Chryſippus metuit, ne ſi non obtinuerit omne quod enuntietur, aut verum eſſe aut falſum, non teneat omnia fato fieri* etc. Non licet dubitare, quin haec tam Latinitatem quam ſenten-

268) Id dictioni, quam atticam vocare ſolent, proprium eſt, ideoque etiam Ciceroni uſitatiſſimum. Exempla, quae hic afferuntur, partim ad aliud genus pertinent. Agitur enim potius de nomine eiusdem notionis in altera parte ſententiae ſubſtituto.

tiam bonam referant: an tamen a Cicerone ſic ſcriptum fuerit, id quidem ut dubitemus, facit vulgata iſta lectio, cum qua multi quoque codices conſpirant, *non teneat, omnia fato fieri poſſint.* Hinc enim haud aegre coniicere eſt, fuiſſe olim a manu Tullii, *non teneat, UT omnia fato fieri poſſint* [269]. Uſus autem ille coniunctionis *ut* in Latino ſermone ſatis communis eſt, ut pro infinitivo cum accuſativo conſtructo adhibeatur; quod iam obſervavit And. Boſius ad verba Corn. Nepotis Hannib. cap. 1. *Si verum eſt, quod nemo dubitat, ut populus Romanus omnes gentes virtute ſuperarit.* Digna tamen res eſt, quae etiam Tullii noſtri auctoritate comprobetur. Academ. lib. II. cap. 15. *quomodo autem* 305
ſumis, ut . . ſequatur, ut etiam difficulter internoſci poſſit. et cap. 17. *concedatur tibi, ut . . aliquid alicui ſic ſit par.* ſupra de Fato cap. 7. *in his habebis, ut ea fieri non poſſint.* de Fin. lib. IV. c. 3. *Quomodo autem -- conſervabitur, ut ſimile ſit omnium naturarum illud ultimum?* de Nat. Deor. lib. I. c. 34. *retinendum hoc eſſe, Deus ut beatus immortalisque ſit.* Tuſc. lib. V. c. 11. *Quare demus hoc ſane Bruto, ut beatus ſit ſem-*

269) Bremius quid ſibi in nota ad h. l. adiecta voluerit, non ſatis perſpicio, quamquam eum video de grata aliqua oblivione Ciceronis dixiſſe, et hanc ſententiam rurſus repudiaſſe. Quam brevis fuiſſet ſapientiſſimi oratoris cogitatio! Anacoluthorum cauſſam qui agebant, ante omnia cavere debebant, ne inconſiderantiam et alienationem animi virtutum nomine commendarent, ſicuti in loco de Orat. 2, 6, 23 et hic quoque factum eſt. Primum demonſtrandum erit, num praeter unum Palat. alii etiam codices exhibeant verba *non teneat*, et quinam iſti ſint. Nam verbis his omiſſis, recte procedit oratio: *metuit, ne — non omnia fato fieri poſſint.* Tum quaeratur de reliquae diſcrepantiae origine.

per sapiens . . . nos tamen teneamus, ut sit idem beatissimus. Atque haec quoque sufficiunt defendendae lectioni isti de Fin. lib. III. cap. 6. *ne quis sic existumet, ut duo sint ultima bonorum.* ubi Lambinus ex vetustis libris rescribebat, *ne quis sequi existumet, ut d. s. u. b.*[270])

Sequitur ibidem: *Itaque tertius quidam motus oritur extra pondus et plagam, quum declinat atomus intervallo minimo.* Lambinus legendum coniiciebat . . *plagam, quo declinat atomus intervallo minimo:* at infaustis illud avibus; solet enim Tullius coniunctionibus connectere περιοχὰς, quas potuisset pronominibus relativis, si voluisset. Acad. lib. II. c. 30. *contraria autem ea dico, cum alterum ait, alterum negat,* de Leg. lib. III. c. 5. *est autem animi quaedam sanitas - - cum*

270) De hac re vid. Gesner. ad Quinctil. 7, 1, 35. Stallbaum. ad Ruddimann. Tom. II. p. 234. Gernhard. ad Cic. Lael. 16, 56. Wunderus in Iahnii Annal. philolog. V. 2. p. 151. qui bene perspexit, *ut* cum coniunctivo non semper indicare consilium, aut finem, aut consequentiam, et docte disposuit universi usus capita, sed ea, quae gravissimum in se habent momentum, non satis declarasse videtur. Nam particulam *ut* proprie significare *wie*, etiam in sententiis, quae consilium et finem continent, nemo non cognitum habebat, sed illud demonstrandum erat, quo modo factum sit, ut Latini ea, quae nos per coniunctionem finalem exprimere solemus, per coniunctionem modalem significarent. Quod facile intelligetur, si modo in vernaculo vocabulo *dass* mutatam formam demonstrativi *das* agnoscamus. Tum vero negari quum non possit, Latinos etiam in sententiis, quae finem et consilium pure exprimunt, posuisse *ut*, quaeritur, quo pacto eaedem per modalem formam designari potuerint. Nam sensus verborum, *ante senectutem curavi, ut bene viverem,* aliquantum differt ab his, *curavi, quomodo viverem*: quod negare videtur Wunderus vertens, *wie ich gut leben könnte.* Neque concedi potest, Latinos omnia ea, quae per consequentiam cohaerent, ita animo concepisse, tamquam a consilio quodam proficiscerentur. Sed de his alibi plura.

. . *perturbatio mentis aufertur.* Tusc. lib. IV. c. 13. *corporis temperantia, quum ea congruunt inter se, e quibus constamus, sanitas dicitur.* et cap. 28. *Sed omnis eiusmodi perturbatio animi placatione abluatur illa quidem, cum doceas, nec bonum* etc. lib. V. cap. 10. *neque ulla huic verbo, cum beatum dicimus, subiecta notio est.* de Finib. lib. II. cap. 2. *Atqui haec patefactio quasi rerum apertarum, cum quid quidque sit aperitur, definitio est.* Hinc quoque dubia omnino fit ratio, cui innititur coniectura acutissima cl. Bentleii, in his Tusc. lib. III. cap. 31. *caput esse censet in consolando, detrahere illam opinionem moerenti, si* (pro 304
qua) *se officio fungi putet iusto atque debito.* ubi vir ille doctissimus legendum coniiciebat, - - *moerenti, se officio fungi pio et iusto atque debito* [271].)

CAPUT XIII.

Edita lectio ter in Tullio vindicatur. Futurum indicativi pro futuro aut praes. subiunctivi. Tria Luciani loca defenduntur. Duplex futurum notabile erit effectura. *Enallage activi et passivi illustratur. Tullius cum Caesare defenditur.* Ferri *pro* moveri.

Cap. XII, 27. eiusdem libelli de Fato: *An aliter haec enuntiatio vera esse non potest, capiet Numantiam Scipio, nisi ex aeternitate caussa caussam serens hoc erit effectura?* Ad hunc locum „Hoc, inquit Davisius, ne Latine quidem dicitur: omnes tamen edi„tiones obsidet. Legendum, *hoc erat effectura*, prout

271) Coniecturam, quam Wopkensius acutissimam vocat, Orellius miram appellat.

„recte legitur in Elienſi noſtro.“ Sic vir ille doctus. At vero futurum illud, quod ſollicitat, nihil omnino habet, quod Latinae linguae rationi aut elegantiae repugnet. Primo enim futurum indicativi ſaepiſſime ponitur pro futuro aut praeſenti ſubiunctivi. vel ut ſupra cap. 5. *quae tolluntur omnia, ſi vis et natura fati ex divinationis ratione firmabitur*, pro *firmetur*, et hoc ipſo cap. *ut vere dicantur, quae ita dicentur, veniet* etc. infra cap. 18. *qui autem cauſas antecedentes non dicent perfectas, neque principales, in eos nihil valebit.* Acad. lib. II. c. 46. *quarum eſſe nulla poteſt, niſi erit gratuita.* et cap. 7. *aut ita qui ſentiet, non apertiſſime inſanit* [272]) *?* Hinc nihil mutandum ibidem cap.
305 36. *etſi quamcunque eliget, inſipiens eliget.* ubi vir clar. Latinitatem poſtulare dicebat, *quamcunque elegerit*, quod mihi quidem non ita liquet [273]). Atque hunc eundem futuri indicativi uſum Graecis quoque familiarem fuiſſe, iam obſervavit Viger. Idiot. ſect. V. c. 2. cuius annotatis exempla quaedam addam, quo maiore cum fiducia ad defendenda quaedam Luciani loca obiter excurram. Sic igitur Xenophon lib. I. Cyropaed. p. 22. [5, 2] *λέγων ὡς - - κινδυνεύοιεν, εἰ μή τις αὐτοὺς φθάσας ἀσθενώσει, ἐπὶ ἓν ἕκαστον τῶν ἐθνῶν ἰόντας καταστρέψασθαι: dicens periculum eſſe, niſi quis antevertendo eos debilitaret, ne nationes alias adorti, ſingulas ſibi ſubiicerent.* et lib. II. p. 51. *Sic ergo vobis eſt exiſtimandum, homines belli ſocietate iunctos,*

272) Conf. not. ad pag. 132 et 133 et Bremius ad Ciceronis locum. Haec futuri vis et natura nunc plurima quidem ex parte ſatis cognita eſt, nec quiſquam eam vicariam appellabit.

273) Immo falſum eſt. Nam ſenſum verborum ita conſtituere oportet: etſi aliquam eliget ſententiam, tamen inſipiens eam eliget.

ſi ſecum ſinguli ſtatuant, ὡς εἰ μὴ αὐτός τις προθυμηθήσεται, οὐδὲν ἐσόμενον τῶν δεόντων, ταχὺ πολλά τε καὶ καλὰ διαπράττονται: *niſi quisque ſuo loco ſit alacer, . . brevi et multa et praeclara geſturos.* Theognis in ſententiis vſ. 216. *Polypi mentem obtine verſipellis,*

ὃς ποτι πέτρῃ
Τῇ προσομιλήσει, τοῖος ἰδεῖν ἐφάνη.

qui ad petram cui adhaeſerit, talis viſu apparet. ſic etiam vſ. 232. et alibi. Aelianus V. H. lib. I. c. 15. - - πρὶν ἢ φιλήσει αὐτὴν, *antequam oſculum ei dederit.* Faber legebat φιλήσῃ, Kühnius φιλήσειν vel φιλῆσαι, ſed vulgatam lectionem recte adſervat Perizonius. D. Iacobus II. 10. Ὅστις γὰρ ὅλον τὸν νόμον τηρήσει, πταίσει δὲ ἐν ἑνὶ γέγονε πάντων ἔνοχος. His ego facile adducor, ut doct. Ienſium lapſum eſſe credam, quum futurum illud indicativi ſollicitaret in tribus his locis Luciani. Saturnal. pag. 608. edit. Amſt. *nam hinc ſibi plerique victum parant ad ſatietatem*, οἷς ἵλεως καὶ φορὸς ὁ κύβος ἐπινεύσει, *quibus benigna et proſpera* 306
annuerit teſſera. Dial. Mort. p. 272. μηδὲ πρότερόν γε σὺ ἀποθάνοις, ἢ προπέμψεις πάντας τοὺς κόλακας: *neque tu prius moriaris, quam omnes iſtos aſſentatores praemiſeris.* in Harmon. p. 587. εἰ τούτοις φημὶ ἐπιδείξαιο τά αὐλήματα, καὶ οὗτοι ἐπαινέσονταί σε, ἅπασιν Ἕλλησι νόμιζε ἤδη γεγενῆσθαι γνώριμος ἐν οὕτω βραχεῖ: *ſi inquam his tuae modulationis ſpecimen exhibeas, et hi te laudabunt, puta te tam brevi tempore Graecis omnibus iam innotuiſſe.* quam enallagen confer cum iis, quae obſervavimus ad lib. II. de Divin. c. 17. et lib. III. Tuſc. c. 16. Haec iam ſufficiant de futuro indicativi, cui lux quaedam in Tullii loco

propoſito accendenda erat. Pergamus ad aliud quid obſervatu haud minus dignum, quodque maxime offendiculo fuiſſe viro cl. videtur. Quid enim ſtatuendum, de duplici ſuturo iſto, *erit effectura?* an non futuri temporis participium *effectura* flagitat alius temporis verbum ſubſtantivum? Non ſane, vetat enim ſermonis Latini ratio, qua paſſim ſic eiusdem temporis verba copulantur. Ita ex. gr. de Divin. lib. II. c. 26. *potuit accidiſſe alia quoque laetitia.* Seneca epiſt. XCIX. *quae ad te ſaepius revertetur, ſi erit acerbitate ventura.* Plura affatim dedit Sanctius Min. lib. I. c. 14. pag. 114. et 115. uti et cap. 15. p. 134[274]).

Cap. XVII. *Sed applicat ſe ad eos potius, qui neceſſitate motus animos liberatos volunt.* Legit vir cl. cum M. Caſaubono *motus animi*, vel *motus animorum*; quemadmodum ſupra *motus animorum voluntarios* meminit Tullius. At ſi per *neceſſitatem motus* quo animi liberati dicuntur, intelligamus non eam, qua non poſſit absque motu eſſe animus, quo ſenſu abſurdiſſimo lectionem hanc urſiſſe videntur eruditi, ſed eam neceſſitátem, qua non poſſit animus aliter moveri
307 ac moveatur; non videtur tam incommodus loci ſenſus, ut admitti plane nequeat. [275])

Cap. XX. *Hoc modo hanc cauſam diſceptari oportet, non ab atomis errantibus - - petere praeſidium.* Obſervanda eſt paſſivi et activi enallage; quae forte inducere poſſet quempiam inconſiderate elegantem, ut aut *diſceptare*, aut *peti* legendum iudicaret. Illud autem

274) Cic. de Leg. 1, 15, 43. *ſi natura confirmatura ius non erit.* ubi vid. Goerenz.

275) Abſurdum, quod in verbis *neceſſitas motus* ineſſe putabat Daviſius, nullum eſt. Atque reſpicitur magis libertas ipſius animi.

quo minus fiat, plura huius formae exempla prohibent. Supra cap. XI. *id fuit defendi melius, quam introducere declinationem.* de Divin. lib. I. c. 35. *Itaque signa convelli, et se sequi iussit.* de Legib. lib. I. c. 21. Q. *Quamnam igitur sententiam dicemus?* M. *Requiri placere terminos, quos pepigerit, iisque parere.* ubi tamen editor praeclarissimus *pareri* scribendum putat. Seneca de Ira lib. III. c. 27. *Quanto satius est sanari iniuriam, quam ulcisci?* Sulpic. Severus lib. II. H. S. c. 11, 4. *multis increpitos, renuntiare istiusmodi matrimoniis, et filios ex hisce susceptos extrudi iubet.* Caesar de B. Civ. lib. I. c. 32. *quod .. omnia permisceri mallent, quam imperium exercitusque dimittere.* ubi vir cl. rursus, in curis suis secundis, reponit *permiscere* [276]).

Ibidem: *Nam si atomis, ut gravitate ferantur, tributum est necessitate naturae, quod omne pondus, nulla re impediente, moveatur et feratur necesse est.* Lambinus utrobique inserit voculam *deorsum*, dum legit, *ut gravitate deorsum ferantur .. moveatur et feratur deorsum necesse est.* Pariter quoque supra cap. 9. *ut cum duo individua per inanitatem ferantur, alterum* etc. legebat idem vir doctissimus, *per inanitatem deorsum ferantur.* Sed in aliis locis eandem quoque lacunam cernere licet, in quibus ad eam connivet Lambinus. supra cap. 10. *si semper atomus gravitate ferretur naturali ac necessaria, nihil liberum nobis esset,* et 308
cap. 11. *De ipsa atomo dici potest, quum per inane moveatur gravitate et pondere, sine causa moveri... ipsius individui hanc esse naturam, ut pondere et gra-*

276) Apud Livium 21, 45, 3. ex auctoritate codicum restituendum est: *Gallis parci quam maxime iubet, principumque animos sollicitare ad defectionem.*

vitate moveatur, eamque ipſam eſſe cauſam, cur ita feratur. Lucretius lib. V. vſ. 426.

Sed quia multa modis multis primordia rerum
Ex infinito iam tempore percita plagis,
Ponderibusque ſuis conſuerunt concita ferri.

Haec quidem in ſcriptis quibusdam Ciceronis; virorumque eruditiſſimorum commentationibus, cedro quamvis digniſſimis, obſervare viſum fuit.

Index

verborum et rerum, quae in his Lectionibus Tullianis et in notis explicantur aut illuſtrantur.

propoſito accendenda erat. Pergamus ad aliud quid obſervatu haud minus dignum, quodque maxime offendiculo fuiſſe viro cl. videtur. Quid enim ſtatuendum, de duplici futuro iſto, *erit effectura?* an non futuri temporis participium *effectura* flagitat alius temporis verbum ſubſtantivum? Non ſane, vetat enim ſermonis Latini ratio, qua paſſim ſic eiusdem temporis verba copulantur. Ita ex. gr. de Divin. lib. II. c. 26. *potuit accidiſſe alia quoque laetitia.* Seneca epiſt. XCIX. *quae ad te ſaepius revertetur, ſi erit acerbitate ventura.* Plura affatim dedit Sanctius Min. lib. I. c. 14. pag. 114. et 115. uti et cap. 15. p. 134[274]).

Cap. XVII. *Sed applicat ſe ad eos potius, qui neceſſitate motus animos liberatos volunt.* Legit vir cl. cum M. Caſaubono *motus animi,* vel *motus animorum*; quemadmodum ſupra *motus animorum voluntarios* meminit Tullius. At ſi per *neceſſitatem motus* quo animi liberati dicuntur, intelligamus non eam, qua non poſſit absque motu eſſe animus, quo ſenſu abſurdiſſimo lectionem hanc urſiſſe videntur eruditi, ſed eam neceſſitatem, qua non poſſit animus aliter moveri
507 ac moveatur; non videtur tam incommodus loci ſenſus, ut admitti plane nequeat. [275])

Cap. XX. *Hoc modo hanc cauſam diſceptari oportet, non ab atomis errantibus - - petere praeſidium.* Obſervanda eſt paſſivi et activi enallage; quae forte inducere poſſet quempiam inconſiderate elegantem, ut aut *diſceptare*, aut *peti* legendum iudicaret. Illud autem

274) Cic. de Leg. 1, 15, 43. *ſi natura confirmatura ius non erit.* ubi vid. Goerenz.

275) Abſurdum, quod in verbis *neceſſitas motus* ineſſe putabat Daviſius, nullum eſt. Atque reſpicitur magis libertas ipſius animi.

quo minus fiat, plura huius formae exempla prohibent. Supra cap. XI. *id fuit defendi melius, quam introducere declinationem.* de Divin. lib. I. c. 35. *Itaque ſigna convelli, et ſe ſequi iuſſit.* de Legib. lib. I. c. 21. Q. *Quamnam igitur ſententiam dicemus?* M. *Requiri placere terminos, quos pepigerit, iisque parere.* ubi tamen editor praeclariſſimus *pareri* ſcribendum putat. Seneca de Ira lib. III. c. 27. *Quanto ſatius eſt ſanari iniuriam, quam ulciſci?* Sulpic. Severus lib. II. H. S. c. 11, 4. *multis increpitos, renuntiare iſtiusmodi matrimoniis, et filios ex hiſce ſuſceptos extrudi iubet.* Caeſar de B. Civ. lib. I. c. 32. *quod .. omnia permiſceri mallent, quam imperium exercitusque dimittere.* ubi vir cl. rurſus, in curis ſuis ſecundis, reponit *permiſcere* [276]).

Ibidem: *Nam ſi atomis, ut gravitate ferantur, tributum eſt neceſſitate naturae, quod omne pondus, nulla re impediente, moveatur et feratur neceſſe eſt.* Lambinus utrobique inſerit voculam *deorſum*, dum legit, *ut gravitate deorſum ferantur .. moveatur et feratur deorſum neceſſe eſt.* Pariter quoque ſupra cap. 9. *ut cum duo individua per inanitatem ferantur, alterum* etc. legebat idem vir doctiſſimus, *per inanitatem deorſum ferantur.* Sed in aliis locis eandem quoque lacunam cernere licet, in quibus ad eam connivet Lambinus. ſupra cap. 10. *ſi ſemper atomus gravitate ferretur naturali ac neceſſaria, nihil liberum nobis eſſet,* et 308
cap. 11. *De ipſa atomo dici poteſt, quum per inane moveatur gravitate et pondere, ſine cauſa moveri... ipſius individui hanc eſſe naturam, ut pondere et gra-*

276) Apud Livium 21, 45, 3. ex auctoritate codicum reſtituendum eſt: *Gallis parci quam maxime iubet, principumque animos ſollicitare ad defectionem.*

vitate moveatur, *eamque ipſam eſſe cauſam, cur ita feratur.* Lucretius lib. V. vſ. 426.

Sed quia multa modis multis primordia rerum
Ex infinito iam tempore percita plagis,
Ponderibusque ſuis conſuerunt concita ferri.

Haec quidem in ſcriptis quibusdam Ciceronis; virorumque eruditiſſimorum commentationibus, cedro quamvis digniſſimis, obſervare viſum fuit.

Index

verborum et rerum, quae in his Lectionibus Tullianis et in notis explicantur aut illuſtrantur.

Index scriptorum.

Index ſcriptorum.